

České duchovní řády

za rozmachu husitské bouře.

Příspěvek k dějinám náboženské a sociální
revoluce XV. století v zemích
českoslovanských.

Druhé přehlédnuté a rozmnožené vydání.

Napsal
V. O. Hlošina.

V Praze 1924.

Tiskem a nákladem knihtiskárny družstva Vlast.

Připomenutí.

Od roku 1912 uveřejnil jsem více statí, jednajících o husitech a českých duchovních řádech,¹⁾ jež vzbudily u přátel i odpůrců dosti značnou pozornost. Statě tyto byly vlastně prvním dílem spisu, jehož účelem bylo vyličiti stav husitství v jeho důsledcích k stávajícím tehdy církevně národním, náboženským, sociálním, hospodářským a společenským poměrům, neboť po duchovních řádech mělo dojíti na hrady a zámky, města a vsi, duchovenstvo světské, kostely a fary, školy a vzdělávací i vychovávací ústavy, mravní úroveň ap., ač zatím pro různé okolnosti nedošlo.

Poněvadž však letos, dne 11. října, bude tomu právě 500 let, kdy u Přibyslavi skonal první husitský a český válečník, Jan Žižka z Trocnova a z Kalicha, a bylo nejedenkrát vysloveno přání, aby zmíněné statě o husitech a

¹⁾ Statě tyto jsou: „Husité a benediktini“ ve „Vlasti“, XXX., 1, nn.; „Husité a cisterciáci“ ve „Vlasti“, XXIX., 1, nn.; „Husité a premonstráti“ ve „Vlasti“, XXXI., 9, nn.; „Husité a řády mnichů žebravých“ ve „Vlasti“, XXXIV., 209, nn. a XXXV., 260, nn.; „Husité a křížovníci“ ve „Vlasti“, XXXVII., 34, nn.; „Čeští kartusiáni a celestíni v dobách husitských“ ve „Vlasti“, XXXIX., 36, nn.; „Husité a augustiniáni“ ve „Vlasti“, XXXIII., 34., nn.

českých duchovních řádech byly vydány pro širší okruh milovníků českých dějin i knižně,²⁾ což ostatně bylo i v původním ujednání s redaktorem „Vlasti“ výslovně poznamenáno, ale pro válečné poměry neprovedeno, rozesílám je jako druhé, přehlédnuté a rozmnožené vydání milému českému lidu znovu.

V. O. Hlošina.

²⁾ Dne 27. III. 1924 napsal výboru „Vlasti“ na př. dp. František Bureš, kaplan ve Strážnici u Hodonína: „Zajímavé studie Hlošinovy o husitech a českých řádech bylo by velmi účelno vydati knižně. Sám jsem se přesvědčil, jak dobře působily mezi lidem. Je to práce časová...“ a pod.

I.

O počátku, rozvoji a úpadku duchovních řádů vůbec.¹⁾

Mezi církví a společností lidskou, t. j. jednotlivými národy hned od počátku založení církve zavládly veliký zákon a poměr vzájemnosti. Proto jako přirozenost člověka je podkladem rozvoje jeho života náboženského, tak národové tvoří podklad konkrétní činnosti církve. Nemůže tedy církev tvořiti nové národy, ale jest jejím úkolem, aby existující zušlechtila a k vyššímu či docela k nejvyššímu stupni náboženského života pozvedla. Z toho však dále plyne, že působení církve do jisté míry vždy je závislým od národů, s nimiž tato do styků přichází, a to nejen tím, že přednosti a chyby, t. j. mravní pokleslost toho kterého národa její úlohu buď ulehčují, anebo i stěžují, ale i tím, že výsledek její činnosti bývá ve všech zemích zbarven tahy života národního.²⁾

A tu, když církev katolická po seslání Ducha sv. v Jerusalemě počala dýchat a později po vydání ediktu milánského r. 313. za císaře Konstantina Velikého i žíti a se rozvíjeti,

¹⁾ Sr. Theodor Maria Rupprecht: „Notae historicae in universum ius canonicum“, t. j. „Dějepisné poznámky ku všeobecnému církevnímu právu“, Praha 1754, III., 207, nn.; Grütz-macher: „Mönchtum“, t. j. „Mnišství“ v „Realencyklopaedie für protestantische Theologie u. Kirche“, 3. vyd., XIII., 214, nn.; Ochs: „Mönchtum“ ve „Wetzer u. Weltes Kirchenlexikon“, 2. vyd., VIII., 1689, nn.; Dk: „Duchovní řády“ v „Ottově sl. nauč.“, VIII., 144, nn.; Zikmund Winter: „Život církevní v Čechách“, 688—689; Dr. Albert Ehrhard: „Der Katholizismus u. das XX. Jahrhundert“, t. j. „Katolicismus a XX. století“, Vídeň 1902, 60., nn. a j.

²⁾ Sr. Dr. Ehrhard, d. c., 22.

objímala říše římská veškeren civilisovaný svět. V říši římské panovala tehdy vlastní, a to pohanská vzdělanost, jež nebyla ničím jiným, než smíšením latinského ducha s řeckou kulturou za ochrany moci státní a s ní spojených jednotlivých vzdělaných činitelů.³⁾ Proto úkolem katolické církve nebylo snad starou a vlastní kulturu římskou z kořenů a nadobro vyvrátiti, ale toliko ji zušlechtiti a křesťanskou naukou prosytiti a prostoupiti tak, aby jen dobré prvky z ní zůstaly a špatné zmizely, čili úlohou katolické církve, když tato duchovního rozvoje a duchovního vedení pohanské říše římské se ujala, bylo kulturu této říše zušlechtiti a národy její k nejvyššímu stupni nábožensko křesťanského života pozvednouti, či prostě pokřesťaniti.

Samozřejmě úkol tento svěřila církev svým kněžím, a to jak světským, tak řádovým, nejprve ovšem jen v říši římské, ale později i u národů jiných, hlavně s říší touto sousedících. Tím stalo se, že křesťanské duchovenstvo v oběm svém odvětví, světském i řádovém, až do XIII. století bylo jediným nositelem vyšší křesťanské kultury. V jeho rukou nalézaly se alespoň veškeré výchovávací a vzdělávací ústavy, školami klášterními počínajíc a universitami končíc, protože založení a zorganizování i těchto bylo jeho dílem.⁴⁾ O tom mezi dějepisci není sporu. Za to však sporným je, bylo-li v šíření křesťanské kultury mocnějším činitelem duchovenstvo světské či duchovenstvo řeholní, kterážto však otázka a její rozřešení zase úzce souvisí s počátkem a rozvojem duchovních řádů vůbec.

A tu, nepřihlížíme-li ani k tomu, že již v Písmě sv. nalézají se prvky života mnišského,⁵⁾ dále že v druhé polovici třetího křesťanského věku setkáváme se v Egyptě s celou řadou osob, žijících způsobem mnišským⁶⁾ a konečně, že ve čtvrtém století ve všech východních zemích mimo remobothy vyskytují se cenobité a anachoreti,⁷⁾ historicky

³⁾ Dr. Ehrhard, d. c., 22.

⁴⁾ Dr. Ehrhard, d. c., 30.

⁵⁾ Alespoň tak zvané evangelické či správněji řečeno evangelní rady, jež jsou základem života řeholního, a to dobrovolná chudoba, ustavičná čistota a poslušnost duchovního představenstva, obsaženy jsou vesměs v **Písmě sv.**

⁶⁾ Sr. Grützmacher, d. c., 217, n.

⁷⁾ O všech těchto mniších pojednává sv. Jeroným v listě k Eustochiovi, hovořícím „De custodia virginitatis“ ,t. j. při výkladě ustavičné čistoty a její ochraně. Dle téhož světce cenobité, anachoreti i remobothové v tom se shodovali, že uchýlivše se z hluku

jest jisto, že v téže době sv. Basilius napsal východním mnichům řeholi či řád a že sv. Augustin, biskup hipponský, v pátém století sepsal první prostou řeholi mnichům západním. Vznikly tedy duchovní řády ve čtvrtém století v krajinách východních a odtud rozšířily se záhy i do krajín západních.⁸⁾ První však obšírnou řeholi na starších základech sepsal r. 529. sv. Benedikt. A protože pak Benediktova tato či benediktinská řehole měla ráz universální a hodila se pro všechny poměry všech krajín a národů, zkvétal a rozvíjel se stále na základě jejím benediktinský duchovní řád až do IX. a X. křesťanského věku.

Když však v IX. a X. století nastalo značné spustnutí církevních mravů jak u laiků, tak částečně i u řeholníků a duchovenstva světského, přijaly některé duchovní řády přísnější způsob benediktinské řehole. Tím vznikly z této řehole jako samostatná odvětví řády cisterciáků, kartusiánů a jiných. V této době také někteří kanovníci počali sestupovati se a žítí způsobem duchovních řádů dle řehole sv. Augustina a dali tak původ k řádům řeholních kanovníků. Tím vznikli augustiniáni kanovníci, premon-

světa, zachováváním evangelních rad, snažili se dosáhnouti vyšší křesťanské dokonalosti. Rozdíl mezi nimi spočíval zase v tom, že cenobité žijíce v klášterích (cenobiích) podrobovali se společné a jednotné všem kázni duchovní za vrchní správy svého představeného (probošta) a jemu podřízených správců (rektorů), kdežto anachoreti obývali v poušti, a to každý sám pro sebe, a remoboti, bydlíce dva nebo tři pohromadě, neměli ani společné řehole, ani představeného, ale žil každý tak, jak sám za dobré uznával. Slovo remobothus odvozovati sluší od latinského výrazu bothium, což značilo osobu, a od slovesa remare, což značilo zase společnou činnost dvou lidí. Značí tedy pojmenování „remoboti“ vlastně dvě osoby společně bydlící a k společnému cíli směřující. Jiní ovšem odvozují slovo to buď od výrazů hebrejských anebo syrských a p.

⁸⁾ Dle „Ottova slov. nauč.“, (VIII., 144.) „řád duchovní je stav lidí, směřujících pod jistým způsobem života (řeholí) od církve schváleným nebo aspoň trpěným k dokonalosti křesťanské pomocí tří rad evangelických (chudoby, čistoty a poslušnosti), které že budou zachovávat, zavazují se slibem řeholním, složeným do rukou zákonného představeného ústavu.“ Dr. Winter (d. c., 688) definuje řády zase slovy: „Byli řádové tovaryšstvo, zavázané k společnému živobytí na ten konec, aby vyšší křesťanské dokonalosti došlo zachováváním evangelických rad.“ Obě tyto definice jsou správné, a to první se stanoviska církevního práva (Sr. na př. Dr. Simon Aichner „Compendium iuris ecclesiastici“, 8. vyd., 461.) a druhá s hlediska historického. Řády však sluší dobře lišiti od moderních, t. j. až v novověku vzniklých kongregací či shromáždění.

stráti a p. Mimo to již v křížových válkách vznikly řády rytířské, jako byli johanité, templáři, němečtí rytíři, pražští křížovníci či křížovníci s červenou hvězdou a j.

Než v XIII. století nastoupila při rozvoji duchovních řádů nová epocha. Tehdy vznikly řády žebravé, u nichž slib chudoby vázal nejen jednotlivé členy, ale i celý řád jako celek. Členové řádoví musili si potřebné živobytí vyžebrati, jísti měli to, co lidé dají a peněz od nikoho nebrati. Neměli nikým pohrdati, leč sebou samým, tělesně pracovati, krátce kázati, protože Pán Kristus také krátce kázal a nedbatí o velikou učenost.⁹⁾ Hlavním u nich bylo, aby každý z nich měl v sobě ducha Páně. Vespolek nazývali se Bratřími oproti starším řádům, jichž členové mezi sebou se oslovovali a také byli nazýváni duchovními Otci či po latinsky Pátres. Zakladateli řádů žebravých či mendikantů byli sv. František a sv. Dominik. Tak vznikli františkáni, dominikáni, karmelité, poustevníci sv. Augustina a servité.¹⁰⁾

Ve XIV. století nastaly však mezi jednotlivými duchovními řády důsledkem rozdvojení či schismatu Apoštolské stolice mnohé vnitřní roztržky a nejhůře tomu bylo u františkánů, kde mnozí jejich členové toužili po zmírnění původní své řehole a mimo to přáli si různé změny při řeholním šatě. I rozstoupil se tedy původní františkánský řád ve dva téměř samostatné oddíly, a to v přísné františkány, kteří též říkali si observantes¹¹⁾ a v minority či konventualy¹²⁾ nebo černé františkány s malou kapucí na velikém límci, jichž kláštery směly nabývati jmění.

⁹⁾ Sr. Winter, d. c., 688.

¹⁰⁾ Všecky staré řády pravidlem daly také podnět k zakládání řádů pannenských dle svých řeholí. Proto vedle benediktinů, cisterciáků... existovaly ve středověku i benediktinky, cisterciačky, klárisky (františkánky), dominikánky atd. či jak krátce dí Winter: „Tovaryšstva ženská vyvíjela se stejně jako mužská. Mužský řád téměř každý dal podnět k tomu, aby ženské zřídily analogické tovaryšstvo.“ (D. c., 689.) Přitom však dlužno vytknouti, že slovo „Tovaryšstva“ o starých rádech není případným. Počalo se ho užívatí teprve v novověku a toliko o jesuitech dle zvyku polského.

¹¹⁾ Slovo „Observantes“ značí „Zachovávající starou řeholi“ či tolik jako „Přísní“.

¹²⁾ „Minorité“ značí „Mešní bratry“ a „Konventualové“ tolik co „Klášterníci“, ježto kláštery jich či konventy mohly vládnouti jménem jako starší kláštery benediktinů, premonstrátů atd.

Tím vlastně rozvoj středověkých řádů byl ukončen. Proto nepřekvapí, že potom zcela dle zásady „Recedant vetera, nova sint omnia“, t. j. „Staré musí ustoupiti novějšímu a modernímu“ nastal při duchovních rádech zpětný náraz, jenž potrval až do r. 1540, kdy vznikla novověká epocha v rozvoji jich, a to papežským schválením Tovaryšstva Ježíšova.¹³⁾

Zpětný náraz v rozvoji duchovních řádů přirozeně nenastal však rázem, ale byl delší dobu připravován. Ale spoň je jisto, že již v druhé polovici čtrnáctého věku život řeholní nevydal žádných nových výhonů vynikajícího významu a že většina starých a starších duchovních řádů uchýlila se dosti značně od ideálů z dob prvních svých zakladatelů. Mimo to tehdejší kláštery byly namnoze jen zao-patrovacími ústavami pro celou řadu osob z drobnější šlechty, anebo z řad společensky přednějších. Templáři byli docela nejvyšší církevní autoritou zrušeni a mezi mnichy řádů žebravých a světským farním duchovenstvem panovaly namnoze velmi trapné spory.

Lid ovšem dobře pocítoval blížící se takto rozklad církevních poměrů a velmi nemile to nesl, tím více, ježto s rozkladem církevních poměrů byl úzce spojen i rozklad poměrů církevně politických a politických vůbec, ale neměl prostředků, ani schopnosti, aby sám zdravou reakci v tomto směru přivoditi mohl. Proto v širokých svých vrstvách od-cizoval se církvi a hleděl náboženskému svému cítění čeliti svépomocí, jejíž ohlasem byly zástupy flagelantů či mrskačů a jiných kacírů. Také tehdy vznikla pověra o čarodějství a z ní vyplynuly bezčetné procesy, končící pravidlem smrtí na hranicích u těch, kdož z čarování byli obviněni. Mimo to nedostatek náboženského osvícení a vzdělání u vůdců i podřízených vybíjel se, a to zejména v okruhu lidových pobožností, tu a tam i přehnaným kultem svatých, některými nepřístojnostmi při odpustcích, nepřiměřeným pěstováním a rozmnožováním poutí¹⁴⁾ a p.

¹³⁾ Podrobněji o vzniku jednotlivých řeholí bude pojednáno při příslušných odstavcích.

¹⁴⁾ Dr. Ehrhard, d. c., 61. Sem náleží různé podvody ve Vilsnaku v Bavořích, v Čechách v lese u Kláštera blíž Mnichova Hradiště, na Blaníku atd., jež však vesměs po vyšetření byly, a na to nesluší nikdy zapomínati, příslušnou církevní vrchností zakazovány a také zakázány. (Sr. Karel Zap, Českomoravská

Nejhorším však zjevem čtrnáctého věku bylo, že náboženská svépomoc lidu náhle byla z osobních zájmů jednotlivců svedena do proticírkevních kolejí viklefismu, husitství a nově se zvedajícího valdství, jež vesměs sluší považovati za první známky pozdější církevně opravné bouře za Luthera a jeho spolureformátorů. Alespoň okolnost, že viklefství, husitismus i valdství, ač mezi sebou značně a charakteristicky se lišily, svou hlavní sílu obrátily společně proti církvi, nesmí se jen tak přehlížeti, neboť dokazuje, že všecka tato tři kacířství byla církevně politickými poměry a událostmi, k nimž nesporně mimo papežské schisma i pokles středověkých duchovních řádů ve svém rozvoji náležel, velice podporována. Byl tedy úpadek církevních řádů v první a na počátku druhé polovice čtrnáctého věku pro lidstvo, t. j. pro křesťanskou kulturu velmi neblahým.

To je zjevno zvláště z toho, že viklefství a husitismu podařilo se nejširší vrstvy lidové v zemích československých strhnouti v jakési náboženské zanícení, či, chceme-li pravdivěji to říci, docela v šílenství nebo delirium, jehož ohlasem a výsledkem byly, vše církevní v trosky obracející, husitské války, nejprve s Janem Žižkou a po jeho smrti dne 11. října roku 1424 s Prokopem Holým, Prokúpkem a j. v čele. Alespoň dle slov dr. Ehrharda obraz, na němž v popředí vystupuje fanatický, od církve odpadlý kněz, jenž v jedné ruce má kalich a v druhé meč a je obklopen fanatickým zástupem svých stoupenců a v pozadí hoří katolické kostely a kláštery s celou řadou nevinných řeholníků a kněží, naznačuje nejpřípadněji vedle proticírkevního kacířského záští¹⁵⁾ motivy, prostředky a ovoce úpadku křesťanských duchovních řádů.

O poměru středověkého kacířství k řeholníkům.

Ve třináctém století¹⁾ přímo horečná touha po dosažení neobyčejné a zvláště vynikající svatosti provívala na

kronika, II., 568—569.) Církev tedy jako celek a náboženská společnost sama co nejpilněji dbala toho, aby čistota víry nevzala porušení a za nehodné své jednotlivce nemohla právě tak, jako za ně i dnes nemůže kterákoli společnost ať náboženská, ať laická.

¹⁵⁾ D. c., 62.

¹⁾ Ve článku tomto mám na mysli pouze dobu XIII., XIV. a XV. století, poněvadž kacířství dob těchto má docela rozdílný ráz od kacířstev dob předcházejících, a tím spíše od kacířstev dob starokřesťanských. Mimo to kacířstva těchto století jsou v úzkém

křesťanském Západě všechny stavy společenské jak kněží, tak laikův a zachvacovala kde koho. Tehdy nestačilo již přemnohým ani řeholníkům věrné plnění povinností, za něž slibuje se život věčný, ale bylo jich nejvroucnějším snem obestříti se svatostí, vyznačující se zjevy mimořádnými. Tím ovšem vzniklo svaté horlení a zápolení o království Boží, ale také jako ze zárodku začaly odtud vyvěratí všechny budoucí roztržky jak v ohledu náboženském, tak sociálním. Když totiž počáteční svatá horlivost změnila se v umíněnost, neústupnost a posléze v duchovní pýchu, položen byl základ k zlému. Z pýchy povstalo pak kacířství.

Ti, kdož kacíři se stali, z počátku také toužili po království Božím a usilovali vyznačovatí se kromobyčejnou svatostí právě tak jako světci, ale svedení umíněností a neústupností, pozbyli toho, čeho světci nevyhnutelně jest potřebí, t. j. křesťanské pokory. Bekardi, fraticellové či frerotové, duchovní bratři, apostolikové, dulcinisté, flagellanti, turpulinci²⁾ atd. jsou toho nejlepším dokladem.

Petr Fritz v dějinách kacířství líčí tento vývoj následovně: „Touha po nadobyčejné svatosti, jež ve třináctém století tak četně na Západě se objevila, vytryskla ve století čtrnáctém jak u lidu, tak u řeholníků s takovou prudkostí, že se změnila v rakovinu.“³⁾ Františkáni se svářili o formu řeholního šatu. Někteří z nich se domnívali, že hábit má býti krátký a z hrubé látky, druzí zase tvrdili, že má býti delší a z látky jemnější. Třetí strana z nich pak docela hlá-

spojení s husitstvím, o něž právě v celém pojednání se nejvíce jedná. Příčinu, proč kacířstva století připomenutých liší se tak význačně od kacířství dob předcházejících, krátce vystihuje dílo Pavla Sabatiera „Život svatého Františka z Assisi“ takto: „Ve stoletích s pravidelným průběhem má každý národ pro sebe své zájmy, své snahy, své slzy i radosti; stačí však, aby udeřila hodina krise a rázem se zjeví sounáležitost velké lidské rodiny se silou, kterou nikdo netušil... A právě tak bylo ve XIII. století... Lidé měli tehdy všechny vady mimo sprostotu, všechny ctnosti mimo úměrenost; byli buď loupežníci, nebo světci.. Povahy měly energii dnes neznámou...“

²⁾ O všech těchto kacířích důkladně jedná „Ketzer-Lexikon“ od Petra Fritze, Würzburg 1828.

³⁾ Kláštery za jakýsi zdroj středověkého kacířství považuje i Wetzrův a Weltův „Kirchenlexikon“, jenž bez ostychu píše: „Kontemplace zbloudila v přepjatém citu a vybočila... posléze na scestí i v církevním učení“, d. c., VIII., 1693.

sala, že ani polévku nemají považovati za svůj majetek.⁴⁾ Papežové a vladaři vměšovali se do těchto hádek a svárlivce stíhali církevní kletbou, nebo vydávali je moci světské k potrestání. Byli také mniši a laikové, kteří chudobu stanovili za nejprísnější pravidlo života a z bázně, aby pravidla tohoto nepřestoupili, zdráhali se pracovati v domněnce, že nesrovnává se to s jejich svědomím pečovati o pokrm pomíjející. Někteří, aby se co nejvíce připodobnili malému Ježíškovi, pokročili dále ještě nežli sv. František a dávali se plénkama obvinovati, ukládati do jeslí, ano i obřezávati. Byli jedni, kdož ujišťovali, že všickni, kdož jen hábit františkánský obleknou, dojdou blaženosti věčné, protože tento světec jednou v roce vstupuje do pekel a všecky, kdož jeho roucho nosili, odtud vysvobozuje, ale byli zase druzí, kdož se domnívali, že anděl s nebe přinesl list, ve kterém Ježíš Kristus oznamuje, že každý, kdož chce dojiti odpuštění hříchů, musí svou vlast opustiti a po třiatřicet dní na památku třiatřicetiletého pobytu Spasitele na zemi, se dáti bičovati...“⁵⁾

Poněvadž všecky tyto výstřelky horečné touhy po blaženosti věčné našly ohlasu v širších vrstvách lidových,⁶⁾ rozšířilo se takto kacířstvo z některých klášterů⁷⁾ průběhem tři-

⁴⁾ Tyto a podobné roztržky v řádě františkánském vysvětluje „Kirchenlexikon“ takto: „Vůbec ukazuje se častěji v dějinách mnišství, že přemnozí připojili se k zakladateli řádu, jenž byl pln božského nadšení a lásky, a dle jehož rehole žiti chtěli, aniž by jeho ducha byli pochopili. Tímto dá se vysvětliti vznik roztržek u františkánů, jež trvaly až do 15. století.“ D. c., VIII., 1698.

⁵⁾ „Ketzer-Lexikon“, Würzburg 1828, I., 263.

⁶⁾ To také asi byla příčina hlavní, proč r. 1215 sněm lateránský rozhodl, že nemají se více nežádne řády duchovní zakládati. (Sr. Kirchenlexikon, VIII., 1697.)

⁷⁾ Protestant Grützmacher vyličuje tento postup takto: „Západoevropské mnišství, jež až do konce dvanáctého století bylo v podstatě své zřízení aristokratickým, stalo se tehdy ústavem lidovým. Odevzdání duše své zcela Kristu utvořilo jakýsi nový druh zbožnosti, jež vyšla z Assissi a zmocnila se církve. Církevní zpěv, kázání, uměny a vědy nabyly tím podnětu k novému rozmachu. Vedle františkánů povstali i dominikáni, kteří původně byli založeni k obrácení kacířův. Františkáni a dominikáni v druhé polovici středověku byli hlavními nositeli scholastického bohosloví a v jich klášterích bohatě kvetoucí mystika zplodila náboženskou individualitu, a tím nabyla tvůrčího významu pro nové opravné utváření se křesťanského života.“ (Realencyklopädie für prot. Theologie und Kirche, XIII., 233.) Že tímto novým a opravným či reformním utvářením se křesťanského života rozumí Grützmacher kacířství, nemusím ani připomínati.

náctého a čtrnáctého století téměř po celé Evropě. A aby se to tím spíše stalo, ti, kdož podobná kacírstva šířili, hledali opory proti papeži, jenž důsledně proti kacírům vystupoval, u světských panovníkův a za tou příčinou vměšovali do svých systémů věroučných mnohé věci církvi a papeži odporne, ale panovníkům milé a příznivé, jako na př. že papež je toliko nástupcem apoštolů právě tak, jako ostatní biskupové bez jakékoliv zvláštní přednosti, že papež nemá nižádné moci nad zeměmi křesťanských knížat a podobně. Tím položen byl základ k rozdvojení moci papežské a císařské, jež ve století patnáctém se hlavně uplatnilo a přineslo záhubu zvláště Čechům v náboženském hnutí, jež vyvolal a rozšířil Jan Hus.

Zmíněný již Petr Fritz alespoň o století patnáctém píše: „Otázky, o nichž v předcházejícím století byly vedeny spory s neobyčejnou prudkostí, zaujímaly a rozdvojovaly v patnáctém století kde koho. Přemnozí bohoslovci a právníci potírali, nebo obhajovali práva papežů proti světským vládařům, nebo obráceně. Mniši jako na kvap se předstihovali, aby výsady, jichž z Říma se jim dostalo, si rozšířili a tím získali si větší důvěry lidu proti světskému duchovenstvu a zdání, jako by duchovní moc jejich byla větší, nežli těchto. Světské duchovenstvo se tomu bránilo a tak povstávaly spory vlekoucí se po celou řadu let.⁸⁾

Spory tyto, jak se rozumí samo sebou, působily zhoubně, a to jak na duchovenstvo, tak na lid, poněvadž vyvolávaly vášně a vydávaly kněze v posměch všeobecný. Vášně pak zplodily hříchy a tak společnost lidská ocitla se v mravním úpadku, jak toho nejlepším dokladem jsou tehdejší rozhárané poměry. Proto není divu, že povstávali i mravokárci, kteří usilovali o všeobecnou jednotu či, jak se tehdy říkalo, o jednotu v hlavě a v údech, jež v posledních důsledcích neměla býti ničím jiným, než obnovou zašlé autority státní a církevní.

A hle, mezi těmito mravokárci téměř všude v prvních řadách byly řeholníci.⁹⁾ Zajisté je to zvláštní a podivu-

⁸⁾ D. c., I., 269.

⁹⁾ Tak na př. v Čechách prvním, kdož svou učeností a výmluvností usiloval o opravu v hlavě i v údech, byl Konrád Waldhauser, kněz z řádu sv. Augustina kanovníků řeholných (Sr. Tomek: „Dějepis města Prahy“, III., 287) a později Giovanni Capistrano, františkán, který jako kazatel, když před tím delší dobu v Itálii působil proti fratricellům, podjal se i úkolu obhajovati církev v zemích koruny české proti zbujnělému husitství atd.

hodný úkaz v dějinách! Některé středověké kláštery či vlastně snaha některých jich členů po nadobyčejné svatosti byly zárodkem všeho toho, co středověkým kacírstvím rozumíme a rozuměti můžeme, a právě zase skoro tytéž kláštery a řehole, t. j. lepší a církvi věrně oddaní jich členové to byli, kdož zbujnělému kacírstvu kladli tuhý odpor a snažili se vymýtiti je z vinice církve Kristovy. To však teprve po dlouhých dobách a mnohých bojích se podařilo, aby naplnilo se, že hříchy bývají trestány do druhého i třetího pokolení... Vládne tedy i v dějinách Boží prozřetelnost a spravedlnost,¹⁰⁾ byť od dějepiscův církvi nepřátelských sebe více to bylo popíráno a odmítáno.

Tím ovšem, že některé středověké kláštery nepřímo některými svými, a mohu dodati hned, nehodnými členy, roznítily jiskru kacírství a vinu svou pak draze vykoupily téměř úplným zánikem svým, ani v nejmenším nemají býti umenšeny zásluhy, jež hodní členové jich získali sobě po celou dobu trvání těchto klášterův o Boha, církev a lidstvo vůbec.

O českých řeholích před bouří husitskou.

Církev, jakožto dílo Boží, jest ústavem eminentně kulturním. Tato pravda obsažena jest nejen v pojmu díla Božího, ale dosvědčena dějinami všech národův a všech věků. Z té příčiny nebylo ani jediného vážnějšího dějepisce, ať již církvi katolické příznivého, ať nepřítelství, ba přímo nepřátelského, jenž by slovy přiměřenými této kulturní záslužnosti církve byl neuznal.

Tak o Čechách na příklad krásně dí, jinak dosti proti církvi zaujatý Tomek: „Vedle církve nebylo tu ve středním věku žádného ústavu, který by tak mocně a všestranně byl působil na zdokonání společnosti lidské. Církev působila vzdělavatelně nejen jakožto ústav náboženský, nýbrž pečovala zároveň o rozličné důležité potřeby společnosti, k jichž opatrování tehdejší zřízení státní nebylo ještě dostatečné. Ona pečovala o chudé a nuzné; od ní řízeny byly školy

¹⁰⁾ Nedá se však nikterak omluviti řádění husitů proti klášterům v Čechách a v zemích českých vůbec, poněvadž nebyly to české kláštery, z nichž jiskra kacírství husitského vyšla, ale učení Jana Wiclifa, jež Hus přijal a proti českým klášterům obrátil. Trpěli tedy řeholníci v Čechách za viny nespáchané...

a pěstovány vědy a umění; církev byla pomocnicí státu i ve vykonávání spravedlnosti a jiné správě světské dílem přejmutím části povinností na sebe, dílem poskytováním osob z duchovenstva ke službám státu“ a pak dokládá: „Musíme však jen litovati, že nám nelze pro tuto dobu (do roku 1235) učiniti dosti úplného obrazu místní činnosti duchovenstva pražského ve všech těchto ohledech. Souvěké prameny poskytují nám o tom všem jen slabých úlomků zpráv.“¹⁾

A že chvála, již církev pro své kulturní poslání od historiků si zasloužila, v první řadě náleží řeholím všeho druhu, nemusím snad ani připomínati. Vždyť zpravidla řeholníci to byli, až na nejřidší výjimky, kteří první přicházeli k národům nevzdělaným, anebo polovzdělaným hlásati Krista, a tím v srdce jejich vštěpovati první kořeny kultury vůbec. Názory dějepiscův i v tomto směru úplně se shodují.

Tak Pavel Siebertz píše: „Věk prvních pronásledování křesťanských v říši římské minul a církev nerušeně a svobodně mohla se vyvíjeti v překrásný květ. A sotva se tak stalo, setkáváme se s novým zjevem v dějinách, jenž v první řadě byl povolán, aby prakticky prováděl nauku křesťanskou. Byly to kláštery a byl to život řeholní. V klášteřích za všeobecného rozkladu antické společnosti vypučely zárodky a síly k obnově lepší budoucnosti, ježto v nich za křesťanského starověku a středověku našly útulku a podpory dva veliké principy, princip práce a princip kultury, kterýmiž vše krásné, ušlechtilé a dobré stalo se majetkem národů.“²⁾

O českých klášteřích pak poznamenává František Palacký: „Také (jako v dobách dřívějších, zvláště v první polovici panování Vladislava II.) i v poslední čtvrti XII. století ještě neuhasl tato neobyčejná horlivost v zakládání a velebení nových ústavův duchovních; aniž ji kdo tupiti bude, komuž duchovní prospěch člověčenstva vůbec na srdci leží. Ústavové tito zajisté sloužili středověkosti za semeniště netoliko náboženství, ale i nauky a umy, osvěty a průmyslu; ba i hospodářství samo, i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávala. Tatáž ušle-

¹⁾ Václav Vladivoj Tomek: „Dějepis města Prahy“, I., 99.—100.

²⁾ „Geschichtlicher Führer“, I., 362.

chtěla snaha lidská, která za našeho věku líbuje sobě v zákládání a podporování spolkův i akademií učených, uměleckých atd. uvedla také v život středověké ony ústavy, jen že oučely těchto bývaly ještě vyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě oučinnější a tudíž veškero postavení a působení jejich blahodárnější,³⁾ a jinde dodává o řeholnicích: „Dvoru královskému sloužili co zpovědníci a kaplani s jedné a co kancléři a notárové s druhé strany. Netřeba tuším dokládati, ano samo sebou se rozumí, že všechna vědecká vzdělanost onoho věku (ve XII. stol.) jediné u nich nacházela péči a ochranu.“⁴⁾

Totéž doznává i universitní profesor a dějepisec Dr. Václav Novotný, když dí: „Přední nositelkou kultury stále ještě (jako od počátku i ve století XII.) zůstává církev, zakládáním nových ústavů duchovních, ač mívá i praktické zřetele, slouží také zájmům kulturním, poněvadž členové jejich, tvoříce nejvzdělanější vrstvu společnosti, měli také dosti času a možnosti duševní prací se zabývati. Byly to především kostely kapitulní a kláštery, kde společný život značného počtu duchovních snahy takové usnadňoval.“⁵⁾

Byly tedy kláštery české od dob nejstarších strážci vědy, pěstitele umění a vzdělanosti, velkými dobrodinci lidu, dcerami lásky, ba i vzornými hospodáři pro celé širé okolí.⁶⁾ A tím zůstaly po všechna desetiletí svého trvání, ba i v bezprostřední době před bouří husitskou.

Nedá se sice upříti, že koncem XIV. a počátkem XV. století v mnohých cizozemských klášteřích zahostily se některé nešvary a neplechý, ale není zajisté bez významu, že o českých klášteřích zachovalé prameny nikde ničeho podobného nepřipomínají mimo několika a ještě celkem bezvýznamných případů.

Že v cizozemských klášteřích nebylo v době XIV. a XV. století vše v pořádku, svědčí Helfert slovy: „V klášteřích mužských i ženských uhostil se na mnohých místech duch frivolný a světský. Četní noví řádové, kteří právě

³⁾ „Dějiny národa českého“, 4. vydání, I., 239.

⁴⁾ D. c., I., 367.

⁵⁾ „České dějiny“, I.², 685.—686.

⁶⁾ Více o tom: Alois Hlavinka, „Bludy a lži v dějinách“, 2. vydání, 96.—102.

v ten čas povstali, jsou jen důkazem zkaženosti starých. Učenost a sběratelská pilnost, tato krásná stránka činnosti klášterské za předešlých století, vyskytovala se teď jen řídkou výjimkou. „Tato doba,“ dí kronista jeden o roku 1317, „byla u mnichů prázdná všeliké vědecké činnosti.“ Klášterníci uchylovali se čím dále tím více od prvotního mravu, zanedbávali řeholi, značili se dobrobytem a přepychem v oděvu i ve všech potřebách života. Říkalo se o nich, že v té míře, jak by vyznamenávatí se měli v ctnostech, klesali ve hříších. Řehole a život vypadaly prý u nich jako dvě věci opačné. Jeptišky závodily prý s mnichy v bujnosti, rozpustilosti a nestoudnosti, až pozbyly vši vážnosti u lidu. Na mnichy mendikanty vykládali všechna místa Písma svatého o povaze fariseův.“¹⁾

Ale týž auktor, jenž tak přísně a bezohledně zkřítoval kláštery cizozemské, o českých klášterích nemohl více napsati, nežli toto: „Mezi kláštery, zdá se, že jmenovitě starší od samého založení svého důstojné místo držely co do kázně a vzdělanosti. Biskup Jan IV., když roku 1331. visitoval klášter břevnovský, pochválil opata a konvent pro přísné zachovávání řehole, velebil pobožnost, poslušnost a čistotu mravů jejich a jediné co vytýkal — i jistě že ve mnohých klášterích oné doby naopak se dalo — byla menší pečlivost ve správě světských statků. Nevítaným podpalem byli jen žebraví mniši, dominikáni, menší bratři (minorité), františkáni a augustini, kteří brzy po založení řádů svých v první polovici XIII. století uvedeni byli i do Čech. Příčina toho zakládala se v jich zřízení, kterým úzeji a upřímněji, nežli řádové dle řehole sv. Benedikta, vázání byli ke středku jednoty své, ku generálovi řádu v Římě. Z toho vzcházely všelijaké nesnáze. Z jedné strany nemohlo jinak býti, než že mnohá nařízení, vydaná ze stanoviska vlašského a přiměřená tamnímu stavu věcí, vrážela na překážky, nepřízeň, odpor všeho způsobu, jakmile měla býti ve skutek uváděna v podnebí zdejším mezi náhledy, mravy a poměry společenskými, které tak mnohonásobně rozdílny byly od okolností vlašských. K tomu přistoupilo bezohledné vystřídávání osob... Do klášterů českých cizozemci str-

¹⁾ Sr. „Mistr Jan Hus“. Sepsal Josef Alex. svob. pán Helfert, 13.

káni... Konečně uváděla řády ty bezprostřední závislost od Říma v ustavičné rozepře s duchovenstvem domácím a podněty k obapolným třenicím vždy znova se naskytovaly. Proto jim sami biskupové nepřáli, překážky jim kladli...“⁸⁾

Byly tedy české starší kláštery, jako benediktinův, cisterciákův premonstrátův, i v bezprostřední době před vystoupením Husovým sídly mravní bezúhonnosti, čistoty a plnění všech řádových povinností. A poklesli-li v některých věcech tak zvaní mniši žebraví, přece nikde nedočítáme se o jich mravní bezúzdnosti a zpustlosti. Vždyť připomenutý již Helfert, jenž dosti ostře na žebravé řády si postěžoval, přece o nich dodal: „Ale nelze neviděti, že vystoupení mnichů žebravých v Čechách také mělo dobré stránky, že sobě velikých zásluh dobyli o povznesení mravů a pobožností, ano že horlivostí svou v kázání a správě duchovní i světské duchovenstvo pobádali k snažnějšímu plnění povinností, že sobě úctu a důvěru nejen obecného lidu, ale i také vyšších stavův zjednati uměli...“⁹⁾

I sám Tomek, který o světském duchovenstvu před Husem poznamenal každý mravní poklesek, jehož jen dopídití se mohl, a který tedy tím méně byl by šetřil duchovenstva řeholního, jak nasvědčují některé jeho záznamy,¹⁰⁾ píše o řeholnících před bouří husitskou: „O životě řeholníků nemáme tolik podrobných zpráv jako o duchovních světských, nejvíce proto, že úřad arcibiskupský nevztahoval se k nim v té míře a tak bezprostředně jako k těmto. Nicméně vrhá i na ně visitací arcijáhenská r. 1379. sem tam světlo pověsti jejich nepříznivé. Obecně vytýkalo se zákoníkům toho času, že nezachovávali základního pravidla každého řádu, aby neměl žádný ničeho svého, že bažili po důstojnostech a úřadech ve klášteřích, docházeli jich podplácením a užívali jich ke chrastění pro sebe. Rozličné pak zprávy, nahodile zachované, svědčí také o všelijakých jiných nezřízenostech v jednotlivých klášteřích, o častých svárech mezi mnichy a opaty, zaviněných buď ne-

⁸⁾ D. c., 35.—36.

⁹⁾ D. c., 36.

¹⁰⁾ Sr. d. c., III., 251.

kázní řeholníků, buď zase hrdostí a zlým hospodářstvím představených.“¹¹⁾

Tomek ovšem při vzpomenutých výtkách stavu řeholnímu v době předhusitské dovolává se Tomáše ze Štítného,¹²⁾ ale nepřipomíná, že týž Štítný, ač o řeholnících dí, že někteří z nich nezachovávají řehole své, že jsou lakotní a podobně, ani slovem se nezmiňuje o jejich mravních přestupcích, ale naopak ku konci ve „pomluvy“ (t. j. promluvy) „k zákonníkom“¹³⁾ dodává: „Nepomózť to, když dieš, že jsi v řehule svatého Benedikta, neb Augustína, aneb Franciška. Jich řehulu drž, proměň úmysl... Máť býti upříemná do nebes cesta; pravdůť jest do nebes přijíti. A protož k čistotě těla a ku poslušenství zákonnímu držte také chudobu...“¹⁴⁾ t. j. že Štítný, jak z celé jeho „pomluvy“ „k zákonníkom“ jasno, mravních přestupků jim vytýkati nemohl.

Shrneme-li tedy vše, co až posud jsem uvedl, v celek, vyplývá z toho konečný závěr, jak již Helfert pověděl slovy: „Nezůstaly sice věci církevní v Čechách, jakož mysliti lze, docela prosty oněch vad, kterými jmenovitě za XIV. století v jiných zemích tak veliké porušení braly,“¹⁵⁾ ale přece zase jak dí Palacký: „Kněží čeští toho času co do vzdělanosti a mravův vynikali aspoň nad německé skutečně“¹⁶⁾, nebo jak velice pěkně uvedl Mil. Jakubička, že „nesprávně by bylo výtky, klášterům doby předhusitské činěné, přenášeti na všechny kláštery. Byly i tehdy kláštery, kde se žilo dle řehole.“¹⁷⁾ Proto, ač připouštíme, že nápravy v řadách českého duchovenstva, a tím tedy i v některých klášterích, zvláště u tak zvaných mnichů žebravých, bylo třeba, musíme rozhodně zamítati tak často šířený názor v českých dějinách, v české veřejnosti a v českém tisku, že příčinou, a to hlavní, nebo i jedinou, vystoupení mistra Jana Husa a jeho zhoubného působení byla znemravnělost a zkaženost českého duchovenstva a zvláště duchovenstva klášter-

¹¹⁾ D. c., III., 248.

¹²⁾ D. c., III., 248., pozn. 46.

¹³⁾ To jest řeholníkům.

¹⁴⁾ Tomáše ze Štítného: „Knížky šestery o obecných věcech křesťanských“ od Karla Jar. Erbena, 140.

¹⁵⁾ D. c., 37. — ¹⁶⁾ D. c., III., 15.

¹⁷⁾ „Pokusy o vzkříšení pražské kartusie, zahrady sv. Maří“, v „Časopise Musea království českého“, 1913, 346.

ního, ale dále naopak musíme dle nestranných pramenů historických zastávat pravdu, že čeští řeholníci a řehole v Čechách získali si od prvopočátku svého sem uvedení až do jich vyhubení a zničení od vojsk husitských neocenitelných zásluh o celý národ a že ani v době všeobecného poklesu mravního ve všech zemích, až na nejřidší výjimky, čeští řeholníci nepropadli mravní porušenosti...

Hus a řeholníci.

Mistr Jan Hus, jehož jméno jest zároveň výrazem sociální revoluce¹⁾ století patnáctého, byl hned od počátku svého vystoupení až do posledních okamžiků života nepřitelem řeholí vůbec. A nebylo ani jinak možno, uvážíme-li, že tento český „reformátor“ většinou nauku a názory své čerpal z Angličana Jana Vikléfa,²⁾ jenž zase, jak jasno z jeho vět, odsouzených na sněmu kostnickém, dle ztřeštěných názorů některých svých současníků hlásal, že všechny řehole bez rozdílu byly ďáblem zavedeny.³⁾ Mimo to, sotva Hus počal v Praze nauce Viklefově činiti propagandu a ji obhajovati i v aule universitní, byli to z kněžstva v první řadě řeholníci,⁴⁾ kteří Husovi od-

¹⁾ Někteří dějepisci nazývají husitství v a n d a l i s m e m. Tak na př. liberál Jakub Malý již v roce 1876 napsal: „Husitský vandalismus XV. století byl klášterům nad míru zhoubný; skoro největší část klášterů pobořena jest v bouřích náboženských, a na mnichy drženy pravé honby“ (Vlastenecký slovník hist., 346.), ale lépe činí, když jmenují je revolucí. Stačí o tom srovnati velmi pěkně psanou studii o husitství Friedricha v. Bezolda, nazvanou „K dějinám husitství“, Praha 1904. Tu na př. se dí: „Samo sebou se rozumí, že tak mohutná revoluce připravovala se déle“ a „Co zahrnujeme pod jméno husitství, jest směr a spojení ideí a snah náboženských.“ (Str. 2.) Ostatně o tom, že husitství bylo vyloženou revolucí v každém ohledu, dnes již mezi dějepisci není sporu.

²⁾ Sám Václav Novotný; který jinak s husitstvím a Husem silně sympatisuje, ve spisu „Mistr Jan Hus“ dí: „Hus ovšem sám se k Wyclifovi otevřeně zná a kdyby ani toho nebylo, celé partie, které z děl Wyclifových do spisů svých přejímal, by to prozrazovaly. Vliv Wyclifův nutno připouštěti...“ (str. 25.) Pravdu tuto již před mnoha lety všemožně prokázal ve svých spisech Dr. Ant. Lenz.

³⁾ Sr. sněmem kostnickým zavrženou Husovu 45. proposici!

⁴⁾ Řeholníkův před bouřemi husitskými čítalo se v Čechách značný počet, Benediktini měli tehdy asi 30, cisterciáci přes 20, premonstráti asi 15, kanovníci řeholní asi 10, křižovníci německého řádu asi 28, svatojánští (Maltézové) asi 7, křižovníci Božího hrobu

porovali a snažili se jej přivésti v meze poslušnosti církevní. Toho jim Hus nikdy zapomenouti nemohl. Proto při každé příležitosti jak na kazatelně⁵⁾ tak ve spisech svých příkře proti nim vystupoval.

Stačí zajisté na doklad pravdy této uvést alespoň jediné místo ve spisu jeho o svatokupectví. Tam píše: „Neb někdo ustaví, aby bylo sukno kupováno chudým, neb určené krmě, neb jiné almužny: oni pak sobě zachovají, neb svým přátelům a pacholkům dávají, aneb pro přízeň jiným, a jako by své dávali, chtějí, chlůbu míti a nuznějších nebožátek za nic netbají. A v tom hříechu jsú klášterníci, faráři a měšťané obecně: klášterníci, sebravše veliké almužny, aby vydávali chudým peníze, sukno, stravu, i nedávají; faráři, aby chudé krmili v suché dni, neb jindy, i nekrmí; měšťané též. A tak táhnú spolu vuoz ďáblův jako tři koni, jichž pomrskává lakomství, tiehna je do své stodoly. A o těch takto stojí psáno v ustavení duchovním: „Kněží neb světští, kteříž statky otce svého a matky své neb jiných lidí, kteréž sú chudým odkázali, zadržeti chtějí aneb odjíti, jakožto mordéři chudých a jakožto zloději a svatokrádci kletí buďte, od kostelu óv odlúčení, dokavad nenavrátí.“ Aha, poznajte sa, lúpežníci chudých lidí, mordéři, zloději a svatokrádci! Nebo ačť vás lidé neklnú, ale Pán Buóh vás klne. A té klatby dokáže v súdný den, když die: „Jděte zlořečení do věčného ohně...“ A že jsú mordéři chudých, Písmo die: „Kto zklamává chudého, člověk krvavý jest; ktož odjímá v potu chléb, jako ten, to věz, jest vinen, kterýž zabije blížního svého.“ A že jsú lúpežníci, to jest jisto, neb berú chudým jich statek; a že jsú zloději, jest vě-

asi 4, křižovníci s červenou hvězdou asi 3, augustiniáni asi 7, dominikáni asi 20, minorité asi 15, kartuziáni 2, karmelitáni 2, cyriakové 4, serviti 1, celestýni 1, klarisky 2 magdalenitky 6 klášterů, takže Dr. Winter napsal: „Před husitským převratem u nás žily skoro všechny všudy řády, kteréž do té chvíle rozvinuly se v církvi.“ (Život církevní v Čechách, 689.) Sr. též Dr. Klement Borový: „Dějiny diecése pražské“, 224. Podrobný výpočet klášterů jednotlivých řádů bude uveden na konci statí, o nich zvlášť jednajících.

⁵⁾ Na kázáních k lidu Hus nevyhýbal se otázkám časovým... na kázáních synodálních on i jeho přátelé usilovně upozorňovali a potírali, co tížilo nejvíce — úpadek mravnosti ve veliké části duchovenstva...“ Novotný, d. c., 31. a jinde.

domo, neb kradú cizie věci; a že jsú svatokupci, svatokrádci, to jest proto, že kradú svatú almužnu, jenž slove proto svatá, že jest pro Pána Boha, jenž jest svatý nad svatými...“⁶⁾

Uvážíme-li tedy, že Hus bez obalu a beze všech rozpaků nazývá řeholníky loupežníky chudých lidí, vrahy, zloději a svatokrádci, pochopujeme, proč nutně lid byl proti nim rozzuřen tolik, že čekal jen vhodné příležitosti, aby klášterům mohl odplatiti, k čemu Hus vybízel. A to snad nebylo pouze v Praze a v okolí, ale téměř po celých středních a jižních Čechách, kamž kazatel betlémský po klatbě, na něho pronešené, se uchýlil a kdež lidu horlivě kázal.

Ovšem mohlo by se snad namítati, že řeholníci takového jednání se strany Husovy si zasluhovali, a to nejen pro porušení svých mravů, vystupování proti snahám Husovým, ale také pro svůj národnostní původ. Pokud se týče porušení mravů u duchovenstva vůbec a řeholí zvláště, sluší dobře uvážiti, co napsal kdys Helfert o celé době husitské a zvláště o prvních letech působnosti Husovy. Slova jeho: „Nesmíme zapomínati, že nám zde činiti jest s rozepří strannickou, v jejížto rozpálenosti a prudkosti, jakož jest povaha rozdrážděných myslí, navzájem sobě vytýkáno věcí, které daleko přesahaly míru pravdy. Nic nám nedává právo přijímat za jisté, že by stav věcí církevních v Čechách, ač nezůstal netknut vadami svého věku, jimi v takové rozsáhlosti a tak pohoršlivou měrou byl trpěl, jakož ze žalob horlitelů a synod vlašských, francouzských, ano i německých za pravé přijímati nucení jsme. Co ku příkladu do stavu klášterů pannenských nikde se nenalézá stopy, že by v nich neřesti tak hrubého rázu byly našly místo, jakož tehdá na jeptišky v jiných zemích tak hořce naříkati slýcháme. K tomu přistoupilo to, že v polovici čtrnáctého století trůn a stolicí biskupskou zdobili dva mužové, kteří za dlouhého vládnutí svého závodíce spolu, všecko vynakládali, aby zvýšili lesk a důstojnost, kázeň a řád církve“,⁷⁾ jsou

⁶⁾ Jan Hus: „O svatokupectví“. Vydal Václav Novotný, str. 113.

⁷⁾ „Mistr Jan Hus“ aneb „Počátkové církevního rozdělení v Čechách“, str. 39.

zajisté nejlepší fotografií poměrů českých před Husem. České kláštery tedy nepotřebovaly tak bezohledného odsuzování a štvání, jako činil Hus ve svých spisech a kázáních.

Klášterníci vesměs vystupovali proti Husovi, jak dle pravdy doznati dlužno, ale bylo to vlastně jejich povinností. Vždyť Hus rozséval zřejmou revoluci, potíral autoritu jak církevní tak světskou, vystupoval bezohledně proti papeži, kněžstvu, biskupům a popíral, nebo vykládal celou řadu katolických dogmat buď ve smyslu Viklefově, nebo jiných středověkých kacířů. A brániti církev a její učení, jest přece první povinností každého kněze a tedy i řeholníků. Mimo to klášterníci sice vystupovali proti Husovi, ale hlavními nepřáteli jeho nebyli oni, nýbrž němečtí mistři pražské university.

Alespoň Dr. Václav Flajšhans zdůrazňuje tuto okolnost na více místech v životopise Husově. Praví: „Universita, nebo jak správněji se nazývala, „obecné učení pražské“ nebyla jako nyní státní ústav, její učitelé nebyli státní zřízení, její žáci státní poddaní. Středověk miloval svobodu až do krajnosti a university středověké byly samostatné korporace, stát ve státě, církev v církvi, samostatně řízené, své jurisdikce užívající a neuznávající nad sebou pána, kromě papeže a panovníka, a to ještě jen v tom směru, aby universitu chránili a podporovali.“ Pak týž dále vykládá, že profesori a žáci na universitě pražské dělili se na čtyři národy: český, polský, bavorský a saský. Rozdělení toto bylo jen prozatímní, dokud by se Češi nevzdělali tak, aby mohli sami universitu svou spravovati, jak Karel IV. těšil Čechy slovy: „Až vzrostete ve vědách, vy budete pány a dědici, sečkejte maličko.“ Když konečně k tomu došlo, nechtěli němečtí profesori z tučně placených míst ustoupiti a poněvadž měli tři hlasy, byli Češi vždy přehlasováni a musili se spokojiti místy podřízenými i ve venkovských městech. Z toho povstaly rozmíšky na universitě. Mistři čeští žádali svého práva a v jich čele stál také Jan Hus. Onť používal každé příležitosti, ano „užil k agitaci za tři hlasy kaple betlémské tak, že tisíce lidí takto nyní denně slýchalo ohnivá slova Husova a nepřátelé jeho ani v Kostnici na to nezapomněli.“ Husovou zásluhou bylo, že král Václav IV. vydal dne 18. ledna 1409. památný „Kutnohorský dekret“, kterým Čechům přiřčeny hlasy tři,

Němcům hlas jeden. Následek toho byl, že přes dva tisíce německých studentů s profesory z Prahy se vystěhovalo do Němec, hlavně do Lipska, kde byla založena universita nová. Tam však byla místa chudá a proto profesori němectí nemohli nikdy Husovi zapomenouti, že on byl hlavní příčinou jejich pádu.

A nyní píše Flajšhans na rozličných místech doslova: „Tato výtká poslední, že štve Čechy proti Němcům a další, že vyhnal Němce z Prahy, byla mu tou dobou činěna obecně, jednak od Lipských mistrů, jednak od pražských měšťanů, konečně na koncilu bylo mu jeho jednání roku 1408 až 1409 vytýkáno.“ „Proto 1. září 1411 napsal prosebný list k papeži Janu XXIII. vyznávaje veřejně, že v hlavních bodech obvinění vynesena jsou nesprávná, že ke kurii se nedostavil, poněvadž mu ukládáno od Němců o život.“ „Od roku 1409 měl Hus v mistrech lipských nesmiřitelné nepřátele.“ „K Paříži družila se v odporu také Vídeň, k Francii Německo celé, Lipsko (tu Jan Hosman, Albert Warrentrappe, Harrasser), Heidelberg, Würzburg, Kolín... všude rostl odpor proti Husovi. Z Vídně zvláště Oswald Reinlein, Mikuláš Dünkelsbühl, Petrus de Pulka, Sybart a jiní stáli příkře proti Husovi, nejostřeji však vyslovil odsouzení nauk Husových Dětrich z Niemu.“ „V Kostnici k žalobcům jistě se připojili zástupcové universit německých, kteří dříve v Praze studovali: Petr Štorch, delegát university lipské, Dětrich z Münsteru, delegát university kolínské, Jindřich Homberk, kdysi v Praze profesor artistův a j. Tito připojili se k žalobám starším o štvání Čechů proti Němcům.“ „Základem vyšetřování celého, jež se konalo v prosinci, byla žaloba Michala de Causis. Tato uváděla 8 hlavních bludů a vinila také ze štvání proti Němcům.“ „Sedmý kus žaloby byl o třech hlasích. Bránil se (Hus), že sami Němci se zapřísáhali a ukázav na přítomného Warrentrappa pravil: „Ten byl jeden z těch.“⁸⁾

I to konečně doznati se musí, že v českých klášteřích bylo nejen v době Husově, ale již dávno před tím mnoho cizozemců, a to nejen snad Němců, ale i Španělů, Poláků atd. a že právě tito cizozemci, ač ne vždy a ve všech klášteřích, bývali převory, opaty, kvardiány a představenými vůbec. Než i Čechové, a to právě v době Hu-

⁸⁾ „Mistr Jan, řečený Hus z Husince“, Praha 1904.

sově, zaujímal v klášterích mnoho vynikajících míst. Proto dobře sluší uvážiti slova Helfertova: „Všecky české řády⁹⁾ a zvláště dominikáni v prostředku svém měli muže, kteří jako bratr Kolda z Koldic, lektor u sv. Klimenta, theologickým vědomím a vzděláním vynikali.“¹⁰⁾

Pohlédneme-li tedy dle uvedených fakt zcela nestranně na poměr Husův k řeholím, shledáme Husa ve zvláštním, ba přímo zarážejícím světle. Hus dle příkladu Viklefova prohlásil řehole prostě za dílo ďábelské a proti členům jich vystupoval způsobem tak příkrým a nekřesťanským, že něco podobného nebylo ode dávna slýcháno, a to pouze z toho důvodu, že tito odporovali jeho nauce, že nechtěli uznati jeho auktoritu a ve věcech duchovních podrobiti se jeho vůli. Uplatňuje se důsledně i tu slovo velikého dějepisce českého,¹¹⁾ že Hus zapomínal, že pokora jest křesťanskou ctností či, určitěji řečeno, že Hus ovládnut byl duševní pýchou ve stupni značně velikém, jež nutně musila jej dovésti k výsledkům kam právě došel, t. j. do konfliktu s církevní auktoritou.

Nenávist Husova k řeholím jest zajisté velmi důležitou a charakteristickou známkou jak jeho povahy, tak nauky celé. Hus přece jako kněz, profesor a doktor bohosloví najisto věděl, že řehole jsou článkem katolického života, vyvěrajícím z katolické morálky a z celé budovy poapoštolské církve, a přece proti nim brojil a mnohdy i přímo popouzel. Proto není to právě známkou jeho pravověrnosti, kterou při každé příležitosti na odiv dával a i před koncilem kostnickým se jí dovolával, vystupoval-li proti zřízení tak dávnému, odůvodněnému a již po věky v církvi zakotvenému.

Že Hus proti řeholníkům i přímo popouzel, vidno z jeho slov: „A v Čechách také, sv. Bernarte, ač si nebyl, ale jáť poviem, žeť mají (mniši) pivo i staré i mladé, i husté i tenké. Když světští k nim přijdú neznámí, tehdyť jim dadie tenkého pívce, aby mňeli, že oni to pívce pijí a také aby méně vypili. Pakliť koho čijí, že u nich snad chce po smrti ležeti,

⁹⁾ Tak na př. znamenitým mužem, jenž byl druhým kazatelem kaple betlemské, a to mistrem Janem ze Štěkna, vyznamenával se řád cisterciácký a pod.

¹⁰⁾ D. c., 36.

¹¹⁾ František Palacký: „Dějiny národa českého“, Praha 1894, III., 116.

nebo že mají čáku, že jim chce něco dáti, tehdy podtočí dobrého z pitancie, aby jedna pitancie druhú přitáhla a pitancie slove hojné u nich pití a rozkošné jedenie. A tak, nebožátka, ustúpili sú v rozkoši tělestné od světa, že není lidí v světě, by měli k tělu bydlo rozkošnější. Králi, páni, kniežata nemají pití a jedení vždy tak dobrého a tak hotového; světským pivnice někdy se vyprázdňí: jim nikdy; králi se pány bude nepečeno, nevařeno i chleba se nedostane: jim chléb z běli nejlepší vždy jest hotov. Jich zima nepřeschne, nebo mají boty i kožichy, vedro neurazí, neb mají chladné cely i ambity, to jest: rajské dvory! Protož

kto chce dobré bydlo míti,
slib se do zákona ¹²⁾ jíti.“ ¹³⁾

A sotva takto Mistr Jan v posluchačích a čtenářích svých proti řeholníkům vzbudil závist a hněv, hned ukázal i cestu, kterak by jich lidé zbaviti se mohli, když pravil: „Kto chceme život zákonníci (řeholní) vésti, a jděme na púšť a mějme utrpení v jedení a v pití, v léhání a v práci, jako sú první zákonníci činili; a nesaďme sobě klášterov a domuov prostřed měst ¹⁴⁾ najbohatějších, ani na místech najrozkošnějších.“ ¹⁵⁾

Z těchto příčin pochopuji, proč Pavel Jos. Šafařík, ač evangelík, pocházející z krve českých bratří, roku 1857., když jednalo se o tom, aby se vydaly spisy Husovy, napsal k Pogodinovi: „K čemu také by se měly tisknouti? Snad aby se roznítily slepé vášně lůzy? Kam by to vedlo? K novým svízelm a bídě! Nechme mrtvé v pokoji. Hus ne nominetur quidem, aut uratur denuo“ ¹⁶⁾ a proč znamenitý církevní dějepisec český Dr. Fr. Kryštůfek poznamenal, že

¹²⁾ Zákonem rozumí Hus řeholi či klášter dle latinského slova regula, což znamená jak zákon, tak řeholi. Odtud „zákonníci“ značí řeholníky.

¹³⁾ Jan Hus: „O svatokupectví.“ Vydal Dr. Václav Novotný, stran 73.

¹⁴⁾ T. j. jasněji řečeno, poněvadž kláštery většinou v městech se nalézají, vypalme je a zničme a řeholníky vyžeňme!

¹⁵⁾ „O svatokupectví“, d. c., 75.

¹⁶⁾ T. j. „Jméno Husovo nebudiž ani připomínáno, nebo budiž Hus znovu upálen.“ Sr. Alois Hlavinka: „Bludy a lži v dějinách“, 2. vyd., 195. Stejného názoru byl svého času i liberál Jakub Malý, jenž napsal: „Spisy Husovy jsou nás věkem i obsahem příliš vzdáleny, aby mohly pro obecnost nyníjší míti zvláštní zajímavost; majíť ony důležitost jen kulturně historickou.“ Vlast, slovník hist., 212.

„co máme umění a památek, zachovaly nám hlavně kláštery, co máme rozbitých hradův a klášterů, máme po hsitech...¹⁷⁾

Ostatně výborný a dosud až příliš málo oceněný obhájce katolické církve v Čechách za doby Husovy, slavný cisterciak a profesor pražské university, mistr Štěpán Pálec, ve spise „Antihus“ se tázal stoupenců a přátel betlemského kazatele: „A to má býti plněním zákona Kristova, že rozbroje v lid se zasely, že sváry povstaly mezi upřímnými přáteli a druhy, že mocní tohoto světa a lidé světáctí se pobouřili proti svobodě církve a proti kněžím, z nichž někteří byli pobiti, jiní o život připraveni, někteří zmrzačeni, jiní oloupeni, opět jiní od svých kostelů vyhnáni a zase jiní až do těchto dnů s místa na místo honěni a pronásledováni, že mnoho obyvatelstva bylo zloupeno a pobito a že nejvěrnější přátelé se sobě od-cizili a stali se nepřáteli?“ a přidal rozohněně: „A toto všecko vyvřelo z Vašich řečí a z Vaší nauky.“¹⁸⁾

A týž na jiném místě obrátil se přímo k Husovi se slovy: „Od té doby, co jsi začal ve smyslu kacíře Viklefa a jeho učení bouřiti proti církvi římské, jak mnoho zlého přikvačilo na království!... O, jak nespravedlivě bylo duchovenstvo týráno...! Někteří z jeho řad byli pobiti, jiní utopeni, jiní zmrzačeni, někteří o život připraveni, jiní vydrancováni, zase jiní od vlastních kostelů vyhnáni, opět ně jiní stali se vyhnanci a jsou s místa na místo honěni a s mnohými jest špatně a nedůstojně nakládáno...! Vždyť povstal národ proti národu, syn proti otci, dcera proti matce, sestra a bratrovi a i obráceně! V kolejích¹⁹⁾ (klášterích) mezi lidem, ba i mezi přáteli vyklíčily z učení tvého velká nepřátelství, podezřívání, na cti utrhaní, hrozné rozbroje, svády a neslýchané hádky...!“²⁰⁾

¹⁷⁾ Sr. „Hus a jeho ochranný list“, v „Husitství ve světle pravdy“, roč. X., 29.

¹⁸⁾ Mgri Stephani de Pálec: „Antihus“. Vydal Dr. Jan Sedláček v Brně, str. 84.

¹⁹⁾ V originále se dí „In collegiis“, ale slovem tímto můžeme rozuměti i kláštery, poněvadž tehdy téměř při každém větším klášteře stávala kolej a slova „Collegium“ užívalo se vzájemně o koleji i o klášteře.

²⁰⁾ D. c., 153.

O nenávisti stoupenců Husových k řeholníkům.

Mistra Jana Husa v nenávisti proti řeholím daleko ještě převýšili stoupenci a vyznavači jeho, poněvadž to, co Hus hlásal a učil, nejen za svou nauku přijali, ale i skutkem prováděli, a to tím, že prostě kláštery přepadali, mnichy pobíjeli, zboží klášterní drancovali a ničili tak, že po odchodu jejich ssutiny a rozvaliny označovali místo, kde dříve býval rozkvět věd, umění a života bohumilého.

Alespoň znatel zajisté nestranný Dr. Zikmund Winter o tom píše: „V husitské bouři největší zlost lidí obecných vrhla se na kláštery, neboť řeholníci, zvláště kartouzští a cisterciáti, byli z nejprudších nepřátel Husových... Na venkově nedarovali Táboři žádnému mnichovi. Předlouhý jest seznam vybitých, zbořených klášterů. Ve vojně husitské voláno na mnichy: „V sak mniše, v sak!“; s chutí jsou upalováni a jináč vražděni, nejprv na odvetu za upálení mistra Jana, ale potom zhusta i v odvetu a ze msty za nelidské surovosti, páchané na bezbranném lidu českém bez rozdílu náboženství jeho, jen proto, že byl český, od protivníků, od vojsk Zikmundových a zvláště od křižáků německých. Hněv na mnichy tou měrou byl obecný a zlý, že v těch dobách zabíjení i mimo vřavu válečnou. Aspoň v nejstarší knize rakovnické je zpráva, že kdys kolem r. 1430. pod humništi u Řisut zabit mnich, klidně cestou jdoucí. Z bůhdarma zabil ho švec.“¹⁾

Husité v pravdě proti řeholníkům zuřili a zuřivost jejich v tomto ohledu neznala vůbec mezí. Vždyť nebylo jednoho způsobu násilné smrti, aby jím se světa byli nesprovodili katolické kněze vůbec a řeholníky zvláště. A kdyby husité byli řeholníky jen zabíjeli, usmrcovali, věšeli, topili, pálili atd., ale oni docela své kněžské oběti mučili, na jich trýzeň a strast s rozkoší za výskotu a veselí přihlíželi a muky jich co nejdéle a nejtrapněji protahovali tak, že tu naplnilo se staré pořekadlo: Člověk, jenž začne brodit se v lidské krvi, bývá horším nad všelikou dravou zvěř. Je to ovšem slovo příkré, ale nic platno, o husitech pravdivé. Husité vypalující kláštery a vraždící mnichy už nebyly voje zápasící o zákon Páně a

¹⁾ „Život církevní v Čechách“, 691.

o opravu církve v hlavě a v údech, ale vojsko, jehož účelem stávalo se drancování, pálení, ničení a vraždění ve velkém.

Krásná a ovšem pravdivá slova v tomto ohledu napsal Dr. Kliment Borový, říká: „Přívrženci nauky Husovy nespokojili se s tím, aby toliko z myslí obyvatelstva památku církve staré vypudili; oniž záhy k tomu celým snažením svým se nesli, aby také veškeré, oku lidskému viditelné, pomníky starého náboženství naprosto odstranili. Co katolíci s velikými oběťmi zbudovali, to husité zbořili. Činí-li se tedy od některých výčitka církvi katolické, zejména papeži Martinu V. a císaři Zikmundovi, že násilím chtěli pobloudilých zpět uvést do lůna církve, musíme pravdě dáti svědectví i v tom ohledu, že nezamlčíme křivdy od husitů činěné. Když pak se jedno s druhým nestranně porovná, vášeň ovšem tu i tam se nalezne, ale na straně husitské náruživosti mnohem více rozpásaný spatřujeme, než abychom vše v jich jednání pouze blouznění náboženskému připisovati směli. Zejména bychom se nedivili, kdyby husité jen proti těm byli sudlice a cepy své i meče obrátili, kdož sami s ozbrojenou rukou proti nim vystoupili; že však na bezbranných kněžích a řeholnících mstyžádost svou schlazovali, že ani svatyň Božích od záhuby neušetřili, v tom nikdo husitů hájiti nemůže, toť po všecky věky skvrnou nesmazatelnou zůstane.“²⁾

Proto nepřekvapuje, že vyslanci koncilu kostnického na cestě z Norimberka do Čech „spatřili hrozné stopy husitů, totiž vypálené hrady, města, dvory, kostely úplně spálené, oltáře znesvěcené, obrazy... rozbité...“, nepřekvapuje, že „kdykoliv lidé této strany zajali katolické kněze, buď je upálili, nebo pouštěli je nahé a spoutané za třesuté zimy po ledě, které pak pokládali za méně významné, těm dovolili odejít, useknuvše jim mužský úd“³⁾ a nepřekvapuje, co svědčí dějepisec František Palacký, když vypravuje o dobytí Radkova⁴⁾. Husité totiž když dobyli tohoto města, slitovali se nad ženami a dětmi, jež propustili na svobodu, ba i mužů, kdož se mohli vykoupiti, ušetřili na životech, toliko

²⁾ „Dějiny diecése pražské“, 227.

³⁾ Aeneas Sylvius, „Historie česká“. Vydal Jiří Vičar, Praha, str. 104.

⁴⁾ Radkov nebo Hrádek. Hrádek je Wünschelburg v Kladsku, nedaleko českých hranic a byl dobyt od husitů r. 1425.

kněze bez milosrdenství povraždili. „I zůstal nahoře, t. j. v kamenném domě fojtově, tak dí náš autor doslova, farář sám s jedním starým knězem selským; a husité přiběhše k němu, svedli ho dolův do vojska i předvedli před kněze Ambrože Hradeckého, který latině řekl jemu: „Faráři, odvoláš-li, cos kázal a přistoupíš-li ku pravdě učení našeho, zachováš život svůj; neučiníš-li toho, půjdeš do ohně.“ Pan Megerlein⁵⁾ odpověděl: „Toho Bůh nedej...“ I přinesli otepě slámy, jimiž obložili a obvázáli tělo jeho vůkol, tak že ho ani viděti nebylo; a zapálivše slámu, nechali ho běhati a potáceti se v ohni u vojště, až se zadusil; pak vzavše tělo mrtvé, hodili je do vařící vody v pivovaru a za ním i kněze selského, tak že oba tam umučeni jsou... Kaplan dal se na outěk a oni za ním, až ho dostihše utloukli.⁶⁾

V polovici listopadu r. 1431 docela nejzuřivější strana mezi husity, tak zvaní táboři, vydala v jazyce německém sepsaný manifest ke všem Němcům, jehož spisovatelem byl, jak všeobecně se za to má, sám kněz Prokop Veliký, v němž slovy štiplavými a nad míru dotíravými⁷⁾ doráží se na papeže a celou katolickou církev a přednáší jménem Čechů vůbec prosbu, aby Němci uvážili a prohlédli, oč až posud byly mezi oběma národy hádky, rozepře a nesnáze a proč již tolik lidí z obou stran zahynulo. O klášternících a řeholnících se tam dí: „Zapudťte kněží zlé a brzy budete je míti dobré; neboť kde ďábel se vyhání, tam Duch svatý rád se usazuje. Nedejte na kaceřování nás od nich, protože prý my rušíme kláštery, ničíme služby Boží. My nekažíme služeb Božích ale hnízda svatokupecká i školy kacírstva. Klášterové dříve neb později zahynouti musejí dle slov Písma svatého, že cokoli není z Boha, vykořeněno bude.“

Považovali tedy husité kláštery za hnízda svatokupecká, za školy kacírstva a za to, co vykořeněno bude, proto že to není z Boha a myšlenkami těmito naplnili nejen všechny stoupence své v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,

⁵⁾ Tak totiž slul farář radkovský.

⁶⁾ „Dějiny národa českého“. Vydání z r. 1894, III., 354—356.

⁷⁾ Karel Vladislav Zap, „Českomoravská kronika“, II., 1134.

ale i v zemích západních a hlavně v Němcích,⁸⁾ a to hned od počátku svých výbojných válek.

Že vůdce vojsk husitských Žižka měl velkou vinu na výstřednostech vyznavačů kalicha, jest jisto a nesporno,¹⁾ byť dějepisci dob nedávno minulých i našich snažili se jej všelijak omlouvati a vymlouvat. Vždyť jsou po ruce prameny, dle nichž Žižka i husity ku drancování klášterů²⁾ a ubíjení či upalování kněží přímo vybízel, a praví-li tento vojevůdce v „Řádu vojenském“, jež roku 1423. vydal spolu se svými hejtmany, purkmistry a konšely, že jest přikázáno „s pomocí Boží a obecní ze všech neřaduov trestati, trestáním honiti, mrskati, bíti i zabíjeti, stínati, věseti, topiti, páliť i všemi pomstami mstiti, kteréž pomsty za zlé služby vedle zákona Božího“,³⁾ nemohlo se zajisté od vojsk husitských nic jiného očekávati, nežli vraždy, loupeže, pálení, boření a ničení všeho toho, co nebylo v rukou husitských, nebo majetkem přívrženců „kalicha“...

⁸⁾ K tomu již dobře poukazuje Friedrich von Bezold slovy: „Nespravedливо by bylo odpírati husitství všeliké snahy po rozšíření duchovných svých výbojův. Ony naopak velice často se opakují a jeví v momentech velice význačných... Znova a znova vydávali táboři své populární manifesty, které až do Španěl se dostaly... Především šířeny byly kačířské tyto listy po vši říši, v řeči německé... V Skotsku byl upálen roku 1431 husitský emissař Pavel...“ Sr. „K dějinám husitství“, 119.—120. a v poznámce 366.

¹⁾ „Žižka, meškaje mezi Pražany, počal na radu svých kněží ničiti všechny kostely, které byly zasvěceny svatým, neboť říkali, že se nesluší zasvěcovati chrámy jinému, než jedinému Bohu. Proto byly jedním útokem rozmetány přemnohé kláštery a nádherné kostely v Praze. To nemile nesli Pražané... Když proto nastal spor... Žižka vrátiv se k Táborům, dobyl mnohá místa věrných... Poplenil Prachatice... a upálil muže, ženy s dětmi (katolické) i nemluvňaty a všechny tamní kněze, uzavřev je v kostele.“ Sr.: Aeneas Sylvius, d. c., 103

²⁾ Srovnej doleji ve článku: „Zpustošení kláštera žďáreckého“ a jinde!

³⁾ O „Řádu“ tomto a o Žižkovi vůbec sr. Jan Jakubec: „Dějiny literatury české“, na str. 140—141, kdež, ač auctor je realistou, o slepém „hrdinovi“ se čtou i tato slova: „Přímý a bezohledný bojovník za zákon a pravdu boží neměl slitování, kde šlo o vyhubení... stoupencův antikristových“, t. j. srozumitelněji řečeno katolíků, katol. kněží a hlavně klášterův a řeholníkův.

Svalovatí všechno, co kdy husité proti katolíkům zlého učinili, prostě na ráz doby, jest sice velice lehkým a snadným počínáním, ale nespravedlivým, obzvláště když činy katolíků proti husitům vždycky se označují jako zášť, nenávist a surovost, již prý dějiny neznají. Tím odsouzení hodnější však ještě jest, bývají-li prameny, jednající o řádění husitů prostě umlčovány, anebo silně v pochybnost brány, zatím co pramenům opačným plná víra se přikládá.⁴⁾

Než již dosti o tom. Věčnou hanbou vojsk husitských a jejich vůdce vždycky zůstane přímo nelidské zacházení s lidmi, kteří v ničem jim neublížili a pouze v tom „se prohřešili“, že chtěli pro své svědomí hájiti svobodu své katolické víry, tu svobodu, pro níž prý husité s celým světem se potírali, ale již ve skutečnosti první drzou nohou šlapali a ničili. Byla tedy svoboda svědomí husitům pouhou zástěrkou jich kacířských nauk a obhajování této svobody maskou loupeživých chťičů a osobní nevázanosti. Názory tyto jsou sice smutné a bolné, ale pravdivé a pravdivě nezvratné, byť dějepisná sugesce, již většinou odkojen jest český lid a ještě více česká intelligence, proti nim se vzpírala a za zpátečnické je prohlašovala. Pravda nezná ustoupiti zlobě, jak krásně zapěl kdys náš básník...

* *

*

Ze všech řeholí husité nejvíce nenáviděli cisterciáky. Na tuto okolnost poukázal již Jiří Crugerus, kněz z Tovaryšstva Ježíšova, v cenném svém díle „Sacri pulveres“,¹⁾ kde ke dni 20. srpna poznamenává: „Ze žádného řádu a ze žádné posvátné řehole, věřte tomu, kdo se předsvědčil, tolik duchovních čeští viklefité (t. j. husité) nepohubili mečem a ohněm, jako ze řádu cisterciákův nejen v Čechách, ale i na několika místech ve Slezsku a v Lužici. Ze žádného posvátného řádu tolik chrámů v ssutiny neobrátili

⁴⁾ Srovnej doleji to, co uvádím o V. V. Tomkovi ve článku: „Vyvrácení kláštera sedleckého“ a jinde!

¹⁾ Tak se obvykle krátce cituje spis nadepsaný „Sacri pulveres inclyti regni Bohemiae et nobilium ejusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae“, vydaný v Litomyšli „typis Joannis Arnolti a Dobroslavina“ roku 1669.

a tolik řeholních domů nezničili — a cisterciáci mívali obyčejně nejrozsáhlejší a nejkrásnější kostely k nebesům se pnoucí, jak možno přesvědčiti se v Sedlci a ve Zlaté Koruně — tak, že již z rumů nepovstaly, jako zase ze řádu cisterciáků. Proč, tážu se, tak hrozně proti nim zuřili? Proč dopouštěli se tak krutého tyranství a proč znovu a znovu je páchali? Protože cisterciáci, pravím, jakožto mužové příkladné horlivosti a učenosti kacírství jejich nejvíce se protivili. Domnívali se tedy husité, že zasluhují přede všemi ostatními řeholníky ohně, ježto Husa, strůjce kacírstva všude stihali a polemickými řeči napadali, ba v Kostnici u svatého koncilu, jak jasno z jeho aktů, se nejvíce přičinili o jeho odsouzení k plamenům.“

Témuž nasvědčuje, ač v úmyslu nedobré, i náš Dr. Winter, když píše: „Řeholníci, zvláště kartouzští a cisterciáti, byli z nejprudších nepřátel Husových a pokud mohli, na př. v Sedlci, i ještě po vypuknutí bouře štváli katolíky proti husitům,“ nebo: „Daleko hůř nežli benediktini pochodili husitským převratem cisterciáti, jichž pyšný páter abbas Konrád z kláštera Waldsaského v kostnickém sněmě jináč se neukazoval veřejně, nežli se 300 many“²⁾

Že cisterciáci stále, a na sněmu kostnickém zvláště, proti Husovi vystupovali, jasno z okolností, že Štěpán z Pálče, nejhlavnější odpůrce českého „reformátora“ vedle staršího³⁾ M. Jana ze Štěkna také odpůrce Husova, náležel tomuto řádu ještě s celou řadou jiných bohoslovců,⁴⁾ opatů a biskupů. Však také husité hroznou vzali za to pomstu. Všecky cisterciácké bohaté a vynikající kláštery po Čechách, Moravě, Slezsku a Lužici, ba i daleko za hranicemi vytloukli, spálili, kostely jejich rozbořili a mnichy buď upálili, pozabíjeli, pověšeli a umučili. I sám Štěpán z Pálče pravdě podobně rukou jejich sešel se světa.

Zuřivost vojsk husitských proti cisterciákům šla tak daleko, že ani ženských členů jejich neušetřila,

²⁾ D. c., 693.

³⁾ Tak M. Jan ze Štěkna již roku 1405, ač jako kazatel be-tlemský horlivě zasazoval se o nápravu mravů, podal arcibiskupovi Zbyňkovi žalobu na M. Stanislava ze Znojma, co hajitele učení Wiklefova...

⁴⁾ Roku 1413 měla pražská fakulta bohoslovecká osm profesorů a z nich byli dva cisterciáci, totiž Štěpán Pálče a bratr Matouš, cisterciák zbraslavský.

kdežto klášterů, náležejících jiným ženským řeholím sice také nešetřila, ale členů jich chránila. Husité ženské kláštery cisterciácké právě tak vytloukali a ničili jako kláštery mužské a zabíjeli cisterciáčky jako cisterciáky. Proto není zcela pravdivo, co napsal Dr. Winter: „Řehole ženské (byly) šetřeny již v první ráně, a také potom od nejprudších husitů jim dán všude pokoj. Nelze neviděti v tom jistou něžnost k ženskému pohlaví. Pražské jeptišky na první čas uvedeny všecky pod střechu kláštera sv. Anny, kdež přetrvali bouři.“⁵⁾ Vždyť v klášteře sezemickém a frantálském povraždili husité i jeptišky!⁶⁾

Jak cisterciáci byli horliví v hájení katolické víry proti husitům, svědčí příklad P. Augustina z kláštera sedleckého, faráře v Kutné Hoře. Sartorius o tom píše: „Nesmím tu opomenouti, abych mezi slavnými horliteli za víru po otcích zděděnou nepřipomenul P. Augustina, řeholníka sedleckého, vynikajícího zbožností, učeností a horlivostí a duchovního správce v městě Kutné Hoře, proslavené stříbrnými doly, jenž roku 1419., když táboři vyslanci svými zvali kutnohořany ku přistoupení k nové víře, s těžkým srdcem, prudce rozbouřen nad tímto svatokrádežným požadavkem, svěřené své duchovní správě měšťany a obzvláště horníky s kazatelnou plamenným napomenutím tak pro víru roznítil, že vyslance, podněcovatele to nových bouří, do opuštěných stříbrných šachet ihned vmetli. A svaté toto nadšení v městě neochablo, ježto po několika nedělích noví sektáři v počtu asi šedesáti nebo více byli od Kutnohořanů za stříbro koupeni, a to právě obdivem naplňuje, a střemhlav zase do šachet vmetání. Při tomto skutku připomíná při dnu 13. září Crugerius své přání: „Kdyby i v ostatních, tak píše, městech českých stejně přísně proti novotářům se bylo zakročilo, v krátké době byli by bývali katolíci tyto viklefské sektáře vymýtili...“ Než rozhněvaní nepřátelé pomstili se za toto vmetání soudruhů do šachet krvavým vražděním řeholníků.⁷⁾ A takovýchto příkladů zajisté bylo více.

Nemůžeme ovšem, dodávám ku slovům P. Sartoria, se stanoviska křesťanského schvalovati, a také neschva-

⁵⁾ D. c., 691.

⁶⁾ Bude obšírněji doloženo při pojednání o těchže klášteřích.

⁷⁾ „Cistercium, bis tertium“, 695., nn.

lujeme, jednání horníků kutnohorských s husíty, ježto na-
prsto se přičilo přikázání lásky, hlásanému Kristem, právě
tak jako jemu se protivilo vraždění řeholníků, drancování
klášterů a svatyň katolických, ničení katolických památek a
pronásledování katolíků vůbec, ale přece nemůžeme ode-
přítí faráři práva, aby své osadníky ku pevnosti ve víře a
k boji proti bludům nevybízel. Že v dobách vášnivých a roz-
poutaných, jakými počátky bouří husitských najisto byly,
přemnozí vybídnutí ke stálosti ve víře vyložili si ve smyslu
bojovném a zapomněli na lásku křesťanskou, ba dopustili se
činů přímo jí odporujících, zodpovědnost za to všecko v
poslední řadě spadatí musí, a také v pravdě spadá, na toho,
kdo bouře roznítil a k nim podnět dal a nikdy na toho, kdo
jen konal svou povinnost.

Než, ať již posuzujeme jednání husitův a cisterciáků
proti nim vystupujících se stanoviska jakéhokoliv, tolik
pravdou zůstane, že husité byli úhlavními tohoto
řádu nepřáteli.

II.

Z dějin řádu sv. Benedíkta.¹⁾

O žádném povolání lidském nevynořilo se tolik různých
názorů, jak o životě řeholním. Každý věk soudil o něm jinak
a vykládal si jeho cíl a účel dle názorů právě panujících,
ač dějiny života klášterního poučují a dosvědčují, že v pod-
statě hlavní myšlenka jeho zůstávala vždy stejnou, totiž že
na život řeholní nesmíme pohlížeti ani jako na zjev zcela
nahodilý, ani jako na nějaký extrém křesťanského života, ani
jako na život, jenž sám sobě byl by účelem, ale jediné jako
na prostředek k dosažení všeobecně platného, křesťanského
cíle životního. A v tomto smyslu pojal život řeholní sv. Be-
nedikt. Proto nelze se diviti, že řehole jeho dodělala se vý-
sledků přímo ohromujících.

Kolébku mnišstva, jak již při počátku bylo uvedeno,
byl Egypt. Alespoň dějiny církevní hlásají, že kláštery v této
zemi ve století čtvrtém tak se rozmnožily, že již roku 372.

¹⁾ Sr. Braumüllerův článek „Benediktinenorden“ v „Kirchen-
lexikonu“ II., 332.—360.; též velmi zdařilou stať „Sv. Benedikt
z Nursie“ a „Benediktini“ v „Českém slovníku bohovědném“, II.,
93., 99.—108.

asi 100.000 řeholníků v nich bydlilo. Ale tento rozmach záhy ochabl a vedl docela k úpadku života řeholního. Mniši egyptští totiž dle vlastní své povahy vedli v řeholích většinou pouze život rozjímavý bez tělesných prací. Tím se stávalo, že při nich dostavila se jakási volnost kázně a mravů. Docela jinak bylo tomu na Západě. Tam bylo mnichům ukládáno, aby mimo služby Boží a zapírání sebe čili mimo život rozjímavý hleděli si také všickni užitečné práce a tak přispívali k všeobecnému blahu z lásky k Bohu a k bližnímu.

Způsob života, jemuž se věnovali mniši východní, nazývá se v latině „*Vita contemplativa*“, t. j. život rozjímavý, kdežto způsob života mnichů západních sluje velmi často ve starých pramenech „*Vita activa*“, ²⁾ t. j. život prací se jeví. A právě spojením obou těchto způsobů života získaly sobě kláštery nehynoucí zásluhy jak o církev, tak o jednotlivé národy, o vědy, řemesla, obchody a podniky všeho druhu, čímž zabezpečily sobě také právo nepřetržitého trvání po všechny věky.

Na tomto základě první obšírnou řeholi pro mnichy sepsal sv. Benedikt a, jak případně poznamenává Dr. Winter, „poněvadž byli členové dle ní povinni i prací fysickou a duševní, záhy řádové začali dobývati si o civilisaci zásluh nepopíratelných.“ ³⁾ Stejného názoru jsou i jiní vynikající historikové. Tak na př. dr. Václav Novotný, ⁴⁾ Žap, Palacký, Tomek a jiní.

Z církevních dějepisců na doklad slov svých uvedu alespoň z katolíků Dr. Klementa Borového a z protestantů Dr. Seebasza. Borový poznamenal: „A co činili, čím se zabývali mnichové? Především musíme znáti rozdíl, jakého stávalo mezi bratřími téhož kláštera. Jedni byli kněží; jiní neměli kněžského svěcení, nýbrž jen co bratři laikové (či nekněží) v řeholi žili. Kněží se zabývali pěstováním vědy posvátné i světských vědomostí, vyučováním a vychováváním mládeže, hlásáním slova Božího, zpovídáním a jinou výpo-

²⁾ Alespoň v řeholi sv. Benedikta v kapitole 57. se výslovně připomíná: „Klášter ať má, když se to dá dělati, vše, čeho potřebí k ruce: vodu, mlýn, zahradu, pekárnu, dílny (*artes diversae*), a jsou-li umělci v klášteře, ať provozují ve vší pokoře a uctivosti svá umění. Co se z vyrobených věcí prodá, ať se prodává laciněji, než mezi (lidmi) světskými, aby též takto oslaven byl Bůh.“ Č. sl. boh., d. c., 94.

³⁾ „Život církevní v Čechách“, 688.

⁴⁾ „České dějiny“ I.², 685.

mocí ve správě duchovní. Bratři laikové zas hmotné potřeby na starosti měli; pusté krajiny neúnavnou pílí svou proměňovali v ornou a úrodnou půdu, zakládali zahrady a vinice, starali se o chov dobytka a byli prvními učiteli, kteří náš lid v polním hospodářství vycvičili. Také rozličná řemesla a umění se v klášteřích provozovala; byť mezi bratřími malíři, sochaři, stavitelé, zlatníci a stříbrníci, mečířové, zvonáři, sládci, pekařové, sedláři, krejčí, obuvníci, tak že mnohý klášter se takřka o celý ostatní svět starati nemusel. Ovšem pak obyvatelstvo vůkolní v mnohém ohledu pomoci řeholníkův se dovolávalo, neboť se na př. lékařské umění v té době skoro výhradně jen od mnichův pěstovalo. Mimo to řeholníci všech klášterů za jednu z předních úloh svých považovali pohostinství a udělování almužny. Musíme tudíž po právu uznati, že vedle světského duchovenstva sobě řeholníci bezčetné zásluhy o vzdělání a mravné ušlechťení našich praotcův o časné i věčné blaho jejich získali.⁵⁾ A to v první řadě platí o benediktinech, poněvadž tito samojediní téměř až do počátku XII. století duchovně vedli všechny národy na Západě.

Dr. Seebasz z Lipska vylicuje řeholi sv. Benedikta zase takto: „Jí byli mniši naprosto od celého ostatního světa odděleni, neboť mimo chudobu (v kap. 33.), mlčelivost (v kap. 6.) a čistotu (v kap. 4., 5., 44.), jakožto zvláštní podmínky žádali co nejpřísněji pobyt na určitém místě (stabilitas loci) a přesně předepsaný šat. Pokud se pak týče cíle této řehole, ješť v ní skutečněno úplné odevzdání se Bohu naprostou poslušností k opatovi a předpisům řeholním... V ní setkáváme se dále s odstavcem o každodenní práci tělesné... Z této příčiny řehole benediktinské, zvané „scholae servitii dominici“,⁶⁾ staly se římské církvi tím, čím byly pro starý (pohanský) Řím kolonie vojenské, neboť sotva říše (římská pohanská) se rozpadla, pronikli římstí mnichové bosi, s cingulem kol beder, bez bázně až do nejzazších krajín a do pustin západu jakožto dobyvatelé pro Krista... A tato ohromující působnost řeholí benediktinských, jež znenáhla všude se rozšířily, těžko by se dala pochopiti, kdyby v nich záhy a od počátku nebyly bývaly pěstovány vědy a umění.

⁵⁾ „Dějiny diecése Pražské“, 158.—159.

⁶⁾ T. j. „Školy služby Boží“, jak původně klášterům benediktinským tu a tam se říkalo.

Nakazuje-li totiž regule sama všem bratřím mimo práci tělesnou, aby denně jednu nebo dvě hodiny věnovali studiu (lectioni), připomíná-li klášterní knihovnu, z níž v době svatopostní mniši určité knihy ke studiu mají si vyhledati (v kap. 48., 28.), má-li každému členu jejímu dostati se tabulky vlastní a péra (dle kap. 33.), mluví-li se s jakousi nevážností o těch, kdož neumějí čísti (v kap. 48, 31.), a převzal-li sv. Benedikt sám výchovu dítek z předních rodin římských: musíme nutně souditi, že v klášteřích benediktinských věnována byla gramaticko-literárnímu zaměstnání náležitá péče od dob nejdávnějších...“⁷⁾

Takto benediktini stali se předními rozšiřovateli víry, vzdělanosti a veškerého umění. Alespoň, jak dějiny poučují, obrátili 20 říší ke křesťanství, zakládali školy, učinili své kláštery sídly znamenitých knihoven a sbírek uměleckých, prepisovali spisy latinských a řeckých klasikův i díla sv. Otcův a spisovatelů církevních, proměňovali pouště v úrodné krajiny, zakládali osady, města, stavěli kostely, sirotčince a chudobince, pěstovali hudbu a t. d.⁸⁾

Největšího rozkvětu svého došli však benediktini od dob sv. Benedikta Aniánského či od **VIII.** století až počátku století dvanáctého. A v této právě době byli uvedeni od sv. Vojtěcha i do Čech. Tu pak získali si o vyhubení pohanství a upevnění křesťanských řádův, jakož i o vzdělání národa, zásluh nehynoucích.

O pobytu benediktinův v zemích českých napsal již P. Jiří Crugerus: „Roku 543. svatou duši svou Bohu odevzdal Benedikt, původce a arciotec všech mnichů na Západě. Čechy vzpomínají s velikou ctí na něho nejen pro jeho svaté ostatky, ale ještě více pro posvátný jeho řád. Vždyť praví-li se,

⁷⁾ „Realencyklopaedie für prot. Theologie und Kirche“, von Dr. Albert Hauck, II., 580.—582.

⁸⁾ Protestant Grützmacher potvrzuje fakta tato slovy: „Od času sv. Benedikta západní mnišstvo stalo se nositelem vzdělanosti v nejširším slova smyslu. Mniši sv. Benedikta káceli lesy, proměňovali pustiny v úrodná pole, působili jako misionáři, přinesli křesťanství severní Evropě a pečovali o rozšiřování se starokřesťanských nauk, jakož i o zbytky antické kultury. Kláštery staly se středy náboženského života, všude rozkvetly klášterní školy.“ D. c., XIII., 231. Podobně dodává „Český sl. bohovědný“: „Tolik uznávají historikové i světští, ano i protestantští, že staroslavský řád černých benediktinův, i po době vrcholu své slávy, působil věrně ve službě církve a kultury, civilisace světové, že pěstoval „šlechtu odvětví vědy...“ D. c., 106.

že v Evropě kdys jeho klášterům náležela dobrá třetina půdy, totéž dá se říci mnohem případněji o Čechách, poněvadž hluboká zbožnost vladařův a králů našich jim zvláště přála. Mělť benediktini tu asi 30 slavných klášterů, z nichž prvním byl Břevnov, jakožto původ a hlava tohoto řádu, kdež až do tří set mnichů Bohu sloužilo. Menší chrám tohoto kláštera, jenž byl vystavěn od Boleslava Zbožného a zasvěcen sv. Benediktu, choval ostatky sv. Gunthera, proslaveného třemi sty zázraků. Větší chrám, vybudovaný od Břetislava Vítězného, byl zasvěcen sv. Vojtěchu, spoluzakladateli kláštera tohoto, kdys biskupu pražskému a mučedníku v Prusích ubitému. Klášter v Opatovicích sice v pozdější době, ale velmi bohatě, založil český král Vratislav I. V něm žilo na 200 mnichů. Kláštery ve Vilémově a v Postoloprtech, pokud byly, hlučně hlásaly pamět hrabat ze Sulcbachu a štědrost Vršovců. Klášter kladrubský zbudovati dal Vladislav, syn Vratislava krále, a hojně osadami, jakož i vinicemi jej obdařili Theobald a Jindřich, předkové pánů Švihovských a Černínů, synové to zakladatelovi. Z pannenských klášterů na prvním místě uvéstí sluší klášter sv. Jiří nad Prahou a klášter v Teplicích při hranicích míšeňských, jehož zakladatelkou dle kronik byla Gertruda, manželka českého krále Vladislava II., dcera sv. Leopolda, markraběte rakouského, a nevlastní sestra císaře Konráda. Klášter svatojirský zbudovala a bohatě obdařila blahoslavená Mlada, sestra Boleslava Zbožného a vnučka bratrovraha sv. Václava, první zároveň jeho abatyše... Poustevny či eremitáže, t. j. místa pro ty, kdož o samotě, mimo společnost lidskou, způsobem andělským rozjímati chtěli, měli benediktini na Ostrově ve Vltavě, taktéž na skále u hrobu sv. Ivana, ve Velízi, kdež Jaromíra od Vršovců šípy ubitého zázračně zachránil sv. Jan Křtitel, a v Teslíně na dvou vysokých kopcích mezi hlubokými lesy... Na Moravě u Brna v Rajhradě podnes nalézá se tohoto posvátného řádu proboštství s věhlasnými mnichy. Ve Slezsku křesoborské lesy před pěti sty lety vymýtili benediktini z Opatovic a připravili tak místo svému řádu... Máme proto Čechové mnoho příčin, abychom za to vděční byli a „Tě Boha chválíme“ zapěli, že Božská dobrota mnoho požehnaného národu našemu prostřednictvím synů sv. Benedikta učinila...“⁹⁾

⁹⁾ „Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae et nobilium ejusdem vertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima“, 508.—

Bylyť pak benediktinské kláštery v době předhusitské¹⁰⁾ v Čechách dle roku svého založení tyto: klášter u sv. Jiří na hradě pražském z roku 971; klášter v Břevnově z roku 992. s proboštvími v Rajhradě na Moravě z r. 1048, v Polici z roku 1213, u sv. Tomáše na Malé Straně v Praze, v Broumově z r. 1322, a v Kostelci u Milevska; klášter v Ostrově, blíže vtoku Sázavy do Vltavy u Davle, z r. 999 s proboštvími: u sv. Jana pod Skalou z r. 1034, v Zátoni, ve Velízi z r. 1037, ve Slaném z druhé polovice XIII. století a v Baštinách u Teslína asi z r. 1353; klášter v Sázavě z r. 1039 s proboštvími: ve Zbýšově z konce XIII. stol. a v Dřevíči z konce XII. století; klášter v Opatovicích z r. 1086 s proboštvími ve Wahlstadtu z r. 1241, Křesoboru z r. 1242 a v Neumarktu z r. 1244 vesměs ve Slezsku a s domnělými proboštvími v Litomyšli¹¹⁾ a ve Vrchlabí; klášter v Kladrubech z r. 1115 s proboštvími: v Přešticích z r. 1328, v Přimdě z r. 1306 a v Touškově z r. 1245; klášter ve Vilémově z roku 1120, s proboštvím v Uherčicích u Brna z konce XIV. století; klášter v Postoloprtech z r. 1121—1147 s proboštvími: v Žatci, Klášterci a v Brzvanech; kláštery na Strahově z r. 1139, v Želivě z r. 1139 a v Podlažicích z r. 1159; klášter v Teplicích z r. 1156; a konečně kláštery v Praze na Slovanech z r. 1347, u sv. Ducha z r. 1346 nebo 1348 a na Novém městě u sv. Ambrože z roku 1354.

Na Moravě byly benediktinské kláštery mimo již připomenutá proboštví při Čechách:: v Hradišti u Olomouce z r. 1078 a v Třebíči z r. 1109 s proboštvími: v Klášterci u Šumperka z XII. stol., Volejnu, Komárově před r. 1195 a Březové z konce XII. stol.

Ve Slezsku bydlili benediktini mimo již uvedená

510. O správnosti udání Crugeriových sluší srovnati, co vyprávím při jednotlivých klášteřích!

¹⁰⁾ Poněvadž stať tato má zřetel pouze k dobám husitským a nemá tudíž býti dějinným přehledem působení Benediktinů v Čechách vůbec, jsou vynechány v ní kláštery, jež teprve po době husitské povstaly, jako na př. klášter ve Wahlstadtu u Lehnice z roku 1703, jenž jako proboštví patřil k Břevnovu, atd.

¹¹⁾ Někteří dějepisci, jako na př. nejnověji Dr. Novotný a Dr. Nejdlý tomu odporují.

probošství při Čechách ještě: v Lubeši od r. 1044, v Kamenci a Heinrichově. Ženské kláštery pak byly: v Liebentále z roku 1272, Střihomi z r. 1305 a v Lehnici z r. 1348.

V čele každého tohoto kláštera stál opat, kterého všichni řeholníci ze svého středu si volili. Jemu po boku nejblíže stál probošt nebo převor a děkanové, z nichž každý měl dozor nad deseti mnichy. Nově zřízená probošství podléhala vesměs vrchní správě opatově.¹²⁾

Všecky kláštery, jak doznává liberál Jakub Malý, jinak až nad míru husitům příznivý, „vykonávaly i v Čechách též blahoplný úkol kulturní jako v Evropě vůbec za té doby; obyvatelé jejich vzdělávali pustiny a byli v tom i v mnohém jiném ohledu učiteli okolního lidu.“¹³⁾ Nedivu tedy, že panovníci čeští až do husitských bouří bez přestání o zakládání jich usilovali. Za to však, jak stěžuje si již připomenutý Crugerus: „Toto a vše ostatní, kdys slavné a vznešené, mečem zničili husité a dýmem požárů zahalili sirotci a táborové, při čemž bylo povraženo z benediktinů mnoho set mnichův a byly vypáleny jich přehojné kláštery...“¹⁴⁾

Nevadí, že původně všecky benediktinské kláštery v zemích českých byly obsazeny cizinci, neboť tehdejší doba neznala předsudků národnostních,¹⁵⁾ ale usilovala všemožně o dobro, jež křesťanství ve svém nitru chovalo a všem národům vesměs přinášelo. Ostatně záhy i upřímní Čechové do klášterů těchto vstupovali a národnosti své plnou platnost zjednávali. Stačí tu poukázat pouze k faktu, že první abatyši v klášteře u sv. Jiří stala se Mlada, dcera Boleslava

¹²⁾ Řád benediktinský totiž původně a dlouho do středověku měl pouze jednotlivé kláštery s probošstvími či menšími odbočkami, nikoliv však organizaci po celém světě společnou. Proto každý opat a každý klášter měl svou observanci a obyčejně byl papežské stolici přímo podřízen.

¹³⁾ Sr. „Vlastenecký slovník historický“, 345. Rovněž Novotný, d. c., I.², 713, kdež podrobněji uvádějí se zásluhy benediktinův o české umění.

¹⁴⁾ D. c., 509.

¹⁵⁾ Na doklad toho dovolávám se slov dra Novotného, jenž o sv. Bernardovi a jeho době, tedy o první polovici XII. století, výslovně dí: „V Bernardovi není národnostních předsudků, jako jich nezná ani doba.“ D. c., I.², 817.

I., a příklad její že následovaly dcery z prvních českých rodů.

Názoru tomu přisvědčuje dr. Novotný ve slovech: „Institute svým původem cizí jsou domácím živlem pozvolna ovládány. Tak zejména kláštery, ač nejstarší z nich osazeny byly mnichy cizími, pozvolna se počešťují. Když při založení kláštera Kladrubského povoláni byli do nového ústavu mniši z kteréhosi kláštera domácího, dovídáme se výslovně, že to byli Čechové, a třebas také jim záhy nadřaděna byla kolonie cizí, živel český osvědčil tu i potom dosti síly, jak ukazuje i dvojí odchod cizích přistěhovalcův, i to, že přes konečné vítězství cizincův ani čeští mnichové z kláštera nemizejí a v nejbližší době dovedou se i uplatniti.“¹⁶⁾ Tedy ani z ohledu národnostního nedá se českým klášterům¹⁷⁾ mnoho vytýkati...

Přepadnutí kláštera u sv. Jiří na hradě pražském.

Již kníže Boleslav I., poněvadž byl přesvědčen o významu samostatné diecese pro svoje země, úsilovně se o to staral, aby Čechy dostaly vlastního biskupa. A první kroky v této záležitosti byly podniknuty dosti záhy. Alespoň v letech 965—967 byla vypravěna se zvláštním posláním otcovým, právě této věci se týkajícím, do Říma dcera jeho Mlada. Než, ač papež zásadně žádosti o nové biskupství neodmítl,¹⁾

¹⁶⁾ D. c., I.², 741.

¹⁷⁾ Počet těchto klášterů před bouří husitskou v různých pramenech bývá nestejný. Winter na př. dí povšechně: „Před husitským převratem... klášterů benediktinských uvádí se ke třiceti“ a pak, když „důležitější“ z nich vyjmenoval, uvádí mezi nimi i klášter na Tetíně. (D. c., 689.) V seznamu archivu treboňského z r. 1539 uvádí se jich 26. Hermenegild Jireček (Codex juris II., 227.) uvádí jich jen 13 a Balbín (Vita Arnosti III., 243.) 23 nebo 21. Dle Balbína byly to kláštery: v Břevnově, v Postoloprtech, Opatovicích, Kladrubech, Touškově, Přesticích, u sv. Ambrože v Praze, v Podlažicích, Vilémově, Michalovicích (což je jistě záměna se Zbýšovem), u sv. Jiří, v Teplicích, na Ostrově, na Velízi, v Zátoni, Teslíně, u sv. Jana pod Skalou, v Kostelci u Vltavy, ve Vrchlabí (?), jenž měl patřiti k Opatovicům, v Sázavě, v Zatci a Brzvaněch.

¹⁾ Novotný charakterisuje tyto snahy Boleslavovy velice případně slovy: „Nemůže překvapiti, že panovník tak znamenitý, jako byl Boleslav I., poznal význam samostatné diecese pro svoje země, spíše opak musil by býti nápadný. A jistě ani okolí jeho nemohla tato

přece k založení biskupství nedošlo pro odpor biskupa řezenského Michala, jemuž Čechy tehdy v ohledu duchovní správy náležely.

Poněvadž tedy posláním Mladino nemohlo se uskutečnit, nevrátila se tato panna velmi dobře vychovaná, nábožná, v knihách velmi dobře vycvičená, mnohým uměním osvícená, při tom pokorná, výmluvná, velmi přívětivá a mnohými jinými ctnostmi ozdobená, ihned do vlasti své, ale uchýlila se v Římě do některého panenského kláštera a čekala, až by vhodnější doba pro její posláním nadešla. Zatím pilně účastnila se všech klášterních pobožností a oblíbila si stav řeholní tolik, že jeho členem se stala.

Roku 972. zemřel biskup řezenský Michal a nástupce jeho sv. Volfgang prodchnut jsa pravým duchem apoštolským s největší ochotou svolil, proti vůli své kapitoly, aby v Praze biskupství se zřídilo. Když pak všechny formálnosti toho se týkající byly vyřízeny, předstoupila Mlada před papeže a prosila ho, aby jí dovolil založiti v Praze panenský klášter dle řehole sv. Benedikta.²⁾ I k tomu papež milerád svolil a zároveň ustanovil, že biskup má své sídlo míti při kostele sv. Víta a klášteru že se má odevzdati starší kostel na hradě pražském, zasvěcený sv. Jiří. Taktéž papež slavným obřadem Mladu za abatyši tohoto nového kláštera posvětil, jméno její Mlada v klášterní jméno Maria změnil a jí berlu, závoj a reguli sv. Benedikta odevzdal. Nová abatyše vzala od papeže odpuštění a přijavši list ke knížeti a svému bratru Boleslavu II., který zatím v Čechách vládu byl nastoupil, do Čech se vrátila. To stalo se roku 972.³⁾

Sotva pak Marie do Prahy zavítala a byla Boleslavem II. slavnostně přijata, dala při kostele sv. Jiří na způsob

okolnost ujíti. První kroky podniknuty dosti záhy. Již v l. 965—967 zvláštním posláním otcovým vypravena do Říma dcera Boleslava I., Mlada. Jaký byl výsledek této cesty, nevíme určitě, ale není také důvodu pochybovati, že papež zásadně žádosti o nové biskupství neodmítnul...“ D. c., I., 584.—585.

²⁾ Palacký při vypravování o začátcích kláštera tohoto významně dodal: „Abatyše svatojirské zaujímaly v panenské hierarchii zemské přední místo.“ D. c., I., 418.

³⁾ Z abatyší se připomínají: Mlada či Marie, jež prý zemřela 8. února 994; Eliška, sestra sv. Bruny, od 994—1004; Adléta Windelmuth okolo roku 1100; Berta 1143—1151; Anežka, dcera krále Vladislava I., 1200—1228 atd. O abatyši Windelmuthě zajímavou událost se závojem sv. Ludmily vypravuje Dr. Novotný, d. c., I.², 397.

římského kláštera, ve kterém bydlila, obšírné stavení zříditi a celý klášter důstojně vyvésti. Když pak vše již bylo hotovo, začala v něm roku 973 s několika jeptiškami přebývati a ustavičně Bohu sloužiti.⁴⁾ První panny klášterní a společnice pobožného života přivedla si abatyše Marie sebou hned z Říma a k nim záhy připojovaly se jiné panny, zvláště z rodů vznešených a šlechtických.

V kostele klášterním vykonávali služby Boží kněží, kteří se později zvali kanovníky svatého Jiří a měli probošta za svého představeného.

Jeptišky svatojirské žily dle řehoře sv. Benedikta a zabývaly se hned z počátku zhotovováním mistrných ručních prací k ozdobě kostelův a byly učitelkami šlechtických pannen. Ve svém odboru nabyly dokonalosti, že jim i literní umění i cvičenost v lepých pracích ženských, jak dí přemnohé prameny, sloužila ke chvále.⁵⁾

Klášter svatojirský rozličnými dary panujícího rodu nabyl velikého jmění. Roku 1228 náleželo mu 129 rozličných vsí jednak celých, jednak z polovice, rozložených v deseti krajích, a to v kraji rakovnickém, kouřimském, berounském, prachenském, budějovickém, klatovském, plzeňském, litoměřickém, boleslavském a bydžovském. Krom toho dostával klášter tento desátky z 38 vsí dílem celých, dílem po několika dvorích, nejvíce v krajích rakovnickém a prachenském. Též náležel jeptiškám devátý trh v Litoměřicích, Ústí, Žatci, Mělníce a v Netolicích a deváté clo v Litoměřicích, Ústí, Netolicích a v Domažlicích.⁶⁾

Bouře husitské vrhly černé stíny své ovšem i sem. Dne 9. června 1421 totiž působením blouznivého kněze Jana Želivského luza pražská vetřela se do královského hradu a zapadla nejen do kostela sv. Víta, ale i do kostela a kláštera sv. Jiří. Potřískala všecky umělecké a mistrné oltářní obrazy, vzácné sochy a znamenité řezby, vše co bylo ze dřeva spálila a klášterním pannám dala lhůtu do jisté doby, aby se rozmyslily, chtějí-li ke čtyřem článkům při-

⁴⁾ Rok založení kláštera sv. Jiří bývá v pramenech různě udán. Je to buď rok 971 nebo 972 či docela 973, ač nejsprávnějším jest 971, a to proto, že Mlada r. 972 do Čech z Říma se vrátila a svolení k založení kláštera sebou přinesla. Mohlo se tedy vyjednávat i založení jeho provésti toliko r. 971.

⁵⁾ Sr. Zap, „Kronika českomoravská“, I., 206.

⁶⁾ O jmění tohoto kláštera obšírně jedná Tomek: „Dějepis města Prahy“, I., 91. a jinde.

stoupiti a v klášteře zůstat, anebo z města býti vyvedeny.⁷⁾ Abatyše, sestra to Čeňka z Vartemberka, s větším počtem jeptišek přistoupila ke čtyřem jmenovaným článkům. Menší díl řeholních pannen zůstal pak věren katolické víře a svému povolání. Proto byly **ihned** z kláštera vyhnány a z města vyvedeny. Ale abatyši její zpronevěra mnoho neprospěla. Podle artikulů pražských měly všechny statky kláštera přijíti do světských rukou. Proto ani držení kláštera nebylo jí popráno a musila s ostatními pannami již dne 21. června vystěhovati se do kláštera dominikánek u sv. Anny na Starém městě. Tam se však benediktinkám nelíbilo a proto odřekly se zase kalicha a s abatyší odešly z Prahy k přátelům po venkově.

Palacký vyličuje bouři tuto následovně: „Bohužel, že z návodu kněze Jana chátbra pražská nedala se zdržeti, aby rouháním a vandalismem divokým nepotřískala i nespálila hned všecky krasoumné ozdoby chrámu sv. Víta, zvláště obrazy oltářní mistrovské a vzácné; ba i chrám, i stavení a hradby jali se někteří bořiti, leč se značným přičiněním pánův a starších ubráněno tomu. Jeptiškám u sv. Jiří dána lhůta k rozmyšlení, po níž většina i s abatyší přistoupivše ke 4 článkům, uvedeny jsou k sv. Anně na Starém městě, které pak přistoupiti nechtěly vyprovodiny z města“.⁸⁾

Crugerus poznamenává: „Borka či Barbora z rodu vartemberského, generální abatyše u sv. Jiří, z přinucení zanedlouho (po odpadu arcibiskupa Konráda) přijala čtyři pověstné články pražské. Než, kdo by to ženě přirozeností již bojácné a jejím třiceti jeptiškám měl za zlé, a mohl jim to vyčítati, když právem se obávaly, aby nebyly od rozpoutané luzy připraveny o svou panenskou čistotu? Menší tedy ze dvojího zla vyvolily a také nejsvětější Svátost pod obojí přijímaly (nechci rozhodovati, zda svědomí jich bylo bludným čili nic), poněvadž, kdyby nabízené prostředky od kacírů ke své záchraně byly nepřijaly, myslily, že do většího zla by se zřítily.“⁹⁾

Tomek píše: „Ve hradě přebývaly však také ještě jeptišky sv. Jiří ve svém klášteře. Těm dána jest jistá lhůta na rozmyšlenou, aby buď přistoupily ke čtyřem artikulům

⁷⁾ Sr. Zap, II., 908.

⁸⁾ D. c., III., 278.

⁹⁾ D. c., duben, 117.

pražským, buď svobodně odešly. Větší díl i s abatyší odhodlaly se přistoupiti k artikulům, i odvedeny jsou dne 21. června k ostatním jeptiškám pražským, aby s nimi společně obývaly v klášteře sv. Anny na Starém městě. Abatyše však po některém čase s několika jinými odstoupila zase a odstěhovala se z Prahy k svým příbuzným.“¹⁰⁾

Jan Florian Hammerschmid, jenž mnoho listin, týkajících se dob husitských a nyní již ztracených, prostudoval, uvádí o abatyši svatojirské Bořce takto: „Po smrti (abatyše) Anny ze Švamberka následovala Bořka či Barbora, sestra Čeňka z Vartemberka, nejvyššího purkrabího, jež, když povolána byvši do radnice staroměstské, aby podepsala články pražské, toho odepřela, musila opustiti město se svými třiceti spolusestrami. Vrátila se však do svého kláštera po bouřích husitských roku 1437.“¹¹⁾ Byla tedy Bořka po prohlášení, že přijímá čtyři pražské články, uvedena do kláštera sv. Anny na Starém městě a pak ještě volána do radnice, aby podpisem prohlášení toto stvrdila. Když však tak učiniti se zdráhala, byla nucena se svými sestrami Prahu opustiti.

* * *

Husitství bývá mezi jiným velebeno také jako zárodek ženské emancipace, ač, jak právě ukazuje přepadnutí kláštera svatojirského, mělo by spíše býti označováno jako rozvrat ženské zbožnosti a ušlechtilosti srdce. Jest alespoň životem a dějinami mnohonásobně stvrzeno, že ženě nikdy se nedařilo v dobách, v nichž víra její byla otřesena a v prach smetena. Tehdy poroba její vždy zmohutněla. A právě tak tomu bylo i v dobách husitských. Žena táborská alespoň, poněvadž sledovala vojska „bratří“ na pochodech a do bitev, odkládala znenáhla všechno stud, se studem víru a hleděla vyrovnati se mužům i divokou statečností. Toho všeho však následkem bylo, že muž počal jí pohrdati. Mimo to, poněvadž husité i od žen žádali podrobení se čtyřem

¹⁰⁾ D. c., IV., 166. Podobně píše i Vavřinec z Březové, „Kronika“, II., 460.

¹¹⁾ „Prodromus gloriae pragenae“, t. j. „Nástin pražské slávy“, 388, kde podány jsou přehledné dějiny kláštera svatojirského na str. 382, nn.

artikulům pražským, vnášeno bylo v srdce ženské, jež přece již od přirozenosti nemívá zájmu v bohosloveckých otázkách stran, ale zbožně a citově přijímá pravdu Boží, mnoho nepokoje, nesplněné náboženské touhy a tím podemílala se jeho ušlechtilost v nejlepším slova smyslu. Bez ušlechtilosti srdce však a upřímné zbožnosti není pravé emancipace, leč bychom slovem tím vyrozumívali, jak vskutku také v liberálním světě se děje, u žen hrubé a smyslné mužství čili odvržení všelike ženskosti. V tomto smyslu ovšem husitství opravdu bylo ženskou emancipací, jak doznává Friedrich von Bezold slovy: „Mezi následovkyněmi kalicha byly... duše, které v plné zbroji na koních vrhaly se v seč a za nadšení polo romantického, zpola fanatického bojovaly a umíraly... Ženská emancipace prošla za velikého toho hnutí všemi obdobími — od církevní rovnosti až do odvržení všelike ženskosti“, ¹²⁾ anebo Arnošt Denis, když dí: „Husem počala revoluce, jež i všecky poměry společenské zvrátila.“ ¹³⁾

Vyvrácení kláštera břevnovského.

Sv. Vojtěch za svého pobytu v Římě pojal velkolepou myšlenku, že pro lepší vznik a rozšíření katolické církve v Čechách velice by prospělo založení kláštera. Za tou příčinou při návratu svým vzal sebou některé své řádové bratry a hned, sotva do Čech vkročil, uvažoval, kde by pro ně obmyšlený klášter založiti měl. Kníže Boleslav II. byl ochoten svatého biskupa v jeho snaze co nejvydatněji podporovati.

Poněvadž si Vojtěch přál míti klášter na blízku svého biskupského sídla, daroval kníže k tomu účelu ves Břevnov ¹⁾ v mělkém údolí uprostřed lesa, který náležel hradu pražskému. Tu tedy roku 992. byl založen první mužský klášter v Čechách dle řehole sv. Benedikta. Mniši provedli stavbu kláštera tak, jak si ho míti přáli a vlastníma rukama kostel i příbytky své při něm si vystavěli. K žádosti sv. Vojtěcha

¹²⁾ „K dějinám husitství“, 43.

¹³⁾ Huss et la guerre des Hussites“, t. j. „Hus a válka husitská“, Paříž 1878, 1.

¹⁾ O klášteře břevnovském velice obšírně jedná Tomek v „Dějepisě města Prahy“, na př. v I., 88.—90.; 163.—165.; II., 104, 127, 176, atd.; III., 83.—88., 95.—98., atd.; pak Palacký, Novotný a vůbec všichni dějepisci, píšící o křesťanství v Čechách, zvláště však Dr. Ant. Podlaha, „Posvátná místa král. Českého“, V., 10.—21. a Dr. Fr. Krásl s J. Ježkem v díle: „Sv. Vojtěch“, 309.—570. a j.

byl klášterní kostel zasvěcen sv. Benediktu, Bonifáciovi a Alešovi, hlavní oltář pak pouze sv. Benediktu, právě jak tomu bylo v římském klášteře, ve kterém sv. Vojtěch přes dvě léta ztrávil. Vysvěcení kostela a kláštera stalo se dne 14. ledna r. 993.

K vydržování klášterního kněžstva daroval kníže Boleslav II. Břevnovu roční obnos 1500 peněz z důchodů svého knížectví, a to tak, že se klášteru vždy po pěti stech měly vypláceti o velikonocích, svatém Duchu, a v měsíci lednu o slavnosti sv. Emmerama. Kromě toho dal klášteru mnoho jiter půdy posud nevzdělané po návrších od Bílé hory až k hradu pražskému, potom některé vsi a pozemky a také užitky z trhův a cel na rozličných místech. Biskup Vojtěch též ze svých statků něco přidal, zejména vsi Bríství a Víkáň blíže Nehvizd.

Opatem takto obdařeného a založeného kláštera stal se Radla čili Anastasius, bývalý pěstoun a průvodce sv. Vojtěcha na jeho cestách. Papež Jan XV. tuto volbu, jakož i založení kláštera zvláštním listem schválil²⁾. Potom klášter neobyčejně prospíval ve všech oborech lidských snah, až bouře husitská rázem všemu učinila konec dne 22. května roku 1420., když před tím větší část mnichův uchýlila se, poněvadž tušila nebezpečí, na místa jiná.³⁾ „Téhož dne,⁴⁾ naříká zajisté oprávněně Zap, vyřítili se houfové pražanů z města a spojivše se s tábory, s nimi společně na klášter u sv. Markéty v Břevnově táhli. Tento klášter velmi výstavný a hojně zásobený přepadše, dočista vybrali, stavení zapálili a devět mnichů zajavše do Prahy je přivedli, kteří potom ve staroměstském vězení při radním domě byli zavřeni. Tak zasáhl smutný osud nejstarší a nej přednější královský český klášter břevnovský, řádu benediktinského; opat⁵⁾ a mnichové vytáhli do svých druhých klášterův v Polici a Broumově a z velkých i drahocenných pokladův a historických památek jen málo mohli před zá-

²⁾ Jako další opati se připomínají: Meinhard 1043—1089, Vojtěch 1089, Kliment 1160, Jindřich 1120—1127, proslulý učeností (Novotný d. c., I.², 638.), Oldřich 1127, Petr 1160, Jindřich 1169—1197, Kuno 1201—1213 atd.

³⁾ Tak jedni odešli do Broumova, jiní do Rajhradu a někteří ke svým příbuzným. Sr. Podlaha, V., 16.

⁴⁾ T. j. 22. května 1420.

⁵⁾ Slul Mikuláš a byl opatem zvolen r. 1419. Sr. Tomek, IV., 58.

hubou zachovati.“⁶⁾ Podobně píše Palacký,⁷⁾ Tomek,⁸⁾ Podlaha⁹⁾ a jiní.

Někteří z mnichů břevnovských po útěku svém z pobořeného kláštera byli tábory schytáni a spáleni, jako na příklad dva, kteří dne 6. června 1420 na Pohořelci v ležení táborském na hranici, věrni Bohu i církvi, život dokonali, ap.¹⁰⁾

* * *

Ku klášteru břevnovskému patřila probošťství v Polici, u sv. Tomáše v Praze,¹¹⁾ v Broumově, v Kostelci u Milevska a v Rajhradě na Moravě.

Ve XIII. století přišlo do lesnaté krajiny u nynější Police několik poustevníků pod mnichem břevnovského kláštera Vitališem a jali se káceti les, na jehož místě vystavěli si eremitáže a dřevěnou kapli, zasvěcenou Marii Panně. Opat břevnovský Chumo roku 1213 vyprosil si na králi Přemyslovi I., aby krajina kolem nově vystavené osady, zvaná „oujezdem polickým“, byla darována jeho klášteru. Z eremitáží povstal v první polovici XIII. století řeholní **dům**,¹²⁾ jemuž v čele stál probošt, podřízený opatům břevnovským. Příčiněním řeholníků bylo v okolí Police založeno několik vsí a kolem kláštera městečko, jemuž opat Martin vyprosil u Přemysla II. týdenní trh.

Skoro dvě stě let žili v Polici mniši benediktinští nerušeně a věnovali se toliko svému sociálnímu a kulturnímu působení. Teprve za císaře Zikmunda dne 27. května r. 1420. byl klášter vypálen, a to od Slezáků, kteří tehdy do Čech vtrhli. Mniši však utekli se do kláštera břevnovského.

„Návodem krále Zikmunda, tak líčí událost tuto Zap, sebrala se slezská knížata a města a s vojskem asi 20.000

⁶⁾ D. c., II., 810.

⁷⁾ D. c., III., 204.

⁸⁾ D. c., IV., 58.

⁹⁾ D. c., V., 16.

¹⁰⁾ Sr. Zap, d. c., II., 814. a Tomek, který tvrdí, že to byli mniši z oněch devíti zajatých dne 22. května při vypálení Břevnova a to proto, že nechtěli svoliti k přijímání Svátosti pod obojí způsobou. D. c., IV., 65. Podobně Höfler: „Geschichtsschreiber“, II., 44. a 368.; Dobner, „Chron. Benessii“, IV., 68.; Dudík, „Geschichte des Benediktinerstifts Raigern“, 464.; Podlaha, V., 16., atd.

¹¹⁾ Toto probošťství bylo r. 1268 odevzdáno augustiniánům. Proto o něm bude pojednáno při řádu augustiniánském.

¹²⁾ Za rok vzniku jeho klade se obvykle rok 1213, ač jiného důvodu k tomu není, nežli že tehdy Přemysl I. dal Břevnovu oujezd polický.

branných mužů proti Čechům (husitům) táhli. Toto vojsko překročilo okolo 21. května hranice u Broumova, kdež na svém probošství seděl v ten čas opat Mikuláš břevnovský po zkáze tohoto kláštera. Broumov bylo město německé a dosti pevně ohražené, i neúčastnilo se proto hnutí husitského v Čechách. Slezáci táhli mimo Broumov přes hory, kterým se Stěny říká, na druhé otevřené městečko opata břevnovského, Polici, kdež též bylo benediktinské probošství, obyvatelé však čeští a husité, kteří právě proto s opatem zašli v rozepři. Slezáci přišedše k tomu městečku dne 27. května 1421 vypálili je.¹³⁾ Při tom byl zničen i klášter.

Na tvrzi broumovské sídlil od dob XII. století fojt, jež dosazovali čeští panovníci. Toto fojtství prikoupil r. 1266 k území, jež v okolí již od roku 1213 Břevnovu patřilo, opat Martin, za 220 hřiven stříbra čili 9240 předválečných K.

R. 1322 dal opat Bavor sešlý fojtovecký a tvrzní dům přestavěti a proměnil jej v klášter s proboštem v čele. Roku 1421 trpěl klášter tento mnoho od husitův. Alespoň Tomek o tom vypravuje: „Dne 13. června 1421 přitáhl v čele Slezáků biskup vratislavský Konrád od Křesobora a vložil silnou posádku do německého města Broumova, v němž měl opat břevnovský Mikuláš sídlo své po opuštění kláštera svého u Prahy. Vojenská hotovost česká, hlavně z kraje hradeckého, strhla se u Náchoda vedením pana Čeňka z Vartenberka a Hynka Krušiny z Lichtenburka, vedle nichž nacházel se s Hradeckými u vojště farář města toho, bojovný kněz Ambrož. Krom pánů a zemanů i branného lidu jejich a Hradeckého bylo mnoho sedlského lidu ve vojště, ozbrojeného zvláště cepy; nejspíš byli to dílem již osvědčení bojovníci z bratrstva Orebského. V úterý dne 17. června hnulo vojsko nejspíš od Náchoda; neb odpoledne téhož dne o nešporách přitáhlo ke Broumovu v počtu 22.000 mužů, mezi nimiž 2000 jízdných a obehlo město. Před Broumovem přibylo ještě mnoho jiných k vojsku, kteří se byli opozdili. Město a klášter byly však dobře opatřeny k obraně; Slezáci pak, strachující prý se četného vojska českého, dali se písemně u vyjednávání o pokoj a jak se zdá, stala se s nimi nějaká úmluva, dle které potom za některý čas nepřátelských nájezdů zanechali. S úmluvou tou nebyl však srozuměn kněz

¹³⁾ D. c., II., 912.

Ambrož, jímž se spravovalo vojsko Hradeckých a pobouřil z té příčiny branný lid sedlský proti pánům, od nichž úmluva byla zavřena, tou měrou, že by prý Čeněk z Vartenberka a Hynek Krušina málem byli bývali na kusy rozsekáni, nebo umláceni cepy. Nicméně, jak bylo nejspíš se Slezáky ujednáno, zanechalo vojsko již po třech dnech, totiž 20. června, obléhání Broumova a rozešlo se k svým domovům¹⁴⁾ Prve však nežli se tak stalo,¹⁵⁾ husité alespoň spálili podměstí Broumova s dvěma kostely.¹⁶⁾

Později ještě několikrát husité klášteru broumovskému zahrozili,¹⁷⁾ ale bojíce se asi jeho posádky, nechali jej celkem na pokoji, ač zpusťšení neušel.¹⁸⁾

„Jest nesporno, že revoluce husitská stvořila Čechám dobu vnějšího lesku a slávy a že bezprostřední následky její pro zemi samu byly smutny a zkázonosny... Čechy na konci těchto příšerných let války i slávy jsou vysíleny nejen hmotně, nýbrž i duševně“.¹⁹⁾ A že slova tato v plném obsahu a rozsahu jsou pravdiva, dnes již jest nesporným faktem, uznaným všeobecně, neboť co ve slavném a bohatém království nezničili, neroztřískali, nespálili a nerozebrali husité, rozbírala a ničila vojska proti nim sem volaná, jak svědčí právě uvedené doklady z dějin kláštera polického a broumovského. Někteří dějepisci²⁰⁾ ovšem s radostí poukazují k faktům těmto a vidí v nich omluvu pro řádění husitské

¹⁴⁾ D. c., IV., 182.—183. ¹⁵⁾ Palacký (Documenta I., 118.) krátce uvádí, že 17. června 1421 za večer přitáhli husité k Broumovu, jenž na přepadnutí jich byl připraven, a 20. června že zase odtáhli.

¹⁶⁾ Srovnej Zap, II., 913.

¹⁷⁾ Tak na př. 19. září 1421 (Tomek IV., 206); 1. prosince 1425 (Tomek IV., 335.); roku 1432 atd.

¹⁸⁾ Stalo se tak r. 1469 od vojska Františka z Háje, jenž okolí měl brániti proti husitům, ale usadiv se v klášteře broumovském více jej pohubil, „nežli kdyby nepřátelé jej byli opanovali“. Palacký, III., 575.

¹⁹⁾ Fridrich von Bezold, d. c., 119.

²⁰⁾ Na př. i sám, jinak dosti nestranný Bezold, jenž dī: „Co se týká hrozných ohavností, které se ovšem přidružily k boji nábožensky národnímu... husitům nijak nelze jich snad více vytýkati, nežli jejich nepřátelům.“ D. c., 110.

v klášteřích a na zboží katolíkům náležejícím. Ale tu dobře sluší uvážiti, že počátek toho všeho zlého vyšel přece jen ze řad husitských a že nebýti hnutí Husova, v Čechách blahobyť, všeobecná kázeň a dobrý řád, zavedené Karlem IV., by byly nevzaly porušení.

Alespoň již papež Martin V. v listě svém ke katol. Čechům napsal o husitech: „Denně hrozný, velice žalostný a děsný náрек slyšíme. To nutí nás, abychom, ač s bolestí, o tom zprávu vám podali. Husité opustivše nauku zdravou a sloužíce zhoubně učení bludnému, jež kdysi šířili neblahé paměti Jan Viklef a Jan Hus, jakož i jejich následovníci, království české zvrácenou naukou a mnohým bludem tolik bědně nakazili a naplnili, že, jak se vypravuje, katolická víra a křesťanský řád tam, kde dříve bývaly v největší úctě a v nejoddanější ochotě, téměř zanikly. Obrazy Pána Ježíše, blahoslavené Rodičky Boží a jiných svatých neuctivě se tam roztloukávají, pálí i nestydatě poskvvrňují. Obřady a církevní řády, jakož i vše, co k úctě Boží náleží, naprosto se zamítá. Místa svatá se hrozně znesvěcují a katoličtí kněží k jich znesvěcování násilím se nutí. Ti, kdož z církve byli vyobcováni, nebo zastavením služeb Božích stížení, k potupě moci církevní jsou hýčkáni a přátelstvím zahrnováni. Duchovní správcové farních kostelův a ti, kdož nějakého obročí požívali, jsou z obročí svých posměšně od moci světské za krutého násilí vyhnáni. Mnozí z nich také přerozličným bezprávím o svá církevní práva byvše připraveni, byli od nekňeží zajati, vypuzeni a co nejkrutěji ztýráni. Krádeže všude po celém království na kněžích se páchají, jejich příjmy a dávky, z nichž mají se dle stavu svého živiti, násilím jsou zabrány. A což jest nejhroznějším, katoličtí kazatelé slova Božího a také někteří doktoři, učící a obohacující pravdu, mučením a pronásledováním opravdu neronským jsou nuceni této víry, již až posud hlásali a již učili, přísežně se odříkati. Hlasatelé však a učitelé připomenutých bludů jsou chráněni a mocí podporováni. Obrazy bludařů Jana Husa a Jeronyma, kteří byli přece od církve pro své učení odsouzeni, a jich svátky se uctívají a slaví. Frivolní zákony proti ustanovením a dekretům církve svaté a zvláště o přijímání pod obojí způsobou se svévolně prohlašují. Také někteří katoličtí laikové k přijímání pod obojí způsobou častěji násilím od moci světské se nutí. Mimo to i jiné obtíže a útisky, jiná pronásledování a pustošení se tam dějí

tak, že ani jazyk nemůže jich všech vypověděti a péro vy-psati. Ba kněžstvu a katolickému lidu tolik a takových pro-následování se stává, že o nich nebylo slýchati ani v době faraonův, ani v dobách pohanských. To působí, že při pou-hé zprávě o tom a uslyšení toho hrůzou se chvěje duše tak, že, ač častěji o tom dostalo se nám zpráv a zvěstí, vše ani vypověděti nemůžeme.“²¹⁾

A tento obraz rozvratu husitského, všeobecně od pa-peže Martina V. podaný, nabývá ještě odpornějších a čer-nějších stínů, jakmile obrátíme se k jednotlivostem, k ur-čitým místům, osobám, církevním zřízením atd., tak že slza v oko se dere, čteme-li o době Karlově: „Karel, císař řím-ský, toho jména čtvrtý, a král český, když ve věku 31 let po smrti otce svého, českého krále, jenž v bitvě proti Angli-čanům ve vojsku krále francouzského, Filipa, padl, počal panovati, tak šťastně panoval, že vším právem o Praze, metropoli české, mohlo se říci to, co kdys prý pronesl o Ří-mě císař Oktavian Augustus, že totiž zanechává jej mramo-rovým, ač přijal hliněný“²²⁾ a srovnáváme-li slova tato s o-brazem doby husitské, jak jej nastínil Martin V. Jaký to pře-vrat, jaký to úpadek! Proto nemožno jinak pohlížeti na dobu husitskou, než jako na dobu pro království české velice ne-šťastnou, smutnou a hroznou, jak již také krátce sice, ale velice případně dosvědčil Bezold slovy: „Bouře rozryla a zaplavila půdu, na níž byla vznikla i zanikla“.²³⁾

O p r o b o š t s t v í k o s t e l e c k é m, jež připomíná Bal-bín, víme jenom tolik, že náleželo s kostelem Narození P. Marie k Břevnovu a že o něm děje se zmínka r. 1419. Potom v bouřích husitských zaniklo, aniž bychom věděli, kdy a za jakých okolností.

Až do roku 1045. stál v R a j h r a d ě knížecí hrad, jenž byl oporou české moci po celém širém okolí. Pod jeho o-chranou byla poustevna či, jak prameny častěji naznačují, mnišská cela. Obojí, jak hrad, tak poustevnu daroval při-

²¹⁾ Joannes Cochlaeus: „Historiae hussitarum libri duodecim“ t. j. „Dvanáctero knih o dějinách husitských“, 173.—174.

²²⁾ Cochlaeus, d. c., 1.

²³⁾ D. c., 119.

pomenutého roku kníže český a moravský Břetislav klášteru břevnovskému a kázal, aby na místě poustevny byl vystavěn veliký chrám a pohodlný klášter pro řeholníky sv. Benedikta. To stalo se do roku 1048.

Zatím dospěl Spytihněv, nejmladší Břetislavův syn, a otec umínil si, že odevzdá mu správu země moravské. Za tou příčinou na sněmu všeho lidu, pravděpodobně v Olomouci, byl jemu Spytihněv za knížete představen. Když se tak stalo, Břetislav i Spytihněv majíce v průvodu svým biskupa Šebíře a přední pány české a moravské, jakož i Menharda, opata břevnovského, odebrali se na Rajhrad, kdež dne 26. listopadu 1048. Šebíř posvětil nový chrám i klášter ke cti svatých apoštolů Petra a Pavla. Téhož dne byl také klášter odevzdán benediktinům z kláštera břevnovského a byla sepsána zakládací listina, ve které se výslovně připomíná, že tento nový klášter má se vším svým bohatým nadáním navždy příslušet pod moc a správu kláštera břevnovského. Tak vzniklo v Rajhradě r. 1048. proboštství benediktinské.

Proboštství toto přízní českých panovníků značně v dobách pozdějších se zdokonalilo, zbohatlo a tím pro celé okolí stalo se zdrojem blaha duchovního i tělesného. Zakusilo sice mnoho, zejména při vpádu tatarském roku 1241., kdy bylo úplně zničeno tak, že po 5 let daly se jeho opravy a kostel teprve dne 29. prosince 1246 byl znovu posvěcen, ale vždy povstávalo zase k nové a nové slávě.

V dobách husitských sice rajhradský klášter nebyl přímo husity rozvalen, ale statky jeho přece byly vojsky jich zničeny tak, že mniši mimo válečný strach zakusili mnoho svízelných, útrap i nesnází. Tyto útrapy ještě se zvýšily, když po vypálení benediktinských od husitů klášterů v Broumově a ve Vilímově mnozí řeholníci z nich do Rajhradu útekem se spasili.²⁴⁾ Nebyl tedy ani rajhradský klášter ušetřen následků zla, jež bouře husitská rozlévala nejen v Čechách, ale i v zemích sousedních.

Zánik kláštera na Ostrově.

Kníže Boleslav II. již na sklonku svého života dal se od své manželky Emmy a biskupa pražského Thiddaga pohnouti, aby pro lepší upevnění křesťanství a náboženské

²⁴⁾ Sr. Dudík, d .c., 468.

kázně ještě druhý mužský klášter v Čechách založil. Dal tedy místo pro klášter tento způsobit od svých přátel a důvěníků vyhledati. Tito pak pustili se z Prahy údolím Vltavy na jih a našli dosti prostranný ostrov blíže stoku Sázavy s Vltavou. Krajina vůkol byla samá skála, vysokým lesem porostlá, a tedy právě taková, jakou první řeholníci vyhledávali, aby v ní odloučení od světa pouze Bohu sloužití mohli.

Zvolil tedy kníže místo na tomto ostrově pro budoucí klášter a na počátku roku 999., jsa již na těle velice nemocí sklíčen, svému synu a nástupci Boleslavu III. mnicha Lamberta ze řádu sv. Benedikta, kterýž z kláštera Dolního Altai-chu v Bavořích do Prahy přišel, u přítomnosti přední šlechty a pražského biskupa představil a za opata nového kláštera určil. Mimo to projevil kníže přání, aby klášter byl posvěcen ke cti sv. Jana Křtitele a posléze učinil potřebné nadání na výživu mnichů ze svého jmění. Tak povstal klášter sv. Jana na Ostrově,¹⁾ jehož členové získali si velikých zásluh o vědy a umění.²⁾

Klášter tento byl husity zkažen, vypálen a pobořen roku 1420.³⁾ Mniši se rozprchli a kteří z nich byli dopadeni, vydáni byli na pospas plamenům.⁴⁾ Vzácná knihovna a klášterní stavby byly zničeny.⁵⁾ Opat s několika mnichy našel útulek v klášteře u sv. Jana pod Skálou.⁶⁾ Statky pro-

¹⁾ Klášter tento nazýval se prostě buď „Ostrovem“ anebo „Klášteřem ostrovským“.

²⁾ Mnichové ostrovští dle svědectví starého letopisce „bedlivě oslavovali služby Boží a nepřestávali konati modlitby své k Bohu za dobrodince a za spásu živých i mrtvých“. Mimo to psali ozdobně obřadní knihy a ozdobovali je krásnými malbami. O duševní činnosti svědčí i to, že tu povstaly letopisy, z nichž Dalimil čerpal některé zprávy. V první polovici XIII. století vznikly v klášteře ostrovském dvě knihy krásnými drobnomalbami ozdobené, jež dosud se zachovaly. Jsou to žaltáře latinské. V jednom z nich nalézá se převzácná staročeská píseň duchovní „Slovo do světa stvoření“ o vtělení Syna Božího a o vykoupení lidstva smrtí jeho. Sr. Podlaha, III., 212.—213.

³⁾ Bližší datum není známo, ale pravdě podobně stalo se tak 10. srpna.

⁴⁾ Zprávu tuto zaznamenal Balbín v „Hist. s. montis“, t. j. „Dějiny svaté Hory“, c. 9., fol. 102.

⁵⁾ Sr. Podlaha: „Posvátná místa v král. českém“, II., 50; III., 213 a Jakub Malý, d. c., 588.

⁶⁾ Sr. Frind, „Kirchengeschichte Böhmens“, III., 255., Brunner, „Benediktinerbuch“, 23.

padly císaři Zikmundovi, který rozdal je v zástavu svým věrným.

* * *

Velikým příznivcem kláštera ostrovského byl kníže Břetislav. Alespoň odevzdal mu památné některé kaple, jako kapli v jeskyni sv. Ivana ve Skalách, vystavěnou od knížete Bořivoje, kapli sv. Jana Křtitele na Velízi, založenou od knížete Jaromíra, kapli sv. Jana Křtitele v Zátoni nad Vltavou s lesním újezdem a kapli sv. Jakuba před hradem a městem Domažlicemi s tím přáním, aby si mnichové jeho při nich vystavěli poustevny a služby Boží v nich vykonávali. Některé z těchto pousteven proměnily se později v proboštství, jako na př. u sv. Jana ve Skalách, na Velízi a v Zátoni.⁷⁾

Ve sv. Janu či sv. Ivanu pod Skalou, na Skále, nebo ve Skále (po latinsky Spelunca s. Joannis) žil a zemřel jako poustevník sv. Ivan. Poněvadž po smrti jeho okolní lid značně k místu tomu putoval, byla zde vystavěna kaple všeobecně zvaná kaplí sv. Jana Křtitele v jeskyni (capella in spelunca s. Joannis Bapt.). Kníže Břetislav I. r. 1030. daroval ji klášteru ostrovskému, jenž při ní r. 1034. zřídil pro duchovní správu proboštství. Proboštovi k ruce byli dáni dva kněží z kláštera ostrovského.

V bouřích husitských zůstal, jak se zdá, sv. Jan pod Skalou celkem ušetřen, neboť opatové a mnichové ostrovští tu bydleli také i po zničení svého kláštera, ač jsou i prameny, jež přepadnutí jeho od husitů připomínají roku 1421.⁸⁾

Na vrchu u Velíze přepadli Vršovci na lovu knížete Jaromíra, který však z rukou jejich pomocí lovce Hovory byl osvobozen. Na památku tohoto svého zachránění dal tam kníže kolem r. 1012. vystavěti kapli k úctě sv. Jana Křtitele, kterou r. 1037. kníže Břetislav I. odevzdal benediktinům ostrovským. Tito při kapli založili si poustevnu, jež změněna byla na počátku XIV. století v proboštství, jež zaniklo za bouří husitských r. 1421.⁹⁾

⁷⁾ R. 1310 obdržel alespoň klášter bullu, v níž mu papež Klement V. potvrzuje všechny statky a práva ke kostelům a požítkům z 48 vsí a dvorců, z městečka Davle a 5 proboštství.

⁸⁾ Na př. „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 82.; „Studien und Mittheilungen aus dem Benedikt. und Cist. Orden“, XI., 302.

⁹⁾ Sr. „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 82. a Studien...“ XI, 302

O proboštví zátoňském¹⁰⁾ nemáme žádných bližších zpráv, ani o jeho rozvoji, ani zániku.

Klášteřu ostrovskému patřila také proboštví ve Slaném a v Baštinách u Teslína.

Ve Slaném¹¹⁾ stál již roku 1137. chrám zasvěcený sv. Gothardu a vystavěný od šlechtice Mladoty. Chrám tento s blízkou osadou patřil klášteřu ostrovskému. Asi ve druhé polovici XIII. století byl kostel sv. Gotharda přestavěn a benediktini ostrovští zřídili si při něm proboštví („cella“, „monasterium“), jelikož statky jejich vůkol Slaného se rozmnožily.

Duchovní správu ve Slaném vedl probošt a dva mni- chové z klášteřa ostrovského jakožto kaplani (vicarii), mimo tři kněze světské.¹²⁾

Na jaře r. 1420. bylo Slansko zachváčeno bouří husit- skou. Benediktini byli vypuzeni a na jich místo dosazení duchovní podávající svátost oltářní pod obojí způsobou. Ně- které prameny uvádějí, že tehdy proboštví samo bylo rozvaleno a zpustošeno.¹³⁾

U samoty Teslína¹⁴⁾, blízko rybníka Padrfského, mezi Rožmitálem a Mirošovem vzniklo proboštví asi r. 1310. V tu dobu udělil Protiva z Rožmitála (1285 až 1318) klá- šteřu ostrovskému vrch Baštiny (nyní Teslín) s jinými stat- ky. Klášteř postavil tu proboštví pro několik pouze kněží. Roku 1353. proboštví toto se připomíná poprvé. Probošt Oldřich zemřel roku 1385. Roku 1395. byl tu proboštem Jan. Po něm následovali: Franěk (1401—1408), Mstislav (1411), později opět Franěk, jenž se stal r. 1416 opatem ostrovským. Bouře husitské smetly i tento příbytek mnichů v rum a v rozvaliny, nejspíše roku 1421.¹⁵⁾

* * *

¹⁰⁾ Zátoň je osada nad Vltavou v hejtmanství česko-krumlov- ském.

¹¹⁾ Sr. Dr. Ant. Podlaha, d. c., VII., 135.—136.

¹²⁾ Jako probošti se připomínají: Dominik († 1357), Dětrich 1357—1396, Oldřich 1369—1413, Mikuláš 1413—1415, Bohuslav r 1416. Sr. Podlaha, VII., 136—137.

¹³⁾ Sr. „Chron. vet. coll. Prag.“, 82. a Studien...“, XI., 302,, jež uvádějí rok 1419, avšak mylně.

¹⁴⁾ Teslín nalézal se u Věšína v hejtmanství blatenském, v okrese březnickém.

¹⁵⁾ Sr. „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 82. a „Studien...“ XI, 302,

R. 1380. dle akt visitačních mezi předměty, jež byly majetkem probošství sv. Jana pod Skalou, nalézaly se mimo nádobí a nářadí kostelní, jakož i různá roucha bohoslužebná, také: „Liber viaticus“, což všeobecně se má za kněžský breviář, Passionál, Sbírka kázání, kniha řečená „Příručka bohoslovné pravdy“ (Compendium theologiae veritatis), kniha zvaná „Souhrn nepravostí“ (Summa vitiorum), kniha řečená „Peregrinus de sanctis“ (Průvodce života svatých) a ještě jiné knihy, jež vesměs byly psány na pergamenu,¹⁶⁾ důkaz to, že krátce před vystoupením Jana Husa mniši, toužící a prahnoucí po vědě v tichých cellách klášterních úsilovně obírali se velikými problémy kultury¹⁷⁾ a poctivě pracovali nejen o spásu duší svých svěřencův, ale také o hlubším proniknutí ve vědy posvátné čili, že mniši nevypadali ani zdaleka tak, jak ve svých řečích k lidu a ve svých spisech¹⁸⁾ vyličoval je kazatel betlémský a že nesmyslnou byla žádost táborů, předložená dne 5. srpna 1420 pražanům, aby „klášterové a chrámové zbyteční, též obrazové a ornátové bohatí byli kaženi.“¹⁹⁾ Nelze se tudíž diviti, že sám protestant Palacký boření klášterů v době husitské nazval „neřestí“, když napsal: „Mezi neřestmi, které v Čechách páchatí se počaly, nejvíce litovati jest zúmyslného boření a rušení klášterův i kostelův a posvátných věcí v nich a ozdob uměleckých.“²⁰⁾

Rozvalení kláštera sázavského.

Na poušti sázavské počátkem jedenáctého století žil sv. Prokop, kterýž byl tu náhodou vypátrán od knížete Oldřicha. Kníže za pohostinství světcem mu prokázané umínil si na Sázavě postavit klášter. I poradiv se s pány zemskými, jaké nadání by zamýšlenému klášteru učiniti měl, hned roku 1032. klášter tento stavěti rozkázal.

Svatý Prokop vyhledal příhodné místo a všemožně o stavbu klášterní pečoval. Mimo to shromáždil kolem sebe pobožné, lásce Boží a bližního oddané muže a snad i z da-

¹⁶⁾ Sr. Podlaha, II., 49.

¹⁷⁾ Více o tom podává Dr. Josef Burg: „Geschichtlicher Führer“, t. j. „Průvodce po dějinách“, 349., nn.

¹⁸⁾ Sr., co o tom bylo uvedeno v části I., ve článku „Hus a řeholníci“.

¹⁹⁾ Palacký, III., 256.

²⁰⁾ D. c., III., 194.

lekého Slovenska, kde dříve žil, nejednoho mnicha jazyka slovanského k sobě povolal, aby mu pomohl zaříditi život a kázeň klášterní a druhé bratry v písmě slovanském utvrzoval a cvičil. Vedle kláštera záhy byl vybudován i kostel k úctě Marie Panny. Prvním opatem stal se sv. Prokop sám.

Klášter sázavský, věčně památný u národa českého zvláště pro slovanskou liturgii, jež v něm s malou přestávkou kvetla¹⁾ až do roku 1097,²⁾ byl rozvalen husity v druhé polovici dubna roku 1421, když tito ohněm hubili všechny chrámy a kláštery na cestě z Prahy do východních Čech.

Tomek suše o tom poznamenává: „Asi pak téhož času (25. dubna) dostal se v moc jejich (husitů) také klášter sázavský, ač nepíše se jakým způsobem.“³⁾ Totéž připomínají Zap,⁴⁾ Palacký,⁵⁾ Podlaha⁶⁾ a jiní. Podlaha na př. dí: „Dlouho žili mnichové sázavští v pokoji, svědomitě provádějící skutkem krásné heslo mnišské: „Modli se a pracuj.“ Ve století XIV. zbudovali na místě staré románské stavby Božetěchovy novou, velikolepější stavbu gotickou, což vydává skvělé svědectví o tom, že neustávali pilně pěstovati umění výtvarné i v novém vkusu uměleckém. Teprve hrozná válka husitská i je vyrušily z klidné, plodné práce. Pražané, kteří ve spolku s tábory r. 1421 po Čechách válečné výpravy pod-

¹⁾ Jako opati se připomínají: Sv. Prokop 1032 do 25. srpna 1053, Vít, Emeram, Božetěch 1091—1096, slavný umělec, Děthard 1097—1134, Silvestr 1135—1161, který zvolen byl i pražským biskupem, ale vzdal se před svěcením svého úřadu, Božata atd. O opatovi Silvestrovi viz Novotný, d. c., I.², 691.

²⁾ Roku totiž 1096 mnichové slovanští na Sázavě ustoupiti musili mnichům latinským. Novotný o tom píše: „Klášter sázavský, který za Vratislava a Božetěcha tak neobyčejnému rozkvětu a významu se těšil, vnějším leskem zastíral vlastně toliko vnitřní rozvrat. Opat Božetěch, třebas v úřadě svém se osvědčil a klášter sobě svěřený jak co do řeholní kázně, tak co do umělecké výzdoby k nebývalé výši povznesl, netěšil se oblibě u některých svých podřízených... Asi koncem r. 1096 Břetislav II., složiv Božetěcha s opatství, vypudil ho také vůbec z kláštera se všemi mnichy slovanskými, ať přívrženci jeho, ať protivníky. Dne 3. ledna 1097 se schválením všech velmožů... uveden do kláštera konvent mnichů latinských z Břevnova v čele s opatem Děthardem, dotud proboštem břevnovským...“ (D. c., I.², 379.—380.)

³⁾ D. c., IV., 147.

⁴⁾ D. c., II., 893.

⁵⁾ D. c., II., 272.

⁶⁾ D. c., I., 120.

nikali, zmocnili se kláštera sázavského a mnichy odtud vyhnali. Statky klášterní darovali později věrným spojencům svým, pánům z Kunštátu, kteří zbudovali sobě pevné sídlo pod klásterem. Ač páni z Kunštátu byli stoupenci strany husitské, nebránili tomu, když r. 1433. mnichové sázavští do kláštera svého se vrátili, ač ovšem statků jejich, jež měli, jim nevrátili.“

Budova klášterní ovšem při vpádu husitském, jak již uvedl Vavřinec z Březové, byla zachována, ač byla tehdy zpustošena a vykradena. Listiny klášterní a vzácná umělecká díla z knihovny buď byly spáleny, potrhány, zničeny, nebo odneseny. Mniši, kteří neutekli, byli ztýráni. Poklady klášterní byli sice od mnichů včas dopraveny do Kutné Hory a jakémusi Františku Rosenthalovi,⁷⁾ správci hornímu v ochranu svěřeny, ale přece nezachovány, poněvadž tento se svou manželkou Machnou přistoupili k husitům a poklady kláštera sázavského si ponechali. Roku 1433 nově zvolený opat Michal usiloval aspoň přinutiti manželky Rosenthalovy i procesem a stížností u koncilu basilejského, aby ukradené skvosty klášteru vrátili, ale marně.⁸⁾

* * *

Mniši sázavští vzdělávali půdu, učili lid a pěstovali vědu a umění. Poněvadž po způsobu sv. apoštolů slovanských, Cyrilla a Methoda, vykonávali služby Boží jazykem slovanským, nepřátelé jich již po smrti sv. Prokopa († 1053) vymohli si u knížete Spytihněva r. 1056, že slovanské bohoslužby zakázal a klášter svěřil latinským benediktinům, pravdě podobně od sv. Markéty v Břevnově. Ale lid český v celém širém okolí proto se bouřil tak, že nástupce Spytihněvův, kníže Vratislav, slovanské mnichy povolal na Sázavu zpět. Tito zde pak opětně působili dle příkladu a vzoru sv. Prokopa až do roku 1097.

V letech 1125—1165 žil na Sázavě letopisec český, podle jména neznámý a všeobecně tedy nyní „Sázavským mnichem“ zvaný, jenž složil latinským jazykem českou kro-

⁷⁾ Krásl, d. c., 248.—257., nazývá jej Francem z Rožmitálu, horním hofmístrem na Horách Kutných.

⁸⁾ Sr. o tom: Bienenberg, St. Prokop, 35; dále: „Studien...“ XVI., 562.; Piter: „Thesaurus absconditus“, t. j. „Skrytý poklad“, strana 181.

niku. Za základ vzal si kroniku Kosmovu, do níž vložil některé výpisky z annálů hersfeldských a kterou rozhojnil mnohými zmínkami o klášteře sázavském a hlavně o jeho založení. Kroniku svou mnich tento dovedl až do roku 1162. a jeví se v ní historikem velmi obratným. Sám Palacký alespoň dí: „Ztráta archivu sázavského nahražuje se poněkud kronikou pode jménem „mnicha Sázavského“ chvalně známou a psanou mezi roky 1126 a 1162.“⁹⁾

Ve století XIII. a XIV. byl klášterní chrám sázavský velmi mistrně a uměle vyzdoben tak, že velicí zástupové lidu z daleka široka sem putovali a svůj krasocit jak ze slavného konání služeb Božích, tak z uměleckých děl tam se nacházejících si tříbili. Působil tedy i v tomto smyslu klášter sázavský velmi požehnaně.

Proto, tážeme-li se, co asi bylo hlavní příčinou, že husité tak bezohledně proti klášterům vystupovali, je pálili, loupili a ničili, jediné správnou odpověď nalezneme v jejich tužbě po statcích pozemských. Tím však ocitáme se při zvláštním zjevu, a to až nad míru zarmucujícím. Husité právě to byli, kteří vytýkali kněžím a řeholníkům zvláště lakotu, touhu po statcích pozemských a lásku k penězům,¹⁰⁾ ba kteří i tyto domnělé nepravosti duchovenstva vzali si za zástěrku vybíjení klášterův, ale sami jen jen po bohatství se trásli a poklady pozemskými přímo hrabivě se obohacovali. Proto v. Bezold, ač nerad, přece přiznává: „Důsledek, jež rádi (husité) vyvozovali (z myšlenky o trestání a vykořeňování všech bludů), byl, aby všechny statky nepřátel Božích spadly na vykonavatele trestného rozsudku“¹¹⁾ t. j. na husity samé.

* * *

Klásteru sv. Prokopa na Sázavě patřila dvě proboštví, a to ve Zbýšově u Golčova Jeníkova v Čáslavsku a v Dřevíči u Ročova na Lounsku. Alespoň za sázavského opata

⁹⁾ D. c., I., 416.

¹⁰⁾ Tak táboří v manifestu r. 1431 praví: „Kněží chovají se jako psi; dokud mají kost v tlamě a ji ohlodávají, tiše jsou...“ Höfler, d. c., II., 721.

¹¹⁾ D. c., 20.

Alberta v letech 1354—1377 činí se o obou zmínka v dějinách klášterních.¹²⁾

Kdy probošťství zbýšovské vzniklo a kdo byl jeho původcem či vlastně, kdo klášteru sázavskému daroval statky ve Zbýšově a v okolí, jest neznámo. Toliko dá se souditi, že nejspíše učinil tak některý z pánů Slavatů z Chlumu a Košumberka,¹³⁾ jichž rod v blízkosti Zbýšova měl hrad Chlum a jehož statky po celém Čáslavsku až k řece Sázavě s klášterními se stýkaly. Probošťství zbýšovské povstalo asi hned ve století XIII., ale trvalo najisto již ve století XIV., ježto v lednu roku 1362. vzdal se proboštské hodnosti bratr Racek a dne 24. ledna téhož roku byl jmenován jeho nástupcem bratr Braňsoud. Po Braňsoudovi dne 7. ledna 1371 následoval probošt Volkmar.¹⁴⁾

O vyvrácení probošťství zbýšovského v době husitské není záznamů.¹⁵⁾ Bylo tedy asi uchováno, a to hlavně vlivem pánů Slavatů, kteří ve straně husitské velikou moc měli a ode dávna byli ochránci probošťství, jimi v život vyvolaného. Z té příčiny také mnozí řeholníci po vyvrácení mateřského kláštera sv. Prokopa na Sázavě zde útulek našli.

O Dřevíči, jakožto přepevném hradu, zmiňuje se již Kosmas¹⁶⁾, a to při roce 1004, kdy zmocnil se ho kníže Oldřich, jenž se svým bratrem Jaromírem a německou pomocí proti Boleslavu Chrabrému ku Praze táhl.¹⁷⁾ Hrad tento však zašel koncem XII. či počátkem XIII. století a tehdy asi dán byl benediktinům sázavským, kteří zřídili si tam probošťství. Alespoň roku 1368 připomíná se v Dřevíči jako pro-

¹²⁾ „Český slovník bohovědný“, II., 102, mylně uvádí Zbýšov jako probošťství kláštera podlažického. Sr. Dr. Fr. Krásl a J. Ježek: „Sv. Vojtěch“, 313.—315.

¹³⁾ Byli to asi Bun a Sezema, kteří společně vládli v letech 1289—1310 a r. 1310 postoupili podací právo kostelní na hradišti čáslavském Německému řádu.

¹⁴⁾ Dr. Frant. Krásl: „Sv. Prokop“, 232.

¹⁵⁾ Jediný záznam, připomínající vyvrácení jeho r. 1421, jsou annály premonstrátské, ale jim nesluší přikládati veliké víry. Sr. Dominik Čermák: „Premonstráti v Čechách a na Moravě“, 501. Byl-li Zbýšov husity přepaden, pak stalo se tak nejspíše v druhé polovici dubna r. 1421.

¹⁶⁾ I., 36.

¹⁷⁾ Novotný, I., 690.

bošt bratr Ždísлав a po něm bratr Valentín, jenž potvrzen byl v úřadě svém od biskupa pražského dne 31. října 1368.¹⁸⁾

Proboštství to zašlo v bouřích husitských, pravdě podobně r. 1420.¹⁹⁾

Již svrchu jsem připomenul, jak blahodárně působil klášter sázavský. A totéž platí i o jeho proboštstvích.²⁰⁾ Vždyť ještě v době naší nerozpakoval se napsati na př. o proboštství zbýšovském Kliment Čermák: „Umělecký vliv proslulého tohoto kláštera prozrazoval opukový tympanon s hlavou Kristovou v nimbu“²²⁾ při starobylém jeho chrámu sv. Jana Křtitele, jenž zachoval se ve Zbýšově až do roku 1884. Proto pravdou nepopíratelnou zůstane vždy slovo Palackého, že kláštery byly sídly umění²²⁾ a že hříchem bylo proměňovati je v ssutiny...

Zničení kláštera v Opatovicích.

Král Vratislav na památku svého povýšení k důstojnosti královské pojal úmysl založiti klášter benediktinský ve východních Čechách. Český pán Mikulec, jinak neznámý, již dříve byl zřídil při Labi v župě hradecké v místě Opatovicích poustevnu, v níž obývali mnichové řádu sv. Benedikta pod správou kláštera břevnovského. Když pak Vratislav se svými bratřími a předními pány o úmyslu svém se radil, tehdy přítomný Mikulec upozornil krále na poustevnu opatovickou. Vratislav s radostí se tohoto chopil a prohlásil, že Opatovice povýší na samostatný klášter ke cti sv. Vavřince. Když pak se tak roku 1086 stalo, ustanovil za opata tohoto nového kláštera svého nového kaplana, mnicha Ondřeje, muže velmi znamenitého jak zbožností, tak vědou. Mimo to Vratislav určil, aby klášter opatovický nestál více pod klášteřem a

¹⁸⁾ Dr. Krásl: „Sv. Prokop“, 232.

¹⁹⁾ Tehdy totiž v polovici května vypravili se husité žatečtí do Prahy a na cestě loupili kláštery.

²⁰⁾ Balbín mezi sídly benediktinskými uvádí i Michalovice. Myslím, že jsou to Michalovice poblíže Zbýšova, kdež až do válek husitských býval farní kostel na zboží klášterním, spravovaný benediktiny zbýšovskými. Sr. „Vita Arnesti“, II., 243.

²¹⁾ „Čáslavsko“, 116. Vydal Pavel Körber v Praze r. 1911. Tympanon ve stavitelství je římsou vroubené prohloubené pole nad oknem, nebo dveřmi.

²²⁾ D. c., III., 194.

opatem břevnovským,¹⁾ ale pouze ke králi a jeho náměst-
kům zření měl a dle práva jen svého biskupa byl poslušen.
Konečně jmenoval král statky a důchody, kterými tento svůj
nový klášter obdařiti chtěl. Přítomní opatové, dále pánové
Mikulec a Všebor, jakož i opat a probošt hradištský a jiní
přidali něco i ze svých statků. Ihned tedy o všem sepsána
byla zakládací listina, stvrzená nejen od krále, ale i od bi-
skupa Jaromíra zároveň s vyhrůžkou, že klatba má stihnouti
každého, kdož by klášteru tomuto ukřivdil, anebo jeho na-
dání jakýmkoli způsobem ohrozil.²⁾

Klášter opatovický četnými nadacemi českých knížat,
králův a šlechtý značně zbohatl a rychle zkvétal³⁾ tak, že
blahobyť jeho dal až podnět k pověsti o domněle nesmírném
jeho pokladu a zároveň stál se příčinou, že v bouřích hu-
sitských několikráte na něj bylo útočeno a posléze klášter
sám tak rozryt, že nejmenší památky po něm nezůstalo.
Alespoň Zap píše: „Skutečně po letech pověst o tom po-
kladě mezi lidí přišla a byla příčinou, že husité opatovický
klášter pobořivše a poklad hledající, tak všechna jeho sta-
vení rozryli, že více památky po nich není a nyní řeka
Labe po tom místě teče, kde ten klášter stával.“⁴⁾

První útok podnikli husité na klášter opatovický
kolem 18. prosince roku 1420. Tehdy totiž po spálení
cisterciáckého kláštera ve Svatém poli na Opočensku spo-
jili se orebité s husity hradeckými a s Alšem Vřešťovským
z Riesenburka, načež vytáhli proti klášteru opatovickému,
chtěvše se ho útokem zmocniti. Klášter však byl obsazen
lidem pánů strany Zikmundovy Jana Městeckého z Opoč-
na a Hynka Červenohorského z Náchoda a na Adersbachu.
Proto hradečtí nepořídili ničeho, ale „byli při útoku pora-

¹⁾ „Český slov. boh.“ proto píše: „Před husitskými válkami
byl v Čechách klášter Opatovice v Chrudimsku dle starých histo-
riků kolonie břevnovská, ale úplně samostatně z eremitáže se vy-
vinuvší...“ D. c., II., 102.

²⁾ Sr. Zap, I., 702.

³⁾ Jako opati se připomínají: Oneš či Ondřej, jenž zemřel
r. 1107, Sulislav 1108—1127, Blažej od 29. června 1128—1146, Mys-
loch 1147—1163, Konrád 1227—1229, Ondřej 1239—1242 atd. Sr.
Novotný, d. c., I.², 690; Palacký, d. c., I., 416.—417., jenž zmiňuje
se o kronice „mnicha Opatovského“ a p.

⁴⁾ D. c., II., 344.

ženi a mnoho lidí jím pobito.“⁵⁾ Sami ovšem také mnichů nešetřili⁶⁾ a klášter zapálili, ač oheň byl v čas uhašen.

P o d r u h é zaútočili hradečtí husité, ač zase marně, na Opatovice 22. března roku 1421. Toho totiž dne pod vedením svého hejtmana Lukáše, ježto Aleš nacházel se v poselství vyslaném do Polska, vytáhli do pole proti zmíněnému klášteru. Avšak posádka opatovická dověděvši se o tom, vytrhla proti nim a porazila je, jak dí Tomek, „nejspíš náhlým přepadením přes les, na drahách blízké vesnice Podolšan, kdež Lukáš padl, a půl třetího sta lidu jeho odvedeno jest v zajetí na klášter.“⁷⁾

N e ž k o n e č n ě p ř e c e, a t o n e j s p í š e 26. dubna r. 1421⁸⁾ byl klášter opatovický od husitů dobyt a zničen. Když totiž 25. dubna téhož roku bez všelikého odporu vzdala se husitům Kutná Hora, od které strana Zikmundova doufala silnější odpor, rozšířil se strach husitský po všech okolních krajinách. Posádka opatovická spěšně opustila klášter a Diviš Bořek Miletínský „vypálil jej, odděliv se nejspíš s lidem svým na krátko od ostatního vojska u Kutné Hory.“⁹⁾

Zap píše o tom: „Husité (po vzdání se Kutné Hory) na Opatovice táhli, kterýžto bohatý klášter benediktinský již po dvakrát hrozící sobě záhubu šťastně od sebe byl odvrátil. Tenkrátě však podlehl. Opat, kněz Jakub vida, že klášter konečné záhubě neujde, s několika bratřími šťastně do Slezska utekl, kdež v proboštví středském, opatovickému klášteru podřízeném, usedl. Pražané kláštera dobyli a Diviš Bořek z Miletínka s orebity vypálil a zplenil jej tak, že do dneška všechna stopa toho někdy tak slavného kláštera zmizela.“¹⁰⁾

Crugerus, jenž obšírně založení, jakož i výsady a přednosti kláštera opatovického byl popsal, ke konci dí: „Řeholníků opatovických vůbec taková svatost života v nejstarších památkách se uvádí, že panovníci čeští rozsáhla

⁵⁾ Tomek, d. c., IV., 142.

⁶⁾ Sr. „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 82. n.; „Benediktinerbuch“, d. c., 23, 92.

⁷⁾ D. c., IV., 142.

⁸⁾ V sobotu před květnou nedělí. Sr. „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 82.; dále „Benediktinerbuch“, 23., 92.

⁹⁾ Tomek, d. c., IV., 147.

¹⁰⁾ D. c., II., 893. Sr. též Frind, d. c., III., 258.; Brunner, d. c., 23., který chybně klade vypálení kláštera do roku 1425.

území i ve Slezsku jim darovali, aby i tam vůně jich svatosti se usídlila. A byť zakladatel kláštera, Vratislav, byl určil za místo odpočinku svému tělu Vyšehrad, přece v tomto královském opatství přemnoží z jeho potomků došli posmrtného klidu. Alespoň jich náhrobky tu se spatřovaly a slavná jich jména na nich se četla... Ale toto vše barbarské kacířstvo za vůdcovství Žižkova zpusťovalo mečem a ohněm tak, že ti, kdož nyní sem zavítají, pochybují, pravdivou-li jest tradice, že tu kdysi klášter opatovický stával. Vždyť ani nejmenších známek a ssutin tu není, jež by svědčily o hrozné zhoubě tohoto místa, tak že v pravdě nezůstal tu ani kámen na kameni.“¹¹⁾

* *

*

Benediktinům opatovickým patřila probošťství: v Křesoboru z r. 1242, v Neumarktu nedaleko Vratislavi z roku 1244, ve Wahlstadtu (Dobřém Poli) z r. 1241 vesměs ve Slezsku a pak ve Vrchlabí a dle některých i v Litomyšli v Čechách.

V Křesoboru byli benediktini pouze do roku 1292, načež osadili jej cisterciáci.¹²⁾

Po zničení kláštera opatovického roku 1421, jak již s hora bylo uvedeno, uchýlili se opat jeho s několika bratřími do Středy čili Neumarktu, kdež nalézalo se jich probošťství již od roku 1244. Husité sice dobyli tohoto města koncem března, nebo v první polovici dubna roku 1428,¹³⁾ ale probošťství benediktinského asi ušetřili. Alespoň o jeho vydrancování a spálení se nedochovalo zpráv, ačkoli vypálení kláštera minoritského v témž městě dne 28. března 1428 připomíná Palacký.¹⁴⁾ Opatové kláštera opatovického sídlili pak ve Středě až do r. 1573, kdy poslední opat zboží klášterní odevzdal biskupu vratislavskému.

Ve Wahlstadtě založila benediktinské probošťství vévodkyně Hedvika na památku svého syna Jindřicha Požného, poraženého tu a zabitého v bitvě s Mongoly dne

¹¹⁾ D. c., I., 12.—13.

¹²⁾ O jeho vypálení bude proto pojednáno později při zhoubě klášterů cisterciáckých.

¹³⁾ Tomek, IV., 404.

¹⁴⁾ Urkd. Beiträge“, II., 142., 291., ap.

9. dubna 1241. V bouřích husitských proboštství toto mnoho trpělo, ale nezaniklo. Vytrvalo až do roku 1535.

Proboštství v rchlabské připomíná pouze Balbín zároveň s udáním, že bylo od husitů rozbořeno roku 1424.

V Litomyšli mělo býti z Opatovic založeno proboštství benediktinské u starého hradu asi r. 1098, jež r. 1141 bylo postoupeno premonstrátům.¹⁵⁾ Tak alespoň tvrdí mnozí vážní dějepisci. Tomu odporuje v poslední době dr. Václav Novotný a přichází k výsledku, že „určitě za vlády Břetislavovy vzniká významný kostel na knížecím hradě v Litomyšli, jistě jako veliký kostel farní zamýšlený a za tím účelem zřízený a Břetislavem hojnými důchody opatřený tak, že za nedlouho, po novém rozšíření svého majetku, mohl býti změněn na klášter nového řádu Praemonstrátského“¹⁶⁾ čili, že Břetislav, jak týž auctor dále vysvětluje, nezaložil v Litomyšli kláštera benediktinského, ba ani filiálky jeho či proboštství z kláštera opatovického, ale „pouhý farní, arci veliký a významný kostel.“¹⁷⁾ -

Důvody profesora Novotného jsou přesvědčivé, ač dlužno připomenouti, že vlastně jest ještě rozhodnouti, jací kněží při nově založeném kostele litomyšlském duchovní správu vykonávali. A tu se domnívám z více důvodů, že byli to přece jenom benediktini, tak že bychom spor o klášter benediktinský v Litomyšli asi rozuzlili domněnkou, že Břetislav si tu založil pouhý farní kostel, ale duchovní správou při něm pro nedostatek světského duchovenstva pověřil benediktiny z Opatovic, kteří roku 1141 ustoupili nově založenému klášteru premonstrátskému.¹⁸⁾

Zkažení kláštera kladrubského.

Když v červenci r. 1115 po delších sporech došlo ke shodě českopolské, kníže Vladislav snad, aby trvale oslavil památku tohoto velikého smíření, odhodlal se k založení a bohatému nadání nového benediktinského kláštera v Kladru-

¹⁵⁾ „Český slov. boh.“ naproti tomu má: „V Litomyšli povstal klášter benediktinský mezi 1093 až 1100...“ D. c., II., 102.

¹⁶⁾ D. c., I.², 381.—382.

¹⁷⁾ Poznámka druhá v d. c., I.² na str. 382.—383.

¹⁸⁾ O přepadnutí tohoto kláštera husity bude pojednáno později při vyvrácení klášterů premonstrátských.

bech. Byl tedy r. 1115 klášter asi založen a osazen mnichy z některého z českých klášterů přivedenými pod vlastním opatem. Brzo poté však, asi roku 1116, umínil si kníže k prosbám své choti i větším počtem mnichů nový klášter opatřiti.¹⁾ Proto požádal opata zviefaltského ve Švábsku, aby mu několik mnichů do Čech poslal. Přišlo jich celkem dvanáct s opatem Bertoldem.²⁾

Zakládací listina byla vyhotovena roku 1115. Dle ní daroval Vladislav mnichům veliký kus pomezního lesa mezi řekami Mží a Úhlavkou až k hranicím bavorským, dvacet pět vsí celých v nejbližším okolí kláštera, veliký počet ne-celých vsí a jednotlivých poddaných, usedlostí a pozemkův i rozličných důchodů, též újezd zbraslavský, kde řeka Berounka do Vltavy vtéká s kostelíkem sv. Havla nad Zbraslaví a místo v podhradí pražském mezi kostelem sv. Petra na Zderaze a kostelem sv. Michala, kdež pak sobě klášter vystavěl dvůr a založil ves Opatovice.³⁾ K tomu přidali mnozí dobrodincové kláštera ještě mnoho jiných statkův a pozemků v rozličných krajinách českých.

Kostel klášterní, zasvěcený původně sv. Mikuláši a pak Marii Panně, byl rozměrů velikých a obdivuhodných.⁴⁾

Klášter kladrubský jsa položen velice výhodně v západních Čechách zasahal vlivně do mnohých událostí českých, jak patrně z fakta, že král Václav IV. vyhlídl si jej za sídlo biskupství, jež založiti chtěl r. 1393 po smrti opata Racka, k čemuž však pouze liknavostí královou nedošlo.

Byl pak tento klášter dobyt od Žižky v lednu roku 1421.⁵⁾ „Klášter kladrubský byl dobře ohrazen a maje četnou

¹⁾ Sr. co o tom proti dřívějším názorům, jako by klášter kladrubský býval založen od knížete Svatopluka r. 1108, vypráví a zdůvodňuje Novotný, d. c., I.³, 510—512. Starší názor uvádí i „Česk. sl. bohovéd“, II., 102.; Crugerius, duben, na str. 71., Ottův sl., sv. XIV., 293. a jiní.

²⁾ O jich pobytu, odchodu, návratu a druhém odchodu vypráví zajímavé věci Novotný, d. c., I.², 694.

³⁾ „Původní nadání činilo více než 25 vesnic celých vedle hojného počtu otrokův a majetku porůznu roztroušeného i celého panství zbraslavského.“ Sr. Novotný, I.², 694.

⁴⁾ Zap, I., 492. Ku klášteru před válkou husitskou náleželo několik proboštví (známá jsou alespoň 3), jedno město, dvě městečka a 128 vsí.

⁵⁾ Sr. „Chron. Treboniense“, II., 51; „Chr. vet. coll. Prag.“, II., 823. n.; Vavřinec z Březové, II., 447.; „Urkundl. Beiträge“, I., 59., 61. nn.

posádku také odhodlaně táborům se bránil, a když přece táboři do něho vnikli, tu opat Verner a veliký počet mnichův a bojovníkův z posádky v plamenech bídne zahynuli.“⁶⁾ Žižka obsadil jej svými lidmi⁷⁾ a správu jeho svěřil hejtmanu Petru Zmrzlíkovi ze Svojšína, který tu po delší dobu vytrval a proti vojsku Zikmundovu statečně bojoval. Alespoň Palacký uvádí, že císař Zikmund s vojskem do 12.000 mužův „jal se již přede dnem 29. ledna 1421 dobývati kladrubského kláštera zase, všecko však namáhání jeho bylo marné, ano praví se, že větší škody bral od obležených sám, nežli jim činiti mohl.“⁸⁾ Dobývání Kladrub trvalo bez úspěchu až do 10. února, načež Zikmund rozpustiv lid svůj, odebral se z Plzeňska do Litoměřic.

Ke klášteru kladrubskému náležela probošťství v Přesticích z r. 1238, v Přimdě z r. 1306 a v Touškově z r. 1245.

V Přesticích již za dob vévod českých stával hrad, jenž po roce 1235 i s příslušnými k němu osadami stal se majetkem koruny královské. Václav I. daroval pak zboží přeštické sestře své Anežce, a ta je prodala r. 1238 klášteru kladrubskému, jenž ihned zřídil si tu probošťství. Roku 1424 husité probošťství toto při dobytí města spálili a mnichy pobili.

Přimda bývala od pradávna hradem královským, při němž připomíná se r. 1306 i benediktinské probošťství z Kladrub. Husité obléhali hrad 12. a 13. července 1429, při čemž celé městečko podhradní vypálili a mnoho dobytka s sebou odvedli.⁹⁾ Že tehdy i probošťství klášterní vzalo za své, rozumí se samo sebou.

V Touškově míval klášter kladrubský některé statky a probošťství od r. 1245.¹⁰⁾ Toho totiž roku opat kladrubský Reiner zakoupil trhovou tuto vesnici a přivtělil ji ke zboží

⁶⁾ Zap, II., 882. Proto nepřesnou je zpráva Ottova sl., sv. XIV., 293., že mniši utekli do Bavor. Do Bavor jich ušlo jen několik.

⁷⁾ Sr. Tomek, IV., 130.—131.

⁸⁾ D. c., III., 269.

⁹⁾ „Urkundl. Beiträge“, II., 48.

¹⁰⁾ „Český sl. bohov.“ mylně toto místo nazývá Tuškovem a za rok založení jeho probošťství uvádí rok 1384. D. c., II., 102.

klášternímu. Roku 1422 byl Touškov, jenž zatím stal se městečkem, zastaven Vilémovi z Litic. Posléze dne 20. května 1424 zmocnilo se ho vojsko Žižkovo a jej zpustošilo a vypálilo. Při tom bylo i benediktinské proboštství obráceno v ssutiny a mniši vesměs byli v něm pobiti, nebo upáleni.

* * *

Lic. theol. F. Šebesta, evangel. farář v Hustopeči, aby omluvil Žižku z hrozného zpustošení české vlasti a z vandalského zničení klášterů, napsal o něm: „Zpráva o upálení Husa a Jerónyma naplnila Žižku nevýslovným zármutkem. Vida král Václav IV. zasmušilou tvář miláčka svého, tázal se ho, co ho tak rmoutí? Žižka odpověděl: „Který Čech mohl by míti mysl pokojnou, vida, jak jeho národ jako kacířský všemi cizinci se tupí, hanobí i pronásleduje a jeho nejpoctivější mužové v cizině jako zločinci se upalují?“ Král mu odpověděl: „Milý Jene, co máme k tomu říci? Co tu počítí? Stává nějakého prostředku, kterým by se to napravilo? Můžeš-li, naprav to, dáváme ti k tomu rádi své svolení.“¹¹⁾ Od té doby měl se Žižka za povolaného husitství všemi prostředky chrániti a šířiti... K hnutí husitskému přistoupil ve věku již pokročilém, praví se, že mnich zprznil vlastní sestru jeho,¹²⁾ hanba mnichem na rodinu uvalená a urážka upálením Husa celému národu učiněná, naplnily ho největší ošklivostí ku kněžstvu římskému; kláštery jako peleše vši nepravosti plenil a mnichy jako svůdce lidu a břicha lenivá ničil, kde jich dopadl...“¹³⁾

Hle, jak nepravdivě, nevědecky a stranicky bývá poučován národ náš o době husitské! Vždyť co slovo ve zprávě právě uvedené, to lež, nebo překroucení pravdy za účelem

¹¹⁾ Zprávu tuto vypravuje i Tomek: „Jan Žižka“, v Praze 1879, 16., ale má při ní dvakráte slovíčko „prý“ a jednou „praví se“. V poznámce pak dodává: „Zprávu o této rozmluvě nacházíme nejprve u Martina Kuthena na str. 142. a dle něho u Havla Žalanského v třetím kázání jeho v den památky Husovy, držaném v kostele sv. Jiljí v Praze roku 1613. U Hájka se nenachází, což jí dodává více hodnověrnosti“. Hle, jak i Tomek uměl psáti pro protestanty!

¹²⁾ Tohle ani Tomek, ani Palacký se neodvážili napsati do svých děl!

¹³⁾ „Dějiny církve křesťanské se zvláštním zřetelem na církve česko-moravskou.“ U Otty v Praze 1888, 235.

protestantským! A to píše se v době, kdy Palacký, ač sám protestant a také stranník,¹⁴⁾ docela opak již dávno napsal ve svých dějinách.¹⁵⁾ Než, ať již píše kdokoliv jakkoli, tolik jisto, že Žižka neměl ani základní znalosti „zákona Páně“, již jest láska k bližnímu vůbec a k „nepřátelům“ zvláště a že kláštery přepadával ze msty a ziskuchtivosti, neboť nejen sám, ale všichni jeho přívrženci, kteří zaujímali i nejmenší místa v popředí husitské strany, se vesměs obohatili,¹⁶⁾ a to hlavně klášterními statky¹⁷⁾...

Rozmetání kláštera ve Vilémově.

Vilémovský klášter sv. Petra a Pavla byl prý dle všeobecného názoru založen roku 1120 od hraběte Viléma ze Sulzbachu, příbuzného české kněžny Rejčky (Richsy). Ale Dr. Václav Novotný tomu odporuje slovy: „Založení Vilémova svorná, ač teprve v pozdější době zapsaná tradice přičítá Vilémovi a jeho bratru Heřmanovi ze Sulzbachu(?), prý příbuzným kněžny Richensy, jak se obyčejně, ač bez dostatečných důvodů tvrdí, udávajíc 1121 za rok založení. První opat teprve roku 1160 se připomíná, a jen dohad nezcela jistý dovoluje připouštět, že r. 1131 klášter již existoval“ a v poznámce kloní se k názoru, že tu asi žil nějaký poustevník Vilém z Břevnova, a to dle listiny Přemysla Otakara II. r. 1253., v níž klášter nazývá se Vilhelmscella, nějaký hrabě ze Sulzu, stav se mnichem Zwiefaltským, jenž do Čech byl přišel.¹⁾

Husité zmocnili se kláštera tohoto, jenž zatím nabyl velikého vlivu a dosti obстойného bohatství po širém okolí,

¹⁴⁾ Sr. o tom Schlesingerovu poznámku při zhoubě kláštera postoloprtského!

¹⁵⁾ Sr. d. c., III., 194.

¹⁶⁾ Více o tom bude uvedeno ve článku: „Statistika... klášterů v době husitské.“

¹⁷⁾ Klášter kladrubský se z moci husitů záhy vybavil, ale statky jeho, jež zatím Zikmund svým přívržencům byl zastavil, jenom z části dostaly se mu nazpět. V letech 1486—1504 za opata Jana byl i kostel opraven. Konečně klášter byl zrušen r. 1785 za císaře Josefa II. Posledním opatem byl P. Amadeus Streer. Tehdy žilo v klášteře tomto 54 řeholníkův.

¹⁾ D. c., I.², 696. a pozn.

v dubnu roku 1421, jak prameny dějepisné suše²⁾ beze všech podrobností připomínají. Dne 26. března roku 1423 dlel v něm, bezpochyby již vypáleném a polozbořeném, po nějaký čas sám Žižka a odtud svolával bojovníky své ze všech krajů na den 8. dubna 1423 do Německého Brodu, odkudž chtěl vydati se na válečnou výpravu do kraje hra-deckého.³⁾ Vilémovští mniši již roku 1421 klášter opustili a s opatem svým odebrali se do Moravy,⁴⁾ nejspíše do svého proboštsství v Uherčicích.

O Uherčicích, městečku to na pravém břehu řeky Svratky u Hustopeče, činí se první zmínka roku 1220., kdy příslušely ke klášteru velehradskému. Roku 1340 získal je klášter vilémovský, který již před tím asi koncem XIV. stol., neznámo jakým způsobem, nabyl tu kostelního práva patro-nátního a zařídil si při kostele proboštsství, jež potrvало celkem až do roku 1540.

Po válkách husitských vrátili se sice někteří z mnichů do Viléma, ale poněvadž klášter byl zpustošen a statky je-ho rozebrány, nebo zastaveny, nemohli se tu udržeti. Alespoň již roku 1577 císař Rudolf prodal jmění klášterní Beneši Benedovi z Nečtin.⁵⁾ Tím stopa kdys slavného tohoto klášte-ra, jenž pro chudé okolní obyvatelstvo byl skutečným do-brodiním nejen v ohledu tělesném či hmotném, ale i du-chovním, vymizela na dobro. Takto Žižkovo vybití domu Bohu zasvěceného a vypuzení těch, kdož učinili si vznešeným ideálem života následovati Krista a při tom prospívati své vlasti i celému národu, stály se smutným svědectvím o do-mnělé slávě „slepého vůdce“ a jeho „božích bojovníkův...“

Spálení kláštera postoloprtského.

III.

Vznik kláštera Panny Marie v Postoloprtech nedá se s určitostí stanovit, poněvadž celý jeho archiv byl spálen hned při vypuknutí války husitské roku 1420. Z té příčiny

²⁾ Na př. „Benediktinerbuch“, 363; Vavřinec z Březové, II., 395.; Dudík, „Raigern“, I., 468., který udává omylem rok 1430; „Urk. Beiträge“, I., 285.; „Studien und Mittheil.“, XV., 239, jež kladou zničení jeho před rok 1425 ap.

³⁾ Sr. Zap, II., 987.

⁴⁾ Sr. Frind, III., 253.; Brunner, 23.

⁵⁾ V XVII. stol. drželi Vilémov Borynové ze Lhoty, od XVIII. věku hrabata Caretto-Millesimo a po nich od polovice XIX. stol. svobodní páni Rajští z Dubnice.

Dr. Václav Novotný píše: „O klášteře postoloprtském (Porta apostolorum) s určitostí lze toliko říci, že v době, když Kosmas psal první knihu své kroniky (1119—1122), již stál a z okolnosti, že roku 1147 připomíná se smrt pátého jeho opata, Jistislava, lze snad souditi, že trval již delší dobu. Ale jinak všechny zprávy, ať kladou jeho vznik k roku 1121, anebo jeho založení přičítají Vršovcům, jsou buď velmi pozdní, nebo nedoložené kombinace, leda že by nějaký význam bylo lze přičítati tomu, že rod Sekerků ze Sedčic, který svůj původ odvozoval také jen na základě nekontrolovatelných udání od Vršovců, měl zde svoji hrobku, ku kterémužto účelu obyčejně volivány duchovní ústavy rodového založení.“¹⁾

Kláster tento přízní panujících knížat, zejména císaře Karla IV., byl velmi bohat, což pohnulo vojsko husitské města Žatce 20. května roku 1420, když bylo na pochodu do Prahy, aby se ho zmocnilo. Zap o tom uvádí: „Žatečtí, když okolo Postoloprta táhli, jali se na bohatý a slavný někdy benediktinský klášter tamnější, více ze svévole nežli kázáním vůdcův, útok činiti. Klášter měl sice dobrou posádku; ta však vidouc, že neodolá, klášter dobrovolně vzdáti se uvolila, když by jí dáno bylo vytáhnouti odtud ve zbrani jezdecky. Obdrževše to povolení, když také zboží, kteréž tam měli, odvážeti počali, kdosi ze žateckých mimo vědomí a vůli vůdcův oheň podložil, kterýž tak rychle a vztekle se zmáhal, že nemožné bylo uchrániti jemu. Takž nádherný ten klášter se vším, co vzácného v sobě choval, v smutné spáleniště obrácen byl; shořela i knihovna, na mnohé skvostné knihy bohatá a celý archiv klášterní.²⁾ Žatečtí tedy odtamtud velmi málo odnesli a škoda byla veliká“³⁾ zejména na ornátech, jichž veliký počet velmi vzácných se tu choval, jakož i na kostelních potřebách a klenotech.

¹⁾ D. c., I.², 695.

²⁾ „Sami husité litovali znamenité bibliotéky, tehdaž tu v popel obrácené; a neméně želeť jest i ztráty archivu jeho, z něhož potomstvu naprosto nic se nezachovalo.“ Palacký, III., 203.

³⁾ D. c., II., 811. Sr. též Frind, III., 250.; Brunner, 24.; Palacký, III., 203.; Tomek, IV., 59.; Vavřinec z Březové, II., 365.; „Chron. univ. Prag.“, II., 42.; „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 84, atd.

Klášteřu postoloprtskému náležela probošťství v Žatci, Klášteřci a Brzvanech.

V Žatci mívali benediktini postoloprťští již od nejstarších dob něco statků na předměstí, jehož středem později stal se kostel sv. Prokopa⁴⁾ s jejich probošťstvím. Probošťství toto bylo husity zničeno již roku 1419 zároveň s klášteřem minoritským, a to hned po smrti krále Václava IV., tedy a s i 20. nebo 21. srpna. Solva totiž do měst královských, jimž Žatec najisto byl od dob Přemysla II., došla zpráva o smrti králově, lid v nich obořil se na klášteře a kostely a je hrozně zpustošil. Podobně stalo se i v Žatci. Alespoň v dějinách žateckých čteme: „Prvním hrdinským činem husitů žateckých bylo rozvalení tamnějšího klášteřa minoritského zároveň s jeho kostelem, brzy po velikém krveprolití dne 19. srpna 1419. Jest tedy více než pravdě podobno, že téhož dne bylo zničeno i benediktinské probošťství. Tehdy také nejen mniši obou klášteřův, ale i mnozí bohatí němečtí měšťané nejhroznějším způsobem byli husity o život připraveni buď mečem, nebo plameny.“⁵⁾

V hejtmanství kadaňském na levém břehu Ohře vybudovali si mniši postoloprťští klášteřík uprostřed svých pozemků, u něhož za nedlouho vznikla větší osada, nazvaná Klášteřec. Benediktinské probošťství trvalo tu však asi jen do roku 1277. Tehdy totiž Přemysl Otakar II. potáhl Klášteřec i s blízkými statky ke komoře královské a mniši vrátili se zpět do klášteřa postoloprtského.

V Brzvanech u kostela sv. Martina mívali benediktini postoloprťští menší probošťství zvané „Cella janua“. Probošťství toto zaniklo zároveň s klášteřem mateřským. Alespoň v připomenutém již díle „Politický okres žatecký“ čteme: „Druhým hrdinským skutkem husitů žateckých bylo rozboření velikého a proslaveného probošťství v Postoloprtech dne 20. května roku 1420. Stalo se tak za tažení žateckých husitů do Prahy. Vojenské zástupy žateckých čítaly mnoho tisíc pěších, více jezdců, také mnoho žen a válečných vozů. Záviš Vousatý či Bradatý, Petr Obrovec z Obrovce a dva rytíři z kraje žateckého byli jich vůdci. S vojskem šlo

⁴⁾ „Česk. sl. bohov.“ má sv. Kateřiny. Je to asi omyl. Kostela sv. Kateřiny vůbec v Žatci tehdy nebylo.

⁵⁾ „Der politische Bezirk Saaz“, t. j. „Politický okres žatecký“, Eine Heimatskunde, V., 319., n.

několik husitských kněží, mezi nimiž byl jako jich vůdce Petr Špička. Tehdy bylo vyvráceno i proboštství v Brzvanech a mniši jeho pobiti...“⁶⁾

* * *

Řádění husitů žateckých velmi věrně a objektivně vyličil Schlesinger ve článku: „Žatec v době husitské až ke smrti Žižkově“, kdež se píše: „Ze dvou pramenů se dovídáme, že roku 1419 byl zapálen starý klášter minoritský a zároveň s kostelem úplně rozbořen... Krev a oheň označovaly cestu žateckých husitů táhnoucích ku Praze. Dvě hodiny od Žatce byl proslavený a bohatý benediktinský klášter v Postoloprtech, jenž od dávných dob s městem Žatcem v přátelských stycích žil a v němž, mimo jiné statky, měl i proboštství sv. Prokopa. Sem tedy nejprve obrátili se po kořisti dychtící zástupové a přímo jako bouří byly Postoloprty zničeny tak, že více ze ssutin nepovstaly. V klášteře se nalézající posádka neodvážila se ani k odporu, ale prosila, by se zbraní mohla odejít. Bylo k tomu svoleno. Když však vojsko z kláštera se ubírající co nejrychleji chápalo se svého statku a majetku a chtělo je vzít s sebou, založili někteří husité v domě oheň, jenž všecko zničil a ztrávil zároveň s velice vzácnými klášterními poklady, převzácnou knihovnou a archivem. Vavřinec z Březové vypráví, že se tak stalo bez vědomí vůdců.“⁷⁾ Co pak dále na cestě žateckých se dělo, víme dosti spoře... Zfanatisované zástupy přitrhly také

⁶⁾ D. c., V., 320.

⁷⁾ Zde má Schlesinger následující poznámku: „Toto poznamenání Vavřince z Březové zvyšuje jeho objektivnost, jenž, ačkoli sám byl utrakvistou, nepřál zrovna táborům. Palacký však, jako vždy, snaží se výstřelky husitův omluviti a neostýchá se pramenům i násilí činiti. Píše alespoň, že útok na klášter stal se „více ze svévole nežli velením vůdcův“ (D. c., III., 203.), ale slova Vavřincova „qui tendentes claustrum, dictum Porta apostolorum, cum impetu, non tamen absque suorum damno acquisierunt“, t. j. „Kterí učinivše útok na klášter v Postoloprtech, dobyli ho, ač s mnohými ztrátami svých (vlastních lidí)“, nemohou takto se vykládati. I v tom jeví se patrný úmysl, vypravuje-li Palacký dle slov Vavřincových „quidam ex ipsis sine scilicet superiorum claustrum ipsum incenderunt“ že „kdoši z Žateckých mimo vědomí a vůli předních svých podložili oheň.“ Jest patrné, že i v nepatrnostech bývá bez přestání týž cíl sledován. Tu však nemá se stále mluvit o objektivních dějinách a svědomím jich podání.“

k opevněné tvrzi bohatého pražského kupce Petra Meziříckého v Makotřasích a stačilo jim, že tento byl nepřítelem kalicha. Tvrz i s hospodářstvím byly spáleny a mnoho statků bezúčelně zničeno. Dva nešťastní kněží, z nichž jeden byl farář a bývalý kaplan v pražské staroměstské radnici, jakýsi Václav,⁸⁾ byli vydáni plamenům.“⁹⁾ Stali se tedy takto žatečtí zhoubcí majetku a opustili cestu, již ještě nedávno k blahu svému a svých bližních se byli ubírali.

A že tomu vskutku tak bylo, seznáme z líčení katolického života v Žatci před bouří husitskou. Zmíněný již výše spis: „Politický okres žatecký“ píše o tom: „Když král Karel IV. dne 19. září 1374 měšťanům žateckým udělil právo, že mohou se svými městskými majetky nakládati dle své libosti, použili tito onoho práva co nejvíce k zakládání přechetných a velikých nadací jak pro církve, tak pro všeobecné dobro užitečných. Žatecká „Urkundenbuch“ vykazuje těchto nadací přes třicet s většími nebo menšími obnosy, mezi nimiž jest i darování vdovy po soukeníkovi Jindřichu Pannicidovi pro „klášter jeptišek“ v městě či pro tak zvanou „casa monialium“ jedna z největších. Dle ní mělo v novém tomto klášteře žítí mimo služek deset panen a každoročně v den úmrtí zakladatelky měly se čísti mše sv. nejen v kostele hlavním, ale i ve všech sedmi kostelích předměstských. Tyto kostely jsou v nadačním listě výslovně uvedeny s poznamenáním, že tehdy u hlavního kostela byli farář a čtyři kaplani a u každého předměstského chrámu byl alespoň farář. Byly to kostely sv. Jakuba, sv. Mikuláše, jenž patřil patronátem klášteru osekému, jak jasno z listiny krále Jana ze dne 21. března 1341, již stvrzují se privilegia a statky zmíněného kláštera, kostel sv. Michaela, sv. Martina, sv. Václava, sv. Jana Evang. a Máří Magdaleny. Mimo to na levém břehu Ohře byl kostel sv. Prokopa a na předměstí „mlýnském“ kostel sv. Jana Křtitele. U chrámu svatoprokopského ode dávna stával hospitál pro chudé a starce.“¹⁰⁾

Ale tím katolický život v Žatci bezprostředně před revolucí husitskou není vyčerpán. Alespoň připomíná se tu **dne 6. února 1356 nadace Václava Frenclína**, dle níž dva

⁸⁾ Sr. též Vavřinec z Březové, II., 365., který udává, že tím druhým knězem byl místní farář v Makotřasích.

⁹⁾ „Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen“, 27. ročník, 107, nn.

¹⁰⁾ D. c., V., 313.

dní v roce všickni chudí z města mohli bezplatně použití jeho lázní a měli zdarma obdržeti vše, čeho k tomu by bylo třeba. Dále připomíná se v Žatci roku 1385 nadace bohatého měšťana Ottlína Pellifexe a jeho manželky Kateřiny, dle níž v letech 1385—1390 vybudován byl „nový veliký hospitál“ k úctě Těla Páně, navštívení P. Marie, sv. Alžběty a sv. Jiří pro dvanácte starců s domácí kaplí, při níž ustanoven byl zvláštní kněz k vykonávání služeb Božích a pro duchovní potěchu v domě dlicích. Ještě roku 1408 založil kantor Jan fundaci u všech kostelů jak v městě, tak na předměstích, a r. 1409 Marketa, vdova po měšťanu Jaklínovi, obmyslila nadacemi všech devět farářů v městě, čtyři kaplany, kantora při hlavním chrámu, jakož i všecky chudobince a kostel minoritův. ¹¹⁾ Ze všeho toho však jest jasno, jak dokládá náš pramen, že „měšťané žatečtí byli velice zbožní, dobročinní a soucitní k ostatním, zvláště trpícím lidem, jak na křesťany se sluší, ale bohužel tento duch v bouřích husitských vymizel nadobro, ač zmizení jeho nebylo poslední pohromou, jíž husitství přivodilo.“ ¹²⁾

* *
*

Při ničení klášterův a ubíjení mnichů od husitů nesmí se zapomínati, jak až posud skoro všeobecně se dělo, že v jádře tyto zločiny obsaženy jsou již ve čtyřech artikulech či člancích pražských. Dle svědectví alespoň kroniky tábořské ohlašovali radikální kněží roku 1419 hromadám věřícího lidu či tak zvaným táborům, slaveným pod širým nebem, ¹³⁾ pět artikulů, z nichž první tři odpíraly duchovním schopnost míti vlastní majetek a nároky na desátek, čtvrtý povýšil evangelium za jediné pravidlo víry a života, zavrhnuv Starý zákon a církevní tradici a pátý nařizoval neposlušati nepravých pastýřů. Tomu sice opřeli se husité a zvláštním manifestem z téhož roku 1419 prohlásili, že nechtějí ničeho více, než svobodné kázání slova Božího a přijímání pod obojí způsobou, ¹⁴⁾ ale již dne 20. dubna 1420 žádali apoštolský život kněží. Konečně tyto názory byly shrnuty ve

¹¹⁾ O všech těchto nadacích obšírně jedná: „Der politische Bezirk Saaz“, d. c., V., str. 312., nn.

¹²⁾ D. c., 314.

¹³⁾ Sr. Höfler, II., 478.—479.

¹⁴⁾ „Český archiv“, III., 205.

známé čtyry artikule,¹⁵⁾ z nichž třetí obsahuje vše, co posud táboří i husité o statcích kněžských a klášterních hlásali, totiž aby duchovním odňato bylo panování světské či jasněji řečeno veškeré statky, byť se to díti musilo i násilím a vraždami, ježto tyto prý jsou na překážku životu apoštolskému. Tím všeobecné loupení klášterů, vraždy kněží a mnichů vlastně staly se husitským příkazem a husitskou povinností.

Z této příčiny vůbec nelze mluvit u husitův o nějaké náboženské snášenlivosti, ale nutno jim přičítati fanatismus, jemuž v dějinách není rovného. Proto pravdu má Cochlaeus, jenž dí: „Tímto učením nasycený husitský lid nechtěl ani v nejmenším býti podroben a poslušen svým vládcům, nechtěl jich ctíti, ale jich nenáviděl, jak později zakusili přemnozí při traplivé své smrti, nebo v nebezpečích smrtelných. Ale ze všech lidí nejkrutěji bylo trýzněno katolické duchovenstvo jak doma, tak v cizině, a to nejen od husitských laiků, ale i kněží, ba i od žen a dětí...“¹⁶⁾ A von Bezold přiznává: „V utrakvistické církevní správě jako trvalý rys lze postihnouti nedostatek snášenlivosti... Proto zpráva, kterou podává žaloba katolíkův o násilnostech, užitých proti starověrným (t. j. katolickým) učencům (kněžím), jeví se hodnověrnou...“¹⁷⁾ Dokladem pak jasným všeho toho jest v první řadě také vypálení a zničení kláštera postoloprtského.¹⁸⁾

Poboření kláštera v Podlažicích.

V Podlažicích na Chrudimsku český šlechtic Vrbata založil roku 1159 ke cti Panny Marie menší benediktinský klášter, aby pro jeho statky stal se střediskem všeho duchovního života. Alespoň již dne 16. června r. 1160 připomíná se opat tohoto kláštera, bratr Hugo.

¹⁵⁾ Höfler, I. 366.

¹⁶⁾ D. c., 63.

¹⁷⁾ D. c., 12.

¹⁸⁾ Po vypálení a zničení r. 1420 klášter postoloprtský více ze svých ssutin nepovstal. Statky jeho zabrala sousední města nebo císař Zikmund dal je v zástavu svým přívržencům. Král Jiří z Poděbrad zapsal zboží toto svým synům ke hradu mosteckému. Potom se v Postoloprtech připomínají pánové z Veitmile a od r. 1601 pánové ze Šternberka, hrabata Michnové z Vacinova, hrabata ze Sinzendorfu a od r. 1692 knížata ze Švarcenberka.

Klášter sám neoplýval velikým bohatstvím, poněvadž nenalézal přízně u blízkých šlechtických rodů. Za to však kulturní naděje v něj od zakladatele kladené splnily se zcela. Vždyť předměty, jež z něho se uchovaly, podnes o tom svědčí. Jsou to, cínová křtitelnice, zhotovená r. 1406 a uchovaná v kathedrále královéhradecké, Codex grandis nebo giganteus, jehožto původ klade se do let 1238—1248, uchovaný v královské knihovně ve Štokholmě a krucifix v museu chrudimském, jenž pokládá se za jednu z nejstarších památek v Čechách.

Roku 1350 dostal se klášter podlažický s celou vůkolní krajinou biskupství litomyšlskému.

Palacký nazývá jej nejchudším a nejméně známým klášterem benediktinským ve starých Čechách.¹⁾

Husité již dne 26. června roku 1420 po všeobecném táboře na Kunětické hoře u Pardubic chtěli Podlažice přepadnouti, hlavně na popud kněze svého Ambrože, a mnichy pobíti, avšak nedošlo k tomu z příčin neznámých hned, nýbrž až 28. dubna roku následujícího 1421.²⁾ Pravím, že z příčin neznámých nedošlo dne 26. června 1420 k poboření Podlažic, byť Zap,³⁾ Tomek,⁴⁾ a Palacký⁵⁾ příčinu tuto vyhledávali ve vojenské taktice vůdců husitských, ježto

¹⁾ D. c., I., 417.

²⁾ Sr. Frind, III., 257.; Brunner, 24.

³⁾ Píše: „Obyvatelé Králové Hradce, byvše přinuceni královskou posádku do svého města přijmouti, musili pro své husitské smýšlení od vojska toho veliké nátlaky snášeti; i umínili si pan Aleš Vřeštovský z Riesenburka a příbuzní jeho rytíři Beneš z Mokrovous a z Hustiřan a Jiří z Chvalkovic a z Hustiřan, všichni horliví husité, že to město z moci krále Zikmunda zase vytrhnou. V tom úmyslu ohlásili v celém dalekém okolí, že dne 25. června bude na Kunětické hoře u Pardubic valná hromada lidu čili obyčejný tehdejší tábor, k němuž všechny sedláky a uhlíře zvali, aby se ve zbrani tam dostavili; vyzván byl i kněz Ambrož, někdy hradecský, nyní s orebity v Praze se zdržující, aby se dostavil, a ten ne dbaje na nebezpečí cesty také skutečně 25. června z Prahy na Kunětickou horu příjev, ujal se duchovní správy nad lidem tam sebraným, kterýž k němu choval větší nad jiné lásku i důvěru. Měl tam kázání a potom Svátosti pod obojí přisluhoval; po skončených pobožnostech však oznámil celému táboru rozkaz starších, že mají všichni hotovi býti ve zbrani a že vytáhnou odtud zbořiti klášter v Podlažicích u Chrásti. A tak se i stalo, k večeru se celý tábor zdvihl a v tu stranu k Podlažicům se obrátil. Byli tu však i vyhledáči, kteří královské posádce ve Hradci donášeli, co se děje; a ti ve Hradci oznámili, že se ten tábor do Podlažic žene, V Hradci mínili si tedy pohovětí té noci... Avšak v noci husité náhle se zastavili na svém pochodu a ne více na Podlažice, nýbrž

Hradec Králové s valnou většinou svého husitského obyvatelstva při nejbližší příležitosti byl by sám posádku Zikmundovu vyhnal a husitům brány zotvíral, jak ukázalo se z jednání jich, když Zikmund znovu toto město pro sebe získati usiloval.

Podrobností o dobytí kláštera podlažického dne 28. dubna 1421 nemáme. Toliko Jelínek v „Historii města Litomyšle“ uvádí, že husité tehdy zajali opata Jana s dvěma duchovními, je sebou až na Rychmburk vlekli a tam za živa upálili.⁶⁾ Tím zaniklo navždy dílo zbožného šlechtice Vrbaty.⁷⁾

* *

Německý protestant a dějepisec Winter napsal o benediktinech: „Věru, nesmíme to podceňovati, když společnost dvanácti mnichův a nejvýš tolikéž laiků, vedena týmž odříkáváním a zapíráním sebe od opata, usazuje se v nehostinném, bažinatém lese, aby se tu usídlila. Nazývá-li se benediktin smíšeninou oekonomy, rolníka a kněze, případněji by se mohl označiti jako složení rolníka, řemeslníka a askety. A nikde toto spojení neneslo lepšího a zřetelnějšího ovoce, jako ve slovanských zemích. Velké lány, které by byly bez mnichů ještě po staletí zůstaly bahnem, byly záhy přetvořeny v úrodnou zemi.“⁸⁾

Tato líceň zdá se mi, jako by přímo byla vzata z kláštera podlažického. Vždyť ještě dnes krajina tato jest dosti vodnatá, lesy obklopena a hospodářství v ní vyžaduje mnoho tělesných sil, zkušeností a rozvahy. A jak asi vypadala krajina tato teprve v době, kdy ve XII. století zbožný Vrbata uváděl sem pokorné syny sv. Benedikta! Co tu bylo třeba sil tělesných i duševních, aby v ní povstal dům, jenž by soustřeďoval v sobě nejen oekonomy, rolníky, kněze, askety, na půlnoc k Hradci se obrátili; dorazivše k městu... slezli je na několika místech bez veliké nesnáze.“ D. c., II., 817.—818.

4) Dí: „Vytáhli bratři Kunětičtí... jako k útoku na klášter Podlažický v kraji chrudimském, v š a k j e n n a o k o, a b y z m á t l i v y z v ě d a č e, . . . kteří se mezi ně vloudili.“ D. c., IV., 70.

5) D. c., III., 207.

6) D. c., I., 285.

7) „Česk. sl. boh.“, I., 102. mylně udává, že klášteru v Podlažicích náleželo probošství ve Zbýšově. Zbýšov však patřil sv. Prokopu na Sázavě. Sr. co o tom bylo řečeno výše!

8) **Sr.** „Jak pečovala církev v klášteřích o řemesla.“ Napsal Václav K. Peer, 14.

Vychází měsíčně.

České duchovní řády

za rozmachu husitské bouře.

Příspěvek k dějinám náboženské a sociální
revoluce XV. století v zemích
československých.

Druhé přehlédnuté a rozmnožené vydání.

Napsal
V. O. Hlošina.

Sešit 2.

Cena 3 Kč.

V Praze 1924.

Tiskem nákladem knihtiskárny družstva Vlast.

Časové brožury.

HUSITSTVÍ VE SVĚTLE PRAVDY.

- Ročník I. Číslo 1.: Význam M. J. Husi. Uvažuje K. Střela. II. vydání. Cena 80 h
- Číslo 3—4.: Pryč od Říma a Husova národní církev Podává Zd. Bretšnajder. Cena K 1·20
- Číslo 2—4.: Učení M. Jana Husa, odsouzené na sněmu kostnickém. Napsal Dr. Fr. Šulc. Cena K 1·20
- Ročník III. Číslo 1.—4.: Mistr Jan Hus a jeho doba. Napsal Zd. Bretšnajder a Čtyři historické nepravdy o Husovi. Napsal † Dr. Ant. Lenz. Cena 2 K
- Ročník IV. Číslo 1.: Glossy k studiu doby Husovy. Píše Ferd. Schmidt. Mistr Jan Hus proti manželské rozluce. Cena 80 h.
- Číslo 2—4.: Mistr Jan Hus. Životopisný nástin. Napsal † Dr. Ant. Lenz, probošt na Vyšehradě. Cena 2 K 40 h.
- Ročník V. Číslo 1.: Jaká byla dějinná půda hnutí husitského? Napsal Zd. Bretšnajdr. Cena 48 h.
- Číslo 2—4.: Kdy byly stanoveny články víry bludům Husovým protivné. Dr. Fr. Klobouk, Cena 1·60 K
- Ročník VI. Číslo 1—2.: Sv. Jan z Pomuku a Mistr Jan Hus. Napsal Jan Bretšnajder. Cena K 1·20
- Číslo 3.—4.: Co nám prospěl Jan Hus a co Jan Žižka? Díl I. Dr. K. Lev Řehák. Cena 1·60 K.
- Ročník VII. Číslo 1.—2.: Co nám prospěl Jan Hus a co Žižka? Díl druhý. Dr. K. Lev Řehák. Cena K 1·20
- Číslo 3.—4.: Kanonizační bulla sv. Jana Nepomuckého Napsal Václav Oliva. Cena K 1·20.
- Ročník VIII. Číslo 1.: Mistr Jan Hus. Lidová přednáška. Cena 56 h.
- Číslo 2.—4.: Husitský arcibiskup. Příspěvek k dějinám náboženského rozvratu XV. století v král. Českém. Napsal V. Oliva. Cena 1·60 K.
- Ročník IX. Číslo 1. 2.: Rozvoj bludařství v Čechách Příspěvek k ocenění husitismu a V. Myšlenky Napsal V. O. Hložina. Cena 1·60 K.
- Číslo 3.—4.: Hus a husitství. Sepsal V. Lefler. 40 h.
- Ročník X. Č. 1.—4.: Hus a jeho ochranný list. Sepsal Msgr. Dr. Frant. X. Kryštůfek. — Hus ve vyhnanství. Píše Václav Lefler. Cena 2 K.

ale i umělce prvního řádu, umělce, jichž díla přetrvala i zlo-
bu svých ničitelův a podnes jsou předmětem obdivu a úcty!

Sáhla-li tedy ruka husitův i na dům tento, jenž nevy-
nikal statky pozemskými, ježto vesměs v pramenech se
jmenuje chudým klášteřem benediktinským, podložila-li oheň
a rozvalila-li dílo umění, pak přítel nepřítel, musí vyznati,
že počínání toto důstojno jest a bylo pouze člověka vojnou
sesurovělého, záštím a mstou naplněného a po krvi lidské
bažícího...

Klášteř podlažický po bouřích husitských ze svých
ssutin více nepovstal. Šlechtný biskup královéhradecký Jan
Fr. Milčín z Talmberka⁹⁾ r. 1696 dal proto alespoň na jeho
rumišti vybudovati kostel sv. Markety, aby tak památka mí-
sta, kde tento klášteř stával, budoucnosti se uchovala...

Zpustošení klášteřa teplického.

Zakladatelkou panenského klášteřa v Teplicích byla
asi r. 1156 Jitka, manželka Václava II.

Klášteř tento přízní šlechty, poněvadž určen byl po
většině pro panny z panských a zemanských rodin, nabyl
dosti značného bohatství. Proto není divu, když na po-
č á t k u m ě s í c e č e r v e n c e 1421 pražané podnikli válečnou
výpravu na půlnoc, že přepadli jej a v držení jeho se záhy
uvázali. Abatyše a panny ze strachu přijaly čtyři články
pražské, vojsko husitské jak mohly častovaly a všemi po-
třebami opatřily, ale málo jim to spomohlo. Rozvášnění
husité je z klášteřa vyvedli, celého klášteřa i jeho majetku
se zmocnili a „někteří padouchové, jak dokládá Zap, ve
vojště pak ještě vyhnané panny ze všech šatův svlékli“. ¹⁾

Hallwich píše o tom: „Kořisti, jichž se husité na svém
tažení do severozápadních Čech zmocnili, byly příliš lákavé

⁹⁾ Biskup tento, jenž byl jmenován pro Hradec Králové od
císaře Leopolda I. 15. ledna 1676 a potvrzen od papeže Innocence
XI. dne 19. října 1676, byl hierarchou neobyčejně dobrotivým,
spravedlivým, horlivým a zbožným. Alespoň jesuitské annály bý-
valé residence na Košumberce připomínají o něm, že nikdo neo-
dešel od jeho prahu, aby nebyl vyslyšen a že po více let z Chrasti
bos vodíval processí k Matce Boží na Chlumek u Luže za velikého
pohnutí a pláče nesčetných poutníků, tam že věřícím o poutích
horlivě kázával a celá půldne s příkladnou trpělivostí věřící
zpovídal. Zemřel v Chrasti 3. dubna 1698 a dal se pohřbíti
v milém sobě kostele v Podlažicích.

¹⁾ D. c., II., 924.

tak, že pokusili se též o dobytí Teplic. Zdi městské byly rázem ztečeny, protože téměř nestal se ani pokus o jich udržení. Abatyše a konvent benediktinek otevřely husitům dobrovolně brány svého kláštera a obdarovaly nepřítele živobytím, penězi a vším, co v klášteře bylo. Vždyť, nedávno právě před tím, sám arcibiskup pražský Konrád uzavřel s pražany spolek a přihlásil se veřejně ke straně utrakvistické. Než jako tento krokem svým nezabránil spustošení svého hradu roudnického, tak také klášter teplický, když jeho ubohé obyvatelky podrobily se husitům, nebyl neštěstí a potupy ušetřen. S mečem v ruce vedraly se houfy vojenské do posvátných cel a vyhnaly odtud za posměchu a nadávek jak abatyši, tak panny. Některým byly beze studu i šaty s těla strhány... Posléze byl klášter zapálen.“²⁾

Höfler zase uvádí hlas „Colleg. Prag.“ o zpusťování Teplic v tato slova: „Tehdy zmocnili se husité Duchcova vypálili kláštery v Postoloprtech, Oseku, Teplicích a Doksanech,“³⁾ a zápis Vavřince z Březové dodává: „Když husité zmocnili se města Teplic a tamějšího kláštera panenského, ačkoliv od abatyše a celého konventu byli laskavě přijati a dle možnosti jídlem a nápojem opatřeni, přece vyvedli abatyši a panny ven, klášter obsadili a jacísi lotříkové z vojska některé panny i o šat okradli.“⁴⁾

Toto počínání si husitů proti teplickým pannám jest důkazem, jak málo s pravdou srovnávají se slova Dra. Zikmunda Wintra: „Rehole ženské šetřeny od husitův již v první ráně a také potom od nejpřednějších husitů dán jim všude pokoj. Nelze neviděti v tom jistou něžnost k ženskému pohlaví“ jakož i jeho poznámka: „Jediná výjimka se stala roku 1420, kdy ženy táborské jaly se bořiti klášter sv. Kateřiny.“⁵⁾

Panství husitské v Teplicích však netrvalo dlouho. Dne 5. srpna 1421 byli totiž husité u Mostu na hlavu poraženi a vojsko jich spěšně Teplice opustilo. Panny se tedy do svého kláštera vrátily a trvaly tu až do 16. června roku 1426, kdy Teplice podruhé od husitů byly dobyty. V klášter

²⁾ „Töplitz. Eine deutschböhmisches Stadtgeschichte, 59.

³⁾ „Geschichtschreiber der husit. Bewegung“, I., 84.

⁴⁾ D. c., 492. Sr. též Balbín, „Epit.“, 448.; „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 84.; „Benediktinerbuch“, 24.

⁵⁾ „Život církv.“, 691.

i statky jeho uvázal se husitský hejtman Jakoubek z Vřesovic. Tím panenský tento klášter zanikl na vždy.

Vydrancování kláštera na Slovanech.

Karel IV. pojal myšlenku, aby Praha stala se v ohledu náboženském Čechům tím, čím Řím jest celému světu. Veškeren různotvárný život české církve měl se tu sbíhati a osvědčovati. Za tou příčinou, jakož i z dalšího podnětu, sjednocení totiž rozkolnických Slovanů východních s katolickou církví, založil „otec vlasti“ klášter pro mnichy řádu sv. Benedikta dne 21. listopadu 1347 na Skalce při starodávném farním kostele sv. Kosmy a Damiana s liturgií slovanskou, zvaný klášteřem sv. Jeronyma. Mniši arcibiskupem Arnoštem z Pardubic do něho uvedení, byli vesměs kmene slovanského z Chorvat, Bosny, Srbska a Dalmacie. Nalézali se mezi nimi Rusové, Bulhaři, Chorvati a Srbové.¹⁾

Roku 1371 založil klášteru tomuto Karel IV. nový, veliký chrám klášterní, jehož stavba byla dokončena roku 1372 a vysvěcení se dalo v pondělí velikonoční od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě, kdy čte se evangelium o učeníích jdoucích do Emaus.²⁾ Při klášteře bylo zřízeno i jakési, jinak neznámé učiliště, zvané gymnasium slovanské.

„Války husitské však, jak dobře poznamenává Ekrt, podřaly záhy tento ušlechtilý náboženský štěp s tolikerými nadějemi v půdě české zasazený.“ Dne 16. října 1419 vedralo se do kláštera množství ozbrojeného lidu, chtěje jej vyplniti a rozbořiti. Tu opat Pavel, řečený Medvěd, (Zap, II., 759) nevěda si jiné rady, vyšel se svými bratřími lupičům v ústřety a oslovil je důraznou řečí, napomínaje, aby ušetřili kláštera od slavného Karla ke slávě vlasti založeného. „Avšak husitský lid vydrancoval přece klášter a opat i mniši ze strachu, aby smrti ušli, svolili, že budou Velebnou svátost podávati pod obojí.“³⁾

¹⁾ Sr. co o tom vypravuje Crugerius, březen, 562.

²⁾ Odtud pochází název Emauzy. Kostel i klášter byly posvěceny ke cti sv. Jeronyma, Cyrilla, Methoda, Vojtěcha a Prokopa.

³⁾ „Posvátná místa král. hlav. města Prahy“, II., 192. Sr. též „Chron. univ. Prag.“, II., 44.; Vavřinec z Březové, II., 365.; „Benedictinerbuch“, 101., n.

Crugerus vylučuje při drancování tohoto kláštera některé podrobnosti. Tak píše: „Za bouří husitských — kdo by tomu uvěřil? — dne 16. října roku 1419 když kacíři strašně řádili, bylo přece ušetřeno tohoto klenotu naší starobylosti, ovšem pouze rázným zakročením horlivého opata Pavla, jemuž jen stěží podařilo se zažehnati zhoubu husitskou. Toho totiž dne husité za velikého hluku ze všech stran sběhli se k klášteru a hlasem hrozným pokřikovali na opata, chce-li sám i s bratřími uchovati se při životě a klášter před vypálením uchrániti, aby ihned, ačkoliv již podvečer nastával a táboři dobře byli najeděni a napiti a tedy úplně nepřipraveni, jim podal svátost pod obojí způsobou. Co měl opat činiti? Zajisté to, co učinil, protože strach nutil jednati. Podal jim, ač neměl nijakého dovolení, Svátost pod obojí způsobou, již pravdě podobně beze mše svaté připravil. Tak nasýtil Tělem a Krví Páně za velikého pohoršení katolíků nepřipravené tábory, ač ne k životu věčnému, ale k věčnému zahynutí. Tímto také nedovoleným skutkem zachránil sebe i své bratry. Táborité, jak před tím slíbili, nevypálili kláštera a nižádné z jeho budov, ale odnesli toliko a pobrali všecky posvátné věci...“⁴⁾

* * *

Nedá se upříti, že husitství z dob velikého krále Karla IV. podrželo si jeho lásku nejen k jazyku českému, ale i k slovanským národům vůbec. Alespoň proudy toho směru lze zcela zřejmě v něm stopovati. Čech totiž řeč a národnost svou již v dobách Karlových rád nazýval slovanskými, a jazyk český nebyl mu omezen jedině na zemi českou, nebo na země, patřící ke koruně české, ale cítil že je příbuzným a souvislým s jinými národy slovanskými, zejména s Poláky. A toto vědomí uchovali si i husité po vzpouře své proti katolické církvi a v době, kdy vše, co souviselo s jménem velikého „Otce vlasti“, bylo jim znamením kurie římské či znamením nepřátelským. Tak manifest jich z roku 1420 dosti zřetelně vyslovuje se o myšlence všeslovanské, když žaluje: „Kteríž (Němci) by žádné příčiny neměli, avšak na náš jazyk vždy se zlostnie; a jako sú našemu jazyku učinili v Rýnu,

⁴⁾ D. c., březen, 562.—563. V podobném smyslu vypravuje Hammerschmied, d. c., 320.

v Míšni, v Prusech a jej vyhnali, taktéž nám mienie učiniti a obsesti miesta vyhnančov.“⁵⁾

Podobně mluví Staré letopisy české o době husitské vícekrát a uvádějí docela, že Němci českého, polského a vůbec všech slovanských jazyků vždycky arcinepřáteli byli a že stále jimi zůstanou.⁶⁾ V tomto tedy přidělování a přiřazování ostatních národů slovanských k národu českému jeví se proudy dosti zřetelné, že husité lásku k slovanstvu z doby Karlovy si podržili. Ale mýlil by se velice, kdo by na doklad slovanské myšlenky u husitů chtěl uváděti, jak se již stalo, zachování kláštera benediktinského v Emauzích. Tak daleko láska husitů k slovanské řeči a k slovanské krvi přece nesahala. To jasno odtud, že emauzský klášter vydrancovali, kde co bylo, s sebou vzali a čeho užiti nemohli, zničili. Zachovali-li však klášter přece, pak vlastně zásluha toho nepatří jim, ale opatovi a bratřím, kteří svolili, že budou podávati pod obojí,⁷⁾ ač tím dali zlý příklad a dosti značné pohoršení všem, kdož věrně při katolické církvi trvali.

Ostatně vydrancování kláštera emauzského od husitů bylo také jeho téměř úplnou zhoubou, neboť sotva opat Pavel r. 1426 zemřel, dán byl od husitů jejich knězi Jiřímu Křížovi a po jeho smrti zase r. 1434, jinak neznámému, knězi Havlovi. Tehdy také, jak dokládá Ekrt, „nelze pochybovati, že slovanské obřadnictví v tomto klášteře zaniklo“,⁸⁾ a že jak připojuje Zap: „Slovanští mnichové se vytratili, následkem čehož slovanské služby Boží přestaly a toliko opatové zůstali, jsouce pod obojí a toliko jako faráři.“⁹⁾ Nejednalo se tedy husitům při zachování Emauz o slovanské bohoslužby, neb o uchování v klášteře slovanských kněží a tím

⁵⁾ Archiv český, III., 213.

⁶⁾ „Staré letopisy“, 106.

⁷⁾ Ve většině historických děl a článků o klášteře emauzském uvádívá se chybně, že mniši jeho přidali se ke straně podobojí. (Sr. na př. i Ottův slov. nauč., XX., 464.) Není to zcela správně. Opat a jeho bratři pouze svolili, že budou podávati pod obojí. Proto také hned, jak opat Pavel zemřel, dosazení byli sem husitští opati. Teprve Rudolf II. roku 1591 uvedl do Emauz katolické benediktiny a Ferdinand III. r. 1635 benediktiny montserratské ze Španěl. Posléze r. 1880 osadili klášter mniši beuronští. Z husitských opatů emauzských byli mnozí nehodní. Obšírněji o všem jedná Ekrt, II., 192.—207.

⁸⁾ D. c., II., 192.

⁹⁾ D. c., II., 760.

myšlenky slovanské, ale spíše o místo pevné, z něhož by celé okolí i vojensky ovládati se dalo. Alespoň okolnost obléhání Vyšehradu od husitů dne 17. dubna 1420 silně tomu nasvědčuje.¹⁰⁾

Rozmetání kláštera u sv. Ducha.

Mikuláš z Rokycan, znamenitý měšťan ve Starém městě pražském, založil v městě tomto chrám sv. Ducha a při něm panenský klášter sv. Benedikta. Císař Karel IV. potvrdil toto založení dne 27. srpna r. 1348. Hammerschmied píše o tom: „Léta Páně 1346 vznešený klášter pro panny z řádu sv. Benedikta, jež nazývali u sv. Ducha, nebo u milosrdenství Božího, mnohými statky a dary, zvláště dvorem Dobré pole atd. na Starém městě pražském založil občan pražský Mikuláš Rokycanský... Název u milosrdenství Božího byl to-muto klášteru dán proto, že k milosrdenství Božímu, jak se dí v zakladací listině, stále se máme utíkati a prositi, aby Bůh své milosrdné oči k nám ráčil obrátiti v onen den hrůzy, až z tohoto slzavého údolí bude nám určeno vejíti do života věčného.“¹⁾

Prve však, nežli klášter byl dobudován, jeho zakladatel zemřel, ale v poslední vůli určil, aby jeho založení ve skutek uvedl Jan, biskup olomoucký.

Klášter tento trval až do roku 1420, ač před tím již dne 1. září 1419 jeptišky musily jej opustiti a odebrati se k sv. Anně. Alespoň Tomek poznamenává: „Již dne 1. září 1419 obořil se času ranního některý zástup lidu obecného na panenský klášter u sv. Ducha na Starém městě a vypudil z něho jeptišky“²⁾ a Hammerschmied uvádí: „Roku 1420. klášter u sv. Ducha od husitů byl úplně spálen, zničen a vyvrácen tak, že sotva stopu lze nalézt, kde a jak stával, ale

¹⁰⁾ Zap píše: „Vyšehrad byl proti Pražanům (husitům) silně obsazen, a tu hned v pondělí velikonoční, 8. dubna 1420, počali Pražané veliký příkop proti Vyšehradu od Nového města dělati. na němž kněží, žáci, panny i židé za pět dní pracovali. Potom obsazen jest klášter Slovanský, Větrov u sv. Apolináře a Servitský klášter u Panny Marie na Botiči velkým počtem bojovníků, kteří 17. dubna Vyšehrad rádně obléhati počali.“ D. c., II., 793.

¹⁾ „Prodromus glorinae pragenae“, ... d. c., 218.

²⁾ D. c., IV., 10.; Ekrt, d. c., I., 465.—467. Siatky dostaly se Pražanům a pánům Janovi z Krajníka a Petrovi Krtkovi,

kostel byl uchován.“³⁾ Vydrancovaný kostel totiž byl dán utrakvistickým Němcům, t. j. „malému zbytku jich, kteří zůstali v městě a znali se k straně pod obojí, aby tam měli služby Boží a kázání ve svém jazyku.“⁴⁾

Toto rozhodnutí husitův o kostele sv. Ducha jest novým dokladem,⁵⁾ že husitská láska k vlasti často musila ustupovati a ustoupiti zjištěným účelům. Husité alespoň bezpočtukráte honosili se svou nenávistí k Němcům a dosvědčovali ji vyháněním tohoto národa z Prahy⁶⁾ a ubíjením jeho, kdekoli se s ním setkali,⁷⁾ poněvadž jej prohlásili za nepřítele kalicha,⁸⁾ a přece jak uštěpačně napsal von Bezold „nacházíme v Praze i za válečných dob více německých jmen, než by se dalo očekávati. Ovšem, jest nám mysliti si při tom na lidi, kteří... bez váhání se účastnili války proti ostatním svým soukmenovcům.“⁹⁾ Proto jistě nepravdou, ne-li výsměchem, jsou slova husitská ve psaní poslaném 10. července 1420 do Benátek: „Všickni spanilomyslní milovali ode dávna svou vlast a v počestném boji nastavovali životy i hrdla, jmění i krev za vlast jako za své nejdražší: proto potrvá jim u potomstva i po smrti slavná pamět jejich jména.“¹⁰⁾

Zpustošení a rozboření kláštera sv. Ambrože na Novém městě pražském.

Roku 1354 císař Karel IV., na památku své korunovace železnou korunou ve chrámu sv. Ambrože v Miláně, kázal na Novém městě pražském proti „Královu dvoru“ vybudovati benediktinský chrám a klášter, jemuž hojné opatření dal.

³⁾ D. c., 219. Sr. též Frind, III., 262.; Brunner, 24.; Vavřinec z Březové, II., 396. Klášter tento více nepovstal.

⁴⁾ Tomek, d. c., IV., 96.

⁵⁾ Sr. konec článku předcházejícího!

⁶⁾ Sr. kutnohorský dekret z r. 1409.

⁷⁾ „Oblíbená žaloba husitů, že Zikmund chce všechny Čechy vykořeniti a Němce na jejich místo usaditi, byla by se mohla obrátiti.“ Von Bezold, d. c., 110.

⁸⁾ „Mnozí Němci, kteří slavně přiznali se k církvi husitské, byli přece vyhnáni pro své plné zásobárny.“ Höfler, d. c., I., 370.

⁹⁾ D. c., 109.—110.

¹⁰⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 39.

Od papeže pak sobě pro něj vyžádal, by mniši tentýž pořádek a tytéž zpěvy při mši sv. a při hodinkách směli zachovávat, jako bylo tomu v Miláně u sv. Ambrože. Proto pražané krátce říkali mnichům těmto Ambroziáně.

V bouřích husitských pravdě podobně opustili klášter tento mniši již 17. srpna 1419. Tehdy totiž hned, jak roznesla se v Praze zvěst o úmrtí krále Václava IV. na Novém hradě u Kunratic, jak líčí Tomek, „počala se sbíhati chátka na ulicích a dala se v útoky na rozličné kostely, kláštery i domy farářů ve všech třech městech, Starém, Novém a Menším; kdež všude tlučeny a kaženy jsou od ní obrazy a varhany, neuctivě pohazovány ostatky svatých a také rozbírány klenoty kostelní. Ve strachu utíkali faráři, protivní straně Husově, i řeholníci z města, nebo poschovávali se, kdež mohli, aby ušli osobnímu nátisku...“¹⁾ A poněvadž dne 30. září 1419 po shromáždění lidu „u Křížků“ ti, kdož z cizích husitů do Prahy se odebrali, byli ubytováni v klášteře sv. Ambrože a po několik dní opatrování tam potravou,²⁾ musili mniši v této době dlíti již zajisté mimo klášter.

Den a rok zpustošení kláštera sv. Ambrože staré prameny nepřipomínají. Toliko Hammerschmied po straně má o něm poznámku: „Tu povraždění byli roku 1420 sem uvedení řeholníci ze řádu sv. Ambrože,“ ač v textu dří: „Doznávám s ostatními vlasteneckými dějepisci, že mi o tom ničeho více známo není.“³⁾ S ním zdá se souhlasiti Tomek, jenž dří: „Dálo se však ve městě ty dni (po 10. srpnu 1420) více záhub a výtržností. Dle úmyslu táborů měly býti všechny kláštery bez rozdílu zbořeny a stalo se to na Novém městě, ne-li dříve, nejspíš toho času také s klásterem... sv. Ambrože, ve kterém nejspíš pořád větší škody dělaly ženy táborské v něm přebývající.“⁴⁾ Můžeme tedy přijmouti za pravdu, že klášter sv. Ambrože byl zničen po 10. srpnu roku 1420.⁵⁾

Některé podrobnosti o rozboření jeho vypravuje Eklřt. Píše: „Dle úmyslu táboritů měly všechny kláštery bez rozdílu zbořeny a veškeré církevní náčiní v kostelích rozbito býti.

¹⁾ D. c., IV., 2.

²⁾ Tomek, IV., 12.

³⁾ „Prodromus“, 291.

⁴⁾ D. c., IV., 95.

⁵⁾ Sr. též Brunner, d. c., 24.; „Chron. univ. Prag.“, II., 41.; Vavřinec z Březové, I., 342.; Frind, III., 260.

I snášeli táboři z chrámů pražských nejkrásnější církevní umělecké památky, obrazy, desky i sochy posvátné na staroměstské náměstí. Pronášejíce strašlivá rouhání, vypichovali obrazům Krista Pána a svatým oči a uráželi uši. Ženy jejich jim v ohavném tomto díle pomáhaly a zejména vyplenily se surovým Korandou kostel sv. Michala na Starém městě. Uloupené v chrámech posvátné věci rozbíjeli táboři na náměstí a potom je házeli na dvoře u sv. Ambrože na oheň. Z pobraných stříbrných kostelních nádob byly v klášteře u sv. Jakuba raženy mince ku vyplácení mzdy najatým žoldnérům. V krátké době nebylo v pražských svatyních ani jediné sochy neb obrazu a předmětu bohoslužebného; drahocenné umělecké poklady vzaly tu surovou rukou táborů za své. Tábořské ženy pobořily klášter sv. Ambrože ještě r. 1420 nadobro. Klášterní dvůr ve Volšanech zabrali husitští pražané.“⁶⁾ Tím zahynuli svatoambrožské obřady v Praze navždy.⁷⁾

Proto nemohu zakončiti tuto stať jinak, nežli slovy: „Jest s podivením, že u nás v Čechách jednak se uznává, že „hubení uměleckých a historických památek jest znakem pusté nevzdělanosti a sveřepé surovosti i neomylnou známkou kulturního úpadku národů“ (Karel Adámek ve „Světotozoru“, 1478, 389), avšak namnoze zapomíná se doložiti, že pokud lid český byl katolický, takových znaků neměl, ale ovšem, že klesl do tupé nevzdělanosti a sveřepé surovosti teprve, když od církve katolické odpadl. Jen hrozná zaslepenost může tudíž u nás velebiti divoký lid, který nám zničil naše staré české umění tak, že proti jiným národům tak málo uměleckých památek máme,“⁸⁾ ježto názor tento srovnává se zcela s pravdou...

Zabrání kláštera třebíčského.

V Třebíči nad Jihlavlou, kde stával od dob dávných na skalnatém břehu knížecí hrad, jež synové knížete české-

⁶⁾ D. c., II., 448.—449.

⁷⁾ Teprv za Jiřího Poděbradského dne 14. června 1461 byl klášter sv. Ambrože na nějaký čas opět vzkříšen tím, že král daroval jej minoritům (bosákům). Znovu však byl pobořen v bouři husitské dne 24. září 1483. V ssutinách jeho vystavěl si později jakýsi měšťan kovárnu a r. 1502 Vladislav II. daroval jej Václavu Bezdrůžickému z Kolovrat. Ten postoupil připomenutý klášter r. 1536 zase Jindřichovi z Chocemic, který posléze r. 1539 daroval jej záduší sv. Jindřicha.

⁸⁾ Ekrt. „Posvátná místa“... II., 419., v poznámce,

ho Konráda, Oldřich brněnský a Litolt znojemský, umínili si proměnit v klášter. Úmysl pak svůj provedli roku 1109. I uvedeni byli do tohoto nového kláštera benediktini s prvním svým opatem, jenž slul Kuno. Roku 1110 položeny byly základy ke klášternímu chrámu, jež po šestnácti letech Jan II., biskup olomúcký, posvětil ke cti Panny Marie.

Klášter třebíčský záhy po svém založení zmohl se tak znamenitě, že vyrovnal se břevnovskému v Čechách a náležel k nejpřednějším a nejbohatším klášterům benediktinským vůbec.¹⁾

Dobyt a zabrán byl husity roku 1424 po smrti Žižkově. Husitská vojska totiž nedala se zastrašiti od výpravy na Moravu ani smrtí svého vůdce, ale plnou silou svou vtrhla do ní a u Meziříčí se spojila. Byli to pražané pod Zikmundem Korybutovičem, orebští pod Divišem Bořkem z Miletínka, táboři a sirotci pod Janem Hvězdou a Vícemilic a Mikulášem Sokolem z Lamberka. Po spojení svém hubili tito vesměs města, vsi a kláštery a zmocnili se i kláštera třebíčského, jež pak učinili hlavní baštou a obranou svou na celé Moravě.

Ke klášteru třebíčskému náležela proboštství v Klášterci u Šumperka, v Komárově u Brna a v Březové ve Slezsku.

V Klášterci zřídili si benediktini třebíčtí na svých statcích kostel Zvěstování Panny Marie a při něm proboštství, pravděpodobně ve XII. století. Proboštství toto zaniklo, aniž by se co bližšího o něm vědělo, v bouřích husitských, ježto již roku 1447 se připomíná jako rozbořené a zničené.

¹⁾ O prvních opatech píše Novotný: „O klášteře třebíčském, jemuz synové Konrádovi Oldřich a Lutold r. 1101 dali základ bohatým nadáním a jehož statky i později rozmnožovali stejně oni jako jejich synové, připomíná se, že tam zemřel dne 25. srpna 1138 opat Kuno, neznámo, zda první či již další opat, po němž roku 1139 nastoupil Vojtěch již 31. srpna 1140 zemřelý.“ (D. c., I.², 693.) Dalšími opaty byli: Naděj 1160, Kuno 1174—1197 (?), Tiburtius 1197—1201, Martin 1210—1211 atd. V době Karlově vynikal klášter třebíčský nejen značnou mocí v zemi, ale i organizací církevní. Vedl a slavil doma provinciální kapitoly svého řádu, rozsuzoval spory mezi kláštery a světským duchovenstvem, ba opat jeho Adam r. 1352 byl obdařen od papeže Klementa prstenem a berlou. Když však v domácích moravských vojnách mezi Joštem a Prokopem r. 1403—1405 byly statky jeho několikráte zpustošeny, jmění jeho počalo přecházeti v ruce cizí a klášter sám upadal do dluhů.

Taktéž v Luhu či Komárově u Brna připomíná se již od konce XII. století (roku 1195.) benediktinské probošství kláštera třebíčského. Z proboštů jeho jsou známí: Havel od 1210—1211 a Arnolt od 1225—1226.²⁾ Jako zaniklé připomíná se probošství toto r. 1527. Bylo tedy v bouřích husitských asi uchováno a stalo se útočištěm některých mnichů třebíčských po roce 1424.

Konečně v Březové, v opavském Slezsku založil si klášter třebíčský na svých statcích menší probošství koncem XIII. století a vymohl, že osada tato roku 1412 stala se městečkem. Probošství zašlo v době bouří husitských, aniž by bylo známo, kdy a za jakých okolností.³⁾

Tím po válkách husitských klášter třebíčský jenom vlastně živořil a k bývalé své slávě a moci již více se nepozvedl.⁴⁾ Konečně r. 1525., když Jan z Prnštejna, jemuž zboží klášterní náleželo, vyměnil je za jiné statky s Archlebem Cernohorským, byli benediktini vůbec a na vždy z kláštera tohoto vypuzeni.

Ssutiny benediktinských klášterů v cizozemsku.

Církev katolická, jakožto církev zřízená od Boha, ačkoliv v ohledu občanském hlásá dle zásady Syna Božího, že každý člověk jest náš bližní a že ho milovati máme jako sebe samy, tedy snášelivost až do krajnosti: přece v ohledu věroučném rozhodně vystupuje proti každému bludu, poněvadž přesvědčena jest o svém božském poslání a o právu hlásati pravdu Kristovu. Uplatňují se tu názor a přesvědčení sv. Augustina: „Osoby milujte, ale blud potírejte.“

A právě tyto zásady musí v paměti míti každý, kdo správně nazíráti chce na dobu husitskou v zemích českých. Církev z věroučného hlediska nemohla husitům učiniti ani nejmenších ústupkův a bylo její svatou povinností bloudící tuto část českého národa přivést do lůna svého zpět. Hu-

²⁾ Palacký, d. c., I., 425.

³⁾ „Český sl. boh.“, II., 102. připomíná, že k Třebíči patřil proboštvím i „Volejn“. Bližších zpráv však o tomto místě jsem se nedopátral.

⁴⁾ Dne 15. června 1480 zmocnil se ho Matyáš Korvín a statky jeho upsal do zástavy. Když pak r. 1490 tyto spadly zpět na krále Vladislava, odevzdal je tento, jako dříve Korvín, v novou zástavu Vilémovi z Pernšteina.

sité však nepochopující poslání církve a nečiníce rozdílu mezi vírou a praxí, umínili si násilím provést své věroučné rozdíly a církev přinutiti k povolnosti dle svých nauk. Povstal tedy zápas mezi oběma stranami, jehož výsledek, t. j. potření husitů, dal se předvídati, jednak z minulosti církve a jednak z jejího božského založení. Husité, ač zbraní zvítězili, fakticky podléhali, čím dále, tím více...

V tomto stavu však po způsobu veškerého kacírstva chtěli novými pohromami přinutiti církev k ústupu, či, jak již krásně Zap pochopil, „uzavřeli podniknouti válku výbojnou.“¹⁾ A to, mimo obohacení se cizím majetkem, bylo hlavní příčinou, že nastoupili k výpravám do sousedních zemí. Tak již dne 1. ledna r. 1427 objevili se v Rakousích a vybíjeli tam kláštery, města a hrady.²⁾

Tehdy také přepadli benediktinský klášter v Altenburku, o čemž píše Antonín Klein: „Od Světlé, kdež vydrancovali klášter cisterciácký, táhli husité do Altenburku, kterýžto klášter ohněm a mečem zpustošili tak, že pouze hoblubník a něco domácího nářadí zůstalo ušetřeno. Nejzuřivěji však počínali si, jako všude jinde, v kostele. Tu vysypali posvěcené hostie na zem, roztloukli varhany a shodili je s chóru do lodi kostelní, otloukli sochy svatých, rozřezali a roztrhali svaté obrazy. Co ze živobytí odnésti nemohli, zničili. Klášter, když mniši po jich odchodu se do něho vrátili, nemohl býti vůbec obýván.“³⁾ Teprve roku 1437 byl zase kostel jeho od 1.—5. července, zároveň s kostely ve Strögenau, Röhrenbachu a Fuglavě, jež rovněž husité spálili, znovu posvěcen od světícího biskupa Matyáše.⁴⁾

V letech 1423—1432 způsobili husité mnoho škod jinému benediktinskému klášteru v Rakousích, a to v Medlíku (Melku). Klášter tento založený roku 1089 od Leopolda II.,

¹⁾ D. c., II., 1058.

²⁾ O přepadnutí a zhoubě klášterů slezských, a to: v Lubici (Leubus, Klosterleubus, polsky Lubiaż) či v Lubeši, založeného r. 1044 pro benediktiny, ale odevzdaného již r. 1175 cisterciákům, a v Křesoboru, založeného r. 1242 pro benediktiny a odevzdaného r. 1292 rovněž cisterciákům, bude pojednáno doleji při zkázce klášterů cisterciáckých.

³⁾ „Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark“, ve Vídni 1841, III., 115.

⁴⁾ „Fontes rerum Austr.“, II., oddíl XXI., 313., 323., n.; Brunner, „Benediktinerbuch“, 77.; Linck, „Annales Claraevallenses“, II., 95.

právě v dobách husitských vyznamenal se mnohými vzácnými muži ⁵⁾ a byl středem všeho duševního snažení v Rakousích. Husité však nedbajíce toho, statky jeho spustošili a hojné kořisti odtud domů odváželi tak, že Brunner poznamenal: „Častými vpády husitů v letech 1423—1432 byly zemi a klášteru medlickému způsobeny škody bezměrné.“ ⁶⁾

Roku 1428 podnikli husité výpravu do Slezska. ⁷⁾ Tehdy asi 18. dubna vypálili Stříhom ⁸⁾ a pobořili tamější klášter panen benediktinských, založený roku 1305. Při nové výpravě do této země dne 20. června 1430 přepadli Lehnici ⁹⁾ a poškodili tamtéž klášter benediktinek, založený roku 1348. Alespoň v díle „Scriptores rerum Siles.“ při dni 20. června 1430 čteme, ¹⁰⁾ že tehdy od husitů byl též kostel sv. Jana na předměstí lehnickém spálen, jeho hospitál vyloupen, obrazy a oltáře roztrženy a klášter zpustošen. ¹¹⁾

Koncem ledna r. 1430 při „jízdě“ do Francka vypálili a zničili husité benediktinský klášter v Münchberku. Řeholníci většinou útekem se zachránili. ¹²⁾

Přemnozí dějepisci, přející výbojům husitským, ať doma, ať za hranicemi, poněvadž nemohou popřít spoust, jež husité způsobili na majetku nejen jednotlivcův, ale i celých zemí, hlavně tím, že roztržili mnoho hradů, pohubili veliké zastupy lidí, zničili téměř všechny kláštery, jež na cestách a jízdách svých napadli, a tak vlastně pohřbili v ssutinách těchto sídel věd a umění ¹³⁾ všecku kulturu, až dosud pracně, ale i utěšeně rozkvetlou, svádívají řádění vojsk husitských na jich učení. V tomto směru zvláště sluší si připomenouti z českých dějepisců Tomka, Palackého i Zapa.

⁵⁾ Muže tyto vypočítává zároveň s jich zásluhami o život klášterní, vědy a umění vůbec, Wetzer und Weltes, „Kirchenlexikon“, VIII., 1237—1238.

⁶⁾ D. c., 268.

⁷⁾ Zap, d. c., II., 1101.

⁸⁾ Tomek, IV., 405.

⁹⁾ Tomek, IV., 466.

¹⁰⁾ D. c., VI., 176.

¹¹⁾ „Česk. sl. boh.“, II., 107. připomíná ve Slezsku ještě husity přepadený panenský klášter benediktinský v Liebentále, založený r. 1272. O jeho bližších osudech však nemohl jsem se ničeho dopátrati.

¹²⁾ Würdinger, „Kriegsgeschichte“, leden, III., 417., n.; Zap, II., 1096.

¹³⁾ Sám Tomek napsal: „Kláštery byly sídly učeného zaměstnání a krásného umění.“ Sr. „Děje král. českého“, jubil. vyd., 37.

Alespoň tento poslední píše: „Na Táboře a v jiných městech, kde měli převahu přívrženci kněží výstředních, kde toho času chiliastická zdání mysle lidí opojila, ... počalo vrch bráti učení, že člověk ku posvěcení svému kostelů nepotřebuje, protože jeden každý nositi má živý zákon Boží v prsou svých, že následovně všechna stavení a nářadí bohoslužebná stala se již zbytečnými a neplatnými; byl-li však nad to kde který chrám neb oltář na čest a jméno některého svatého postaven, že to jest modloslužebnost ohavná, kterou ctitelé pravdy zákona Božího povinni jsou zrušiti a vykořeniti. Toto domnění vedlo tábory k úmyslnému boření a pálení nejslavnějších chrámů a nejvzácnějších památek a ozdob české země.“¹⁴⁾

A přece, byť kdo sebe více z důvodu vlasteneckých dějin s husity sympatisoval, nesmí přehlížeti jeden moment velevýznamný, jenž usvědčuje z nepravdy ty, kdož zabíjení kněží a vypalování kostelův a klášterů přičítají učení tábor-skému. Momentem tím jest ničení svatých hostií, jež na př. stalo se v Altenburku a na více místech, jak prameny o tom svědčí, ježto vždy vynoří se otázka: Proč táboři, kteří přece věřili v přítomnost Kristovu ve sv. hostii, jí do bojů se posilovali a ji i vícekrát denně přijímali, se zničením kostelů ničili také Tělo Kristovo? ...

Statistika zbořených a zpustošených klášterů benediktinských v době bouří husitských.

P. Malachiáš Welcker, řeholník osecký, v díle: „Series abbatum...“¹⁾ popisuje zboření a zpustošení klášterů benediktinských takto: „Roku 1419 povstal v Praze... Jan Žižka. Za jeho vůdcovství lid zvláště z nejnižších vrstev, zmaten novou naukou Husovou, třinácte konšelů v Novém Městě na radnici buď povraždil, buď z oken na nastavená dole kopí smetal.“²⁾ Hrozný tento skutek tak rozhněval krále Václava, že týž zasažen mrtvicí po osmnácti dnech

¹⁴⁾ D. c., II., 795.

¹⁾ T. j. „Pořadí opatů...“.

²⁾ Bližší vypravuje Tomek v d. c., III. na více místech, a pak také v „Dějích království českého“, 191.

za hrozných bolestí zemřel.³⁾ A tu lid, jenž zatím zbraněmi se ozbrojil, jako tygr podrážděný krví zabitých konšelů, hned následujícího dne přepadl klášter na Zderaze... Později vrhl se na klášter břevnovský či u sv. Markety, při čemž nádherné chrámy a budovy řeholní vykradl a se řeholníky barbarsky nakládal... Takto v krátké době přemnohé kostely a kláštery v Praze zuřivost husitská obrala, sochy svatých zničila, anebo roztloukla, varhany, zvony a posvátná roucha ukradla a některé budovy klášterní i zapálila. V letech následujících zuřili husité ohněm i mečem proti klášterům venkovským a pobíjeli řeholníky i řeholnice“... Potom vypočítává P. Welcker některé kláštery benediktinské zvláště a udává, jak v nich husité řádili. Při klášterech panenských však výslovně dí: „Kolikoli řeholníků, kteří služby Boží v klášterích těchto jako v Teplicích a jinde konali, husité dopadli, anebo kteří z kněží v nemoci od řeholnic ošetřování byli či, kdož z duchovních za jakoukoli příčinou právě v klášterích těch dleli, všecky buď mečem usmrtili, anebo ohněm upálili, jak svědčí Pavel Lan, spisovatel pamětí benediktinských.“

Dle toho a dle jiných, u jednotlivých klášterů v tomto pojednání uvedených pramenů, můžeme statistiku o zbořených a zrušených klášterích benediktinských v době husitského rozvratu sestavit asi následovně: Husity bylo vypáleno, vyloupeno, přepadeno, nebo vypleněno klášterů benediktinských⁴⁾ a při tom pobito řeholníků:

Dne 9. června	1421 u sv. Jiří v Praze	asi 10 ⁵⁾
„ 22. května	1420 v Břevnově	9 ⁶⁾

³⁾ Bouře novoměstská udála se 30. července a král zemřel 16. srpna 1419 „po druhém uhodění mrtvice“. Sr. Tomek, „Děje...“, 191.

⁴⁾ Kláštery v Čechách a na Moravě jsou označeny větším písmem. Jich probošství označují se proloženě.

⁵⁾ Husité sice ušetřili klášterních panen, ale neušetřili kněží v klášteře služby Boží konajících a kněží nemocných, t. j. v nemocnici klášterní se léčících. Kněží, kdož služby Boží u sv. Jiří konali, bylo i s proboštem celkem 10. (Sr. Tomek, d. c., I., 467.

⁶⁾ Počet řeholníků v Břevnově udává se různě, ale myslím, že nechybím, počítám-li dle statků klášterních a dle počtu osob v jiných klášterích v dobách husitských, v klášteře tomto počet

	—	v Rajhradě	— ⁷⁾
Dne 27. května	1421	v Polici	—
„ asi 18. června	1421	v Broumově	—
V bouřích husitských	—	v Kostelci u Milevska	—
Asi 10. srpna	1420	v Ostrově	30
— —	1421	u sv. Jana pod Skalou	—
— —	1420	v Zátoni	—
— —	1420	ve Slaném	5
— —	1421	v Teslíně čili v Baštinách	5
— —	1421	na Velízi	5
V dubnu	1421	v Sázavě	10 ⁸⁾
— —	—	ve Zbýšově	—
V polovici května	1420	v Dřevíči	—
Kolem 18 prosince	1420	} v Opatovicích {	10
Dne 22. března	1421		—
„ 26. dubna	1421		100
Koncem března (asi 28)	1428	v Neumarktu	—
Asi roku	1428	ve Wahlstadtě	—
Roku	1424	ve Vrchlabí	—
V lednu	1421	v Kladrubech	100
Roku	1424	v Přešticích	15

všech mnichů kolem 150. Poněvadž většina z nich se zachránila útekem, počítám všech, kdož od husitů zahynuli, asi 9. Ostatně Tomek píše: „O mniších břevnovských zachovala se paměť, že když po vypuknutí bouří znamenali, že jim nemožno bude ve hlavním klášteře svém u Prahy zůstat, učinili svolení mezi sebou, aby se rozešli, kdož kam ví k svým přátelům a slíbili opatovi, když by pokoj byl, zase vrátiti se do kláštera. Devět jich nicméně ještě zůstalo a po vypálení kláštera byli zjímáni, dva z nich pak potom ... spáleni.“ (D. c., IX., 129.) Ale ve skutečnosti bylo upáleno všech devět (sr. Zap, d. c., II., 814 atd.) a z těch, co se zachránili, většina zahynula v letech následujících, neboť po válkách husitských byl klášter břevnovský velmi slabě osazen. (Sr. doleji, co o tom uvádí Winter!)

⁷⁾ U klášterův a probošství, jež v dobách husitských nebyly zničeny, anebo přepadeny, neuvádím žádných čísel, ale místa sama uvádím, poněvadž více méně v těchto bouřlivých dobách na statcích a pozemcích trpěly všechny kláštery, jak svědčí na př. o Rajhradu Dr. Krásl slovy: „Že za válek husitských jako jiné kláštery i Rajhrad značně utrpěl, jest na jevě.“ Sr. „Sv. Vojtěch“, d. c., 541.

⁸⁾ O počtu řeholníků v Sázavě, ovšem jen kněží, píše Dr. Krásl: „Počet mnichů v klášteře sv. Prokopa rozmnožil se za opata Petra (1377—1405), pokud víme, až do třiceti.“ Sr. „Sv. Vojtěch“, d. c., 234. Poněvadž tito většinou se před husity zachránili útekem, počítám tehdy zabitých asi 10.

Mezi 12-13. červencem	1429 v Přimdě	10
Dne 20. května	1424 v Touškově	10
V dubnu	1421 ve Vilémově	10
— —	— v Uherčicích	—
Dne 20. května	1420 v Postoloprtech	100
Dne 10—21. srpna	1419 v Žatci	10
Dne 20. května	1420 v Brzvanech	10
Dne 28. dubna	1421 v Podlažicích	10
Na počátku července	1421 v Teplicích	5
Dne 16 října	1419 na Slovanech	—
Roku	1420 u sv. Ducha	—
Po 10. srpnu	1420 u sv. Ambrože	—
Po smrti Žižkově	1424 v Třebíči	200
V bouřích husitských	— v Klášterci	5
—	— v Komárově	—
V bouřích husitských	— v Březové	5
Dne 1. ledna	1427 v Altenburku	5
V letech	1423—1432 v Medlíku	—
Dne 18. dubna	1428 ve Stříhomě	3
„ 20. června	1430 v Lehnici	—
Koncem ledna	1430 v Münchberku	10

Sečteme-li číslíce právě uvedené, shledáme, že husité v době své největší „slávy“, kdy hrůzou naplnili celou Evropu, jenom ze řádu sv. Benedikta utratili v Čechách a na Moravě asi 674 osob řeholních a asi 18 mnichů z téhož řádu mimo tyto země, čili dohromady 692 benediktinů, a že při tom vyplenili, vypálili, zničili nebo zpustošili v Čechách a na Moravě 14 klášterů (11 mužských, 3 ženské) a 18 probošství téhož řádu, jakož i 5 klášterů (3 mužské a 2 ženské) v zemích sousedních, tedy dohromady 37 klášterních domů.

Při těchto záznamech⁹⁾ zajisté bolno musí býti u srdce každému, zvláště uváží-li, že všechny vraždy mnichů, jež husité vykonali, a všechna zpustošení klášterních domů, jež husity byla přivoděná, poněvadž byly zlem, jako zlo vůbec, nepřinesly nic dobrého nikomu, tedy ani vlasti, ani husitům samým. Vždyť na konci vražedných

⁹⁾ Počet pobitých benediktinův u všech klášterů volil jsem co nejmenší, jen aby nebylo ublíženo pravdě. Ušetřených od husitů probošství v Rajhradě, v Baštinách, ve Zbýšově, v Uherčicích a Komárově nečítám.

těchto bojů stěžuje si T o m e k zcela oprávněně a pravdivě: „Země byla dlouhým trváním války hubena velice; role, zůstávající často neosety nevydávaly ourody; obchody byly namnoze zastaveny, řemesla hynula. Kořisti nabrané v cizích zemích nemohly nahraditi těchto nedostatků; jimi plýtvali toliko vojínové, kterým se vojna po tolika létech stávala již oblíbeným řemeslem. Vojínové tito divočeli vždy více návykem loupeží a stávali se obtížnými zemi samé; nebyli to již ani samí Čechové, kterým hájení svého náboženství bylo prvotním podnětem k uchopení zbraně, nýbrž z b ě ř z r o z l i č n ý c h n á r o d ů přimíchala se k nim, lákána jsouc lehkou příležitostí k pustému živobytí...“¹⁰⁾

A přece, když po uzavření míru v Jihlavě dne 23. srpna roku 1436 Zikmund vjel slavně do Prahy, uvázal se v království a když s ním vraceli se i někteří řeholníci, tu husitský předák a od husitů zvolený arcibiskup Rokycana, ačkoliv dobře věděl o zbídačelém stavu celé země a znal z dob dřívějších, čím řehole byly království českému, jakmile se mu mezi kázáním naskytla řeč o m n i š í c h, říkal: „Denně k nám přicházejí noví ďáblové, jež nazývají mnichy, kteří usilují odvrátiti nás od pravdy; budeme-li však muži, dříve krev svou prolijeme.“¹¹⁾ Taková tedy, přímo nevyhladitelná byla zášť husitů proti řeholím.

Ale mýlil by se velice, kdož by se domníval, že podkladem této husitské zášti proti řeholím byla jediné „horlivost“ pro kalich a zákon Páně, jimž mniši církvi věrní odporovali, poněvadž názory husitské a katolické o nich se rozcházely. Ondřej z Brodu alespoň, jeden z nejbřitších současných kritiků husitství, odhaluje nepěkné plány, jež si, jak výslovně praví, vymyslili někteří z předních husitů, bouřících celý národ k revoluci a tím k vybíjení klášterův a ubíjení mnichů. Tito totiž vzpomenu si, že hlavně duchovenstvo klášterní vyniká nad ně jak kapitály, tak rozsáhlostí statkův a půdy. Je tedy třeba hnáti věc tak daleko, aby se lidé pro novou svou víru proti obhájcům staré víry vzbouřili. „Ať to pak jde, jak chce, my budeme míti prospěch v každém případě a rozdělíme se o statky duchovenstva“, neboť buď přijde saeku-

¹⁰⁾ „Děje...“, 229.—230.

¹¹⁾ Eneáš Silvius, d. c., 14.

larisace těchto statkův, a pak se jich lacino zmocníme, nebo povstane válka, v níž lze službu vojenskou draho prodati a příležitostně i zaokrouhliti si náležitě svůj statek po vyhnání řeholí a zničení jich domů.¹²⁾ Tedy hlavně husitská, jak dí pohanský básník, „sacra aurifames“¹³⁾ to byla, jež obracela kláštery v prach a popel a potřísnila celé Čechy posvěcenou krví tolika řeholníkův a kněží...

To nedá se popříti, jak dozná v. Bezold slovy: „Třebas vypadá tato spekulace (předáků husitských o zabrání majetku duchovenského) na obecné neštěstí tak nestydatě, nedá se přece popříti, že mnozí ze šlechty české (to jest z husitů) jednali dle těchto zásad a i svou náklonnost ku kalichu draho si zaplatiti dali“¹⁴⁾ hlavně krví a statky, jak dodati můžeme, nevinných řeholníků...¹⁵⁾ Proto s opravdovou nevolí musí každý odsouditi české husitství, jež právě v pálení klášterův a ubíjení mnichů hledalo svou slávu a tím všemu ušlechtilému kopalo hrob, jak již označil pokrokář dr. Chalupný v „Přehledu“ r. 1911, když napsal: „Události samy dosti výmluvně dokazují, že hnutí husitské jako každé hnutí mělo líc i rub. Bylo demokratické a vedlo přímo k sesílení panstva a zotročení lidu selského. Vypěstovalo železnou kázeň brannou a vedlo k záhubnému bezvládí. Protestovalo proti upálení Husovu a samo došlo také k upalování „kacířů“ zprvu jen z náboženských, později bohužel i ze stranicko-politických pohnutek. Vznítlo v národě neslýchaný ruch myšlenkový a skončilo trapnou prázdnotou a leností duševní... Kdykoli by se v národě českém

¹²⁾ Sr. Höfler, II., 347.

¹³⁾ T. j. „touha po zlatě a penězích“. Sám Rudolf Urbánek, jinak husitům velmi příznivý dějepisec, v nejnovějším díle Václava Novotného: „České dějiny“ toho doznává slovy: „Bylo by zbytečno i marno chtít popírati existenci takových zjevů. Bouřlivá doba tehdejší v Čechách i v sousedství dávala hojně příležitosti k ukončení egoistických choutek...“ Sr. III., 76.

¹⁴⁾ D. c., 96.

¹⁵⁾ Očeských klášterích původně benediktinských, ale v době husitské již premonstrátských, a to na Strahově z r. 1139, v Želivě z r. 1139, jakož i v Hradisku u Olomouce na Moravě z r. 1078 bude jednáno v oddíle, jednajícím o premonstrátech a o kláštere v Hradišti nad Jizerou, jenž rovněž původně byl benediktinským, ale r. 1177 dostal se cisterciákům, zase v oddíle, jednajícím o cisterciácích.

obnovilo podobné hnutí jako bylo husitské, bude stejně draze zapláceno: nový směr zneprátelil by nás opět s celým světem a v naší zeměpisné poloze by vedl znova k situaci národu nebezpečné. To lze předpokládati s jistotou.“

A že uvedená slova dr. Chalupného o drahém zaplacení každého hnutí, jež by husitskému se podobalo, nemáme-li ani na zřeteli jich politicko-národní pozadí, ale přihlížíme-li pouze k jich hospodářskému a kulturnímu významu, jsou pravdivá, svědčí stav království českého právě v době husitské. „Pole leží nevzdělaná, tak alespoň líčí stav tento Eneáš Silvius, lidé i hovada ponenáhlu vymírají, a to proto se přihází, že všechna moc jest v ruce jednoho muže, který jedná dle svého zdání... Jemu jest válka na prospěch, neboť kdyby nastal mír, ihned by přestala jeho vláda“¹⁶⁾ a husité jsou „lidé černí, otužilí sluncem a větrem, ohyzdných tváří a hrozní, kteří žijí v táboře okolo ohňů, orlích očí, nečesaných vlasů, rozčuchaného vousu, vysokých postav se hřmotnými údy a kůže tak tvrdé, že meč od ní jako od krunýře odskakovati se zdá“¹⁷⁾ čili jinými slovy: V době husitské, poněvadž vyvráceny a rozbity byly kláštery, zdroje to veškeré ušlechtilosti, lid se surověl a poměry se nesmírně zhoršily. Není tudíž divno, že sotva doběsnila válka, jak líčí též Eneáš Silvius, bylo třeba vše vynaložiti, aby stopy husitství byly šmazány. „Proto Filibert, biskup konstanský, rodem Francouz, a společníci jeho, vyslaní z Basileje, zaváděli církevní obřady, světili kněze, vylučovali sprostá slova a písně z mešních slavností, zaváděli obrazy svatých, dávali svěcenou vodu do chrámů posvátných, světili křtitelnice, zdobili oltáře a odstraňovali všechny nešvary.“¹⁸⁾

Ale to dařilo se nevalně a zdlouha. Vždyť na př. kláštery v Čechách již nikdy více nevzpamatovaly se z pohrom husitských zúplna. „Když totiž smluvili Čechové, tak popisuje stav klášterů po válkách husitských dr. Zikmund Winter, se Zikmundem pokoj,

¹⁶⁾ Aeneas Silvius: „Historie česká“, vydání Jiřího Vičera, str. 133.

¹⁷⁾ Eneáš Silvius, d. c., 138.

¹⁸⁾ D. c., 142.

zvolna vraceli se mniši ku svým klášterům, které byly většinou holá spáleniště, trosky a městiště prázdná. Řeholníci nevraceli se počtem valným, aniž dovedli zříceniny svých klášterů hned vzkřísiti. A někteří vůbec se nevrátili, tak že ne jeden klášter zašel tím navždy...“¹⁹⁾

O benediktinech pak týž autor píše zvláště: „Benediktinům na místě pražského Břevnova středem a oporou zůstal po mnoho let v XV. století pohraničný Broumov, v němž sídlo měl Pater abbas, druhdy břevnovský. V Břevnově pobývalo mnichů ne mnoho, neboť opat musel snažiti se, aby obsadil a vyzdvihl zhubené kláštery na jiných místech. Vyzdviženy zase kláštery v Přesticích, Kladrubech, Sázavě, Touškově a j.; avšak nestačili benediktini znovu zříditi kláštery své v Postoloprtech, v Slaném, v Podlažicích, v Opatovicích; do Vilémova se vrátili sic, ale neudrželi se tu dlouho; benediktinský klášter emauzský čili na Slovanech byl ještě za vojny husitské na divné míře. Byl to první a jediný pokus o život řeholní ve straně podobojí. Starý řád benediktinů neměl v tomto klášteře žádného slova; kdo sem vstupovali, byli noví benediktini husitští... Ženské benediktinky vrátily se malým počtem do kláštera sv. Jiří.²⁰⁾ Kamž jinam se benediktinky vrátily, živořily, až zašly, jen nevalný konvent u milosrdenství Božího, jinak u sv. Ducha v Praze se držel za celé XV. století.“²¹⁾

III.

Z minulosti řádu sv. Norberta.¹⁾

Veliký a vítězný boj papeže Řehoře VII. o investituru, jakož i všechny jeho reformní snahy, směřující k dobru církve, narážely sice ve svých počátcích, a to zcela přirozeně, u mnohých duchovních na hrot odporu a přísné kritiky, ale

¹⁹⁾ „Život církevní“, 692.

²⁰⁾ Ekrt, I., 84. uvádí, že vrátily se jenom tři.

²¹⁾ D. c., 692.—693.

¹⁾ Sr. Wurm: „Prämonstratenorden“ v „Kirchenlexikonu“ X., 267.—272.; Grützmacher: „Prämonstratenser“ v Hauckově „Realencyklopädie für prof. Theologie und Kirche“, XV., 607.—612., kde udána obsáhlá literatura; Žák: „Praemonstráti“ v „Ottově sl. n.“, XX., 390.—391.; Dom. Čermák: „Praemonstráti v Čechách a na Moravě“, I.—V., a jiní.

přece přinesly ovoce, jehož snad ani sám „Hildebrand, ne papež, ale falešný mnich“, jak odvážil se v surovém dopise zváti jej Jindřich IV., se nenadál. V celé církvi totiž počalo bojem tímto prouditi sebevědomí utlačovaných práv a povstali přemnozí ze řad kněžských, kdož celou duší šli za stkvělým vzorem papežovým, kdož jako obratem a okamžikem probudili se ze sna a dřímoty, v něž ukolébala je moc světská, a napsali za cíl svého života reformní program římský, jehož důsledkem byly nejen obrana práv, církvi Kristem daných, ale i mravní povznesení kněžstva ve všech zemích. A právě k těmto mužům náležel nejen vlastní zakladatel premonstrátů²⁾ sv. Norbert, ale i zakladatel řádu tohoto v zemích českoslovanských, olomoucký biskup Jindřich Zdík.

O sv. Norbertu, zemřelém dne 6. června r. 1134, již jeho souvěkovci soudili různě, ba přímo diametrálně. Ale v pravdě, jak doznává protestant Grützmacher, „Norbert byl mužem vynikajícím, energickým až do jisté míry hrubosti, horlivým až k nesnášenlivosti a ctižádostivým až k nespravedlnosti. Byl oddaným, ba naprostým stoupencem papežství, zástupcem principu autority, přísným a krutým asketou, jenž tak, jako Bernard z Clairvaux, opravdově byl přesvědčen, že obdržel milost činiti zázraky.“ Nevadí, že Grützmacher v tomto soudu o sv. Norbertovi se svého protestantského stanoviska přehání, neboť právě tato okolnost jest důkazem, že Norbert opravdu měl všechny vlastnosti, jež ho uschopňovaly k založení řádu na svůj čas nejvýše potřebného, ba nutného, řádu, jenž dle intencí Řehoře VII. měl obhajovati práva církve proti přehmatům světských vlád a přivoditi mravní velikost nejen mezi klerem, ale i mezi věřícím lidem.

²⁾ Úřední latinský název praemonstrátů jest: „*Canonici regulares sacri ac candidi ordinis Praemonstratensis*“, t. j. „Řeholní kanovníci posvátného a bílého řádu praemonstrátského.“ Jinak slují také řád sv. Norberta či Norbertini nebo „Bílý řád“. Slují řeholní kanovníci, t. j. kanovníci, kteří složili tři řeholní sliby a tak spojili život klerikální (činný a věnovaný duchovní správě) se životem mnišským čili, jak dí Borový, že členové této řehole k plnění přísných pravidel, původně kanovníkům kapitolním předepsaných, trojím slibem tak jako jiní řeholníci se zavazují. Sr. „*Dějiny diecése pražské*“, 152., pozn.

Ostatně jako Norbert³⁾ byl osobou velice rázovitou, energickou, nepodajnou, mravů až andělských a do krajností celou svou bytostí apoštolské stolici věrnou, stejným směrem nesl se celý řád jím založený.⁴⁾ To bylo také tajemstvím jeho úspěchů a předností hlavně před řádem benediktinským, jenž spíše přizpůsoboval se ve všech zemích daným poměrům a, kde mohl, ustupoval moci panovnické, časem i na úkor práv církve. Benediktini, kdybych měl přísně narýsovat i jejich směr, byli povahy snášlivé, žijící více pro duši svou a svých bližních, kdežto premonstráti byli zase povahy smělé a rozhodně vystupující za práva církve. Proto církevní hodnostáři, napojení ideami Řehoře VII., ve XII. století vesměs podporovali je ve svých diecesích co nejvydatněji. Premonstráti, abych to krátce naznačil, byli, jak nyní rádo se říká a píše, řádem reformním dle snah Řehoře VII.,⁵⁾ kdežto benediktinové zastupovali starší konservativní živel církevní, rozumíme-li tímto slovem přizpůsobování se daným politicko-církevním poměrům.⁶⁾

Sv. Norbert základem svého řádu učinil řeholi sv. Augustina a k té přidal svá, tak zvaná statuta (stanovy), z nichž zase mnohá vzata jsou ze statut pařížských kanovníků u sv. Viktora. Dle toho mají premonstráti spojovati s aktivním životem kněžským čili, srozumitelněji řečeno, s duchovní správou, co nejúžeji kontemplativní život mniš-

³⁾ Obširný životopis sv. Norberta s mnohými podrobnostmi se stanoviska hagiografického vydali Dominik Čermák: „Sv. Norbert“, v Praze 1877; Frant. Ekrt v díle: „Církev vítězná“, II., 510.—525.; Bezděka v „Blahověstu“ 1863, 200., a Kulda v „Círk. roce“, IV., 46.

⁴⁾ Ostatky sv. Norberta odpočívaly v chrámě Panny Marie v Magdeburce 492 let. Dne 3. prosince 1626 byly však od strahovského opata Kašpara z Kvestenberka uloženy v Doksanech a 1. května 1627, když zatím dne 30. dubna 1627 stal se sv. Norbert patronem království českého, byly převezeny na Strahov. Světcem byl Norbert prohlášen r. 1582.

⁵⁾ Úsečně a dosti velikou nadsázkou vyjadřuje to Novotný řka: „Pro koho se vyslovili moderní tenkrát cisterciáci a náboženská skupina, z níž vzešel druhý reformní řád premonstrátský, o tom bylo lze říci, že bude vládnouti církví“. D. c., I.², 615.

⁶⁾ Dr. Zdeněk Nejedlý dí: „Řehole benediktinská náleží k tichým, právě mnišským řeholím. Řád premonstrátský nemá již ráz staromnišský, nýbrž církevně politický. Tím se stalo, že řehole premonstrátská jakožto časovější vytlačovala benediktinskou.“ Sr. „Dějiny města Litomyšle“, I., 45.

ský, jak již sám žák sv. Norberta, biskup havolský Anselm († 1158), naznačil ve spise „De ordine canonicorum regularium“, kde aktivní a kontemplativní život svého řádu a nerozdílné jich spojení přirovnává ku společné cestě sv. Petra a Jana do chrámu jerusalemského. (Sk. ap. 3, 1.) Jest tedy řádovou povinností premonstrátů kázat, zpovídati, vyučovati lid i mládež⁷⁾ či vésti duchovní správu a konati všechny duchovní úkoly, jež duchovní správa ukládá.⁸⁾

Nově založený řád dělil se v cirkarie, t. j. v provincie řádové. V čele každé cirkarie byl cirkátor, jenž měl asi tytéž povinnosti a tatáž práva jako v jiných řádech provinciál nebo generální vikář. Celému řádu vévodil generální opat v Prémontré,⁹⁾ zvaný všeobecně „První otec řádový.“ Tento generální opat vládl celkem monarchicky, ač ve správě řádové měli mu napomáhati opatové floreffský, laonský, a cuissyský „Otcové řádoví“. Proto opat prémontréský zároveň s opatem laonským visitovali všechny kláštery, ale klášter prémontréský byl visitován společně od právě jmenovaných tří „Otců řádových“. Představení jednotlivých klášterů sluli původně probošty a teprve později opaty. Všickni opati měli každoročně v den sv. Dionysia, t. j. 9. října shromažďovati se v Prémontré ku generální kapitule.

Rouchem řádovým byly klerika čili hábit, škapulír čili pás, kápě, chorový plášť, biret a mozetta vesměs barvy bílé a z látky vlněné. Bílou barvu, jak se praví, vyvolil sv.

⁷⁾ Sám sv. Norbert ukládá svým žákům hlavně tři věci: „circa altare et divina munditiam, excessuum et negligentiarum in capitulo et ubique emendationem, pauperum curam et hospitalitatem“, t. j. čistotu v chrámech, horlivost ve vykonávání duchovní správy a péči o chudé.

⁸⁾ Mají tedy premonstráti mimo modlitby v chóru a tuhou kázeň řádovou, která z počátku vskutku v řádě panovala, vésti duchovní správu, co možná dokonalou. Při tom, jak se rozumí samo sebou u řeholníků, pěstovati vědu, umění a působiti v úřadě učitelském při všech kategoriích škol. A tomu řád zůstal věren vždycky, neboť až podnes působí na četných farách v duchovní správě v různých zemích, vyučuje na školách, jako na př. v Plzni v Čechách, v Košicích, Varadině, Rožnavě, Kamenici, Keszthely v Uhrách a v Heeswijku v Nizozemsku a konečně dal i vědě a umění mnoho zasloužilých mužů, jak již ukázali J. Lienhart („Spiritus lit. Norbertinus“, 1771) a L. Goovaerts („Spisovatelé, umělci a učitelé ze řádu premonstrátského“, v Bruselu 1899).

⁹⁾ Tak tomu bylo až do roku 1790.

Norbert pro svůj řád proto, že i andělé bílé se odívají a vlnu, protože kajícníci nosívali vlněná roucha. V létě přicházeti měli premonstráté do choru v lehkém plášťku a s bílou almucí, v zimě s rochetou a mozettou. Na venku měli nositi široký bílý plášť a bílý klobouk.

Služby Boží měli premonstráti konati tak, jak církev je konala,¹⁰⁾ ale zvláštní úctu měli věnovati Rodičce Boží a Nejsv. Svátosti Oltářní. Masa se vůbec měli zdržovati a často postiti.¹¹⁾ Též častěji, ba denně měli se bičovati. Přestupky řádové, jež dělily se v lehké, střední, těžké, těžší a nejtěžší, měly se vždy trestati dle své tíže.¹²⁾

Tato, hlavními toliko rysy naznačená, původní ústava řádová ovšem později v mnohém se změnila, ale přece zůstala vždy takovou, že stěžejními body jejími zůstal přísný život mnišský, úzce spojený se životem aktivním. Když alespoň představeným jednotlivých klášterních domů začal se dávat všeobecně název opata, počali ti z bratří řádových, kdož byli v čele menších a opatovi podřízených řádových domů, jako byly kláštery panenské nebo fary, spravované více řeholními kněžími, nazývati se probošty nebo převory. Konečně ještě v pozdější době opatové domů řeholních, z nichž jiné samostatné řeholní domy se svými opaty byly vznikly, začali se nazývati „Opaty otcí“. Tak stalo se, že již v XIII. století v každé cirkarii připomínají se „Opatové otcové“¹³⁾ a „Opatové“.

Po opatovi zastávali v jednotlivých klášteřích přední důstojenství převor a subpřevor. Mimo to často připomíná

¹⁰⁾ Při bohoslužbách a v choru užívají sice premonstráti svého missálu a svého breviáře, jež však jsou římskému obřadu téměř zcela podobny.

¹¹⁾ Sv. Norbert předepsal vůbec zdržování se masa. Toliko u nemocných měla býti výjimka. Papež Mikuláš rozšířil tuto výjimku i pro členy řádu na cestách. Pius II. dle návrhu generální kapitoly z r. 1460 omezil řádové posty toliko na pátky a soboty a pak na celý čas adventní a postní.

¹²⁾ Členové se dělili v kanovníky, kleriky a konvrše. Tito poslední obstarávali domácí a hospodářské práce.

¹³⁾ Tito „Otcové opati“ pod nejvyšším vedením cirkátorů (jež sluli též visitátoři) konali dozor v klášteřích sobě podřízených. Tak opat strahovský měl ochranu a dozor (paternitu) v Teplé, Litomyšli, Milevsku, Doksaněch, Hradišti, Louce, Zabrdovicích a v Kounicích. Opat želivský zase byl „Pater-abbas“ v Louňovicích, atd. Sr. Ekrt, „Posvátná místa“, I., 119.

se v klášteře také úřad komory (officium camerae) a úřad sklepníka (cellarius).

Uvedení premonstrátů do zemi českých.

Olomoucký biskup Jindřich Zdík poznal za své jerusalemské pouti řeholi sv. Augustina a přilnul k ní celou duší. Aspoň sám dobrovolně ji přijal¹⁾ a po návratu svém z Jerusalema zatoužil, aby jí v zemích českých opatřil zvláštní působišť. Pražský biskup Jan I., který tímto směrem duchovním se ubíral jako Zdík, snadno dal se získati této nové myšlenky a přispěl hned k jejímu uskutečnění darováním rozsáhlého svého rodového majetku v Hradecku a statků, jež od jiných byl obdržel, jakož i přikoupením několika jiných dvorů. Také kníže Soběslav s myšlenkou touto souhlasil. Protože však jak biskup Jan,²⁾ tak kníže Soběslav záhy zemřeli a Zdík vydal se na novou cestu do Jerusalema, nedošlo ihned ku založení nového kláštera.

Navrátil se Zdík³⁾ po druhé z Palestiny přinesl sebou částku sv. kříže, hojná a vzácná roucha kostelní a založil kapitolu u sv. Václava v Olomouci, věnoval se, jak již při jeho upřímné povaze jest samozřejmo, se vším zápalením reformním snahám církevním, směřujícím ku povznesení mravní úrovně kleru a k vybavení církve z vlivu laiků. Povstaly mu z toho mnohé a četné boje, při nichž měl často příleži-

¹⁾ Sr. Novotný, I.², 697. Proto až dosud hájená domněnka, že Zdík v Jerusalemě přijal roucho premonstrátské, padá.

²⁾ Zemřel 8. srpna 1139 a, jak Novotný dokládá, byl „ne nepřítel modernímu (řehořovskému) proudu v církvi“. D. c., I.², 658., 698. a jinde.

³⁾ „Biskup Jindřich Zdík, jak případně napsal Dr. Novotný, zasluhoval by zvláštní monografie, neboť co o něm psáno, ač se mu v literatuře dosti pozornosti dostalo, nevyhovuje. Minulost neobyčejného tohoto muže téměř neproniknutelnou rouškou jest zahalena. Až na to, že byl Čech, nic nevíme o jeho původu, o jeho mládí, o postupu jeho vzdělání... Jediná snad, smíme-li ji naň stahovati, starší zmínka objevuje nám Zdika r. 1123 v průvodu několika šlechticů na pouti do Svaté země, odkud se v listopadu t. r. šťastně vrátil. Může-li již to býti důkazem, který neobyčejné vzdělání, nepochybně nákladným studiem v cizině nabyté, ještě sesiluje, o zámožnosti jeho rodu, společnost, v níž cestu nastoupil, ukazuje neméně, ve kterých vrstvách ho asi máme hledati...“ D. c., I.², 586.—590. a pozn.

tost přesvědčiti se o nespolehlivosti tehdejšího kněžstva. „Nepřekvapí tedy, že užil prostředku, kterého právě současné proudění duševní nabízelo... Premonstráti již celou svou organizací řeholních kněží, spjatých sice řeholními pravidly, ale nevázaných ke společnému životu za nepřístupnými zdmi klášterními a ochotně vstupujících do praktické správy církevní, třeba jen v rámci řádu, tedy svou kázní, vzděláním i smyslem pro potřeby života hodili se výborně za praktický vzor ukázněného kněžstva.“⁴⁾ Z té příčiny rozhodl se Zdik místo Augustiniánů povolati do Čech a do nově založeného kláštera na Strahově⁵⁾ premonstráty.⁶⁾

Jakmile tedy Vladislav II., nástupce Soběslavův, pokojně panovati počal, předstoupil před něj a jeho manželku Gertrudu rakouskou, Zdik a naklonil je prosbou svou k tomu, aby své panování pobožným skutkem zasvětili a založili klášter, jak již v úmyslu měli kníže Soběslav s biskupem Janem.

Když pak se jednalo o místě, kde by ten nový klášter státi měl, tu pravil prý biskup Zdik: „Veleslavný kníže, vznešená kněžno! Oznamuji, co mi jest na mysli z času předešlého. Když jsem byl z příčiny náboženství v Jerusalemě, pilně jsem také spatřoval způsob a položení města toho svatého; jistě mi věřte, že jsem nikdy žádného města neviděl tak nápodobně k Jerusalemu ležeti, jako město toto pražské, neb tyto stráně a hory, kteréž vidíte na Letné, jsou jako hory, o kterých napsal David král v žalmu svém dvacátém čtvrtém: Hory okolo Jerusalema a pán okolo lidu svého. Viděl jsem také klášter znamenitý v Jerusalemě, kterýž slove na hoře Sioně a jest k západu slunce a stojí tak nápodobně nad Jerusalemem, jako tamto nad Prahou Strahov stojí. Tamť by tedy bylo místo nejpríhodnější, kdež by nový klášter státi měl.“⁷⁾ Byl tedy Strahov ustanoven za sídlo nového kláštera a obdržel jméno „Hora Sion“. To

⁴⁾ Novotný, d. c., I.², 810.—811.

⁵⁾ Viz článek následující!

⁶⁾ Byli sice dosud hlavním a prvním řádem v zemi naší, jako vůbec v západní Evropě, benediktini, ale poněvadž původních kázeň se uvolnila, bylo usilováno o její reformu. Čeští však benediktini této reformě se nepodrobili (Novotný, I.², 694.) a proto církevní hodnostáři druhu Zdikova se od nich odvraceli a přáli premonstrátům.

⁷⁾ Sr. Zap, Česko-moravská kronika, I., 557.

stalo se roku 1140. Roku pak již 1143 usídlili se zde premonstráti.⁸⁾

V největším rozkvětu svém, jak již jsem uvedl, byly řád premonstrátský a jeho kláštery rozděleny v cirkarie. Takovou cirkarii tvořily i České země s Rakousy.⁹⁾ Patřily k ní před válkami husitskými následující kláštery Strahov z r. 1143., Doksany z r. 1145., Litomyšl čili Hora Olivetská z roku 1145., Želiv čili Siloa z r. 1149., Louňovice rovněž z roku 1149., Milevsko z r. 1187., Teplá z r. 1197., Chotěšov asi z roku 1198.—1200., Hradisko z r. 1158., Kounice z r. 1183., Louky z r. 1190., Zábrdovice z r. 1200.—1209., Nová Říše asi z roku 1211., Geras z r. 1151., Schlägl asi z r. 1220.—1222. a Pernek z r. 1153.¹⁰⁾

Toměk alespoň píše: „Čechy a Morava činily jednu cirkarii, jejímž představeným byl opat steinfeldský, nazýváje se otcovským opatem (pater abbas) všechněch klášterů těchto dvou zemí, poněvadž buď bezprostředně, buď prostředně všechny měly své první klášterníky ze Steinfelda. Hlavní právo, které v tom ohledu vykonával, bylo ku každoroční visitaci jednoho každého kláštera a k napravování shledaných nedostatků, nebo vznášení toho na obecnou kapitolu. Jiný z opatů premonstrátských v Čechách nebo v Moravě býval při tom jeho spoluvisitátorem, i zdá se, že toto místo zvláště často zastávali opatové strahovští. O přísnosti, s kterou se tímto prostředkem často vykonával dohled na zachování pravidla a pořádku, dá se souditi z okolnosti té, že během XIII. a první polovice XIV. století

⁸⁾ „Období 1140—1150 (zhruba) jest charakterisováno hromadným téměř uváděním obojí řehole (cisterciácké a premonstrátské) k nám.“ Sr. Novotný, I.², 811.

⁹⁾ Sr. Dominik K. Čermák: „Premonstráti v Čechách a na Moravě“, str. I.—II. Hlavním však pramenem o českých premonstrátech a jich počátcích u nás. jak až posud, zůstane a jest „Chronografus Siloensis“, jež vydal P. Gelasius Dobner a s. Catharina ve spise: „Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita“, I., 78.—122. Pramen tento ovšem již jest vyčerpán Palackým, Zápem a nejnověji i Novotným, jenž všude jej doprovází případnou, ač místy až ostrou, kritikou ve svých „Českých dějinách“, zvláště v druhém oddílu prvního svazku.

¹⁰⁾ Léta založení při jednotlivých klášterích hleděl jsem stanoviti dle novějšího bádání. Proto se liší na př. od let uvedených u Borového, atd.

šest opatů strahovských bylo sesazeno, pro zavinění nám větším dílem neznámá.“¹¹⁾

Působení premonstrátů¹²⁾ v zemích českých bylo velmi po z e h n a n é, což vidno zvláště z duchovního stavu Čech v době, kdy sem zavítali, a v době, kdy v zemi této byli na vrcholu své moci. Když totiž mocný vůlí i vírou kardinál Hildebrand jako Řehoř VII. dosedl na papežský trůn, poměry v celé církvi byly velmi neutěšené. Propůjčování moci církevní bylo vesměs v rukou moci světské tak, že králové a knížata všech zemí prodávali biskupství a opatství, anebo rozdávali je milcům a pochlebníkům svým, o kterých věděli, že jim vždy a ve všem budou po vůli. Takto přízeň vladařů, anebo i přímé svatokupectví k vysokým hodnostem v církvi pozdvihovaly muže, kteří pro úřady duchovní se nehodili, poněvadž sháněli jen peníze a požitky života pozemského. Mezi nižším duchovenstvem panovaly nepravosti, ač církev od prvních století je zatracovala a jednotliví papežové i mnohé koncily přísně trestali. Církvi ve skutečnosti vládli císařové říše římsko-německé.

Opak všeho toho zastával papež Řehoř VII., který již před tím, nežli se stal papežem, co nejrozhodněji působil na řízení věcí církevních. A poněvadž muž tento byl velice prozíravým, p o n e n á h l u hleděl nejen v Římě kolem sebe, ale i v jiných křesťanských zemích svým myšlenkám získati vlivné a zvláště vynikající osoby a církevní hodnostáře. Tím stalo se, že sotva na papežský trůn dosedl, měl nejen kolem sebe, ale daleko za hranicemi Itálie více přívrženců svého směru. Proto odhodlaně pustil se v boj s mocí státní, a, ač poměry nedospěly ještě tak daleko, aby jako vítěz skutečný z boje vyšel, přece vítězil a zvítězil mravně. Jeho smrtí nezahynuly jeho myšlenky, ale více a více se posilovaly, až církev nadobro z moci státní vysvobodily a křesťanství posínilo na dráhu, celý svět a veškerá jeho hnutí ovládající.

¹¹⁾ D. c., I., 439.

¹²⁾ Skoro současně s premonstráty byly do Čech uvedeny i p r e m o n s t r á t k y, o kterých píše Zap: „Žily z počátku velmi přísně, nezpívaly ani na kůru, ani v kostele, nýbrž jen šeptaly žalmy, hodinky k Panně Marii a jiné modlitby. Když do kláštera vstoupily, ustríhány jsou jim vlasy a nikdy nesměly klášterní zdi opustiti. V klášteře u mříže jen u přítomnosti dvou sester, jinde jen u přítomnosti dvou konvršův mluvití směly s osobami mužskými, a kdyby to i jejich nejbližší krevní příbuzní byli.“ D. c., I., 561.

Jako všude jinde, bylo tomu i v Čechách. Ještě v první polovici XII. století čeští panovníci skutečně byli pány nejen země, ale i českého duchovenstva.¹³⁾ Moc biskupská závisela od nich. Biskupy stávali se buď jejich milci, anebo pokrevní přátelé. Nižší duchovenstvo nezachovávalo coelibát. Požadavek jeho, v církvi ovšem ode dávna hlásaný a v jiných zemích pozvolna se ujímající, byl tu i mezi vyšším duchovenstvem věcí málo známou. Mnozí zastávali vyšší duchovní hodnosti a nebyli ani kněžími. A jaký byl život kněží, takovým byl život laiků. Křesťanství ještě bylo neproniklo celou bytostí českého člověka.¹⁴⁾

Ale právě v této době Čechy počaly se více stýkati se zeměmi západními a jižními.¹⁵⁾ Tam mnozí synové českého národa seznámili se s myšlenkami Řehoře VII. o svobodě církve a předností její před mocí světskou buď, že v zemích těchto studovali, anebo ve službách českých panovníků působili. A myšlenky ty u nich nalézaly ohlasu. Proto i v Čechách v druhé polovici XII. století a během XIII. století musilo dojít k zápasu mezi mocí církevní a světskou. A v tomto boji a v přípravách k tomuto boji¹⁶⁾ hlavní úkol měl připadnouti mimo cisterciáky, o nichž bude pojednáno hned v oddílu následujícím, premonstrátům.¹⁷⁾

¹³⁾ Novotný naznačuje to sice stručně, ale bohužel pravdivě, slovy: „Církev česká dotud (téměř do konce XII. stol.) byla v úplném područí moci světské, pro ní stále více, než biskup, znamenal kníže.“ D. c., I.², 640.

¹⁴⁾ Široce tyto poměry líčí Novotný, d. c., I.², 699.—707.

¹⁵⁾ Novotný doznává to slovy: „Po značném sblížení Čech se západem (nejen studii českých synů tam, ale hlavně politikou českých vládařů) a probuzení duševní činnosti v Čechách, jaké vidíme od polovice XI. stol., nebylo ovšem možno, aby země naše těmto proudům (předzvěstím konfliktu mezi mocí duchovní a světskou) zůstaly uzavřeny úplně. Také program reformního papežství musil nalézt cestu k nám, arci spíše, aby viděl, co podle jeho zásad býti nemělo, než aby mohl provést to, co viděti chtěl.“ D. c., I.², 641.

¹⁶⁾ Zap zřejmě tvrdí o opatu milevském Gerlákovi, že byl stoupencem papeže Řehoře VII. D. c., I., 678.

¹⁷⁾ „Hojným uváděním cizích kolonií mnišských (cisterciáků a premonstrátů), které vždy setrvaly v nejtěsnějších a častých stycích s mateřskými kláštery i vlastními centry řádové organizace na západě, vnikání světového proudění myšlenkového k nám nemohlo než býti živeno a podporováno.“ Novotný, I.², 812.

Premonstráté úkol svůj vyplnili velice čestně. Prochnuti láskou k církvi a oddaností k nejvyšší její hlavě ve stejném smyslu vychovali lid i kněžstvo, zlepšili poměry mezi duchovenstvem a když k boji mezi mocí světskou a církví došlo, církev zůstala vítězem. A v tom právě spočívá význam řehole premonstrátské v Čechách před bouří husitskou...¹⁸⁾

Vypálení kláštera strahovského.

Vladislav II. při svém nastoupení na český trůn měl mnoho odpůrců a nepřátel z rodu Přemyslovcův, ale během roku 1142 své postavení upevnil tou měrou že, nezapomínaje ani oprav a staveb, jež dřívější spousty válečné učinily nutnými, mohl i biskupovi Zdikovi býti nápomocen v přeměně nového kláštera strahovského na kanonii premonstrátskou.¹⁾ Biskup Zdik²⁾ totiž, který, jak se zdá, již v roce 1140 shromáždil několik zbožných mužův a jim kněze Blažeje, který s ním z Jerusalema do Prahy přišel, za představeného dal a je na Strahově³⁾ prozatím v dřevěných staveních usadil,⁴⁾ rozhodl se, ježto toho žádal prospěch církve, odevzdati Strahov premonstrátům.⁵⁾

¹⁸⁾ Balbín uvádí v Čechách a na Moravě celkem 10 od husitů zničených klášterů premonstrátských, a to: na Strahově, v Chotěšově, Milevsku, Louňovicích, Drobovicích, Doksanech, Želivě, Louce, Nově Říši a Teplé. Klášter však v Drobovicích nepatřil premonstrátům, ale řádu Německých rytířů. Sr. „Vita Arnesti“, III., 244. Winter naproti tomu praví povšechně: „Premonstráti byli (před Husem) aspoň v 15 klášteřích“ a mezi nimi uvádí i Veselí, o němž však není žádných zpráv. Sr. „Život círk.“, 689. Borový připomíná zase jen kláštery: strahovský, milevský a louňovický, ač před tím uvedl celkem 8 klášterů, jež před bouří husitskou premonstrátům patřily. Sr. „Dějiny diecése pražské“, 152., 229. Ve skutečnosti bylo však v české premonstr. cirkarii tehdy celkem 16 klášterů.

¹⁾ Sr. Zap, I., 557.—558.; Palacký, I., 418.; Novotný, I.², 781.; Dobner, I., 32., nn.

²⁾ Dobner, I., 106. a 397.

³⁾ Na Strahově za starých časů mívali prý lotrové skryši svou, přepadávající odtud opozdilé pocestné. Sr. Zap, I., 557.

⁴⁾ Dobner, I., 101.

⁵⁾ Palacký míní, že Strahov „počal po benediktinsku r. 1139, kdežto Blažej měl býti jeho prvním opatem, ale proměněn ještě r. 1139 v řeholi premonstrátskou.“ D. c., I., 418. Za to Zap považuje kněze Blažeje za premonstráta. Zdá se však, že ani jedno, ani druhé nesrovnává se s pravdou, ale že spíše kněz Blažej byl augustiniánem. Sr. též Dobner, I., 32., 100.

Vypravil tedy se schválením knížete Vladislava a kněžny Gertrudy zvláštní poselstvo do krajín porýnských, kde tenkrát byl nejslavnější klášter premonstrátský ve Šteinfeldě, aby odtamtud vyžádalo sbor kněží pro Strahov. Generální kapitula řádu, nejspíše roku 1142, k tomu svolila a schválila, aby na Strahov kolonie řádová se odebrala.

Proto ještě téhož roku 1142 probošt šteinfeldský Eberwin s několika řeholníky, mezi nimiž byl i Gotšalk, později opat kláštera želivského, do Čech se vypravil, zařídit vše potřebné. Když se tak stalo, navrátil se Eberwin do Šteinfeldu zpět. Po roce však opět na Strahov přišel a sebou sbor kněží přivedl tak, že roku 1143 nový tento klášter premonstrátský řeholníky, ze Šteinfelda povolanými, s opatem Gezem v čele jistě byl o s a z e n.⁶⁾

Noví řeholníci byly v Praze nejen od knížete a kněžny, ale i od biskupa Zdika laskavě uvítáni.⁷⁾ Stavba jejich kláštera byla vedena rychle a s mnohým nákladem. Při něm vystavěn byl také veliký a důstojný kostel ku cti Nanebevzetí Marie Panny. Nadání kláštera na statcích a rozličných jiných důchodech bylo velmi znamenité⁸⁾ tak, že zaujímal vždy první místo po Břevnově.

Klášter tento zhoubě a zuřivosti husitské padl v oběť již 8. května 1420. Když totiž po smrti krále Václava IV. pražský lid počínal se bouřiti, královna Žofie, jež zatím s Čeňkem z Vartenberka ujala se vlády, snažila se zachovati pokoj za každou cenu. Za tou příčinou k vojsku, jež jí dali jak katoličtí, tak i husitští pánové, jimž šlo o zachování pokoje v Čechách, přijala veliké množství oděnců, zvláště Němců v řádnou službu svou a vyplácela jim žold z bohatých pokladnic, pozůstalých po králi. Nejvyšší purkrabí Čeňk z Vartemberka rozložil pak vojsko toto posádkou po

⁶⁾ Při návratu svém do Šteinfelda vzal Eberwin sebou i Gotšalka, ačkoliv opat Gezo by ho byl rád v Čechách si ponechal.

⁷⁾ Opaty byli: Gezo 1143—16. června 1160, Erlebold, † 16. září 1175, Adalbert či Albert 1176—1208, dříve probošt v Doksanech, Adam 1219, Berthold 1221, Petr od 26. června roku 1225—1236, Theodorik 1243, Jan 1252 atd. Jinak řadu opatův udává nekrolog kláštera doksan. (sr. Palacký, I., 418.) a zase jinak Čermák.

⁸⁾ To patrně mimo jiné také z toho, že císař Karel IV. r. 1362, když nařizoval všem městům a klášterům, které měly pozemské statky, aby měly jisté množství obilí na svých sýpkách v zásobě pro případ hladu nebo války, klášteru strahovskému určil 1000 strychů žita, kdežto nejbohatší města, jako na př. Písek, Čáslav atd. měla chovati 2000—3000 strychů.

královském hradě pražském, v klášteře strahovském, v klášteře u sv. Tomáše na Malé Straně, v saském domě a arcibiskupském dvoře u mostu. To stalo se dne 17. října roku 1419. Když pak 4. listopadu téhož roku byla svedená první krvavá srážka husitů s královským vojskem u Radíče nedaleko Knína, kdež mnoho husitů padlo, a zpráva o tom dostala se do Prahy, bylo tu velikými zvony zvoněno na poplach a ze všech končin města seběhli se ozbrojení zástupové, kteří na radu Mikuláše z Husí a Jana Žižky vtrhli na Malou stranu a pustili se s posádkou v tuhý boj, jenž trval po tři dny. V té době pražská lůza vrhla se na klášter strahovský a mnichy dílem pobila, dílem vyhnala, ale kláštera ušetřila. Proto, když 13. listopadu 1419 došlo k příměří mezi stranou královskou a husity, jež mělo trvati až do sv. Jiří příštího roku, vrátili se někteří premonstráti do Strahova zpět.

Ale Strahov pokoje dlouho nepožíval. Alespoň již 8. května r. 1420. byl od husitů zkažen. Dne 7. května téhož roku totiž seběhly se po Praze ozbrojené hromady lidu a vytáhly k večeru proti královskému hradu, chtěje ho v první zlosti útokem dobýti a královskou posádku z něho vyhnati. Avšak počínání jich nemělo výsledku. Královská posádka na hradě statečně se bránila. Husité byli odražení a do dvou set zůstalo jich ležeti na místě pobitých. V této zlosti a zuřivosti ostatní vrhli se do kláštera strahovského a tam se položili. Ležíce pak na Strahově po několik dní, nadarmo se pokoušeli znovu o dobytí hradu. Proto musili od svého předsevzetí upustiti a vrátiti se do Prahy s nepořízenou.

„Dříve však, než se tak stalo, jak píše Zap, spálili klášter strahovský všechno v něm pobivše, vydrancovavše a zkazivše. Shořelo mnoho drahocenných kněh a skvostných kněžských oděvů. Znamenitý klášterní chrám Panny Marie také celý vyhořel.“⁹⁾

Podobně jako Zap píše též Palacký,¹⁰⁾ Tomek,¹¹⁾

⁹⁾ D. c., II., 801.

¹⁰⁾ D. c., III., 195.

¹¹⁾ D. c., IV., 50. Tento, ačkoliv všechny prameny mluví o pobití mnichů a ačkoliv sám uvádí, že mnoho knih a krásných oděvů kněžských, jakož i chrám a klášter byly zničeny ohněm, přece o pobití řeholníků se nezmiňuje, ale dí: „Mnichům, vypuzeným z obydlí pobrán také všelijaký majetek jejich.“ Nový to doklad, jak Tomek na újmu pravdy přál husitům!

Vavřinec z Březové,¹²⁾ „Universitní kronika“,¹³⁾ Ekrt,¹⁴⁾ Hammerschmied,¹⁵⁾ Čermák¹⁶⁾ a jiní. Tento poslední na př. poznamenává: „Nastalo přesmutné divadlo v klidných jindy místnostech. Celý klášter byl vypleněn, bratří povražděni, oni, kteří se uchrániti nemohli, tupeni a mučeni a konečně celá krásná tato budova dne 8. května 1420 zapálena. Bolestný byl pohled na slavnou ondy tuto nadaci zbožného krále Vladislava! Všecko zničeno, všecko spáleno, i drahocenný poklad listin a spisův v klášteře uschovaných, zmařen.“

Ekrt uvádí: „Dne 8. května 1420 vrhli se husité na klášter strahovský, potupili, zmučili a zavraždili řeholníky, kteří útekem se nespasili,¹⁷⁾ vydrancovali kostel i klášter a zapálili jej. Bolestné to divadlo! Co tu zahynulo drahocenných knih i uměleckých výrobků píce staleté! Několik řeholníků uprchlo s opatem Mikulášem do Vraťslavě, kde opat až r. 1434 hořem zemřel. Na staroslavném Štrahově byly po celou dobu válek husitských děsné rumy, statky klášterní byly rozsápány, zdálo se, že český Sion navždy zahynul.“¹⁸⁾

* *

*

Klášteřu strahovskému patřilo i několik probošství¹⁹⁾ čili větších far premonstráty spravovaných, z nichž některé v dobách husitských nadobro zašly, jako na př. v Chroustově, vesnici to v hejtmanství poděbradském s kostelem Nanebevzetí P. Marie, ve Svěrazi na Krumlovsku atd. Tím lid v celých krajích zbaven byl mravní opory a klesal stále hlouběji, až ocitl se po válkách husitských ve stavu velmi žalostivém. A nemůže býti opravdu ostřejší kritiky doby husitské a její účinků, ovšem

¹²⁾ D. c., II., 360.

¹³⁾ D. c., II., 44.

¹⁴⁾ D. c., I., 122.

¹⁵⁾ D. c., 394.—408.

¹⁶⁾ D. c., 46.

¹⁷⁾ Borový dí krátce: „Řeholníci mnozí byli usmrceni.“ D. c., 229. —

¹⁸⁾ D. c., I., 122.

¹⁹⁾ Všecka tato probošství vypočítávati bylo by zbytečno, ač dají se dobře stopovati dle statků, jež premonstrátům strahovským v době předhusitské náležely.

se stanoviska protestantského, než jak ji podal veliký chvalořečník doby této, protestant Arnošt Denis. Ten napsal: „Když husité byli šťastně uskutečnili část svého programu, spozorovali, že blahodárné účinky, kterýchž od něho očekávali, byly těžce oslabeny a poškozeny bezvládím, následkem revoluce. Kněží, jejichž horlivost nebyla ochromována strachem biskupských klateb, svobodně hlásali slovo Boží; ale nedostatek všelike autority, jenž plnou zvůli ponechával osobním názorům a nápadům, vzbuzoval stále nebezpečnost zmatku a kacírství. Svatokupectví málem docela bylo vyhlazeno a duchovenstvo nepřicházelo ku zkáze bohatstvím, ale, protože statky jeho byly zabaveny, živořilo v nuzném, odvislém postavení, jaké málo příslušelo služebníkům Božím. Hříchy veřejně byly trestány a také kázeň zavedena — v zásadě; vskutku počítován již nedostatek kněžstva a ti, jichž služby bylo dlužno přijímati, svým věřícím dávali často příklad dosti málo vzdělavatelný. Řád společenský byl rovněž zmaten: roty, rozmnožené dobrodruhy ze všech zemí, probíhaly království, pleníce a pustošice i neznající jiných vůdců než hejtmany, kteří vodili je na plen. Soudy nezasedaly, aniž zákony měly platnost; byl to neustálý rej spolků, roztržek jednot, jenž prospěšný byl všelikým choutkám a úchvatům.“²⁰⁾

Hle, kam až přivedlo národ český učení Husovo, jež na prapor svůj napsalo si i ničení staročeských klášterů, v nichž ve všech a zejména v těch, jež byly semeništěm a původem jiných, jako byl i Strahov,²¹⁾ vzdělávaly se vědy a pěstily křesťanské ctnosti, jež přece jsou a zůstanou vždy nejpřednějším základem všeobecného blahobytu, pokoje a řádu! A nemohlo tomu býti ani jinak, uvážíme-li, že mezi celou řadou hříchů, jichž v době největší „slávy“ své dopouštěli se vyznavači kalicha, nejčtetnějším a nejpršíšernějším byl hřích do nebe volající, totiž zúmyslná vražda, již musilo splatiti daň krve na sta nevinných obětí ze řad duchovenstva zvláště klášterního. Proto nepřekvapuje, že, jak dí zase Denis, „přes neslýchaná vítězství dvacetiletý zápas husitův naplnil českou zemi bídou a ssutinami; i vítězství

²⁰⁾ „Konec samostatnosti české.“ Přel. Jindř. Vančura, 7.

²¹⁾ Po válkách husitských nevedlo se Strahovu valně. Začal se zotavovati teprve za Vladislava II. a za skutečný rozkvět svůj děkuje opatům Janu Loheliovu (1586—1602), Kašparu z Questenberka (1162—1640) a Kryšpínu Fuckovi (1640—1653).

vlastní ji vysilovala“ a že „národ nabaživ se slávy a boje, toužil po klidu a míru,“ poněvadž „ke hmotným útrapám družil se rozvrat mravní...“²²⁾

Zkáza kláštera doksanského.

Biskup Zdik, jakožto horlivý zastánce premonstrátů, pohnul knížete Vladislava a zvláště jeho manželku Gertrudu, aby vedle mužského kláštera na Strahově na památku své vlády založili také klášter¹⁾ pro panny téhož řádu.²⁾ Myšlenky Zdikovy uchopila se kněžna s velkou vroucností a pro tento nový panenský klášter vyhlédla místo v župě litoměřické na pravém břehu Oharky v krajině rovinaté a rozkošné, nazvané Doksany. Základní kámen ku klášteru byl položen r. 1142. Požehnal jej biskup Zdik u přítomnosti Vladislava a Gertrudy. Po svolení generální kapituly byly pak sem r. 1143 uvedeny³⁾ zvláštním poselstvím panny z kláštera Dunewaldského u Kolína nad Rýnem.

Roku 1145 byla dokonána stavba kostela a biskup pražský Otto posvětil ji dne 18. září téhož roku. Druhého dne vysvětil zase biskup Zdik klášterní stavení, ač ještě nedokončené,⁴⁾ a kromě sboru panen z Dunewaldu povolaných, ještě deset dcer z předních šlechtických rodů českých do řádu přijal a do kláštera uvedl za velikého náboženského vzrušení všech přítomných. Toto vzrušení pak dostoupilo vrchole, když Gertruda po slavnosti církevní sama četné chudině posluhovala a krmě podávala.

První převorkou nového kláštera stala se Ida či Ju-

²²⁾ D. c., 5.—6.

¹⁾ Sr. Zap, I., 558., 580.; Palacký, I., 419., který za rok založení uvádí rok 1142 nebo 1143; Dobner, I., 87., 84. a j.

²⁾ Zakladatelkou premonstrátek byla blahoslavená Recovere de Claſtre, jež r. 1122 první z rukou sv. Norberta obdržela závoj klášterní.

³⁾ Dr. Novotný, d. c., I.², 781.

⁴⁾ „Jak slavné někdy bylo stavení Doksanské, můžeme dílem ještě nyní poznati, však svou starou podobu zachovala nejvíce jen krypta pod kůrem jeptišek, v kteréž po čase, kromě mnohých zdejších prelátů z panujícího rodu knížecího, také český kníže a biskup Jindřich Břetislav, zemřelý 1197, posledního odpočinku našel.“ Sr. Zap, I., 580.

dita z panujícího rodu knížecího a prvním proboštem Erlebold. ⁵⁾

Zničení doksanského kláštera ⁶⁾ husity stalo se 7. července 1421. Na počátku toho měsíce totiž přišli poslové ze Žatce a Loun do Prahy a žádali tu za pomoc proti přívržencům Zikmundovým, kteří prý z okolních hradů svých mnohé škody jim činí. Vojsko husitské tedy ihned do krajin těch se vypravilo a na svém pochodu obořilo se na staročeský klášter doksanský. Z a p o t o m píše: „Několik duchovních panen leknutím a strachem umřelo, osmnácte jich uteklo do Roudnice. Bojovníci klášter spálili, chrám vyprázdnili, zvony odvezli, aby z nich děla líti dali a všechno všude zkazili.“ ⁷⁾

Čermák, po vyličení příhody hejtmana Unčičky, ⁸⁾ vypravuje: „Strašný byl stav ubohých panen. Některé z nich strachem a leknutím zemřely, asi 18 se jich uteklo do Roudnice a probošt Děpolt z Riesenburku, potomek Drslaviců, s velkou nouzí našel úkrytu. Nyní vylili husité svou rozlícenou zlost na kláštere, zničivše a spustošivše všechno, cokoliv jim v cestě stálo. Klášter spálen, kostel naprosto vyprázdněn, a vše, cokoliv odnešeno býti mohlo, odnešeno. V krátkém čase viděti bylo na klidném tomto místě, kde se ještě před nedávnem krásný klášter nacházel, zříceniny, rupy... Posléz počaly i rozplašené panny klášterní se vraceti a byl to bolestný pohled na klidné postavy tyto, vidoucí místnost, v níž pokojně žiti a bohubě zemřiti sobě byly umínily, v tak strašném stavu.“

„Jmenovitě uchvacující byl pohled na tři panny, nyní se vrátivší, jež po celou dobu bouře v lesích mezi Chvalínem a Novými Dvory se byly ukrývaly a mnoho trampot snášely tak, že jen s těží nebezpečností života ušly; ano jedna

⁵⁾ Dalšími probošty byli: Adalbert či Albert, Wolfram, Bertold, jež prý umřel 7. dubna 1212, Gunter 1226, jež umřel prý 1234, Fabián, jež zemřel 1242, Heřman, jež zemřel 1249 atd.

⁶⁾ Převoríši či prelátkami byly: Ida, jež zemřela 24. listop., Eliška, sestra knížete biskupa Jindřicha Břetislava, jež zemřela 31. března, Markéta, druhá sestra Jindřicha Břetislava, jež zemřela 13. července, Předslava († 28. září), Střezislava († 13. pros.), Kateřina († 26. srpna), Markéta († 19. září), atd. Léta úmrtí jich však **nedají** se bezpečně stanovit.

⁷⁾ D. c., II., 923. Sr. též Tomek, IV., 190.; Palacký, III., 287.; Vavřinec z Březové, II., 396., 490.; „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 84.; „Chorherrenbuch“, 771.; Frind, III., 234.

⁸⁾ Sr. o tom desátou poznámku při vypravování Mikově!

z nich měla tři prsty useknuty od jednoho bojovníka je pronásledujícího. Aby nyní svěřence své jen poněkud ubytovati mohl, zřídil Děpolt z nalezených zbytků několik nutných cel; jelikož však všechny pozemky klášterní naprosto byly zničeny, viděl se nucena usaditi panny tyto sobě svěřené, bylo jich v celku jedenáct, jež svízelně nebyly podlehly, až do příznivějších dob do Litoměřic, kde se ruční prací a almužnou bídne živily...“⁹⁾

Auktor náš ovšem neudává historické prameny právě uvedených podrobností, ale jsou jimi spis Mikův a Feyfarův.¹⁰⁾

* *

*

Ku klášteru doksanskému patřivalo proboštství v *Brozanech* u Roudnice. Za válek husitských zmocnily se ho zástupy vojska pražského asi na konci února roku 1421

⁹⁾ D. c., 151.—152.

¹⁰⁾ Alespoň v poznámce uvedu vypravování obou. Mika píše: „Žižka se svými povstaleckými vojsky přirazil k Litoměřicím. Protože však tohoto města dobýti nemohl, vydal se k Roudnici. Na této cestě provedl zuřivý čin v Doksanech. Panny s proboštem Děpoldem, jakmile zaslechly o vojích Žižkových, uprchly do Roudnice. Které však z nich do tohoto města dospíšiti nemohly, skryly se v nejbližších lesích. V opuštěném klášteře doksanském zůstala toliko jedna stařenka, aby věděla, co s klášterem se stane, a mohla o tom sestrám podati zprávu. Zatím přitáhly ke klášteru Žižkou vyslané zástupy, jichž vůdcem byl hejtman Unčička, jenž od Žižky dostal rozkaz, aby Doksany spálil. Když pak Unčička k dílu tomuto přikročiti chtěl, na pokyn sochy Panny Marie, stojící před kostelem, byl zadržen a zpět obrácen. Proto ustal od vypálení kláštera. Žižka za to dal jej na kůl přivázati a zastřeliti... Potom přišly nové zástupy husitů, jež všecko vyloupili, klášter zapálily, kostel zpustošily, zvony odvezly a hrozným pustošením vše zničily. Když o tom panny se dověděly, mnohé z nich z toho zemřely. Probošt Děpold... neměl, kam by hlavy skryl. Nešťastným dnem tohoto zpustošení bylo „pondělí po svátku sv. Prokopa.“ Sr. „Das Ruhmwürdige Doxan.“ V Litoměřicích 1726, na str. 49.—50.

Dr. Matyáš Feyfar poznamenává: „Brzy potom dostavil se druhý po kořisti toužící voj, jenž vše zpustošil, pak klášter zapálil, kostel zničil, zvony odvezl a vše hrůzou naplnil. Ubohé jeptišky, jež v této době ukryly se v lese, doufajíce, že brzy do kláštera se budou moci vrátiti, všechny nepříjemnosti snášely velice trpělivě a když o násilnostech husitů se dověděly, přemnohé z nich, jak věrný pramen vypravuje, podlehly bolu a zármutku. Tím stalo se, že později z 18 panen, jež do Roudnice utekly, když nej-

a daly ho spravovati Hynkem z Koldšteina. Alespoň T o m e k píše: „Zároveň (husité) prokázali vděčnost svou panu Hynkovi z Koldštejna, jakožto náčelníku poselstva do Polska, dosazením jeho za svého hejtmana v Litoměřicích, při čemž odevzdali mu ke správě a požívání statky probošství kostela sv. Štěpána v Litoměřicích a probošství jeptišek doksanských v Brozanech.“¹¹⁾ Jiní naproti tomu, jako na př. Sedláček tvrdí, že Brozany od nepamětných dob patřily ku probošství mělnickému, které sem dosazovalo rychtáře, obyčejně ze stavu vladyckého,¹²⁾ ale názor Tomkův zdá se býti správnějším, tím více, ježto i Palacký uvádí je jako probošství Doksan.¹³⁾ Jeptišky ovšem v Brozanech nezůstávaly, nýbrž pouze měly tu statky, na nichž duchovní správu pod dozorem probošta doksanského vedli premonstráté.

„Srdce lidské, je-li přivedeno do krajní zuřivosti, je-li mu dána zvůle, nezná mezí,“ tak krátce, ale břitce líčí husity „Dějiny království českého k užívání studující mládeže v c. k. státech,“ vydané r. 1817, když před tím uvedly, že po smrti krále Václava počali husité prováděti to, co si předsevzali, totiž bořiti všecky kláštery...¹⁴⁾ A slova tato plnou měrou platí o Doksanech. Tu panny premonstrátské v tuhé

horší hrůzy minuly, pouze 8 se jich do Doksan vrátilo, ježto ostatní jednak hladem, jednak úzkostí zemřely... Tři panny, jež se před pronásledujícími husity skryly v houští u Nového Dvora a ku přímělvě Marie Panny, ačkoliv zuřiví vojáci meči do houští sekali a jedné panně tři prsty uťali, zachráněny byly, navrátily se sice do kláštera, ale byly jako stín a opravdu ubožácky tak, že důstojný probošt a ostatní panny, když je spatřily, propukly v hořký pláč. Tyto tři panny jsou na památku svého šlechtěného zachránění, jehož se jim dostalo ku přímělvě Rodičky Boží, nejen v klášteře, ale i na rozličných místech klášterního panství zobrazeny...“ Sr. „Kurze Geschichte des königlichen Prämonstrateneser-Jungfrauen-Stiftes Doxan bei Leitmeritz.“ V Drážďanech 1860. 37., nn.

¹¹⁾ D. c., IV., 180.

¹²⁾ „Ottův sl. n.“, IV., 776.

¹³⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 222.

¹⁴⁾ Vydání knihovničky „Času“, 35. a pozn. Dílko toto přeložil profesor Jan Putna a neobyčejně vychválil prof. Frant. Sekanina v „Nár. Politice“ ze dne 26. ledna 1913. Náhodou bylo mi známo v originále již více let před tím — našel jsem je ve starých, pohozených spisech ve fáře chroustovické — a proto jsem byl zvědav, jak při překladu profesor Putna si vedl. Srovnal jsem tedy originál s překladem a bohužel shledal, že profesor Putna prostě mnohé věci, svědčící ve prospěch církve a náboženství, ve svém překladu vynechal. Upozorňuji tedy, že vydání tohoto spisku v knihovničce „Času“ má mnohé nedostatky.

řeholní kázni žijíce vychovávaly dívky české a věnovaly se zcela v tichosti službě Boží, jak svědčí rozvaliny jejich nádherného chrámu, o němž odborníci¹⁵⁾ tvrdí, že byl z nejznamenitějších památek slohu románského v Čechách. . . Zvůle husitská však neušetřila ani tohoto chrámu, ani vedlejšího kláštera a ani jeho obyvatel. Vše rozmetala, zničila, zkažila, povraždila. Opravdu srdce lidské, je-li přivedeno do krajní zuřivosti, jako stalo se u husitů jejich vůdci a svůdci, a je-li mu dána zvůle, nezná mezí. . .

Přepadení kláštera litomyšlského.

Jindřich Zdík ve své snaze po obrodu církve české ve směru papeže Řehoře VII. snažil se reformní řád premonstrátův usaditi, pokud možno bylo, ve všech důležitějších místech českého království. I obrátil tedy přirozeně zřetel svůj i k Litomyšli, městu veledůležitému, poněvadž téměř na hranicích českomoravských se prostírá a v době XII. století nabylo velikého významu pro celé jihovýchodní Čechy. Úmysl Zdikův¹⁾ byl mimoděk podporován i okolností, že v Litomyšli z dob minulých nalézal se větší kostel,²⁾ jehož stavbu též biskup zároveň s opravou menšího duchovního domu, jenž při kostele stál v místech, kdež nyní zámek se nalézá, znamenitě zvelebil a r. 1145³⁾ uvedl tam sbor bílých řeholníkův z kláštera strahovského.

Prvním opatem kláštera litomyšlského stal se Jan,⁴⁾ před tím řeholník strahovský, který po Jindřichovi Zčíkovi stal se biskupem olomouckým a zemřel r. 1157.⁵⁾

Roku 1344 při povýšení pražského biskupství na arcibiskupství

¹⁵⁾ Na bř. J. Brániš, „Dějiny středověkého umění v Čechách“, I., 27., ap.

¹⁾ Sr. Palacký, I., 418.; Zap, I., 579.; Dobner, I., 32., 84., 106., 211. a 167.

²⁾ Původcem tohoto kostela byl Břetislav II. v l. 1093—1100.

³⁾ Důvody pro tento rok, a to velice závažné, uvedl Nejedlý, d. c., I., 48.—50., ač sám dříve řekl: „Kdy premonstrátů se dostali do Litomyšle, nevíme.“

⁴⁾ Palacký nazývá ho posledním opatem benediktinským, a to od r. 1145—1150. Tomu odporuje ovšem novější názor o Litomyšli, jakožto sídle benediktinského kláštera vůbec.

⁵⁾ Dalšími opaty byli: Deocarus od 1151 do 16. června 1160; Jurata 1184; Myslen 1185—1201; Heřman do 2. července 1221; Walter od 26. června 1225 do 1226; Otto 1231—26. srpna 1234, atd.

biskupství bylo v klášteře litomyšlském zřízeno biskupství, jehož prvním biskupem stal se Jan, opat kláštera luckého na Moravě. Klášter premonstrátský trval však dále, ale řízen byl pouze převory. Většina jeho členů byli zároveň kanovníky nového biskupství.

Z jara roku 1421 vydali se husité s Žižkou v čele na válečnou výpravu do východních Čech. Dne 29. dubna přitáhli k Litomyšli. Měšťané se jim nebránili, ale slíbili jim, že přijmou čtyři články pražské. Z té příčiny také dne 1. května město jim vydali. Biskup Aleš ovšem před tím město opustil. Husité však jeho hradu a tím i kláštera premonstrátského, jenž v něm se nalézal, nedobývali. Toliko správu města odevzdali Divišovi z Miletínka.

Po druhé přitáhli husité k Litomyšli dne 14. února r. 1425 a přinutili Diviše z Miletínka, že odešel s vojskem svým do Kolína. Potom učinili útok na hrad, jehož se zmocnili. „Když sirotci, vypravuje alespoň Zap, všechno odpor ve hradě přemohli, na kostely, biskupskou residenci a klášter kanovníkův se vrhli, nikoho neživíce, všecko vytloukajíce, všecko kazíce, zvláště oltáře, obrazy a jiné ozdoby v kostelích a veliké kořisti sbírajíce.“⁶⁾

Ve stejném smyslu vypravuje o zkáze litomyšlského hradu a kláštera premonstrátského i František Jelínek a Karel Hradecký. Jelínek uvádí následující: „Potom, když již vše, co v hradě bylo živo, zhoubným mečem prošlo, chrámy Páně, hlavní biskupský Panny Marie, farní sv. Klimenta, kapli sv. Kvirina v biskupské residenci a kapli sv. Jiljí při konventě stojící, kdež se obyčejně kapitulum držovalo, loupili, oltáře, obrazy a jiné kostelní ozdoby a potřeby lámali a svatokrádežně hanobili; residenci biskupa, konvent, sídlo kapituly, dům officiála nedaleko brány hlavní stojící a jiné podobně vydrancovali, nábytek, jakého se kde dopídili, pobrali a mezi sebe rozdělili.“⁷⁾ Hradecký pak připojuje ku svému vypravování i příčiny, proč r. 1425 hrad a klášter nebyly vypáleny.⁸⁾

⁶⁾ D. c., II., 1031. Sr. též Palacký, III., 354; Tomek, IV., 322.; „Chron. vet. coll. Prag.“, II., 84.; „Chorherrenbuch“, 739.; Čermák, 199.

⁷⁾ „Historie města Litomyšle“, I., 300.

⁸⁾ „Dennice čili kronika města Litomyšle.“ Rukopis z r. 1834, str. 387.—388.

Reholníci, kteří tehdy unikli smrti, usadili se s převorem Wolfgangem u svého převorství ve Svitavách. Praví sice Čermák, že po vypuzení z kláštera premonstráti nabyli od dobrodinců mnohých statků a usídlili se s přívolením Jeníka z Mečkova či z Vedanic, jenž město zabral, na německém předměstí v Litomyšli, kde obývali dvůr a do řádu svého nových údův přijímali,⁹⁾ ale dokladů o tom není. Proto zdá se, že neodpovídá to pravdě.

Klášteru litomyšlskému patřilo převorství ve Svitavách na Moravě.

Svitavy bývaly první osadou moravskou, ležící při zemské bráně „na Trstenici“, odkudž vedla jedna cesta na Jevíčko a druhá k Letovicům. V nich již v nejstarší době zřízena byla česká fara, poněvadž obyvatelstvo okolní byli vesměs Češi. Teprve r. 1250 olomoucký biskup Bruno opodál této osady zřídil nynější město Svitavy a usadil v něm obyvatelstvo německé. Tím blízká česká osada záhy zanikla, aniž by se vědělo kdy a jakým způsobem. Biskup Bruno zřídil také v novém městečku faru a podací právo její r. 1256 odevzdal premonstrátům v Litomyšli.¹⁰⁾ Později pak, nejdéle však v druhé polovici XIV. stol., když osada znamenitě vzrostla, zřízeno tu docela premonstrátské převorství,¹¹⁾ jež přečkalo i bouře husitské.¹²⁾

Mimo převorství ve Svitavách náleželo premonstrátům litomyšlským i více far nejen v okolí Litomyšle, ale i na jiných panstvích, jako na př. v Morašicích, Širokém Dole, atd.

Nedá se upříti, že premonstráté litomyšlští, jako řeholníci vůbec, získali si od svého do Litomyšle uvedení až do válek husitských o město a celé jeho okolí zásluh velikých, poněvadž založili mnoho osad, v nich vedli duchovní správu

⁹⁾ D. c., 199.

¹⁰⁾ Sr. Čermák, d. c., 488.—489. a Dr. Zd. Nejedlý, d. c., na více místech.

¹¹⁾ Prvním známým převorem jest Mikuláš při roce 1364. Po něm však jest mezera až do r. 1453, kdy zase připomíná se převor Benedikt, atd.

¹²⁾ Ze by převorství toto, jak vypravuje Čermák, (488) roku 1423 od husitů do města vtrhnuvších bylo vypleněno, ale stavení jeho s chrámem na prosbu občanů ušetřeno, zdá se sice pravděpodobným, ale dokladů o tom není.

a lid povznášeli v sociálních útrapách a bídách tehdejších k cílům vyšším a ušlechtlejším. A tomuto směru se nezpro-
nevěřili ani v době na počátku patnáctého století, neboť, ač
prameny přinášejí o nich doklady, kterak někteří z nich
mezi sebou se svářili,¹³⁾ přece tytéž prameny nemají
žádného dokladu o jich mravní pokleslosti,
lakotě, zahálčivosti a podobně. Je tedy jasno, že při sla-
bostech lidských nezapomínali řeholníci sv. Norberta na
svůj úkol a dále že tedy poměry mezi kněžstvem vůbec
a řeholním zvláště nebyly ani v době století patnáctého
tak porušeny, aby zasluhovaly naprostého odsouzení, je-
hož se jim dostalo vraždami a pronásledováním od husitů.

Statky kláštera litomyšlského hned r. 1425 zabral Jeník
z Mečkova a po něm Vilém Kostka z Postupic, jemuž císař
Zikmund r. 1436 je zastavil. Tím vzata byla i pro budoucnost
jakákoliv možnost klášter obnoviti a znovuzřídit. A vskutku
klášter už se nevzpamatoval, byť titul jeho převora
trval až do 1544.¹⁴⁾

Spustošení kláštera želivského.

Kníže Soběslav na poděkování Pánu Bohu za mnohá¹⁾
dobrodiní založil společně se svou manželkou Adlétou roku
1139 v Čechách ku straně moravské klášter jménem Želivo
či Želiv a uvedl do něho benediktiny.²⁾ K výživě
mnichů věnoval zakladatel krajinu okolo říčky Libé či Lubé,
kteráž později dle kláštera při ní stojícího byla nazvána
Želivkou. První členové tohoto domu Božího přišli ze Sázavy
od sv. Prokopa, odkudž pocházel i první jejich opat Regin-
hard, čili Rejnard. Byl rodilý z Met za Rýnem, muž výborný,
moudrý, příjemný a pečlivý, který uměl krásně malovati
i šelické věci mistrně řezati a sklem vykládati. Opat tento
s bratřími svými vzdělav vůkolní krajinu a zřídil při klá-
šteře veliký a krásný kostel Panny Marie, jakož i menší

¹³⁾ Sr. Nejedlý, 90.

¹⁴⁾ Posledním převorem jeho, jakož i převorem ve Svitavách
a zároveň administrátorem litomyšlského biskupství, byl bratr
Wolfgang.

¹⁾ Zap, I., 551. za hlavní z nich čítá zachování při životě,
když Soběslav r. 1139 při návratu svém ze župy Nišanské a Budi-
šínské v Krušných horách bez úrazu vyšel z hrozné bouře.

²⁾ Sr. Zap, I., 552., 589.; Palacký, I., 419.; Dobner, I., 102., 103.

kostel sv. Petra a Pavla z vůle vyšší odešel po deseti letech i s bratřími zpět do Sázavy³⁾ a klášter svůj postoupil r. 1149 řádu premonstrátskému.⁴⁾

O postoupení tomto mezi dějepisci vyskytují se zprávy sobě odporující. Jedni za příčinu jeho uvádívají žaloby, jež prý na benediktiny želivské byly dodány pražskému biskupovi Danielovi,⁵⁾ druzí osobní náklonnost Danielovu k premonstrátům a podobně.⁶⁾ Ale jediné pravdou jest a zůstane, že příčinou jeho byl reformní církevní směr, jež biskup Zdik do zemí českých zavedl a jemuž získal i nového biskupa pražského Daniela. Poněvadž pak benediktini tomuto směru se uzavřeli, Zdik kláštery jich, pokud mohl, předával premonstrátům. U Želiva bylo to tím snadnější, poněvadž statek želivský patřil biskupovi pražskému a týž byl patronem tamějšího kláštera.⁷⁾

První premonstráti do Želiva přišli z kláštera steinfeldského a jich opatem stal se zbožný Gotšalk.⁸⁾

Spustošení tohoto kláštera od husitův událo se 6. května r. 1420. Když totiž vypršelo dne 23. dubna r. 1420 příměří, jež strana královská s husity dne 13. listopadu 1419 byla uzavřela, vrhli se husité na boření klášterův a kostelů. Počátek učinil Žižka, který z Tábora, když si byl vojsko své i jízdu, jak náleží spořádal, vydal se na výboj. Tehdy přepadl klášter milevský, nepomucký a i také želivský.

Brunner o tom píše: „V blízkosti Tábora nalézající se premonstrátské kláštery v Milevsku, v Louňovicích a v

³⁾ V Sázavě stal se Reginhardus opatem r. 1162. Ostatní želivští benediktini rozešli se po jiných svých klášterích v Čechách a na Moravě.

⁴⁾ Dobner, I., 70., 103.

⁵⁾ Tak na př. Zap píše: „Téhož roku 1148 brzy po vyvolení biskupa Daniela nějaké žaloby na opata a mnichy kláštera želivského vznikly a do Prahy doneseny byly... Tu pak biskup nevyšetřiv ani vin, kterými benediktini v Želivě bezpochyby křivě byli nařknuti..., jim rozkázal, aby klášter opustili...“ D. c., I., 589.

⁶⁾ Novotný na př. připisuje skutek tento hlavně živé a těkavé povaze Danielově, a dokládá, že biskup odhodlal se „hned po svém zvolení vypuditi pod malichernými záminkami mnichy benediktinské z kláštera želivského, nedávno na půdě biskupské založeného, aby ho mohl darovati premonstrátům.“ (D. c., I.², 835.) S tím ovšem, jak na první pohled jasno, souhlasiti nelze.

⁷⁾ Více podrobností o tom u Zapa, I., 589. a Novotného, I.², 835.—836.

⁸⁾ Opaty byli: Gotšalk 1148—11. února 1184, Otto od 24. února 1184—1189, Marsil 1210, Vilém 1219—2. července 1221, Heřman 1233—1236, Ambrož 1243, Marsil 1258—1262, atd.

Želivě byly prvními oběťmi, jež husitům do rukou padly. Klášter želivský, který v čas byl od bratří opuštěn, ... byl vyloupen a pobořen dne 6. května r. 1420.“⁹⁾

Totéž potvrzují: Frind,¹⁰⁾ Vavřinec z Brezové¹¹⁾ a jiní.¹²⁾ Čermák alespoň připomíná: „Když husité klášter milevský a louňovický byli vyplnili a spustošili, udeřili i na Želiv. Bratři želivští utekli do Jihlavy a poblíž kláštera svedena r. 1424 bitva mezi katolíky a husity, v kteréžto Jan z Leskovic, vůdce katolíků, s četnými přívrženci svými zahynul. Když pak bouře se byly utišily, svolal opat roztroušené bratry své zase do jejich, bohužel, strašně spustlého kláštera a setrval nyní zde vzdor nebezpečí neustále od husitů hrožícímu.“¹³⁾

Premonstrátům želivským patřilo proboštství v Kněžicích u Jihlavy na Moravě s kostelem sv. Jakuba.¹⁴⁾

Původně Kněžice s okolními vesnicemi Brodci, Hrotozem a Vískou tvořily součástku zboží kláštera želivského. Proto pro duchovní potřeby svých poddaných zřídili tu záhy premonstráti faru, jejíž duchovní správu sami obstarávali. Roku 1289 docela jistý Theodorik udělil proboštovi, t. j. faráři kněžickému Jindřichovi, jenž byl knězem želivským, patronát kostelů v Abdově a Morbesu. Roku 1357 a 1387 připomínají se v Kněžicích jako probošti želivští premonstráti Bernard a Drslav. Proboštství kněžické přetrvalo sice bouře husitské, ale zaniklo za to asi uprostřed XVI. století,¹⁵⁾ kdy fara byla obsazena knězem lutheránským.

Podobně i v Jihlavě měli želivští premonstráti proboštství či faru. Alespoň jihlavský farář, premonstrát ze Želiva Jakub, roku 1387 vyměnil si faru svou s výše připomenutým Drslavem, proboštem z Kněžic.¹⁶⁾

* * *

⁹⁾ D. c., 520.

¹⁰⁾ D. c., III., 232.

¹¹⁾ D. c., II., 395.

¹²⁾ Na př. „Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen“, VI., 138.; Dobner, I., 118., pozn. h.

¹³⁾ D. c., 218.

¹⁴⁾ Sr. Čermák, 489.—491.

¹⁵⁾ Posledním proboštem připomíná se r. 1536 kněz Jan.

¹⁶⁾ Sr. Čermák, 490. a Žák, d. c., XVII., 796.

Z řeholníků želivských v době předhusitské nejčastěji bývají jmenováni tři, a to první opat Gotšalk, kronikář Jarloch a strůjce zhouby mnohých klášterů, odpadlý mnich Jan. Zmíním se však obšírněji pouze o prvním,¹⁷⁾ poněvadž v životě jeho zračí se vliv, jehož premonstráté v Čechách požívali.

Gotšalk narodil se roku 1116 v biskupství kolínském v Němcích a zemřel dne 11. února 1184 v Louňovicích. Vstoupil do premonstrátského kláštera ve Steinfeldě a nabyl tu pro své vědomosti, rozhled a bezúhonný život veliké vážnosti. Celý život svůj věnoval prospěchu svého řádu, neboť sotva r. 1149 stal se opatem v Želivě, zařídil ještě téhož roku panenský klášter v Louňovicích, pak kol roku 1153 v Dolních Rakousích kláštery v Gerasu (Jeruši) pro řeholníky¹⁸⁾ a v Perneku pro řeholnice a r. 1183 klášter premonstrátů v Kounicích na Moravě. Kronikář Jarloch, který mu dosloužil k smrti, píše o něm, že jeho jméno, jako olej rozlitý po vodě, vyhlášeno a známo bylo po Čechách, Moravě, Rakousích a po celém řádu sv. Norberta tak, že všechna knížata, biskupové a pánové ve zvláštní uctivosti ho chovali. Svě duchovní osady řídil více vlastním příkladem, nežli slovem, ačkoliv v následování jeho skutkův nemohl ho nikdo dostihnouti. Po skonání v Louňovicích byl od premonstrátů nesen nejprve do Načeradce, kdež mši sv. sloužil kněz Radoslav a potom dále do Želiva. Pražský biskup Jindřich Břetislav dostav zprávu o jeho úmrtí, vzkázal do Želiva, aby s pohřbem čekali do jeho příchodu. I dostavil se čtvrtého dne spolu s knížetem Děpoldem II., vladařem v těchto stranách českých, a spolu s ním a se čtyřmi opaty tělo nebožtíkovy ke hrobu nesl. Pohřeb pak konal se za neobyčejného účastenství hojně shromážděného kněžstva, panstva a lidu.¹⁹⁾

Jsou-li pravdivy právě podané zprávy Jarlochovy, a není ani nejmenší příčiny, abychom o tom pochybovali, pak jest nade vší pochybnost zjištěno, že premonstráté v Če-

¹⁷⁾ O Jarlochovi sebral první zprávy v celek Dobner z jeho vlastní kroniky. (Sr. Dobner, I., 13.—122.) a o Janu Želivském píše mnoho Paclý i Tomek a jiní při líčení bouří husitských.

¹⁸⁾ Proto podnes opat želivský má titul „Pater — abbas canonie Gerusene“, t. j. „Otec — opat kanonie jerušské“.

¹⁹⁾ Sr. Zap, I., 672.; Dobner, I., 70.—118. a jinde.

chách hned při svém sem příchodu hráli, ne-li první, tož jednu z hlavních rolí na půdě politicko-církevní, že jejich vliv sahal od chýší venkovanů až po biskupskou berlu a knížecí korunu a tomu že bylo tak nejen v Praze, ale i daleko po celých Čechách, i Moravě a Rakousích. Klášter želivský byl tenkrát opravdu středem církevního života. . . .²⁰⁾

Vyvrácení kláštera louňovického.

Želivský opat Gotšalk toužil, by v Čechách s mužskou řeholí sv. Norberta rozšiřovala se i ženská řehole téhož řádu. Tehdy mezi premonstráty žil bratr Jindřich, muž velmi učený a zvláště v lékařství nad jiné umělý a moudrý. Ten ještě přebýváve ve Šteinfeldě a potom v Čechách, nejspíše na Strahově, léčením mnoho peněz zahospodařil, jež pro větší zásluhu u Boha k založení nového kláštera pro panny řeholní dle přání Gotšalkova vynaložiti si usmyslil. Koupil tedy kus lesní pouště u hory Blaník, k západní straně ležící, od knížete českého a vyjednav k tomu si povolení, založil tam roku 1149 panenský premonstrátský klášter v místě, jemuž od starodávna Lúněvice či Louňovice se říkalo.¹⁾ Opat Gotšalk pak požádal v klášteře Dunewaldu za nový sbor k osazení tohoto kláštera.²⁾

Husité vyvrátili klášter louňovický již dne 23. dubna roku 1420. Z a p alespoň dí: „Louňovický panenský klášter pod horou Blaníkem ležící byl hned po dobytí kláštera milevského 23. dubna 1420. od táborův přepaden a zkažen.“³⁾

S tím souhlasí B r u n n e r,⁴⁾ F r i n d⁵⁾ a jiní⁶⁾ s dodatkem, že klenoty byly zachráněny do Příběnic a opat že se

²⁰⁾ Po svém přepadení r. 1420 klášter želivský živořil v nedostatku hmotných prostředků. Za krále Jiřího r. 1467 docela statky jeho byly zastaveny hejtmanovi kraje čáslavského, Trčkoví z Lípy, jehož rod vládl v Želivě až do r. 1599. R. 1567 úmrtím opata Martina II. v Jihlavě zanikly klášter a konvent úplně. Teprve r. 1623 koupil Želiv zase klášter strahovský. Konečně r. 1643 zřízeno tu bylo opět samostatné opatství.

¹⁾ Sr. Zap, I., 590.; Palacký, I., 420.; Dobner, I., 93.—117.

²⁾ Probošty byli: Petr 1181—1183, odtud do Kounic na Moravě povoláný, po němž Manduinus r. 1184.

³⁾ D. c., II., 844.

⁴⁾ D. c., 520., 777.

⁵⁾ D. c., III., 2312., 235.

⁶⁾ Na př. Vavřinec z Březové, II., 396.; Dobner, I., 98. atd.

utekl do Soběslavě. Tak Čermák uvádí: „Dne 23. dubna r. 1420 přepadli táborité nejprve klášter milevský a vyloupivše a spustošivše jej, udeřili na Louňovice, jež taktéž vyloupili, vypálili a konečně i zbořili. Panny ve strachu svém utekly se kam mohly, uschovavše nejdražší klenoty, nádoby a poklady kláštera svého na pevném hradě přiběnickém; ale i toho hradu dobyli táborité dne 12. listopadu a ztroskotavše jej zničili s ním zároveň i sem ukrytý poklad louňovický.“⁷⁾

Že mnoho panen tehdy zahynulo, svědčí Borový slovy: „Jen některým jeptiškám podařilo se uniknouti dříve, nežli táborité r. 1420. tiché obydlí jejich přepadli; ostatní panny jsou pobity a klášter v ssutinu obrácen.“⁸⁾

Sotva Louňovice byly vyvráceny a jeptišky buď pobity, nebo rozeznány, zastavil král Zikmund celé klášterství Janovi z Chotěnic, ačkoliv táboři činili si na ně nároky. Alespoň když jednalo se o usmíření jich s císařem, Oldřich z Rosenberka a Přibík z Klenového, jichž rozsudku se Zikmund podal, vydali dne 16. října 1436 výnos, dle něhož císař zapíše táborům zboží kláštera louňovického, kterého se byli již r. 1420 zmocnili a k městu svému Táboru připojili,⁹⁾ v ceně 2500 grošů pražských tak, aby výplata toho zboží celý rok napřed ohlášena byla. Dostali tedy klášter louňovický táboři, kteří zase r. 1547. prodali jej Janovi z Pernštejna. Tím pro řád premonstrátský byl navždy ztracen dříve vynikající a slavný klášter tento...

Zničení kláštera milevského.

Mezi pány, kteří ve vojsku českém bojovali v bitvě loděnické,¹⁾ nalezal se též Jiřík z Milevska, kterýž měl mnoho statků a lidí poddaných. V bitvě této padl pod Jiříkem kuň a Jiřík by byl zahynul i sám, kdyby mu dva jeho vojíni, Mstoň a Blažim, nebyli poskytli hned jiného koně a nevyvedli ho ze vřavy bitevní. To pohnulo pana Jiříka, aby uskutečnil myšlenku svou, již před lety se obíral, že totiž na svém rodném statku milevském založí premonstrát-

⁷⁾ D. c., 243.

⁸⁾ D. c., 229.

⁹⁾ Sr. Zap, II., 1245.

¹⁾ Bitva tato byla svedena 10. prosince 1185 u Loděnic blíže Krumlova na Moravě mezi Kunratem, Ottou a Přemyslem Otakar.

ský klášter. Myšlenka tato nutkala ku provedení tím spíše, poněvadž mladý Gerlach či Jarloch, příbuzný Jiříkův, již r. 1177 vstoupil do kláštera želivského a učeností, nábožností a horlivostí velice vynikal.²⁾

Založen jest tedy r. 1184 v Milevsku, opodál staršího kostela sv. Jiljí, v místě příjemném klášter a při něm vystavěn velký chrám o dvou věžích ke cti Panny Marie. Když pak r. 1187 budova klášterní byla dostavěna, uvedeni byli do ní premonstráti ze Želiva a jich opatem stal se teprve jednadvacetiletý Gerlak, později český kronikář.³⁾ Týž spravoval místo své až do roku 1228.⁴⁾

Pan Jiří nově založenému klášteru daroval nejen Milevsko, ale i mnoho vesnic okolních. Tím klášter tento po čase tak se rozmohl, že v něm ve XIV. století až 300 mnichů se nalézalo.⁵⁾ Zničen pak byl od husitů 23. dubna roku 1420.

O tomto zničení píše Zap: „První Žižkova výprava z Tábora byla na bohatý blízký klášter premonstrátův milevských. Opat Slavomír předvídaje již dávno, jaké mračno na blízkém Táboře se stahuje, učinil všeliké opatření k obraně kláštera, zřídil sobě zbrojnou sílu a upevniv klášter, příkopy a náspy. Již dne 23. dubna 1420 zjevil se Žižka se svým hrozným sborem před Milevskem, přijat jsa ovšem jak od posádky, tak od mnichův odhodlaným odporem. Klášterští ve zbrani méně cvičení poznali brzo, že přemoci táborův neodolají a v nočním útěku spásu svou hledali. I vpadli táboři do kláštera a vydrancovavše, kde co bylo, celé stavení klášterní, jakož i chrámy Panny Marie a sv. Jiljí v požeh dali. Kdo z mnichů a lidí klášterských se opozdil, krutou smrtí život svůj skončil.“⁶⁾

²⁾ Sr. Zap, I., 677.—678.; Palacký, I., 419.; Dobner, I., 25., 120.; Čermák, 309.—310.

³⁾ Kronika jeho nezachovala se celá. Sahá toliko do r. 1198, ač spisovatel její ještě 2. července 1221 na živě byl. Dobner, jenž kroniku tuto vydal ve svých „Monumenta...“, na konci její uvádí poznámku: „Až sem (do r. 1198) sahá kronika prvního opata milevského Jarlocha. Ostatní část se nedochovala. Schází čtyři folia čili jeden čtverlist, spálený za požáru, jímž Žižka tento klášter zničil. Jsou toho na knize mnohé stopy...“ D. c., I., 129., pozn. b. „Ottův sl. n.“ pak o ní dí: „Jest nejspolehlivějším a nejlepším pramenem pro dobu českých dějin v letech 1173—1197.“ D. c., XIII., 84.

⁴⁾ Dalšími opaty byli: Jan 1234—1236, Ojř (Hogerius) 1234 atd.

⁵⁾ „Ottův sl. n.“, XVII., 336. a jiní.

⁶⁾ D. c., II., 795.

Brunner poznamenává: „Roku 1420. byl klášter tento od husitů rozvalen. Mezi krutými vůdci husitskými byl i bývalý zdejší řeholník Jan z Milevska,⁷⁾ jenž více než nejhorší nepřítel proti vlastnímu svému domovu zuřil a posléze po mnohých ukrutnostech byl v Praze sťat. Po válkách husitských nemohl se klášter milevský více ze svých ssutin vzpamatovati.“⁸⁾

Podobně se vyjadřují Frind,⁹⁾ „Chron. vet. coll. Prag“,¹⁰⁾ Vavřinec z Březové,¹¹⁾ Čermák a jiní. Čermák na př. uvádí: „Když r. 1419. hrozivé výstupy přívrženců žižkových počaly, nelenoval opat, nýbrž hleděl všemožně připravit se na možné přepadení svého kláštera. I ozbrojil všechny své poddané a opevnil klášter svůj, seč byl, obehnav jej příkopy a zřídil náspy; ale, bohužel, všechna tato jeho namáhání ukázala se býti marnými, neboť když r. 1420 dne 23. dubna Žižka před klášteřem se objevil, musila se celá posádka po krátkém odporu přesile podrobiti. Táborité vrazili do kláštera, vyplnili vše a zapálili konečně slavnou budovu tuto. Kdo se mohl utéci, utekl; že ale z premonstrátů všickni se nezachránili, nýbrž šest jich při hrozném tomto požáru bídě zahynulo,¹²⁾ o tom svědčí šestero koster nalezených v ssutinách jedné chodby křížové...“¹³⁾

Tomek ovšem a Palacký jako obyčejně, kde se jedná o zuřivost husitů, hledí zkázu a vraždy jejich co možno zmenšiti. Proto Palacký suše dí: „První znamenitější klášterové, kteří v ssutiny lehli, byli na venkovu klášter milevský dne 23. dubna“¹⁴⁾ a Tomek docela tvrdí, že mni-

⁷⁾ Obyčejně sluje Jan ze Želiva. Ze by však tento Jan byl býval také řeholníkem v Milevsku, není o tom dokladů, ač je to dosti pravděpodobné. Byl sťat v Praze 9. března 1422. Týž osobně účastnil se také přepadnutí Želiva dne 6. května 1420.

⁸⁾ D. c., 744.

⁹⁾ D. c., III., 233.

¹⁰⁾ D. c., II., 80.

¹¹⁾ D. c., II., 357.

¹²⁾ Souditi ze šesti koster, nalezených v ssutinách jedné chodby křížové, že toliko šest premonstrátů tehdy zahynulo, není správné. Faktum toto zajisté svědčí, že tehdy klášterníci najisto zahynuli, ale počet zahynulých určitě stanoviti se nedá, — a byl zajisté mnohem větší nežli udává tuto Čermák — poněvadž množství jiných zahynulo v celách, ve sklepích, v kostele, ve věži atd.

¹³⁾ D. c., 315.

¹⁴⁾ D. c., III., 195.

chové zachránili se útekem, říká: „V den sv. Jiří (23. dubna) dobyl Žižka předně premonstrátského kláštera v Milevsku, jež táboři ihned vypálili a zbořili; mniši byli se nejspíš¹⁵⁾ prve zachránili útekem.“¹⁶⁾

Po válkách husitských vrátilo se sice několik mnichů do opuštěného kláštera, ale osud jejich byl politování hodný. Císař Zikmund totiž všechny statky klášterní zatím byl dal v zástavu pánům z Rožmberka. Zůstali tedy milevští premonstráté zcela v závislosti pánův zástavních, což trvalo až do r. 1575.¹⁷⁾ Roku 1683. premonstráti strahovští založili si tu zase převorství.

Premonstráti milevští již od dob nejstarších mívali proboštství v Toužimi¹⁸⁾, v hejtmanství karlovarském při kostele Narození Panny Marie. I toto proboštství bylo od husitův zničeno za vůdcovství Jakoubka z Vřesovic r. 1426. a řeholníci jeho byli pobiti.

Kolik řeholníků v Toužimi přebývalo, nevíme, ale rozhodně bylo by chybou, kdybychom se domnívali, že tam byli pouze tři nebo čtyři, neboť tehdy, na počátku patnáctého století, byly poměry mezi kněžstvem docela jiné, nežli za doby naší. Pravda, v Toužimi měli vlastně premonstráti jenom větší faru s duchovní správou, ale nejméně deset řeholníků jistě tam pobývalo. Alespoň B o r o v ý, dobrý znatel poměrů středověké církve české, píše: „V městech a osadách bylo až příliš hojně o potřeby církevní postaráno. Kde nyní nacházíme faráře s jedním nebo dvěma kaplany, tam ve XIV. století bývalo deset až dvacet kněží ustanoveno. Porovnáme-li tehdejší poměry s nynějšími, stává se rozdílem tím více nápadným. Byloť tenkrát v Čechách obyvatelstva sotva 3,000.000; počet farních osad v celém království činil 2100. Roku 1874. jest katolíků v Čechách přes 5,400.000 a počet far jest mnohem skrovnější, obnáší pouze 1900.“¹⁹⁾ A dle tohoto měřítká musíme usuzovati a počítati, kdykoliv

¹⁵⁾ Že to pravdivo není, dá se souditi už z toho, že opat se připravil k obraně kláštera a hájil ho. Proto i všichni mniši zde zůstali až do posledního okamžiku.

¹⁶⁾ D. c., IV., 45.

¹⁷⁾ Toho roku totiž císař Maximilian II. přepustil Milevsko i s celým příslušenstvím za 47.933 kop gr. Křištofovi ze Švamberka. Konvent proto se rozešel a opat Matyáš stal se děkanem v Soběslavi. Sr. Čermák, 3., 18.

¹⁸⁾ Sr. Zap, I., 678.

¹⁹⁾ D. c., 206.

v době husitské se jedná o přepadnutí a vyhubení ať již klášterů, nebo far, ať duchovních domů.

Mimo v Toužimi spravovali milevští premonstráté ještě více, hlavně v okolí Milevska se nacházejících, far.

Nehody kláštera tepelského.

Mezi pány, kteří r. 1190. s knížetem Konrádem Otou provázeli do Itálie císaře Jindřicha VI., byl také znamenitý český šlechtic Hroznata,¹⁾ syn Sezimy,²⁾ v bitvě u Loděnic padlého, předek potomních pánů z Krašova a ještě později rytířův a pánů z Guttenšteina a z Vrtby. Tento Hroznata učinil slib, že se přeplaví do Palestiny³⁾ a přidruží se ku křižáckému vojsku císaře Bedřicha Rudovousa. Odstrašen však smrtí císařovou a nešťastným výsledkem celé výpravy, zůstal v Itálii a papeže Celestina III. prosil za změnu svého slibu.⁴⁾ Papež mu uložil, aby, až se do své vlasti vrátí, založil klášter. Proto Hroznata, jakmile do Čech zavítal, počal r. 1193 své předsevzetí a i povinnost uskutečňovati a vyhlédl pro nový klášter místo nedaleko svého hradu Teplé nad říčkou Teplou. A sotva se tak stalo, hned také položeny byly základy a Hroznata přítomností svou, štědrým nadáním a mnohou péčí se nemálo přičinil o to, že stavba byla uspíšena.

Do kláštera asi r. 1197. uvedeni byli řeholní kanovníci ze Strahova, jichžto prvním opatem stal se bratr Jan.⁵⁾

Nadání, kteréž Hroznata⁶⁾ klášteru svému učinil, bylo velmi znamenité.⁷⁾

Z premonstrátských klášterů v Čechách byl tepelský jediný, jenž v revoluci husitské ušetřen byl značněj-

¹⁾ Sr. Palacký, I., 419.; Zap, I., 693.—694.; Čermák, 355.—391.

²⁾ Sr. Dobner, I., 91.

³⁾ Dobner, I., 42.

⁴⁾ Změna podobného slibu dle církevního práva a katolické mravouky je možnou.

⁵⁾ Tento Jan zemřel 21. srpna 1233. Mezitím však r. 1219 jmenuje se opat Vilém. Pak byli opaty: Bernard 1233—1242, Gerhard 1242—1248, Benedikt 1248—1259, který dobrovolně odstoupil, atd.

⁶⁾ Hroznata byl proboštem v Teplé r. 1215 a 1216. Do řehole vstoupil r. 1201 a zemřel 21. srpna 1233.

⁷⁾ Roku 1233 přikoupen byl újezd vydžínský.

ších škod.⁸⁾ Crugerius připisuje okolnost tuto hlavně ochraně, jaké se opatu kláštera tohoto Ráčkovi dostalo od pánů z Risemburka, domnívá se, že Ráček pocházel z příbuzenstva jejich a udává zároveň, že touž dobou ještě jiní dva členové z rodu risemburského v klášteře tepelském žili. Byli to Vilém, jenž v mladistvém věku zemřel a Děpold, který prý později povolán byl za probošta do Doksan.⁹⁾

Že klášter tepelský také husity napaden byl, nedá se popříti. Alespoň Palacký připomíná, že upadl v moc jejich před 20. lednem roku 1421¹⁰⁾ a Sedláček¹¹⁾ tvrdí, že téhož roku byl od nich vypálen, ač klášter dále trval. Toliko část klášterních statků byla zastavena a Hroznětín od Zikmunda zabrán.¹²⁾

Náboženské idee a zásady husitství, poněvadž v podstatě byly revolucí, přinesly národu českému mnoho škod. Když totiž někteří duchovní vůdcové husitští oproti katolické zásadě o tradici a Písmu sv. podávali lidu jenom bibli a zavrhovali skoro celou zevnější formu církevního života, posluchači jich vyvodili si z toho, že posvátné budovy a umělecká díla mají se ničiti, že přednost se má dáti stodole před chrámem a sádce před křtitelnicí, že svatá hostie jako „modla“ a „motýl“ a latinské hymny jako „štěkot psí“¹³⁾ mají býti posmívány a ihned od myšlenek přistoupili ku skutkům, jichž výsledkem byla nesčetná řada ssutin katolických chrámů a klášterů se vším, co v nich nahromadila v dobách dřívějších proslavená „česká zbožnost“ a muži opravdu velcí jako byl Hroznata, právě připomenutý...

Vyplenění kláštera chotěšovského.

Zakladatelem kláštera chotěšovského¹⁾ okolo roku 1200, nebo dle některých, ač nesprávně, již r. 1196²⁾ byl český

⁸⁾ Brunner, d. c., 598.

⁹⁾ D. c., červenec, 37.

¹⁰⁾ „Urk. Beiträge“, I., 89.

¹¹⁾ „Ottův sl. n.“, XXV., 226.

¹²⁾ Klášter tento trvá posud a je jedním z nejznamenitějších v Československu. Sr. „Ottův sl. n.“, XXV., 226.—227.

¹³⁾ Sr. von Bezold, d. c., 18.

¹⁾ Sr. Palacký, I., 420.; Zap, I., 721.

²⁾ Sr. na př. Čermák, 396.

pán Hroznata, tentýž, jenž založil klášter tepelský. Druhou převorkou chotěšovskou byla vlastní sestra Hroznatova Vojslava, která, byvši provdána za knížete mazovského Otu, zatím ovdověla.³⁾ Klášter sám byl spravován probošty z kláštera tepelského.⁴⁾

Chotěšovský klášter byl od husitů zničen v lednu r. 1421. Na počátku tohoto roku totiž dlel Žižka se svými vojsky v Plzeňsku a dobýval tam tvrze a sídla všech „nepřátel“ kalicha. V té době také, jak poznamenávají Zap⁵⁾, Tomek⁶⁾ i Palacký,⁷⁾ dobyl a zkazil staročeský klášter v Chotěšově. S tím souhlasí Vavřinec z Brezové,⁸⁾ „Chron. vet. coll. Prag“,⁹⁾ Sedláček,¹⁰⁾ Čermák¹¹⁾ a jiní. Panny před vzetím kláštera utekly do Plzně.

Čermák na př. píše: „Roty Žižkovy přihnuly se na počátku roku 1421. i do plzeňského kraje a objevily se za krátko před Chotěšovem. Probošt (Hynek) vida hrozící svěřencům svým nebezpečností, opustil s nimi ještě v čas klášter a utekl se s nimi do pevné Plzně, svěřiv obranu kláštera svému šlechtnému hejtmanovi a jeho zbrojnošům. A vskutku, po několik dní odráželi udatní zbrojnoši chotěšovští s úspěchem útoky nepřátelské, až konečně nesmírné přesile zuřivců odolati nemohše, podlehli dne 18. ledna, načež klášter od rozkácených rot **vzat**, bezohledně vše, co nalezeno, pobráno a vyplněno, vše co žilo, nemilosrdně pobito. Nejsmutnější však osud potkal šlechtného hejtmana, jenž, když katolické víry se zřící a poklady klášterní prozraditi pevně a nezlomně se zdráhal, do vysmolného sudu zabeďněn a před branou klášterní na hranici za živa nemilosrdně upálen.¹²⁾ Konečně dal Žižka, jak jeho oby-

³⁾ První převorkou či prelátkou byla Matylda, jež zemřela 7. ledna a slove „prima praelata“. Vojslava zemřela 26. listopadu a slove „fundatrix ecclesiae“, t. j. „zakladatelka kostela“.

⁴⁾ Probošty byli: Zdislav, Gothard, jenž zemřel prý 9. června 1250, atd.

⁵⁾ D. c., II., 882.

⁶⁾ D. c., IV., 130., jenž nazývá Chotěšov „pevným“ klásterem.

⁷⁾ D. c., III., 268.

⁸⁾ D. c., II., 447.

⁹⁾ D. c., II., 82.

¹⁰⁾ Místopisný slovník, pod heslem „Chotěšov“.

¹¹⁾ D. c., 410.

¹²⁾ Na místě tomto, na silnici k Stodě vedoucí, stával sloup s křížem. R. 1867 místo kříže postavena tu byla socha P. Marie. Sr. Köpl, „Das ehemalige Prämonstratenser-Chorfrauen-Stift Chotieschau“, 24.

čejem bylo, veškerá stavení klášterní zapáliti, aby tím způsobem vše ostatní, cokoliv snad ještě skryto, loupežným rotám jeho bylo ušlo, v nivec uvedeno bylo.“¹³⁾

Po zničení kláštera, až na nepatrný díl, rozebrala si statky jeho sousední husitská šlechta.¹⁴⁾ Tím, ocitly se jeptišky v postavení přímo zoufalém.

Palacký sděluje, že dle přísných zásad praktického husitství i tanec patřil ku smrtelným hříchům, jež bez milosrdenství měly býti trestány.¹⁵⁾ Za to ničení a ubíjení nevinných klášterních panen považovali husité za skutek „Zákona Páně“! Opravdu divné to bylo „Desatero“ a divný „Zákon Páně“! Dnes nedovedeme jich již ani pochopit...

Rozvalení kláštera hradiského.

Kníže Břetislav, když ještě byl vojvodou moravským, vystavěl na podhradí olomouckém druhý hrad pro svou manželku Juditu. Jeho syn Ota I., Sličný, předsevzal si s manželkou svou Ofkou či Eufemií, že tento hrad promění v klášter. Povolal tedy sem, bezpochyby z Břevnova, mnichy řádu sv. Benedikta s opatem Janem. Stalo se to r. 1077., jakmile byl hrad k obývání mnichů připraven.¹⁾ Také tu stávala, snad již před tím, kaple sv. Štěpána, kteráž přibylým řeholníkům za kostel sloužila.²⁾ Vysvěcení kláštera dalo se dne 3. února 1078.³⁾ od biskupa olomouckého Jana.

Téhož dne a roku byl také vydán zakládací list, jejž podepsali při svěcení přítomní hosté, a to kníže Vratislav, bratr zakladatele Oty, opat Menhard z Břevnova, opat Vít ze Sázavy, Svatobor, probošt od sv. Petra v Brně, kněží

¹³⁾ D. c., 411., kterážto zpráva jest slovným překladem ze spisu: Robert Köpl, „Das ehemalige Prämonstratenser-Chorfrauen-Stift Chotieschau“, na str. 24.

¹⁴⁾ Sr. Brunner, 770.

¹⁵⁾ „Urk. Beiträge“, II., 440.

¹⁾ Jméno tohoto kláštera píší různé prameny různě; jako: Hradisko (Ottův sl. n., XI., 748.), Hradisko Kášer (taméž), Hradiště (Tomek, IV., 526.; Palacký, III., 467.), ba i Hradišť (Čermák, 245.). Latinsky sluje „Gradiacium“, tedy česky nejlépe Hradisko.

²⁾ Sr. Zap, I., 390.—391.; Palacký, I., 426.; Čermák, 247. nn.; Dobner, I., 106. a 174.

³⁾ Z té příčiny některé prameny rok tento považují za rok založení.

Benedikt, Petr a zase Benedikt, jakož i župané Smil, Přida, Milota a Božepor. V tomto listě jmenují se všechny statky, dědiny, platy a poddaní, jež Ota ze svého knížecího jmění a kněžna Eufemie ze svého věna klášteru hradiskému věnovali. K tomu ještě dne 5. února kníže Vratislav po hodech a radovánkách v knížecím paláci v Olomouci vydal list, kterým nově založený klášter, jakožto vrchní kníže, potvrdil a k jeho lepšímu nadání jeden statek přidal.

Benediktini zůstali v Hradisku až do roku 1158 či dle Dobnera (D., c., I., 106, pozn. d.), jenž uvádí i důvody pro své tvrzení, až do roku 1161. a pak klášter předali premonstrátům, kteří dle jedněch přišli ze Strahova, dle druhých z Litomyšle, anebo docela dle třetích jednak ze Strahova a jednak z Litomyšle.⁴⁾

O tomto postoupení vypravuje se mnoho příčin. Pravdou jediné však jest, že hlavním podnětem jeho byl reformní směr církevní, jemuž premonstráté se oddali celou duší. Proto nedivu, že biskup Zdik, jakožto hierarcha ducha papeže Řehoře VII., nemohl dlouho ve své diecesi a poblíže svého biskupského města, jakmile jedenkrát na stranu premonstrátů proti benediktinům se byl přidal, strpěti, by do Hradiska sobě milé řehole neuvedl.

Odevzdání Hradiska řádem benediktinským premonstrátům schválil papež Eugen III. a na prosbu Otty, vévody olomouckého, papež Hadrian IV. r. 1155 potvrdil novým řeholníkům všechny statky a svobody klášteru tomuto kdys udělené. Konečně také Vladislav II. dne 16. června r. 1160. hojnými nadal je výsadami.

Klášter v Hradisku zakoušel celkem týchž osudů jako Olomouc.⁵⁾ V bouřích husitských trpěl velice mnoho. Čermák alespoň o tom píše: „Husitské bouře staly se i pro klášter hradiský velmi, zhoubnými a poprvé prý vypleněn klášter od Husitů r. 1429. Mnohem záhubnější však byl pro Hradisko rok 1432, neboť 2. května téhož roku přepadl Smil z Moravan se svými tábority nočního času klášter, an jeden podlý bratr laik jim jej byl zradil, povraždili všechny řeholníky, kteří se utéci nemohli a řádili tím nejsurovějším způsobem. Chtěje opat Vá-

⁴⁾ Opaty byli: Blažej 1160, Michal 1171—1179, Hilarius (?) 1197, Heřman 1202—1214, Bonifác 1216—1222, Petr 1223—1225, Abraham 1228—1230, Jarloch 1232—1240, Robert 1243—1256, atd.

⁵⁾ Tak na př. roku 1241 vypálen byl Tatary ap.

clav zuřivosti táboritů, klášter hradiský přepadnuvších, utéci, snažil se přelézti zdi klášterní, ale spadnuv nešťastně a polámav sobě ruce i nohy, upadl do bídneho zajetí a musil sobě mnoho potupy od nepřátel dáti líbiti, až konečně cenou 1000 hřiven ještě bídnější svobodu svou vykoupil. Po husitech vrazili na klášter olomouctí měšťané a několik šlechticů pod vedením moravského hejtmana Viléma Oblera, jenž sám několik statků tohoto kláštera sobě byl osvojil, zuřice v něm neslýchaným způsobem, pustošice vše bez rozdílu, ani toho nejsvětějšího nešetřice, až konečně mečem a ohněm celá budova klášterní mimo kapli sv. Štěpána zrušena. Posvátné pozůstatky zakladatelů a opatů pohaněny a rozházeny.“⁶⁾ Ve stejném smyslu o dobytí Hradiska píše i Brunner.⁷⁾

Tomek s Palackým uvádějí některé podrobnosti. Tak Tomek dí: „Neznámo kterého času r. 1432 nedlouho před tím byl na Moravě dobyt pevný klášter Hradiště u Olomouce od některých tamnějších pod obojí, kteří jej slezli pomocí zrady jednoho konvrše. Vévoda rakouský Albrecht, jakožto pán Moravy, přitáhl z té příčiny do země s vojskem a jal se Hradiště obléhati. Následkem toho uzavřeli vůdcové stran českých pod obojí, jsouce po navrácení z Chebu schromáždění v Praze, ještě před koncem měsíce května, táhnouti s hlavní vojenskou mocí na Moravu proti vévodovi rakouskému k vybavení Hradiště“⁸⁾ a na jiném místě: „Nedovídáme se jaký konec vzalo obléžení Hradiště vévodou rakouským. Zdá se však, že se mu předsevzetí toto nezdařilo.“⁹⁾ Palacký pak dokládá: „O bojích u Hradiště nastalých neví se již více, nežli že ten klášter jimi téměř celý obořen byl.“¹⁰⁾

Bartošek ve své kronice udává za čas dobytí a zpustošení Hradiska asi polovici června 1432. Alespoň dí: „Téhož roku (1432) kolem svátku sv. Jana (24. června) někteří viklefité moravští zradou jednoho konvrše zmocnili se nepřátelsky kláštera, řečeného Hradiště u Olomouce.“¹¹⁾

⁶⁾ D. c., 267.—268.

⁷⁾ D. c., 732.

⁸⁾ D. c., IV., 526.

⁹⁾ D. c., IV., 529.

¹⁰⁾ D. c., III., 467.

¹¹⁾ Dobner, I., 174.

Po bouřích husitských vedlo se zbylým řeholníkům hradiským nevalně. Alespoň o Opatovi Václavu Hřivnáčovi z Horky jest známo, že zemřel r. 1433 v největší chudobě a nouzi a nástupce jeho Mikuláš I. že pro rozvrácené poměry obdržel benedikci teprve roku 1438. Klášter však udržel se přece až do r. 1784., kdy byl zrušen.¹²⁾

Zuřivost husitská, jak svědčí vyvrácení kláštera hradiského, řádila stejně jak v Čechách, tak na Moravě, ač ani zde, ani tam nebylo k tomu náležitých příčin, jak dobře rozpoznal Borový, když napsal: „Podotknouti sluší, že posvátná místa klášterů byla ze země vyhlazena ne z jiné příčiny, leč té, že se tam hlásala nauka staré církve, že se tam ku mravům křesťanským odchovala mládež, že tam tichého útulku nalézali mnozí, kdož po bouřných vášních tohoto žití poslední dny své o samotě a v zbožném rozjímání trávit chtěli.“¹³⁾ Smutné to zajisté svědectví pro duchovní směr celého husitství...

Útrapy kláštera kounického.

Vilém z Kounic, rodu lekna, nalézal se r. 1176. v průvodu knížete Konráda Oty, když byla válka v Rakousích. Po válce svědomí činilo mu výčitky, že při plenění nepřátelské země pomáhal páliť kostely a kláštery a při tom se dopouštěl i jiných hříchů. I putoval proto do Říma, tam tajemství svého srdce svěřil papeži a od něho odpuštění hříchův a napomenutí obdržel s podmínkou, aby ve své vlasti založil klášter.

Navrátiv se Vilém z pouti římské již r. 1181. zavolal si na hrad Kůnice nad Jihlavkou želivského opata Gotšalka, aby s ním o zamýšleném klášteře se poradil. Potom opat Gotšalk poslal do Kounic svého převora Manduina, kněze Eberharda, který byl příbuzným Vilémovým, a klerika Richvina. Ti mezi hradem pana Viléma a řekou Jihlavkou učinili přípravy ku stavbě kláštera. Když pak opat Gotšalk odejel do Prémontré ku kapitule řádové, tam žádost pana Viléma

¹²⁾ Ke klášteru tomuto patřovalo, ovšem teprve v době XVII. stol., probošství na Sv. Kopečku u Olomouce. Na místě tomto ze zvláštního slibu vystavěna byla r. 1630 kaple a později (r. 1669) byl vybudován kostel, při němž duchovní správu vykonávali premonstráté z Hradiska. Sr. Čermák, 491.—496.

¹³⁾ D. c., 246.

oznánil a povolení k založení nového kláštera premonstrátského obdržel.¹⁾ Po návratu opat Gotšalk bratřím místo pro klášter vyhlédnuté a určené přijal. Se stavbou započalo se ihned.²⁾

Roku 1183. stavba kláštera kounického byla dokončena. Opat Gotšalk poslal sem několik panen z kláštera louňovického³⁾ s převorem Petrem, taktéž z Louňovic.⁴⁾ Později přijal klášter tento latinské jméno „Rosa coeli“ t. j. „Růže nebeská“ a když asi po stu letech nový klášterní chrám při něm stavěli, krásnou gotikou mnoho růží v oknech a v okrasách z kamene velmi dovedně vytesaných provedli.

V bouřích husitských klášter kounický, ač nebyl rozvalen a husity přímo přepaden, přece utrpěl mnoho škod na svých statcích. Čermák o tom píše: „Neblahé a pro Čechy a Moravu tak nešťastné XV. století, v němž tolik chrámů, tolik klášterů mužských i panenských za bouří husitských ohněm i mečem vyhlazeno jest, zkázou hrozilo také klášteru kounickému, jemuž všecken statek zničen.“⁵⁾ A že tomu vskutku tak bylo, svědčí i Dobner, jenž docela dodává, že klášter tento „in turbis hussiticis exstinctus est“ t. j. že „v bouřích husitských byl zničen.“⁶⁾

Rány a útrapy v dobách husitských Kounicím způsobené, účinkovaly zhoubně i v časech pozdějších, jak vidno z odprodeje některých statků pro dluhy klášter tížící.⁷⁾ Nicméně klášter trval až do počátku XVI. století, kdy tehdejší jeho probošt Martin Göschel přidal se k novokřtěncům, na Moravě právě v ten čas neobyčejně se rozmohším, a oženil se s jeptíškou. To vedlo ku zrušení kláštera r. 1526. Göschel musil jej opustiti a zboží klášterní bylo zastaveno.

Zapálení kláštera luckého.

Kníže Konrád Ota s matkou svou Marií Srbskou umínil si pro spásu duše své založiti v rodném svém území,

¹⁾ Sr. Zap, I., 668.; Palacký, I., 426.; Dobner, I., 93.—119.; Čermák, 287.

²⁾ Dobner, I., 93.

³⁾ Dobner, I., 98., 111.

⁴⁾ Petr byl převorem do 1186. Po něm byli: převorem Eberhard 1186, a pak probošty: Florian 1228—1229, Ambrož 1231—1240, Jindřich 1240 atd. Sr. Dobner, I., 98.

⁵⁾ D. c., 298.

⁶⁾ D. c., I., 98., pozn. u.

⁷⁾ Sr. Čermák, 300., při roce 1459.

blíže Znojma na Moravě, v rozkošném položení na lukách, kde někdy kněžna česká Judita, manželka Břetislava I., do konce svého života přebývala a kapli ke cti sv. Václava vystavěla, premonstrátský klášter.¹⁾ Tento nově založený klášter nazván byl Louka²⁾ dle vsi téhož jména, již dávno před tím zde stávající. Zakládací listina, která klášteru znamenité nadání na statcích a důchodech potvrzovala, sepsána byla dne 25. října 1190 na hradě pražském u přítomnosti knížete a jeho matky, dále knížat Vladimíra a Břetislava a biskupů Jindřicha Břetislava pražského a Kajima olomouckého, obou z rodu Přemyslova. Veliký klášterní chrám byl teprve roku 1200 dostavěn a ke cti Panny Marie a sv. Václava posvěcen. Prvními tu řeholníky stalo se 12 bratří strahovských.³⁾

Zhoubě husitské podlehl klášter lucký dne 12. listopadu roku 1425. Když totiž téhož roku vtrhli husité do Moravy, u Moravských Budějovic, jak vykládá Zap, přirazili k nim ještě táboři a sirotci, přicházející od Kamenice; a společně dne 12. listopadu prvním útokem dobyli kláštera luckého. Vítězné vojsko dlelo v něm tři dny. Klášter zatím byl zbořen a několik mnichův upáleno.⁴⁾

Totéž vypravují také Balbín,⁵⁾ Duellius,⁶⁾ „Necrologium fratrum Praedicatorum in Reza“, Brunner, Volný, Čermák a jiní. Brunner na př. dí: „Jako všechny kláštery utrpěl i klášter lucký od husitů mnoho škod. Za opata Přibyslava, hraběte z Hodic, byl roku 1425 dobyt a spálen. Většina řeholníků se spasila v čas útekem. Ti však, kdož byli dopadeni, byli zabiti.“⁷⁾ Volný uvádí: „Klášter tento byl již roku 1421 obsazen od vojska arcivévody Albrechta, jež táhlo proti husitům, obléhajícím Znojmo a konečně dne 12.

¹⁾ Sr. Palacký, I., 426.; Zap, I., 687.

²⁾ V německých pramenech sluje klášter tento Bruck, nebo také Klosterbruck a nalézal se v hejtmanství znojenském. V českých pramenech nazývá se Louka nebo Louky. „Ottův sl.“ (XVI., 375.) píše Louka.

³⁾ Opaty byli: Jiří 1201, Gerhard 1202—1213, Florian 1220—1234, Theodor 1248, Štěpán 1255, atd.

⁴⁾ D. c., II., 1038.

⁵⁾ „Miscellanea“, II., 174.

⁶⁾ Tento připomíná, že roku 1425 v den po sv. Martině veliké zástupy husitů přitáhly ke klášteru, zmocnily se ho, zůstaly v něm po 3 dny, mnoho bratří odvedli do zajetí a 3 z nich zároveň s klášterem spálily, poněvadž tito nechtěli k nauce jich se hlásiti.

⁷⁾ D. c., 741.

listopadu 1425. od táborů, kteří se spojili s polským princem Korybutem, pražany a mnoha českými pány prvním útokem dobyt a spálen. Několik řeholníků bylo upáleno a klášter po třech dnech úplně zničen.“⁸⁾ Čermák píše: „Přibyslav I. ze znamenitého rodu hrabat z Hodic, utrpěl od táboritů, kteří pod vůdcem svým Prokopem do Moravy byli vtrhli, mnoho nesnází a musil spásy své v útěku hledati. Prokop přepadl klášter, zavraždil mnoho bratří a zapálil konečně celou budovu r. 1425. Opat Přibyslav zemřel ve vyhnanství r. 1432.“⁹⁾ Konečně i Palacký vypráví, že někteří klášterníci při sboření kláštera luckého upáleni jsou¹⁰⁾ a Tomek přiznává, že vojsko husitské dobylo kláštera Louky nedaleko Znojma dne 12. listopadu 1425.,¹¹⁾ pobořilo jej a upálilo dne 14. listopadu některé mnichy.¹²⁾

Některé prameny (Brunner, „Chorherrenbuch“, Vircpurk 1883, na str. 768) uvádívají, že ku klášteru luckému náležel panenský klášter v Buči (Butsch, Benz), v okrese dačickém a že byl rovněž od husitů zničen. (Sr. co o tom s příchutí sarkasmu píše Čermák, 501., jenž však chybně uvádí místo Benz slovo Beuz). V Buči (Budči) ovšem panenského kláštera premonstrátského nebylo. Za to však tam byla před bouří husitskou premonstrátská fara čili převorství se 3 nebo 4, nebo i více premonstráty z kláštera luckého. Tito ovšem od husitů byli vyhnáni a dům jejich spálen. A právě k tomu odnášejí se zprávy, jež mluví o záhubě kláštera bučského. Podobně klášter lucký míval jednoho nebo dva kněze v Křídlovicích atd.

Zdrancování kláštera zábrdovického.

Lev z Klobúk, komorník cúdy brněnské, s manželkou svou Rychtkou,¹⁾ založili okolo r. 1200—1209 premonstrátský klášter v Zábrdovicích, hned za říčkou Svitavkou u Brna²⁾ a povolali tam řeholníky z kláštera strahov-

⁸⁾ D. c., Brněnská diecése, IV., 136.

⁹⁾ D. c., 342.

¹⁰⁾ D. c., III., 361.

¹¹⁾ D. c., IV., 334.

¹²⁾ Po bouřích husitských byl opat Jan V. pouze dle jména opatem. Klášter byl vystavěn teprve okolo r. 1450.

¹⁾ Sr. Palacký, I., 426.; Zap, I., 723.; Čermák, d. c., 723.

²⁾ Nyní jsou Zábrdovice částí Brna.

ského. Papež Innocenc III. potvrdil založení toto r. 1209 a král Přemysl Otakar I. r. 1210. Z počátku byl klášter tento spravován převorem³⁾ a teprve roku 1231 stal se prvním jeho opatem kněz Konrád.⁴⁾

Lev z Klobouk daroval klášteru panství zábrdovické, dále tři lány polí, pozemky s řekou Svitavou, les Skalici, dědiny Svinošice, Přibyslavice, Kohoutovice, Čeňkovice a Borkovany. Manželka jeho darovala panství Šaratice, Šerkovice a Býšov, mimo to ještě 25 koní, 40 krav a 240 ovcí. Markrabě Vladislav věnoval les nazvaný „Obecná ochoza“. Později koupí, anebo věnováním dostalo se klášteru ještě nových statků; ale v celku nevedlo se mu dobře. Bouře husitské přivedly pak jej až na pokraj zániku.

Čermák píše o tom: „Husité přišli do Moravy a sotva se octli před klášterem premonstrátů v Zábrdovicích, počali hned obvyklé své zhoubné dílo a zbořili toto posvátné, jim však nenáviděné místo řeholníků... Opat Bernard utekl se se svými bratry před husity do Brna, a když byli odtáhli, navrátil se do kláštera; naleznuv však jej spálený, šel opět do Brna, a obdržel se svými bratry přístřeší u minoritů. A nouze bratří z kláštera svého vypuzených dosáhla takového stupně; že opat, aby je a sebe uživiti mohl, musil prodati ze zbývajícího skromného statku klášterního mlýn u hřbitova sv. Kunhuty v Židenicích.“⁵⁾ Totéž stvrzuje i Volný, jenž připomíná, že husité klášter zábrdovický zcela rozvalili.⁶⁾

Dne a roku zdrancování kláštera zábrdovického prameny nepřipomínají, ale stalo se tak asi v červenci roku 1423, kdy Diviš Bořek z Miletínka s mnoha husitskými hejtmany do Moravy vtrhl a tam mimo jiná města dobyl Přerova, hradu Kvasic a Kroměříže, a po cestě vypaloval kostely a kláštery. Tomu nasvědčují alespoň slova Čermákovy:⁷⁾ „Plenivše (po spálení Zábrdovic) ještě na Moravě, byli konečně husité u Kroměříže od Jana Železného... na hlavu poraženi a odtáhli do Čech.“⁸⁾

³⁾ Z převorů se připomínají: Arnolt 1209 a Bohubud r. 1211.

⁴⁾ Opaty byli: Konrád 1231—1235, Dětrich 1239—1243, Rudger 1252, Dětrich 1257 atd. Sr. Čermák, d. c., 438—458.

⁵⁾ D. c., 445.—446.

⁶⁾ „Brüner Diöcese“, I., 189. Totéž v „Chorherrenbuch“, 765.

⁷⁾ D. c., 445.

⁸⁾ Po válkách husitských přebývali opati i zbylí klášterníci

Klášter zábrdovický míval proboštsví ve Křtinách. Osada tato totiž již od r. 1237 patřila jmenovanému klášteru, který zřídil v ní kostel Panny Marie a dosadil k němu své kněze, aby tu vedli duchovní správu. Tak tomu bylo až do bouří husitských. Tehdy však roku 1420, jak sděluje Brunner⁹⁾ bez bližšího dne a měsíce, byly Křtiny od husitů obsazeny a proboštsví premonstrátské zničeno. Rozumí se samo sebou, že premonstráté tu dlíci byli povražděni.¹⁰⁾

Škody kláštera novoříšského.

Klášter v Nové Říši založen byl dle všeobecného názoru dějepisců r. 1211 od Markvarta a Vojislavy z Hrádku¹⁾ pro panny řádu sv. Norberta, jež, jak se zdá, přišly sem z Kounic a dostávaly probošty z kláštera zábrdovického u Brna. Klášter tento hned od svých zakladatelů byl hojně jak statky, tak desátky nadán a stál z počátku pod vedením převorek, kdežto správa duchovní a správa záležitostí hmotných svěřena byla proboštům.²⁾

Za bouří husitských bylo dle Čermáka³⁾ městečko Nová Říše dvakrát od husitů, a to roku 1423 a 1424 vypleněno, ale klášter prý ušetřen, — ač nezdá se to býti pravdou, ježto jiné prameny tvrdí právě opak, — a teprve r. 1430 zničen. Tak Brunner píše: „Klášter novoříšský zakusil dvakrát zpustošení od husitův, a to za probošta Předbora a převorky Jitky r. 1423 a 1424. Nejtěžší však rána byla mu zasazena od Prokopa Většího či Holého, jenž jej r. 1430 zcela zničil.“⁴⁾ Pro-

u minoritů v Brně. Teprve opatovi Matějovi (1441—1450) zdařilo se klášter zábrdovický z rumů pozvednouti a bratry do něho uvésti.

⁹⁾ D. c., 777. Sr. též Čermák, 496—499.

¹⁰⁾ Po válkách husitských znovu premonstráti zábrdovičtí působili ve Křtinách a vystavěli tu v l. 1728—1750 nynější kostel.

¹⁾ Palacký však proti tomuto tvrdí: „Není rozhodnuto, počali tu klášter již roku 1211, aneb teprv 1240, a tudíž ani nevíme, kdo jej vlastně založil.“ D. c., I., 426.

²⁾ Prvním proboštem se jmenuje r. 1248 Heřman a po něm r. 1257 Bohumír, který zemřel r. 1278.

³⁾ D. c., 466. Slova jeho jsou: „Za času opata Předbora počaly bouře husitské, z nichž městečko Nová Říše dvakrát, a sice r. 1423 a 1424, zástupy žižkovými vypleněno, klášter ale ušetřen jest. Teprv za opata Ondřeje I. r. 1430... zástupem husitů byl přepaden a naprosto zničen...“

⁴⁾ D. c., 392., 398.

bošt Ondřej s pannami utekli před tím, dle Dudíka, do kláštera panenského u sv. Ducha v Telči.⁵⁾

Po válce husity zničený klášter nemohl se více vzpamatovati. Sestry se sice do něho vrátily, ale statky jejich byly rozebrány, jak jasno ze žaloby, kterou roku 1436 převorka Anežka vznesla na Zdeňka z Valdšteina za odejmutí klášterního majetku ve Vystrčanovicích a Rosičce, na Jana z Lomnice ve Vicenicích, Krasonicích, Mastníku a Buči a na Jana z Hodice, že odňal klášteru poddaný lid v Rosičce. Proto panen ubývalo a na konec XVI. století vymřely skoro docela. Alespoň r. 1596 byla zde převorka sama. Proto byla poslána do kláštera chotěšovského. Zatím přebývali v opuštěném klášteře jen probošti s kaplany. Konečně roku 1641 uvedeno bylo do Nové Říše osm premonstrátů od opata zábrdovického a zařízeno tu mužské proboštství, jež r. 1733 stalo se samostatným opatstvím.

Při této příležitosti dlužno opětně s důrazem poukázati na nesprávný názor dějepisců, na př. Wintra, jenž nerozpakoval se napsati, že v bouřích husitských ženské řehole byly vesměs šetřeny již v první ráně a také že potom od nejprudších husitů jim dán byl všude pokoj,⁶⁾ a při přepadnutí jeptišek novoříšských třeba upozorniti na to znova, tím více, že názor Wintrův opírá se o samého Tomka, který také dí: „U větší míře zachovaly se řády klášterní v řeholích panenských; což přičísti sluší šetrnosti k ženskému pohlaví, kteráž se jeví v jisté míře ve všech hrozných událostech domácích bouří tehdejších v Čechách.“⁷⁾ Ve skutečnosti nebylo tomu tak. Husité ubíjeli nejen mnichy, ale i klášterní panny bez rozdílu. Že panen zahynulo v dobách těch méně, jest jisto a snadno vysvětlitelno, poněvadž tyto, jsouce slabší povahou nežli mniši, pravidlem z kláštera dříve hleděly uprchnouti a útekem se spasiti, nežli husité jej oblehli. Na doklad této pravdy dovolávám se pouze spustošení na př. Louňovic, o němž sám Dobner dí, že tehdy většina jeptišek od husitů byla pobita...

⁵⁾ D. c., 412.

⁶⁾ „Život církevní“, 691.

⁷⁾ D. c., IX., 128.

Poplenění klášterů premonstrátských v Rakousích.

Ze zemí, sousedících s Čechami a Morávou, v bouřích husitských nejvíce snad mimo Slezsko a obě Lužice trpěly R a k o u s y. Alespoň husité několikráte se tam vypravili, a všechno, co do rukou jim přišlo, buď pobrali, anebo zničili, roztloukli a spálili. Sám A e n e á š S y l v i u s poznamenal o tom: „Vojska husitská ohrožovala sousední země ustavičnými nájezdy. Okolní Němce nazývali jedny Filištíny, jiné Idumey a Moabity. Říkali, že Čechy jsou zemí zaslíbenou. A když vtrhli do sousední země, zpustošivše pole, vraceli se dříve, než se nepřítel dozvěděl o jejich příchodu.“¹⁾ Že při těchto výpravách v první řadě vždy byly také přepadeny některé kláštery a mezi nimi i premonstrátské, myslím, že netřeba ani poznamenávat.

Premonstráté před bouří husitskou měli v Rakousích kláštery v Gerasu, Schläglu a Perneku. A z nich ani jeden při pustošení země nebyl husity pomínut, ač záznamy o tom jsou příliš chudičké a třebas udávaly zpustošení samo, nepřipomínají ani dne, ani roku jeho tak, že nedá se na určito stanovit, při které své výpravě husité ten či onen klášter přepadli.

V G e r a s u, městysi to blíže Hornu v Dolních Rakousích, byl založen premonstrátský klášter roku 1151 od Oldřicha, hraběte z Perneku. O jeho přepadení od husitů píše B r u n n e r: „Čeho zažil klášter geraský za bouří husitských a čeho zažili jeho obyvatelé, když kláštery ve Světlé a v Altenburce, město Rec a sousední osady v blízkosti jeho vesměs byly vyloupeny a spáleny, když tolik tisíc lidí bylo krutě pobito, mučednickou korunou ozdobeno, anebo do zajetí odvedeno, o tom naši řádoví bratři doby tehdejší ničeho nezaznamenali. Proto jest velice pravdě podobno, že jako tomu bylo u kláštera rajhradského na Moravě, klášter geraský v této nešťastné době mnoho trpěl, ale přece ušetřen byl a mohl nějakou část svého majetku zachrániti.“²⁾

V S c h l ä g e l u (Drkolíně, Drkolné) Kalchok z Falkenšteina založil roku 1218 u kostela Nanebevzetí P. Marie proboštví pro cisterciáky, jež v krátké době však bylo odevzdáno premonstrátům. O jeho vyloupení od husitů pozna-

¹⁾ D . c., 118.—119.

²⁾ D. c., 99.

menal Brunner: „Husité v okolí kláštera strašně řádili a vše pustošili. Aigen, Rohrbach a Haslach byly bez milosrdenství od nich vydrancovány. Podobnému osudu podlehl i Schlägel, jak můžeme souditi z rekoniace chrámu, jež v těch dobách byla provedena.“³⁾ V podobném smyslu vyjadřuje také Dr. Vavřinec Pröll.⁴⁾

V Perneku u samého hradu byl založen klášter panen premonstrátských r. 1153 od Oldřicha hraběte z Perneku. Panny byly sem uvedeny z Louňovic v Čechách. Probošt, jenž zároveň byl správcem fary, býval sem dosazován z Gerasu. V čele konventu byla nejprve mistryně (magistra) a pak převorky. V říjnu roku 1431 táhly tu kolem čtyř husitské a klášteru velice uškodily, ač 14. října téhož roku několik hodin odtud na západ utrpěly citelnou porážku.

Zapíše o tom: „Po sv. Václavě r. 1431 vypravili se táborští hejtmani Mikuláš Sokol z Lamberka, tehdaž pán na arcibiskupském někdy panství Řečickém, Tomáš z Vlašimi, Kamaryt ze Žirovnice, Sezima z Kunštátu a z Jevišovic, a jiní se 600 jízdnými, 4500 pěšími a 360 vozy do Rakous na víno. Skutečně také se jim podařilo nabrati sobě v okolí městečka Perneku, čeho žádali; avšak když se s kořistí svou domů vraceli, zaskočilo je dne 14. října 1431 u města Bejdova vojsko rakouské mnohem silnější, a podstoupivší je bitvou, úplnou porážku těm táborům zadali...“⁵⁾

Poněvadž cizozemští klášterové měli velmi malého vlivu na mravní stav království českého. v době předhusitské a husité, jak předstírali, vystupovali proti řeholím hlavně proto, že tyto nežily dle pravidel svých řádů, zdálo by se zcela důsledně, že čeští stoupenci kalicha v cizozemsku nechají řeholníkův a jich klášterů na pokoji a jakmile zaopatří se pozemskými potřebami, pro něž do cizích zemí rádi jezdili, anebo jakmile ztrestají nepřátele své, že nebudou více škoditi klášternímu zboží. Ale ve skutečnosti shledáváme toho opak. Husité drancují a ničí i v cizozemsku kláštery

³⁾ D. c., 499.

⁴⁾ „Geschichte des Premonstratenserstiftes Schlägel“, v Linci, 1877, 48.

⁵⁾ D. c., II., 1132. Též Tomek, IV., 591.—502.

jim úplně neznámé a zabíjejí mnichy, kteří jim v ničem neublížili. Zjev tento jistě zaráží a žádá hlubšího vysvětlení, nežli všeobecnou husitů nenávisť proti klášterům vůbec, jež jsou prý hnízdy svatokupectví a školami kacířství.

Na vysvětlení toho poněkud již poukázal, ač dosti nepřímě a nejasně, Denis, když napsal: „V době, kdy všechny otázky filosofické, politické a sociální jevily se ve formě náboženské, zápasy theologické byly často jen temným výrazem pokrokových potřeb a žádostí po změně. Národní a politické vášně splynuly v Čechách s horlivostí opravnou a byly jí podkladem. Čechové, kteříž ode dávna ohroženi byli imigrací německou, ze svobody náboženské učinili věc národní a bojovali zároveň za svobodu slova božího i za slávu jazyka českého. Snahy demokratické, které v XIV. a XV. století skrývají se často za záměry opravy církevní, vedly tu k pokusu o obnovu sociální.“⁶⁾

Dle Denise tedy opravy náboženské, jež husité žádali, splynuly s politickými vášněmi a staly se jim podkladem, čili, upřímněji a jasněji řečeno, husité byli opravdovými revolucionáři, ač skrývali se pod pláštík náboženských oprav. Jako pak každá revoluce pálí, vraždí a ničí bez rozdílu víry a národnosti všechny, kdož jsou zástupci společenského pořádku a řádu, tak také husité vraždili, pálili a ničili i v cizích zemích všechny, kdož bránili společenský řád. Těmi ovšem v první řadě byli řeholníci. Proto husitské meče a cepy rozbíjely jim lebky a husitské paže zapalovaly a drancovaly jich kláštery. Husité, můžeme to jinak říci, jako zástup revolucionářů chtěli revolucí naplniti celý svět. Odtud jejich vraždění nepřátel a v první řadě řeholníků a kněží i v cizích zemích sousedních...

Statistika zbořených a zpustošených

klášterů premonstrátských v době bouří husitských.

„V bouřích po smrti krále Václava IV.,“ píše Tomek, kdy začíná velmi smutnou kapitolu o klášterích v době po-husitské, „obrátila se zvláště veliká nenávisť obecného lidu v Praze proti duchovenstvu řeholnímu. První její výbuch

⁶⁾ D. c., 5.

stal se hned první dni po smrti králově útokem na mnichy kartouzské a vypálením kláštera jejich dne 18. srpna 1419. Následovalo potom v čas dobývání hradu pražského proti královské posádce vypálení kláštera strahovského a kláštera břevnovského“ a pak týž auctor vypočítává všecky od husitů pobořené kláštery v Praze a dodává: „I nejbohatším někdy klášterům zůstala jen skrovná část někdejšího majetku,“¹⁾ čímž naznačeny jsou dva základní rysy statistiky zbořených a zpustošených klášterů v době husitské vůbec. Mohli bychom to říci i jinak: „Husité nešetřili ani jediného kláštera a ani jediného řeholníka.“

Nicméně, abychom zejména o řádu premonstrátském nabyli jasnějšího názoru, co řád tento na životech svých členů utrpěl v bouřích husitských a kolik jeho klášterů tehdy stalo se obětí rozvášněné zběsilosti lidské, přehledně dodávám, že tehdy husity bylo vypáleno, vyloupeno, přepadeno, nebo vypleno premonstrátských klášterů a při tom bylo pobito řeholníků:²⁾

Dne 8. května	1420	na Strahově	asi 100
„ 7. července	1421	v Doksanech	60
„ 14. února	1425	v Litomyšli	30
„ 6. května	1420	v Želivě	5
„ 23. dubna	1420	v Louňovicích	50
„ 23. „	1420	v Milevsku	200
Peřd 20. lednem	1421	v Teplé	—
V lednu	1421	v Chotěšově	5
Kolem 24. června	1432	v Hradisku	100
— — —	—	v Kounicích	—
Dne 12. listopadu	1425	v Louce	10
V červenci	1423	v Zábrdovicích	5
Roku	1422, 1424, 1430	v Nové Říši	—
— — —	—	v Gerasu	—

¹⁾ D. c., IX., 125.

²⁾ O počtu řeholníků v jednotlivých klášteřích dá se souditi dle desátku, jaký r. 1384 jednotlivé kláštery za příčinou obmýšlené výpravy římské králi Václavovi odváděti musily. A tu Milevsko odvedlo 240 kop, Teplá 200 kop, Strahov 110 kop, Želiv 50 kop atd. (Čermák, 315.). Proto Borový píše: „Podotknouti sluší, že v jednotlivých klášteřích nepřebývali snad jen 3 neb 4 mnichové, ale že na př. v Milevsku více než 100 bratří pohromadě bylo.“ (D. c., 157.).

— — — . . . — v Schlägelu „ 10
 V říjnu 1431 v Perneku³⁾ „ —

A tu, sečteme-li právě uvedená čísla, přesvědčíme se, že v době husitské zašlo nebo poškozeno a zničeno bylo celkem **16 premonstrátských větších domů klášterních a s nimi bylo ubito nejméně 465 řeholníků a 110 řeholnic (v Doksanech a Louňovicích) či dohromady 575 duchovních osob z řádu sv. Norberta.** Pravím: „Nejméně,“ poněvadž v uvedených číslicích nejsou zahrnuti ti, jež husité zabili v jednotlivých proboštvích, převorstvích a farách, spravovaných a řízených premonstráty jednotlivých klášterů. A těch zajisté opět nejméně 200 kněží čítati se musí, uvědomíme-li si rozsáhlost majetku premonstrátského v Čechách, na Moravě a v Rakousích v době předhusitské dle památek, jež se nám o něm až podnes uchovaly. Pravím: „Nejméně“ také i z toho důvodu, že počet husity ubitých premonstrátů uvádím velmi nízký, aby se nezdálo, že úmyslem mým jest husitům snad křivditi.

Na doklad toho uvedu alespoň některé ukázky. O kláštere milevském historické prameny všeobecně poznamenávají, že v něm žilo před vojnou husitskou až 300 mnichů, t. j. jak samozřejmo, ne pouze 300 kněží, ale kněží a konvršů dohromady. Tito při dobytí kláštera od husitů skoro všickni zahynuli, poněvadž prameny výslovně dí, že opat stal klášter opevniti a byl nejen odhodlán hájiti jej proti nepřátelům, ale že i skutečně jej hájil. Poněvadž však někteří bratři se zachránili, počítám tehdy pobitých řeholníků pouze asi 200. Ve větších klášteřích panenských žilo nejméně 100 řeholnic. Vždyť Hugo Ludovicus ve své monaste-

³⁾ Mimo tyto kláštery premonstrátské v Čechách, na Moravě a v Rakousích uvádívají prameny ještě jiné kláštery téhož řádu, jež v zemích těchto za bouří husitských zašly. Tak připomíná se v Čechách klášter drobovický u Čáslavě (Balbín, Brunner, 728.), jenž však nepatřil premonstrátům, ale řádu německých rytířů, dále klášter podlažický, jenž však náležel benediktinům, frýdlantský, o němž se ničeho neví, veselský (Winter, 689., Balbín), o němž rovněž není zpráv, zbýšovský, jenž však byl pouze benediktinským proboštvím. Na Moravě připomínají se klášter comzský (Brunner, 770.), křtinský (Brunner, 777.), kiminzský, jawardavisský, jehdonský, brusský atd. (Sr. Čermák, 500.—501.), ale Comz a Kiminz jsou Kounice, Jawardawisse jest Louka, Jehdona jsou Svitavy a Brusium jest zase Louka, ježto slovo toto vzniklo špatným opisováním místo Brucium, t. j. Bruck. Ve Křtinách bylo pouze převorství kláštera klábrdovického.

riologii, ve svazku druhém, na př. jen o Kounicích na Moravě tvrdí, že v nich 100 panen sv. Norberta žilo, ačkoliv klášter tento nebyl z největších. A tu při Doksanech, nejstarším a velmi bohatém českém klášteře, o němž prameny dí, že z něho pouze 18 panen se zachránilo, čítám pobitých řeholnic pouze 60. Konečně při Teplé, ač uvádějí některé doklady, že klášter tamnější byl od husitů vzat a vypálen, při čemž najisto někteří řeholníci o život přišli, neuvádím mezi oběťmi husitskými nikoho, poněvadž o pobití řeholníků výslovně v pramenech se nemluví.

Proto pravdu má Borový, jenž dí: „Jak záhubné byly pro zemi českou kruté ony boje husitské, to nejlépe vysvítá z hojného počtu oněch budov zasvěcených službě Boží, aneb výkonům lásky křesťanské, kteréž ve válkách husitských byly naprosto zrušeny, a s nimiž vzácné poklady umy a vědy zasvé vzaly... Byla-li větší vina při některém z klášterův těch, na nejvýš v tom záležela, že někteří bratři nežili tak, jak dle řeholních stanov žítí měli, aneb že od některého z mnichův proti prudkým nájezdům odpůrcův také prudkým a vášnivým způsobem ve slově a písmě jest bojováno“⁴⁾ a Denis, který se stanoviska filosofie dějin volá: „Jest osudným zákonem, že úpadek jde vždy hned za triumfem. Nutným následkem vítězství jest zneužívání moci...“⁵⁾ To opravdu osvědčilo se při husitech a jejich vítězstvích, neboť nejen království české, ale i více zemí sousedních zaplatilo v době husitské pravdivost výroku tohoto mnohou krví svých nejlepších synů a ssutinami nejušlechtilejších budov...

Proto z české slavné kdys cirkárie řádu premonstrátského, po válkách husitských zůstaly zbytky velmi nepatrné. Winter alespoň shrnuje je v několik vět, z nichž však vane až příliš mrazivý vánek. Praví: „V premonstrátské řeholi poměrně nejméně zakusil zla klášter tepelský, ostatní byly vypáleny a jen nuzně po vojně osazeny. Obnoven Strahov, Želivo, Milevsko, jehož statky od Zikmunda zastaveny Rožmberkům. Řeholníků všude málo. Ženské premonstrátky zůstávaly na Moravě v Nové Říši a v Čechách nuzně živořily v zpustlých kláštorech v Doksa-

⁴⁾ D. c., 246.

⁵⁾ D. c., 2.

nech, Chotěšově a v Louňovicích. Doksanským, které se vrátily r. 1437, prý přála císařovna Barbora“.⁶⁾

A nemohlo tomu býti ani jinak, uvážíme-li, co husité proti kněžím vůbec a řeholníkům zvláště v době své „slávy“ si dovoľovali. Maličkou ukázkou o tom uvádí Helfert ve slovech: „Kdo nestranil husitům, dostal se na zlé jejich jazyky, především kněží, věni-li zůstali příkázáním církve katolické... Co jen koliv mohli husité vymysleti zlopověstného a utrhačného, sváděli na katolické kněze, roztrušující to potupnými spisky, aby tyto uvedli lidu kněze v nenávist a opovržení. V jednom takovém spisu pod jmenem Husovým vydaném: „Zrcadlo větší slavné paměti mistra Jana Husa“, který však podle vši pravdě podobnosti nebyl složen od něho, ale po smrti jeho od bezuzdných jeho následovníkův, přirovnávají se kněží katoličtí ke psům a při tom jest se dovoláváno autority Božské, jež prý skrze Isaiáše dí: „A pes má obyčej, když má mrchu v hrdle, nemůže štěkati, též i kněz, když se zboží nahltá, nemůž pravdy mluvití“. A jinde též prorok dí: „Psi nestydatí, pes má obyčej, co nesní, ale zakopá v zemi. Též i kněz, což nemůže unést, ale jede s vozem, aby vždy vzal“. Protož jest přirovnán pro mnohé příčiny v písmě pes a kněz...“⁷⁾

I nepřekvapuje tedy, že na konci válek husitských, jak dí Denis, mnozí z těch, kdož postavili se proti Římu, dávno děsili se prudkosti a výstřednosti boje,⁸⁾ nepřekvapují vraždy mnoha tisíců kněží a řeholníků, z nichž několik set náleželo řádu premonstrátskému, ale opravdu překvapuje, že po tak strašných bojích a vraždách shledalo se ještě něco málo řehol-

⁶⁾ D. c., 694. Že by císařovna Barbora byla přála doksanským jeptiškám, nesrovnává se asi s pravdou. Stačí tu uvést, co o ní píše Aeneas Sylvius. Ten dí: „Žena již stará, ... nemyslí na nic jiného, než na rozkoše nového souložení. Nevyčerpatelná vilnost ženy, která, čím blíže hrobu, tím jest chtivější a žádostivější se stává lůžka manželského a pochodně svatební.“ (D. c., 148.) A po smrti její dodává: „Žena nezměrné chlíplosti, která mezi kuběnamí nechvalný život veřejně vedouc, častěji si žádala mužů, než byla od nich žádána, ... tvrdila, že není boha, ani na nebi, ani pod zemí. Služkám svým, modlícím a postícím se často prý lála...“ (D. c., 172.—173.)

⁷⁾ D. c., 246.

⁸⁾ D. c., 6.

níků, kteří by obsadili alespoň několik opuštěných, rozvalených, vybitých a vykradených klášterů...

IV.

O řádě cisterciáků v zemích československých.

Na počátku dvanáctého století byly v Čechách toliko dva posvátné řády, a to starší benediktini, kteří nosili oděv celý černý a premonstráti, kteří zase nosili roucho celé bílé. Nastali však v církvi katolické dříve než premonstráti ještě jiní řeholníci, majíce oděv od polu bílý, odpolu černý, totiž cisterciáci. Jejich zakladatelem byl sv. Robert, mnich benediktinský, který proto, že benediktini již svou řeholi dosti přísně nezachovávali, v lesnatém údolí, kteréž se jmenovalo latinsky Cistercium, francouzsky však Citeaux, a blíže města Dijonu v zemi burgundské leželo, jistý počet nábožných bratří shromáždil, starou řeholi sv. Benedikta v prvotní přísnosti obnovil a tak od benediktinů se odtrhl. Papež Paschal II. pravidla od sv. Roberta obnovená r. 1098 potvrdil. Tím povstal řád cisterciáků.¹⁾

Oděvem řeholním byl jim bílý hábit s kápí téže barvy; opasek a škapulíř byly barvy černé. Kostely tohoto řádu stavěly se vesměs veliké, často nádherné, a vždy k počtě Marie Panny se zasvěcovaly. Vedle kostelů stavívaly se kryté ambity či chodby do čtverhranu, které uzavíraly dvůr, anebo hřbitov a studnici s čistou vodou. Život vedli mniši přísný, modlili se často, mnoho se postili.

Do první polovice XII. věku nebylo takového kláštera ani v Čechách, ani na Moravě, až r. 1141 znamenitý český pán, jménem Miroslav, pravdě podobně týž, který r. 1140 s mladým kněžicem Spytihněvem do Jerusalema putoval a někde řád cisterciácký poznal, sobě předse-

¹⁾ Literaturu o cisterciácích, zároveň s oceněním jednotlivých pramenů, nejobsáhleji sebrala „Realencyklopedie für protest. Theologie und Kirche“, 3. vydání ve článku: „Cistercienser“, IV., 116.—117. Méně zdařilý článek o cisterciácích obsahuje Wetzer und Welte's „Kirchenlexikon“. Za to krátkým sice článkem, ale zdařilým popisuje tento řád A. Žák v „Ottově slov. naučném“, V., 402.—403.

vzal, řád ten do Čech uvést i a jemu klášter vystavět. Oznámil tento úmysl svůj knížeti Vladislavovi II., Otovi, biskupu pražskému, jakož i Jindřichu Zdíkovi, biskupu olomúckému, a ti, v tomto předsevzetí jej podporující, s radostí k tomu své svolení dali, a zvláště horlivý biskup Zdík podporou a přímluvou k provedení úmyslu Miroslava přispíval.

Jelikož pak cisterciáci k zakládání klášterů svých vyhledávali údolí a krajiny půvabné, ustanovil se Miroslav na tom, že odevzdá jim svou ves Sedlec s okolní krajinou, která jemu náležela a u paty nevysokých pahorků při potoce Vrchlici v župě čáslavské ležela. Pak sobě vyprosil od kněze Gerlacha, opata kláštera cisterciáckého ve Valdsasích v Bavorsku poblíže hranic českých ležícího, aby mu 12 bratří svého řádu k založení sedleckého kláštera do Čech poslal, což se také stalo. Noví tito mniši roku 1143 v Sedlci se usadili a klášter pomocí dělníků jim přidělených sobě stavěli. Tím uveden byl řád cisterciácký do Čech.²⁾

Na Moravě prvním sídlem cisterciáků byl Velehrad. Až do těch dob byla na místě bývalého sídla starých knížat Rostislava a Svatopluka na Velehradě nad řekou Moravou, v župě spytihněvské, tržní osada, kterou se vším okolím kníže Břetislav I. proboštství spytihněvskému, od něho založenému, daroval. Zpustlý kostelík sv. Jana Křtitele, pak jeden dvůr s polnostmi měl však klášter litomyšlský. Proto markrabě Vladislav Jindřich to všecko skoupil a okolo r. 1198³⁾ opodál starého Velehradu pro mnichy řádu cisterciáků založil klášter, jemuž dal staré jméno Velehrad.⁴⁾

Potom již kláštery cisterciácké hojně byly zakládány⁵⁾ jak v Čechách, tak na Moravě, ve Slezsku a i v Lu-

²⁾ Sr. K. V. Zap, „Kronika česko-moravská“, I., 570. a Václav Oliva: „Bohatství kláštera Sedleckého“ ve „Sbor. hist. kroužku“, XII., 62.

³⁾ Palacký však za dobu založení uvádí rok 1202. (D. c., I., 29.)

⁴⁾ Zap, d. c., I., 273.

⁵⁾ Palacký doznává: „Neznáme v dějinách českých doby plodnější na zakládání nových sídel mnišských nad první polovici panování Vladislava II.; aniž který panovník český, nevyjímaje ani Karla IV., prokázal se štědřejším a velikolepějším v nadání jejich“. (D. c., I., 239.)

žici. Byly to Sedlec, Velehrad a dále: Plasy, Osek, Nový dům (Nová Cella v Lužici dolní), Žďár (Fons S. Mariae), Vyšší Brod (Altovadum u Krumlova), Svatá či Zlatá Koruna, Králův Dvůr či Zbraslav (Aula regia), Skalice, Tišnov, Údolí Mariino (Mariae vallis v Lužici Horní), Mariina hvězda (Stella Mariae v Lužici horní), Pohled, Sala Mariae (Klášter královen na Starém Brně), Nepomuky, Svaté Pole u Králové Hradce, Mnichovo Hradiště u Turnova, Bystřice, Kamenice Leskovská, Sukdol (Suctela v Čechách), Řeporyje, Sezemice, Jilemnice, sedlecké proboštství v Kouřimi, totéž v Chotusicích, proboštství v Praze, zbraslavské proboštství v Landsberku, žďárecké v Chotěboři, hradištské ve Žlebích, totéž v Lanově, Vyzovice, Trůn Královský (Thronus regis v olomúcké diecesi), Dalešice, Oslavany a jiné. Některé z nich byly kláštery panenskými.

Při všech pracích svých vedli cisterciáci život mravně bezúhonný a čistý. Proti žádnému snad řádu nebylo za dob středověkých tak málo stížností v ohledu tomto, jako právě proti němu. Pro země československé bylo to tím významnější, že vedle benediktinů a premonstrátů cisterciáci byli nejstarším řádem, jenž český lid vzdělával, uvědomoval⁶⁾ a základy k jeho blahu kladl. Ostatně řeholníci tito měli též v zemích československých v době XIII. a XIV. století nemalý vliv⁷⁾ na vytváření se

⁶⁾ Upozorňuji tu na cisterciáka Petra ze Žitavy, jenž zemřel r. 1339, a o němž profesor Jan Jakubec v „Dějínách literatury české“ vydaných r. 1911, ač realista, přiznává, že byl proslulým opatem kláštera zbraslavského a vedle Kosmy nejznamenitějším dějepisem mezi všemi latinsky píšícími kronikáři o dějinách českých. (D. c., 41.) Tomek docela nazývá jej jedním z nejušlechtlejších mužů země české toho času. (Sr. „Dějepis města Prahy“, I., 552.)

⁷⁾ Vliv tento byl všeobecně uznáván jak od českých králů, tak u Apoštolské stolice. Alespoň není jisté bez významu, že při korunovací krále Václava a manželky jeho Guty (Juty?) Jindřich, opat sedlecký, a Konrád, opat zbraslavský, oba cisterciáci, obdrželi papežský list, jímž dostali moc, aby na místě sv. Otce udělili králi i královně všeobecné rozhřešení, aby tito prosti jsouce všeho a církevních trestů, v něž by snad byli upadli, mohli hodně přimnouti královské pomazání, ač na prvním místě pražský biskup, nebo některý jiný prelát na podobné vyznamenání nároky činiti si mohl.

poměrů politických. Stačí tu zajisté pouze připomenouti, že sám Václav III., jinak jinoch nezkušený, opaty Jindřicha sedleckého a Konráda zbraslavského, jichž otec jeho velice si vážil a jichž radou nejedenkrát se řídil, měl ve veliké úctě, a rady u nich vyhledával, ba že opat Konrád, vědom si svého vlivu, odvážil se dne 21. června r. 1306 krále na Zbraslavi dlícího upřímně napomenouti, by více dbal prospěchu království českého, než svých plesův a radováněk, čehož asi nikdo jiný by se byl neodvážil.

Než máme i fakta, z nichž je zřejmo, kterak upřímně řád tento s národem českým smýšlel a o jeho politické povznešení pečliv byl.

Tak r. 1307 stal se českým králem, jako manžel Anny Přemyslovny, Jindřich Korutanský, vladař povahou slaboch a k panování neschopný. Ten proti české šlechtě spojil se s německými obyvateli královských měst. Proto, jak uvádí Tomek, „přišlo již k tomu, že se vůbec uznávalo za nemožné, aby mohl Jindřich déle zůstatí králem českým.“ I dorozuměla se šlechta, již v čele stáli opat Konrád zbraslavský a opat Jindřich sedlecký s císařem Jindřichem VIII., aby týž k záchraně českého království dal Elišce Přemyslovně za manžela svého syna Jana. Tím, píše zase Tomek, „mělo se právo ženského potomstva rodu Přemyslova zachovati i zároveň odstraněno býti nebezpečenství sporu s říší.“⁸⁾ Konrád, opat zbraslavský, dostal za úlohu, aby učinil první podání o tom králi římskému, což se stalo od něho v měsíci srpnu 1309 v Heilbronně... Ačkoli král měl s počátku úmysly žádostem Čechů protivné, dožádal se opat konečně přece rozhodnutí potud příznivého, že slíbil král šetřiti ohledu na Elišku. Průvodce Konrádův, mnich Petr žitavský, potomní zbraslavský opat a letopisec, přinesl o tom hned návštěj do Čech. Potom ještě jednou téhož roku v měsíci prosinci jednáno o té věci s králem římským při dvoře jeho od obou opatů cisterciáckých, Konráda zbraslavského i Jindřicha sedleckého, ve jménu pánův a měšťanů s výsledkem pro Čechy velmi příznivým. V pravdě tedy cisterciácký řád zachránil tehdy českou korunu českému národu.

Jiný doklad vlasteneckého smýšlení cisterciáků máme přímo z doby Husovy. Husovi alespoň přičítá se v ději-

⁸⁾ D. c., 498.—499. Totéž uvádí Palacký, d. c., II., 168.

nách všeobecně za výraz a důkaz národního citění, že dne 18. ledna r. 1409 vymohl dekret kutnohorský, dle něhož budoucně při všech jednáních na universitě národ český požívati měl tři hlasův a ostatní tři národové jen jednoho. Ale o několik let před Husem o upevnění a vyvýšení národa českého na pražské universitě starali se cisterciáci. Roku totiž 1397 odhodlala se královna polská Hedvika založiti v Praze kolej pro studenty z Litvy a chtěla za tím účelem koupiti v Praze dům a věnovati 200 kop ročního platu na jejich výživu. Cisterciák Jan Štěkna však obrátil nadání toto ve prospěch národa českého a způsobil, že pouze studující národnosti české ho užívali.⁹⁾ Opat zbraslavský pak docela daroval studujícím těmto zdarma byt v řádovém domě v „Jerusalemě“. Tím živel český na universitě nejen se posilnil, ale připravoval také půdu k pozdějšímu zakročení Husovu ve prospěch Čechův. Tak jednati mohli jen katoličtí kněží a řeholníci, vedení pravou láskou k vlasti, ti kněží a řeholníci, jimž za nedlouho husité rozbíjeli lebky a zapalovali kláštery...

Vyvrácení kláštera sedleckého.

Klášter v Sedleci u Kutné Hory byl založen r. 1143 Miroslavem, mužem vzácným a předním českým šlechticem.¹⁾ Týž za souhlasu krále Vladislava, Oty, pražského biskupa, a k vybídnutí biskupa olomouckého Jindřicha daroval cisterciákům za opata Hořislava statky: Solnici, Hodkovice, Podolany se vším příslušenstvím, Hradiště s řekou, lukami a lesem, Zdebuzy, v Poboře rychtu a dvůr, Odolenku se dvorem, Donaty, Bylany, Jalčovice, Líbeznici, Hlízov a Kačinu se vším příslušenstvím až po řeku, jež teče kol boroviny. Mimo to ustanovil, kdyby rod jeho měl vymříti, že všecken majetek jeho připadne zmíněnému klášteru.

Toto ustanovení bylo stvrzeno od krále a od biskupů pražského a olomouckého. Ti v listině konfirmační

⁹⁾ Sr. Tomek, d. c., III., 435.

¹⁾ Nejstarším sídlem cisterciáků v zemích českých vůbec byly Valdsasy, náležející k Chebsku. Tím se dá vysvětliti, že první cisterciáci do Sedlce přišli z Valdsas a že Valdsasy staly se mateřským domem téměř všech klášterů této řehole v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

praví: „Nikdo vůbec z lidí ať se neopovází jmenované místo zbytečně rušiti, nebo jeho majetek zabráti, zmenšiti či jakýmkoliv způsobem napadati, nebo nátisky vysilovati, ale vše nechť neporušeno zůstane a nezměněno, jak místo samo, tak i jeho statky a vše, co na onom místě od počátku církev svobodně držela, nebo co v budoucnosti darováním papežským, štědrostí králův, obětováním věřících, nebo spravedlivě jinak z milosti Boží obdrží. Proto, odváží-li se osoba duchovní nebo světská zmíněný kostel, neb jeho majetek napadnouti a po druhé a po třetí napomenuta byvši, nedá příslušného dostiučinění, nechť uváží, že propadá pro spáchanou nepravost soudu Božímu. Všechněm však, kdož kostel tento a jeho majetek chrániti budou, budiž pokoj Pána Našeho Ježíše Krista, aby již zde na světě za skutek svůj dobro obdrželi a u soudu Božího nabyli odměnu ve věčné blaženosti.“

Bratři klášterní měli nejprve kostelíček menší; teprve když počet jich vzrostl a klášter se rozmáhal, počalo se se stavbou velikého chrámu. Původním chrámem byla kaple, v podobě sedla Miroslavem postavená.

Kronika valdsaská vypravuje o sedleckém klášteře: „Sedlci ve stavbách nevyrovnal se žádný klášter cisterciácký. O tom svědčí kamení a zpustošený chrám, žalostná památka po husitech, již po 279 let beze střechy (krytu) vystavený nepohodě času. V klášteře obývalo 300 mnichů a 200 konvršů, kteří obstarávali záležitosti domácí. Mniši ustavičně se střídající, v choru rozdělení ve sbory, prozpěvovali dnem i nocí žalmy, svatou držíce noční stráž pro spásu království.“²⁾

Sotva cisterciáci valdsasí v Sedlci se usadili, počali ihned pracovati o díle potřebném a záslužném.³⁾ Mýtili okolní lesy, zakládali osady a uvědomovali lid. Alespoň Petr Miroslav Veselý píše o tom: „Mniši vykonali ve

²⁾ Sr. Václav Oliva: „Bohatství kláštera sedleckého“ ve „Sborníku histor. kroužku“, ročník XII., 62.

³⁾ Řada opatů nedá se pevně stanoviti. Dle kronik cisterciáckých byli to: Hořislav, který zemřel roku 1169, Pausanias, Gotšalk (Godeschalcus), Držislav, Bohuslav, Valerian, Leonard, Albert, Wolfgang atd. Než jiné prameny historické uvádějí jména jiná. Tak na př. r. 1168 uvádí se opat Gotpolt (neb Hotart), jenž zvolen byl na biskupství pražské, r. 1188 opat Heřman, r. 1250 Kristian atd.

zdejší krajině mnoho záslužné práce; založili četné osady, budovali chrámy, mýtili lesy a získanou půdu vzdělávali v role. Veškeré okolí malínské, novodvorské, starokolínské, Hrobský mlýn pod Kolínem a veškeré kolínské Zálabí až po Libici řídily se rozkazy kláštera sedleckého.“⁴⁾

Vliv řeholníků sedleckých na celé daleké okolí až k hranicím moravským byl tak mocným a blahodárným, že přemnoží jak z lidu, tak šlechty snažili se získati si jejich přízeň, a když se to podařilo, hleděli se klášteru darováním hmotných statkův odvděčiti. To dělo se fundacemi nebo rozličnými nadáními. Král Václav II. udělil r. 1291 klášteru i také právo mincovní, poněvadž mu náležely doly kutnohorské a osvobodil jej na věčné časy ode všech daní.

Rozumí se samo sebou, že klášter tento v dobách válečných býval také jako zřídlo bohatství od nepřátel přepadáván, obírán a pustošen. A to dělo se velmi často, poněvadž nalezal se poblíže hlavní cesty z Moravy do srdce Čech, totiž do Prahy. Tak r. 1308 byl vydrancován od lidu Jindřicha Korutanského, poněvadž tomuto při volbě za krále odepřel hlasu. Jindy zase lakotní páni z blízka i ze zdáli chtěli se na úkor mnichův obohatiti jich zlatem, potravinami, nápoji a podobně. Tak vypravují dějiny ve více pramenech, že 15. února 1309 uhostili se v klášteře pánové Jindřich z Lipé, Jan ze Stráže a Jan z Klimberka. V noci však čeleď kutnohorská vedením Pelhřima Puše slezla zdi a pány zajala, načež odvezení byli na hrad Libici a držáni tam po delší dobu v zajetí.

Než toto všecko byly pouhé epizody, které nebyly s to, aby klášter v jeho rozvoji zastavily nebo přízeň králů českých od něho odvrátily. To nejlépe vidno z okolnosti, že již roku 1325 udělil král Jan klášteru právo patronátní nad několika kostely v Čechách a na Moravě a r. 1331 právo hrdelního soudu, což potvrdil i Karel IV.

Stejnou přízní jako lid, šlechta a králové čeští, zahrnovaly řeholníky sedlecké pro jich výbornou práci na vinici Páně i kruhy církevní. Biskupové a církevní hodnostáři častěji u nich dlívali.

Papež Bonifác XI. potvrdil ve století XIII. a XIV. založená při kostele klášterním bratrstva „Sv. hrobu“ a „Božího těla“ a udělil zvláštní odpustky všem poutníkům k tamní

⁴⁾ „Fresky bývalého cisterciáckého kláštera v Sedlci“, str. 6.

kapli Božího těla putujícím. To zavdalo podnět k hlučným poutím, které se tam konaly o druhém svátku velkonočním. Zejména kutnohorští horníci konávali tam okázalá procesí. Podobně dělo se z osad, jež klášteru náležely a v nichž cisterciáci duchovní správu vedli. Tím Sedlec stával se i kulturním střediskem pro celé východní Čechy a místem tehdejší osvěty. Odtud tedy jako z pramene vyvěralo dobro na všechny strany.

Nemalé pověsti nabyt též hřbitov sedlecký, posvěcený ve XIII. století zemí, z hory Kalvarie ze Svaté země sem přinesenou tak, že na tisíce věřících, z blízka i z dále, volili sobě v Sedlci pohřebiště.

Kláštevní kostel skvěl se bohatou výzdobou a vzácnými uměleckými pracemi. Tím tříbil se nejen vkus všeho lidu, jenž sem zavítal, ale i mysl se povznášela k životu Bohu libému a milému.

Tyto všechny složky působily, že jmění klášterní rostlo očividně a dosáhlo před bouřemi husitskými vysokého stupně.

Klásteru tomuto alespoň, jak později zjistiti se dalo, před válkou husitskou patřily tyto statky: Sedlec se vším příslušenstvím, Solnice, Hodkovice, Podolany se vším příslušenstvím, Hradiště s řekou, lukami a lesem, Zdebuzy, v Poboře rychta se dvorem, Bilany, Jalčovice, Líbeznice, Hlízov a Kačina se vším příslušenstvím, Podhořany, rychta u Hradce se vším příslušenstvím, les Bor mezi Kolínem a Čáslaví s lukami, pastvisky a rybníky, Chleby, tvrz u města Nymburka, mlýny u Labe a u Kolína, Břežany dvůr, Nový Dvůr se dvorem, Hraběšín se dvorem, Radboř u Kolína se dvorem a vším příslušenstvím po obou stranách Labe co do šířky i do délky oněch statků zároveň se mlýny, probošství sv. Martina v Kouřimi se všemi statky a příslušenstvím, Čelakovice, město nad Labem, město Dymokury u Poděbrad se mlýny vedle města Nymburka na Labi se nalézajícími, Újezd s rychtou, Hoffmark s rychtou, tvrzí, zahradou, lázněmi a mlýnem valchářským v Rakousích, Křivsoudov, hrad s dvorem tamtéž, dvůr zvaný Třídvory, Selmice se dvorem, Černíny se dvorem, Svojsice se dvorem, v Borovnici jedno popluží středních honů, Lhota, Chýšná, druhá Lhota, Bučice, Laziště, Březina, Čejkovice s jedním poplužím, jedny hony u hradu Křivsoudova, Hořany, tvrz opevněná se dvorem, Slavonice, dvůr, Nový dvůr, Pavlov, Mikulášov, Dubec, Bo-

novec, Veselí, Voňkov a Budišov, náležející k opevněné tvrzi v Heralci, s rybníky, mlýny a se vším příslušenstvím, Babice dvůr, Čejkovice rychta se dvorem, Chotusice, rychta se dvorem, Grunta dvůr, Dolany, rychta se dvorem, Svatý Jakub, rychta se dvorem, Týnec, město s právem patronátním, Kobylnice s rychtou a dvorem, Ovčáry, hrad s rychtou u Sedlce, Morašice dvůr, Nové Dvory, hrad s rychtou u kláštera, Zbislav, hrad s rychtami, dvory a vším příslušenstvím, Stěžery dvůr, Budišov s rychtou a dvorem, Černice s rychtou a dvorem, Bělušice s rychtou a dvorem, Žaky, s rychtou a dvorem, Žitenice s dvorem, Vláry s dvorem, Chrčice s dolním dvorem, Chrčice horní s rychtou a dvorem, Chvaletice s rychtou a dvorem, Dubec dvůr, Dobrnice dvůr, Hodkovice město, Koňkov dvůr, Konárovice s rychtou a dvorem, v Hrobích rychta, mlýn a kamenný lom, Lhota pod lesem Lipskou, tvrz s dvorem, Malejovice dvůr, Nový Dvůr a Ovčáry, dvory za Kolínem, Osada s rychtou, Všešary s dvorem, Buršovna, louka u Labe, Žďánice s dvorem, lesem, Chvošřany s dvorem a dvěma rychtami, Polka dvůr, Pávice dvůr, Jeníkov, Bartošovice, Dlouhá ves, Hohenrein, Šmilovy, Bergmeistersdorf a Květinov u Německého Brodu, Veletov s právem patronátním, Pfaffendorf s celým příslušenstvím, s mlýny stávajícími i s těmi, jež později se vystaví, Chotovice se dvorem a příslušenstvím, Třebešice se srubem, rychtou a vším příslušenstvím, právo patronátní v Kouřimi, Čáslavi, Kolíně, v Hradci v diecési pražské a v Jemnicích, Jaroměřicích v diecési olomoucké, Krakovany, tvrz se vším příslušenstvím, Trnava, Řečenov s dvorem, Labětín s dvorem o dvou honech, hospodou, mýtem vodním a rybolovem v Labi, Hořany s pozemky řečenými pod dolem na „Postupě“, doly v Grelenortě, Pigneru, Merbotomi, Veigmansdorfě se všemi hony a šachtami, Kojice, Záboř, Vinary s velikými a mnohými statky, mlýny na obou březích Labe pod městem Týnci, Hohenredl s ročními platy, mlýn u Starého Kolína se vším příslušenstvím, polovice příjmů far v Jemnicích a Jaroměřicích, obnášející přes 40 marek stříbra, Malešov s tvrzkou, Močovice se dvorem, Vlkáneč se dvorem, Aigen s rychtou a 4 vinicemi a jinými pozemky u kláštera Novohradského v Rakousích, Vojislavice se dvorem a příslušenstvím, Sv. Kateřina se dvorem, Sv. Mikuláš se dvorem a Rohošť se dvorem, dvůr v lukách před branou kouřimskou v Kutné Hoře s příslu-

šenstvím, Brankovíce, Míchalovice se dvorem, Všivec s lesem, rybníkem a bařinami u Labe, tři kamenné míry sevláku z Kolína každoročně po vsecky časy, plat z domů, mlýnů, lázní, rybníků na hranicích stříbrných dolů na Horách Kutných, důchod peněžní za dolování (urbura) v Kutné Hoře, poplatky z hutí, ze zahrad u silnice, opatská léna, pole tak řečená na Spitzenbergu a jinde u Kutné Hory, roční stálý poplatek z lázní Erbusiánských v Kutné Hoře, roční poplatek ze mlýna u Českobrodské brány, roční stálý poplatek z dědictví Petra Delfína na Horách Kutných, roční stálý poplatek z majetku lazebníka Henzla na Horách Kutných, stálý roční poplatek ze dvora Katlovice, příjem ze 160 domů v Kutné Hoře, poplatek z radnice, z trhů, dílův a právních při na Horách Kutných, stálý roční poplatek z rychty v Turkani, poplatek z podměstí v Turkani, poplatek z podměstí Hloušky, poplatek z jámy a důlu v Kohlmarku, předměstí to kutnohorském, Košetice, Chrásť, Krupá i s jinými zápisy a vesnicemi. Majetek tento páčil se na 5 až 6 milionů zlatých.⁵⁾

„Tyto pozemky, jak dodává Sartorius, většinou **prve nevzdělané**, přičiněním našich (cisterciáků), a to vlastní prací rukou, jak byl obyčej, po vymýtní lesů potom velice úrodné a rozmnožené ještě dvory a vesnicemi v sousedství, jimž naši (cisterciáci) dávali jména svatých, jako Sv. Jakub, Sv. Mikuláš, Sv. Kateřina, posud jsou blízko Sedlce...“⁶⁾

Všechn tento majetek však byl rozmetán husity a jich nohsledy v dubnu r. 1421, kdy tito vedeni Pražany klášter přepadli, ho dobyli a vypálili. Při tom povražděno bylo několik set mnichů netoliko sedleckých a z **probošství** sv. Vavřince v Praze, ale i tři kartuziáné, kteří se sem utekli z vypáleného kláštera svého na Smíchově.

O dobytí, vypálení a zničení kláštera sedleckého vypravuje Sartorius: „Něco uvéstí musím o žháři kostela sedleckého, jímž byl kdosi z vojska Žižkova, jenž však záhy za spáchanou svatokrádež byl hrozně ztrestán. Zakázal totiž s hrozbou nejtěžšího trestu připomenutý vůdce a náčelník husitských vojáků, když dne 25. dubna roku 1421 dychtě po vraždě sluhů Božích ke klášteru onomu přirazil, aby veliká ona basilika, znamenitá uměním a vybudovaná

⁵⁾ Sr. „Sborník“, XII., d. c., 63.—64.

⁶⁾ D. c., str. 985.

velikým nákladem, s ostatními budovami potměšile nebyla spálena. Chtěl ji uchovati, ne ovšem pro Boha, nebo sluhy Boží, ale k obraně pro sebe a své vojsko, ježto měla obehnána býti příkopem a upravena za tvrz. Než kdosi z vojinů jeho, neposlušen rozkazu svatokrádežného vůdce a zmítán záštím proti všemu katolickému, nejhanebnějším zločinem zničil, vrhnuv na ni oheň, nejkrásnější svatyni, zasvěcenou svaté Panně a sv. Janu Křtiteli. Protože Žižka tuto hanebnost velmi těžce nesl, zatajil na nějakou dobu blesky a hromy svého hněvu, jež již již se draly z jeho hrudi a přislíbil, že znamenitý tento čin nahradí odměnou skutku toho důstojnou, a že dá muži, který toto dobrodiní jemu prokázal, tolik zlata a stříbra, kolik by mu stačilo po celý jeho život. Tímto slibem vojevůdcovým zlákan nešťastný žhář, vyskočil rychle do prostřed vojska a vychloubal se, že on jest tím mužem, který slavným zločinem odměnu si zasloužil. Žižka dostal slibu svému doslova a hrozně, neboť poručiv narychlo roztaviti zlato a stříbro, rozkázal je vlíti do hrdla zlotřilého žháře za muk vskutku přehrozných, ale zasloužených, ježto přislíbil mu, že mu dá zlata a stříbra tolik, kolik by až do konce jeho života mu stačilo. V krátkosti tedy dostatečně ztrestal za hříchy nešlechetníka, jenž však v budoucím věku jistě ještě více trpěti bude za hrozný svůj zločin, nežli Žižka učinil jemu a bude trpěti déle, protože spálil velice vznešený chrám. Bídník⁷⁾ tedy byl zničen, ale trestem tím nebyly napraveny pohromy kostela, jenž zůstal potom v ssutinách“.

„Po spálení chrámu přistoupili husité k úplnému vyvrácení kláštera a k svatokrádežné vraždě řeholníků. Pouze dva z bratrů s opatem Jakubem za všeobecného vraždění unikli a žili potom ve vyhnanství mimo Sedlec.“⁸⁾

⁷⁾ Toto vypravování Sartoriovo o potrestání žháře kláštera sedleckého jest pouze legendou, z níž však tolik pravdy přece probleskuje, že husité ve své zuřivosti proti klášterům a v touze po obohacení se jich poklady neznali smilování s nikým a s ničím. Ostatně jako malý hoch, ježto rodiště měnalo se asi 1½ hodiny cesty od Sedlce a cisterciáci bývali v něm kdys faráři, slyšel jsem tuto pověst vyprávěti všeobecně mezi lidem, byť Žižka sám dobytí tohoto kláštera se byl ani nesúčastnil. Sr. Josef Kurka: „Archidiakonáty Kouřimský... a diecése litomyšlská“, na str. 173, n.

⁸⁾ D. c., 985.—987.

Na jiném místě píše též autor: „Kolik mnichů bylo povražděno, na určito se neví, ač možno se vší určitostí tvrditi, že bylo těchto mučedníků několik set, protože jest známo, že 500 řeholníků v Sedlci bývalo, z nichž 300 mnichů ve dne i v noci střídavě v choru chvály Boží prozpěvovali. Ostatní byli konvrši v počtu 200. Že velmi málo z tohoto počtu řeholníků se zachránilo, čtu v památkách sedleckých, mně zaslaných. Z těch opat Jakub uniknuv zabiti, odebral se k císaři Zikmundovi. Při vyvrácení kláštera bylo zuřeno proti řeholníkům rozličným způsobem. Byliť věšeni, páleni a mečem usmrcováni. Lípa, na níž vrahové mnichy věšeli, zůstala na hřbitově až do našich dob a hlásá památku na mučednictví našich bratří tím, že má listí na způsob kapucí. Mnichové kartouzští, jež naši po vyhnání jich z Prahy do kláštera svého přijali, podstoupili též osud mučednictví jako naši tak, že věnec slávy duše jejich do nebes přenesl. Stejným způsobem a s toutéž zuřivostí počínali si kacíři i v ostatních klášteřích cisterciáckých...“⁹⁾

Kláštevní kronika cisterciácká o Sedlci znamená: „Roku 1421 okolo svatého Ducha zmocnili se husité Kutné Hory a ctihodný klášter cisterciácký v Sedlci z kořene vyvrátili. V tomto klášteře jako hosté dleli od nějakého času někteří kartuziáné, vyhnání ze svého kláštera. Rozvášnění husité pobili všechny mnichy jak cisterciácké, tak kartuziánské.“¹⁰⁾ Totéž potvrzují Frind,¹¹⁾ Brániš a jiní a dovolávají se, jako na př. Brániš poznámky měšťana kutnohorského Bartoloměje z Práchňan, jenž činí o tom zmínku ve svém zápisníku, pocházejícím z druhé polovice patnáctého století.¹²⁾

Toměk ovšem píše o této události trochu jinak. Dí: „U Kutné Hory byl zatím po vzdání města vypálen krásný klášter Sedlecký a zabiti při tom také mniši, co se jich neza-

⁹⁾ D. c., 697. Totéž opakuje Sartorius i ve svém německém spise: „Verteuschtes Cistercium bis tertium“, v Praze 1708, na str. 911. Podobně píše také: „Notitiae compendiosae abbatiae Sedlensis“ z roku 1737.

¹⁰⁾ Langius: „Chronicon cisterciense“, na str. 1231.

¹¹⁾ „Kirchengeschichte Böhmens“, III., 266.

¹²⁾ Zmíněný Bartoloměj z Práchňan napsal: „Téhož roku 1421 spálili pražané mnichy v klášteře sedleckém“. Sr. „Denkwürdigkeiten des ehemaligen Cistercienserstiftes Sedlec bei Küttenberg“, str. 28.

chránilo prvé útekem. O tom dává zprávu jen kronika Magdeburská na straně 356 slovy: „Wat se von monniken dar inne vunden, de doden se alle“.¹³⁾ Zpráva ta nezdá se však býti hodnověrná...“¹⁴⁾ čili jinými slovy: Tomek jenž nepopírá fakta vyvrácení sedleckého kláštera, alespoň husity snaží se vzítí pod ochranu pochybností o zprávě kroniky magdeburské, jež udává pobití mnichů. Ale Tomek činí tak neprávem, poněvadž, i kdyby pobití sedleckých mnichů odjinud potvrzeno nebylo, což však v našem případě nemá místa, z ostatních ověřených zpráv o pálení, loupení a vraždění vojáků husitských, musí se předpokládati, že z řeholníků husité „neživili“ žádného.¹⁵⁾ Nebyliť husité nikdy tolik proniknutí láskou k bližnímu, aby svých nepřátel při životě šetřili.¹⁶⁾ To platí tím více o katolických kněžích a řeholnících.¹⁷⁾ Musíme tedy za pravdu přijmouti, že při vydrancování Sedlce¹⁸⁾ husité vesměs tam přebývající cister-

¹³⁾ T. j. „Mnichy, jež zde našli, všechny pobili.“

¹⁴⁾ D. c., IV., 25.

¹⁵⁾ „Notitiae compendiosae...“ připomínají, že ze všech řeholníků sedleckých zachovali se pouze tři: bratr Jan, bratr Václav a opat Jakub, který uprchl k císaři Zikmundovi, aby mu o zničení kláštera podal zprávu.

¹⁶⁾ „Ottův sl. n.“ (XXII., 753.) píše: „V dubnu husité, vedeni samým Janem Žižkou, přepadli klášter, dobyli ho a vypálili jej, při čemž povražděno několik set mnichů netoliko sedleckých, ale i kartusiánských, kteří se sem utekli z vypáleného kláštera na Smíchově.“

¹⁷⁾ Po 30 let ležel klášter sedlecký v ssutinách. Teprve roku 1454 vrátilo se sem několik mnichů, kteří snad z jiných klášterů cisterciáckých, v době husitské rovněž pobořených, se byli uchovali, a jali se opravovati kostel sv. Filipa a Jakuba a s nevelikým úspěchem vymáhati klášterní statky, jež zatím laikové si rozebrali. Tím klášter ponenáhlu se zotavoval.

¹⁸⁾ Chrám Nanebevzetí P. Marie, jež cisterciáci v Sedlci postavili, byl budovou pětilodní, měl 113 m délky, 46 m šířky a dosahoval až 31 m výšky. Zbudován byl v nádherném slohu katedrálním, k němuž připojovalo se sedm kaplí. Obloukovitá klenba lodní spočívala na 34 pilířích. Kostel měl 106 oken, z nichž největší bylo nad vchodem. Toto okno bylo 14 m vysoké, 7 m široké, mělo 60 křídel a 4830 skleněných tabulek kostkových. Po vypálení kláštera zbyly z nádherné a velkolepé této budovy jen opálené zdi. Kostel byl obnoven teprve v letech 1699—1717.

ciáky, až na dva nebo tři, a mimo to i tři¹⁹⁾ zbylé tu kartuziány povraždili...

Zničení kláštera v Plasích.

V Plasích, půvabné to osadě v kraji plzeňském,¹⁾ založen byl dle zachovaných památek roku 1146²⁾ klášter cisterciácký Panny Marie od krále Vladislava II., který v jeho okolí již dříve na honech častěji dlíval.³⁾

V zakládací listině praví Vladislav: „Ježto všickni, kdož v Kristu zbožně žijí, mají dle příkazu Božího býti ochraňováni, jako jsou chudí a zvláště ti, kdož opovrhnuvše vši světskou slávou horoucí touhou k Bohu, jakožto své lásce, přilnuli, ba mají nejen býti ochraňováni, ale i podporováni, milováni a proti nepřátelům bráněni, a protože zvláště sluší se těm, kdož z Božího milosrdenství bohatstvím, ctí a důstojnostmi nad ostatní na tomto světě byli obdařeni a povýšeni, aby muže, pěstující svatý život a osvědčené jak zbožností, tak mravným životem shromažďovali a jimi, dovolávající se milosrdenství Božího, doufali v odpuštění hříchův: Já, Vladislav, z milosti Boží český král, s manželkou svojí Gertrudou, rozníceni touhou po odpuštění hříchův a zároveň toužebností po spáse věčné, pozvali jsme některé bratry, muže to dobrého a svatého života, rozšiřovatele pravé víry od

¹⁹⁾ Až do poslední doby byla všeobecná u historiků domněnka, že při vypálení Sedlce zahynuli tu i všichni kartuziáni, kteří se sem byli z Prahy utekli. M. Jakubička však ve velmi pěkném článku: „Klášter Zahrada sv. Máří řádu kartusiánského na Újezdě v Praze“, uveřejněném v „ČČM“ z roku 1911, na str. 466. přesvědčivě dokazuje, že z kartuziánů dleli tehdy v klášteře sedlcském pouze tři mniši, ježto ostatní již před tím nařízeními generální kapituly byli rozesláni do jiných klášterů téhož řádu.

¹⁾ Literaturu jednající o tomto klášteře uvádí Dr. Ant. Podlaha v díle „Posvátná místa král. českého“, III., 65., poznámka.

²⁾ Palacký uvádí za rok založení rok 1144 nebo 1145 D. c., I., 420.)

³⁾ O založení samém vypravuje pověst, ovšem z dob pozdějších, že kdysi král tento odebral se s menší družinou do příjemného údolí plasského na hon. Po honě unaven jsa odpočinul si na svém plášti, jež pod hlavu si položil, tak příjemně, že pohřížil se v delší spánek. Ve spánku spatřil prý nákras budoucího kláštera, jenž tu státi měl, a zároveň uslyšel přelíbezný zpěv mnichů cisterciáckých.

jich mateřského kostela v Langheimu, a to nutkání zbožností svého srdce, jednak aby česká země jejich stálým pobytém byla zvelebena, a jednak aby byla naplněna libeznou vůní svatosti. Naši co nejpokornější žádosti bylo vyhověno. Proto všem ctitelům pravé víry jak budoucích, tak přítomných časův oznamujeme, že zmíněným bratřím i jich nástupcům statek svého otce, jenž Plasy se nazývá, se vším příslušenstvím jsme věnovali k věčnému užívání. Aby pak uvedení sem bratří, podpoření dostatkem věcí časných, bezpečněji a ochotněji Bohu sloužili a ustavičně na modlitbách dleli, dole jmenované dvory se vším příslušenstvím těmže sluhům Božím jsme přidali... Stvrzujeme pak toto své darování jak z moci vlastní, tak z moci Otty, pražského biskupa tak, aby jmenované statky, jež spravedlivě a kanonicky k užívání sluhů Božích jsme věnovali, nebo i jiné statky, jež v budoucnosti snad těmto bratřím ještě věnujeme, jakož i statky, jež některý z mých nástupců, nebo z ostatních věřících jim pověnuje, nejen bratří tito, ale i jich nástupci tak, jak jsme učinili, pevně a neztenčeně v moci měli. Kdyby však v budoucnosti kdoko'iv z osob duchovních nebo světských, jenž by o tomto našem darování věděl, svodem ďábla se opovážil buď tyto statky loupiti, nebo jinak proti vůli bratří je měniti, má po druhém a třetím napomenutí, kdyby dostatečně skutků svých nenapravil, propadnouti soudu církevnímu a věčné zátratě. Dáno roku 1146.“

Prvním opatem nově založeného kláštera stal se Ivo.⁴⁾ Klášter těšil se z přízně jak Vladislava II. (1140—1173), tak i syna jeho Bedřicha (1173—1179), biskupa pražského Daniela I. (1148—1167), Jindřicha Břetislava (1193—1197), Přemysla I. (1197—1230) a zejména Václava I. (1230—1253).

Jmění klášterní časem vzrostlo a bylo tak veliké, že vyrovnalo se téměř jmění kláštera sedleckého. Čítalo asi 70 vesnic. Rozumí se ovšem samo sebou, že řeholníci používali ho jenom k dobru všeobecnému a k slávě Boží. Alespoň když r. 1268 biskup pražský Jan prodal klášteru tomuto vesnici Odlezly za 80 hřiven stříbra, Přemysl Otakar při stvrzení koupě chválí mnichy plaské, že „v du-

⁴⁾ Dalšími opaty byli: Meinher (1169—1190), Meingot 1193, Albertus 1194, Meinerus 1205, Albrecht 1214—1219, Jindřich 1213, Sigebert 1227, Albrecht II. 1228, Jindřich 1232—1251 atd.

chu zbožnosti a pokory, jakož i přísného zachovávání kázně řeholní Bohu bedlivě slouží“, a že vynikají pohostinstvím i jinými skutky lásky bliženské.⁵⁾

Zběsilost husitů však rázem všemu učinila konec, neboť klášter plasský byl již dne 3. června roku 1421 jimi zničen a spálen. Sartorius píše o tom: „Trval šťastně tento dům královský až do časů Žižkových. Za tohoto však paliče klášterů byl za nejprudší bouře vyvrácen roku 1421, když všichni řeholníci byli mečem pobiti, nebo jinak umučeni a klášter sám svatokrádežnými plameny spálen. Tehdy byly také rozebrány a rozchváčeny všechny klášterní statky. Když později poněkud království české bylo upokojeno, byly mu navraceny toliko zbytky jeho bývalého majetku, a to něco dvorů a vsí. Celý bývalý majetek však nikdy již mu vrácen nebyl tak, že vyvrácený dům, jenž kdys postačoval k výživě 500 řeholních bratrů, po válkách husitských stěží mohl uživiti šest až sedm řeholníků s opatem.“⁶⁾

Jiný pramen líčí zánik kláštera plaského takto: „Poněvadž pozoroval Žižka, že Plzně nebude moci se zmocniti, odhodlal se k ústupu a další obléhání města podložil na jinou dobu. Byliť obleženci v Plzni veselí a čilí a bojovali, kněz vedle laika, šlechtic vedle měšťana a vojína. Posledním činem při obležení tomto byly hrozby a výčitky, jež, soptě rozčilením z nezdaru svého, rozkázal Žižka hlásati proti městu a jeho měšťanstvu od jakéhosi paliče Mastila. Zatím když byl vyzvěděl poměry kol Plas, hrozný jednooký vůdce a kladivo řeholníků, rozkázal pražanům, aby od Plzně odešli k Rokycanům a sám se svými běsníky úkradkem pospíchal lesy a náhle a neočekávaně udeřil na klášter plaský. Opat Bohumír (Godfrid) nebyl doma, ale dlel s jedním či dvěma bratřími v Plzni, kde vyjednával o záchranu klášterních klenotů. Po příchodu husitů ihned v Plasích vše naplnilo se vraždami, přeplnilo smrtí a pokrylo mrtvolami bez úcty a ohledu na místo svaté, bez šetření věku a bez rozdílu, zda kdo laikem či knězem. Hrozný lomoz bylo slyšeti před klášterem. Nikdo se nemohl skrýti, nikdo utéci. V klášteře rozléhaly se nářky mnichů, tekly slzy a prosby co nejvřelejší z celého shromáždění jejich byly

⁵⁾ Sr. Benedikt Scheppl: „Lapis sepulchralis...“ 191.

⁶⁾ D. c., str. 1002. Též německé vydání, d. c., 866.

vysílány k Bohu. Jeden z mnichů zasáhnut mečem s rozpoltnou hlavou, jak zprávám věřiti dlužno, druhý s probodnutým bokem, třetí s přeseknutou hlavou a rozmetaným mozkiem, jiný zase s usekanými nebo zohavenými nohama a rukama a jiný konečně po vyhřeznutí vnitřností umírali sebe i Boha důstojně. Někteří z klášterníků za výskotu sem tam pobíhajících husitů byli nuceni, aby vydali, mají-li co cenného ukryto. Sedm mnichů docela bylo pověšeno na lípě, ne ovšem aby byli ověnceni listím stromovým, ale svatozáří mučedníků. Několik bratří i ohněm došlo odpočinutí věčného. Slovem, kdokoli v klášteře byl nalezen, byl záhuben všemožným způsobem. Jak vzácná to smrt!“

„Než jak zase hrozná podívaná byla tehdy na klášter! Mohl's špatřiti, kterak velice slavných bojovníků pro Boha a víru vlastní krví potřísněná těla maličko ještě oddychovala a krvácela z mnohých ran, maličko ještě pohybovala jazykem a ústy a kterak v krátkosti ve smrti omilostněné, ve spánku svatém po krátkém a blaženém životě z údolí plaského duše jich se ubíraly a vznášely do nebeských stánkův a do věčných příbytků... Tímto první jednání truchlohry bylo dokonáno od lidí bezbožných, krutějších nad divokou zvěř a bezohlednějších nad hyeny a draky. Vše překypovalo lidskou krví a rozedranými mrtvolami. V zakrvácených rukou strašných ukrutníků bylo zříti posvátné kostelní nádoby, aby byly zneuctěny. Všecko napořád se loupilo a posléze odnášelo.“

„Následovalo zničení kláštera. Po zanícení ohně plameny a žár s kouřem k nebesům se hrozivě nesly a téměř celá okolní krajina obracela oči, plné úžasu a strachu, k hroznému a osudnému tomuto divadlu v Plasích. Lid, jenž posud zůstal věren církvi, naříkal nad tak děsnou záhubou posvátného místa...“

„Dravé plameny však nepohltily všechny řeholníky, protože někteří z vůle Boží v **Plzni** a jiní jinde byli zachováni. V ssutiny byla obrácena také basilika, již před 367 roky blahoslavený Ivo založil a již po padesáti letech potom při ukončení opat Albert I. dal posvětit od Roberta, biskupa olomúckého, jenž dříve býval členem řádu cisterciáckého. Z velikého tohoto chrámu nezůstala ani jediná zeď bez pohromy, ač všechny zdi byly nad kámen tvrdší. Toliko zůstaly zdi budov, jež byly provedeny z kvádrů, při královské

kapli zasvěcené sv. Máří Magdaleně a při kapli sv. apoštola Bartoloměje. Kameny z původní svatyně plaské, jedné z největších, viděli jsme později po různu zasazené na rozích nově vybudovaného chrámu a konventu, při kostele blahoslavené Rodičky Boží a při bráně v opatství na zdi obkličující klášter, a tu a tam rozházené i po zemi, když nalezeny byly při kopání země. Tato první veliká basilika byla husity srovnána se zemí a potom nemohla znovu povstati až po 240 letech, kdy na starých základech byla vybudována nová, ale menší a skrovnější...“

„Vzala tehdy za své také, čehož velice dnes litujeme, velmi veliká a vzácná knihovna. Tak zanikly i skutky mužů velice proslavených svou zbožností, učeností, věrou a svatostí...“

„Ať kopeme kdekoli na nádvořích, štěpnicích a zahradách, všude podnes nalézáme kosti ubitých řeholníků a pozůstatky budov... Představoval zajisté klášter tento malé městečko, uzavřené posvátnými a světskými budovami a okrášlené přemnoha věžemi...“

„Jest ústní podání, že v Plasích obývalo pět set bratří, z nichž tři sta bylo bratří laiků, kteří vzdělávali hospodářství a dvě stě řeholníků, z nichž zase bylo třicet kněží. Jiní tvrdí, že všech bratří bylo čtyři sta, a to dvě stě konvršův a sto řeholníků, z nichž třicet kněží. To však jisto jest, ať již byl počet řeholníků jakýkoliv, že ustavičně v Plasích Boží chvály se pěly, jak dokazuje nejen ústní podání, ale i dvojí za stara, konvent a rozsáhlost chrámu Páně...“⁸⁾

Konečně „Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen“⁸⁾ dí sice krátce, ale významně: „Roku 1421 byl klášter plaský od Žižky přepaden a zpuštěn“.

Opat Bohumír po zničení svého kláštera dlel většinou v Manětíně a tu roku 1425 i zemřel.⁹⁾

* *

*

Klásteru plaskému patřilo proboštsství sv. Vavřince¹⁰⁾ u Prahy za Oujezdskou branou, poblíž kláštera

⁷⁾ Sr „Tilia Plassensis“, caput XI., § II.

⁸⁾ T. j. „Zprávy spolku pro výzkum dějin Němců v Čechách“, XIII. roč. z r. 1874, strana 80.

⁹⁾ Sr. Frind, d. c., III., 273.

¹⁰⁾ Proboštsví toto bylo nejprve panenským klásterem cisterciáckým a původně, od r. 1330, dle ustanovení zakladatelky pa-

kartuziánského, k němuž pravděpodobně náležel dvůr na svahu Petřína s lidmi poplatnými a s rozsáhlými vinicemi na Petříně a pod Petřínem i s jiným příslušenstvím. Probošství toto bylo husity zničeno a vydrancováno s klášteřem kartuziánským již 17. srpna r. 1419 a několik mnichů bylo do krve sbito.¹¹⁾ Alespoň zmíněné „Zprávy spolku pro výzkum dějin Němců v Čechách“ píší: „Za rmutného roku 1419 bylo probošství sv. Vavřince u Prahy, náležející klášteřu plaskému, od husitů zničeno a již nikdy více k životu nepovstalo...“¹²⁾ Statky jeho přisvojili si Pražané roku 1421 po spálení Plas....¹³⁾

Jiné probošství¹⁴⁾ měl klášter plaský v České Lípě. I to bylo husity zničeno a řeholníci jeho zabiti dne 19. května 1426, když město bylo dobyto. Dr. Vilém Feistner píše o tom: „Dne 19. května 1426 byla Česká Lípa od zuřivých vítězů dobyta v den seslání Ducha svatého a veliký požár města byl znamením pro celé okolí, že i pro ně záhy nastane den zhouby.“¹⁵⁾ Při tom prameny dokládají, že tehdy všickni téměř kněží v městě byli pobiti.¹⁶⁾

Tím krev mučedníků cisterciáckých byla s krví mnichů kartuziánských první, jež v bou-

trilo klášteřu zbraslavskému. Nicméně zůstávalo v něm i několik mnichů, kteří je spravovali. (Sr. o tom, co vypráví Tomek, d. c., I., 552.) Založila je pro cisterciáčky na smrtelné posteli královna Eliška.

¹¹⁾ Ostatní mniši včas ukryli se v „Jerusalemě“ a později v Plasích, nebo Sedlci, kdež r. 1421 dne 25. dubna a 3. června byli od husitů pobiti. Cisterciáčky totiž, jimž toto probošství původně náleželo, byly po nějakém čase uvedeny do Řeporyj a místo jich zaujali mnichové, kteří vedle probošství měli tu i dvůr a kapli.

¹²⁾ D. c., str. 80.

¹³⁾ Sr. Tomek, d. c., 174.

¹⁴⁾ Z kláštera plaského, jakožto mateřského, byly jeho mnichy osazeny kláštery celkem čtyři, a to: v Mnichově Hradišti, na Velehradě na Moravě, v „Thronus regis“, rovněž na Moravě, a ve Svaté Koruně. Alespoň tak uvádí Sartorius (v d. c., 1005.). Když totiž Svatá Koruna, jež původně byla osazena cisterciáky z kláštera heiligenkreuzského v Rakousích, r. 1278 nebo 1281 byla vyloupena a klášter byl zbořen, byla při novém vybudování svém r. 1284 podřízená opatovi plaskému a také z kláštera tohoto mnichy obsazena.

¹⁵⁾ „Husité před Českou Lípou roku 1426“ v „Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs“, 4. roč., str. 151.

¹⁶⁾ Sr. „Chron. Bohem.“ ve „Scr. rer. hus.“, II., 63.; „Urkundl. Beiträge“, I., 101.

řích husitských zbarvila dědictví sv. Václava a klášter plaský,¹⁷⁾ vlastně jeho probošství sv. Vavřince za Oujezdskou branou u Prahy, bylo prvním klášteřem, na němž bouře husitská současně s klášteřem kartuziánským hleděla pomstít smrt Mistra Jana Husa...

Zhouba kláštera Oseckého.

Roku 1193 povolal český zbožný pán Milhost z Valdsas do Maštova cisterciáky, založil jim tam klášter a zapsal jim několik okolních vesnic. Ale Maštov nebylo místem pro klášter vhodným. Proto mocný český pán Slávek, župan bilinský, maje hrad Osek na jedné přední výšině Srbských hor čili Krušného pohoří, pozval klášterní sbor cisterciáků z Maštova, aby se na jeho statku pod hradem Osekem na příhodném a pěkném místě usadil, kde mu klášter vystavěti sobě předsevzal. Přestěhovali se tedy maštovští cisterciáci r. 1196 na Osek a tam klášter téhož jména si postavili. Majíce veliký kus pomezního lesa a mnohé jiné statky od pánů Slávka a Milhostě darované, bratra Rudharda za prvního opata sobě zvolili a v lese nové osady zakládati se jali. Tak povstal klášter osecký, kterýž od krále Přemysla I. v ochranu vzat, brzo se velice zvelebil.¹⁾

¹⁷⁾ Osudy kláštera plaského po bouřích husitských byly velmi neblahé. Kdo totiž z mnichů roku 1420 se zachránili, uprchli buď do Plzně, nebo do jiných zahraničních klášterů svého řádu. Mniši, v Plzni dlící, po opatovi Gotfrýdovi zvolili si Arnolda, který také mimo klášter (v Plzni) umřel. Teprve opat Tylman (1434 až 1448) vrátil se do kláštera a jej dle možnosti z hlubokého úpadku povznésti usiloval. Protože král Zikmund v letech 1420—1425 skoro všecky klášterní statky zastavil, na př. bratřím Bedřichovi a Hanušovi z Kolovrat, Benešovi z Rabšteina, Bavorovi ze Švamberka, Burianovi z Gutštejna a j., dařilo se mu to velmi špatně. Nový opat pro nedostatek členů klášterních byl r. 1448 povolán zase z Langheimu, jakož se bylo stalo při založení kláštera. Klášter však stále živořil až do opata Ondřeje III. (1681—1699), kdy založeno bylo z něho probošství při poutním kostele P. Marie v Tejnici u Kralovic se 4 členy řádu. Sr. Dr. Podlaha, d. c., 74.—94. a pěkně psaný článek od Josefa Strnada v „Ottově sl. n.“, XIX., 847.—848.

¹⁾ Opaty jeho byli: Heřman 1208, Theodor 1231, Slávek, vnuk zakladatelův, 1238, který později stal se biskupem v Prusích, Vinandus 1240—1254 atd.

Zboží klášterní se rozmáhalo a rostlo tolik, že cisterciáci osečtí záhy počítali se k nejbohatším klášterům v Čechách. Přicházely ovšem časem i na dům tento doby trudné, jako na př. r. 1349, ale rozvoj jeho nezadržely, neboť klášter z pohrom brzo zase se vzpamatoval a na sklonku XIV. století byl bohatší, nežli jeho druhý fundátor Boreš.²⁾

Roku 1420 císař Zikmund statky kláštera tohoto zastavil, čímž mnichové octli se v dosti značných nesnázích. Ale horší pohroma čekala je ještě následujícího roku 1421, kdy Pražané se žateckými a lounskými husity sem přitáhli, klášter, jež zatím několik bratří i s opatem Janem bylo opustilo, dne 12. července vypálili a zbylé řeholníky pobili. Po odtažení vojska z celého kláštera zůstaly jen kapitola a nádherně i důkladně stavěná chodba křížová. Ostatní všecko bylo zničeno, spáleno, roztlučeno a rozkradeno.

Že většina z klášterníků oseckých husity byla pobita, ač pramenů současných o tom není, dá se najisto předpokládati. Alespoň Langius v Kronice cisterciácké na str. 1231 dí: „Roku 1421 uvedení kacíři (husité) spálili klášter Osek pod hradem Ryzmburkem a řeholníky ze řádu cisterciáků, tamtéž dlící pobili.“ Téhož názoru jest i Frind³⁾ a jiní.

Brunner na příklad píše: „Dne 12. července 1421 přitrhli husité, když v Postoloprtech, Doksanech a v Teplících hrozně byli řádili, ke klášteru oseckému. Několik řeholníků rozuteklo se na rychlo jednak do blízkých lesů, jednak do Biliny, aby tam část klášterního pokladu uschovali. Opat Jan měl ujíti do Míšně, zatím co většina bratří v Oseku klidně očekávala věci příštích. Na hájení kláštera nemohlo se ani pomyslit. Mniši, kteří tu zůstali, byli povražděni, klášter vydrancován a když lakota již neměla, čím by se nasýtila, spálen. I bratří, kteří do Biliny utekli, jak se zdá, byli pobiti... Ale to nebylo vše, co klášter přestál. Dějiny Čech totiž vyprávějí, že týž klášter dne 23. září roku 1429 byl znovu husity přepaden, při čemž vše bylo znovu zničeno a zkaženo a řeholníci

²⁾ Klášter osecký byl rodinným ústavem pánů Slávkův a Boršův z Oseka (Palacký, d. c., I., 421.).

³⁾ D. c., III., 269.

opětne pobiti. Alespoň martyrologium řádové při 23. září dí: V Čechách se připomíná utrpení a smrt řeholníkův oseckých, jež mučedníky za víru katolickou učinila kacířská vojska husitův.“⁴⁾

Není pochybnosti, že i z těch řeholníkův oseckých, kteří do Biliny dne 12. července útekem se zachránili, všickni dne následujícího, totiž dne 13. července 1421 byli pobiti. Dne 12. července alespoň dobyli pražané Biliny. Posádka z města utekla se na hrad, který pokládal se za nedobytný. Pražané však udeřili na něj hned druhého dne a dobyli ho v krátké chvíli, „kdež pak mnoho lidí, rytířů, panoší i duchovních ješt upáleno.“⁵⁾ Podobně vyjadřuje se i Palacký slovy: „Též město Bilina padlo v ruce Pražanů dne 12. července; kdežto Němci na hrad utekše, nazejtří také dobytí jsou a pohřichu i s rytíři, panošemi, kněžími a lidmi mnohými tam postiženými upálení. Nezbývalo v okolí tom nic nedobytého více kromě hradu pevného u Mostu...“⁶⁾

Zhoubou touto⁷⁾ klášter osecký ocitl se přímo na pokraji svého hrobu. Opat dlel v cizině a klášterníci byli pobiti. Statky klášterní byly zastaveny, vesnice klášterní vypáleny a pobořeny. Z kláštera zůstaly skoro jen ssutiny. Proto nepřekvapuje, že ještě na konci XV. století klášter nebyl zcela obnoven, a že jen nejnnutnější bylo zařízení pro dva nebo tři řeholníky. Ba docela ještě v XVI. století stav jeho byl tak neutěšený, že se vůbec nemohl udržeti a arcibiskup pražský r. 1574 navrhl, aby mu byl postoupen. To stalo se skutkem roku 1580 a poslední klášterní opat Baltazar zemřel roku 1597.⁸⁾ Proto pochopíme, proč Eneáš Silvius nazval husitské boření klášterů „šílenstvím“.⁹⁾

· **Řádění husitů v klášteře Zbraslavském.**

Když král Václav se domníval, že Závíš z Falkenšteina o jeho život ukládá, učini! Rodičce Boží slib, vyvázne-

⁴⁾ D. c., 298.

⁵⁾ Tomek, d. c., 191.

⁶⁾ D. c., III., 288.

⁷⁾ V některých pramenech se uvádí ještě, že klášter tento byl husity vypálen také roku 1429.

⁸⁾ Po bitvě bělohorské na zakročení arcibiskupa Harracha u císaře a papeže byl klášter tento obnoven. Roku 1624 přišli do něho zase cisterciáci a r. 1626 počali upravovati bývalé své sídlo.

⁹⁾ D. c., 77.

lí z tohoto nebezpečí, že jí ku cti vystaví klášter. Závišova vina nebyla jasně dokázána a proto potupný způsob, jak byl Záviš připraven o život z přenáhlení Václavova, zůstavily ostrý osten ve svědomí králově, osten, který štěstí a život Václavovi stále kalil. I záleželo tedy králi na tom, aby slib, Matce Boží učiněný, záhy mohl splnit.

Právě když Václav na počátku měsíce října r. 1291 dlel na sjezdu s německými knížaty v Chebě, přišel tam opat sedlecký Heidenreich či Jindřich, vrací se z generální kapituly řádu cisterciáckého z Francie do svého kláštera. Že opat tento veliké přízně a důvěry u krále Václava požíval, neopomenul v Chebě ho navštívit. Král jsa tomu povděčen, žádal opata, aby při něm zůstal a jemu poradil, jak by své předsevzetí vykonal, že chce totiž založit klášter řádu cisterciáckého, který by měl z kláštera sedleckého vyjít. Uložil pak Jindřichovi, aby mu vše připamatoval, až se do Čech vrátí. S tím ho propustil.

Opat Heidenreich odebral se potom do blízkého kláštera ve Valdsasích, kde byl opatem Dětrich či Theodorich, rodem Durynk, visitátor kláštera sedleckého, muž mravů přísných a od krále Václava ctěný. Na to oba opatové přišli do Prahy, aby králi slib jeho připomenuli. Král však žádal, aby se s tím posečkalo, až by se našlo příhodné místo pro klášter.

Za tou příčinou kázal jednoho dne v létě připravit loď na Vltavě a pojav sebou uvedené opaty, dále převora sedleckého, kněze Konráda, a ještě několik jiných osob, vstoupil s nimi na připravenou loď a od Prahy proti vodě vzhůru dal plouti. Tak přišli okolo Zbraslavě až ke klášteru sv. Jana na Ostrově u Davle, jenž benediktinům náležel a již od Boleslava II. byl založen. Tu vystoupili král Václav a jeho průvodci z lodi a ohledali společně klášter i ostrov. Král chtěl klášter benediktinům vzít a cisterciákům jej věnovati. Než tito nechtěli k tomu svoliti. Proto pluli zpět a přirazili u Zbraslavě, kdež byl královský lovecký zámek.

Po společné tu úradě požádali konečně cisterciáčtí opatové, by jim za sídlo klášterní od krále byla dána Zbraslav. Král k tomu svolil a vyžádal si pro nový tento klášter dvanácte mnichů z kláštera sedleckého. Opatem jich stal se Konrád, dříve převor v Sedleci. Král se zavázal, že nové duchovní osadě na Zbraslavi bude dávati důchod ročních čtyř set hřiven stříbra, dále že věnuje jim 24 kusů

polí a dostatečný kus lesa. Nadací list byl zhotoven 10. srpna 1292. Král v něm popustil klášteru mimo Zbraslav také Velkou a Malou Chuchli, Radotín a jiných 55 vesnic a z lesů královských tolik dříví, kolik ke stavbě bude třeba. Mimo to obdaroval klášter mnohými a vzácnými klenoty a kostelními potřebami. Na zakoupení knih obětoval dvě stě hřiven stříbra.¹⁾

Základní kámen ke stavbě budovy klášterní byl položen dne 3. června r. 1297. Dokončení jejího však král Václav II. již se nedočkal. Zemřel r. 1305 a pochován byl slavnostně dle vůle své v kostele na Zbraslavi.

Velikou dobroditelkou zbraslavského kláštera byla zvláště královna Eliška, která r. 1329 dala dostavěti kostel Panny Marie. Jejího příkladu pak následovali nejen členové rodiny královské, ale i bohatí velmoži čeští, pražský biskup, různí duchovní a lid vůbec, jenž klášter tento si velice oblíbil.

Do hrobky královské byly uloženy roku 1306 mrtvola Václava III. a r. 1330 i mrtvola Eliščina. K nim později přidružila se ještě mrtvola nešťastného krále Václava IV., jenž viděl růsti sémě bouří husitských.

Největšího rozkvětu došel klášter zbraslavský za Karla IV. Tehdy bylo v něm až 300 bratří. Výstavnost a skvostná úprava jeho byly vyhlašovány za opravdový div. Velký Marianský chrám, v jehož kněžském kůru nacházela se královská hrobka, byl stavěn do kříže a 45 gotických pilířů oddělovalo hlavní loď od tří lodí pobočných. Ochoz okolo vysokého kůru byl do čtverhranu založen a ještě deset kaplí do něho se otvíralo. Kromě Marianského chrámu byly ještě jiné kostely v ohradě klášterní, z nichž dva sv. Jakuba a sv. Jana Křtitele podnes, ač přestavené, se uchovaly.

V klášteře samém byla kromě prostranného dormitáře (ložnice) a ostatních cel mnichův, umělecky vyzdobených, křížová chodba čili ambit, který obkličoval dosti prostrannou zahradu. Na zdích této křížové chodby byl na velikých kamenných deskách velikými písmenami vypsán Starý i Nový zákon od počátku knihy Genesis až k Zjevení sv. Jana. Písmena čím byla výše, tím byla větší. Proto snadno od

¹⁾ Obšírně založení tohoto kláštera s mnohými podrobnostmi dle „Chronicon Aulae Regiae“ vypravuje Tomek, d. c., I., 261.-263.

každého od shůry až dolů se čisti mohla. Tak alespoň pòpsal Zbraslav Eneáš Silvius,²⁾ o němž dokládá Palacký, že byl muž onoho věku výtečný, jehož nikdo ani z nevědomosti, ani ze strannosti v té věci vinit nemůže.³⁾ Vše tedy, co **duch** český krásného, ušlechtilého, uměleckého, velebného a nebeského měl, sneseno bylo tam, kdež odpovídati měla na dlouhé a dlouhé věky vzácná těla českých králů a ještě vzácnější a ušlechtilejší srdce českých královen.

Kláster Zbraslavský, pravá to, jak vidno, perla a chloub celého království, byl však vyvrácen a zničen husity již dne 10. srpna r. 1420. Tehdy kněz Václav Koranda, jeden z nejzuřivějších přívrženců strany tábořské, sebral zástupy táborův a lůzy pražské a vypravil se s nimi vytlouci ve Zbraslavi sídlo cisterciákův. Řeholníci, sotva zastup tento spatřili, ihned znamenali, že blíží se konec jejich života. Opat Jan II. s malou částkou bratří zachránil se útekem. Ostatní řeholníci však padli v ruce táborův.

Alespoň jinak strážlivý dějepisec Zap líčí to slovy: „Když pak kláštera nikdo nebránil, vešli táboři a pražané do něho, pobili, kdo jim živ do rukou upadl, a majíce všechnu nádheru v umění a skvostech za dílo Antikristovo, vrhli se na všecko, co tu bylo, vytloukli sklepy a špižírny, roztrískali všechny umělecké ozdoby a skvostné památky, ano i královské hroby zhanobili. Vyzdvihše pákami těžké kameny, vedrali se do nich, cokoli cenu do sebe mělo, zloupili a kosti rozházeli. Tělo krále Václava IV. ještě nesetlelé, obravše, položili na oltář, rouhavou rukou korunu ze sena mu udělali a pivem je napájeli, pravíce: „Však, když živs byl, rád jsi s námi píjel.“ Konečně všecko vydrancovavše, zapálili nádherný klášter a rudé plameny svítily jim hrozně na cestu, když se k večeru podnapilí s výskáním do Prahy vraceli.“⁴⁾

Podobně píší i Palacký, Tomek a jiní s mnoha ještě příšernými podrobnostmi. Tak na př. Tomek dí o návratu husitů do Prahy: „Byla to ohavná směsice lidu, větším dílem spitého, kteříž zpívali sobě jako po dobytém vítězství, někteří oděni v kápě mnišské a nesouce sobě trosky roztloučených obrazův a desk oltářních, jako na chlubné znamení činu svého.“⁵⁾

²⁾ D. c., 88.

³⁾ D. c., III., 194.

⁴⁾ D. c., II., 842.

⁵⁾ D. c., IV., 95.

Řeholníci zbraslavští byli většinou pobiti způsobem nejhanebnějším. Tvrdí sice Tomek, že tomu „se nepodobá“, když dí: „Kronika Magdeburská na str. 354. praví, že byli při tom také upáleni mniši, kolik se jich našlo; což se však nepodobá dle zpráv domácích, které o tom ničeho nepřipomínají“,⁶⁾ ale domněnka tato nemůže býti správnou z mnoha důvodů. Byliť sice mniši zbraslavští na přepadení jakékoli připraveni, ježto již roku 1419 hned po smrti krále Václava IV. za bouří Prahou zmítajících převezli vzácné knihy a snad i některé jiné drahocenné věci na hrad Karlštejn k opatrování, jak z historických pramenů jest zřejmo, ale v těchže pramenech nečiní se ani nejmenší zmínky o zachování či spíše útěku cisterciáků při přepadení kláštera samého. A toto negativní stanovisko mluví spíše pro opak názoru Tomkova. Mimo to řeholníci prchali téměř před očima táborův a proto asi daleko neutekli. Rozzuření táboři, kteří náhle klášter překvapili u velikém a značném počtu, nedarovali zajisté nikomu z nich života. Konečně Zbraslav byl klášter velice rozsáhlý, bohatý, v němž nalézala se hrobka královská, a proto nebylo ani možno, aby všickni řeholníci jej opustili.⁷⁾ Zachránili se tedy pouze ti z nich, kdož dleli mimo klášter buď na Karlštejně, nebo jinde k obstarání záležitostí řádových a klášterních.

Klášter zbraslavský míval proboštství v Lanšperku⁹⁾ a v Jablonném¹⁰⁾ u Ústí nad Orlicí, ale v době bouří husitských již proboštství tato byla zrušena a hrad

⁶⁾ D. c., IV., 95., pozn.

⁷⁾ Ostatně pobití zbraslavských mnichů uvádějí: Sartorius, d. c., 1064; Frind, III., 268; „Illustrierte Chronik von Böhmen“, I., 90. atd.

⁸⁾ Proboštství cisterciáček sv. Vavřince v Praze, které původně Zbraslavi bylo podřízeno, patřilo v této době již k Plasům. Sr. M. Jakubička v „ČČM.“ 1911, 317. ve článku: „Klášter Zahrada sv. Máří řádu kartusiánského na Újezdě v Praze.“

⁹⁾ Lanšperk hrad připomíná se r. 1249, kdy náležel Oldřichovi a Heřmanovi z Drnholce. Roku 1235 král Václav dal jej Závišovi z Falkenšteina a synu jeho Ješkovi. Roku 1304 byl již v držení kláštera zbraslavského a zůstal v poměru tomto s více změnami až do r. 1358, kdy biskup litomyšlský Jan II. směnou za jiné statky stal se jeho pánem.

¹⁰⁾ Jablonné nad Orlicí náleželo ve XIII. století Oldřichovi z Drnholce a Heřmanovi Ostehovi. Král Václav II. daroval je Záviši z Falkenšteina a jeho synu Ješkovi. Tím dostalo se místo toto

Lanšperk se vším příslušenstvím a statky k němu patřícími, jakož i Jablonné náležely biskupům litomyšlským.¹¹⁾

Když Eneáš Silvius líčí nádheru a krásu kláštera zbraslavského, praví také: „Myslím, že žádné království v celé Evropě nebylo nadáno za našich časů tak hojnými, tak vznešenými a tak ozdobnými chrámy, jako království české. Chrámy do nebe čnící, podivuhodné délky a šířky, byly kryty kamennými taškami, oltáře do výše se pnoucí, plné zlata a stříbra, jímž byly pokryty ostatky svatých, oděvy kněžské, protkané perlami, všecky ornáty bohaté, náčiní (posvátné nádoby) velmi drahocenné, vysoká a velmi široká okna propouštěla světlo krásným sklem a obdivuhodnou prací. A netoliko v městečkách a městech, nýbrž i na vesnicích bylo lze se tomu obdivovati. Mezi jinými byl to klášter zbraslavský (Aula regia), položený na břehu Vltavy, kde se s ní spojuje řeka Mže (Mosa), v němž byla pochováána těla králů, obzvlášť vynikající...“ a po několika řádcích dodává: „Avšak tento skvost rozbila po smrti Václavově zuřivost husitů,“¹²⁾ čímž duch husitství je charakterisován nejlépe, neboť, ať se probíráme dějinami tohoto kacírství sebe více a hlouběji, vždy jasněji a jasněji vystupuje právě připomenutá zuřivost.

Ze zuřivosti poráželi husité své protivníky, ze zuřivosti nechtěli přijmouti nauky církve katolické, po celém světě křesťanském tak vznešené a velebné ovoce vydávající, ze zuřivosti chytali nevinné kněze, kteří jim ani v nejmenším neubližovali, ze zuřivosti pálili kláštery, sídla osvěty a umění, ze zuřivosti roztloukali obrazy a sochy, ať umělecké, ať nádherné, ze zuřivosti pobírali katolickým spoluobčanům majetek, ze zuřivosti táhli do krajín a zemí cizích, ze zuřivosti poplenili svou vlastní zemi a vlast tak, že podo-

ve XIV. stol. klášteru zbraslavskému. Opat Jan však je prodal biskupu litomyšlskému. Palacký uvádí Jablonné jako cisterciácké probošťství z Mnichova Hradiště. (D. c., II., 458.). Myslím, že jest to historický omyl, ježto patřilo ke Zbraslavi.

¹¹⁾ Již roku 1421 vrátilo se několik cisterciáků do Zbraslavi zpět, ale zatím statky jich byly zastaveny. Živořili tedy z milosti královské, ale hlavně vůkolního katolického lidu. Znovu klášter jejich byl vydrancován r. 1611 a 1612. Taktéž r. 1618. Veliká pohroma stihla Zbraslav dne 24. října 1639, kdy Banér dal klášter zapáliti. Po válce třicetileté stavby klášterní byly obnoveny a do nové budovy byli mniši slavnostně uvedeni roku 1732.

¹²⁾ D. c., 88.

bala se v málo letech pouští a hřbitovu, kde veškeren život vyšší zhasíná a hyne, ze zuřivosti žádali si krev Páně z kalicha a ze zuřivosti by byli snad, kdyby možné to bylo, bývalo, spustošili celou Evropu.

Ostatně zuřivost jest příznakem každého kacírství a musila tedy býti i příznakem husitství. A proto také výsledek vší husitské revoluce a bouře rovnal se úplné prohře. Zuřivost totiž se vysílila, kde co mohla ubila, zničila a rozšlapala, a vysílena sklesla na ssutiny a rmut dřívější slávy a krásy. Dobře tu poznamenává Friedrich von Bezold: „Jest nesporno, že revoluce husitská stvořila Čechám dobu vnějšího lesku a slávy, ale bezprostřední následky její pro zemi samu byly na nejvyšš smutny a zkázonosny... Čechy na konci těchto příšerných let války i slávy byly vysíleny nejen hmotně, nýbrž i duševně.“¹³⁾ Jak mnohem lépe by byl tedy posloužil Mistr Jan Hus své vlasti, o které přece stále tvrdil, že ji vroucně miluje, kdyby byl vzpomínal, že pokora a s ní spojená tichost jsou prvními křesťanskými ctnostmi, a přesvědčení toto kdyby byl vštípil hluboce nejen do srdce vlastního, ale i do srdce celého svého národa!

Vypálení kláštera Vysokobrodského.

Vok Vítkovec, předek všech pánů z Rožmberka, po šťastném vyváznutí z Mühldorfu v nezdařené válce bavorské pojal úmysl vystavěti na poděkování Pánu Bohu klášter pro řád cisterciácký. Úmysl tento za souhlasu pražského biskupa Jana III. provedl r. 1259, kdy 12 mnichů z rakouského kláštera Wilheringu na své panství povolal. Cisterciáci počali hned stavěti si nový klášter, jemuž bylo dáno jméno Vysoký či Vyšší Brod, jakož se nazývala víska, nynější městys, již dříve v těchto krajinách ležící. Vok nový klášter velice bohatě obdařil. V tomto následovali ho i jeho strýcové Budivoj a Vítek z Krumlova. Kostel klášterní byl posvěcen dne 1. července 1259 od pražského biskupa Jana III.

Cisterciáci vysokobrodští pod ochranou mocných Rožmberků osadili a zúrodnili celé lesnaté okolí a založili si mnoho osad, jichž posléze až 111 se čítalo.

¹³⁾ „K dějinám husitství“, Praha 1904, str. 118.

Táboři již v první polovici roku 1422 krutě vystupovali v jižních Čechách proti Oldřichovi z Rožmberka. Tehdy také dne 24. května přepadli, snad vedením Žižkovým, klášter vysokobrodský a jej vypálili, ale nedobyli ho. Alespoň Tomek s tím do jisté míry souhlasí slovy: „Mezi tím válčili táboři v jižních Čechách s panem Oldřichem z Rosenberka, na jehož panstvích již dne 24. května dobyli¹⁾, snad vedením Žižkovým, kláštera Vyšebrodu a vypálili jej.“²⁾ Později sirotci r. 1433 znovu zamířili ke klášteru tomuto a chtěli jej vydrancovati, ale jeho ochranný pán, Oldřich z Rožmberka, jej zachránil složením výpalného, ježto nedávno před tím zastavil všecky jeho poklady. Utrpěl tedy i klášter vysokobrodský od husitů mnoho. Byl vypálen a o veškeren movitý majetek připraven. Nemovitý pak majetek byl tak zruščen, že nestačil ani nejnutnějším potřebám klášterním.³⁾

* *

Někteří historikové upozorňovali, jak husité jinak si vedli proti katolíkům a hlavně kněžím, a jinak proti židům, anebo proti těm, kteří je penězi podpláceli. A že upozornění toto jest oprávněno, svědčí přepadnutí kláštera vysokobrodského sirotky r. 1433. Proto Höfler nerozpakoval se napsati, že „husité na konec každého za peněžitou náhradu v pokoji při jeho víře ponechávali“⁴⁾ a Friedrich von Bezold poznamenal: „Vytýkalo se opět a opět husitům a speciálně táborům, že proti židům počínali si s velikou šetrností a že ubíjeli raději kněží, než arcineprátele křesťanství. A přece ukazovali se židé, pokud víme, pro učení husitská zrovna tak nepřístupnými,

¹⁾ Ze by byli táboři vysokobrodského kláštera r. 1422 dobyli, nesrovnává se s jinými prameny. Proto považovati sluší toto tvrzení Tomkovo za omyl. Byl klášter dobře opevněn, obsazen a hájen vojskem pana Oldřicha z Rožmberka.

²⁾ D. c., IV., 256. Ze by při příležitosti vypálení kláštera někteří z mnichů byli pobiti, nenalézá se v pramenech. Byli tedy řeholníci jeho uchováni.

³⁾ Za Jiřího z Poděbrad stranili cisterciáci vysokobrodští, ač neznámo z jakých důvodů, tomuto králi proti papeži. Proto byli i s opatem Tomášem stiháni tresty církevními. V XVI. stol. na panstvích klášterních šířil se velice protestantismus, ale byl Vilémem z Rožmberka r. 1588 potlačen.

⁴⁾ D. c., I., 579.

jako pro učení církve katolické. „Každý dobře ví, praví česká polemická báseň, že žádný žid z kalicha nepije...“ Jest velice nápadno, že židům ponechána vůbec možnost se obrátiti, kdežto přece tak mnohý katolík, přese všecko nabízení, že přijme učení táborské, byl života zbaven... Židé se v Praze zdržovali v dobu, kdy všichni katolíci dávno byli vyhnáni... Tím poznáváme i prapodivný směr husitské tolerance.“⁵⁾

K faktu a dokladům, právě uvedeným, sankvinická povaha některého antisemity snad by dodala: „Zaprodanci židů“, ale dějepisec musí v tom viděti pouze divnou ilustraci k slovům husitského chorálu: „Bůh náš pán!“ zkríknete: bijte, zabijte, žádného neživte!“⁶⁾

Rozvalení kláštera Skalického.

Biskup Dětřich z Kugelweitu, sám cisterciák, založil dne 13. října r. 1357 cisterciácký klášter ve Skalici blíže Kouřimě a uvedl do něho mnichy z kláštera sedleckého. Císař Karel IV. dne 12. ledna 1358 toto založení zlatou bullou stvrdil.

Stavení kláštera skalického bylo znamenité, jak po dnes ještě některé z něho uchované zdi a pilíř z bývalého chrámu svědčí.

Roku 1366 nějací lotři vnikli do kláštera a opata, muže dobrého a zbožného uškrtili.

Velikými příznivci kláštera skalického byli králové Karel IV. a Václav IV. Ale týž klášter již dne 22. dubna roku 1421 byl pražany a tábority vypálen a mniši byli povražděni. Sartorius o tom píše: „Klášter skalický pocítil všeobecnou zhoubu r. 1421 za pátého opata Emericha, kdy zuřivost husitská domy svaté vyvracela. Řeholníci byli pobiti, klášter spálen a statky zloupeny dle

⁵⁾ D. c., 36.—37.

⁶⁾ Bartošek ve své husitské kronice uvádí, že táboři na výpravě do Němec roku 1429 přijali od markraběte 14.000 rýnských, od Norimberčanů 11.000, od Bamberských 9000 a od Jana, vévody bavorského, 10.000 rýnských, aby jich území nechali s pokojem a dodává: „Češi ráno vstavše... postupovali proti městu Chebu...“ (Sr. vydání Dobnerovo, I., 163.) K tomu ovšem již netřeba přidávati více ani slovíčka. Čech jistě se zastydí za prodajné tábory, kteří ne z lásky k bližnímu, ale za peníze, kteří ne z náklonnosti k dobru, ale za výpalné skládají zbraně... Divní opravdu hlasatelé evangelia!

libovůle kacířské.“¹⁾ Tomek klade zhoubu tuto na den 22. dubna.²⁾ S klášteřem byl i zničen jemu patřící dvůr v Dolánkách³⁾ tak, že navždy přešel do rukou světských.⁴⁾

Mnoho bylo složek, jež vytvořily hnutí husitské, ale nejmnocnější ze všech bylo asi obohacení jednotlivců, zvláště ze šlechty, jak všude zaujmutí klášterního majetku jasně o tom svědčí. Mělo tedy husitství či předstíraná horlivost po opravě náboženské často velice světské pozadí. I když připustíme, že v počátcích pouze „čisté“ snahy náboženské, ovšem se stanoviska kacířského, hnaly lid do boje proti katolické církvi, stále udržování tohoto boje musíme přece vždy přičítati na vrub, abych to bez obalu řekl, lidské lakoty. Lid i šlechta či laikové vůbec použili, nebo použiti chtěli rozbrojů náboženských, aby se obohatili. Myšlenka tato není ničím sice novým, neboť již Friedrich von Bezold ji zdůraznil, ale něčím, nač při posuzování hnutí husitského zvláště v Čechách se nemá nikdy zapomínati.

Bezold alespoň napsal: „Bezcharakterní a zjištné chování, jež provozovali mnozí a právě velice vynikající členové stavu panského za revoluce (husitské), činí pochybno, neměla-li ona horlivost po opravě náboženské často velice světské pozadí. Ondřej z Brodu, jeden z nejbřitčích současných kritiků husitství, odhaluje nepěkné plány, jež si, jak praví, vymyslili někteří, ne všichni z pánů. Tito pánové vzpomenu si, že stav městský, duchovenstvo a královská komora vyniká nad ně jak kapitály, tak držbou půdy. Jest

1) D. c., 1066; něm. vydání, 898.

2) D. c., IV., 145.

3) „Notitiae compendiosae abbatiae Skalicensis“ z roku 1737 dávají za pravdu Sartoriovi i Tomkovi slovy: „Za opata Emericha roku 1421 kolem 21. dubna zuřivost husitská povraždila řeholníky skalické, klášter spálila a statky klášterní rozmetala.“

4) Po bouřích husitských uchvátla klášterní zboží skalické nejprve obec kouřimská a potom císař Zikmund je zastavil. Asi po roce několik mnichů, kteří r. 1421 útekem se zachránili, vrátilo se do pobořeného kláštera a živořilo tu do roku 1487, kdy opat jeho Jakub r. 1553 stal se opatem v Sedlci, připojil klášter skalický k svému opatství a mnichy převedl do Sedlce. Tím konvent skalický úplně zanikl. Roku 1690 klášter sedlecký opět ve Skalici zařídil si proboštsví cisterciácké, ale klášter již byl tak spustlý, že kaple i konvent musily tu znovu se budovati. Sr. Sartorius, d. c., 1066. nn.; Dr. Podlaha, d. c., IV., 83.—85.; „Ottův sl. n.“, XXIII., 249.)

tedy třeba věc hnáti tak daleko, aby se měšťané pro novou svou víru vzbouřili... Vznikne občanská válka, ve kteréž lze službu vojenskou drážce prodati a příležitostně i zaokrouhliti náležitě svůj statek. Třebas vypadá tato spekulace na obecné neštěstí tak nestydatě, nedá se přece popřít, že mnozí ze šlechty české jednali dle těchto zásad a i svou náklonnost ke kalichu draho si dali zaplatiti.“⁵⁾ Hle, „čisté“ snahy husitské šlechty a obránců kalicha!

Zánik kláštera Nepomuckého.

Dle některých dějepisců klášter v Nepomuku či Pomuku byl založen roku 1146¹⁾ mnichy přivedenými sem z Ebraku,²⁾ proslaveného to kláštera cisterciáckého ve Francii. Opatem jeho byl Robert, rodem Angličan, jenž později stal se biskupem olomúckým a zemřel roku 1232 na Velehradě a tam byl též pochován.

Balbín připomíná dvojí cisterciácký klášter v Nepomuku, a to na Zelené Hoře, jenž prý náležel jeptiškám cisterciáckým a pod Zelenou Horou, jenž zase osídlen byl mnichy z téhož řádu. Poněvadž však mimo tradici pro ženský klášter v Nepomuku nezachovalo se listinných zpráv, zdá se, že zpráva Balbínova odporuje pravdě.³⁾

Zakladatel kláštera nepomuckého není znám. Praví sice Balbín: „Přivedli první obyvatele (či cisterciáky

⁵⁾ D. c., 95.—96.

¹⁾ Palacký uvádí za čas založení tohoto kláštera rok 1153. (D. c., I., 239.) dle Dobnera, ač připouští, že i dříve založen býti mohl. (D. c., I., 421.) Jiní zase uvádějí rok 1144.

²⁾ Ebrach (Ebrak, Eberach), latinsky Ebracum, byl nejstarším a nejvýznačnějším klášterem cisterciáckým ve východních Francích. Byl založen r. 1127 z Morimundu. Prvním opatem se 12 řeholníky byl Adam z Kolína (1127—1161), žák a přítel sv. Bernarda. Z Ebraku vyšlo pak celkem 8 mužských a 3 ženské cisterciácké kláštery.

³⁾ Zpráva Balbínova o klášteře cisterciáček na Zelené hoře snad by se dala vyložiti bydlením dvou neb tří cisterciáckých kněží, kteří na Zelené hoře v bývalém klášteře benediktinském zůstávali. Sv. Vojtěch totiž přivedl na Zelenou horu benediktiny, kteří však od r. 1153 příslušeli k cisterciáckému opatství nepomuckému, založenému na úpatí Zelené hory.

z Ebraku) do Nepomuku, nebo jinými znamenitými dary obdařili toto místo pánové ze Šternberka a zejména ve druhém století po založení kláštera Berthold ze Šternberka, biskup Vircpurský (jenž byl velikým přítelem cisterciákův a jest pochován v kostele v Ebraku v choru veliké basiliky, již byl posvětil), z kteréžto příčiny až podnes na troskách zpusťšeného kláštera nepomuckého a na veřejích kostelních (jenž byl zasvěcen svatě Markétě) stkví se zlatá hvězda rodu Šternberského s osmi paprsky co nejkrásněji. Domnívám se, že obdivuhodnou prozřetelností Boží se stalo, že klášter tento, založený od pánů ze Šternberka před 500 i více lety, nebo najisto velikými dary od nich obdařený, opětně po tak dlouhém čase přešel v majetek pánů ze Šternberka, ale již zpusťšený a prázdny“, ale slova tato dávají pouze zakladatele tušiti, aniž by určitě o něm se vyjadřovala. Nicméně domněnka Balbínova je tak **pravdě podobná**, že stěží cokoli vážnějšího proti ní namítati by se dalo.

Z prvních opatů kláštera nepomuckého známi jsou r. 1176 Kunrát, r. 1189 Heřman, r. 1219 Hartmut, okolo r. 1240 nebo 1250 Berengar (Bertrand?), r. 1252 Pertolt, r. 1262 Gebhart, okolo r. 1277—1299 Jan a r. 1313 Ingbrant. Všichni opatové tito dávali rozsáhlé klášterní statky a hlavně lesy pilně vzdělávati, a městy, městečky a vesnicemi osazovati tak, že klášter jich ve XIV. století náležel k nejbohatším klášterům v Čechách.

Na jaře dne 25. dubna r. 1420 přibyli do Nepomuku táborové pod Žižkou a jmenovaný klášter i se staveními na Zelené hoře nadobro zničili a vypálili. Zap o tom píše: „Odtud (z Milevska, po vybití a zhoubě tamnějšího kláštera premonstrátského) hnal se Žižka k Zelené Hoře na slavný cisterciácký klášter Nepomucký. Již 24. dubna zjevili se před klášterem jeho práčata, v zápětí přitrhl hlavní voj. Dne 25. dubna hnal na klášter útokem a že východy z něho všechny lidem obstavil, jen někteří mnichové útekem spasiti se mohli. Ostatní, a bylo prý jich přes sto, upadli i s opatem táborům do rukou a museli ukrutnou smrt na hranici podstoupiti. Nádherné stavby klášterní byly vyloupeny a zbořeny a poskytují ještě podnes jako zříceniny velkolepý pohled.“⁵⁾

⁵⁾ D. c., II., 838. Se Zapem o pobití mnichů souhlasí Sartorius, d. c., 1084, něm. vydání, 818., jenž docela mluví o „krvavé koupeli“, Frind, d. c., 272 a j.

Jako zříceniny zachovaly se z kláštera nepomuckého tři veliké gotické brány vedle sebe stojící, z nichž jedna byla vchodem do vesnice „Kláštera“ a druhé dvě byly zadrženy. Venkovské zdi bývalého klášterního chrámu i s okny a vchody též se zachovaly. Ve vnitřku byl hřbitov a z jedné poboční lodi zřízen byl kostel sv. Markety. Zbytky chrámu ukazovaly sloh přechodní z románského do gotického.

Někteří dějepisci píší, že cisterciáctí mnichové nepomučti, nežli klášter od táboritů byl vyloupen, uprchli. Alespoň Sedláček dí: „Nežli se to stalo, uprchli opat a mniši, pojavše s sebou všechny drahocenné věci a uchýlili se do Ebrachu.“ Podobně napsal V o c e l: „Ještě však před útokem mniši opustivše s poklady kostelními i klášterním archivem cely své, hledali útočiště za hranicemi.“ Než, nezdá se, že by tvrzení tato s pravdou se srovnávala, ač připustiti dlužno, že někteří mnichové i s opatem před tím snad se zachránili.⁶⁾ Poněvadž však v Nepomuku daleko přes sto klášterníků přebývalo, jak již z jeho rozsáhlých statků souditi se dá, proto mám za to, že mnoho jich v ssutinách kláštera zahynulo. Jak velkým byl počet tento, nedá se přesně určit, ale soudíme-li dle zachovaných zpráv o záchraně mnichů z jiných klášterů, musíme se přikloniti k názoru, že do sta nescházelo mnoho těch, kteří při vyvrácení kláštera nepomuckého stali se obětí protikatolického záští táboritů.

Veškeré klášterní zboží po zavraždění mnichů bylo od císaře Zikmunda zápisem, daným v Kutné Hoře dne 22. srpna r. 1420, se vším příslušenstvím, všemi statky, městy, městečky a vesnicemi **z a s t a v e n o**⁷⁾ bratřím Bohuslavovi a Hynkovi Krušinovi ze Švamberka i dědicům jejich v ceně 5200 kop grošů pražských, avšak s tou podmínkou, aby poddaní požívali též práva a privilegia jako v době poddanství kláštera a aby majitelé povinni byli chovati v klášteře tomto, až k jeho znovuzřízení dojde, osm řeholníků⁸⁾ řádu cisterciáckého.

⁶⁾ Tak opat Arnolt ještě roku 1424 zdržoval se v Čechách.

⁷⁾ Toto zastavení zdá se mi býti nepřímým důkazem, že cisterciáci nepomučti roku 1420 byli vesměs, až na opata a osm bratří, pobiti.

⁸⁾ Další osudy tohoto kláštera byly velmi trapné. Zanechavše totiž zachránění cisterciáci listy klášterní v Ebrachu.

Klášter nepomucký, jak připomíná Balbín a Sartorius,⁹⁾ mival proboštsví, zvané Svaté pole u Příbrami, ač ostatní dějepisné prameny o něm mlčí a proto stěží jeho existence najisto historicky dokázati se dá. Než myšlenka tato nabývá jakéhosi potvrzení okolností u jiných cisterciáckých klášterů dokázanou, že totiž každý z nich hleděl pro své příznivce po způsobu kláštera sedleckého míti svaté pole, kde by jich těla dočasného odpočinutí docházela.

Zboření kláštera ve Zlaté Koruně.

Přemyslovci vyznamenávali se po všechny věky hlubokou zbožností a láskou ke katolické církvi. Vyprosil rodu tomuto zajisté patron království českého, sv. Václav, hojné požehnání s nebes, jak z českých dějin patrně, v dobách velmi pohnutých a osudných. A proto také ti, kteří třímali v rukou svých žezlo sv. Václava a zasedali na jeho knížecím stolci, následovali v oddanosti k církvi svého skvělého vzoru.

Přemysl Otakar II., jenž spojoval s rytířskou a ušlechtilou myslí také vroucnou zbožnost, učinil před bitvou u Kressenbrunnu Bohu slib, dobude-li vítězství, že na poděkování za to založí v Čechách nový cisterciácký klášter. Po vítězství hleděl slib svůj co nejrychleji splnit. I vyhledal k tomu cíli místo na levém břehu Vltavy v poledních končinách Čech mezi Budějovicemi (tehdy ještě pouhou vsí)

(cenné věci, tuším, z nouze byly protráveny), živořili někteří z milosti zápisných držitelů. Tento malý sbor řídili r. 1463 probošt Kunrát, později (před r. 1472) opat Linhart, r. 1481 Vavřinec, r. 1526 Wolfgang, držíce z bývalého bohatého klášterství dva pusté dvory a tři vesnice ještě r. 1560. Jak se zdá, ani nebydlili v bývalém klášteře, na jehož místě již v XVI. stol. stála ves Klášter. Bohuslav a Hynek ze Švamberka postavili k ochraně klášterního zboží na Zelené hoře hrad, v němž také od r. 1443 Hynek bydlil. Po jeho smrti dostal se hrad i s klášterním majetkem české koruně a záhy potom prodejem Zdeňkovi ze Šternberka. Aby pak všecka naděje na obnovení kláštera byla zničena, byl r. 1583 komorní rada Sebold z Kladna poslán do Ebrachu a tu mu na rozkaz císařův odevzdáno bylo 15 papežských bul, 17 českých a 196 latinských listův a 3 urbáře. Tento znamenitý poklad písemnictví odvezen byl z Ebrachu a od té doby se pohřešuje. Tím klášter nepomucký i památka jeho nadobro zmizely. Sr. Sedláček v „Ottově sl. n.“, XVIII., 198.

⁹⁾ D. c., 1085.

a hradem Krumlovem, a založil tam r. 1263 slíbený klášter, jemuž odevzdal jako vzácný ostatek trn z koruny Spasitelovy, právě toho času od krále francouzského jemu darovaný, žádaje, aby se nový klášter nazýval „Trnová Koruna“. Že však tento ostatek byl do zlata zasazen, navykl sobě lid jmenovati klášter Zlatou Korunou. Cisterciáci uctili památku svého slavného zakladatele pomníkem, který ve svém chrámě umístili.¹⁾

Přemysl Otakar obdařil Zlatou Korunu hned při založení újezdem boletickým, již zdělaným a upraveným, a ještě nesmírným prostranstvím lesů, kteréž mniši ve XIII. a XIV. stol. vzdělávající, záhy proměnili v kraj osídlený a v bohaté panství. Roku 1268 obdrželi také vzdělaný újezd od Hrze ze Zvíkova.

Roku 1273 byl klášter zlatokorunský od vojska císaře Rudolfa úplně zbořen tak, že sotva bylo znáti, kde dříve stával. Ale netrvalo dlouho a sídlo cisterciáků znovu kvetlo. Krátce před rokem 1278 obdržela Zlatá Koruna ještě újezd netolický, a nad to Bavor z Bavorova věnoval jí statek černický s tou toliko podmínkou, aby tělo jeho bylo pohřbeno v klášterním kostele.

Roku 1400 byly zvláštní papežskou bullou ke klášteru tomuto připojeny kostely v Netolicích, Boleticích, Kájovém, Chvalšínách a v Černicích, čímž cisterciáci v jižních Čechách nabyli veškerých možných práv a zároveň vrcholu své moci, již užívali, ba dle stanov řádových užívatí musili, pouze k prospěchu a dobru celého klášterního okolí.

Než najednou vše se změnilo v bouřích husitských. Klášter zlatokorunský byl husity vyvrácen dne 10. května r. 1420. „Znamenatí sluší,“ píše alespoň Zap, „že okolo toho času padl zase jeden staročeský královský klášter, stav se obětí blouznivé bořivosti strany táborské... Táboři pod Žižkou přilehli k němu dne 10. května a vybravše ho a zapálivše, větší část mnichů prý na lipách před klášterem stojících zvěšeli. Od té chvíle větším dílem pustý byl klášter i chrám po 189 let.“²⁾

Jiné prameny sdělují více. Tak „Historický nástin opatství svatokorunského“ dí, že „opat Rutgerus byl svěd-

¹⁾ Klášter zlatokorunský byl osazen mnichy ze sv. Kříže a teprve r. 1278 byl podřízen opatu v Plasích.

²⁾ D. c., 803.

kem, jak ukrutných vražd bratří svatokorunských, tak také žalosti plného zániku kláštera, když před tím marně byl očekával, připraven jsa k obraně, pomoc ze sousedních Budějovic. Táborité přepadli klášter právě, když řeholníci dleli při večeři, a všechny skoro obyvatele jeho buď pobili, buď spálili. Rovněž vypálili klášter a kostel. Toliko opat Rutgerus a několik spolubratří zachránilo se útekem.“³⁾

Kronika plaská pak píše doslova: „Existují listy svatokorunského opata Rutgera ke katolíkům budějovickým, jimiž vyprošuje si ozbrojence a houfnice, ježto se rozhodl, že proti nepříteli bude se brániti. Než, poněvadž budějovičtí váhali, sebral všechny posvátné nádoby a co jakou cenu mělo, a uprchl v nejvyšší čas a již téměř svírán od nepřátel s několika bratřími do míst bezpečnějších. Nemocní, choří, starci a přemnozí bratří zůstali v klášteře. Táborité se na nich pomstili tím, že na lipách je všechny zvěšeli.“⁴⁾ Dva z řeholníkův, a to Jan Kink a Jan, řečený Strážce, byli upáleni. Opat s několika bratřími ušel do Kremže v Dolních Rakousích, kde jim Albrecht V. daroval dům.⁵⁾ Klenoty klášterní byly uschovány v Krumlově a v Drkolíně.

Tak zaniklo dědictví po slavném Přemyslu Otakarovi, sídlo velikých snah a cílů, tak zašel klášter, jehož velkolepost omamovala současníky a jehož pozůstatkům obdivuje se přítomnost, a tak ztratilo se dílo, o jehož uskutečnění bylo tolik přemýšleno a pracováno jak v paláci královském, tak v tichých celách klášterních...⁶⁾

• Přepadení Velehradu na Moravě.

První cisterciáci přišli na Velehrad z kláštera plaského v Čechách. Opatem jich byl Tecelin. Papež

³⁾ „Abbatiae Sacrae-coronae historica relatio“, z roku 1738.

⁴⁾ „Filia Plassensis seu Chronicon Plassense“ na str. 162.

⁵⁾ Sr. „Cistercienser-Chronik“, 1908, str. 130.

⁶⁾ Oldřich z Rožmberka již od počátku XV. stol. chtěl se zmocniti bohatého kláštera zlatokorunského. Vyplenění tedy kláštera tohoto husity přišlo mu velice vhod. Alespoň vyprosil si hned na králi Zikmundovi zastavení všeho jeho zboží. Po druhé učinil tak r. 1429. Zástava tato byla potvrzena r. 1456. Klášter tehdy k přímému držení dostal jen malou část panství, jako rychtu černickou a několik vesnic. Živořil proto stále až do druhé polovice XVII. století. Tehdy se poněkud zotavil a přikoupil si některé statky.

Innocenc III. potvrdil r. 1208 založení tohoto kláštera, a slavné jeho zasvěcení jakož i chrámu bylo konáno dne 27. listopadu 1228.

Klášter velehradský, hned při založení svým bohatě nadaný, byl záhy osobami světskými obdarován statky po celé Moravě, ba až i ve Slezsku ležícími, a jmění jeho lákalo mnohé škůdce. Papežové alespoň častěji doporučovali arcibiskupům mohučským, aby klášter velehradský proti různým přehmatům bránili.

Roku 1338 propůjčil markrabě Karel klášteru tomuto hrdelní právo, kterážto výsada byla příčinou mnohých nepřijemností pro řeholníky.¹⁾

Zatím husitství na Moravě zvláště v letech 1416 a 1417 nabylo mnoho přívrženců, ba zdálo se, že tam ještě silnější kořeny zapustí, nežli v Čechách. Přední pánové moravští na své statky povolávali husitské kněze z Čech a jak kde mohli, podporovali šíření se kalicha. Lid k přijímání kalicha na mnoha místech svými vrchnostmi přímo byl nucen a doháněn. To bylo také příčinou, že téměř celá Morava, vyjmeme-li královská města, jako Olomouc, Brno, Znojmo a Jihlavu, záhy hlásila se ke kalichu. Katolíkův upřímných bylo málo, jen asi třetina obyvatel, a ti ještě byli velice zastrašení a chabí.

Obrat nastal teprve, když Jan Železný, biskup litomyšlský a zároveň olomoucký, po smrti krále Václava biskupství olomoucké ujal a bez překážky spravovati počal. Znameníť a výborný tento biskup jal se hned sám v čele svých manův a za podpory královských měst proti husitství rázně vystupovati a zastrašené katolíky na obranu katolické víry svolávati. Dílo jeho dle daných poměrů se dosti dařilo. A jemu pouze vděčiti jest, že husitství na Moravě neproniklo duši českou tak, jako v Čechách, ba že katolictví nabývalo u lidu staré lásky a obliby.

Nicméně i na Moravě vyskytli se mezi husity dva velice odhodlaní a bojovní kněží, „kteří držíce v jedné ruce svátost oltářní, v druhé ruce meč, stůj co stůj duchu husitskému u svých krajanů průchod chtěli zjednat.“²⁾

¹⁾ Opaty byli: Tecelin 1202—1210, Sifryd 1213—1214, Silbert 1222, Albert 1228—1232, Hartman 1235—1239, Jindřich 1243, Pavel 1250, Hartleb 1257, atd.

²⁾ Zap, d. c., 901.

Byli to Bedřich ze Strážnice a Tomáš z Vyzovic. Jich podnětem byl utvořen nový „Tábor“ na ostrůvku v řečišti Moravy pod klášterní vsí Nedakonicemi, nyní v trati „Burešiny“. Tu v měsíci lednu r. 1421 shluklo se z blízka i z daleka množství sedláků, kněží a lidu vůbec. Zemané obehnali „Tábor“ příkopy a jali se hned činiti přípravy proti „nepřátelům slova Božího“, t. j. proti katolíkům.

První větší výprava moravských táborů patřila klášteru velehradskému, jenž nedaleko „Tábora“ jako nedobytná bašta staré katolické víry se vznášel. Poněvadž klášter neměl žádné posádky, byl záhy dobyt, vydrancován a zcela zpustošen. Mnoho řeholníků bylo schytáno a upáleno. Vzácná knihovna klášterní propadla plamenům. Jen několika málo kněžím podařilo se uprchnouti do Hradiště. Husité ve své zběsilosti neušetřili ani chrámu, kde dle přesvědčení všeobecného odpočívá tělo svatého Metoděje, prvního apoštola slovanského.

Volný v dějinách arcidiecese olomúcké vypravuje, že moravští husité již v lednu r. 1421 Velehrad náhle přepadli tak, že pouze 13 řeholníkův útekem přes klášterní zeď do Hradiště se zachránilo. Za to opat Jan II. a jeho rodný bratr, taktéž řeholník a dva bratři laici byli jati a v koštěle za živa spáleni. Ostatní řeholníci byli upalováni na nádvoří. Mnoho bohoslužebných rouch, zlatých a stříbrných bohoslužebných nádob a vzácností klášterních bylo odneseno, zničeno, nebo spáleno. Mimo to statky klášterní s farami v Polešovicích a Boršicích byly taktéž vydrancovány a vyloupeny.³⁾

Dějiny kláštera velehradského⁴⁾ píší do slova: „Roku 1421 když Žižka pustošil království české, někteří Moravané, přívrženci to nauky Husovy, za vůdcovství odpadlých kněží, Bedřicha ze Strážnice a Tomáše z Vyzovic, kteří v městečku Ostrově tábořili a tábory sami sebe nazývali, veškeru sousední krajinu daleko široko drancovati počali. Když zbraní a radou několika zemanů byli podporováni, přepadali netoliko dvory a vesnice, ale i tvrze a jich útokem dobývali. Tím odvážnost jich jenom rostla. Pokusili

³⁾ D. c., II., 248.

⁴⁾ „Historia monasterii B. M. V. de Wellehradio in Moravia“, t. j. „Dějiny kláštera blahoslavenné Panny Marie na moravském Velehradě.“

se i o dobytí Kyjova, města to velmi hledaného a hojně obydleného. Avšak byvše tu odražení, obrátili se proti klásteru velehradskému.“

„Řeholníci v době, kdy husité časně ráno za svítání ke klásteru dorazili, dle svého obyčeje dleli v kostele na modlitbách. Zuřivci klášter obklíčili, vchod uzavřeli a za ohromného křiku a třeskotu zbraní do cel řeholníků vnikli. Nejprve vybili spíže a sklepy. Mnichy, o nichž Bůh určil, aby déle na živu zůstali, do komor uzavřeli a kládami zatarasili. Ty, jež při službách Božích chytli a k spálení určili, podrobili dříve barbarským mukám. Tehdy byl bys spatřil, jak dokládá Václav Mojetínský, kdys farář Spitinovský, obdivuhodný zápas mezi rozzuřenými tygry a nejtiššími beránky, byl bys spatřil známky víry katolické a odznak zpronevěřilého bludařství, byl bys spatřil poměr mezi zuřivostí loupežnickou a trpělivostí přepadených, jenž těžko dá se vysloviti slovem, poměr, nad nímž lidé by se pozastavovali, a byl bys spatřil trpělivost, nad níž andělé a Bůh sám plesali, neboť zatím co

stkvějí se na šíjích řeholníků meče
a vraždění jsou tito zbraní stále řinčící,
ani nárek, ani slova nezavznívají,
ale mysl zbožná se srdcem neochvějným
odevzdává se trpělivosti...“

„Tak nejznamenitější vyznavači zbožnosti od hrubých loupežníků byli rozsápáni za všemožného trápení a trýznění. Jedni z nich provazy svázáni a mučení dostávají rozkaz, aby vydali všecko posvátné i klášterní nářadí, druzí klesají zasažení dýkou do prsou, jiní po roztlučení lebky o zeď a po sterých ranách na celém těle duši vypouštějí, zase jiní majíce usekané údy válejí se v krvi a podléhají zdoluhavé smrti. Při tomto přehrozném divadle svatou a nevinnou krví zrudly podlahy i stěny a nasákly kameny...“

„Když po mnohých mukách veliký počet nejznamenitějších obyvatelů velehradských odebral se v odpočinutí věčné, zbylých sedm řeholníků s opatem Janem a jeho rodným bratrem, sekretářem opatovým, byli ponecháni na živu, dovlečení před odpadlíka Bedřicha, jenž zároveň byl vůdcem těchto loupežníkův, a vyzváni, aby zpronevěřili se svým svatým slibům. Když všichni to učiniti odepřeli, za hrozného hromování zůstaveni byli ještě do rána na živu, ač přehrozně

zmučení. Zatím nešlechtní vítězí po klášteře zuřili. Mrtvolý zemřelých bratří ohavili, rozsekávali, údy jich utínali tak, že snad i kámen nad tím by se byl obměkčil, a rozpálení novou zběsilostí sem tam pobíhali a loupili. Aby ostatky mnichů, jakožto ostatky mučedníků pro Ježíše Krista a svatou církev katolickou od věřících nemohly se uctívati, jak by toho byly zasluhovaly, husité veliké množství jich do studně, jež na dvoře byla naházeli a studni samu zasypali. Zatím co toto se dalo, jiní kacíři celý klášter, posvátné nádoby obřadní, opatství a konvent vydrancovali, oltáře, svaté kříže a obrazy svatých a všecka kostelní roucha roztrhali, rozbili a zničili...“

„Druhého dne opata Jana, muže neobyčejné svatosti, se sedmi řeholníky a se sekretářem opatovým, rodným to opata bratrem, kteří včerejšího dne, ušetření od smrti mečem, nebo palcátem, ve vězení dleli, ranami a mučením poseté a vysílené do kostela přivlékli a tam, když Bedřich odpadlík s Tomášem z Vyzovic, odpadlým to farářem, a s ostatními společníky ze řad zemanů zasedli na soudní tribunál a když řeholníkům byla ukázána hranice, již před tím uprostřed kostela nanešená, byli s hrozbou v poutech vyzváni, že ihned budou na hranici uvrženi, nepřistoupí-li k nové nauce a neodřeknou-li se stavu řeholního.“

„Než vznešení pohrdači pomíjejícím životem, majíce Boha na paměti, co nejrozhodněji odmítli hanebnou žádost tuto. Proto ihned se zuřivostí sobě vlastní svatokrádežní soudcové dali zapáliti hranici a uchopivše opata Jana s posměchem, že prokazují mu velikou čest, nejprve jej a pak ostatních sedm řeholníků zároveň s rodným bratrem opatovým vrhli do ohně. Tehdy také zapálili veliký kostel. Smrt mučedníků provázeli všichni, kdož z husitů byli přítomni nesčetným hromováním a proklínáním.“

„Po vypálení Velehradu odebrali se největší nepřátelé katolické víry do Polešova. Tam především krásný chrám, kdys svatému Cyrillu, apoštolu našemu zasvěcený, nadobro rozbořili a faráře jeho, jménem Mikuláše, mnicha Velehradského a horlivého obránce katolické víry proti nauce bludařské, se zuřivostí a ukrutností neslýchanou jali. Potom vozíce jej svázaného na voze, nejprve lichocením a sliby, potom však hrozbami a mukami nutili jej, aby od katolické pravdy odpadl a jich strašný blud přijal. Mikuláš však v katolické pravdě setrval... Proto na louce vedle cesty do

Östrova vedoucí na hranici jej za živa upálili... Stalo se to 2. července roku 1421.“

„Po zabití farářů a vyvrácení toho času kostelů v Polešově a Boršicích a po odvezení staviva jich k opevnění Ostrova, aby opuštěné stádo oveček vydáno nebylo za kořist nejdravějším vlkům, opat velehradský, Štěpán, ihned jiné dělníky vyslal na vinici Páně, a zároveň i věrné kněze Zikmunda a Václava jmenovaným kostelům určil za faráře. Než kacíři znovu učinili vpád do jich osad, a když faráře krutě ztýrali, kněze Zikmunda, poněvadž vytrvale víru katolickou hájil, probodli a kněze Václava odvěkše prve na blízké vinice, podobně se světa sprovodili dne 7. října roku 1421.“

Mniši, kteří útekem z Velehradu se byli do Hradiště zachránili, zvolili si za opata kněze Štěpána. Poněvadž však klášter velehradský i jeho majetek byly v ssutinách a statky jeho přisvojili si jiní, dovolil jim papež Martin V. roku 1425, aby užívati mohli důchodů fary u sv. Jiří v Hradišti tak dlouho, pokud nebude klášter jich opraven. To stalo se však teprve po 30 letech či vlastně až r. 1511, kdy král Vladislav mnichům velehradským veškerá jich privilegia potvrdil.

Všecka uvedená fakta potvrzují i nejnovější bádání historická.⁵⁾ Tak Zap o zpusťošení Velehradu napsal: „První větší výprava moravských táborů byla proti starému cisterciánskému klášteru velehradskému nedaleko od jejich Táboru vzdálenému. Dobyvše ho, spálili jej i několik mnichův a jmenovitě vzácnou knihovnu toho kláštera také v niveč uvedli.“⁶⁾ V podobném smyslu vyjádřil se i Palacký.⁷⁾

Kolébku moravské i české církve křesťanské⁸⁾ nedovedl tedy dle uvedených dokladů nikdo tak

⁵⁾ Pobití mnichů velehradských r. 1421 přijímá se vůbec za nepopíratelné faktum. Tak „Ottův sl. n.“ dí: „Vydrancovali (husité) a zpusťošili (klášter velehradský) jej úplně, mnoho mnichů pobito a upáleno, jenom některým podařilo se prchnouti do Hradiště města.“ (D. c., XXVI., 505.)

⁶⁾ D. c., II., 901.

⁷⁾ D. c., III., 274.

⁸⁾ Ferdinand I. zastavil statky velehradského kláštera ve Slezsku ležící pánům z Vrbna. Když mniši proti tomu se bránili, mělo dojít k jich vyhnání. Biskupovi olomouckému Stanislavovi Thurzovi však se podařilo získati mezi králem a mnichy mír. Klášter

zpusťošiti a vydrancovati jako křesťané, bojující za „zákon Páně“ a pravé či „čisté křesťanství“. Jaká to ironie v dějinách!...

Zpusťošení kláštera Žďáreckého.

Moravský pán Boček z Kunštátu, potomní župan znojemský a vladař hrabství berneckého v Rakousích, předek krále Jiřího z Poděbrad, začal již okolo r. 1245 ve Žďáru na českých a moravských hranicích, blíž pramenů řeky Sá-zavy, stavěti klášter pro mnichy řádu cisterciáckého, kteřížto z nepomuckého kláštera sem uvedeni byli. Dne 3. května roku 1251 bylo založení toto dovršeno a olomoucký biskup Bruno položil základní kámen k velikému klášternímu chrámu, kterýž byl potom posvěcen ke cti Panny Marie a sv. Mikuláše. Založení Bočkovu bylo schváleno od krále Přemysla Otakara r. 1251 a později i od císaře Karla IV.

Nežli ovšem k založení kláštera žďáreckého Bočkem z Kunštátu došlo, staly se podobné pokusy již dříve, ale beze všeho výsledku. Alespoň r. 1240 povolal Jan z Polné, jemuž krajina kol Žďáru náležela, z Oseku pět českých cisterciáků, jimž daroval les mezi Polnou a Žďárem, aby si tam vystavěli klášter. Mniši v dílo toto se uvázali, ale klášter jich byl jenom prozatímním a nedostatečným. Později, protože opatovi v Oseku krajina žďárecká jako pustá a nehostinná se nezamlouvala, byli povoláni do Oseka zpět. Jan z Polné daroval tedy les ten Přibyslavovi, purkraběti Veverskému s podmínkou, aby založil tu klášter cisterciácký. Přibyslav však brzo zemřel a povinnost jeho splnil teprve zeť jeho Boček z Kunštátu a z Obřan.¹⁾

nicméně živořil stále, jak patrně z toho, že za biskupa Stanislava Pavlovského skládal se celý konvent pouze ze dvou kněží, kteří však ani na Velehradě nebydlili, ale farářovali jeden v Polešovicích a druhý v Boršicích. Teprve zmíněný biskup Stanislav uvedl pro klášter lepší časy tím, že ustanovil nového opta Ekhearta ze Schwaben, který znenáhla vracel Velehradu jeho bývalou slávu a moc. V díle jeho pokračovali i noví opatové a zvláště opat Florian, za něhož r. 1735 nynější kostel velehradský byl vysvěcen.

¹⁾ Obšírně o tom vypravuje „Chronica domus Sarensis“, t. j. „Kronika kláštera žďáreckého“, sepsaná kol r. 1300 od žďárského mnicha Jana, nalezená a vydaná r. 1854 profesorem Roepeltem ve Vratislavi. Ostatně totéž obsaženo jest i u Sartoria, d. c., 1041—1047.

Nadání Bočkovo velice rozmnožili ještě jeho synové a vnukové tak, že Žďárský klášter vládl znamenitým zbožím. Štědrými jeho příznivci byli také pánové z Lichtenburka či z Lippého, zvláště Smil a Jindřich. Jich milostí dostalo se r. 1267 klášteru žďárskému proboštsství v Chotěboři s patronátním právem tamnějšího kostela, s vesnicí Heinrichsdorfem, s třetím dílem cla a s desátkou z dolů bělských a německobrodských.²⁾ Nadaci klášterní stvrdil Jan, biskup pražský, a i kardinál legát Quido roku 1267. K dobrodincům kláštera náleželi též pánové z Meziříče a Pernšteina. Papežové Řehoř IX. a Jan XXI. vzali klášter žďárský pod ochranu sv. Petra a Pavla a svou vlastní.

Proboštsství chotěbořské bylo vyvráceno v lednu roku 1421, kdy táborský hejtman Hromádka z Jistebnice, hrazeného tohoto města se zmocnil, cisterciáky zahubil a proboštsství spálil. V téže době spálen byl i klášter žďárský. Alespoň kronika žďárská říká: „Roku 1421 zpustošen byl Žďár od husitův a spálen. Statky jeho byly uchváceny a přešly do rukou světských. Opat se zachránil“ a Sartorius dokládá: „Rozkvétal slavný tento dům líbeznou vůní svaté víry téměř po celá dvě století až tábority byl vyvrácen... a všickni mniši ohněm a mečem zahubeni.“³⁾

Volný napsal: „Od roku 1420 počíná více méně krutá doba zkoušek, jimž klášter žďárský s několika málo výjimkami až do svého úplného zrušení podrobiti se musil. Již r. 1421 zmocnila se ho tlupa českých husitů. Byl tehdy vydrancován a spálen a mniši, vyjmeme-li opata Jana s několika bratřími, kteří zachránili se útekem do Brna, pobiti...“⁴⁾

Není tedy pochybnosti, že to byly asi voje táborského hejtmána Hromádky, jež Žďár s klášterem přepadly, vy-

²⁾ Proboštsví toto vlastně bylo zřízeno k doзору na důchody, jichž klášter žďárský v Chotěboři a v okolí požíval. Nejprve byli tam usazeni pouze tři bratři. Ale měšťané jich neradi snášeli. Alespoň, jak z dějin města Chotěboře se ukazuje, nejednou je odtud vybili a o jejich pozemky a domy, jichž zatím nabyli, se rozdělili. To stalo se na př. r. 1323, když nástupcové Hynce či Jindřicha Krušiny vrátili Chotěboř české koruně. Markrabí Karel však město s klášterem smířil a řeholníci žďárští znovu v Chotěboři se usadili.

³⁾ D. c., 1042., něm. vyd., 883.

⁴⁾ Diecése brněnská, 409.

drancovaly a mnichy pobíly, prve nežli od katolických pánů v Chotěboři byly zaskočeny a přemoženy.⁵⁾

Vybití kláštera žďareckého od husitů bylo toliko důsledkem jejich zhoubné nauky. Alespoň ve velikém manifestu tábořském z roku 1431 hleděli stoupenci Husovi ukrutenství svá na klášterích a kněžích odůvodniti takto: „Kněží chovají se jako psi; dokud mají kost v tlamě a ji ohlodávají, tiše jsou a nemohou štěkati; králové, knížata, páni a města učinili by tedy veliký skutek milosrdenství, kdyby jim kost z hltanu vytáhli; třeba by se jitrili nad tím a vrčeli jako psi, když jim chce někdo kost odejmouti,“⁶⁾ k čemuž von Bezold dokládá: „Je pochopitelné, že takové věty, byť byly jen na polo prováděny, musily dáti podnět k nejhrůznějším scénám. Krvežíznivost a ukrutnost byly dlouho považovány za ostře vynikající známku všeho táboritstva... Nepopíratelné jest, že fanatismus táborů vyžádal si nescíslně obětí a že surové hordy sedláků přitom nezřídka jevily divnou touhu po vraždění a radost v děsných činech. To nelze nikdy zastříti a omluviti.“⁷⁾

Že Žižka předcházel všem ostatním svým hejtmanům i v tomto ohledu příkladem, vyniká nad slunce jasněji z jeho vojenského řádu daného roku 1423. Tam alespoň slavnostně prohlašuje a všichni jeho přívrženci s ním, že chtějí „ze všech neřádův trestati a bítí, trestáním honiti, mrskati, bítí i zabíjeti, stínati, věšeti, topiti, páliť i všemi pomstami mstíti, kteréž pomsty za zlé slušejí vedle zákona Božího,

⁵⁾ Klášter žďárský po bouřích husitských pozdvihl ze zřícenin a statky jeho vyrval z rukou uchvatitelů Jiří z Kunštátu a Poděbrad, potomní český král. R. 1588 zvláštní smlouvou mezi knížaty minstrberskými z rodu Poděbradova a biskupem olomúckým bylo ze statků klášterních učiněno zboží manské. Z toho vznikly později vleklé spory mezi kardinálem z Dietrichšteina a žďareckým konventem, jichž výsledkem bylo zrušení kláštera r. 1614. Ale zrušení toto nemělo dlouhého trvání, neboť již r. 1638 koupil řád cisterciácký panství žďárské opět od kardinálova dědice knížete Maximiliána Dietrichšteina za 146.000 zl. rýn. a r. 1639 po 25letém vyhnanství zase uvedeni byli sem mnichové cisterciáctí. Sr. velmi pěknou studii Jana Tenory v „Hlídce“: „První zánik cistercienského kláštera ve Žďáře“, roč. 28. a 29.

⁶⁾ „Mon. conc.“, I., 161.

⁷⁾ D. c., 21.

nižádných osob nevyjímajíce, ze všech stavů, mužského i ženského pohlaví“, t. j. že chtějí katolíky, jako nepřátele kalicha, a zvláště kněze trýzniti tak, jak jen vůbec zloba lidská dovede.

Husité i Žižka sám věrně se dle toho řídili. Proto již Palacký přiznal, že Žižka neznal pražádných ohledův o lid-skosti, měl-li před sebou „nevěřící“ dle svého smyslu. Za jeho vedení přihodily se také nejšerednější výbuchy ukrutenství; nešťastníky, kteří do jeho rukou padli, a kteří pro Boha prosili, že chtějí přistoupiti k víře táborské, nechával zmírati bez milosrdenství v plamenech.⁸⁾ A jaký byl vůdce, takovými byli i svůdcové a svedení. Tím pouze vysvětlíme si, že tolik neslýchaných ukrutností spáchali lidé, kteří sami sebe nazývali „muži zákona božího, anděly božími a bojovníky Kristovými“.

Ssutiny ostatních klášterů cisterciáckých v Čechách a na Moravě.

Klášterů cisterciáckých bylo v Čechách a na Moravě mnohem více, nežli se nám památka o nich dochovala. Mnohé z nich v bouřích husitských zanikly nadobro tak, že, ač jméno jich se uchovalo, nedovedeme vůbec určití, kde byly, a tím méně, jaký byl jich osud či dějiny. O jiných zase, ač víme, kde byly a kdy zanikly, neumíme nic bližšího pověděti mimo několik sporých zpráv.

Dle Jongelina¹⁾ alespoň roku 1157 byl založen cisterciácký klášter ve Svatém poli u Králové Hradce. Jest to nynější ves zvaná Klášter, na levém břehu říčky Dědiny v okrese Opočenském a v hejtmanství Novoměstském nad Metují. Ani jeho zakladatel, ani bývalé statky, ani velikost, ani dějiny známy nejsou. Toliko jest jisto, že byl vyvrácen od orebitů roku 1420 „po zavraždění bohoslovců cisterciáckých.“ Můžeme tedy se domnívati, že pravdě podobně byl to cisterciácký noviciát pro Čechy, Moravu, Slezsko

⁸⁾ Sr. von Bezold, d. c., 22.

¹⁾ Gasp. Jongelinus: „Notitia abbatiarum ordinis cisterc.“, v Kolíně nad Rýnem 1640.

a Lužici, ježto cisterciácké studium klášterní bylo v Praze v „Jerusalemě“. Z té příčiny neoplýval asi velikými statky.

O jeho zničení píše Solař: „Brzy dala se lůza hradec-
kých husitů s třebechovickými orebity do vůkolních klášterů.
Nejprve obořili se na sklonku měsíce listopadu (r. 1420) na
Svaté pole, klášter cisterciácký a dobyvše ho, pobrali z něho,
co se jim líbilo, a zapálivše jej, řeholníky, které schytali,
do ohně za živa uvrhli.“²⁾ V podobném smyslu vyjadřují se
Sartorius,³⁾ Frind,⁴⁾ a jiní.⁵⁾

Posud jménem na cisterciáky upomíná jiný, husity
zbořený, klášter tohoto řádu, a to klášter H r a d i š t ě či pro-
stě Hradiště nad Jizerou. Nejprve tu býval klášter benediktin-
ský, založený v druhé polovici XII. stol. od pánů z Varten-
berka. Heřman z Ralska však r. 1177 povolal sem místo be-
nediktinů cisterciáky z Plas,⁶⁾ kteří nádhernější klášter si po-
stavili a hojně okolními i vzdálenými statky i vsemi nadání
byli. Roku 1420 byl klášter tento zničen i s celým archivem
od orebitů pod Hynkem Krušinou z Lichtenberka.⁷⁾

Balbín o klášteře tomto napsal: „Velmi vzácný kázní
a nejlepším zřízením, počtem řeholníkův a znamenitými
stavbami, jakož i velice rozsáhlým kostelem a jeho výzdobou
byl cisterciácký klášter v kraji boleslavském, jenž slul Hra-
diště, ale jež řeholníci sami klášterem na hradbách (in Gre-
dis) nazývali, jak z knih fundačních jsme se dověděli.“⁸⁾

Sartorius o jeho zničení píše: „Jej orebité r. 1420 spá-
lili a bratry naše, jichž velké množství se tu nalézalo, po
všemožném trápení upálili... Až podnes památku tohoto
kláštera uchovává místo nazvané Mnichovo Hradiště“,⁹⁾ k če-

²⁾ „Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradec-
kého“, str. 30.

³⁾ D. c., 1085, něm. vyd., 699.

⁴⁾ D. c., III., 273.

⁵⁾ Sr. Zap, d. c., 880., který udává za čas spálení první po-
lovici měsíce prosince r. 1420; Palacký, d. c., III., 266; Tomek,
d. c., 142., který klade zase za dobu zničení konec listopadu 1420.
Sr. též Josef Kurka, d. c., 404., nn.

⁶⁾ Sr. co píše Palacký, d. c., I., 142.

⁷⁾ Tomek uvádí, že Krušina oblehl klášter, „proti němuž měl
nejspíše nějaké své zvláštní podněty“, lidem v počtu více set nejen
pěších, ale i jízdných. (D. c., IV., 47.)

⁸⁾ Opatové na Hradišti, známí z listin, byli: Dětrich 1184—1189,
Jan 1221, Jindřich 1230, Rivín 1232, Modlík 1250, atd.

⁹⁾ D. c., 1086.

muž Zap uvádí, že se tak stalo dne 30. dubna 1420 a dodává: „Kterýž byl vystavěn na bývalém župním hradě polohou i obezděním dosti pevný. Oorbité však dobyvše ho, zloupili ho a stavení v požeh dali tak, že toliko velký slavný chrám nerozbořen zůstal...“¹⁰⁾

Statky klášterní rozebrali lidé světští. Roku 1478 dostaly se v zástavu Berkům z Dubé.

Bystřice, sídlo a proboštství cisterciáků, jež připomíná „Phoenix cisterc.“¹¹⁾ a Balbín, a jež v dobách husitských bylo zloupeno, jest pravdě podobně Bystřice v okrese kadaňském se starobyklým chrámem Narození Panny Marie. Náleželo klášteru grünheimskému v Míšni a bylo vyvráceno v první polovici července r. 1421 při výpravě pražanů do kraje žateckého.¹²⁾

Kamenice pod Lípou či Leskovská s klášterem cisterciáckým podlehla husitům roku 1425 na cestě jich do Moravy. Tehdy spojená vojska pražanů, táborův a sirotků koncem října nebo počátkem listopadu přišla do Kamenice pod Lípou, a Prokop z Ústí postoupil jim hrad i s městečkem a vším příslušenstvím k společnému užívání dle jejich pravidel. Táboři klášter vydrancovali, spálili a mnichy pobili.

V Sukdole u Kutné Hory, vlastně na blízkém kopci zvaném „Vysoká“, podnes možno zřít zříceniny klášterního kostela, který patřil kdys cisterciákům sedleckým. Při kostele tomto bylo také klášterní pobožství. Vše bylo zničeno husity r. 1421.

Cisterciácké proboštství kouřimské, zvané u sv. Martina, zaniklo roku 1421, kdy dne 20. dubna husité Kouřimě se zmocnili, ji vypálili, a pět cisterciáků zajali. Druhého dne zajaté mnichy vyvedli z města, naplnili sudy smolou, kněze do nich zavřeli a spálili. Téhož roku bylo vypáleno také proboštství sv. Prokopa v Chotusicích u Čáslavě a všichni cisterciáci byli upáleni. Týž osud postihl také proboštství a jeho řeholní obyvatele v Labské Týnici.¹³⁾

¹⁰⁾ D. c., 797. Sr. též Palacký, d. c., III., 195; Tomek, IV., 47. Sr. Kurka, d. c., 321., nn.

¹¹⁾ Chrys. Henriquez: „Phoenix reviviscens sive ordinis cisterc .scriptorum Angliae et Hispaniae series“, Bruxellis 1626.

¹²⁾ Sr. Sartorius, d. c., 1086.

¹³⁾ Proboštství kouřimské, chotusické a labskotýnské náležela klášteru sedleckému. Sr. Sartorius, d. c., 1088. a Kurka, d. c., 236.

Karel IV. v ušlechtilé snaze, aby zasloužilý řád cisterciákův usazen byl také v Praze, když po venkově tolik dobrého byl způsobil, daroval mu roku 1374 na Starém městě dům sv. Bernarda, jenž všeobecně Jerusalem slul a byl zbudován z darů, jež Milič mezi posluchači svými sebral. Tuto fundaci roku následujícího stvrdil arcibiskup pražský Jan. Cisterciáci zařídili si tu řádové studium.¹⁴⁾ Dům sám byl podřízen opatovi zbraslavskému.

V bouřích husitských hned 20. srpna r. 1419 po vybití kláštera kartuziánského za branou Újezdskou opustili cisterciáci toto místo, poněvadž nebyli tu dosti bezpečni a uprchli dne 22. srpna do Sedlce, kdež zahynuli zároveň s tímto klášteřem. Tomek o tom uvádí: „Uslyševše mnichové (cisterciáci v Jerusalemě a kartuziáni, kteří sem zatím ze svého kláštera za branou Újezdskou se utekli) o tom (spálení kartuziánského kláštera), přestrašení nepokládali se v Jerusalemě, jakožto rovněž místě řeholním, za dosti bezpečné a přestěhovali se ještě téhož dne odtamtud do blízkého domu vévody saského (čís. 356), někdy domu Názova. Tam pomeškali dva dni. Třetího pak dne časně ráno, v neděli dne 20. srpna, poskytli jim konšelé bezpečného průvodu k opuštění města pro větší jistotu... Pozejtrí dne 22. srpna přijeli do Sedlce u Kutné Hory, kdež jsou v pohostinství přijati v klášteře cisterciáckém toho místa.“¹⁵⁾

Cisterciákům z Hradiště náleželo proboštství ve Žlebích u Čáslavě, kdež r. 1377 Markvart z Vartenberka založil krásný hospitál a jeho řízení svěřil 6 řeholníkům s proboštem v čele. Alespoň Balbín píše o tom: „Roku 1377 byl tu založen velmi bohatý hospitál od Markvarta z Vartenberka, jemuž stálo v čele šest cisterciáků s proboštem z kláštera hradištského.“ Proboštství toto bylo zničeno a mniši husity upáleni r. 1421.

¹⁴⁾ Alespoň Palacký píše: „Karel IV. daroval potom řečený „Jerusalem“ řádu cistercienskému ku prospěchu jak učitelův, tak i studujících theologův řádu tohoto na vysokém učení pražském“ (D. c., III., 21.) a Tomek dodává: „Císař Karel daroval kapli a stavení Jerusalemské řádu cistercienskému dne 17. prosince 1374 se zvláštním věnováním pro studia theologická na učení pražském“ (D. c., II., 178.)

¹⁵⁾ D. c., IV., 5.

Hradištský klášter měl ještě proboštství v Lanově, jež od husitů bylo vypáleno a řeholníci jeho byli pobiti v březnu roku 1424.¹⁶⁾

Klášter vyzovický na Moravě, jenž patřil cisterciákům z Velehradu, byl založen r. 1261 od Smila z Kunštátu, který nazval jej „Růže Mariina“ nebo „Smilheim.“ Dům tento nabyl záhy značného jmění, ale netěšil se dlouho svému rozkvětu. Již r. 1314 byl zpuštěn Matějem Trenčanským a potom i jinými povstaleckými rotami. Znovu byl vybit ve válkách husitských r. 1421.

Mimo Vyzovice uvádí se v pramenech ještě jiný mužský klášter cisterciácký na Moravě a to „Tronus regis“ v diecesi olomúcké.¹⁷⁾ Po bedlivém pátrání nemohl jsem místo jeho pevně stanovit, ale domnívám se, že to není jiný klášter, nežli Velehrad. Cisterciáci totiž každému svému klášteru přidávali své klášterní jméno a jej tímto jménem ve svých památkách uváděli, jak jasno ze správy Balbínovy o klášteře hradištském. Pojmenování samo „Tronus regis“ t. j. „Trůn královský“ či vlastně knížecí, poněvadž slovo „rex“ znamená původně vladaře vůbec, tedy na Moravě knížete, poukazovalo by překrásně k tomu, že přece jenom starý Velehrad, a tím sídlo knížat moravských, sluší hledati v nejbližším okolí kláštera velehradského.¹⁸⁾

* *

Š k o d y, jež bouře husitské v kostelích, klášteřích a na majetku církevním vůbec, který přece do jisté míry jest i majetkem národním, způsobily, nedají se ani zdaleka oceniti a odhadnouti. Nedovedli toho ani souvěkovci, tím méně můžeme tedy dovésti to my, kteří již po dlouhou dobu pěti set let od časů těch jsme vzdáleni. Ale jisto jest, jak všeobecně se doznává, že škody ty sahaly do

¹⁶⁾ Sartorius, d. c., 1088.

¹⁷⁾ Sartorius píše, že byl založen od krále Václava. Sr. d. c., 1005.

¹⁸⁾ O sporné otázce, kde vlastně Velehrad Svatoplukův, a tím sídlo arcibiskupa sv. Methoděje, se nalézal, posud nic určitého se říci nedá. Ani to, co uvádí J. L. Červinka („Děvín a Velehrad“ a pod heslem „Velehrad“ v „Ottově sl. n.“, XXVI., 504.—505) nepodává dostatečného světla.

set milionů. To jasno z vypravování všech dějepisců. Na doklad uvádím alespoň Zapa. Týž napsal: „Tak učiněn byl strašlivý začátek v boření a kažení slavných staročeských klášterův; jiné kláštery pak a kostely na venkově, obrazy svatých a jiné věci bez rozdílu, ať toliko v pobožném úmyslu udělané, ať nejslavnějším uměním vyzdobené, tak zhusta byly páleny, bořeny, třískány a zničovány, že letopiscové ani všech jmen, ani počtu jejich zevrubného udati neuměli“. ¹⁹⁾

Řekl jsem: „Škody, jež bouře husitské... způsobily“, čímž již označil jsem také, že nebyli to pouze husité, kteří v dobách těch v kostelích, klášteřích a na majetku církevním neblaze hospodařili, ale že po příkladu a z podnětu jich brali i jiní a to tak důkladně, že církev naprosto byla ožebračena. Ovšem, dodati musím, že i v tom případě, kdy jiní z majetku církevního brali, jako na př. učinil císař Zikmund, přece hlavní vina spočívala na husitech, poněvadž oni to byli, kteří první církev zloupili, jiným cestu ukázali, odvahy dodali a církev tak seslabili, že ani na odpor proti uchvatitelům majetku svého pomyslití nemohla. Byli tedy husité „primum movens“, t. j. „prapříčinou“ všech církevních loupeží v době jich válečné slávy v Čechách.

Ostatně tutéž pravdu vycítiti možno již ze spisu Eneáše Sylvia, jenž jsa živ v době husitské poznamenal: „A když se stalo první vyvrácení kostela v bouřích husitských, rozběhnou se na kostely a kláštery na všechny strany; nejznamenitější Bohu zasvěcené chrámy jsou pustošeny ohněm a mečem“ ²⁰⁾ či jinými slovy: Husité to byli, kdož začali v bohopustém boření klášterův a kostelův.

Proto dobrý znatel těch dob Dr. Winter poznamenal: „Kláštery utrpěly škodu (v bouřích husitských) nejen na životech svých členů, ale nenabytná jim způsobena ztráta majetku, který je vychovával. Kde kdo měl sílu a příležitost, bral klášterům. Císař Zikmund, jenž zloupiti dal chrám svatovítský (zlatou rakev sv. Václava roz-

¹⁹⁾ D. c., II., 796.

²⁰⁾ D. c., 691.

lil), v den svého korunování na Hradě sebral jeptiškám svatojirským všechny klenoty a veliký počet statků řeholních zastavil a prodal... Páni a města obojí strany uchvacovali také zboží klášterské o překot, berouce si za ohradu to, že mnichové „neobracejíce se ani na Bůh, šířili své lakomství a svou lichvu nepokrytú.“²¹⁾

Násilnosti husitů v klášteře novocelském v Lužici.

Zhouba husitských vojsk neomezovala se pouze na Čechy a Moravu či na země, v nichž úhlavní „nepřátelé kalicha“ žili, ale jako lavina zasáhla všechny země sousední. Se zvláštní zálibou husité rádi přepadali Slezsko a Lužici s Braniborskem a vytloukali tamnější kláštery, by jich kořistí zásobovali vyhladověná a vyprázdněná místa svá v Čechách. A „práce“ jejich se dařila, jak svědčí celá řada vyhořelých a zrušených jimi klášterů.

„Nova cella“,¹⁾ cisterciácký klášter v Lužici Dolní, byl založen roku 1228 od markraběte míšenského a lužického Jindřicha, jenž sem povolal mnichy z kláštera míšenského, zvaného „Vetus cella“.²⁾ Bohatství jeho značně vzrostlo jak blahovůlí zakladatele, tak dary markrabat míšeňských. Vypálen byl pak husity v říjnu roku 1429.³⁾

Zap o zničení tohoto kláštera dí: „Z nenadání husité zdvihše se zase, obrátili se rychlým pochodem od Chotěbuze až ke Gubínu, hlavnímu městu dolní Lužice nad řekou Nisou. I dobyli ho na překot prvním útokem dne 27. října 1429 a množství lidstva v něm pobili. Gubín bylo město lidnaté a Čechové, odvedše obyvatele na živu pozůstalé do zajetí, vypálili je dočista. Žalostný pád jeho přimnožil hrůzy jménu českému v dalekých krajinách okolních. Potom došli Čechové, zkazivše ještě klá-

²¹⁾ D. c., 88.

¹⁾ Jako bychom řekli: „Nový klášter“.

²⁾ T. j. „Starý klášter“.

³⁾ První přepadnutí však stalo se již roku 1427, kdy některé houfy husitů ze Slezska zaběhly až do Lužice a v klášteře novocelském mnichům, kteří se nezachránili útekem, ruce a nohy usekávaly. (Zap, d. c., II., 1060.)

šter v Nové Celi, pleníce a kazíce krajinu daleko široko až pod Krosno nad Odrou...“⁴⁾

Jiný pramen líčí zhoubu kláštera novocelského takto: „Čeští husité ohrožovali vždy víc a více i sousední zemi Lužici. Ačkoli stavové Lužičtí roku 1429 uzavřeli s arcibiskupem magdeburským spolek na ochranu (odboj), a ačkoliv též arcibiskup opata Petra a celý konvent v Nové Celi vzal pod svou ochranu a záštitu, ba slíbil obranu jeho a ačkoli zemský fojt Jan z Polenska (Polenz) všemožně se vynasnažil, aby husity na jich výbojně dráze zadržel, vnikli přece tito již r. 1429 do Dolní Lužice, dobyli města Gubína a přepadli násilím a krveprolitím klášter v Nové Celi. Všichni řeholníci a kněží klášterní i se svým opatem Petrem byli způsobem nejhanebnějším zabiti. Klášter, když opatství i kostel byly znesvěceny, jakož i když vše v nich bylo potlučeno, zničeno a vykradeno, byl zapálen i s kostelem. Než, ač již plameny syčely a zdálo se, že celý kostel jim padne v oběť, přece podařilo se bratrovi laikovi, jakémusi Kochovi, jenž pod střechou kostela se skryl, z nádob, jež na kostelní půdě vodou byly naplněny, oheň uhasiti a tak dům Boží před úplnou zkázou zachrániti. Na památku tohoto zachování kostela, jakož i z vděčnosti za tak příkladnou srdnatost, odpustil později klášter všem příbuzným zachránce domu Božího, bydlícím v blízké vesnici Žlabu (Schlaben), na věčné časy všechny povinné klášteru dávky.“⁵⁾

Balbín dodává: „Husité ukrutně v Gubínu povraždili netoliko všechny kněze, ale i všechny obyvatele, nemajíce ohledu ani na stáří, ani na pohlaví. V klášteře novocelském svázali řeholníky na rukou i na nohou a ponechali je v tomto hrozném stavu mezi životem a smrtí jejich osudu.“⁶⁾

Novocelská kronika klášterní poznamenává: „Čeští husité, kteří o svátku svatých Šimona a Judy sem přitáhli, ony řeholníky, kteří ve věži se ukryli, když jim nohy a ruce byli usekali, shodili dolů, a ty bratry, jež v klášteře do-

⁴⁾ D. c., II., 1093.

⁵⁾ „Das fürstliche Stift und Kloster Cistercienser-Ordens Neuzelle bei Guben in der Niederlausitz“, Regensburg, 69.

⁶⁾ „Miscell.“, IV., I., 118.—162., kdež se jedná o vybitých a zbořených klášterích od husitů.

padlí, svázali a sebou jako vzácnou kořist válečnou daleko vlekli, aby jimi jiné strašili. Posléze je u Budyšina v Horní Lužici zavraždili. Kostela však a kláštera nezničili, ale poddané klášterní skoro všechny povraždili tak, že později biskup domácí šlechtě zvláštní odpustky udělil, poskytl-li ochuzenému klášteru nějakou almužnu.“⁷⁾

Řádili tedy husité v kláštere novocelském, jak z uvedených pramenů jasno, způsobem až hrozným. Nedivu proto, že jednání toto přimnožilo hrůzy jménu českému v dalekých krajinách okolních a že na těch stranách, kde zavznělo slovo „husita“, děs pojímal lidská srdce. Vždyť to, co husité r. 1429 v den svatých Šimona a Judy v Nové Celi spáchali, tak málo svědčilo o duchu křesťanském, jako zapálení Říma a pobití mnoha set nevinných křesťanů za císaře Nerona v dobách pohanských.

Čin tento je tím hroznější a odpornější, uvážíme-li, že řeholníci novocelští neměli ani nejmenší viny na náboženských bouřích a válkách v Čechách, že klidně pracovali o úkolu, jenž jim jednak od zakladatele řádu a jednak od těch, kdož je do kláštera povolali, byl vyměřen,⁸⁾ že věrně konali své povinnosti, lid uvědomovali, šlechtili, povznášeli a k dobru vedli, a že tedy husitům ničeho zlého neučinili. Vražditi však lidi nevinné pro nic a za nic, pouze z touhy po kořisti, nebo po pomstě, již jiní by vytrpěti měli, ač pomsta nikdy spravedlivou není, anebo pouze docela proto, že bližní jest jiné víry, je tak nízké a nešlechtné, že každý, kdo člověkem jest, musí odvrátiti se od těch, kdož podobně činili...

Divně proto husité bojovali za svobodu svědomí tak, že pravým výsměchem byl jejich název „bojovníci Boží“ a můžeme-li tak mluvit, přímo rouháním byla jich píseň: „Kdož jste Boží bojovníci — a zákona jeho, — prostež

⁷⁾ „Historia monasterii de Nova Cella“, t. j. „Dějiny kláštera novocelského“, sepsané roku 1737.

⁸⁾ O vzdělání pustých krajín, jak dí Fr. Vacek, („Sociální dějiny české doby starší“, str. 473.), jakož i o povznesení zemědělství získali si cisterciáci velkých zásluh. Při tom mnoho dobrého konali také péčí o chudé, zvláště tím, že přijímali počestné jako milé hosty; příbytek pro ně („hospitium, hospitale“) byl dle stanov řádových podstatnou částkou každého opatství.“

od Boha pomoci — a doufejte v něho, — že konečně s ním — vždycky zvítězíte...“

Drancování cizozemských klášterů cisterciáckých.

Od početí válek husitských uplynulo téměř osm let. Česká země tím byla proměněna ve spoustu ssutin a zřícenin. Kláštery a chrámy byly buď zpusťošeny a vypáleny, nebo docela zbořeny, města rozvalena a vesnice zničeny. Pole byla nezorána a opuštěna. Dosti citelná bída dorážela na všech stranách tak, že jinak příznivý husitům Zap dodává: „Obchody, řemesla a živnosti hynuly a nejeden nedostatek doléhal již velmi citlivě na celé třídy obyvatelstva.“¹⁾

S bídou tělesnou kráčela pospolu bída duševní. Mládež vyrůstala v nevědomosti a surovosti, za hluku a třeskotu zbraní, lid drancoval, kradl a pátil. Nebylo kázně, nebylo bázně. Vše hynulo a zacházelo tak, že i „první chvíle nadšení, kde blouznivá obětavost a podnikavost nescíslné zástupy do zbraně hnaly, ochabovala a hynula čím dál tím patrněji.“²⁾ Ale přemnozí z husitů již zvykli řemeslu válečnému a odvykli tiché a klidné práci domácí. Duch jich zdivočil a nevázanost, již nazývali bojem za svobodu svědomí, se jich zmocnila. Proto nepřekvapuje, že kněz Prokop Veliký po bitvě nad Ústím chtěl české hranice překročiti a bouře zanésti do krajin mimo zemi českou a že chtěl v krajinách těchto rozpoutati sceny vražedného, bezpříčinného a protikřesťanského boje.

Úmysl Prokopův nečekal však dlouho na své uskutečnění. Alespoň již o novém roce či dne 1. ledna 1427 objevil se zástup táborů a sirotků v Rakousích před cisterciáckým klášterem ve Světlé a jej vypálil. Klášter tento byl r. 1137 založen od Hadmara I. z Kueringu.

O jeho zničení píše Antonín Klein: „Roku 1426 v posledních dnech měsíce prosince zástup husitů, čítající asi 4000 mužů, dorazil přez Vitoraz ke Světlé. Tu husité vyloupili nejprve klášter. Mniši však byvše upozorněni od svých blízkých přátel, odvezli cenné věci a z kláštera u-

¹⁾ D. c., II., 1058.

²⁾ Zap, d. c., II., 1058.

prchli. Potom v poslední den roku podnikli husité útok na město, které však přes velké ztráty statečně se ubránilo. Dne 1. ledna r. 1427 táhli zase do kláštera a zapálili jej zároveň s kostelem a ostatními klášterními budovami. Podobně naložili s jinými kostely a kaplemi v okolí.“³⁾

Brunner⁴⁾ líčí přepadení Světlé od husitů mnohem obsírněji. Dí: „Již roku 1423 utrpěl klášter světelský na statcích, ležících na českých hranicích, od husitů velikých škod... Za opata však Tomáše Payngera stihla jej největší rána od založení vůbec. Posledního totiž prosince r. 1426 přitáhli husité v počtu 4000 mužů za vůdcovství Jindřicha ze Stráže a jeho bratra z Vitorazu k městu Světlé. Opevněné město však se nepříteli ubránilo. Sám vůdce husitů Jindřich ze Stráže padl.“

„Obyvatelé klášterní, byvše varováni od svých přátel před útokem husitů, utekli a cenné věci, jako knihy, ornáty, posvátné nádoby atd. lesem dopravili do tvrze Lichtenfeldské. Pouze dva z nich, a to bratr Pavel a poněkud slabomyslný bratr Vierzig, zůstali v klášteře. Husité obsadili všecky brány a dveře. Bratra Pavla, jenž měl klíče od domu chytili a žádali, aby jim vydal poklady klášterní. I vodil je po klášteře. Použil však příznivého okamžiku a utekl přes klášterní zahradu do lesa. Za to bratr Ehrhard byl od rozezlených husitův ubit na křížové chodbě, kdež ho bratři, kteří po několika dnech do kláštera se vrátili, mrtvého našli. Potom nepřátelé celý dům vykradli a odtáhli před město. Přišli však druhého dne, totiž dne 1. ledna 1427 časně z rána zpět do kláštera, zdrželi se tu po celý den, zničili vše, co se zničit dalo, a budovu zapálili. Plameny strávily stavení, stodoly, opatství, hospitál, cely, vykládané podlahy a kostel se všemi kaplemi a oltáři. I vesnice, jež klášteru náležely, dvory a kostely, jako v Dachsgrabenu, Schweigersu a Windigsteigu, byly spáleny. Mateřský kostel, v němž mimo jiná umělecká díla byly zvláště znamenité malby na skle od mistra Michala, malíře ze Světlé, jenž tamtéž r. 1387 byl zemřel, byl po požáru více let beze střechy. Mniši, kteří se vrátili, nemohli totiž naprosto v spálených ssutinách

³⁾ „Geschichte des Christenthums in Oesterreich und Steiermark“, Vídeň 1841, II., 115.

⁴⁾ „Cistercienserbuch“, 568.—570.

klášterních bydlíti a zdržovati se jednak ve Světlé, jednak na jiných místech. Dne 12. března téhož roku 1427 přišli husité ještě jednou v počtu asi 16.000 mužů, oblehli město poznovu a loupili po 17 dní po celém okolí. Pak došlo k bitvě.“⁵⁾

Po této bitvě část husitského vojska přepadla dne 30. března 1427 panenský klášter cisterciáček ve Svätém Bernardě u Hornu a jej zplenila. Jeptišky utekly do města Rohu (Horn). Husité vše, co našli, zejména víno, naložili na vozy a odvezli sebou do Čech.

V květnu r. 1427 vypravili se táboři a sirotci v síle asi 18.000 mužů ponejprv do Lužice a do Slezska. Táboře vedl kněz Prokop Veliký a sirotky kněz Prokůpek s Velkým Koudelíkem z Březnice. Na této výpravě jednak přepadla a jednak zničila husitská vojska dva cisterciácké kláštery, a to v Nové Celi a v Grünheimě.

Pavel Langius píše o tom: „Roku 1427 Čechové zpyšněvše pro mnohá dobytá vítězství a jsouce žádostivi kořisti, nepřátelsky napadali sousední země, zvláště Lužici a Slezsko, jež jali se pustošiti a mezi jiným spálili kláštery cisterciácké v Nové Celi a v Grünheimě. Mnichy povraždili a vše, co se dalo, sebou odvěkli.“⁶⁾ Grohmann k tomu dodává, že se tak stalo za opata Bernarda II. a že husité některé mnichy sebou na dalších výpravách vlekli a pak k smrti utrýznili.⁷⁾

Roku 1429 vytáhl oddíl táborů do Slezska, obou Lužic, Míšně a Fojtlandu. Na tomto tažení bylo vypáleno a zničeno zase několik klášterů cisterciáckých. Tak již dne 22. ledna 1429 sirotci vyplenili a vypálili klášter Henrichovský. Stalo se to za opata Mikuláše IV. Klášter sám byl založen roku 1222 od pana Mikuláše, šlechtice polského a zároveň kanovníka Vratislavského, a od Jindřicha, příjmím Vousatého (Barbatus), kancléře polského,

⁵⁾ Po třicetileté vojně klášter světelský z pohrom, v dobách husitských mu zasazených, se vzpamatoval a blahodárně působil v celém širém okolí. Trvá posud. V klášteře jest překrásný chrám Nanebevzeší M. Panny, pěkná kapitulní síň, křížová chodba, bohatá knihovna, archiv, museum a konvikt studujících.

⁶⁾ „Chronicon Citizense“ ve „Scriptores rerum germanicarum“ z roku 1726, ve svazku I., 1235.

⁷⁾ Sr. „Das Oberergebirge und seine Hauptstadt Annaberg in Sage und Geschichte“, str. 154.

jak svědčí Jongelin. První řeholníci přišli sem roku 1227 z kláštera lubického. Henrichov přízní polské šlechty nabyl záhy velikého jmění a vlivu v celém okolí.

O jeho vyvrácení píše Stenzel: „Bylo to roku 1426, kdy husité poprvé do Slezska vtrhli. Novou výpravu do této země s velikou válečnou mocí podnikli opět roku 1428... Objevily se až v Münsterberku, kdež se nějaký čas zdržovali, a odkudž sedmkrátě přepadli klášter Henrichovský tak, že opat Mikuláš se všemi řeholníky musil jej nadobro opustiti. Roku následujícího pod Prokopem Velikým... vyplnili tento klášter znovu a zničili pomník vévody Bolka a jeho manželky, stojící vedle hlavního oltáře. Řeholníci musili opětně z kláštera prchnouti a odebrati se jednak do Vratislavě a jednak do Nisy. Budova klášterní byla 22. ledna 1429 spálena a v den sv. Vincence dva mniši, kteří v klášteře zůstali, totiž kněz Jan a jáhen František, byli zabiti. Mnoho sousedních osad bylo spáleno.“⁸⁾

Naposledy přepadli husité klášter heinrichovský roku 1430. Opat Mikuláš s řeholníky musil tehdy prchnouti. Po celých pět let pak konvent nemohl se do rozbořeného kláštera vrátiti. Dlel většinou v Nise. „Při svém návratu však, jak dle Stenzel dále, z Nisy v lednu r. 1435 zároveň s několika spolubratry našel opat Mikuláš klášter a jemu poddané vsi úplně v ssutinách. Vše bylo zničeno a zpustošeno.“

Horšímu snad ještě osudu podlehl klášter K a m e n e c k ý r. 1428. Již sice hned v prosinci roku 1425 přešli husité přes pomezí hory z kraje hradeckého do Slezska a zloupili jistou část tohoto kláštera, ale klášter přece byl uchován.⁹⁾ Teprve 30. března r. 1428 za nového husitského vpádu byl vypálen a řeholníci, kteří se nezachránili útekem, byli dílem zjímání, dílem pobiti způsobem ukrutným a divokým. Bydlili v něm hned od roku 1222.¹⁰⁾

V M í š n i vypálili a vyloupili husité cisterciácké kláštery ve Staré Celi a Dobroluhu.

Klášter s t a r o c e l s k ý byl velice slavným a bohatým. Jeho majetek rozprostíral se po obou březích řeky Labe. Beyer v pojednání o něm dle: „Loupeživé rotý husitské měly také veliký vliv na jeho majetek. Roku 1429 zpustošily

⁸⁾ „Geschichte des Cisterzienser-Stiftes Heinrichau“, 143. nn.

⁹⁾ Žap, d. c., II., 1096.

¹⁰⁾ Ke klášteru kameneckému patřilo probošství ve Vartě.

jeho pozemky na pravém břehu labském. Při té příležitosti byli dva členové konventu v Zadelu zabiti¹¹⁾ Vypálení pak kláštera stalo se o den později, a to dle Tomka¹²⁾ asi v polovici prosince roku 1429.

V Dobroluhu býval klášter cisterciácký již od roku 1165, a to velmi slavný a bohatý. Celé širé okolí bylo mu podrobeno. V jeho síních a celách byly ukryty mnohé vzácné a drahé předměty. Jeho křížová chodba stkvěla se vzácnými památkami malířskými a uměleckými. Byl vyloupen husity roku 1430.

Eduard Macháček píše o tom: „Dějiny vypravují, že r. 1429 táboři ohrožovali sice Budyšín, ale zmocnití se ho nemohli. Vyloupili města Kamenec, Kralův most... a klášter novocelský, který také spálili... O vánocích útočili... pod Prokopem a Petrem Malticem na Drážďany... Dle klášterní kroniky starocelské husitské voje toho roku dvakrátě vnikly do kurfirstství a spálily Zadel, Riesu, Střelu a ještě více měst. Za této hrozné doby uprchl Jan IV., míšenský biskup, jehož husité zvláště polapiti chtěli, do Hildesheimu... Roku 1430 vniklo na 50.000 husitů po čtvrté do Saska, obrátili se, když zpustošili okolí labské od Perny až po Drážďany, k Lipsku a rozbořili Starou celou... Jiné zástupy obléhaly Budyšín... a vyloupily klášter dobrolužský...“¹³⁾

Roku 1432 nepatrný počet husitů zabloudil zase do Rakous a přepadl tam cisterciácký klášter v Baumgartenberku asi počátkem měsíce června.

Dvakrátě byl vypálen husity klášter Křesoborský ve Slezsku. Původně byl to od r. 1242 klášter benediktinský, který však roku 1292 dostal se cisterciákům. Byl velmi bohatý a slavný. Bohatství jeho lákalo husity. A proto již roku 1422 z kraje hradeckého přitáhli k němu a jej vypálili a oloupili. Alespoň Tomek píše: „Z kraje hradeckého dály se tehdaž (r. 1422) nějaké přípravy vtrhnouti do Slezska,

¹¹⁾ „Das Cistercienser Stift und Kloster Altzelle in dem Bisthum Meissen“, str. 79.

¹²⁾ „Dobyt a vypálen krom jiných míst pěkný klášter celský, asi půl palé míle od Drážďan v stranu západní. Zpráva o vypálení kláštera tohoto nachází se již v dopise Erfurtských ke Göttingenským dne 29. prosince 1429; i musilo se tedy státi o několik dní dříve.“ D. c., IV., str. 449.

¹³⁾ „Geschichte der Bischöfe des Hochstiftes Meissen“, str. 390.

nebo do Lužice, z čehož však, pokud nám známo, nevypadlo více, než že vypálen jest od Čechů klášter Křesoborsky ve Slezsku nějakým snad nenadálým přepadnutím přes hranice zemské v krajině za Adersbachem.“¹⁴⁾

Dne 26. října 1426 přepadli husité klášter tento znovu. O tomto přepadnutí čtu: „Husité tábořili u města Lanshutu, jež znamenitě se bránilo. Ačkoli toto město zapálili, musili přece s nepořízenou od něho odtáhnouti. Klášter křesoborský byl proto od nich vyhlédnut za předmět pomsty. Husité vnikli do něho a ježto byl vůbec bez obrany, vyloupili jej naprosto a při tom zabili 70 řeholníků v křížové chodbě a kostele, protože ti to nechtěli jim podávati z kalichů. To byl obyčejně u Čechů počátek ke všem vraždám. Pouze tehdejší opat Mikuláš V. vraždě ušel, protože dlel právě mimo klášter za příčinou úředních záležitostí, a to ve Svídnici. Tu také opat zemřel a byl pochován v kostele minoritském. Památný kámen 70 zavražděných řeholníků nalézal se v klášteře ještě r. 1633.“¹⁵⁾

Do Bavor dostaly se tlupy husitské roku 1428 v počtu 9000 mužů a všude loupily a pálily. Tehdy padl jim za kořist cisterciácký klášter Walderbach kolem 10. června. Zap o tom poznamenává: „Husité vypálili 9. června městečko Nitenov, zkažili klášter Walderbach, pobívlše mnichy tamnější...“¹⁶⁾ Totéž uvádí i Tomek¹⁷⁾, Palacký a jiní.

V horních Francích padl za obět husitům klášter cisterciáků v Langheimu, založený roku 1132 od svatého biskupa Otty z Bamberka, a to proto, že opat tohoto kláštera Mikuláš II. (1406—1433) účastnil se koncilu kostnického, vystupoval tu proti Husovi a s jeho odsouzením souhlasil. Stalo se tak koncem ledna, nebo počátkem února r. 1430. Jakmile mniši zvěděli, že husité se blíží, na rychlo opustili klášter, zanechavše v něm všecky zásoby a pouze několik bratří. Husité zásoby klášterní odvezli a mnichy zbylé pobili.

¹⁴⁾ D. c., IV., 233.

¹⁵⁾ „Geschichtliche Notizen über die aufgelöste ehemalige Cistercienser Abtei Grüssau von Heyne“, str. 6.

¹⁶⁾ D. c., II., 1078.

¹⁷⁾ D. c., IV., 408.

V B r a n ě b o r s k u přepadli husité cisterciácké kláštery v Himmelkroně a v Lebusi. Klášter himelkronský byl vypálen asi v polovici ledna r. 1430 zároveň s blízkou vesnicí Lanzendorfem, jak sděluje Tomek,¹⁸⁾ Brunner¹⁹⁾ a Palacký. Několik mnichů, kteří nespasili se útekem, bylo zabito. Podobně stalo se klášteru lubickému (v Lebusi) buď na konci června, nebo na začátku července r. 1432.²⁰⁾

V Pomořansku blízko Gdanska starobylý cisterciácký klášter, zvaný Oliva, založený buď r. 1170 za vévody Sumbislava, nebo spíše r. 1178 za vévody Sambora, byl husity vypálen počátkem září r. 1433. Tehdy totiž husité pod vůdcovstvím Jana Čapka, jako spojenci krále polského, vpadli do Pomořan, přišli až ke Gdansku a zpustošili téměř celý olivský klášter se vším jeho majetkem až na kostel, který zvláštní náhodou zůstal neporušen. Tomek uvádí prostě: „Vojsko (husitské a polské) konalo jen veliké záhuby v okolí Gdanska, při čemž vypálen také slavný klášter v Olivě...“²¹⁾

Konečně husitskému plenu padlo za oběť i cisterciácké opatství ve Valdsasích, jež bylo založeno r. 1134 z kláštera Wolkenrodského v Durynsku. Byl to klášter velmi bohatý a slavný. Císař Karel IV. měl jej v obzvláštní oblibě.²²⁾ Husity byl přepaden a vypálen r. 1430. Sartorius praví pouze povšechně: „Tento klášter za husitských nepokojů, protože v blízkosti Čech se nalézal, trpěl velmi mnohá a četná protivenství,“²³⁾ ale Brenner a Frind popisují tato protivenství přesněji a určitěji.

Tak Brenner píše: „Za opata Mikuláše .II. přepadl Valdsasy v oktávě Božího Těla r. 1430 Hynek ze Švamberka, hejtman plzeňský, s dosti značnými zástupy, a protože nebylo nikoho, kdož by se mu postavil na odpor, zuřil v klášteře bohaprázdňě, loupil a pustošil. Hynek se svým vojskem vrazil do kostela a co tu bylo ozdob, knih a jiných

¹⁸⁾ D. c., IV., 453.

¹⁹⁾ D. c., 629.

²⁰⁾ Sr. Zap, d. c., II., 1138.

²¹⁾ D. c., IV., 596.

²²⁾ Valdsasy příslušely v nejstarších dobách k Chebsku a tím k Čechám. Teprve v XI. stol. byly od Čech odtrženy, ale později zase k nim vráceny. Klášter od r. 1385 až do r. 1414 stál docela přímo pod korunou českou.

²³⁾ D. c., něm. vyd., 986.

posvátných věcí, všechno sebral. Potom husité prohledali stavení, pokoje a místnosti, a co se dalo vzít, vzali. Vnikli též do dormitářů řeholníkův a ukradli všechny šaty, postele a ostatní potřeby. Koně, voly, krávy, ovce, krátce všecek dobytek vzali sebou. Podobně hospodařili v několika klášterních vesnicích, jako v Bertholdsreuthu, ve vsi Kondrau, Vokenfellu, Hofteichu a Pfaffenreuthu. Pivo v klášterních sklepích vypustili a sudy rozbili. Hospodářská stavení a dílny, jež tehdy před klášterní branou se nalézaly, spustovali. Dvory klášterní Netzstall, Neudorf, Groppenheim a Vokenfell vykradli a zapálili. Potom s velikou kořistí odtáhli“.²⁴⁾

Druhý vpád do kláštera valdsaského podnikli husité o tři léta později. Uvedený Brenner dříve o tom: „Hned na počátku nastoupení opata Jana VI. potkalo klášter valdsaský veliké neštěstí. Bylo to roku 1433, kdy husitský náčelník Jakoubek, velice odvážný, podnikavý a odhodlaný ke každému činu, z Plzně, kterou obléhal, přitáhl s velikým vojskem českým lesem do Bavor, aby kořistil, jako činili přemnozí jiní z husitů. Proto, že však svého účelu dojít nemohl, přepadl na zpáteční cestě, aby alespoň něco ukořistil, náhle klášter Valdsaský a uloupil tu vše, co k živobytí se hodilo, ba uloupil i ostatky svatých, ornáty, kněžská roucha, kalichy, knihy, ba i zvony a vše, co kde nalezl. Řeholníci vesměs byli zavřeni do světnice jednoho statku, obklopeni dřívím, slámou a hořlavinami vůbec a hrozeno jim upálením, nesplnili-li vše, co nepřátelé chtěli. Před tím musili ještě zaplatiti 1400 dukátů... Pak teprve husité... odtáhli.“

Ve stejném smyslu píše o přepadnutí kláštera Valdsaského i Frind²⁵⁾ a stará kronika klášterní z r. 1507²⁶⁾ s několika menšími podrobnostmi, jako že po odtáhnutí husitů neměli řeholníci druhého dne vůbec co jísti, že přičiněním kaplana opatova pastýřská stříbrná berla představeného kláštera s několika jinými klenoty byla z rukou husitských vyrvána a uschována, že husité kláštera nevypálili a p.

²⁴⁾ „Geschichte des Klosters und Stiftes Waldsassen“, str. 106.

²⁵⁾ D. c., III., 265.

²⁶⁾ „Historia regalis monasterii Waldsassensis seu Cronicon vetus“, na str. 106.

O husitské zhoubě v panenských klášteřích cisterciáckých.

Nejstarším panenským cisterciáckým klášteřem v Čechách byl Pohled nad řekou Sázavou v sousedství horního města Německého Brodu. Zakladatelkyní jeho byla Uta, vdova po Kunovi z Chovan, kteráž s přivolením pana Smila z Lichtenburka, jakožto lenního pána, roku 1265 od Radislava a Bartoše koupila ves Pohled a tam dne 13. června téhož roku dala položití základní kámen ke kostelu a klášteřu. I dostalo to místo latinské jméno „Vallis virginum“, - to jest „Údolí panen“ a německy Frauenthal. Čechové však říkali mu jako vesnici dříve tu stávající buď Pohled, nebo Frantál. Král Přemysl Otakar II., zdržuje se na hradě poděbradském, toto nové založení listem dne 24. února 1269 daným potvrdil a klášter se všemi obyvatelkyněmi ve svou ochranu a zvláštní milost přijal, poručenství a dozorství však choti své, královně Kunhutě odevzdal, jejížto schovanka jakási Ludmila také do toho kláštera vstoupila a některé statky mu věnovala.

Z kterého asi rodu jmenované zakladatelky pohledského kláštera Uta a Ludmila byly, jest neznámo, ale soudí se, že byly to Berkovny. Alespoň Sartorius dí: „Z kterého rodu tyto proslavené dvě dámy pocházely, nenalezl jsem výslovně v listině zakládací. Protože však na náhrobcích jejich v kostele pohledském spatřují se dvě větve osekané a křížem přeložené, jest domněnka, že Uta a Ludmila byly z jasného rodu hrabat Berků.“¹⁾

Původní klášterní zboží rozšířily zakladatelky záhy přikoupením nového dvora.

Papež Řehoř X. schválil založení kláštera pohledského r. 1271, a to zvláštním listem, kdež se také dí: „Proto, milované v Pánu dcery, s radostným souhlasem dle vašich spravedlivých proseb, vás a místo, kdež jste se službě Boží věnovaly, se všemi statky, jež na ten čas dle práva máte, nebo v budoucnosti spravedlivě dle vůle Boží obdržíte, přijímáme do ochrany svatého Petra, jakož i do ochrany naší vlastní a zvláště všechny pozemky a statky, příjmy a domy a všechn ostatní majetek, pokud jej spravedlivě a pokojně užíváte, vám a vašemu klášteřu z moci své apoštolské stvrzujeme.“

¹⁾ D. c., 1076.

V pozdější době zboží klášterní ještě obdarovaly Alžběta a Velená, dcery zakladatelky Ludmily.

Klášter pohledský byl od husitů přepaden na podzim roku 1424. Alespoň již častěji citovaný Sartorius píše, že „za hrozného vraždění husitů“ panny v klášteře bydlící „připraveny byly raději pro víru zemřít, nežli klášter opustiti. Avšak také odpykal Žižka zasloužený trest za vraždy spáchané na nevinných obětech, ježto zemřel zachvácen morovou ranou... Stalo se tak téhož roku, kdy klášter byl zpustošen, totiž 1424.“²⁾ V podobném smyslu vyjadřuje se též Sartorius i ve svém německém spise o řádu cisterciáckém, dle něhož toto zpustošení připadlo sedmý den před smrtí Žižkovou u Přibyslavě.³⁾ Totéž tvrdí i Frind⁴⁾ a Šebastian Brunner.⁵⁾

Dr. Matyáš Feyfar dle místních pramenů o zkáze tohoto kláštera píše: „O Žižkově povaze a ukrutnostech nemá dějepis ani slov, by je dostatečně popsati mohl. Obzvláště krutě však se choval ke klášterníkům, z čehož důsledně souditi se může, jak hrozně jeho tlupy v Pohledu hospodařily. Kostel s klášteřem byly od Žižky a jeho tlup vyvráceny, zpustošeny a spáleny v prvních dnech měsíce října r. 1424. Panny, jež útekem se nezachránily či dříve již útekem zachrániti se nemohly, byly krutě ztýrány, zneuctěny a pak všechny pro stálost ve víře zabity. Drahocenné listiny se všemi klášterními památkami byly v hořícím klášteře najednou zkaženy.“⁶⁾

„Historické záznamy o klášteře pohledském“, sepsané roku 1738 dle pozůstalých zbytků archiválních, líčí záhubu tohoto místa takto: „Roku 1422 Jan Žižka, vůdce husitův a táboritův, oblehl Německý Brod, město ležící u hranic moravských, když v Pohledu byla abatyší Alžběta, a násilně se ho zmocnil dne 10. ledna. V městě tomto bylo se zběsilostí opravdu barbarskou porubáno více než 3000 mužův a město

²⁾ D. c., 1077.

³⁾ D. c., 670.

⁴⁾ „Die Kirchengeschichte Böhmens in der Husitenzeit“, III., 281.

⁵⁾ „Ein Cistercienserbuch“, str. 616.

⁶⁾ „Das ehemalige Cistercienserinnen Stift Frauenthal“, na str. 35.

samo spáleno. Ačkoli tehdy zbožné (panny pohledské a jich příbytky ušly svatokrádežným rukám husitů, přece zcela jisto jest, že r. 1424, kdy onen nejhroznější zhoubce Jan Žižka opět se svými zlořečenými vojsky k Přibyslavi, sousednímu to městu poblíže Pohledu a asi hodinu od něho vzdálenému přitrhl, také Pohled mečem a ohněm vyvrátil, jak svědčí starobylé klášterní trosky. Dle ústního podání bylo tehdy více klášterních panen od kacírů, protože zůstávaly pevný u víře, zavražděno a jich prolitá krev po mnoho a mnoho let spatřovala se na ambitech. O pravdě všeho uvedeného svědčí také co nejvěrohodněji základy klášterní a spálenisko.“⁷⁾

V Řeporyjích⁸⁾ při potoce Dalejském u Smíchova byl panenský klášter cisterciácký založen od Elišky, manželky Jana Lucemburského. Původně klášter tento byl na Malé Straně v Praze v Újezdě u sv. Vavřince,⁹⁾ ale později byl přeložen do Řeporyj. Náležel pod opata zbraslavského a vyvrácen byl husity r. 1424, asi po stoletém trvání, jak svědčí Brunner.¹⁰⁾

V Jilemnici při úpatí Krkonoš byl panenský klášter cisterciánek, nazvaný sv. Alžběta. Byl vyvrácen husity v měsíci březnu r. 1424 a obyvatelky jeho i s proboštem byly pobity, ač bližších a určitějších zpráv o počtu panen a rozsáhlosti kláštera, ani o jeho založení se nedostává. Že krutě s pannami bylo naloženo, dá se souditi z tehdejší nálady Žižkovy, jež se nazývá „krvavým tažením po hradeckém a boleslavském kraji“. ¹¹⁾

⁷⁾ „Notitiae historicae de monasterio Vallis virginum“, d. c., 632.

⁸⁾ Ves Řeporyje patřila původně klášteru plasskému. Alespoň roku 1114 čítá se mezi jeho zbožím. Krolmus našel tu mnoho starozitností. Patrně jsou to pozůstatky cisterciáckého kláštera.

⁹⁾ Újezd pod Petřínem patřival z počátku klášteru zbraslavskému. Po přeložení však cisterciáček do Řeporyj, jež patřily klášteru plasskému, stala se výměna, a to tak, že Újezd náležel klášteru plasskému i s proboštvím a Řeporyje zase klášteru zbraslavskému.

¹⁰⁾ D. c., 618. Taktéž Sartorius, d. c., 1086. a něm. vyd., d. c., 881.

¹¹⁾ Zap alespoň píše: „Nyní (po 6. lednu 1424) počalo krvavé tažení Žižkovo po hradeckém a boleslavském kraji, i dobývání a pálení, vybíjení a roztloukání jsou hradové a tvrze, města, městečka, vsi a dvory kališníkův i katolíkův na překot. Ač pohříchu jen nepatrné písemné paměti o těch hrozných příbězích nám zbyly,

Jiným cisterciáckým klášteřem panenským byly Sezemice. Palacký o něm dĚ: „Jest nejneznámĚjší ze vĚch starĚch kláĚterĚ ěeskĚch, jelikoĚ nic o něm vĚce nevĚme, nežli Źe roku 1350 odstoupen byl k biskupstvĚ LitomyĚlskému a r. 1421 od husitĚv zbořĚn. Kdy a od koho byl založen, nevĚ se; domĚylĚm se vĚak, Źe se to stalo aspoň ve XIII. stoletĚ (asi okolo r. 1300), protoŹe pozdĚji zakládání kláĚterĚv cistercienskĚch u nĚs vyšlo brzy z obyĚeje.“¹²⁾

Sartorius v nĚmeckĚm svĚm spise pĚše: „SezemickĚ kláĚter byl roku 1421 od zuřivĚho niĚitelĚ kostelĚ ŹiŹky a tĚboritĚv zniĚĚn, ale panny ke mnohĚm za nĚ od jinĚch pĚednesenĚm prosbĚm uĚetřeny, tak, Źe mohly odejĚti vesmĚs do KrĚlovĚ Hradce.“¹³⁾

TotĚŹ tvrdĚi i BalbĚn nepřĚmo slovy: „Tyto nevinnĚ duĚiĚky (cisterciaĚky) s plĚčem ubĚraly se pryĚ, protoŹe mysliĚly, kdyŹ z kláĚtera byly vyhnĚny, Źe musĚ sejĚti ze svĚta.“¹⁴⁾

Za to jinĚ dĚjepisci poznamenĚvĚjĚ, Źe pĚi zniĚĚnĚ kláĚtera, k nĚmuŹ doĚlo dne 29. dubna 1421, byl tento spĚlen, dvanĚcte v nĚm se nalĚzajĚcĚch jeptĚšek, jeŹ vesmĚs husity byly polapeny, Źe bylo svĚzĚno a do Labe mimo tekoucĚho hozeno a toliko tĚem z nich Źe bylo dovolĚno odejĚti do Hradce KrĚlovĚ.“¹⁵⁾

Statky kláĚternĚ zajistĚ dosti hojnĚ, ponĚvĚdŹ bĚvĚly rozmnoŹovĚny ŹlechtickĚmi rody, jichŹ dcery v kláĚteře tomto obĚlĚkaly se v řeholnĚ roucho, dostaly se po bouřĚch husitskĚch do rukou svĚtskĚch a po mnohĚch zmĚnĚch splynuly s panstvĚm pardubickĚm.

Na MoravĚ, pokud znĚmo, panenskĚ cisterciĚckĚ kláĚtery byly v DaleĚicĚch, Oslavanech, v TiĚnovĚ a v BrnĚ.¹⁶⁾

pĚece velkĚ mnoŹstvĚ zřĚcenĚn hradĚv i tvrzĚ, o kterĚch vĚme, Źe jĚiŹ v husitskĚ vĚlce spustly, podnes jsou nĚm vĚmluvnĚmi svĚdky nĚramnĚho ŹiŹkova vzteku...“ D. c., II., 1000.

¹²⁾ D. c., I., 422.

¹³⁾ D. c., 925.

¹⁴⁾ UvĚdĚ Sartorius v lat. spise, d. c., 1037.

¹⁵⁾ Sr. Brunner, d. c., 619., Frind, d. c., III., 231., atd.

¹⁶⁾ PalackĚ pĚipomĚnĚ jeĚtĚ cisterciĚckĚ kláĚter panenskĚ v DoubravnĚku, zvanĚ „Mariae vallis“ a zaloŹenĚ r. 1211 (D. c., I., 296. a 427.) V cisterciĚckĚch pramĚnech vĚak jsem se s nĚm neshledal, naopak seznal jsem, Źe sice roku 1208 v DoubravnĚku od ŚtĚpĚna z Medlova ěi z PernĚsteina zaloŹĚn byl panenskĚ kláĚter, ale řĚdu sv. Augustina.

Klášter dalešický, založený v první polovici XIV. století, byl vyvrácen od Prokopa Holého a táborů roku 1429 a jeptišky byly pobity.

V Oslavanech založila klášter cisterciánek (zvaný „Vallis Mariae“, Marienthal) roku 1225 paní Helvida ze Znojma, z rodu pánů z Miroslavi.¹⁷⁾ Kostel jeho byl zasvěcen Panně Marii. Balbín o zpusťování jak kostela, tak kláštera dí: „Jsou až podnes stopy, totiž kostel a stavení, v nichž snadno dá se poznati bývalý panenský klášter... Panny oslavanské, jež od husitů byly schytány, hoxeny do řeky a utopeny. Ty zajisté toliko pro svou víru smrt podstoupily, neboť což jiného by se bylo mohlo mimo víru jako zločin vytýkati těmto slabým a téměř ještě v dětském věku žijícím pannám, jež Bohu se zasvětily, svatě žily a které mimo víru a zbožnost neznaly ani světa, ani samy sebe...?“ Sartorius¹⁸⁾ s Brunnerem¹⁹⁾ tvrdí, že sám Žižka oslavanský klášter vyvrátil a „všecky v něm žijící panny v řece utopiti kázal.“

V Tišnově pro cisterciánky založila r. 1234 klášter Konstancie, manželka českého krále Přemysla Otakara.²⁰⁾ Klášter tento řeholním jménem slul „Porta coeli“, t. j. „Brána nebeská“. Fundanční jeho listina jest podepsána od Přemysla, markraběte moravského a Václava, krále českého. Byl vyloupen od husitů r. 1425.

Volný o tomto přepadnutí poznamenal: „Podlehl zlosti husitské okolo roku 1425, když před tím jeptišky uprchly a statky jejich staly se kořistí husitské šlechty, zvláště bratří Bavora a Jana z Pernšteina. Že úhlavní nepřátelé klášterů, husité, tu vskutku hospodařili a to delší čas, ukazuje i název tábor, jímž ještě roku 1515 a později horní rybník poblíže Čebína byl jmenován. Kam se jeptišky utekly a zda volily si dále abatyše, jest neznámo.“²¹⁾ V podobném smyslu píše i Brunner.²²⁾

¹⁷⁾ Palacký píše o něm, že brzy znamenitě zbohatnul, že jména abatyší nejsou známa, a toliko r. 1239 jediný probošt Oldřich se připomíná. (D. c., I., 427.).

¹⁸⁾ D. c., 1089. a něm. vyd., str. 838.

¹⁹⁾ D. c., 618.

²⁰⁾ Palacký uvádí, že královna Konstancie chtěla nejprve u sv. Petra na Poříčí u Prahy založiti klášter tento, ale zkusivši v tom nepohodlí, že převedla ten základ do Tišnova na Moravě. Příčiny tohoto přenesení obšírně vykládá Tomek, d. c., I., 167.

²¹⁾ D. c., Diecése brněnská, I., 346.

²²⁾ D. c., 617.

V Brně u kostela Nanebevzetí Panny Marie r. 1323 založila panenský klášter cisterciácký královna Alžběta, vdova po Václavu a Rudolfu. Klášter tento slul „Sala Mariae“ a lidově „Klášter králové“. Alžběta obdařila jej dosti bohatě. Protože však kostel Nanebevzetí P. Marie byl nepatrný, zřídila u něho o něco později špitálek pro osm světských kněží, jednoho jáhna a pro osm chudých, cisterciáčkám pak vystavěti dala jiný nádherný chrám ve slohu gotickém se **7 oltáři**, který tehdy byl nejkrásnější budovou v Brně.

Od nepřátel byl přepaden dvakráte. Jongelin o tom napsal: „Roku 1467 v den sv. Pantaleona spálen a zpuštěn byl po druhé tento klášter. Jeho oltáře, varhany, obrazy a věci cenné byly zničeny a zkaženy. Panny za velkého pláče byly vyhnány a po několikaletém vyhnanství teprve za Matyáše, uherského a českého krále, se zpět vrátily.“²³⁾

Volný píše určitěji: „V husitských bouřích byly nejen statky klášterní poškozovány od císaře Zikmunda, ale i klášter s kostelem byly od těchto husitských fanatiků vyplněny a spáleny (1421), ježto jeptišky ještě roku 1426 sotva měly tolik, aby živobytí uhájiti mohly, a arcivévoda a markrabě Albrecht jejich věřitele musil napomenouti, aby jich pro dluhy neobtěžovali... Než již 28. července r. 1467 rozezlení pikarti na olomouckého biskupa Protase z Lobkovic zase klášter, jehož abatyší byla příbuzná biskupova Berta z Lobkovic, přepadli, vykradli a spálili, když jeptišky útekem se zachránily. Teprve 13. srpna 1470 biskup Protas znovu jej vysvětil a obsadil pannami.“²⁴⁾ Tak zvaná „Černá kniha“²⁵⁾ klade první přepadení tohoto kláštera však na čen 2. října r. 1429.

Ve Slezsku byl panenský cisterciácký klášter v Třebnici. Byl založen r. 1203 od sv. Hedviky, kněžny a patronky slezské. Husité jej vyplnili 2. července roku 1432.

Sám Tomek o tom píše: „Dne 2. července 1432 zdrancovali husité panenský klášter třebnický. Jeptišky byly utekly s klenoty; co však v klášteře zůstalo, pobráno jest všecko, i zvony s věží a střecha olověná; obrazy památné,

²³⁾ „Notitia abbatiarum ordinis cisterciensis“, v oddílu „In marchionatu Moraviae“, str. 49.

²⁴⁾ „Kirchliche Topografie von Mähren“, I., 158.

²⁵⁾ Fol. 215.

věnované klášteru zakladatelkou, svatou Hedvikou, roztlučeny.“²⁶⁾

A. B a c h a A u g. K a s t n e r líčí pád kláštera třebnického s těmito podrobnostmi: „Za abatyše Anny udál se vpád husitů do Slezska. Starobylý jeden rukopis dí o tom: „Dne 2. července 1432, v den navštívení Marie Panny, kolem 15. hodiny odpoledne přitáhli husité z Brusnice do Třebnice, vydrancovali klášter, ukradli v kostele krásné stříbrné obrazy, jež svatá zakladatelka mu věnovala, rozpustili zvony a všecka stavení spálili. Anna s konventem musila přehnouť“ a o něco dále: „Až do konce XIV. století panoval pokoj a služby Boží v pořádku se konaly. Pak však obojí porušili čeští husité. Smrt r. 1415 upáleného Husa je k tomu pohнула. Toužili, aby Slezsko přidalo se k nim proti zákonitému vládci, ale nezdařilo se jim to. Proto tito kacíři vpadli u Landshutu do země, pustošili ji a obzvláště vybíjeli kostely a kláštery. Pobořili klášter křesovský, zabili tam všech 70 řeholníkův a zpustošili klášter lubický s henrichovským. V Liebenthalu shodili abatyši s věže dolů a v klášterním kostele ubili ostatní panny, když před tím je zhanobili. Potom uchýlili se do Třebnice, kdež zajisté zuřivě by byli s jeptiškami naložili, kdyby panny byly neutekly, zůstavivše veškeren svůj majetek v klášteře.“²⁷⁾

V Lužici připomínají prameny dva kláštery pannen cisterciánek, jež od husitů byly vyloupeny, a to Marienstern a Marienthal.

Bohatý klášter marienšternský v saském krajském hejtmantství budyšínském byl založen roku 1264 od míšenského biskupa Bernarda, hraběte z Kamence, a od husitů dne 5. března r. 1431, ač již před tím roku 1429 byl jednou od nich vydrancován, spálen.

K n o t h e v „Původních dějinách panenského kláštera marienšternského“ o obojím přepadnutí tohoto kláštera husity píše: „V této době (v říjnu 1429) byl klášter marienšternský od husitů vyplněn a zapálen, ale, jak se zdá, nespálen, neboť Klosz v „Lužickém sborníku“ ve svazku 36., na str. 16. se zmiňuje, že husité dne 26. února r. 1431 z Budy-

²⁶⁾ D. c., IV., 528.

²⁷⁾ „Geschichte und Beschreibung des fürstlichen jungfräulichen Klosterstiftes Cistercienser-Ordens in Trebnitz“, na str. 62. a 166.

šina vytáhli, více dní po okolí kameneckém pobývali a jak toto město, tak i Králův most a klášter marienšternský, kamž dne 5. března přirazili, velmi prudce dobyli.“²⁸⁾

Brunner líčí husitské nájezdy do Marienšternu takto: „Pokoj a nerušený klid, jichž klášter marienšternský až do XV. století požíval, byly násilně porušeny ve válkách husitských, jež pro celou horní Lužici, jež tehdy k Čechám patřila, byly velmi osudny. V prvních dnech měsíce října 1419 byl klášter marienšternský od zástupu táborů, kteří město Kamenec dobyli a hroznou koupel ve vlastní krvi měšťanům připravili, přepaden, vyloupen a zapálen, při čemž pouze zdi klášterního kostela a spodní část opatství s křížovou chodbou byly zachovány. Abatyše Eneda z Valdova a jeptišky zároveň s klenoty kostelními a s archivem ještě v pravý čas uprchly do Budyšina.“²⁹⁾

Klášter marienthalský či v Žibřidicích u Žitavy, založený roku 1234 od královny české Kunhuty, byl husity vypleněn roku 1424 a 1427.

Schönfelder líčí osudy tohoto sídla cisterciánek v dobách husitských takto: „Až do počátku roku 1424 nebylo v nynější horní Lužici ani hrubě slychu o husitských nájezdech. Teprve dne 25. ledna toho roku vtrhl s vojskem Boček z Poděbrad do žitavských hor... a položil se v pátek dne 3. března před pevnost žitavskou táborem. Skoro všecky okolní vesnice byly spáleny a obyvatelstvo pobito... I klášter marienthalský měl při této příležitosti po prvé od husitů býti napaden, zpuštěn a částečně spálen, ač ihned ve dvou následujících letech byl zase dle možnosti zřízen... Mnohem horší byl pro klášter tento rok 1427... Oba Prokopové, po smrti Žižkově (11. října 1424) vůdcové husitů, vtrhli s vojsky svými v týdně po „Misericordia Domini“ (4. května) do země... a v prvních dnech po neděli „Jubilate“ (11. května) byl klášter marienthalský přepaden, zpuštěn, spálen a docela zničen tak, že zůstala po něm pouze hromada kamení. Pravděpodobně již od roku 1424 zdržovala se část klášterních pann ve Zhořelci, a ostatní před husity roku 1427 utekly do opevněných měst.“³⁰⁾ Toliko aba-

²⁸⁾ Sr. „Urkundliche Geschichte des Jungfrauenklosters Marienstern“, str. 70.

²⁹⁾ D. c., 668. Sr. i Frind, d. c., III., 313.

³⁰⁾ Sr. „Urkundliche Geschichte des königlichen Jungfrauenstiftes und Klosters St. Marienthal“, na str. 95.

tyše Anežka z Gersdorfu, spoléhajíc na pomoc Boží, zůstala v klášteře s několika sestrami. Husité se jich tedy chopili, nejprve je oslepili a pak upálili.³¹⁾

* * *

Zločiny, jichž husité se dopouštěli i na ženském a Bohu zasvěceném pohlaví, dávají tušiti, ač v pramenech zjevně to vysloveno není, že byly to spíše ženy husitské, jež vraždily jeptišky, nežli „bratří“ sami. Alespoň Höfler na několika místech uvádí, že táborské ženy sledovaly vojska „bratří“ na pochodech a do bitev, že i ony rovnaly se někdy mužům divokou statečností, ba předčily je dokonce i v jednotlivých případech ohavnou surovostí a ukrutností vůči ženám poražených.³²⁾ A to je nejsmutnější rys z celého husitství, že totiž ono sesurovělo ženu, vzalo jí od přirozenosti tak hluboce v srdce ženské zakořeněný soucit s utrpením druhého a zvláště zase ženy, a že ze ženy učinilo, řeknu to prostě, surového vojáka, jenž s bezcitností spojil nemravnost...³³⁾

Jak naproti tomu velebnou a vznešenou je katolická církev se svou naukou, která ověncila klášterní panny nachechem svaté čistoty, perlou odříkání, lilií mravní neporušenosti a sladkou vždy vůní soucitu s trpícími a pronásledovanými, s naukou, která zapomíná sama sebe, jen aby přinést mohla obět ve prospěch druhých!...

Statistika zbořených a zpustošených klášterů cisterciáckých v době husitských válek.

Jakýsi pokus o statistiku zbořených, zničených a zpustošených klášterů cisterciáckých v době husitské našel jsem u Sartoria. Týž napsal: „Uvedu v krátkosti nejen mučedníky sedlecké, ale i jiné řeholníky z ostatních klášterů, kteří od husitů, táborů, orebitů a sirotků v přehojném počtu

³¹⁾ S. Schönfelder, d. c., 96 a Frind, d. c., III., 282.

³²⁾ D. c., I., 365., 370., 432. a 453.

³³⁾ Zvláště u Adamitů, kterážto husitská sekta ukázala „hrozným způsobem skutečněnou emancipaci masa“. (Sr. von Bezold, d. c., 44.)

byli povražděni, protože věrní zůstali katolické víře, aby čtenář alespoň poněkud se přesvědčil, že pravdou jest, ... že z nižádného řádu, nebo z nižádného společenství řádového nebylo tolik osob korunováno viklefity a jich následovníky korunou mučednickou jako ze řádu cisterciáckého... Sedlečtí cisterciáci tedy podstoupili mučednictví r. 1421... Kolik jich bylo, není známo, ač o několika stech mučedníků naprosto pochybovat nelze, poněvadž jest prokázáno, že tehdy přes 500 řeholníků tam přebývalo... Stejným skoro způsobem a se stejnou ukrutností počínali si kacíři i v ostatních cisterciáckých klášteřích. Kacíři totiž, ač lišili se jménem a věrou, souhlasili přece všickni v zášti a v pronásledování katolíkův. Po sedleckých mučednících musím uvést ihned řeholníky hradištské, kteří vyvázli sice meči, ale roku 1420 u velkém počtu byli vydáni plamenům zároveň s velmi rozsáhlým klášteřem, jež orebité zničili. Téhož roku byly zpuštěny dva kláštery v Nepomuku, jeden na Zelené hoře a druhý pod Zelenou horou, jeden panenský a druhý mužský, z nichž v každém přes 150 řeholních osob pro víru katolickou život položilo.¹⁾ Roku 1429 cisterciáci osečtí od kacířů byli pobiti a svatou krví zbarvili půdu svého obydlí. Oběti plaské zahynuly roku 1421 od Žižky a zároveň s opatem Mikulášem zalétly do nebes výšin. Roku 1419 bylo pražské probošťství v menším městě za bránou Oujezdskou, patřící témuž plaskému klášteru, zničeno a spáleno zároveň s jeho obyvateli. Roku 1420 ve Svatém poli blíže Hradce Králové naši svěřenci byli od orebitů, kteří nejprve klášter vyloupili a potom zapálili, upáleni. Mučedníci svatokorunští a zbraslavští téhož roku 1420, a to první dne 14. května a druzí dne 10. srpna, po zboření klášterů zahynuli jednak mečem, jednak ohněm a jednak pověšením na lípách... Připomenutého roku 1420 dne 12. června čtyři řeholníci zbraslavští, vynikající horlivostí a vytrvalostí ve víře, byli dovlečeni na Staré město pražské a nejprve lichocením a pak týráním nuceni, aby zradili svou víru. Když však statečně odporovali, ježto s veselou myslí očekávali odměnu věčnou, byli postaveni na hranici a spáleni... Klášter skalický a probošťství žlebské a chotu-

1) V Nepomuku byl toliko jeden cisterciácký klášter.

sícké roku 1421 byla od táborů přepadena a jích obyvatelé tyransky umučeni. Sezemické panny klášterní téhož roku z rozkazu Žižkova měly býti utopeny. Než, poněvadž rozkaz tento měl býti proveden od lidí, kteří i mezi kacíři byli trochu citliví a kteří nad plačícími pannami se slitovali, byly tyto sice při životě ponechány, ale klášter jejich byl spálen a panny musily odejít do vyhnanství. Roku 1424 panenský klášter jilemnický a probošství lanovské zuřivostí Žižkovou byly spáleny a obyvatelé obojího domu posvátného umučeni. V téže době zpuštěny byly také panenské kláštery ve Frantále a v Řeporyjích. Stejně zanikly kláštery ve Žďáře, v Bystrici a v Kamenici, ač rok zániku jich nedá se určit. Pět kněží z probošství sv. Martina v Kouřimi bylo dne 21. dubna r. 1421 po vzetí města od husitův vyvedeno za město, uzavřeno do smolných sudů a zapáleno tak, že hroznou smrtí v plamenech sešli se světa. Sedm velehradských klášterníků zároveň s opatem Štěpánem, mužem to svatým, od rozzuřených kacířů na Moravě bylo postaveno na vysokou hranici, zřízenou před klášterem a spáleno pořadem, a to jeden po druhém a nejprve opat. Oslavanské panny na Moravě z rozkazu Žižkova byly utopeny... Panenský klášter dalešický spálili táboři roku 1430, když jeptišky nevinné povraždili a utopili... Ve Slezsku táboři a sirotci hrozně řádili roku 1428 a zpuštěli tam ohněm i mečem klášter křesovský, kamenecký a henrichovský. Po druhé přepadli zase klášter kamenecký a henrichovský a povraždili v nich všechny řeholníky. Později ještě sedmkrát do Slezska se vrátili a ssutiny klášterní znovu a znovu ničili. Rovněž ve Vartě, v sídle to zázračného obrazu Marie Panny,... roku 1427 zapálili kacíři dva kostely. Ze všech těchto míst řeholníci cisterciáctí byli vypuzeni a vlečeni na mučidla, nebo ke smrti. Stejně krutě počínali si husité i v Lužici, kamž dychtíce po kořistech a po vraždách vpadli. Roku 1427 přepadli klášter novocelský a když řeholníky modlící se v choru chytili, rozzuření nesmírně jich modlitbou, mučili je obzvláštním způsobem a všechny do jednoho pobili. Stejným způsobem zahynuli mniši grünheimští roku 1427... Píše alespoň Balbín ve spise „Bohemia sancta“, v části I. v § 57. dle Crugeria, že ve válkách husitských pouze kněží a řeholníků bylo pobito daleko přes sto

tisíc. A protože řeholníci cisterciáctí, ... co do počtu pobitých svých členů, převýšili všechny ostatní řády, jest patrné, že ze řádu tohoto několik tisíc řeholníků za víru katolickou podstoupilo mučednickou smrt...“²⁾

V podobném smyslu vyjádřil se i P. Malachiáš Welcker, řeholník osecký, jenž dne 5. května 1712 zemřel a sepsal cenné dílo: „Series abbatum monasterii B. V. Mariae de Ossek a fundatione usque ad annum 1706.“³⁾

Dle uvedených pramenů a dle posud známých historických faktů o řádu cisterciáckém byl by tedy přehled či statistika zbořených, zničených a zpustošených klášterů téhož řádu v době husitské⁴⁾ asi následující. Husity bylo vypáleno, vyloupeno, přepadeno, nebo vyplněno cistercienských klášterů a při tom bylo pobito řeholníků:

Dne 25. dubna	1421 v Sedlci ⁵⁾	přes 500
„ 3. června	1421 v Plasích	asi 500
„ 17. srpna	1419 u sv. Vavřince	„ — ⁶⁾
„ 19. května	1426 v České Lípě	„ 10
„ 12. července	1420 v Oseku	„ 200
„ 10. srpna	1420 ve Zbraslavi	„ 200
„ 24. května	1422 ve Vyšším Brodě	„ —
„ 22. dubna	1421 ve Skalici	„ 100
„ 25. dubna	1420 v Nepomuku ⁷⁾	„ 100
„ 10. května	1420 ve Zlaté Koruně	„ 100
V lednu	1421 na Velehradě	„ 300
„ „	1421 ve Žďáře	„ 100
„ „	1421 v Chotěboři	„ 10
„ listopadu	1420 ve Svatém Polí	„ 500
„ dubnu	1420 v Hradišti	„ 300

²⁾ D. c., 697.—700.

³⁾ T. j. „Pořadí opatů v klášteře Mariánském v Oseku, a to od jeho založení až do roku 1706.“ Dílo toto nalézá se v rukopise v klášteře oseckém.

⁴⁾ Kláštery v Čechách a na Moravě jsou označeny větším písmem. Jich proboštství naznačují se proloženě.

⁵⁾ Mimo kartuziány z pražského kláštera za Oujezdskou bránou.

⁶⁾ Členové proboštství tohoto byli zabiti jednak při dobytí Sedlce, kamž se z Prahy byli uchýlili, a jednak při zničení Plas, kamž, jakožto do mateřského kláštera z pražského „Jerusalema“, odešli.

⁷⁾ Tehdy mimo klášter nepomucký pod Zelenou horou byl vypálen i klášterík na Zelené hoře.

V dubnu 1. polov.	1421 v Bystřici	asi	10
„ říjnu	1425 v Kamenici p. Lipou	„	50
Roku	1421 v Sukdole	„	10
Dne 20. dubna	1421 v Kouřimi	„	5
Roku	1421 v Chotusicích	„	10
„	1421 v Labské Týnici	„	10
„	1421 ve Žlebích	„	7
V březnu	1424 v Lanově	„	5
Roku	1421 ve Vyzovicích	„	100
V říjnu	1429 v Nové Cele	„	100
V prosinci	1426 ve Světlé	„	1
Dne 30. března	1427 v Svatém Bernardě	„	—
Roku	1427 v Grünheimě	„	100
Dne 22. ledna	1429 a r. 1430 v Henrichově	„	2
V prosinci	1425 a 30. března 1428		
	v Kamenci	„	100
V prosinci	1429 ve Staré Cele	„	2
Roku	1430 v Dobroluhu	„	5
V červnu	1432 v Baugartenberku	„	2
Dne 26. října	1426, v Křesoboru	„	70
Kolem 10. června	1428 ve Valderbachu	„	100
„ počátku února	1430 v Langheimu	„	5
Asi v polovici ledna	1430 v Himmelkroně	„	10
Kolem počátku července	1432 v Lubici	„	10
Počátkem září	1433 v Olivě	„	10
Roku	1430 a 1433 ve Valdsasích	„	—
Na podzim roku	1424 v Pohledu	(řeholnic) asi	50
Roku	1424 v Řeporyjích		—
V březnu	1424 v Jilemnicích	asi	50
Dne 29. dubna	1421 v Sezemích	„	10
Roku	1429 v Dalešicích	„	20
Asi roku	1429 v Oslavanech	„	50
Roku	1425 v Tišnově		—
R. 1421 a 28. červc.	1467 v Brně		—
Dne 2. července	1432 v Třebnici		—
Dne 5. března 1431 a 1429	v Marienšterně		—
Vbřez. 1424 a 11. kv. 1437	v Marienthálu	asi	10
Dne 22. srpna	1419 uprchli cisterciáci z domu sv. Bernarda v Praze do Sedlce a 25. dubna 1421 bylo z nich pobito asi 50		

A tu, sečteme-li výše uvedená čísla, shledáváme, že husité ze řádu cisterciáckého povraždili a vše-

možným způsobem se světa sprovodili celkem asi **3884** osob řeholních. Z toho bylo 190 jeptišek a 3694 mnichů. V Čechách a Moravě pak vojska husitská buď vyloupila, spálila a zničila 22 cisterciáckých klášterů a 11 cisterciáckých proboštství či dohromady **33** klášterních domů. Českých a moravských cisterciáků bylo pobito asi 3177 a jeptišek 180.

Uvážíme-li dále, že v číslech těchto jsou pouze zahrnuti mniši a konvrši, a to ještě v počtu co nejmenším,⁸⁾ mimo kteréž ku každému klášteru patřilo ještě přemnoho tak zvaných „familiares“ či lidí nejen za mzdu klášterům pracujících, ale i duchovní páskou k řádu patřících,⁹⁾ a že husité ani těchto nešetřili a vybíjeli a pustošili jich příbytky a sídla za hrozného krveprolití brali, odváděli a ničili jich soukromý majetek, přesvědčíme se najisto, že opravdu řád cisterciácký v dobách husitských čítal, jak dí výše citovaný Sartorius, několik tisíc mučedníků.

Nejstrašlivějším při tomto husitském řádění v klášterích cisterciáckých však jest faktum, že husité nešetřili ani noviců a bohoslovců, kteří přece na domnělém mravním rozvratu v Čechách a na Moravě, jež vojska husitská za záminku boje proti klášterům si vzala, neměli ani nejmenší viny, ba že husité nešetřili ani žen a nevinných dětí¹⁰⁾ těch, kdož za mzdu klášterům sloužili, všech poplatků prosti byli a tudíž kláštery za své dobrodince považovati musili. Prolévati však nevinnou krev jest jistě velikým stupněm a určitou známkou ducha nekřesťanského.

Názorů těchto neomluví ani sebe krásnější slova, jež na př. jinak dosti střízlivý historik Bezold uvádí: „Ostatně vedla se tehdy válka vůbec způsobem prebarbarským a řádná justice hrdelní prováděla se s odpuzující surovostí; v tomto obecném krveprolití, hranicích a hrůzách muk nepůsobí děsy válek husitských nikterak dojem

⁸⁾ Tak na př. v Sedlci počítám pobitých 500 mnichův, ač jistě jich bylo mnohem více, poněvadž tento počet uvádí kronika valdsaská nejméně 50 let před zhoubou Sedlce a, jak známo, v době Karlově počet mnichů v klášterích se stále rozmnožoval. Podobně počínám si i při jiných klášterích.

⁹⁾ Činí na mne dojem, že tito „familiares“ či služebníci nalézali se v takovém duchovním poměru k řádu cisterciáckému, jako nynější terciáři jsou k řádu dominikánskému nebo františkánskému.

¹⁰⁾ Na více místech v pramenech jest zmínka o vraždě všech poddaných klášterních, tedy i žen a nevinných dětí.

neobyčejným.“¹¹⁾ tím více, ježto u katolíků vidí se vše v tom nejčernějším světle, jako na př. když Zap upálení táboritského hejtmána Hromádky s dvěma táborskými kněžími na náměstí v Chrudimi odsuzuje slovy: „Takového věrolomného skutku táboři, jakkoli v boji byli ukrutni, nedopustili se nikdy a také toho pánům (katolickým) a horníkům (kutnohorským) nezapomněli,“¹²⁾ ač skutek tento ani zdaleka nevyrovnal se upalování mnichů a kněží, krveprolití, vraždám, ssutinám a všeobecnému zpusťování, jež po celých Čechách, Moravě, Slezsku, obou Lužicích a daleko široko za hranicemi způsobili husité...

V.

Ve službách sv. kříže.

Útočná politika stoupenců „proroka“ Mohameda, jež od vzniku mohamedanismu vedla je od vítězství k vítězství, průběhem osmého století se úplně změnila. Mohamedané totiž, kteří si uvykli v dobách předcházejících ustavičnému boji za rozšíření své nauky, vyčerpání a unaveni byvše bojem, zatoužili po klidu a práci kulturní. Ale v téže době téměř opak toho děl se u národů křesťanského západu. Tam myšlenka náboženská den co den se posilovala a počínala ovládati nejen jednotlivce, ale srdce i duši celých národů, tam, jak dí Sybel, vynořilo se za všeobecného souhlasu přesvědčení, jež pohrdajíc vším pozemským, ba věci pomíjející téměř nenávidíc, vyznačovalo se plamennou touhou a hořící láskou po dosažení blaženosti věčné,¹⁾ tam žili národové, kteří odvracejíce se od toho, co k zemi je poutalo, byli ochotni i s největší obětí a obětováním sama sebe nastoupiti cestu, jež by je vedla k nebeskému spojení s Kristem, tam slovem byly říše, kde víra Kristova, roznítivši poddané k vrcholu křesťanské lásky,

¹¹⁾ D. c., 22.

¹²⁾ D. c., II., 881. Když totiž v lednu r. 1421 Hromádka zmocnil se Chotěboře, horníci kutnohorští s pěti katolickými pány Chotěboře dobyli, vojsko jeho rozprášili a posléze jej v Chrudimi upálili dali.

¹⁾ „Geschichte des ersten Kreuzzuges“, 2. vyd., 150.

ovládla celý život tělesný i duchovní. A to stalo se v době, kdy na trůn papežský zasedl mocný vírou i vůlí Hildebrand, pod jménem Řehoře VII., jenž, jak o něm dobře napsal protestant Bedřich Wiegand, byl sice synem své doby a musil platiti daň mystickým touhám svého času, ale s tím rozdílem, že místo co měl věci pozemských si nevšímati, snažil se vše pozemské podrobiti nebeskému v katolické církvi.²⁾

Tím poznenáhlu byla připravena půda k velkému rozmachu západního křesťanstva proti mohamedanismu v Zemi svaté, jenž vtěliv se ve války křižácké, roznítil a přinesl více líbezných květů a povolal v život v lůně katolické církve mohutné řády křižovníkův, ovšem v nejširším toho slova smyslu, či hlavně řády rytířské, dle nichž řády křižovnícké později vznikaly.³⁾ V tom alespoň souhlasí všichni dějepisci jednosvorně, že rytířské a křižovnícké řády byly ovládány nejkrásnější myšlenkou, jež kdy na půdě církve vznikla, myšlenkou, jež ani před tím, ani potom neměla sobě rovné, myšlenkou, jež stala se pro tisíce tisíc věřících pružinou nejšlechetnějších činů.⁴⁾

Jsou pak rytířské řády, jak uvádí Knöpfler⁵⁾, takové duchovní řády, v nichž mnišství a rytířství bylo spojeno v přelíbezný a harmonický celek a jichž původním cílem bylo nejen křesťany ošetřovati, ale i církve a vlast či křesťanství a jeho území brannou mocí brániti proti mocným útokům, násilí a pustošení jak od mohamedánů, tak od pohanů. Byly tedy hlavní úlohou jejich úkony křesťanské charity a zároveň úkony válečné, ač ve službách sv. kříže. Proto organizace jejich byla organizací náboženskocírkvní. Z té příčiny mimo k úkonům válečným ve služ-

²⁾ Sr. „Realencyklopaedie für prot. Theologie und Kirche“, XI., 98.

³⁾ Po příkladu Palackého (D. c., I., 422.—423.), Tomka (D. c., I., 488.) a j. **možno křižovníky**, byť názor tento neodpovídal přísně mnišskému duchu, vyrozumívati všechny řády duchovní, jichž členové užívali za zevnější odznak znamení sv. kříže, ať již vznikly v dobách válek křižových jako řády rytířské, ať vzaly počátek po válkách křižových od těch, kdož dle způsobu řádů rytířských učinili si cílem obsluhu chorých, nemocných a neduživých a dle jejich vzoru sestoupili se v řády s odznakem sv. kříže.

⁴⁾ Sr. Dr. Václav Novotný, „Inquisitio domorum hospitalis s. Joannis Hierosolimitani per Pragensem archidiocesim“, 7.

⁵⁾ Sr. Wetzer u. Weltes „Kirchenlexikon“, X., 1215.

bách křesťanství zavazovaly se řády rytířské, zejména templářů, johanitů a německých rytířů také k svědomitému plnění obyčejných slibů řeholních.

Prvním řádem rytířským byli templáři, jichž počátek datuje se z roku 1118 a pro něž řeholní pravidla vzdělal sám sv. Bernard. Dle těchto svato-bernardských pravidel s větší nebo menší změnou řídily se pak všechny ostatní rytířské řády, jež ve XII. a XIII. století proti mohamedánům a pohanům vznikly. Proto všechny pokusy, jichž účelem jest, odvoditi vznik řádů rytířských z dob co možno nejstarších, nesrovnávají se s pravdou a platí tu přesvědčení Knöpfle-rovo, jež dí: „Vznik a utvoření se rytířských řádů organicky souvisí s válkami křížovými.“⁶⁾

K rytířským řádům čítají se dále johanité a řád německých rytířů. Ale mimo tyto byla ještě celá řada menších řádů rytířských, jako na př. lazaristé, bratři mečovní, alkantarští, kalatravští, svatojakubští, aviští, konstantinští, ampulští, delagenetští a p. Pro dobu husitskou v Čechách mají však význam pouze johanité a řád rytířů německých.

To ovšem ještě dodati dlužno, že jako při všem a všude, co lidé podnikají, i u řádů rytířských za nedlouho ukázaly se mnohé slabosti, nedokonalosti, chyby, vady a i hříchy a nepravosti. Když totiž počet členů v jednotlivých řádech se značně rozmnožil, pozemky, majetek a bohatství ve všech zemích evropských značně, ba až závratně vzrostly, a představení řádoví dosáhli postavení světských mocných knížat, nastupovaly ponenáhlu na místo staré a původní hospitální prostoty zevnější lesk, knížecí nádhera, lakota a shánění obročí, jež vedly nejprve k poklesu a pak i k pádu tak vznešených zřízení církevních. A tento pokles a pád mimo jiné příčiny zavinily také ženské řády rytířské, jež záhy vedle mužských povstávaly, ač vznik a dějiny těchto posud v hlubší tmě dějepisné vězí, nežli řádů mužských.

O počátcích křížovníků.

O počátcích johanitů či hospitálních bratří sv. Jana v Jerusalemě¹⁾ vypravují nejstarší jich dějepisci Vilém z

⁶⁾ D. c., X., 1216.

¹⁾ Úředně slují „Ordo fratrum hospitaliorum Hierosolymitanorum“ nebo „Ordo militiae s. Joannis Bapt. hospital. Hierosol.“

Tyru²⁾ a Jakub z Vitry,³⁾ že sluší tyto klástri do roku 1048.⁴⁾ Léta toho totiž prý s dovolením egyptského kalifa Mostansera vystavěli kupci z italského města Amalfi neda-leko Božího hrobu v Jerusalemě pro křesťany latinského obřadu kapli a klášter ke cti Panny Marie, zvanou „Sancta Maria latina“. Kaple a klášter byly odevzdány benediktinům montekasinským s tou dolohou, že řeholníci mají křesťanským poutníkům ze Západu poskytovat nocleh a o-šetření. Záhy vedle mužského kláštera byl vystavěn menší dům či klášterík pro poutnice z těchže krajin. Byl zasvěcen sv. Maří Magdaleně. Poněvadž však četným poutníkům obě tyto budovy nestačily, vystavěli pro ně řeholníci nový dům čili hospitál a při něm kostel ke cti sv. Jana Křtitele, nebo dle jiných, ke cti sv. Jana Almužníka. Tento nový hospitál byl brzy od starého kláštera oddělen a obdržel z vůle o-pata kláštera „Maria latina“ za svého prvního představe-ného mistra Gerharda, rodem Francouze z Provence. Po tom za souhlasu benediktinského kláštera připojilo se ku Ger-hardovi několik zbožných mužů, kterým tento dal řeholní roucho, totiž černý hábit s bílým jednoduchým křížem na levém rameni a jakýsi řád či řeholi. Právě dostavěný kostel byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli, jakožto řádovému patronu. Řád došel papežského stvrzení 15. února roku 1113.

Ale kritická bádání tomu odporují. Jisto jest pouze tolik, že již před dobytím Jerusalema od křižákův, a to as roku 1083 za mistra Anzelina stával tam hospitál, zvaný „Hospitale Hierosolymitanum“, jenž v polovici XI. stol. jako úplně samostatná nadace byl založen od kupců amalfských, jenž měl statky na Západě a jehož již tehdy byl předsta-veným bratr Gerhard. Tento po dobytí města dům rozší-řil a znovu uspořádal tak, že hospitál jeho nabyl velikého významu, ježto měl více filiálních ústavů v přístavech stře-domořských, jako v Pise, Bari, Otrantě, Tarentu a p. A jen v tomto smyslu může Gerhard býti nazýván zakladatelem

nebo „Milites hospitalis s. Joannis Hieroselymitani“. Později dle hlavních sídel svých nazývali se bratří rhodští nebo maltézští.

²⁾ „Historia rerum in partibus transmarinis gestarum“, XVII. 3.

³⁾ „Historia Hierosolymit.“, v kap. 46.

⁴⁾ Dle pověsti řádové, zaznamenané u Le Roulxe (De prima origine hospitaliorum Hieros., Paříž 1885., 97., nn.), pocházeli prý johanité až z dob makabejských, ale nepravda toho je až příliš jasná.

johanitů, ač v nejstarších listinách nejmenuje se nikde fundator, ale pouze institutor.⁵⁾

Úkolem johanitského řádu bylo poutníky, kteří do sv. země přicházeli, ošetřovati a proti nepřátelům chrániti čili služba hospitální a rytířská. Byli tedy johanité od počátku již řádem rytířským a špitálním, což patrně také z toho, že řád tuto dvojí úlohu vždy na mysli měl, pouze s tím rozdílem, že časem služba rytířská nabyla vrchu a tím teprve rytířští bratři dosáhli v řádě vyššího a vedoucího postavení.

* * *

Když vévoda Bedřich švábský na výpravě do Svaté země dne 8. října r. 1190 dorazil do tábora křížáků před Akkonem, našel tam od poutníků z Brem a Lübecku či Bukovce založený stanový hospitál pro Němce. Vzal tedy tento hospitál v ochranu a správu jeho předal svému kaplanovi Konrádovi a komorníkovi Burchardovi.⁶⁾ Tito pak v domněnce, že Svatá země najisto bude dobyta a že v Jerusalemě budou moci založiti hlavní sídlo pro německé poutníky palestinské, nazvali podnik svůj „Domus hospitalis s. Mariae Teutonicorum in Jerusalem.“⁷⁾ Hospitál tento z počátku byl ve všem podřízen johanitům a řídil se jejich pravidly, neboť teprve papež Klement III. roku 1191 dne 6. února zvláštní bullou uznal sdružení Němců při založeném německém hospitále za samostatný špitální řád a vzal jej pod ochranu sv. Petra. Základní tedy řeholí řádu rytířů německá byla řehole johanitská.

Po schválení papežským nabytí řád špitálních bratří německých velmi záhy veliké oblíbenosti u šlechty a tím také rozsáhlých statků. Nejprve bylo tomu tak v Palestině a později i v Evropě. Na Západě první dotaci učinil jim císař Jindřich VI., jenž dne 18. srpna roku 1197 vě-

⁵⁾ Sr. Uhlhorn, „Die Anfänge des Johanniterordens“ v „Zeitschrift für Kirch. Geschichte“, 1883, V., 46. a téhož článek: „Johanniter“ v Hauckově „Realencyklopädie für prof. Theol. und Kirche“, IX., 331.

⁶⁾ O počátcích řádu německých rytířů panoval dlouho spor. Spor tento rozluštil Dudík ve spise: „Des hohen deutschen Ritterordens Münzsammlung“ (ve Vídni 1858), kdež na str. 40. jest uvedeno „Narratio de primordiis ordinis Teutonicī“, pocházející z XIII. století.

⁷⁾ T. j. „Hospitál pro Němce blahoslavenné Panny Marie v Jerusalemě.“

noval řádu v Pa l e r m ě klášter Nejsvětější Trojice. Když pak v září téhož roku za vůdcovství Jindřicha z Brabantu došel do Akkonu větší zástup poutníků, sestávající z německých knížat a duchovních, umínili si jeho vůdcové proměnit špitální řád německý v duchovní řád rytířský. Proto němečtí špitální bratři již v březnu roku 1218 k j o h a n i t s k é ř e h o l i, jež pro službu špitální od počátku vždy u nich hlavní součástíkou zůstala, připojili řeholi templářskou o nošení zbraně a vedení boje proti nevěřícím. Tím ovšem po splnutí řehole johanitské a řehole templářské v celek,⁸⁾ stal se boj proti nevěřícím hlavní úlohou nového řádu. Proto za představeného jeho místo kněze, jenž dosud řád spravoval, byl zvolen laik, jemuž dán byl název velmistra. A prvním velmistrem byl prohlášen H e ř m a n W a l p o t.

Řeholní r o u c h o německých rytířů záleželo v bílém plášti s černým velikým křížem. Řád byl potvrzen od papeže Innocence III.

* * *

Dle vzoru rytířských řádů seskupovali se křižáci z výprav palestinských do vlasti se vrátivší, anebo v zemi svaté zůstavší, v bratrstva a řády, které podržely kříž za hlavní svůj znak a jimž dostávalo se darem od různých vladařů a pánů hospitálů a zbožných nadací. Bratrstva a řády tyto známy jsou v dějinách pod společným jménem křižovníků.¹⁾

Obyčejně rozeznávají se tři skupiny křižovníků. Do první náleží křižovníci italští, do druhé belgičtí, francouz-

⁸⁾ Dr. Uhlhorn praví: „Řád rytířů německých jest v porovnání k starším rytířským řádům johanitů a templářů sekundárním výplodem či napodobením obou“ a hned významně připojuje: „Takovéto sekundární však útvary často rozvinou větší životní sílu, nežli útvary primární. Mají tu výhodu, že nepovstávají náhle při prvním nadšení, ale z klidné úvahy a že mohou si přivlastniti již vyzkoušený řád.“ D. c., 590.

¹⁾ O vzniku jednotlivých křižovnických řádů bylo obhajováno a potíráno více názorů, jako na př. že tyto vznikly již za času papeže sv. Kleta okolo roku 77 nebo 79 po narození Kristově, nebo za dob císařovny sv. Heleny a p. Ale pravdou zůstane, že původ jich všech spadá buď přímo do dob křižáckých válek, nebo krátce po nich. Proto jesuita Janssen píše krátce: „Jest nepopíratelným dějinným faktem, že křižácké řády teprve po válkách křižových počaly v jednotlivých zemích rozvíjeti svou blahodárnou činnost.“

ští, holandští, němečtí a angličtí a do třetí čeští křižovníci s červenou hvězdou. Skupiny tyto ovšem, postrádající společné organizace a společného vedení, žijí každá zcela pro sebe a mají pouze společný řádový cíl a společnou řeholi v tom smyslu, že řehole sv. Augustina jest jim všem podkladem řeholního života. Jich společným cílem mimo sebeposvěcení, jehož se dosahuje zachováním tří slibů, jednotlivých řeholí a konstitucí, jakož i modlitbou, jest apoštolská činnost v zájmech katolické víry. Jinak v ostatních bodech se rozcházejí tím, že jedni z nich věnují se zvláště ošetřování nemocných, chorých, anebo poutníků a druzí zase buď duchovní správě, anebo práci školské ve všech směrech.

Mezi křižovníky nejstaršími byli Strážcové Božího hrobu, zvaní „Congregatio Hierosolymitana canonicorum regularium sancti sepulchri,“²⁾ kteří vznikli r. 1114 v Jerusalemě, když patriarcha Arnold kleriky svého kostela a sídla spojil k životu řeholnímu v řeholi sv. Augustina. Papež Kalixt II. schválil tuto kongregaci roku 1122.

Jiným křižovníckým řádem, vzniklým po válkách křížových byli cyriakové.³⁾ Tito, jichž původní pojmenování bylo „Ordo poenitentiae ss. martyrum“ či také „Ordo Mariae de Metro de poenitentia ss. martyrum“, t. j. „Kající bratři“, dle Ferrarise byli jako řád potvrzeni počátkem XIII. století od papeže Innocence II.

Konečně třetím a pro Čechy nejdůležitějším křižovníckým řádem, vzniklým po válkách křížových na české půdě, jsou pražští křižovníci s červenou hvězdou. Řád tento určitě jest původu čistě českého proti jakýmkoliv jiným domněn-

²⁾ T. j. „Jerusalemské shromáždění řeholních kanovníků Božího hrobu.“

³⁾ Pojmenování tohoto řádu cyriaky není posud řádně vysvětleno. Dle Bollandistů pochází prý od Marka Antonia Sabellika, jenž ve svém spisu o křižovnících, vydaném koncem XV. století, sděluje, že sv. Klétus byl od anděla, ozdobeného křížem požádán, aby v Římě pro poutníky, tam docházející, založil hospitál. V Římě že se již naleznou muži, kteří poutníkům rádi poslouží a kteří na památku utrpení Páně kříž Kristův ponesou. Biskup jerusalemský Cyriakus nebo Quiriacus, jenž za Juliána Odpadlíka mučednictví podstoupil, uvedenou myšlenku prý uskutečnil založením řádu. Ale zpráva tato, jak samozřejmě, nemá historického ani podkladu, ani dokladu. Musí se tedy odmítnouti. „Ottův sl. n.“ odvozuje zase jméno cyriáků po sv. mučedníku Cyriakovi. Ale ani to nebude správně, již z důvodu, že sv. Cyriakus mučedník žil koncem třetího století. (D. c., V., 824.) Sv. Cyriaka považuje za zakladatele řádu též Borový, d. c., 157., ovšem nesprávně.

kám ať řádovým, jež na př. jsou zosobněny ve vypravování dějepisce Beckovského, ať mimořádným,⁴⁾ t. j. potud je původu českého, pokud středověká myšlenka o vysvobození Země svaté z rukou nevěřících a v boji proti nim nabyla v Čechách jak u těch, kdož z výprav křížových sem se vraceli, tak u těch, kdož tu majetkem vládli a o věcech veřejných rozhodovali, své realisace, jejímž prvním bodem musíme považovati založení hospitálu sv. Františka v Praze od blahoslavené Anežky a svěřeni jeho správy a ochrany zvláštním hospitálním bratřím, z nichž zajisté alespoň jich představený byl jedním z hospitálních bratří v Zemi svaté, jenž do Čech se vrátil, aneb na své zpáteční cestě tu zůstal...

„Idea křížových výprav totiž, jak dobře dokládá dr. Novotný, na Východ neumírá s poslední skutečně provedenou výpravou. Jest možno psáti dějiny její i po ukončení křížových výprav. Ale dějiny ty mohou vypravovati již jen o plánech, nebo velmi zřídka o připravovaných, ale neprovedených nebo nezdařených pokusech. Svět byl již znenáhla vystřízlivěl z počátečního opojení a neustálý nezdár nedovedl myšlence zjednatí přitažlivosti ani tehdy, kdy již věci na Východě braly na sebe jinou podobu. Ale proto přece plány se nepřestávají opakovati, k pokusům znova a znova dochází...“⁵⁾ A řád českých křížovníků dochází právě svého stvrzení od Řehoře IX. roku 1238, kdy dne 27. dubna blahoslavená Anežka založený hospitál i s jeho statky úplně odevzdala mistru a řeholním jeho bratřím.⁶⁾ Můžeme tedy řád českých křížovníků pražských považovati za pokračování jak řádů rytířských, tak křížovnických, čímž idea výprav křížových dochází v Čechách svého závěrečného aktu...

O uvedení johanitů do zemí českých.

Církevní poměry v zemích českých na počátku vlády Vladislava II. nebyly právě utěšeny. Alespoň ostré světlo vrhá na ně cesta papežského legáta, kardinála Guidona, jenž roku 1143 zavítal do Čech, aby tu mezi jiným přihlédl ke stavu věci církevních, ve kterém, jak dokládá Tomek, od času papeže Řehoře VII. vymáhaly se rozličné přísnější

⁴⁾ Sr. Brockhausův „Konversations-Lexikon“, X., 723.

⁵⁾ Sr. „Inquisitio“, d. c., 9.

⁶⁾ Sr. Rejzek, „Život blahosl. Anežky české“, 134.

řády dle zákonů od něho vydaných.¹⁾ Zavedením však nařízení legátových počaly základy zbožnosti, položené v Čechách z dob dřívějších, se stoupající kulturou tak blahodárně se vyvíjeti, že národ českoslovanský v tomto směru úplně se vyrovnal svým západním sousedům. Proto, sotva ve Francii **zavznělo ono milostné:** „Bůh tomu chce“ z úst Petra amien-ského, ozvěna tato naplnila i země české.

Dr. Václav Novotný alespoň píše: „Jestliže již v dobách dřívějších, než křížové výpravy obrátily obecnou pozornost ke Svaté zemi, ani Čechy nechyběly mezi zeměmi, v nichž se rodila fouha spatřiti ona posvátná místa, nepřekvapí, že nyní poutníků přibývá. Již v březnu r. 1112 vrátil se z Jerusaléma a z Galatie hrabě Vzňata, ... hned v březnu roku následujícího vydali se na pouť šlechticové Dluhomil Gumprecht, Gilbert a Jindřich Zdik a s nimi mizí s četnými jinými i služebník Jindřicha, syna Kosmova, Berthold... Brzy po té dne 2. února 1124 vypravili se do Svaté země Heřman, bratr Vilémův, sáad jeden ze zakladatelů kláštera Vilémovského, a s ním Lutobor, syn Martinův.“²⁾

Později, a to roku 1130, vydal se na pout do Jerusaléma také pražský biskup Menhart za velmi četného průvodu, neboť mimo jiné byla v něm i dobroditelka kláštera sázavského Přibyslava. Roku 1136 vypravil se s přáteli po druhé na pout do Země svaté biskup Zdik, který vrátil se teprve po dvou letech a konečně roku 1147, kdy stalo se druhé velké tažení křížové do Země svaté, vzal i Vladislav II. kříž, poručil správu zemskou na čas bratru svému Děpoldovi a mnozí páni zemští následovali jeho příkladu. Ale v Zemi svaté se vojskům křesťanským zle vedlo. Mnoho jich hladem, mnoho zradou a mečem nepřitele zahynulo, dříve než přišli k Jerusalemu. Proto Vladislav zanechav vojska svá pod ochranou krále francouzského, vrátil se nazpět do vlasti přes Cařihrad, ani okem Jerusaléma nespátřiv. Ale pro země české měla přece tato cesta Vladislavova nemalý význam, ježto vedla k uvedení sem johanitů.

Dr. Novotný o tom vypráví: „Roku 1147 Vladislav sice nedostal se až do Země svaté, nicméně pověst jeho, nepřekvapí to při živějších stycích, pronikla tam přece a sám velmistr johanitů Raymond de Puy, zvěděv o jeho touze po návštěvě Sv. země, byl mu již před lety poslal po br. Bene-

¹⁾ Sr. „Děje král. Českého“, jub. vyd., 63.

²⁾ D. c., I.², 733.

diktovi, členu svého řádu, klíče hradu Kraku v hrabství Tripolském, aby ho mohl užívat, kdyby přání své uskutečnil. Vladislav odvděčil se za to řádu r. 1169 hojným darováním statků v Čechách, jako v téže době asi, když jeho přední důvěrníci odhodlali se založiti kommandu řádovou v Praze, ochotně přispěl darováním vhodného místa i znamenitých statků, v čemž asi i mladý kníže znojemský Konrád Ota se s nimi sešel³⁾. Sluší tedy rok 1169 považovati za rok uvedení johanitů do zemí českých, ač starší dějepisci s Palackým, Tomkem, Borovým a Zapem v čele uvádějí za rok tohoto uvedení rok 1156, nebo rok 1159. Než po zdůvodnění, podaném zvláště Friedrichem a Novotným,⁴⁾ jest pravdě podobnějším mínění těchto posledních.

Vladislav daroval tehdy johanitům⁵⁾ v pražském podhradí na levém břehu Vltavy celé pobřežní místo vedle ostrova Kampy a tím stal se zakladatelem jejich komendy pražské u Panny Marie konec mostu.⁶⁾ Hlavními pomocníky a rádci byli mu při tom Gervasius, kancléř a probošt vyšehradský se svým synovcem Martinem. Martin docela vzdav se svého proboštsví pražského, jehož zatím získal, vstoupil k johanitům a odešel do Jerusalema, odkudž byl pak r. 1183 vyslán zpět, aby jako praeceptor čili veliký převor spravoval špitály, komendy a kostely řádu johanitského v Čechách, v Uhřích a ve všech sousedních, na půlnoci, na východě a k jihu ležících zemích. On, jak se zdá, k tomu působil, že kníže Bedřich, který od r. 1178 v Čechách vládl, a zvláště jeho manželka Alžběta k zvelebení řádu tohoto darováním mu nových a hojných statků velmi se přičiňovali. Kněžna Alžběta alespoň následujíc šlépějí své matky Eufrosiny, královny uherské, která v pozdním věku sama řeholní roucho řádu johanitského přijala a přihlížeje k velikému dobrodiní, jež se křesťanům dělo v hospici jerusalémském, s přivolením knížete, svého manžela, r. 1183 dostavěný kostel sv. Jana na Bojišti i s příslušným pozemkem, dále Týnec nad Labem, Ledec nad Sázavou, Kralovice nad Želivkou a konečně i farní kostely ve Stříbře a Kadani řádu

³⁾ D. c., I.², 980.

⁴⁾ Sr. D. c., I.², 980., pozn. 2.

⁵⁾ Borový uvádí, že Vladislav několik johanitů do Prahy povolal. D. c., 155.

⁶⁾ Sr. Tomek, „Dějepis města Prahy“, 2. vyd., I., 66., 95.

odevzdala. Ten pak ve všech těchto místech zřídil si řádový majetek.

Kníže Bedřich sám dal r. 1183 johanitům celý újezd za Manětínem v župě žlutické, v kterém jsou vesnice Staré Sedlo, Blažiny, Krsy, Zahrádka, Kajšovice, Polánky a j., kázal tomuto újezdu říkati Jerusalém a dal k němu vystavěti kostel ke cti hrobu Božího a sv. Jana Křtitele. Týž později, a to roku 1186, daroval řádu zase nově vystavěný hrad kadaňský i s podhradím.

Příkladu knížete a kněžny následovali i jiní z pánů a darovali johanitům, kterýžto řád v této době u panstva došel neobyčejné obliby, mnoho krásných statků,⁷⁾ nejen v Čechách, ale i na Moravě. V pozdějších dobách největším příznivcem jich byl rod Bavorů ze Strakonice. Konečně za velkopřevora Bavora ze Strakonice r. 1312 obdrželi čeští johanité některé menší statky od zrušeného tehdy řádu templářů. Alespoň Hammerschmid praví: „Anno 1312 extinctis templariis, Bavorius de Strakonic, melitensium magnus prior, quaedam pro suo ordine accepit romano Pontifice consentiente“⁸⁾ a na jiném místě uvádí, že dle dějin Jana Beckovského v díle prvním na fol. 480 tehdy náležely templářům „arces seu coenobia et commendae“, t. j. „hrady či kláštery a komendy“ ve Zvíkově, Hluboké, Křivoklátě, Jezbořicích, Písku, na Kunětické hoře, ve Staré, Žlebích, Řepíně, Dobříši, Nymburce, Bezdězi, Budíně, Svádově a Toužetíně,⁹⁾ ač udání toto neodpovídá pravdě, poněvadž templáři tolik statků vůbec v Čechách neměli.¹⁰⁾

Praeceptor, později zvaný generální či velký převor českých johanitů míval původně sídlo své v Praze. Když však roku 1243 Bavor ze Strakonice daroval řádu půl zámku v Strakonici a když později za velkého převora Jin-

⁷⁾ Sr. Zap, d. c., I., 620., 671.

⁸⁾ T. j. „Roku 1312 po zrušení templářů Bavor ze Strakonice, veliký převor johanitů, za souhlasu římského papeže obdržel něco (některé statky) pro svůj řád.“ Upozorňuji na slovo „quaedam“, t. j. „něco“. Nebylo tedy toho mnoho.

⁹⁾ D. c., 747. a 213.

¹⁰⁾ Do Čech byli uvedeni templáři mnohem později, nežli johanité. Stalo se tak za krále Václava I. asi kolem r. 1230. A poněvadž mezi templáři a johanity vládla nevraživost, vzniklá již ve sv. zemi, důsledně, přála-li česká šlechta johanitům, nemohli templáři většími statky v Čechách vládnouti. Ostatně některé statky, jim neprávem přičítané, náležely vždy johanitům.

dřicha z Hradce (1401—1423) byla koupena i druhá polovina zámku strakonického pro řád, bylo sídlo velkého převora přeneseno, a to asi v letech 1255—1272, do Strakonice. Odtud tento hodnostář býval všeobecně zván „mistrem strakonickým“. V Praze pak zůstával toliko komendátor.

Čeští praeceptoři řádoví byli vždy bráni z vysoké české šlechty, zastávali důležité úřady a měli přední místa v panstvu domácím. Někteří z nich až do XIV. století bývali též představenými řádu v Německu jakožto velkopřevorové balie německé. Teprve Michal z Týnce (1325—1338) byl jen praeceptorem nad Čechy, Moravou, Slezskem, Rakousy a Polskem,¹¹⁾ poněvadž došlo tehdy k rozdělení velkopřevorství německého v převorství české a německé, t. j. v zemích českých a v Německu.

Před válkami husitskými r. 1373 bydleli u Panny Marie na konec mostu či „pod řetězem“¹²⁾ v komendě pražské komendátor, 15 kněží, 1 jáhen, 1 podjáhen, 2 akolyté a 9 rytířů, tedy celkem 29 řeholníků mimo bratry sloužící.¹³⁾ Bývalo však též obyčejem, že při každém statku klášterním zůstával jeden z bratrů jako správce zboží a při kostelích řádových vedli duchovní správu řádoví kněží.¹⁴⁾ Proto jednotlivým statkům klášterním a někdy i jednotlivým kostelům řádovým, ač neprávem, říkalo se komendy. Z tohoto pak chybného pojmenování vzloudila se do starších dějin českých, dnes již úplně prokázaná chyba, že řádu johanitskému v Čechách připisovala se celá řada komend čili klášterních domů, ač místa jmenovaná nebyla komendami, ale buď jen klášterním zbožím a majetkem, anebo kostelem buď inkorporovaným, anebo docela jen takovým, při němž johanité užívali práva poddacího. V této příčině panoval tedy, a sice až do r. 1877, v českých dějinách přímo osudný omyl.

Teprve profesor Emler svou přednáškou, v královské české společnosti nauk téhož roku konanou: „O stavu rytířského řádu sv. Jana Křtitele v Čechách r. 1373“¹⁵⁾ vnesl

¹¹⁾ Sr. Tomek, I., 448.

¹²⁾ Proto sluli „fratres cruciferi hospitalis s. Mariae ad pedem pontis Pragae“ a po česku „křížovníci Svatomarští“, nebo též prostě „špitálníci“.

¹³⁾ Sr. Frind, „Kirchengeschichte“, IV., 207.

¹⁴⁾ Sr. Tomek, III., 112. při zmínce o Uhříněvsi.

¹⁵⁾ Sr. „Zpráva o zasedání král. české společ. nauk“, z r. 1877, 191.—199.

v temnotu dějin řádu johanitského u nás trochu světla a profesor dr. Václav Novotný publikováním z archivu vatikánského díla: „Inquisitio domorum hospitalis s. Johannis Hierosolimitani per pragensem archidioecesim acta anno 1373“¹⁶⁾ podal vlastně první důkaz a tím bezpečnou jistotu o klášteřích johanitských v době předhusitské v zemích československých zároveň s jejich rozčleněním a organizací. Tím ovšem celá řada komend, jež starší dějepisci v zemích českých johanitům přičítali, padla.

Do válek husitských měli pak čeští johanité v arcidiecési pražské, t. j. v Čechách a ve Slezsku celkem 13 sídel, z nichž bylo 12 komend a jedna inkorporovaná fara, a to: 1. u Panny Marie konec mostu na Menším městě pražském z r. 1169; 2. ve Světlé čili v Českém Dubu asi z r. 1317; 3. v Ploškovcích kolem r. 1157; 4. v Manětíně z r. 1183; 5. v Strakonících z roku 1243; 6. v Pičíně asi z r. 1317; 7. v Horažďovicích¹⁷⁾ z r. 1251; 8. v Žitavě z XIII. stol.; 9. v Kadani z roku 1183; 10. Mladé Boleslavi u sv. Víta asi z polovice XIII. stol.; 11. v Mladé Boleslavi u sv. Jana Křtitele asi z r. 1334; 12. v Kladsku z XIII. stol. a 13. v Hiršfelde¹⁸⁾ rovněž z XIII. století.

Dr. Novotný k tomuto výpočtu poznamenává: „Z výčtu, který najdeme u Frinda, padá Blatná, pro niž Frind sám nedovedl podati dokladů a jejíž existence také, třeba ne výslovně, novějším bádáním popřena, Hostinné, jehož komenda již Frindovi je „angeblich“¹⁹⁾ a také nikde pro ni nenajdeme dokladů, a Světlá, poněvadž jest totožna s komendou v Českém Dubě, kteréž město ještě ve 14. století zváno bylo Světlou. Je-li kombinace Ludikarova správná,

¹⁶⁾ T. j. „Vyšetření (zpráva) o domech johanitů v arcidiecési pražské z r. 1373.“

¹⁷⁾ Tu byla jenom inkorporovaná fara. Sr. níže!

¹⁸⁾ Winter uvádí sídla johanitů: v Praze, v Lounech, Strakonících, v Dubé, u Hostinného, v Hradci Králové na předměstí, v Kadani. (D. c., 690.) Dle Balbína sídlili johanité: v Praze ad pedem pontis, v Praze na Novém městě, Jezbořicích, Mladé Boleslavi, Dubě, Hradci Králové a v Altenburce v Míšni. (D. c., III., k. 3.) Borový zná jich sídla pouze v Praze a Strakonících. (D. c., 155.) Palacký uvádí řád tento v Praze, Strakonících, Mladé Boleslavi, Manětíně, Žitavě, Kladsku a j. (D. c., II., 458.)

¹⁹⁾ T. j. domnělou. Před Frindem o tamější komendě píše již Crugerius (D. c., I., 413.), ovšem neprávem.

byla by komenda ve Stříbře již dříve zanikla.²⁰⁾ Za to však určitě zjišťuje se existence komendy v Ploškovcích a přibývá k výčtu Frindovu nová: fara u sv. Jana Křt. v Mladé Boleslavi. Rovněž nemůže býti pochybnosti, že u Frinda uváděná komenda v Hořovicích vznikla jen chybným překladem slova „Horawicz“ a že se tím míní fara horažďovická, jak již k tomu ukazuje okolnost, že této a komendy v Pičíně dostalo se řádu darem Bavora ze Strakonice. Dům v Pičíně... r. 1391 byl bullou Bonifáce IX. inkorporován komendě strakonické...²¹⁾

Na Moravě měli johanité do válek husitských celkem pouze čtyři komendy. Hned totiž při uvedení svém do Čech obdrželi také od znojemského knížete Konráda Oty některé statky na Moravě, a to okolo Tišnova. Později pak měli tu komendy a hospitály v Ivanovicích z r. 1183, v Horních Kounicích z r. 1206, v Brně z r. 1243 a v Hrádku z r. 1227.²²⁾ Stalo se tak hlavně z popudu panovnických rodů.

Působnost johanitů v zemích českých před bouří husitskou byla velmi požehnanou a blahodárnou. Alespoň Jan, převor strakonický, za souhlasu Petra z Vimperku, řádového kněze, a Marušky, řádového sluhy ve Strakonici, r. 1373 vypráví, že klášter jejich vyživuje 114 osob jak řeholních, tak světských, že 14 chudým ve svém hospitálu poskytuje veškeré zaopatření, že každého týdne v neděli, v úterý a ve čtvrtek almužnou všem, kdož přijdou, rozdělují chléb, že jednou za rok v den úmrtí zakladatele klášterního po službách Božích při obědě hostí všechny chudé, ať přijdou odkudkoliv a že každému z nich dává ještě po dvou haléřích mimo podporu, jež zasílá se ve větším obnosu bratřím k účelům řádovým, t. j. k dobytí Země sv. z rukou nevěřících.²³⁾

²⁰⁾ Ve Stříbře měla johanitům věnovati statky a zříditi komendu s kostelem a farou r. 1183 Eliška, manželka knížete Bedřicha. Kníže sám pak vykázal prý řádu každoročně v městě tomto 12 hřiven stříbra z tamějších dolů. Pravdou však je jenom tolik, že Stříbro patřilo johanitům jako statek i s kostelem, k němuž řád tento měl právo podací, ale komendy tu nestávalo, právě tak, jako nebylo ji v Ledči, Kralovicích atd.

²¹⁾ „Inquisitio“, d. c., 5., 16.

²²⁾ Sr. Brandl, „Sborník svatomethodějský“, 319., kde omylem připomíná se komenda v Dolních Kounicích.

²³⁾ Sr. „Inquisitio“, d. c., 45.

Rovněž Petr Pešl, komendator nebo praeceptor pražský, z téhož roku za souhlasu Petra, kazatele při chrámu Panny Marie konec mosta, dále za souhlasu jiného Petra, řeholníka z téhož kláštera a Mikuláše převora, vypovídá o klášteře svém, že tento vydržuje úplně 7 oblátů či donátů, 27 scholárů, z nichž někteří řídí školy, jiní zpívají na choře v kostele, jiní posluhují při oltáři, někteří zvoní, jiní slují ceteriferarii a zase jiní vexiliferarii, že živí mnohé jiné scholáry, kteří s klášterními scholáry zůstávají v jednom domě a jichž počet těžko udati se dá, protože stále se mění, že třikráte v týdně rozdává chléb všem, kdož přijdou, že vydržuje 123 sluhů, kteří konají služby v klášteře, na vinicích, ve dvorech, že statky klášterní nalézají se poblíž silnic a proto od chudiny a pocestných jsou velmi vyhledávány atd.²⁴⁾

Hle, co dobrého pro blaho lidstva v době předhusitské vykonali jen dva johanitské kláštery! A tak jak v Praze a v Strakonici, bylo tomu zajisté ve všech klášteřích toho řádu, jak ostatně nad slunce patrno z úřední tehdejší zprávy...²⁵⁾

O uvedení do Čech a Moravy řádu německých rytířů.

Sotva dvacet let po svém založení přišel řád německých rytířů také do Čech a objevil se nejprve roku 1217 ve staré německé osadě na Poříčí v podhradí pražském, kdež bezpochyby hned hospitál pro německé krajaný zřídil a ve správu kostela svatého Petra se uvázal, založiv si tu komendu.¹⁾ Na Poříčí totiž již od konce XII. století bydlili němečtí osadníci, kteří za souhlasu českého knížete asi sami řád tento sem povolali, ježto požívali podacího práva k tamějšímu farnímu kostelu. Stalo se tak někdy před rokem 1218.²⁾ Štědrostí pak krále Přemysla Otakara I. nabyla komenda u sv. Petra znamenitých statků i výsad a řád sám v Čechách tak znamenitě se rozmohl, že již roku 1233 povstala zvláštní česká řeholní ballie.

Ještě více rozkvetl řád tento v Čechách po skvělé výpravě Přemysla Otakara II. r. 1254 do Prus, jež vlastně byla podniknuta z vůle a k prospěchu německých rytířů. Za

²⁴⁾ „Inquisitio“, 28.

²⁵⁾ Sr. „Inquisitio“ při jednotlivých komendách.

¹⁾ Palacký, I., 423.

²⁾ Sr. Tomek, d. c., I., 165.

času pak svého rozkvětu mívali tito rytíři, jež lid nazýval pruskými křižovníky,³⁾ protože do Čech z Pruska⁴⁾ přišli, v Čechách až 200 členů a vládli více komendami, hrady a vesnicemi, v nichž měli své fary a někde i hospitály. Koncem XIV. století, ačkoliv první jich členové byli Němci, zdomácněli pruští rytíři v Čechách tolik, že byli již velkou většinou rození Čechové.

V Praze na Poříčí zůstali němečtí rytíři pouze do r. 1233 nebo dle jiných do roku 1235. Tehdy totiž královna Konstancie koupila od nich tuto komendu se vším příslušenstvím⁵⁾ a řád přestěhoval se do té části podhradí pražského, jež bývala jeho sídlu u sv. Petra nejbližší a tam na Starém městě zbudoval si novou velikou komendu s farním kostelem sv. Benedikta. Když potom hned roku 1235 král Václav I. pražské podhradí obehnal pevnou zdí, kteréž od tud větším městem pražským slulo, přiléhaly budovy komendy sv. Benedikta přímo k městské hradbě. Farářem u sv. Benedikta býval sám komendátor.

Po zřízení české ballie sídlíval představený její pro Čechy a Moravu v Praze a slul generálním či provinciálním převorem (prior generalis nebo prior provincialis). Představený kláštera čili komendy u sv. Benedikta slul komendátor. Vedle něho byl tu i převor.

Velikým příznivcem německých rytířů byl král Přemysl Otakar I. Alespoň Hammerschmid výslovně o tom praví: „Z Pruska němečtí rytíři přišli do Čech a tu takové úcty od krále Přemysla Otakara I. požívali, že roku 1224 dovolil, aby jich mistr, provinciál český, sídlil vedle královského hradu jeho u sv. Benedikta.“⁶⁾ Za to král Václav IV. jim nepřál. Proto před vojnou husitskou mnohé fary tohoto řádu osířely. Vždyť dle Hammerschmida tento vladař prý o nich říkal: „Německý řád byl založen a zřízen, aby bojoval proti Turkům a nepřátelům jména křesťanského a tyto od našich hranic zapuzoval, ale protože v Čechách a v sousedství Čech není ani Turků, ani barbarů, a protože tedy válka

³⁾ V pramenech slují: „Fratres cruciferi de domo Teutonica“ a po česku „Křižovníci pruští“.

⁴⁾ Sr. Hammerschmid, d. c., 143.

⁵⁾ Tomek, d. c., I., 167.

⁶⁾ D. c., 143.

proti nim nemůže se véstí, nechť se řád vystěhuje do krajin barbarům blízkých.“⁷⁾

Do válek husitských měli pak němečtí rytíři v Čechách komendy: v Praze u sv. Benedikta z r. 1233, v Miletíně z roku 1241, v Drobovicích u Čáslavě asi z r. 1240, v Chomútově z r. 1252, v Německém Brodě z r. 1270, v Jindřichově Hradci z 1. polovice XIII. věku, v Plzni brzy po roce 1300, v Běškovících u Mělníka z r. 1268, v Králové Hradci na předměstí z r. 1270, v Řepíně asi z r. 1278 a v Chebu z r. 1256.⁸⁾

Do Moravy uveden byl řád německých rytířů r. 1237 za biskupa Roberta, a to nejprve do Slavkova. Stalo se tak z vůle krále Václava I. Později měli rytíři tito ještě komendy v Hostěhradcích asi z r. 1296, v Deblíně z roku 1294, v Krumlově z r. 1237 a v Křenovicích asi z r. 1300.⁹⁾

O působnosti řádu německých rytířů v zemích českých před bouří husitskou, vyjmeme-li činnost jeho v hospitálech, nedá se mnoho dobrého a potěšitelného říci. Lidu byl řád tento cizím. Vždyť z počátku i v Čechách žili v něm sami Němci, kteří, jak přirozeno, všude živel český hleděli utlačit a živlu svému k nadpráví dopomoci. Později ovšem poměr tento se trochu změnil, když Češi velice hojně, zejména z vyšších rodů, do řádu tohoto vstupovali, ale přece nadvládu v řádě vždy udrželi Němci.¹⁰⁾ Za to panovníci čeští a dle jich příkladu i šlechta přáli řádu tomuto velice. Zakládali mu hrady, komendy, udělovali různá pri-

⁷⁾ D. c., 143.

⁸⁾ Winter uvádí, že němečtí rytíři měli v české balii 28 hospitálů a komend a k tomu 32 fary, z nichž nejpřednější byly v Bili-
lině, Německém Brodě, Hradci Králové, Chomútově, Krumlově, Miletíně, Jindřichově Hradci, Plzni, Polné a Praze. Komenda chebská patřila do Němec (D. c., 690.) Dle Balbína sídlili němečtí rytíři v Praze u sv. Benedikta a Chomútově. (D. c., III., k. 3.) Borový zná sídlo jejich pouze v Praze, a to do r. 1235 u sv. Petra na Poříčí a potom u sv. Benedikta na Starém městě. (D. c., 156.) Palacký uvádí jich komendy: v Praze, Chomutově, Hradci Králové, Drobovicích, Řepíně, Běškovících, Německém Brodě, Jindřichově Hradci, Plzni. (D. c., II., 458.)

⁹⁾ Brandl, d. c., 322. Týž udává pro Krumlov založení komendy v roce 1280.

¹⁰⁾ Dr. Uhlhorn výslovně píše: „Řád tento byl v pravdě tím, čím pojmenování jej označuje, řádem německým.“ (D. c., 590.)

vilegia, podporovali jeho snahy ap. Tak již o Václavovi II. víme určitě, že byl nejen příznivcem a podporovatelem jeho, ale přímo ctitelem. Alespoň dr. Šusta o zpovědníku Václavově Heřmanovi napsal: „Zpovědník býval ovšem u zbožného krále vždy osobou značného vlivu, ale Heřman byl nad to znamenitého původu a značné ctižádostivosti. Papežem legitimovaný levoboček vznešeného pána říšského, Gottfrieda, hraběte Hohenlohe, byl členem a prebendářem mocného řádu rytířů německých a v území řádovém dosáhl později biskupství chelmského a na krátkou dobu i marienwerderského, nepřestávaje přes to i pak prodlévati u dvora českého. Tak zůstal věrným rádcem Václavovým téměř až do smrti královny, maje podstatný vliv nejen na jeho duchovní život nýbrž i na volbu družiny a účastně se velmi horlivě nejrozličnějších i světských záležitostí... Máme zachovány zlomky jeho korespondence s jinými královskými rádci, svědčící o tom, jak horlivě zpovědník zasahal do důležitých otázek správních a finančních, jakožto odborný člen rady královské, nezapomínaje však při tom nikterak ani zájmů svého řádu.“¹¹⁾

A jako u Václava II. bylo tomu u všech českých králů až do bouří husitských, t. j. vlastně do okamžiku, kdy Václav IV. přiklonil se zcela k živlu českému. Alespoň o Janovi lucemburském víme, že společně se svým synem Karlem obnovil německým rytířům ve Vratislavi r. 1337 darování Pomořan a řád sám vzal ve svou zvláštní ochranu¹²⁾ a o Václavovi IV. ještě r. 1410 se dočítáme, že král maje za to, že německým křižákům proti Vladislavovi Jagajlovi povinen jest pomáhati, strojí válečnou hotovost z Čech do Polska, k čemuž se ovšem němečtí křižáci, kteří se na svých komendách v Čechách zdržovali, nejvíce přičiňovali.¹³⁾

V h o s p i t á l e c h ovšem působili němečtí rytíři i v Čechách b l a h o d á r n ě, ač těchto měli poměrně k počtu svých komend málo. Tu ošetřovali nemocné, starce, neduživé, podporovali chudé z celého širého okolí a osvědčovali skutkem křesťanské milosrdenství. Že při tom veškerá správa vedla se německy, jest z dějin tohoto řádu samozřejmo, ač ú m y s l p o n ě m ě o v a c í n e d á s e p ř í m o p r o k á z a t i...

¹¹⁾ „Dvě knihy českých dějin“, 232.

¹²⁾ Šr. Zap, II., 167.

¹³⁾ Zap, II., 603.

O počátcích strážců Božího hrobu a cyriaků v českých zemích.

Již roku 1115 stával na Zderaze u Prahy kostel sv. Petra a Pavla. Při tomto kostele založili r. 1190 bratři Kojata a Všebor, synové Hrabišovi, ze slavného rodu pánů z Oseka či Riesenburká¹⁾ klášter, do něhož byli uvedeni bratři ze řádu strážců Božího hrobu.²⁾ Alespoň Palacký vykládá: „Na Zderaze, nyní v Praze, počal se již r. 1190 ústav zvláštní pro bratry nábožné „strážné hrobu Páně“, custodes sepulchri dominici, sepulcharii. Zakladatelé jejich jestli ne první, aspoň přední, byli Všebor a Kojata, synové Hrabišovi na počátku XIII. století. Papež Honorius hájil jich tam bullou danou 8. července r. 1217.“

Hlavními příznivci kláštera zderazského byli pánové ze Švábenic, t. j. z Heřmanic na Litomyšlsku. Štědrotí jich a svých zakladatelů domohl se klášter tento četných a rozsáhlých statků tak, že náležel mezi nejbohatší v Čechách. Zboží klášterní dělilo se tehdy v sedm obvodů. Mimo vlastní statky a důchody měl klášter také podací právo u četných kostelů farních dílem na svých statcích, dílem v jich sousedství, a to tak, že fary tyto byly obsazovány kněžími z řehole.

Představeným celého řádu v Čechách byl zderazský probošt, volený za dozoru pražského biskupa od bratří a stvrzovaný od patriarchy řehole.³⁾ Představeným kláštera byl převor. Ale mimo převora byli ještě v klášteře podpřevor, komendátor, senior, kazatel, kantor, sakristán a kaplan proboštův. Komendátor býval zprvu volen též z konvršů až do r. 1343. Ale roku toho bylo to od patriarchy řádu, Petra, zakázáno vydaným nařízením, aby pro výtržnosti konvršů ani komendy, ani jiné důstojnosti se jim neudělovaly, nýbrž toliko kněžím byly dávány.

Do válek husitských osazoval v Čechách klášter zderazský svými kněžími⁴⁾ v Praze: chrám sv. Václava

¹⁾ Hrabiš zemřel r. 1207. Syn jeho Kojata držel Hněvin most (Most) a více statků po Čechách. Nemaje dítek, rozdal statky své duchov. a svým služebníkům. Zemřel r. 1227. Jeho bratr Všebor neměl synů. Zemřel roku 1238. Jeho dcera provdala se nejspíše za Zdika ze Švábenic.

²⁾ Někteří dějepisci jim říkají „Božehrobci“. Název ten se mi nelíbí, protože neodpovídá duchu českého jazyka. Sr. Borový, d. c., 156., Ekrt, Kryštůfek a j.

³⁾ Odznakem jich byly dva červené kříže na černém rouše.

⁴⁾ Sr. Ekrt, d. c., II., 473.; Tomek, I., 451.—454.

na Zderaze a hospitální kostel sv. Lazara a nějaký čas též kostel sv. Michala na Starém městě; v okolí Prahy kostel sv. Klementa v Bubnech a po venkově českém kostely: v Potvorově, Všerubech, Slovči, Trutnově, Olešné, u sv. Jiří či v Prostřední Lhotě na Vysokomýtsku, Bernarticích, Rokytnici, Brusnici, Boru u Horažďovic, Slapech, Světcí, Kostelci, Stráži, Zručí, Solnici, Trutnově starém a Mostu.⁵⁾ Na Moravě měl fary v Meziříčí, Rudě, Švábenicích, Moravanech a Vydrším. Konečně ve Slezsku v Alběřicích. Hospitály měl v Praze u sv. Václava a u sv. Lazara, pak v Nymburce a Trutnově; na Moravě v Brně.⁶⁾

Roku 1287 král český Václav II. vzal ve svou zvláštní ochranu panenský klášter, patřící řeholi strážců Božího hrobu ve Světcí u Teplic, jenž brzy po roce 1227. tam byl zbudován a patřil dohledem zderazskému proboštovi. Klášter byl spravován jednak mistryní a jednak převorem, dosazovaným sem z kláštera zderazského. Převor s kaplany vedl tu duchovní správu panen.

České kláštery strážců Božího hrobu patřily pod provincii saskou, jak jasno z Hammerschmida, jenž píše: „Ve Světcí, v panenském to klášteře strážců Božího hrobu, za času Mikuláše Lachmana, profesora bohosloví, jenž byl generálem (minister generalis) provincie saské, byla abatyší Adléta. Sestrami byly: Magdalena, Alžběta, Žofie, Marketa, Alžběta, Anna, Marketa, Žofie a Magdalena.⁷⁾ Zůstávalo tedy tehdy v klášteře celkem 10 sester, mimo ovšem služebné a novicky.

Ve XIV. století rozšířil se vliv kláštera zderazského také na strážce Božího hrobu ve Slezsku, ježto po uvedení největší části této země v moc králů českých křižovníci hrobu Božího v Nise s podřízenými proboštsstvími ve Frankštejně, Reichenbachu a Ratiboři roku 1334 odtrhli se od poslušenství posavadního svého představe-

⁵⁾ Dle Wintra měli křižovníci Božího hrobu či kněží řádu jerusalemského s červeným křížem na lodičce sídla: na Zderaze, ve Světlé, t. j. ve Světcí a u Trutnova. (D. c., III., k. 3.). Borový zná jich kláštery na Zderaze z r. 1190 a ve Světcí z r. 1287. (D. c., 157.)

⁶⁾ Sr. Brandl, d. c., 322.

⁷⁾ D. c., 284.

ného, probošta ve Měchově v Polsku, a dali se pod vrchní moc probošta zderazského.⁸⁾

* *

*

Roku 1204 poslal papež Innocenc III. cyriaky do Livonska k pohanským Litvanům, aby jim Krista kázali a je k víře křesťanské obraceli. Tam poznal je český král Přemysl Otakar II. na své výpravě do Pruska r. 1254 a přivedl jich sebou několik do Prahy, kde jim na památku svého vítězství nad pohany r. 1256 dal vystavěti chrám a klášter sv. Kříže Většího na břehu řeky Vltavy. Při klášteře tomto zřízeny byly také fara a hřbitov.¹⁾

Řád cyriakův²⁾ se Čechům velice zamlouval a nabyl záhy hojných příznivců. Proto rozhodl se roku 1340 generální převor tohoto řádu, že ze Říma přesídlí do Prahy. Od té doby byl tedy řeholní dům u sv. Kříže Většího v Praze hlavním klášteřem a prvním sídlem celého řádu.³⁾

Do válek husitských měli cyriakové v Čechách: převorství v Pardubicích u kostela sv. Bartoloměje s kaplí sv. Jiljí a sv. Václava v Chlumku z roku 1295, na Orlíku u Brandýsa n. Orl. taktéž z roku 1295, v Nových Benátkách z roku 1340 a Solnici z r. 1359. Mimo to patřily jim fary: v Sačanech u Ledče, Žiželicích, Jablonci za Mnich. Hradištěm, Držkově u Semil a Miličově.⁴⁾

⁸⁾ Tomek, d. c., I., 454.

¹⁾ Tomek píše: „Za krále Přemysla II. r. 1256 založen jest na půlnočním kraji města Prahy, odtud blíž k ulici židovské, klášter sv. Kříže bratří kajících řádu sv. Augustina (de poenitentia beatorum martyrum) s novým kostelem farním pro část města v tak zvaném Podžidí (Subjudaea), kdež snad přibývalo vždy ještě více příbytků a zahušťovalo se obyvatelstvo.“ D. c., I., 234.

²⁾ Znamením řádovým byl kříž a srdce červené barvy a jich představený slul převorem sv. Kříže; t. j. „Prior generalis monasterii s. Crucis Pragae ordinis s. Augustini de poenitentia beatorum martyrum.“

³⁾ Z jeho generálních převorů či seniorů připomínají se: Vojtěch, Blažej, Jan a zvláště Mařík z Prahy, příjímím Rvačka; od roku 1412—1417 profesor bohosloví a inkvizitor kacířství, před nímž r. 1409 měl se Hus očistiti z nařknutí o kacířském učení v příčině Nejsvětější svátosti, jež učinil o něm Jan Protiva. Mařík účastnil se též sněmu kostnického a patřil mezi odpůrce Husovy.

⁴⁾ Sr. Hammerschmid, 205. Dle Balbína sídlili: v Praze, Orlíku, kde bylo proboštství, a Benátkách. (D. c., III., k. 3.) Borový zná jich sídla: u sv. Kříže Většího z r. 1256, v Pardubicích z r.

V dobách Husových v pražském klášteře cyriaků poklesla řeholní kázeň snad dosti značně. Někteří řeholníci jeho alespoň zanedbávali služeb Božích, oddávali se životu světskému a chodili žebrotou. Byli však mezi nimi i zbožní a horliví muži, jako na př. Vavřinec Blažejův, kteří toužili po důkladné nápravě. Proto oznámili vše papeži, tehdy v Kostnici dlícímu, a žádali za odpomoc. I byl, jak vypráví Beckovský, r. 1415 dne 16. února v Kostnici podepsán a odtud dále vypraven trojí list. První podepsal domnělý papež Jan XXIII. a poslal jej arcibiskupovi pražskému a magdeburskému a biskupům litomyšlskému a krakovskému s prosbou a poručením, aby chybuující cyriaky od škodné cesty na cestu chvalitebného živobytí zase uvést se snažili péčí otcovskou. Druhý dne 23. května 1415 podepsal sněm a třetí dne 18. května r. 1415 císař Zikmund a zaslali jej téměř církevním hodnostářům se stejnou prosbou a s podobným nařízením jako Jan XXIII.⁵⁾

Tím ovšem nemá býti řečeno, že kázeň bratří cyriaků nadobro poklesla. Vždyť Beckovský sám výslovně připomíná, že bratr Vavřinec Blažejů, kanovník a řeholník sv. Kříže Většího, žaloval u sněmu, že někteří, a ti také v té žalobě jmenováni byli, z nich pohoršlivý život vedou a odjinud není známo ničeho bližšího o tomto pohoršlivém životě, ač při napiatém poměru Husa k cyriakům pražským vůbec a k mistrovi Maříkovi, jakožto inkvizitoru kacířství a odpůrci Husovu na sněmě zvláště, něco podobného bychom nečekali. Proto, odvozují-li se z tohoto případu pokleslost řeholí v Praze před vystoupením Husovým a oprávněnost mistra Jana k útokům proti mnichům a klášterníkům i z místa posvátného, t. j. z kazatelny betlémké, jest to prostě nesprávné, mimo jiné i z toho důvodu, že z případu jednotlivce nebo jednotlivcův, nelze generalisovati o celém řádě či dokonce o všech řádech. Ale tak již tomu bývá. Ti, kdož vidí v husitství rozmach všeho dobra, musí důsledně v tom, co Hus potíral, a řehole Hus určitě potíral, spatřovati zase alespoň kořen zla.

1295, na Vorlíce z r. 1295 a v Nových Benátkách z r. 1340. (D. c., 157.) Palacký uvádí je v Pardubicích, Benátkách a Orlíku u Sudislavi na Hradecku. (D. c., II., 459.)

⁵⁾ D. c., II.¹, 354.

O českých křižovnicích s červenou hvězdou.

Zbožná dcera královská sv. Anežka, pocházející z otce Přemysla Otakara I. a z matky Konstancie, dcery krále uherského Bely III., založila roku 1233 v Praze pro Kláriskey klášter sv. Františka, kde potom po celých 40 let byla abatyší.¹⁾ S tímto klášteřem dle zvyku tehdejší doby byl spojen hospitál pro chudé a nemocné, jenž dle mateřského kláštera nazýval se hospitálem sv. Františka a nalézal se prozatím při nedalekém kostele sv. Haštala. Královna Konstancie roku 1235 věnovací listinou, v Brně vyhotovenou, darovala tomuto hospitálu všechny statky, jež odkoupila od řádu rytířů německých zároveň s kostelem sv. Petra na Poříčí. Papež Řehoř IX. potvrdil toto darování dvěma bulami, vydanými v Perugii dne 18. května r. 1236. První z těchto bul byla zaslána mistrovi a bratřím hospitálnímu a druhá abatyši, sv. Anežce, s řeholními sestrami.

Papežská bula zasláná sv. Anežce královskou nadací nejen potvrzovala, ale i určovala poměr její ku klášteru klárisek. Papež totiž v ní výslovně uvedl, že hospitál sv. Františka, nyní bohatě nadaný, nemá býti odloučen od mateřského svého kláštera, ale že jeho příjmů má býti používáno i ve prospěch klášterních panen, čímž byla jasně uzákoněna závislost hospitálu na sídle klárisek. Proto také sv. Anežka r. 1238 vyslala mistra hospitálního, jakožto svého zástupce, k Apoštolské stolici. A tento poměr nezměnil se ani, když bratři hospitální roku 1238 přijali řeholi sv. Augustina a byli od Řehoře IX. uznáni za zvláštní řád.²⁾ Změna stala se teprve po roce.

Sv. Anežka totiž poznala, že jí správa jmění hospitálu sv. Františka působí nejen veliké obtíže, ale ani dle řehole sv. Františka vlastně nenáleží, a proto vzdala se tohoto práva v ruce papeže Řehoře IX. Tento přijal dne 15. dubna 1239 zmíněnou resignaci a již po dvanácti dnech věnoval hospitál se všemi jeho právy a statky řádu křižovnickému tak, aby jich tento jako vlastnictví sv. Petra na věčné časy užíval. Tím ovšem byla existence řádu zúplna zajištěna a

¹⁾ Sr. Borový, d. c., 154.

²⁾ Proto rok 1238 považuje se od dějepisců za rok vzniku českých křižovníků. Sr. Palacký, d. c., I., 423.

jednalo se již pouze o to, aby řád tento i zevnějškem od ostatních křižovníků se lišil.

Členové řádoví až posud od svého vzniku nosili červený kříž, jenž zdobil jejich prsa na způsob řádu johanitského. Poněvadž však znamení toto nepostačovalo, obrátila se sv. Anežka do Říma se žádostí o nový zevnější odznak řádový. Papež Innocenc IV. postoupil dne 10. října r. 1250 tuto záležitost pražskému biskupovi Mikuláši, jenž r. 1252 k červenému kříži připojil šestipaprskovou červenou hvězdu, což papež Alexandr IV. dne 20. června r. 1255 potvrdil. Tato hvězda, jak jest pravdě nejpodobnějším, byla připojena pražským křižovníkům dle rodu šternberského, jenž též hvězdy ve svém znaku užívá a jehož člen, Albrecht ze Šternberka, byl prvním řádovým velmistrem. Professové nosili řádovou hvězdu z červeného hedvábí na řeholním šatě. Komturové, proboštové a velmistři nosili však zlatou, červeně emailovanou hvězdu, zavěšenou na krku.

Když takto řád byl zorganizován, vystavěla mu roku 1252 sv. Anežka krásný hospitál sv. Františka u pražského mostu, kamž také bylo přeneseno hlavní sídlo řádové od sv. Petra. Proto řád sám nazýval se: „Ordo cruciferorum cum rubea stella in latere“ nebo „in pede pontis“, t. j. „Křižovnícký řád s červenou hvězdou u mostu.“

Při otázce, odkud první křižovníci do Prahy přišli, panují dva názory. První a všeobecnější tvrdí, že počátky tohoto řádu vznikly v Praze samé, a to v hospitále sv. Františka. Druhý má zase za to, že bratři přišli do Prahy z Palestiny přes Akvitanii, kde proti nevěřícím bojovali, ale před mocí saracenskou musili hledati své útočiště na Západě. První názor dovolává se zvyku dob tehdejších, že totiž u hospitálů všeobecně povstávaly spolky náboženské, jichž účelem bylo ošetřování nemocných a té okolnosti, že nikde v pramenech není dokladů, kdy a jak křižovníci do Čech vůbec a k hospitálu sv. Františka zvláště byli přišli. Druhý názor zase uvádí na důkaz pravdy život blahoslavené Anežky, chovaný v universitní knihovně pražské, kde sice sv. Anežka nazývá se fundatrix crucigerorum cum rubea stella Pragae ad pedem pontis, ale ve vypravování samém uvádí se, že pražští křižovníci přišli z Palestiny. S tím souhlasí také Bollandisté a většina starších řádových dějepisců, kteří myslí,

že ani odjinud pražští křižovníci přijíti nemohli, ježto od počátku nalézá se u nich používání zbraně jako u řádů rytířských. Roku 1292 alespoň při řádové visitaci, již vykonali legáti papeže Mikuláše IV. výslovně nošení zbraně bylo jim přiřknuto a posud jich velmistr při investituře bývá mečem opásán. Proto protestant Zöckler, aniž by spornou záležitost rozhodl, píše: „Křižovníci s červenou hvězdou, *ordo militaris crucigerorum cum rubea stella*, by rádi jako duchovní rytířský řád odvodili původ svůj z válek křižových ve Svaté zemi, ale vznik jich spíše dá se prokázati teprve jako hospitálního bratrstva za Řehoře IX., kdy kolem r. 1235 královská česká dcera Anežka založením kláštera v Praze sv. Františka je v život vyvolala.“³⁾

Než, jak se zdá, pravda o založení pražských křižovníků je uprostřed, t. j. obojí domněnka musí se spojit v jedno. Sv. Anežka zajisté dle zvyku své doby založila při klášteře klářísek hospitál a jeho správu svěřila mužům nábožným, kteří před tím v Zemi svaté proti nevěřícím bojovali, pak do své vlasti se vrátili a v hospitéle po způsobu rytířských řádů, jež v Zemi svaté poznali, založili si nábožné bratrstvo křižovníků. K tomu alespoň poukazuje původní kříž na šatě prvních bratří, který ničím se nelišil od kříže johanitského.

Představený pražských křižovníků z počátku se nazýval „mistrem křižovníckým“, později od r. 1305 nejvyšším mistrem nebo generálním velmistrem a po latinsky „*supremus magister hospitalis s. Francisci cruciferorum cum stella in pede pontis Pragensis*.“ Lid říkal mu „mistr křižovnícký“. ⁴⁾ Představení podřízených hospitálův sluli převoři nebo proboštové či také komendatoři. Pouze představený ve Vratislavi, který měl dozor nad hospítaly slezskými a polskými a představený v Chebě sluli mistři.

Ježto řád křižovnícký původně skládal se jen z laiků, vedli duchovní správu v něm františkáni a později i dominikáni, jimž náleželo na čas i právo visitace. Brzy však měl řád i vlastní kněze, kteří pak nabyli převahy nad laiky.

Řád křižovníků s červenou hvězdou šířil se velice rychle, že již v polovici XIII. století vládl nejen četnými statky, ale měl i více far, kostelů a hospitálů. Všecky statky jeho, tehdy získané, jsou uvedeny v potvrzovací listině krále

³⁾ Sr. „*Realencyklopaedie*“, d. c., XI., 97.

⁴⁾ Sr. Palacký, d. c., II., 259.

Václava I. ze dne 6. dubna roku 1253.⁵⁾ Řádu patřily: Hloubětín, Humenec, Rybníky, Hindošice, Válov, Borotice, Tursko čili Černuc, Vrbno pod Mělníkem s částí Hořína, Davlice, Dobřichovice nade Mží, Kralupy nad Vltavou, Humpolec, Jesenice, Blatná, Slivenec s Holíní, dále kostely: v Praze u sv. Františka, sv. Štěpána, sv. Valentina a u sv. Petra s dvorem a celým hospodářstvím, pak ve Vrbně, a farní kostel v Lokti, konečně hospitály, a to ve Stříbře z r. 1244 a Mostu z r. 1253 s kostelem sv. Václava. Mimo to rád bral užítky ze cla na pražském mostě, který měl opravovati. Později připadly mu ještě: Kynšperk, Živohoušť, Řevnice, Václavice, Kaštice a j.

Hlavními příznivci křižovnických řeholníků pražských byli čeští králové a jich rodiny tak, že téměř všechny statky českých křižovníků můžeme považovati za nadace královské.

Do válek husitských měli pražští křižovníci v Čechách sídla, a to komendy a hospitály: v Chebu z r. 1271, Klatovech z r. 1288, Stříbře z r. 1244, Litoměřicích z r. 1327, Ústí nad Labem z r. 1327, Kouřimi z r. 1338, Sušici z r. 1352, Budějovicích z r. 1351, Praze z r. 1238, Písku z r. 1351 a Mostě z r. 1253. Kostely, fary, děkanství nebo proboštství měli: v Sedlici z r. 1293, Nové Roli z r. 1293, Königsberku z r. 1286, Řevnicích z r. 1271, Tachově z r. 1329, Vrbně z r. 1253, Unhošti z r. 1329, u sv. Jindřicha v Praze z r. 1351, u sv. Petra z r. 1235, u sv. Valentina z r. 1253, a u sv. Štěpána z r. 1351, v Lokti z roku 1246, Václavicích z r. 1271, Karlových Varech z r. 1355, Živohoušti z r. 1271, Pšově z r. 1374 a na Mariánském Chlumě z roku 1384.⁶⁾ Hospitál v Kruceburku z roku 1247 patřil ke komendě vratislavské.

⁵⁾ Statky tyto uvádí: Zap, I., 838. a zejména Tomek, I., 454.—464.

⁶⁾ Sr. Hammerschmid, d. c., 64.—65., Winter dí jen všeobecně: „Křižovníci s hvězdou červenou v Praze u mostu měli ústřední dům“ (D. c., 690.), aniž by jednotlivých sídel jich jmenoval. Balbín vůbec klášterů těchto křižovníků neuvádí. Ekrt uvádí, že k špitálu sv. Františka v Praze byly v Čechách přivtěleny hospitály r. 1244 ve Stříbře, r. 1253 v Mostě, r. 1271 v Chebu, r. 1288 v Klatovech, r. 1288 v Litoměřicích, r. 1327 v Ústí a r. 1338

Ö působnosti českých křiřovniků píše jesuita P. Jansen: „Pokud se týče působnosti tohoto řádu, tu jest uvažiti především láskyplné ošetřování a neúnavnou péči, jeř tento řád věnoval blahu chudých a pouťníků. A že v tomto směru dodělal se výsledků neobyčejných, již z toho plyne, že šířil se rychle a že mu byl svěřován jeden hospitál za druhým. Mimo to byl řád obdařen mnohými nadacemi, výsadami a zvláštními svobodami, jichž dostávalo se mu ve prospěch chudých a k podpoře jeho skutků lásky a milosrdenství. Konečně chvály hodná horlivost jeho bývá připomínána i ve veřejných listinách. Tak na př. v nařízení krále Přemysla Otakara II. z roku 1269, jímž osvobozuje je od cel a mýt v celé říši nebo v bule papeře Klementa XI. z roku 1705... Ale ještě důležitější byla činnost tohoto řádu v duchovní správě a pro všeobecné blaho církve.“⁷⁾

A o jejich statcích a rozšíření uvádí Tomek: „V čas přenesení sídla do samého středu hlavního města českého a udělení znaku obecně oprávněného byli křiřovníci čeští rozšířeni dosti četně v Čechách, na Moravě i v Polsku, to jest jmenovitě ve Slezsku a špitál sv. Františka měl ve všech těchto zemích statky a příjmy, jichž rozsáhlost převyšovala ovšem velice netoliko jmění jednoduchého špitálu pro chudé nemocné, nýbrž i mnohé ze starších korporací duchovních v zemi.“⁸⁾ Byli tedy pražští křiřovníci s červenou hvězdou před bouří husitskou nejen řádem mocným, bohatým, ale i obětavým a pilným, jenž úkol svůj plnil svědomitě ke cti Boží, k spáse své a k blahu spolubližných. Alespoň ve všech zprávách o něm jde hlas všeobecné chvály a v pramenech není ani jediného případu, jenž by na řeholníky jeho v době této vrhal stín špatnosti...

* *

*

Z Čech přešli křiřovníci s červenou hvězdou ještě před bouří husitskou též do Moravy, Slezska, Lužice a Velkopolska, ač hlavní jich sídlo zůstávalo stále u sv. Františka vedle mostu v Praze.

Do Moravy uvedl pražské křiřovníky s červenou hvězdou král Václav r. 1240. Daroval totiž jim v Hradišti nad

v Kouřimi (D. c., 332.), r. 1351 v Písku a v Budějovicích a r. 1352 v Sušici (D. c., 334.).

⁷⁾ D. c., VII., 1115.

⁸⁾ D. c., I., 456.

Žnojmém čili na Hoře sv. Hippolyta kostel téhož světce s příslušným zbožím a řád zřídil tu r. 1252 probošství. Pozemky měli ovšem křižovníci pražští na Moravě mnohem dříve. Alespoň u Tomka čtu: „Na Moravě byla nejstarším jméním špitála sv. Františka ves Rakšice, darovaná od markrabí Přemysla, bratra Václavova r. 1234. K tomu daroval král Václav r. 1237 kostel sv. Hippolyta v Rokytnici a r. 1240 slavnější a bohatší kostel sv. Hippolyta na Hradišti u Znojma, nynějším Pöltenberku.“⁹⁾ Konečně Zunge'n keyklř prodal tu křižovníkům vinici a dům ve Znojmě a tvrz v Cetomicích. Tím zaujali křižovníci pražští i na Moravě vynikající roli.¹⁰⁾

Do válek husitských měli pak tito křižovníci celkem na Moravě sídla: v Hradišti u Znojma z r. 1240, Rokytnici z r. 1237 a snad v Dačicích.¹¹⁾

Přemysl Otakar jako markrabí moravský potvrdil a rozmnožil toto darování přidáním rozličných peněžitých příjmů a jiných platů z města a kraje znojemského, privilegiem, daným r. 1252, v němž jmenuje se 11 vsí, patřících Hradišti a čtyři vsi, patřící Rokytnici.

Do Slezska, a to do Vratislavi, uvedla pražské křižovníky již za živobytí prvního mistra jich Alberta ze Šternberka dne 9. června r. 1247 sestra sv. Anežky, Anna, ovdovělá kněžna vratislavská po Jindřichovi II. tím, že darovala jim nový hospitál při kostele sv. Alžběty, založený hned po vpádu tatarském od vévod Jindřicha a Vladislava. Hospitál tento později byl spojen s klášterem sv. Matěje a r. 1258 vytvořil takto bohatou a rozsáhlou komendu svatomatějskou zvanou „Matthiastift“, jejíž představení počátkem XV. věku usilovali o úplné vybavení se z moci pražského velmistra. Tím upadli do značných dluhů a musili dle rozhodnutí císaře Zikmunda z r. 1424 správu svých ústavů na nějaký čas postoupiti městské radě vratislavské.¹²⁾

Do válek husitských měli pak křižovníci s červenou hvězdou ve Slezsku, Lužici a Polsku sídla: ve Vratislavi z r. 1247, Boleslavi z r. 1261, Inovroclavi z r. 1268, Minsterberce z r. 1282, Svídnici z r. 1283,

⁹⁾ D. c., I., 459.

¹⁰⁾ Sr. Tomek, I., 459.

¹¹⁾ Sr. Rejzek, d. c., 139.

¹²⁾ Sr. Zap, I., 838; Uhlhorn, d. c., 341.; Tomek, I., 495.

Lehnici z r. 1288, Břešti Kujavském z r. 1294 a Žitavě z r. 1352.

Dle právě uvedených sídel křižovnických v zemích českých upříti nelze, že bohatství řádu tohoto do válek husitských v zemích těchto dosáhlo velikého stupně, ale křivdou by bylo neuznávat i zásluhy jeho o národ náš v každém ohledu. Pravdou jest, jak krásně dí Rejzek, že křižovníci, ač až do válek husitských v řádě jich bylo daleko více bratří, kteří v hospitálech či chudobincích působili, nežli kněží,¹³⁾ při svých hospitálech stavěli všude chrámy, v nichž sv. svátostmi posluhovali a slovo Boží hlásali, sloužíce tak lidstvu pokrmem duchovním i tělesným dnem i nocí bez únavy...

Ve službách husitského meče proti klášterům johanitů.

Hlavním následkem církevního hnutí v Čechách, jehožto počátky ještě do konce XIV. věku spadají a jež obyčejně husitstvím se nazývá, byla záhubná, skoro dvacetiletá válka, ve které za všeobecných rozbrojů, hádek a půtek, za prudkých odbojů a krvavých bitev téměř vše, čím země československé dříve se chlubit mohly, buď zaniklo, nebo bylo tak znetvořeno a znemožněno, že k zániku stačil jen malý krok. A to platí především o českých kostelích a klášteřích.

Prvním znamenitým klášterem, který v s s u t i n y l e h l, byl v P r a z e mezi jinými klášter svatomářský. Stalo se to dne 8. k v ě t n a r o k u 1420. Když totiž pan Čeněk z Vartemberka, jemuž, jak dí Zap, „to bezuzdné kažení a třískání oltářův a ozdob kostelních, to boření klášterův a mordování mnichův a kněží“¹⁾ se nelíbilo, jak v Praze po smrti krále Václava IV. povstalo a zejména v dubnu roku 1420 tu řádilo, odchýlil se od strany husitů a hrad pražský královské moci vrátil, husité tím rozhněváni dne 7. května na hrad královský udeřili, ale byli poraženi. Proto ze vzdoru a vzteku spálili klášter strahovský a po jeho zkáze vrhli se dne 8. května na Malou Stranu, kde zapálili a zkazili nej-

¹³⁾ D. c., 137.

¹⁾ D. c., II., 798.

prve klášter johanitů u Matky Boží konec mostu,²⁾ potom klášter augustiniánův u svatého Tomáše a mnoho domů.³⁾

Bližších zpráv o zničení kláštera johanitů na Malé Straně ovšem nemáme. Z bratří nezaahynul prý nikdo, poněvadž tito přestěhovali se ještě včas do Strakonice, kamž odvezeny byly i archiv a prelátské odznaky převora,⁴⁾ ač zpráva Tomkova o zničení tohoto řeholního domu tomu úplně nenasvědčuje, ježto stalo se vše náhle tak, že nezbývalo času k pokojnému vyklizení jeho. Praví Tomek **doslova**: „Když byl hrad zase v moci krále Zikmunda a pokusy o dobytí jeho zpět se nepodařily, bylo město toto, menší pražské, s obyvatelstvem svým, přijímajícím pod obojí způsobou vydáno v nebezpečení od posádky královské, kteráž by lehce byla mohla jímati a hubiti v něm kacíře, jak se již dalo v rozličných jiných místech v zemi. K zabránění toho, jakož i aby se hojně zásoby potravy a nápojů i jiné věci chované od měšťanů nedostaly do rukou královského lidu, stalo se bezpochyby usnesení jisté mezi vojenskými hejtmany pražanů a jinými řediteli obcí jak na Starém a na Novém Městě, tak i na Malé Straně, aby obyvatelstvo Menšího města celkem opustilo své příbytky a přestěhovalo se do druhých dvou měst, Menší pak město aby bylo zničeno ohněm, by v něm posádka hradská nenalezla ničeho ke své potřebě. Dle takového nějakého uzavření složen jest hned nazejtří po vypálení kláštera strahovského, 9. května oheň také na klášter a kostel rytířů Svatojanských u Panny Marie, konec mosta.“⁵⁾ Ostatně Tomek, který jinde rád uvádí nezvratná fakta, na tomto místě mluví tak tápavě, že lze z něho vyčísti úmysl, aby skutek husitů nějak mohl býti omluven...

Ještě větší nejistotou, nežli zničení kláštera johanitů na Malé Straně, vyznačuje se zpusťování přivtěleného kostela téhož řádu na Bojišti. Tu dle Tomka u sv. Jana evangelisty měla prý státi fara řádová, ač o farářích nemáme zpráv, a víme toliko, že kostel tento zahynul ve vál-

²⁾ Této komendě patřily dva inkorporované kostely, a to sv. Jana na Bojišti a sv. Prokopa na Malé Straně. Sr. Novotný, d. c., 14.

³⁾ Sr. Hammerschmid, 456.; „Urkundl. Beiträge“, II., 496.; Borový, d. c., 232.

⁴⁾ Sr. Ekrt, I., 264.; Zap, II., 801.

⁵⁾ D. c., IV., 51.

kách husitských, jak svědčí Ekrt,⁶⁾ Hammerschmid⁷⁾ a jiní.

Na prostranství při řece Vltavě mezi čtyřmi cestami, t. j. na části Újezda pod Petřínem, jež okolo r. 1169 Vladislav II. johanitům byl daroval, povstaly časem četné domy klášteru poplatné s farním kostelem sv. **P r o k o p a**.⁸⁾ Podací právo kostela tohoto náleželo johanitům. Proto duchovní správu při něm vykonávali johanitští kněží. Kostel tento shořel, jak dle Ekrt, nepochybně dne 9. května r. 1420, kdy zážehem husitů celé Menší město popelem lehlo.⁹⁾

V Strakonických johanitům velice byl nakloněn Bavor I., jenž v letech 1208—1224 býval komorníkem práva olomouckého a dostal do své moci, jak se zdá, krajskou vládu v Prácheňsku, čímž opanoval mnohá zboží. Manželka jeho Bohumila, darovala johanitům r. 1225¹⁰⁾ vesnice u Svijan a Bavor založil jim při svém „knížecím domě“ ve Strakonických komendu r. 1243 a ji hojně nadal. Jiná manželka Bavorova, Bohuslava, přidala johanitům ještě tři vesnice. Syn Bavorův, Bavor II., jenž měl za manželku pobočnou dceru krále Přemysla II., Anežku, byl taktéž ctitelem johanitův a rozhojnil ještě více zboží strakonické komendy. Totéž učinili i synové jeho Bavor II. a Vilém.

V době válek husitských byly Strakonice bouří žižkovských ušetřeny. Tehdy „mistry strakonickými“ byli: Jindřich z Hradce a Rožmberka či ze Stráže (1402—1420), Rupert, vévoda slezský (1420—1425) a Václav z Michalovic. Jindřich z Hradce utkal se roku 1420 ve sboru „železných pánů“ bitvou se Žižkou u Sudoměře, kde raněn byv do palce, následkem této rány zemřel. Před tím, jak svědčí Cochlaeus, statečně proti Žižkovi se bránil. Slova Cochlaeova alespoň jsou: „Roku 1422 zemřel ve Strakonících urozený pán Jindřich z Hradce, generální převor bratří řádu svatojanského z Jerusalema, když byl ustanovil dva komisaře, a to převora pražského a převora strakonického, kteřížto vládli až do svátku kathedry sv. Petra, kdy vyvolen byl nový generální převor pan Václav z Michalovic. Jindřich z Hradce proto zvláště se tu připomíná, že hrad strakonický statečně obrá-

⁶⁾ D. c., II., 490.

⁷⁾ D. c., 456.

⁸⁾ Sr. Tomek, III., 113.

⁹⁾ D. c., II., 344.

¹⁰⁾ Sr. Palacký, I., 422.

nil před obležením a dobytím od Žižky, který dvakrát se o to pokoušel.“ Crugerius o Jindřichovi pak dodává, že znamenitě po deset let spravoval prefekturu královského hradu a pochován jest ve farním kostele ve Stráži.

O Václavovi z Michalovic zase uvádí Hammerschmid, že vojska Žižkova tak zkontroloval, že Táboři ani se neodvážili ze svých skrýší hlav vystrčiti, ač stále katolíků nenáviděli. Mimo to Václav z Michalovic na sněmích zaváděním lanfrídu usiloval o všeobecný pokoj. Zemřel 26. srpna r. 1451. Pravíť náš auctor do slova: „Václav z Michalovic, velký převor strakonický, hejtman kraje prácheňského a vojevůdce vojenský, zbytky Žižkových vojsk tak zkontroloval, že táboři neodvážili se ani hlav vystrčiti ze svých skrýší, ač s katolíky nepřátelsky smýšleli. Týž co nejvíce podpořil na sněmích všeobecný pokoj zavedením lanfrídu. Těmito zásluhami obohacenou duši vypustil dne 26. srpna roku 1451, jak uvádí Crugerius.“¹¹⁾

Že statky klášterní domu strakonického i přes znamenitou obranu svých mistrův od husitů mnoho utrpěly, netřeba zajisté ani zvláště připomínati.

V Českém Dubě u Turnova čili ve Světlé založili pro johanity ve XIV. století komendu páni Berkové z Dubé.¹²⁾ Nalézala se při kostele sv. Ducha. Byla celkem chudá a udržována z výtěžků několika selských živností. R. 1373 čítala 5 rytířů¹³⁾ a 5 kněží.¹⁴⁾ Roku 1424 byla však od husitů vyvrácena a úplně zničena. Stalo se to po vítězství Žižkově dne 6. ledna 1424 v bitvě u Skalice, kdy obrátil se tento husitský vůdce k Hostinnému, Mlázovicím, Smidarům a k Turnovu.¹⁵⁾ Řeholníci byli ubiti, poněvadž tehdy Žižkovo vojsko nikoho z kněží a řeholníků neušetřilo. S nimi zahynuli též všickni klášterní sluhové.

Na cestě do Českého Dubu dobyl Žižka také města Hostinného a v něm ubil nejen mnoho měšťanstva, ale i kněží, mezi nimiž byli někteří řeholníci. To bylo podnětem mnohým dějepiscům k domněnce, že i v Hostin-

¹¹⁾ D. c., 748.; Crugerius, d. c., 89.

¹²⁾ Byl to nejspíše Jiří Berka z Dubé asi v roce 1317.

¹³⁾ Rytíři tito byli: Hynek z Havlovic jako praeceptor nebo komendátor, Čeněk z Lemberka, Závaš z Újezdce, Matěj z Vratislavi a Pavel ze Rváčova.

¹⁴⁾ Kněží sluli: Jan převor, Vok, Ondřej, Valšo a Petr.

¹⁵⁾ Sr. Tomek, IV., 295.

ném v sev. Čechách, t. j. vlastně v nynějších Nových Zámčích, kde původně hrad hostínský stával a Hostín Hradec slul, založena byla prý komenda johanitská v XIII. stol. od českých knížat a že vyvrácení její stalo se roku 1424 od Žižky po bitvě u Skalice. Alespoň Zap vypráví: „Dle zpráv od starých letopisců zaznamenaných, táhl od Skalice Žižka k Hostinné, dobýval prý města útokem a mnoho lidí pobiv a poraniv zas potom odtud odtrhl“¹⁶⁾ a Crugerius docela tvrdí: „Léta Páně 1424, v neděli předpostní, Žižka oblehl Hostinné, jež Němci Arnau jmenují, město to u hranic slezských. Po několik hodin s nejkrajnější zuřivostí usilovali táboři o ztečení hradeb. Ale katolíci a hlavně rytíři rhodští, kteří nyní slují křižovníci maltézští, jakožto majitelé města a jichž celý posud na hradě se spatřují, a zvláště jich komendor Zdeněk z Valdštejna tak násilí násilím potírali, že husité, když byli několik set bojovníků ztratili, sebravše se neslavně posléze od města odejít musili. Ale ti, kdož v Hostinném nad statečností katolíků zvítěziti nemohli, jich posvátné budovy, v blízkosti nad městem se vypínající, a svatému Prokopu zasvěcený klášter rytířů rhodských spálili. Viděl jsem zbytky tohoto zničeného kláštera, jež až po dnes jsou v ssutinách, ač zbytky již nepatrné...“¹⁷⁾ ale zprávy tyto vyvráceny jsou nadobro soupisem českých komend johanitského řádu z r. 1373.

V Ploškovících, vesnici to v okrese litoměřickém, obdrželi johanité z kláštera u Matky Boží konec mostu na Menším městě pražském komendu kolem roku 1157 od vladyky Hroznaty. Pán tento mimo Ploškovice daroval jim také Svádov. Roku 1373 byl v Ploškovících praeceptorem Ctirad ze Zvířetic a mimo něho dlelo tu ještě pět bratří, z nichž jeden byl knězem.¹⁸⁾ Svádov (Swaden) u Ústí nad Labem náležel Ploškovícím najisto již roku 1179.

V bouřích husitských zůstaly Ploškovice i se statky jim patřícími stále majetkem řádovým. Voje husitské pouze tu pustošily a drancovaly, kdykoliv krajinu ústeckou navštívily. Není také známo, že by zdejší komenda tehdy byla zanikla, anebo že bratři její by byli ubiti. Teprve císař

¹⁶⁾ D. c., II., 1000.

¹⁷⁾ D. c., I., 413.

¹⁸⁾ Byli to Račko ze Štědré, Henník z Valdšteina, Ješek, řečený Lala, z Libušína, Mixo, řečený Holomek, z Hradce a kněz Mixo či Mikuláš z Újezda.

Zikmund r. 1437 zastavil toto klášterní zboží Jakubovi z Vřesovic, jehož potomci odtud psali se Ploskovští.

V Kadani byl johanitům odevzdán kostel již r. 1183. Toho roku totiž dle přímých svědectví byla v Kadani založena hrazená osada s farním kostelem, jež se darováním dostala řádu rytířů svatojanských, k němuž r. 1186 přidán byl i knížecí hrad. Komenda tato byla zničena a řeholníci pobiti o květné neděli r. 1421. Alespoň Stocklów píše: „Johanitská komenda o květné neděli roku 1421 v Kadani byla spálena a při tom byli ubiti všickni, jichž husité se zmocnili. Posléze zapáleno bylo i město.“¹⁹⁾

Roku 1373 žilo v kadaňské komendě mimo komendátora Jana Henslina ještě 8 kněží.²⁰⁾ Bratří rytířských tam vůbec nebylo. Měla tedy komenda tato celkem 9 řeholníků.

V Manětíně daroval r. 1183 johanitům komendu při afrním kostele sv. Jana Křtitele kníže Bedřich.²¹⁾ S komendou daroval jim také celé okolí. Roku 1373 byl tu praeceptorem a komendátorem Beneš z Ronova, jemuž bylo podřízeno 6 bratří, a to 3 kněží²²⁾ a 3 rytíři.²³⁾

Za válek husitských uchwátíl město Hynek Krušina ze Švamberka, jemuž je císař Zikmund r. 1425 zapsal v držení. Od té doby náležel Manětín k hradu Krasíkovu a o řeholnících a jich osudu nečiní se valné zmínky. Víme toliko, že v bývalé komendě či „komtureji“ zůstal převor s několika bratry, kteří alespoň duchovní věci na panství až do r. 1432 řídili a vedli. Za nedlouho však, jak se zdá, komenda nadobro přestala a budova její zpustla. Části její byly rozebrány a rozděleny mezi sousedy. Roku 1483 johanité prodali Manětín Švamberkům v úplné vlastnictví.²⁴⁾ Kam řeholníci odešli, není známo. Rovněž nevíme ničeho o jich počtu a utrpení...

¹⁹⁾ „Der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit“ 1890, 6. Sr. též „Urk. Beiträge“, I., 67. a 152.

²⁰⁾ Byli to Mikuláš z Frankenšteina, Jan z Vratislavě, Mikuláš Čejč, Kuneš z Luny, Michael z Tum, Lev z Rabšteina, Jiří z Kladska a Jan Kozel.

²¹⁾ Někteří tvrdí, že komenda byla tu zřízena již za Vladislava r. 1160. Sr. Podlaha: „Posvátná místa“, III., 41.

²²⁾ Byli to: Albert, Jan Lukovec a Hašek.

²³⁾ Beneš, Bened a Volbram.

²⁴⁾ Sedláček, Hradý, XIII., 144.

V Žitavě byla johanitům založena komenda s hospitálem ve XIII. století. Roku 1373 byl tu komendátorem Henslín Konrádů z Prahy a mimo něho dlelo tu ještě 8 kněží řeholních²⁵⁾ a tři kněží světští. Jinak bratři ze stavu rytířského či, jak se též říkalo, vojenského, tam nebylo.

V bouřích husitských Žitava byla častěji ohrožována, ale nejvíce v roce 1427. Tehdy v květnu vypravili se sirotci a táboři v síle asi 18.000 mužů nejprve do Lužice a pak do Slezska. Táboře vedl Prokop Veliký, sirotky kněz Prokůpek a Velek Koudelník z Březnice. Dne 11. května blížili se k městu Žitavě, které se silně k obraně strojilo, majíc větší pomoc od jiných měst a knížat sousedních a také zastup rytířů řádu německého z Pruska.²⁶⁾ Žitavané vytáhli husitům vstříc, avšak sotva je spatřili, padl na ně takový strach, že obrátivše se, tiskli se do bran městských zpět. Husité je dohonili a veliké množství jich u bran pobili. Potom husité nechtěvše se dobýváním města meškati, poněvadž Žitava silně byla osazena bojovníky, od města odrazili.

Podobně ohrožovali husité Žitavu také roku 1429, kdy v červnu vypravili se do Slezska, obou Lužic, Míšně, Fojtlandu a do Frankonie.²⁷⁾ Ale ani tehdy nepodařilo se jim města se zmocniti. Vůbec Žitavy dobýti nezdařilo se husitům nikdy. Proto město toto po celou vojnu husitskou bylo útlukem všech upřímně katolicky smýšlejících lidí a zvláště kněží a mnichů či, jak se tu a tam psává, nepřátel husitů. Za to okolí Žitavy bylo vícekrát husity zpustošeno nesmírně tak, že všeobecně se přiznává, že město toto utrpělo mnoho škod a pohrom.

Žitavští johanité tedy přečkali bouře husitské bez porušení, vyjmeme-li zpustošení jejich statků na předměstích a v blízkém okolí. Do hospitálu jejich utíkali se kněží a zvláště jich řeholní spolubratři nejen z okolí, ale hlavně z Čech, když domy jich v této zemi staly se obětí rozrušeného lidu.

V Hiršfeldě, městečku to asi 7 km severozápadně od Žitavy, na hradě Rohnavě měli johanité menší komendu z XIII. století. Roku 1373 zůstávali tam pouze tři kněží řádoví,

²⁵⁾ Byli to: Jan, jiný Jan, Petr de Nova ecclesia, Václav z Prahy, Mikuláš ze Žitavy, jiný Mikuláš také ze Žitavy, Petr ze Žitavy a Ješko z Boleslavě.

²⁶⁾ Sr. Zap, II., 1060.

²⁷⁾ Sr. Zap, II., 1092.

z nichž praeceptorem byl Petr z Kyjova.²⁸⁾ Kněží tito vedli v místě duchovní správu při farním kostele.

V revoluci husitské všickni zahynuli, a to roku 1427, kdy husité v okolí Žitavy neobyčejně krutě si počínali, nešetříce nikoho, kdo se jim pod ruku byl dostal. Proto stěží podařilo se včas řeholníkům hirsfeldským dostatí se do bezpečí v hradbách žitavských.

V Kladsku, městě ležícím druhdy na hlavní obchodní silnici, vedoucí z Čech přes Slezsko do Polska, založena byla komenda pro johanity od českých králů ve století XIII. a nadána byla dosti četnými statky. Roku 1373 byl tu komendátorem nebo praeceptorem bratr František s 12²⁹⁾ řádovými kněžími a jedním vojínem.³⁰⁾ Byla to tedy komenda dosti význačná a důležitá.

Husité ohrožovali Kladsko dvakráte, a to r. 1421 a hlavně roku 1428. Tehdy v polovici prosince sirotci vypravili se do Kladska a Slezska, při čemž mezi městem Kladskem a Štívnicí dvě neděle leželi polem a celé okolí krutě pustošili. Poněvadž byla v městě obava, že husité každé chvíle na hradby udeří a poněvadž mimo to v městě samém, jak sděluje Palacký, bylo polapeno 40 zrádců, kteří je husitům chtěli vydati, kázala městská rada sama na předměstí zbořiti domy, jež by vojsku husitskému poskytovaly příležitost k útokům. Proto mimo klášter minoritský byl rozbořen i hospitál johanitů. Komenda však, ježto byla v městě při farním kostele, vytrvala a tím bratři ušli zkáze a téměř jisté smrti.³¹⁾

V Mladé Boleslavi byly dvě komendy řádu johanitského, starší u kostela sv. Víta na Podolci, kterýžto kostel jest vůbec nejstarším kostelem mladoboleslavským, a mladší u sv. Jana. Starší byla založena v polovici XIII. století, kdy hrad boleslavský po založení hradu na Bezdězi byl opuštěn a na podhradí, jež slulo Podolec, vytvořil se trhový městeček a mladší asi r. 1334, kdy Ješek z Michalovic přenesl právo trhové z městečka Boleslavi na nově založenou osadu na Hrobích, t. j. na místě před bývalým

²⁸⁾ Druží sluli: Jan Ronink ze Žitavy a Mikuláš Gerlič.

²⁹⁾ Sluli: Jan Thazenmark, Oldřich Mikuláš, Jan Logo, Mikuláš Ditlín, Mikuláš Havlsverd, Jan, Petr, Konrád, Pavel, Mikuláš.

³⁰⁾ Byl to bratr Vilém.

³¹⁾ Sr. „Urkundl. Beiträge“, I., 652. nn.

hradem a vysadil ji jako město s právem nymburským. Pro nové toto město byla také založena fara u kostela svatého Jana Křtitele a odevzdána johanitům. Roku 1373 sídlili u sv. Víta praeceptor, jímž byl rytíř Pavel Kabát a dva řádoví kněží,³²⁾ a u sv. Jana František, který byl zároveň místním farářem, a dva řádoví kněží.³³⁾

Boleslavští měšťané záhy oblíbili si učení Husovo, zprotivili se pánům svým a drželi pak stále s kališníky. Dle Sedláčka byla Mladá Boleslav r. 1426 dobyta od Táborův.³⁴⁾ V těchto bouřích obě johanitské komendy nadobro zašly, ale bratři byli uchováni tím, že **včas** ušli do komend jiných, ještě husity neohrožených. Statky jejich zaujalo město a ke kostelům, jimi dříve spravovaným, byli dosazeni kněží kališníctví, kteří zmocnili se v Boleslavi úplné nadvlády.

V Horažďovicích měli johanité majetek od roku 1251, kdy Bavor I. ze Strakonic toto místo, tehdy ovšem ještě ves, jim daroval. Král Václav II. povýšil r. 1292 Horažďovice na město, při čemž zřízena byla tu roku 1298 fara a spojena s komendou strakonickou. Roku 1330 byl při kostele farním zřízen od johanitů hospitál.³⁵⁾ R. 1373 sídlilo tu pět řeholních kněží.³⁶⁾

Ve válkách husitských stály Horažďovice na straně táborů, a to hned od počátku, jak svědčí dopis bratra Jana Žižky z Kalicha z prvních dnů června r. 1432, kdež o Horažďovicích zřejmě se dí, že dobrovolně k táborům hledí.³⁷⁾ Musili tedy již tehdy johanité Horažďovice opustiti. Uchýlili se do Strakonic. Kostel byl spálen a zpustošen.³⁸⁾

V Pičíně v hejtmanství příbramském u kostela Narození Panny Marie založil johanitům faru s komendou na počátku XIV. století Bavor III. ze Strakonic.³⁹⁾ R. 1373 pře-

³²⁾ Byli to plebán Jan a jeho kaplan Martin Kukliš.

³³⁾ Byli to Blažej z Hostouně a Bartoloměj.

³⁴⁾ Sr. Místopis. slovník pod heslem „Mladá Boleslav“.

³⁵⁾ Z této příčiny mluví se v některých pramenech o Horažďovicích jako o samostatné komendě, ač neprávem.

³⁶⁾ „Inquisitio“, 46.

³⁷⁾ Žap, II., 973.

³⁸⁾ Mareš, „Popravčí kniha“, 42.

³⁹⁾ Býval purkrabím na Zvíkově a zemřel r. 1317, odporučiv část svého zboží jednak klášteru svatokorunskému, kde byl pohřben, a jednak křížovníkům svatomářským. Jemu patřovalo i zboží pičínské.

bývali tu dva kněži pod správou komendátora bratra Jakuba, který zároveň byl místním farářem.⁴⁰⁾

O běžích pičínské komendy v dobách husitských nemáme zpráv. Víme jenom tolik, že zanikla a že v století XV. zboží její náleželo Albrechtovi, Petrovi a Častolarovi z Pičína.

Na Moravě Horní Kounice jako majetek řádu johanitského a sídlo komendy řádové připomínají se poprvé roku 1248. Komenda, jež založena byla asi r. 1206, trvala tu ještě v druhé polovici XV. věku, neboť r. 1480 zastavil ji řád Benediktovi z Veitmile a r. 1505 přirkl ji král Vladislav přes odpor řádu dědičně jeho synu Janovi.

V Hrádku (Erdberg) u Znojma patřily r. 1227 fara a kostel komendě v Mailberku, která měla tam již okolo roku 1204 filiální komturství.

V Ivanovicích na Hané, jež připomínají se již r. 1167, založil komendu johanitskou r. 1183 markrabě Konrád Otto a v Brně král Václav I. r. 1243.

Moravské tyto komendy, jak se zdá, přetrvaly bouře husitské, byvše zasáhnuty pouze zpusťšením některých svých statků. Alespoň o přímém jich vyvráćení se nikde nedočítáme. Jimi, jak dobře podotýká Brandl, ježto ošetřovaly nemocné, dán byl lásce křesťanské mohutný podnět k vykonávání skutků milosrdných...⁴¹⁾

Husitské meče při zhoubě domů, náležejících řádu německých rytířů.

Komenda řádu německých rytířů v Praze na Starém městě u sv. Benedikta byla naurčito lidem v bouřích husitských zbořena nejdéle roku 1420, ač již roku 1419 utrpěla velikých pohrom. Farář totiž u sv. Benedikta, Mika, již dávno klonil se k husitství. Proto r. 1411 odepřel ve svém kostele prohlásiti klatbu na Husa, když arcibiskup Zbyněk nařídil, aby se tak stalo ve všech pražských kostelích. Později docela, jak se zdá, přidal se Mika k husitům, nebo alespoň jim v ničem neodporoval. Král Václav totiž na počátku února r. 1419 zhroziv se zárodku revoluce, jež po Praze se ukazovala, vydal rozkaz, aby katoličtí faráři pražští

⁴⁰⁾ Kněží ti to byli: plebán Jakub a jeho kaplan Václav z Prahy.

⁴¹⁾ D. c., 319.

před tím z far svých od husitů vyhnání, do nich zase byli uvedeni. Z vykonávání tohoto královského rozkazu počalo v lidu neslýchané kvašení, poněvadž husité uvykli si nej-přednější fary pražské za své pokládati. Tím stalo se, že 25. února roku 1419 byli někteří měšťané k tomu ustanovení, aby předstoupíce před královské rady, skrze ně odvolání královského rozkazu vymohli. I bylo jim odpověděno, že král určil podobojím pro jich služby Boží ponechat tři pražské kostely, totiž dva klášterní na Novém městě, a to u Matky Boží Sněžné a u sv. Ambrože a na Starém městě kostel u sv. Benedikta, kde byl farářem zmíněný Mika. Tehdy asi Mika přešel k husitům zřejmě. S ním učinili tak ještě někteří jiní němečtí rytíři, jako na př. řeholní kněz Johánek, o němž jest jisto, že u sv. Benedikta podával pod obojí způsobou. Proto ti, kdož z řádu německých rytířů církvi katolické věrni zůstali, musili již tehdy Prahu opustiti a uchýliti se do komend venkovských, tím více, ježto nikdo z pražanů jim nepřál.

Mika vytrval u sv. Benedikta až do roku 1422, když zatím komenda r. 1420,¹⁾ ač neví se bližších podrobností, byla, jak dí Hammerschmid, „ruinata ac destructa“.²⁾ Stalo se tak asi počátkem května za příchodu orebitů do Prahy. Pražané, jak dí Ekrt, uchvátili zboží její, pokud moc jich sahala.³⁾ A Tomek s tím souhlasí řka: „Co měly kláštery blíž Prahy, neb jak daleko moc pražanů sahala, bylo zabaveno od nich... Komendě rytířů německých u sv. Benedikta vzali pražané háj u Dvořec za Podolím a některé jiné zboží...“⁴⁾

Hrad Miletín v župě hradecké býval od nejstarších dob zbožím českých vévodů. Vladislav II., nebo jeho nástupce daroval jej svému dvořanu, jenž takto založil větev pánů z Miletína. Zbraslav z Miletína, o němž děje se zmínka v letech 1228—1238, zanechal jej své manželce, která r. 1241 darovala tento hrad se statky k němu patřícími řádu německých rytířů. Tito postavili v Miletíně klášter s kaplí a kostelem Zvěstování Panny Marie a založili osadu s pivovarem a mlýnem. R. 1267 byla řádu svěřena též duchovní správa v jich osadě a kostel klášterní stal se farním.

1) „Fontes rerum austriac.“, XX., 81.

2) T. j. „Pobořená a zničená.“ D. c., 143.

3) D. c., II., 417.

4) D. c., IV., 171.

Dne 20. listopadu r. 1422 psal Žižka z Prachatic na všechny strany listy, kdež uváděl: „Vězte, že jsme nepřátelé všech zlých kněží a světských lidí, kteří stojí proti nám a proti sv. evangeliu a nenávidí nás za příčinou čtyř článků (pražských), kteréž vedeme a vésti chceme s Boží pomocí... proti všem pokrytcům nevěrným duchovním i světským.“ A slova svá uskutečnil z jara roku 1423 výpravou na Hradecko, kdež u Hořic dne 20. dubna podstoupil boj se šlechtou sobě odpornou, jí porazil a pak daleko široko tvrze a kláštery přepadal, dobýval a jich usedlíky ubíjel, pátil a věšel. Tehdy také husité vyplnili a pobořili klášter miletínský až do základů. Řeholníci stěží uprchli. Většina jich byla ubita, spálena a zvěšena. Alespoň v „Ottově slovníku“ čteme: „R. 1423 přitáhli husité s Janem Žižkou v čele k Hořicům, porazili pány na ně zde útočící, vyplnili a pobořili klášter miletínský do základů. Klášterníci se rozutekli a víc se do kláštera nevrátili. Správu duchovní zaujali zatím duchovní podobojí a zboží miletínské uchvátil pro sebe Diviš Bořek z Miletínka, po jehož dědicích seděl na Miletíně Vilém Krušina z Lichtenburka...“⁵⁾

V Drobovicích u Čáslavě zřídil komendu rytířům německého řádu asi roku 1240 Jan z Polné. Týž také řád bohatě obdaroval a vystavěl mu veliký kostel sv. Máří. Byl tu též pochován.

Komendu drobovickou navštívilo mnoho vzácných hostí, zvláště komturové řádoví a byl tam r. 1297 pohřben i nejvyšší mistr řádu Konrad von Feuchtwangen. Byly tam odbývány i kapitoly řádové. Tam, jak uvádí Kliment Čermák, vypínala se mohutná a rozsáhlá tvrz rytířská, ve které stávalo až do tří set vyzbrojených koní tak, že zavládl rušný život v těchto dříve tichých končinách.⁶⁾ Odtud záhy počal se řád rozšiřovati i do sousedních měst a získal kolem r. 1300 četná podací kostelní.

Komenda drobovická byla vyvrácena husity dne 23. dubna roku 1421, jak svědčí Zap slovy: „Husité u Čáslavi, Drobovice, komendu rytířského řádu německého, do své moci dostali, konec jí učinivše.“⁷⁾ Totéž potvrzují: To-

⁵⁾ D. c., XVII., 334.

⁶⁾ Čáslavsko, 85.

⁷⁾ D. c., II., 893.

mek,⁸⁾ Palacký⁹⁾ a j. Někteří dějepisci omylem klášter drobovický prohlašují za sídlo premonstrátů.¹⁰⁾

Řeholníci drobovičtí zahynuli pod husitskými palcáty. Není sice přímého dokladu o tom, ale musíme tak souditi dle toho, jak husité tehdy počínali si v blízké Čáslavi. Tam všecky řeholníky bez milosrdenství ubili.¹¹⁾

V Chomutově založil si komendu řád rytířů německých roku 1252, když obdržel darem tuto trhovou ves s vladyčím sídlem od vladyk tamějších. V letech 1396—1397 domohl se Chomutov práv městských. Zatím bohatství a moc řádu nejen v městě, ale i v okolí vysoko stoupily. Proto král Václav r. 1398 žádal na něm, aby mu město vydal. Řád však to odmítl. Nicméně král usiloval o vydání města dále. Konečně roku 1416 řád Chomutov králi prodal, ač členové jeho v městě i v komendě své zůstali. Když pak Chomutov o neděli květné r. 1421 byl husity dobyt, zahynuli tu němečtí rytířové do jednoho, jak svědčí Vavřinec z Březové,¹²⁾ „Chron. Trebon.“,¹³⁾ „Chron. univ. Prag.“,¹⁴⁾ Palacký,¹⁵⁾ Jentscher,¹⁶⁾ Nitsche¹⁷⁾ a j.

V Německém Brodě komendu s kostelem Nanebevzetí Panny Marie zřídil rytířům německým r. 1270 Přemysl Otakar II. a nadal ji mnohými statky. Komenda tato zanikla, když město dne 9. ledna roku 1422 bylo Žižkou dobyto. Řeholníci byli nejspíše pobiti. Nemáme sice o tom přímých zpráv, ale není jich ani potřebí. Vždyť Sedláček¹⁸⁾ a Palacký¹⁹⁾ vypravují, že tehdy veliký počet obyvatelstva německobrodského byl bez milosrdenství utracen tak, že město po 7 let bylo opuštěno a jenom vlci a psi požírali tu mrtvoly. Pohřbili sice něco mrtvol sedláci z blízkých vsí, ale to nikterak nestačilo. Město podobalo se hřbitovu,

⁸⁾ D. c., IV., 147.

⁹⁾ D. c., III., 272.

¹⁰⁾ Sr. „Chorherrenbuch“, 728.

¹¹⁾ Sr. Crugerius, d. c., I.², 125.

¹²⁾ D. c., II., 453.

¹³⁾ D. c., 51.

¹⁴⁾ D. c., 37.

¹⁵⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 67., 152.

¹⁶⁾ „Die königl. Stadt Komotau“, 27.

¹⁷⁾ „Das Žižka-Amt“ v „Jahrbuch für christl. Familien“, 1911, 40. nn.

¹⁸⁾ Místop. slovník pod heslem „Německý Brod“.

¹⁹⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 176.

kde mrtvolý po dlouhou dobu, nežli spráchnivěly, naplňovaly zápachem celé okolí...

V Jindřichově Hradci kolem původního hradu, jež před r. 1220 byl založil Jindřich z rodu Vítkovců, vznikla záhy ves na místě vykáceného lesa. Tato zprvu nevelká osada usazováním se u hradu řemeslníkův a obchodníků, k čemuž nemálo přispěl řád německých rytířů, jenž již v první polovici XIII. století tu měl komendu z vůle a darů Vítkovců, vzrostla tak, že roku 1293 nazývá se městem.

V bouřích husitských město toto pod ochranou mocných pánů z Hradce celkem odolávalo statečně každému přepadnutí se strany svých nepřátel. Nicméně přece roku 1434 bylo vypáleno od táborů, kteří od Plzně, již obléhali, z jara mnoho výpadů daleko široko byli činili, aby potravou a špiží vůbec se zásobiti mohli. Němečtí rytíři většinou dleli ve válečném poli. Doma v komendě zůstali jen kněží a starci, kteří již nemohli proti husitům čehokoliv podnikati. Někteří z nich ušli již dříve za hranice ...

V Hradci Králové na předměstí zřídil řadu rytířů německých komendu roku 1270 Přemysl Otakar II. Komenda tato zanikla dne 26. června r. 1420, kdy husité majíce kněze Ambrože v čele svém, Alše Vřeštovského a jeho dva strýce, rytíře Beneše z Mokrovous a Hustiřan a Jiřího z Chvalkovic a z Hustiřan, za hejtmany města dosadili, statky vypovězených Němců mezi sebou rozdělili a domy jejich husitům odevzdali. Němečtí rytíři při tom zahynuli, neboť husité v té době zle po městě a zvláště na předměstích řádili, loupili a vraždili, jak ve zprávě o vybití od orebitů panenského kláštera sv. Jiří a kláštera sv. Jana Křtitele uvádí Vavřinec z Březové.²⁰⁾

V Plzni brzy po roce 1300 byla zřízena komenda pro rytíře německé z vůle královské. Král Jindřich odevzdal jí roku 1310 patronátní právo farního kostela sv. Bartoloměje, což král Jan r. 1322 znovu jí potvrdil. Mimo farní chrám dostal řád německých rytířů v Plzni ve správu svou i hospitál, který r. 1320 dal nákladem svým vystavěti na pražském předměstí měšťan Konrád. Při tomto hospitéle měli dle vůle zakladatelovy sídliti vždy dva členové řádoví, jeden jako probošt, aby pečoval o hospodářství, a druhý jako duchovní správce při hospitálním kostele svaté Máří.²¹⁾

²⁰⁾ D. c., II., 395.

²¹⁾ Sr. Beckovský, d. c., I., 76.

V bouřích husitských působením kazatele při farním kostele a výstředního stoupence Husova, Václava Korandy, rodáka plzeňského, byli jak farář, tak probošt hospitálu z města vypuzeni. Později ovšem, když nastal obrát ve smýšlení obyvatelstva městského, t. j. když po odchodu Korandově a Žižkově z Plzně, město toto vrátilo se zcela k církvi katolické, vrátili se němečtí rytíři zpět a usídlili znovu u kostela sv. Bartoloměje. Za to ztratili hospitál, poněvadž tento při obléhání Plzně dne 14. února r. 1421 od Žižky a Pražanů byl rozvalen, jak dosvědčují „Chron. univ. Prag.“,²²⁾ „Chron. Trebon.“,²³⁾ Vavřinec z Březové,²⁴⁾ Eneáš Silvius,²⁵⁾ Greiderer²⁶⁾ a j. uvádějíce, že tehdy všechny kostely a kláštery na předměstích plzeňských byly rozbořeny. Zap o tom dí doslova: „Vojsko pražsko-táborské obehnilo dne 14. února město Plzeň a v prvním útoku jeho předměstí a mlýnů se zmocnilo. Toto obležení čtyři neděle trvalo...“²⁷⁾ S ním souhlasí Tomek²⁸⁾ i Palacký. Potom husité od Plzně ustoupili a město toto stalo se oporou katolíků v západních Čechách.

V Řepíně u Mělníka měli komendu a kostel sv. Ondřeje němečtí rytíři od první polovice XIII. století, t. j. asi z r. 1278.²⁹⁾ Ale dlouho se v této komendě neudrželi, neboť již před válkami husitskými musili toto zboží postoupiti komoře královské. Tato pak před r. 1417 zastavila Řepín Vilémovi ze Šumberka a potom pánům ze Zvěřince. R. 1426 byl Řepín darován Dobší Hrzánovi z Harasova a Jakoubkovi z Maršova. Němečtí rytíři ještě za Václava IV. byli i kostel opustili...

V Chebu založil si hospitál řád německých rytířů r. 1256 a když byl obdržel správu farního kostela sv. Mikuláše a všech filiálních kostelů v městě i v okolí, zřídil při kostele komendu s komturem v čele.

Ve válkách husitských utrpěl Cheb, přidržuje se věrně Zikmunda a jsa shromážděním křížáckých vojsk proti husi-

²²⁾ D. c., II., 37.

²³⁾ D. c., II., 350.

²⁴⁾ D. c., I., 627.

²⁵⁾ D. c., II., 50.

²⁶⁾ „Germania Franciscana“, I., kap. 38.

²⁷⁾ D. c., II., 885.

²⁸⁾ D. c., IV., 132.

²⁹⁾ Sr. Ěkrt, d. c., II., 316.

tům, velkých ztrát na lidech i majetku. Roku 1428 vpadli husité do Chebska a poplenili je, nepokusivše se o dobytí města. V červnu a říjnu 1429 opakovaly se jejich nájezdy a v únoru r. 1430 po vypálení předměstí chebských měšťané byli nuceni po příkladu sousedů vykoupiti si mír zaplacením husitům 1000 kop. Alespoň Gradl v dějinách chebských vypráví, že dne 22. června r. 1429 vtrhli husité do Chebska a loupili tu a pálili hlavně kolem Lokte přes tři dny, zbořili kostely ve Frauenreutě, Chlumě a Milhostově, pobrali monstrance, ornáty, kalichy, posvátné knihy, rozbíjeli sochy svatých a trhali posvěcené obrazy, podobně že počínali si také v polovici února r. 1430, kdy spálili a oloupili v Chebsku celkem 40, ne-li více, vesnic a kostelů;³⁰⁾ ale města přece se nezmocnili. Proto řád německých rytířů tu sice vytrval, ač pro velikou zhoubu na svých statecích jenom živořil.

V Běškovících u Mělníka či vlastně při kostele sv. Vavřince pod Mělníkem založil komendu rytířům německým roku 1268³¹⁾ Smil z Cítova, praotec potomních pánů na blízkých Běškovících. Komendu tuto obdaroval r. 1361 se svými syny Smilem, Zdeňkem a Janem Ješek z Běškovíc. Ale Němečtí rytíři dlouho se tu neudrželi. Alespoň roku 1436 celé jich zboží užíval Mikeš z Boškovíc. Musili tedy před tím řádoví bratři, a to jak se zdá, již asi za Václava IV. komendu svou opustiti.³²⁾

Z moravských komend náležela rytířům německým komenda slavkovská již od r. 1273,³³⁾ komenda hostěradická s kostelem sv. Kunhuty asi od r. 1296, komenda deblínská od r. 1294, kdy bylo jim tu darováno podací kostelní u sv. Mikuláše skrze Dmitra z Deblína, Kedrutu jeho manželku a tchýni jejich Vojslavu, komenda krumlovská s českou farou u kostela sváté Trojice buď z první polovice XIII. století, t. j. z r. 1237, nebo dle jiných od r. 1280

³⁰⁾ „Chroniken der Stadt Egger“, 25., un.

³¹⁾ Někteří kladou počátek této komendy již do r. 1233. Sr. d. c., II., 317.

³²⁾ Mezi komendami rytířů německých v Čechách uvádí mnozí dějepisci také komendy jich v Klášterci a v Mladé Boleslavi, ale neprávem. V Klášterci bylo proboštství benediktinské a v Mladé Boleslavi sídlili johanité.

³³⁾ Někteří kladou počátek této komendy do r. 1199, ale neprávem.

a komenda křenovická s kostelem sv. Vavřince u Slavkova asi z r. 1300.

O všech těchto komendách víme pouze tolik, že hostěradická byla husity přepadena a zničena r. 1423 a krumlovská že mezi roky 1423—1431 byla úplně opuštěna, poněvadž tehdy zmocnili se města husité a všecko katolické kněžstvo i s německými rytíři i augustiány, kteří tu měli kláštery, musili nakvap přehnouti. Odešli poněvíc do Brna.³⁴⁾ Později se zase někteří řeholníci vrátili. Němečtí rytíři pak drželi komendu krumlovskou až do r. 1450. Dle toho tedy ostatní komendy se udržely, ač na statech utrpěly škod značných. Ale celkem vzato, nevedlo se rytířům německým v té době na Moravě o nic lépe, nežli v Čechách.

Ostatně řád německých rytířů, jak na konci dodatí dlužno, i bez válek husitských byl by asi záhy ze zemí českých zmizel, ježto po bitvě mezi Grünwaldem a Tannenbergem, dne 15. července roku 1410 ve východních Prusích, obdržel od Poláků ránu smrtelnou, která nedala se tak lehkou zhojiti, tím více, když celé řady české a moravské šlechty bojovaly po boku národa polského a s vítězstvím přinesly si domu nevyčerpatelnou zášť proti řádu tomuto vůbec...

Účinky husitského meče v klášterích strážců Božího hrobu a cyriaků.

Na Novém městě pražském, jež založil císař Karel IV., blíž nynějšího Karlova náměstí, stával kostelík sv. Lazara s hospitém. Proti židovské zahradě, jež vlastně byla pohřebištěm židů z celého českého království a již židům asi r. 1253 daroval Přemysl Otakar II., rozprostírala se s druhé strany Spálené ulice ves Opatovice s kostelem sv. Michala. Mezi ní a řekou Vltavou vinulo se předměstí Zderazské čili Podzderazí a na výšině zderazské stával klášter strážců Božího hrobu se slavným kostelem sv. Petra a Pavla, který v letech 1270—1276 byl nově vystavěn. Tam byl také farní kostel sv. Václava s hospitém.

Klášter zderazský byl husity a tábory z velké části zničen již r. 1419. Nadobro pak byl vypálen a rozvalen

³⁴⁾ Sr. Notizenblatt d. hist. stat. Sektion z roku 1888.

dne 6. srpna r. 1420. Dne 5. srpna téhož roku totiž podali táboři pražanům dvanáct článků, v nichž žádali, aby se zápisy čili smlouvy mezi pražany a tábory učiněné zachovávaly, aby se třetí a čtvrtý článek pražský, týkající se apoštolské chudoby kněžstva a trestání hříchů, ještě přísněji, a to ve smyslu tábořském, plnily, jmenovitě co do sedání v krčmách, co do nádhery v šatstvu a podvodných obchodů atd. Mimo to žádáno ještě, aby zbyteční klášterové a chrámové, též obrazy a bohaté ornáty byly kaženy. Ale sotva se tak stalo, táborité nečekajíce na přijetí článků svých od pražanů, počali je hned 6. srpna prakticky provozovati. Shlukli se, jak dí Zap, proti starožitnému proboštství křižovníků hrobu Božího u sv. Petra a Pavla na Zderaze, při čemž netoliko proboštství, ale i památný chrám popelem lehly a ve spáleniště obráceny jsou.¹⁾ Tomek dí o tom krátce: „Hned na zejtrí po shromáždění obcí dne 5. srpna, dali se táboři na Novém městě v boření slavného kláštera křižovníků zderazských“²⁾ a Palacký ještě kratěji: „Jejich výtržností zbořeno jest dne 6. srpna v Praze proboštství na Zderaze.“³⁾

Za to více zpráv o zániku kláštera tohoto mají Hammerschmid, Borový⁴⁾ a Ekrt. Hammerschmid praví: „Druhé neštěstí⁵⁾ stihlo klášter zderazský roku 1419. Katoličtí konšelé Nového města pražského totiž zároveň s městským rychtářem Mikulášem, protože tajné schůzky lidu, v nichž nešlechtníci kacírství upevňovali, častěji rozehnali, byli dne 30. července na popud Žižky od zbouřeného lidu s oken radnice smetení a druhého dne pouliční luza učinila první útok na klášter zderazský, v něm všecko zlato a stříbro pobrala, klášter vychvátila a zároveň s kostelem zapálila. Opětne neštěstí stihlo klášter tento r. 1420. Táboři a pražané se usjednotili, aby započaté dílo zhouby dokonali, že kláštery v městě pražském již vykradené a vypálené nadobro zničí a vyvrátí, aby nezůstal kámen na kameni. Proto na Novém městě bourali kostel a klášter zderazský a kamení z nich odváželi si domů“⁶⁾ a Ekrt dokládá: „Za

¹⁾ D. c., II., 841. Sr. též Vavřinec z Březové, d. c., II., 387.

²⁾ D. c., IV., 94.

³⁾ D. c., III., 221.

⁴⁾ D. c., 233.

⁵⁾ První bylo r. 1278, kdy po ubití Přemysla Otakara vítězné vojsko Rudolfovo české kláštery drancovalo.

⁶⁾ D. c., 286.

probošta Bernarda (od r. 1407) učinili husité klášteru zderazskému smutný konec. Probošt Bernard uprchl s bratřími ještě včas do slezského kláštera v Nise, kamž i kostelní klenoty a knihy i listiny odnesl. Dne 31. července 1419 po vyhození novoměstských konšelů z oken radnice vrhl se husitský lid na klášter zderazský a zpustošil jej,⁷⁾ i utýral řeholníky, kteří se tu opozdili. Rok potom, dne 5. srpna 1420, dali se táboři s pražskou luzou do boření kláštera tohoto a zničili i chrám sv. Petra a Pavla tak, že ze všech rozsáhlých budov klášterních zbyly jen rozvaliny.“⁸⁾

Před bouří husitskou žilo v klášteře zderazském až 200 řeholníků.⁹⁾

Kostel sv. Václava na Zderaze s hospitálem stával již r. 1180, nebo nejdéle r. 1182 a byl hned po svém založení spravován strážci Božího hrobu. Jako farní připomíná se r. 1278. Po spálení kláštera zderazského hospitál zanikl nadobro, a to již 6. srpna 1420 a kostel s farou uchvátili husité.

Kostel s hospitálem sv. Lazara mezi Prahou a Vyšehradem připomíná se roku 1281 a již asi tehdy náležel strážcům Božího hrobu. Ve válkách husitských, ač neznámo kdy,¹⁰⁾ hospitál zanikl zcela a kostel přešel v majetek novoměstských řezníků.

Ke kostelu sv. Michala na Starém městě pražském obdrželi řeholníci zderazští právo podací po smrti Elišky, manželky Jana Lucemburského a papež Benedikt XII. jim je potvrdil r. 1334.¹¹⁾ Na počátku vystoupení Husova byl tu farářem Bernard, s nímž Hus důvěrně se stýkal. Po smrti tohoto řeholníka stal se tam farářem Křišťan z Prachatic, přívrženec Husův, a tím kostel tento ušel zkáze.¹²⁾

V Bubnech kostel sv. Klementa daroval klášteru zderazskému r. 1234 vladyka Zdislav.¹³⁾ Klášter pak dosazoval sem své kněze až do května r. 1420. Tehdy totiž dne 22. května byla v blízkosti Buben svedena bitva mezi Žižkou a

⁷⁾ Borový omylem uvádí datum 26. července. (D. c., 233.)

⁸⁾ D. c., II., 475. a 218.

⁹⁾ Sr. Hammerschmid, d. c., 286.; Ekrt, d. c., II., 475.; Borový, d. c., 233.

¹⁰⁾ Pravděpodobně 6. srpna 1420.

¹¹⁾ Hammerschmid, 279.

¹²⁾ Sr. Ekrt, II., 363.

¹³⁾ Tomek, I., 164.

vojsky královskými a Žižka královské porazil a rozplašil a Bubny staly se kořistí táborů.¹⁴⁾

V Potvorově u Kralovic při kostele sv. Mikuláše, jehož založení klade se do r. 1241, měli podací právo řeholníci Božího hrobu od dob nejstarších. Alespoň Tomek píše: „Od pánů ze Švábenic měli křižovníci zderazští již r. 1281 také některé statky u Potvorova v Plzeňsku...¹⁵⁾ R. 1323 počítají se k tomu vsi Potvorov s dvorem a podacím kostelním, dále Sedlec, Bukovina a Křemešín.“¹⁶⁾

Ve Všerubech obdrželi křižovníci zderazští právo podací dne 13. října r. 1386,¹⁷⁾ ve Slovči na Poděbradsku u sv. Martina v první polovici XIV. věku, Trutnově novém r. 1283,¹⁸⁾ Olešné před r. 1301,¹⁹⁾ taktéž před rokem 1301 v Bernarticích a Alběřicích ve Slezsku,²⁰⁾ v Prostřední Lhotě u Vys. Mýta r. 1308, Rokytnici ve XIV. stol., Brusnici r. 1260, Boru u Horažďovic r. 1334,²¹⁾ Slapech ve XIV. věku, Světcí r. 1287 a Mostu r. 1295. Totéž obdrželi na Moravě v Meziříčí a Rudě r. 1326, Švábenicích r. 1309, Moravanech před r. 1311 a Vydrším ve XIV. věku. Mimo to patřilo jim ještě právo podací v Kostelci u Potštýna z r. 1303, Stráži v Plzeňsku z r. 1335, Zruči z roku 1334, Solnici z roku 1321, Trutnově starém z r. 1313 a jinde.²²⁾ Všecka však tato práva, pokud jim ovšem ještě patřila,²³⁾ v bouřích husitských ztratili, a bratři jich buď z far svých uprchli, anebo byli pobiti.

V Trutnově Novém či Úpě hospital pro křižovníky zderazské již r. 1283 zároveň se založením kostela Narození Panny Marie byl uskutečněn od Vítka ze Švábenic, a to dle z roku 1260 založení jeho otce Idíka, zemřelého kol r. 1270. Když pak hospital tento na počátku XIV. věku vyhořel,

¹⁴⁾ Sr. Zap, II., 810.

¹⁵⁾ Tvrze tamnější užívali křižovníci zderazští právem společným s cisterciáky plaskými. Proto při vzniklém sporu r. 1481 stalo se narovnání mezi opatem plaským a proboštem zderazským, že kostela potvorského, jakož i tvrze mohou použítí lidé obou jmenovaných klášterů.

¹⁶⁾ D. c., I., 452.

¹⁷⁾ Hammerschmid, 280.

¹⁸⁾ Týž, 280.

¹⁹⁾ Hammerschmid, 276.

²⁰⁾ Týž, 280.

²¹⁾ Týž, 279.

²²⁾ Sr. Tomek, I., 451.—454.

²³⁾ Ztratili na př. zatím právo podací v Mostě, Solnici a j.

znovu jej postavil Jan z Vartenberka s podmínkou, že bratři zderazští deset nemocných v něm budou chovati a o ně pečlivě se starati.

V bouřích husitských byl Trutnov dobyt roku 1421. Po dobytí Jaroměře totiž 15. května t. r. odtáhl Žižka na západ k Litoměřicům a pražané se obrátili na sever. Město Králové Dvůr se jim beze všeho vzdalo. Trutnov chtěl se brániti, byl však hned v prvním útoku mocí vzat a vypálen.²⁴⁾ Při tom byl velice poškozen i hospitál.²⁵⁾ Bratři většinou v úkrytech se zachránili a po odchodu vojska husitského znova věnovali se svému poslání.

O n y m b u r s k é m hospitále bratří téhož řádu nemáme bližších zpráv. Víme toliko, že r. 1294 zderazští křižovníci u Nymburka koupili mlýn na Labi.

Ve Světcí u Bíliny panenský klášter strážců Božího hrobu založila Vratislava, vdova po Kojatovi, zakladateli kláštera zderazského, brzy po roce 1227.²⁶⁾ Žily tam nábožné dcery předních rodů českých pod správou mistryně, nebo převorky. Duchovní správu panen vedl převor a spolu od 6. listopadu 1409 místní fař s kaplany řádovými z kláštera zderazského.²⁷⁾ Roku 1276 dostali převorové zderazští právo dozíratí na panenský klášter tento. Klášter stával na místě nynějšího zámku.

Ve válkách husitských byl klášter světecký úplně zpuštěn a statky jeho byly odcizeny. Řeholnice se rozprchly.²⁸⁾ Simon alespoň vypravuje: „Okolí Světce bylo od zástupů husitských těžce navštíveno a co nejhrozněji zpuštěno... Husitská vojska a pražané, jakož i ti, kdož k nim se připojili, přitáhli sem, dobyli Bíliny a Duchcova a zničili kláštery ve Světcí, Oseku a Teplicích. Obyvatelé těchto posvátných domů buď byli od divokých zástupů co nejkrutěji ztýráni, ubiti, anebo hledali v rychlém útěku svou spásu. Řeholnice světského kláštera našly ponejvíce ochrany a bezpečí na hradech svého šlechtického příbuzenstva, anebo v pevných městech sousedních, zvláště v klášteře Magdale-

²⁴⁾ Zap, II., 904.

²⁵⁾ Vavřinec z Březové, d. c., II., 389.

²⁶⁾ Sr. Palacký, I., 423.

²⁷⁾ Hammerschmid, d. c., 284.

²⁸⁾ Frind, d. c., III., 242.

nek v Mostě. Klášter světecký zároveň s kostelem byly zpu-
stošeny, zničeny a spáleny.“²⁹⁾

Mimo klášter zderazský a světecký a mimo hospitály a práva podací ztratili konečně křižovníci zderazští v bou-
ři husitské četné statky a pozemky, jež jim náležely dílem
v nynějším Žatecku a Litoměřicku v okolí Mostu, dílem
v krajích kouřimském a chrudimském a dílem na Moravě
a jež jenom v Čechách dělily se v sedm obvodů, a to ve zboží
čili obvod v Hněvině Mostě a v okolí, v Plzensku, u Nym-
burka, u Trutnova, u Horažďovic a Sušice, u Vysokého Mýta
a v sedmý u Prahy. Proto Ekrt dodává: „Statky zderazské
byly v husitských válkách dílem rozsápány, dílem od cí-
saře Zikmunda v zástavu rozdány a držitelé jich zajistili
si je potom královskými zápisy. Nejvíce jich uchvátili Jan
a Vilém z Risenburka, Ondřej Jan z Kunvaldu, Jakub z Vře-
šovic, Ješek z Roztok, Hynek z Valdštýna, Michal Skála ze
Žlunic a páni z Kolovrat.“³⁰⁾ Tím ovšem kdys proslavení
křižovníci na Zderaze stali se vlastně žebráky a pro své ná-
boženské přesvědčení psanci. . .

58

* * *

Z klášterů cyriackých zkáze husitské podlehl nejdříve
klášter u sv. Kříže v Praze. Hammerschmid alespoň
praví: „Křižovníci uvedení ke kostelu sv. Kříže na Starém
městě pražském, vystavěli si u něho rozsáhlý klášter, v
němž pokojně žili až do r. 1419. Toho roku však, kdy luza
pražská chrámy Boží pustošila, také kostel u sv. Kříže o-
brala. Mimo to sochu Bolestné Rodičky Boží husité z místa
jejího vzali, hlavu jí utrhli a do špíny a ssutin pohodili.
Tu odpočívala pak soška tato po 209 roků“¹⁾ a Zimmermann
dokládá: „V nešťastných dnech roku 1419, kdy luza cítila
se šťastnou, že může opájeti se nevázanou svobodou, byly
kostel a klášter cyriaků loupežně a vražednický přepa-
deny, zpuštošeny a všemožně zničeny. Kamenná soška Bo-
lestné Matky Boží, památka to umělecká z XIII. století,
byla s hlavního oltáře nešetrně smetena, potlučena a do

²⁹⁾ „Schwaz und Umgebung“, 16.

³⁰⁾ D. c., II., 467.

¹⁾ D. c., 203.

smetí vržena.“²⁾ Řeholníci, jak dodává Ekrt, uprchli bezpochyby ještě včas do Polska, odkudž do kláštera svého po mnohých útrapách vrátili se po 14. březnu r. 1437, kdy císař Zikmund rozkázal od biskupa Filiberta znovu posvětití husity tak zneuctěný kostel a klášter minoritův u sv. Jakuba, neboť to byl, jak dobře dí Zap,³⁾ počátek navracování se mnichů do Prahy, z čehož prý horliví kališníci ovšem málo potěšení byli. A mezi prvními, kdož z řeholníků tehdy do Prahy došli, byli kající bratři čili křižovníci s červeným srdcem od sv. Kříže.

V Pardubicích u kostela sv. Bartoloměje převorství cyriakům založili majitelé panství i města, pocházející z rodu Hronoviců. Později našli tito řeholníci mocného příznivce v osobě Arnošta II. z Pardubic, otce prvního pražského arcibiskupa.

V bouři husitské převorství toto bylo poškozeno a pobořeno r. 1421 na cestě vojsk žižkovských po východních Čechách nejspíše dne 29. dubna. Alespoň Crugerius dí: „Caeterum a Chrudima, enormibus illis perfectis, XXIX. Aprilis movere bustuarii husitae circumque circa diebus insequentibus, ante quam Lithomišium obsiderent, consuetis maleficiis sese infamaverunt, praesertim in ecclesiis ac minoribus monasteriis excindendis“⁴⁾ a Vavřinec z Březové zřejmě uvádí, že z jara roku 1421 spálil Žižka klášter v Pardubicích,⁵⁾ neboť, i když připustíme, že Vavřinec míní vlastně slovy svými klášter dominikánský v Pardubičkách, přece musíme doznati, že při všeobecném tehdy plenění v celém městě ani převorství cyriaků nebylo ušetřeno.

V Solnici při farním kostele od r. 1321 měli právo podací křižovníci zderazští a od r. 1359 křižovníci od sv. Kříže, t. j. cyriakové. Tito vykonávali však nejen v osadě úkony duchovní správy, ale zvelebovali město, pokud síly jich stačily. Alespoň přičiněním jich r. 1386 byla Solnice

²⁾ „Diplomatische Geschichte der aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Hauptstadt Prag“, 16. Sr. též Ekrt, II., 441.

³⁾ D. c., II., 1258.

⁴⁾ T. j. „Ostatně od Chrudimě po hrozném svém činu (upálení dominikánů na náměstí) dne 29. dubna hnuli se husité k Lito-myšli. Prve však, nežli toto město oblehli, v následujících dnech po celém okolí proslavili se svými skutky tak, že ničili kostely a menší kláštery.“ D. c., II., 171.

⁵⁾ D. c., II., 457. Místo „Pardubice“ píše však „Pardibub“.

nadána právem města Hradce a okolní šlechta nastavěla si v něm domy, čímž město samo nabylo nemalé důležitosti tak, že i hradbami a dvěma branami bylo opatřeno.

Při vypuknutí válek husitských solniční přídrželi se kalicha, kněze a mnichy upálili a byli věrnými spojenci sousedních orebitů v Třebechovicích. Kostel Stětí sv. Jana Křtitele stal se od té doby jevištěm bohopustého řádění. Katolíci z města musili se vystěhovati, nebo kráčet cestou svých duchovních správců ze řádů bratří kajících, t. j. pykati za své přesvědčení na hranici...

O převorstvích cyriaků v Nových Benátkách a Orlíku víme jenom tolik, že existovala⁶⁾ a že ve válkách husitských zanikla roku 1421, kdy řeholníci jich byli přepadeni a snad povražděni,⁷⁾ aniž bychom blíže cosi pověděti mohli. Stalo se tak za všeobecného tehdy ničení východních Čech.

V Sačanech u Ledče při farním kostele sv. Jana Křtitele třilo jim také v Žiželicích, rovněž ze XIV. století, dále Jablonci nad Nisou od r. 1356 u kostela sv. Anny, Držkově při kostele sv. Bartoloměje a Miličově u Kralovic při kostele svatého Petra a Pavla. O všechny tyto fary přišel řád zúplna, poněvadž po ujití bratří od sv. Kříže do Krakova nebylo, měli cyriakové právo patronátní již ve XIV. století, dále jakdo by jich proti husitským uchvatitelům bránil. Toliko v Jablonci, jak se zdá, přetrvala fara cyriacká všechny bouře tehdejší. Alespoň Ekrt píše: „R. 1421 zbořil husitský lid klášter sv. Kříže v Praze a i ostatní kláštery a fary jejich v Čechách zahynuly ve válkách husitských. Cyriakové v Nových Benátkách a prý i v Orlíku byli r. 1421 od husitů přepadeni a povražděni. Faru u sv. Kříže uchwátí nějaký tábořský kněz Pavel, jenž se oženil s bekyní a potom jehlařem byl,“ ale o Jablonci nevíme, že by kdy husité byli tímto městem vládli, nebo že by kdy byli vážně je, nebo jeho okolí ohrožovali. Z toho tedy soudím, ač písemných dokladů o tom není, že cyriakové v Jablonci u svého chrá-

⁶⁾ Hammerschmid, d. c., 205. Klášter v Orlíku, nalézající se na vrcholu u Brandýsa nad Orlicí, nad lesem Klopoty, jižně od města, vystaven byl kol r. 1296. Alespoň roku toho již se uvádí jako rozsáhlá budova s kostelem P. Marie a konventem 26 mnichů. Roku 1421 však vládl jim již Jan z Boskovic. Sr. Zdeněk Wirth: „Soupis památek...“, XVI., 9.

⁷⁾ Sr. Ekrt, II., 441.

mu Páně, ač s mnohou obtíží, setrvali a bouři husitskou přežili.

Ostří husitského rozmachu v klášteřích pražských křižovníků.

Do **C h e b u** byli pražští křižovníci uvedeni leta 1271. Když totiž roku předcházejícího celé město toto lehlo popelem, založila obec hned po zdolání zhoubných plamenů nový hospitál na prospěch chudých měšťanů a k podnětu královskému **svěřila** správu **jeho** českým křižovníkům s červenou hvězdou. Později byla těmto řeholníkům svěřena také duchovní správa u kostela sv. Bartoloměje, při němž byla zřízena křižovnická komenda. Za vpádu husitského do Chebska v letech 1429 a 1430 trpěla komenda tato jak na časném majetku svém, tak ve svých právech velice, ale vyvrácena nebyla, ježto stala se docela po delší dobu v těchto rozbouřených časech sídlem velmistrovým a útočištěm celé řadě bratrů, jichž komendy propadly zkáze...

Na předměstí v **K l a t o v e c h** byl pro křižovníky české založen hospitál r. 1288.¹⁾ Tehdy byla při něm zřízena také komenda. Ale roku 1419 klatovští oblíbili si učení Husovo, zbořili klášter a komendu s hospitálem a přidali se potom k bratrstvu táborskému. Tehdy zašel tu také klášter dominikánský, jenž byl zbořen a jehož bratři z města byli vyhnáni. Proto můžeme důvodně souditi, že křižovníky s červenou hvězdou podobný osud stihl. Bratři uchýlili se jednak do Prahy, kde v hospitále našli přístřeší a jednak rozešli se do hospitálů svého řádu v bližším okolí, nebo někteří ušli docela do Bavor.²⁾

Ve **Stříbře** založen byl pro české křižovníky hospitál s kostelem roku 1244 od krále Václava. Beckovský, který o tomto založení obšírně píše, dodává: „Král Václav farní kostel s právem patronátním, také s jiným příslušenstvím v městě Stříbře daroval špitálu křižovníků s červenou hvězdou, kteří teprve r. 1252 nazváni byli s červenou hvězdou, a to jak křižovníci, tak křižovnice, a ten jich špitál křižovnický, také všechny stříbrské křižovníky a jich lidi

¹⁾ Beckovský zmiňuje se o hospitálu tomto již před r. 1234 s udáním, že tehdy byl od Řehoře IX. připojen k špitálu sv. Františka Serafínského na Poříčí. (D. c., III., 475.)

²⁾ Sr. „Chron. univ. Prag.“, II., 37.; „Chron. Trebon.“, II., 50.

od všechněch obtížností osvobodil...“³⁾ V tomto hospitálu tedy působily i sestry křižovnického řádu, jak jasno z listu královského ze dne 28. prosince roku 1244, otištěného u Beckovského, kdež se nakazuje, aby dokonalou poslušností magistrovi špitála sv. Františka v Praze byli zavázáni jak duchovní bratři, tak také duchovní sestry v domě stříbrského špitála Pánu Bohu sloužící a v něm bydlící...⁴⁾

V bouřích husitských oblehl v lednu r. 1421 Žižka Stříbro, ale záhy odtud odtáhl ke Krasíkovu.⁵⁾ Za to dne 28. září r. 1426 opanoval město Přibík z Klenového a je částečně spálil.⁶⁾ Ale hospitál křižovníků i s komendou u kostela Všech svatých zůstaly neporušeny. Bratři města snad ani neopustili, jak dá se souditi ze zprávy Palackého o vzetí a spálení jeho dne 30. září roku 1426.⁷⁾

V Litoměřicích již roku 1257 připomíná se kostel Panny Marie před hradbami, při němž křižovníci s červenou hvězdou vedli duchovní správu. R. 1327 dostali tu také hospitál a později založili si komendu.

V květnu r. 1421 oblehl Litoměřice Žižka a litoměřičtí dne 29. téhož měsíce byli přinuceni poddati se pražanům a přistoupiti ke čtyřem článkům pražským.⁸⁾ Odtud nastal v městě tomto úplný převrat v poměrech náboženských. Kněží a mnichové, kteří zde dříve nalézali ochotného přijetí a pečlivé ochrany, musili utéci a litoměřičtí stali se „horlivými“ husity. Opuštěné kněžské statky zabavila obec. Mezi nimi byly také majetky hospitálu a komendy křižovníků s červenou hvězdou.

V Ústí nad Labem, kteréžto město vzniklo z bývalého podhradí za Přemysla II., a jež teprve okolo roku 1278 bylo ohraženo, měli křižovníci s červenou hvězdou hospitál a komendu asi z let 1280—1290.

V bouřích husitských bývalo město toto vícekrát ohrožováno od husitů. Také v letech 1424 až 1425 se tito při-

³⁾ Hospitál tento původně byl založen odměšťana stříbrského Oldřicha při kostele sv. Jakuba v Kladrubech a odtud do Stříbra přenesen. R. 1243 byl k němu připojen farní kostel. Sr. Tomek, I., 457., dále Beckovský, d. c., III., 471.

⁴⁾ D. c., III., 473.

⁵⁾ Zap, d. c., II., 882.

⁶⁾ „Ottův sl. n.“, XXIV., 245. uvádí, že se tak stalo již dne 4. března.

⁷⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 473. a 542.

⁸⁾ Sr. „Urkundliche Beiträge“, I., 98., 101., 106. a 122.

bližovali k Ústí. Když však saská posádka u Litoměřic plnila roku 1426, vytáhl proti Ústí Jakoubek z Vřesovic s pražany a tábory. Dobyvše měst k východu ležících, přilehli k Ústí ke sklonku měsíce května. Kateřina, kněžna saská, sebravši znamenité vojsko, poslala je k vybavení Ústí, avšak i husité se sesilovali. Když Němci dne 16. června se blížili, žádáno na nich, aby s jatými zacházelo se lidsky, což však tito hrdě zamítli. Tudíž kněz Prokop Holý, vrchní velitel, sešikoval se k obraně na Běhání, odrazil útok Němců a způsobiv v nich zmatek, hnal je, tepal a zabíjel. Nešetřeno nikoho, ani těch, kdo se poddávali. Potom bylo ztečeno město, vyplněno a vypáleno tak, že leželo pusto tři leta.⁹⁾ Jakoubek osadiv je zase, držel je do r. 1436.

Podobně vyličuje osud Ústí v době husitské i Feyfarřka: „Dne 16. června dobyli husité Ústí, povraždili jeho posádku a ubili všecko obyvatelstvo bez rozdílu pohlaví a věku. Město pak bylo vyplněno a spáleno tak, že tři leta leželo v ssutinách opuštěno a prázdno.“¹⁰⁾ S ním souhlasí Palacký,¹¹⁾ Hicke, Horčíčka,¹²⁾ Feistner¹³⁾ a j. Že ovšem při tomto husitském řádění osud křižovníků s červenou hvězdou jak v hospitále, tak v komendě byl smutným a že bratři všickni tehdy zahynuli, nemusím snad ani již připomínati.

V Kouřimi měli křižovníci s červenou hvězdou hospitál od roku 1338. Alespoň Hammerschmid dí: „Král Jan roku 1338, ve čtvrtek po svátku svatého Jakuba apoštola, daroval křižovníkům s červenou hvězdou hospitál v Kouřimi se vším příslušenstvím na věčné časy a darování toto stvrdil královským listem,“¹⁴⁾ ač první zmínka o hospitálu kouřimském s kaplí sv. Maří Magdaleny vůbec činí se již r. 1299. Náležel tedy hospitál tento původně městu a král Jan r. 1338 svěřil toliko správu jeho křižovníkům, a to proto, jak uvádí Podlaha,¹⁵⁾ že od osob světských, v obsluze nemocných méně sběhlých, byl nedobře řízen a spravován. Než ke konci XIV. věku dostal se hospitál zase z rukou

⁹⁾ Sedláček v „Ottově sl. n.“, XXVI., 246.

¹⁰⁾ „Doxan“, d. c., 44.

¹¹⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 464., 469.

¹²⁾ „Urkundenbuch von Aussig“, 101.

¹³⁾ „Geschichte von Aussig“, 52.

¹⁴⁾ D. c., 61.

¹⁵⁾ „Posvátná místa“, IV., 83.

řádu do správy obecní tak, že v bouřích husitských v Kouřimi křižovníků s červenou hvězdou již nebylo.

V Budějovicích patřil křižovníkům s červenou hvězdou hospitál asi od roku 1297. Alespoň císař a král český Karel IV. dne 2. ledna, jak uvádí Beckovský, potvrdil všechna obdarování křižovníkům s červenou hvězdou a také tehdaž špitál jich v Českých Budějovicích osvobodil ode všech daní a sbírek na něj uložených.¹⁶⁾ Hospitál tento přetrval bouři husitskou, ač utrpěl škodu na svých statcích. Byl útočištěm mnoha kněží a mnichů. Budějovice totiž zůstaly věrný katolické víře tak, že ani Žižka s vítězným vojskem svým se neodvážil jich dobýt. Více nežli 609 kněží a mnichů nalezlo tenkrát útočiště v městě tomto.

Roku 1352 podnikli křižovníci pražští založení nového hospitálu s kostelem v Sušici, k němuž král dal své svolení. Statky, které by k hospitálu tomu byly časem svým darovány, měli míti touž svobodu, jako statky hospitálu pražského.¹⁷⁾ Hospitál tento byl r. 1420, jak vypráví Borový, v ssutinu obrácen.¹⁸⁾

V Písku náležel křižovníkům s červenou hvězdou hospitál od r. 1351. Hospitál tento r. 1404 byl rozšířen z nadání Mikuláše Volyňského. Alespoň Hammerschmid dle Beckovského vypráví: „Karel IV. k žádosti Jindřicha, velmistra křižovníků s červenou hvězdou, darem přijal hospitál blahoslavené Panny Marie, jež Jindřich před Pískem blíže mostu, vedoucího přes Blanici, počal dle svolení Karla IV. pro sebe a své bratry řeholní stavěti zároveň s farním kostelem v Záhořici, blíže jmenovaného města se všemi lukami, lesy, mlýny, vším příslušenstvím a právem patronátním a daroval to na věčné časy řádu křižovníků. Mimo to tento hospitál písecký a všecky jeho pozemky, jež tehdy mu náležely, osvobodil ode všech daní a břemen a zároveň ustanovil, že obec písecká nesmí nikdy ani k němu, ani k jeho pozemkům, nebo lidem si nároků činiti. To vše bylo stvrzeno listem královským ze dne 30. ledna r. 1352.“¹⁹⁾

Po roce 1415 píseční přilnuli k učení Husovu a když došla zpráva o smrti krále Václava, rozbíjeli budovy duchovní, jak patrně ze zpráv o klášteře dominikánském, za-

¹⁶⁾ D. c., I., 277.

¹⁷⁾ Sr. Tomek, III., 120.

¹⁸⁾ D. c., 232.

¹⁹⁾ D. c., 62.

niklém již dne 20. srpna r. 1419.²⁰⁾ O zániku hospitálu křižovnického v té době se však ničeho bližšího nedovídáme,²¹⁾ poněvadž, jak se zdá, bratři tohoto řádu již r. 1404 při rozšíření hospitálu Písek opustili a hospitál sami vydali správě městské. Alespoň Mikuláš Volyňský nazývá se tohoto roku zakladatelem hospitálu městského.

Král Václav I. v první polovici XIII. věku vystavěl v Mostě hrad, na nějž přeneseny byly úřady kraje bilinského a pod hradem vysadil město, jež opevnil a v němž daroval hospitál s kaplí sv. Václava asi roku 1253 křižovníkům s červenou hvězdou. Tím vznikla zde později komenda tohoto řádu.

V bouřích husitských byl Most vícekrát obléhán,²²⁾ ale vždy marně. Zůstala tedy komenda mostecká bez pohromy až na zpuštění klášterních statků.²³⁾

Roku 1419 po českém šlechtici Janovi ze Zdenic stal se nejvyšším mistrem pražských křižovníků Mikuláš čili Mikeš, za něhož přikvačily hrůzy válek husitských mimo jiné i na sídlo jeho u sv. Františka v Praze. Krásný řeholní dům tento byl husity zničen již r. 1420.²⁴⁾ Bratři uprchli z Prahy až na Zbyňka, provisor, který po utišení prvních bouří vedl péči o chudé a nemocné v hospitále v jistém srovnání s purkmistrem a konšely staroměstskými, poněvadž hospitálu husité ušetřili.²⁵⁾ Bratři, z Prahy uprchlí, našli útočiště v komendách západních Čech, nebo ve Slezsku a na Moravě.²⁶⁾ Nejvyšší mistr uchýlil se do Chebu. Tomek alespoň dí doslova: „Jako jiní řeholníci byli také bratři řádu křižovnického s červenou hvězdou opustili Prahu, ale jak se zdá, ne všichni. Zůstali ve špitále jejich

²⁰⁾ Sr. Vavřinec z Březové, d. c., II., 342.; Balbín, „Miscel.“, IV., 121.

²¹⁾ Praví sice Borový, že křižovníci musili r. 1419 z Písku před tábory ustoupiti, ale zpráva tato nesouhlasí s pravdou. (D. c., 232.)

²²⁾ Na př. 4. ledna, 11. února, 24. dubna, 26. května r. 1426 atd.

²³⁾ Sr. Vavřinec z Březové, II., 491., Schlesinger, „Stadt- und Urkundenbuch von Brüx“, 49.; Cori, „Geschichte der königl. Stadt Brüx“, 81.; Frind, d. c., III., 304. a j.

²⁴⁾ Dr. Borový na př. píše: „Řád křižovníků s červenou hvězdou r. 1420 utrpěl velikou ztrátu, ježto od husitů byl ohněm zničen konvent pražský, teprve r. 1380 (po požáru r. 1378) nově vystavěn. (D. c., 231.)

²⁵⁾ Sr. Winter, d. c., 690.

²⁶⁾ Sr. Ekrt, d. c., I., 335.; Borový, d. c., 231.

hlavním u mostu na Starém městě provisor kláštera, bratr Zbyněk, a vedl péči o chudé a nemocné dále v jistém dorozumění s purkmistrem a konšely staroměstskými, nejspíš spolu s některými jinými bratry. Pražané však nicméně správu statků špitála vzali do rukou svých.“²⁷⁾ Zprávu tuto potvrzují Vavřinec z Březové²⁸⁾ a Beckovský, jenž píše: „Antonín, v moravském městě Mohelnici zrozený, tohoto roku 1558 posvětil kostel sv. Františka křižovníků s červenou hvězdou, který léta 1420 od kacírův žižkovské a pražské rotý veliké porušení vzal a 138 let pustý on státi zůstal a téhož špitála páni světští statkův se ujali, sami je řídíce...“²⁹⁾

V Sedleci (Zettlitz) v Loketsku obdrželi křižovníci faru s kostelem sv. Anny roku 1293. V dobách husitských utrpělo místo toto kol 7. června r. 1429 značnou zkázu při všeobecném pustošení Loketska.³⁰⁾ Byl-li kdo z křižovníků sedleckých tehdy ubit, není dokladů.

V Nové Roli či Rohlavě (Neurohlau), Lokti a Kynšperku, t. j. v Königsberku potvrdil křižovníkům právo patronátní pražský biskup Tobiáš, a to u kostela sv. Michaela, archanděla, sv. Václava a Nanebevzetí P. Marie. Kynšperk čili Králův Chlum byl totiž založen kol r. 1232 a Václav II. r. 1286 daroval tamnější kostel i s podacím jeho pražským křižovníkům u sv. Františka. O darování tomto povstal pak spor s klášterem valdsaským, ale křižovníci vyhráli.³¹⁾ V Lokti, a to na podhradí, daroval křižovníkům kostel sv. Václava s právem podacím Václav I. r. 1247. V dobách husitských však Loket, jež měl zástavou od císaře Zikmunda Půta z Ilburka, se proti husitům ubránil. Za to okolí jeho bylo zpustošeno. Tehdy většinou křižovníci z okolních míst uchýlili se do Lokte.

V Řevnicích obdrželi Křižovníci část této osady s farním kostelem od krále Václava I. r. 1253. Kostel tehdy býval farním. V Tachově kostel Nanebevzetí Panny Marie, založený na počátku XIV. století od pánů z Gutšteina, král Jan r. 1329 odevzdal křižovníkům. V Unhošti patřil kři-

²⁷⁾ D. c., IV., 172.

²⁸⁾ D. c., II., 360. n.

²⁹⁾ D. c., I., 245.

³⁰⁾ Sr. Palacký, „Urk. Beitr.“, II., 39. n., 61., 67. Též Schlesinger, „Chron. d. St. Elbogen“, 53. n.

³¹⁾ Sr. Beckovský, d. c., I., 275.

žovníkům kostel sv. Petra a Pavla od roku 1329, Václaví-
cích od roku 1271 darováním královny Kunhuty, Kar-
lových Varech od r. 1355, Živhošti od r. 1271,
Pšově od r. 1374, Vrbově pod Mělníkem od r. 1253
a Mariánském Chlumě od r. 1384. O osudech však
jednotlivých kněží při těchto kostelích v bouři husitské,
nemáme zpráv. Toliko o Tachově víme, že byl r. 1427 husity
dobyt a že táboři zle tam řádili.

V Praze patřily křižovníkům kostel u svatého Jin-
dřicha od r. 1351, u sv. Petra od r. 1235, u sv. Valentina
od roku 1253 a u sv. Štěpána od r. 1351.³²⁾ V bouřích hu-
sitských dostal se chrám sv. Jindřicha v moc husitskou
velmi záhy.³³⁾ Totéž dá se říci též o kostele u sv. Petra,
neboť již o posvěcení r. 1419 husitští osadníci zmocnili se
fary a dosadili k ní svého kněze, jenž pod obojí podával.³⁴⁾
Podobně stalo se r. 1420 s kostelem sv. Valentina³⁵⁾ a před
tím roku 1419 s kostelem sv. Štěpána,³⁶⁾ při němž dne 30.
června tamnější farář Jan byl od táborův oběšen. Alespoň
Borový píše: „Roku 1419 odňat byl křižovníkům chrám sv.
Štěpána, ježto se tamnější farář, křižovník Jan, byl neohro-
ženě protivil husitům, již do chrámu vniknouti usilovali.
Farář byl od husitův oběšen a chrám straně pod obojí
odevzdán. Rovněž i farní kostely u sv. Petra a sv. Jindři-
cha odejmuty jsou křižovníkům a zůstaveny husitům.“³⁷⁾

Tomek ovšem smrt faráře svatoštěpánského Jana, jak ji
také dotvrzují Cochlaeus a Hammerschmid docela na dvou
místech,³⁸⁾ upírá z důvodu, že o ní není žádné zmínky ve
spise „De origine Taboritarum“ a ani u Prokopa písaře,
ale důvod³⁹⁾ tento mnoho neznamená, poněvadž dle tohoto
nazírání na dějiny musili bychom prostě polovici, anebo
snad i více dějinných fakt pomíjet. Ostatně rozzuřenost
lidu pražského při této příležitosti mluví spíše proti Tom-
kovi...

³²⁾ Sr. Zap, II., 289., kde se uvádí datum 28. února, jak pro
kostel sv. Štěpána, tak sv. Jindřicha.

³³⁾ Ekrt, II., 7.

³⁴⁾ Ekrt, II., 32.

³⁵⁾ Ekrt, II., 384.

³⁶⁾ Ekrt, II., 107.; „Kirchenlexikon“, VII., 1116.; „Chorherren-
buch“, 374.

³⁷⁾ D. c., 232.

³⁸⁾ Prodromus, 243. a 253.

³⁹⁾ D. c., III., 640., v poznámce.

N a M o r a v ě, jak zdá se, všechna sídla řádu pražských křižovníků zůstala bez značnější pohromy. Pravím bez značnější pohromy, poněvadž při husitských výpravách do této země zajisté na statech utrpěli křižovníci i tu větších nebo menších pohrom. Statky kolem Znojma, jež, jak známo, bylo jedním z hlavních sídel katolické obrany proti husitským nájezdům, netrpěly ovšem tak, jako statky v jiných končinách markrabství. To zejména platí o Dačicích, jež r. 1398 staly se majetkem pánů z Hradce, a tím jejich okolí vítaným místem zhouby husitské, ač-li vůbec pražští křižovníci tu něčeho měli. Vypráví sice Beckovský, že roku 1217 stal se rektorem křižovníků hloupětínských Albert ze Šternberka, jenž po dvaceti letech rektorství obdržel název mistra,⁴⁰⁾ jak jasno z listu papeže Řehoře IX., jímž tento r. 1238 potvrzuje majetek řádový v Dačicích na Moravě,⁴¹⁾ ale poněvadž odjinud zpráva tato nedochází podpory, nedá se s jistotou sídlo křižovnického řádu v Dačicích prokázati.

Totéž, co o Moravě, dá se do jisté míry říci i o S l e z s k u, pokud se ovšem jedná o statky, hospitály a sídla pražských křižovníků. Vždyť Vratislavě se husité vlastně ani nezmocnili a jen roku 1423 dne 1. května vypálili její předměstí a kostel a faru u sv. Mikuláše. Za to v B o l e s l a v i či v Boleslavci dne 18. června 1429 zle řádili. Tu měli křižovníci své sídlo od roku 1261. **Ale husité zmocnivše se města, je spálili a mimo jiné kořisti 200 zajatých Slezáků do Jaroměře přivedli.** Tehdy farář boleslavský, Jan Schweidnitz, s mnoha kněžími a celou řadou měšťanů byli ubiti nebo spáleni.⁴²⁾ Že při tom přišli o život i křižovníci, rozumí se samo sebou. Opakem zase v I n o v r o c l a v i, kdež měli křižovníci pražští s červenou hvězdou sídlo své od r. 1268, M i n s t e r b e r c e, kdež sídlili od r. 1282, S v í d n i c i, kdež působili od r. 1283, L e h n i c i, kdež obsluhovali nemocné v hospitále od r. 1288, B ř e š t i K u j a v s k é m, kdež patřil jim klášter od r. 1294 a Ž i t a v ě, kdež obdrželi hospitál roku 1352, udrželi se tito řeholníci přes celé rozbouřené století válek husitských, byť s mnohou škodou a mnohým utrpením. Tak na př. v Lehnici roku 1430 dne 20. června při řádění husitů byl jim sice hospitál vyloupen, obrazy roz-

⁴⁰⁾ D. c., I.³, 475.

⁴¹⁾ V originále se dří: „In confirmatione villae Dathsitz in Moravia.“

⁴²⁾ Sr. Zap, II., 1092.; Rositz, „Schr. rer. Sil.“, VI., 161.

třískány, chrám zpustošen, ale bratři vytrvalí tu přece.⁴³⁾ Podobně i jinde. Slovem, doba husitská i ve Slezsku byla pro řád pražských křižovníků, jako pro duchovní řády vůbec, dobou pronásledování a útisku i tam, kde bratři nebyli právě vojsky husitskými vražděni a upalováni ať již z příčin jakýchkoliv, anebo z důvodů nám historickými záznamy utajených.

Tu platí zajisté překrásné slovo jesuity Jansena, jenž prostě dí: „V bojích husitských ocitl se řád pražských křižovníků s červenou hvězdou téměř v úplném rozkladu. Mateřský dům v Praze byl rozbořen. Většina komend a skoro všechny hospitály ve venkovských sídlech byly od mateřského domu odervány a přemnohé navždy v troskách pochovány.“⁴⁴⁾ Tak označili husité překrásné dílo blahoslavené Anežky Přemyslovny, tak vážili si řádu, který z české krve vznikl, který v Praze z malých počátků povznesl se po všech zemích koruny svatováclavské, tak zuřivost husitská uměla pro zachovávání „zákona Božího“ hubiti dílo české a utloukati české lidi pouze proto, že byly katolíky...

* *
*

V běhu XV. století, jak krátce sice, ale významně dí Palacký, povstale nepokoje a války husitské ničemu tak škodné nebyly a v ničem proměny větší nezpůsobily, jako v postavení veškeré římsko-katolické hierarchie, jejížto celé ústrojí zrušily na dlouhý čas.⁴⁵⁾ A že pravdu má tento dějepisec, toho dokladem jsou trosky všech řádů křižovníckých, jež v zemích českých po slavných dobách Václava I. a Karla IV. pozůstaly, neboť, napsal-li již Cochlaeus, tedy cizinec, jemuž dějiny katolické církve v Čechách zajisté srdce málo tísnily, o době Václava IV.: „Certe quod haeresis Viclephi ex Anglia, ubi orta, nunquam viguit aut praevaluit, in Bohemiam sub hoc rege introducta fuit, per quam non solum celeberrima perit universitas, praecipuum regni decus, verum etiam catholica religio, quae tum maxime florebat, ita cecidit, non absque infinita et animarum et corporum iactura, ut non possit facile in pristinum statum unquam resurge-

⁴³⁾ „Scrr. rer. Siles.“, VI., 176.

⁴⁴⁾ D. c., VI., 1116.

⁴⁵⁾ D. c., II., 456.

re“⁴⁶⁾ jak asi byl by zalkal týž dějepisec, kdyby byl podrobněji krácel po stopách, a řeknu hned krvavých a žhavých stopách, vojů husitských v zemích českých a srovnával dílo jejich s dobou předhusitskou...

Praví sice Tomek: „Během času vnikly v celém způsobu tehdejší správy církevní rozličné vady a nešvary, které se při velké části duchovenstva čím dále tím více rozmáhaly, až měly za konečný následek velké převraty v zemi české jak ve společnosti církevní, tak i ve světském řádu,“⁴⁷⁾ ale nesmí se přece také zapomínati na to, co sám týž Tomek o něco dále připomíná, že statuty Arnoštovými nařizovala se velká přísnost v kárání při osobách duchovních,⁴⁸⁾ t. j. že sice v církvi, a tím ve společnosti lidské tehdy vady a nešvary byly, ale že církev sama všemožně usilovala o odstranění těchto vad a nešvarů a že zajisté by byla svou vnitřní silou zanedlouho obrodila se tolik, aby s dobrým svědomím stala se národu českému tím, čím dle vůle Kristovy v předcházejících stoletích mu byla, totiž sloupem a utvrzením pravdy...

A z tohoto-li zorného stanoviska hledíme na dobu husitskou v jejím největším rozmachu, tedy v době, kdy celá řada duchovních domů byla již v ssutinách a ty, jež posud se uchránily, denně mohly podobně zajíti, v době, kdy katolický kněz a zvláště řeholník byl vydán v plen, kde komu, jak svou ctí, tak majetkem a životem, musíme, což ostatně v dobách našich vážní dějepisci všeobecně uznávají, dobu tuto, tak nešťastnou a nepříznivou všemu vyššímu a ušlechtlejšímu snažení, s bolestí a vnitřním rozechvěním přičísti v řadu sice dle zevnějšku let slavných a světových, ale dle vnitřní hodnoty v postup roků málo prospěšných a úspěšných. Vždyť přece rozvrat, a ten v dobách husitských vskutku nastal, ve věcech duchovních, hospodářských a sociálních nikdo nepředpojatý nemůže nikdy nazývati úspěchem...

⁴⁶⁾ T. j. „Jest jisto, že za tohoto krále (Václava IV.) kacířství Viklefovo z Anglie, kde vzniklo, ale nikdy se nevzmohlo a nerozkvetlo, do Čech bylo uvedeno a jím nejen nejslavnější zašle universita, obzvláštní to okrasa království, ale i náboženství katolické, jež tehdy velice kvetlo, na tolik upadlo za nesmírně škody duchovní i tělesné, že vůbec nemohlo tak snadno v dřívější stav se navrátiti.“

⁴⁷⁾ D. c., III., 237., 237.

⁴⁸⁾ D. c., III., 247.

Na zříceninách a troskách.

„Mužové vytrvalí, kteří buď vyhnanství, nebo žalář, nebo smrt pro zákon Kristův statečně podstoupí i, napsal Eneáš Silvius v předmluvě svého díla „Historie česká“, již vydal pro krále aragonského Alfonse, panující s králem svým v nebi, jásající nad cizím vítězstvím. A takových se v Čechách zrodilo mnoho tisíc. Neboť jako zběsilost husitů české jméno zhanobila, tak zase stálost statečných mužů ve víře je oslavila. Není země, z níž by za našich časů vyšlo více mučedníků Kristových, jako z Čech. Jest známo, že mezi nimi byl rytíř, narozený ze vznešených rodičů, který chycen byv od husitů a postaven nad ohněm, raději snesl pálení nejprve na chodidlech, pak na holeních, potom na kolenech a kyčlích a konečně na ostatních částech těla, než by byl se šílenstvím jejich souhlasil. Podivuhodné jest, co se za naší doby v Čechách vyskytlo, ať už v míru nebo ve válce“,¹⁾ a dějepisec Thurmair, zvaný obyčejně Aventinus,²⁾ ve spise „Annales Boiorum“ vážně tvrdí, že Žižka s tábory nejméně 550 klášterů vyvrátil a nesmírný počet kněží povraždil. Týž ještě dodává, že Žižka sám 500 kněží palčátem ubil a že v ubíjení tomto, ač slep, nalézal největší a nejjemnější uspokojení své duše,³⁾ neboť jednou rukou, jak mívával ve zvyku, držel sluhy Páně za hlavu⁴⁾ a druhou je usmrcoval.

Byť tato zpráva Aventinova došla v Čechách právem od času Palackého jisté korektury, přece jak sama, tak zvláště slova Silviova velmi přílehavě naznačují rozmach husitský v letech podvacátých století patnáctého. Tehdy, a tomu každý musí přisvědčiti všeobecně, se prostě v řadách katolických kněží a zvláště mnichů řádilo a vraždilo a ti, kdož tak činili, málo anebo zhola a naprosto vůbec se netázali svědomí po oprávněnosti těchto činů, zatím co ubíjení stávali se v nejlepším slova smyslu vznešenou obětí svého přesvědčení a své lásky k církvi. Škoda, že Eneáš Silvius neoznačil plným jménem onoho rytíře, jenž tak neohroženě i v ohni vyznával Krista a jenž ve svém utrpení povznáší

¹⁾ Vydání Vičarovo, 6.

²⁾ Narodil se r. 1477 a zemřel 1534.

³⁾ „Summas et tenerrimas delicias habebat“, praví originál.

⁴⁾ T. j. dle latinského textu „sacerdotum coronam“ vlastně za pleš či tonsuru.

se vysoko nad samého mistra Jana z Husince, a to již z toho důvodu, abych o jiných nemluvil, že muka jeho trvala dlouho, kdežto muka Husova v posledním okamžiku došla krátce a téměř bezbolestně svého konce. Alespoň všichni dějepisci, kdož o smrti Husově psali, v podobném smyslu, ovšem co do podstaty, se vyjadřují.

Ale škoda tato ještě v jiném směru dá se stopovati. Právě-li totiž **Silvius**: „Inter quos equitem fuisse non est ambiguum“⁵⁾ a uvážíme-li, co tehdy rytířů nosilo roucho řádové, jak z dějin řádů rytířských a křižovnických v Čechách v době předhusitské jest jasno, není zajisté pravdě nepodobno, že rytířem tímto byl některý český křižovník, ježto světská česká šlechta, zejména nižší, většinou přešla tehdy v řady husitů, aby se statky klášterů obohatila. Proto bez uzardění a ve jménu „zákona Božího“ vraždila a loupila i členy své vlastní krve a svého stavu, jež ve zdích klášterních, anebo v rouše řeholním byli dopadeni...

Husitům pak v dobách revoluce XV. věku ze řádů křižovnických podlehly v zemích českých následující kláštery a domy, mnohdy i s celým svým příslušenstvím, t. j. kostely, statky a majetkem všeho druhu vůbec, a to z proslaveného řádu johanitského: dne 8. května 1420 klášter svatomářský v Praze, ale řeholníci se zachránili; dne 9. května 1420 kostel sv. Prokopa a řeholníci snad se zachránili; po 6. lednu 1424 klášter v Českém Dubě a řeholníci všickni byli ubiti; o květné neděli r. 1421 klášter v Kadani a řeholníci byli vesměs ubiti; v květnu roku 1427 klášter v Hiršfeldě a řeholníci byli vesměs ubiti; v prosinci r. 1428 hospitál v Kladsku, ale řeholníci se zachránili; neznámého dne a roku komenda v Píčině, ale řeholníci se zachránili.

Dále ze řádu německých rytířů v bouři husitské zašly: počátkem května r. 1420 komenda u sv. Benedikta v Praze, ale řeholníci se zachránili; po 20. dubnu r. 1423 komenda v Miletíně, kdež řeholníci všickni byli ubiti; dne 23. dubna r. 1421 komenda v Drobovicích a řeholníci všickni byli ubiti; o květné neděli r. 1421 komenda v Chomutově a řeholníci všickni byli ubiti; dne 9. ledna r. 1422 komenda v Německém Brodě a řehol-

⁵⁾ T. j. „Jak jest jisto, byl mezi nimi rytíř...“

níci všickni byli ubiti; neznámého dne r. 1434 komenda v Jindřichově Hradci a někteří řeholníci byli ubiti; dne 26. června r. 1420 komenda v Hradci Králové a řeholníci všickni byli ubiti; dne 14. února r. 1421 hospitál v Plzni, ale řeholníci se zachránili; neznámého dne r. 1423 komenda hoštěradická na Moravě a řeholníci byli asi ubiti; neznámého dne roku 1423 komenda krumlovská také na Moravě, ale řeholníci uprchli.

Mimo to ze řádu strážců Božího hrobu zanikly: 6. srpna 1420 klášter na Zderaze v Praze a někteří řeholníci byli pobiti; dne 6. srpna 1420 hospitál sv. Václava na Zderaze a někteří řeholníci byli pobiti; asi 6. srpna 1420 hospitál sv. Lazara v Praze a řeholníci byli asi ubiti; v květnu r. 1421 hospitál v Úpě, ale řeholníci se zachránili; neznámého dne roku 1421 klášter panen ve Světcí, ač panny se zachránily, ale někteří řeholníci byli ubiti.

Ze řádu cyriáků v bouřích husitských zhynuly následující domy: Roku 1419 klášter sv. Kříže v Praze, ale řeholníci v čas uprchli; dne 29. dubna 1421 převorství v Pardubicích, ale řeholníci se asi zachránili; neznámého času převorství v Solnici a řeholníci byli ubiti asi všickni; neznámého času převorství v Nových Benátkách a řeholníci ubiti asi všickni; neznámého času převorství v Orlíku a řeholníci byli ubiti asi všickni.

Konečně z domů řádu pražských křižovníků s červenou hvězdou v zuřivé vichřici husitské byly poškozeny, neb zmizely následující: roku 1419 hospitál v Klatovech a řeholníci byli vyhnáni; dne 29. května r. 1421 hospitál v Litoměřicích a řeholníci byli vyhnáni; neznámého dne r. 1426 hospitál v Ústí nad Labem a řeholníci všickni byli pobiti; neznámého dne r. 1420 hospitál v Sušici a řeholníci všickni byli pobiti; roku 1420 klášter u sv. Františka v Praze, ale řeholníci uprchli; kol 7. června roku 1429 kostel v Sedleci a řeholníci asi byli ubiti; roku 1427 kostel v Tachově a řeholníci asi byli ubiti; roku 1419 kostel sv. Štěpána v Praze a farář byl oběšen; roku 1419 kostel sv. Jindřicha v Praze, ale řeholníci utekli; roku 1419 kostel sv. Petra v Praze, ale řeholníci utekli; roku 1420 kostel sv. Valentina v Praze, ale řeholníci utekli; dne 18. června 1429 klášter v Boleslavi ve Slezsku a řeholníci všickni byli ubiti; dne 20. června

1430 hospitál v Lehnici, ale klášterníci byli uchráněni smrti.

Ostatní domy všech křižovníků, jež přestály bouři husitskou nezůstaly zajisté bez pohrom vnitřních a vnějších. Alespoň statky jejich nastalým rozvratem sociálním tolik vytrpěly, že po přejití jeho nezůstal ani stín bývalé jich spořádanosti, prosperity a slávy. Kostely na statech těchto byly vesměs ve stavu velmi zuboženém. Dvory vypáleny a v ssutinách. Lidu málo a neukázněného. Slovem, nastal všude rozvrat, jenž neměl ničeho podobného v dobách dřívějších. Spousta duchovní i hmotná zela na všech stranách...

Kolik českých křižovníků tehdy zahynulo ať již johanitů, německých rytířů, strážců Božího hrobu, nebo cyryáků a křižovníků pražských s červenou hvězdou, nedá se numericky pro chudost zachovaných zpráv vůbec stanovit, ale možno přece jakousi představu o tom si **učiní** dle členů a jich počtu v jednotlivých komendách, hospitálech, klášteřích, převorstvích a konečně i na různých klášterních farách před husitskými vojny a pak také dle zbytků z bývalého majetku, jež jednotlivým domům po celém půl století zůstaly. Zbytky tyto jsou tak nepatrné, že v úvaze jich zůstává a zůstane vždy pravdou, že bouře husitská nejen katolickou církví zalomcovala, ale byla by vyvrátila ji, kdyby vůbec to možno bylo, v Čechách téměř z kořen. Scházelo již jen něco málo a země, kdys tak eminentně katolická, byla by se stala v důsledcích husitství téměř zcela protikatolickou.

* * *

„Z rytířských řádů obrat husitský nejtíže zaplatili rytířové němečtí. Smrtelnou ránu vlastně obdrželi již před vojnou tím, že král r. 1414 statky jich pronajal. V kterých husitských městech řád měl komendu s farou spojenou, všude vojnou zanikla komenda i fara. V některých místech na severu českém mezi Němci, v Chomutově, Bílině, v Chebě a j. živořil řád, ale ani tu nezůstal všude. Chomutov ztratil dlením XV. věku a landkomtur neměl pak residence. Určili za stolicí komendu v Opavě r. 1460. Reformace luterská řád v těch končinách zničila docela. V Plzni držel řád patronát hlavního kostela až do r. 1546; potom přešla

kolatura na obec a arciděkanství přeneseno ke kostelu hlavnímu. Plebán plzeňský Mat. Švihovský pokládá se za posledního landkomtura v Čechách. V Jindřichově Hradci poslední zmínka, že fara německým řádem byla obsazena, je z roku 1441⁶⁾. Tak suše vyličuje trosky z bývalé slávy rytířů německých Winter.⁶⁾ A Tomek poznamenává ještě kratěji: „Řád rytířů německých, kterým náležel kostel farní sv. Benedikta na Starém městě, po spustošení jeho a zabavení statků více se do Prahy nenavrátil.“⁷⁾ Hle, jaké ovoce zrodily náboženské boje!

„Řád svatojanský, pokračuje Winter dále, ubránil se husitské bouři jen v Strakonících. Pražský klášter, druhdy sídlo velikého mistra, když zase povstal ze svého zpustnutí a zachuzení, stal se pouhým převorstvím, v němž pobývalo kněží málo. Nejvyšší představení řádu janského v zemi zůstávali odtud v Strakonících. Svatojanští vrátili se též do Chomutova, do Kadaně; o kláštery a komendy však přišli větším dílem.“⁸⁾ A Tomek připomíná: „Statky kláštera Matky Boží konec mosta na Malé straně křižovníků svatojanských někdy veliké byly všecky rozébrány a zůstávaly v rukou pánů a zemanů strany podobojí...“⁹⁾ Opětně důkaz, proč vlastně česká šlechta tolik nastavovala prsa v bojích husitských.

„Křižovníci s červenou hvězdou v husitské bouři ztratili, jak jsou nová slova Wintrova, nejprv správu jmění, kolem Prahy ležícího. Pražané zřídili k tomu jmění úředníka svého. Jináč někteří členové řádu zůstávali v domě; velmistr ušel do Cheba a zdá se, že nebyl za svého chebského exilu od pražských členů poslouchán, neboť r. 1437 musil je císař napomínati, aby se mu poddali. Zůstalo tak až do Ladislava krále, kdy se vše i správa jmění navrátila v starý způsob. Kromě několika pražských far ztratili křižovníci špitály a komendy v Litoměřicích, v Ústí labském, v Kouřimi, ve Stříbře, v Sušici a j. Zůstaly jim komendy a fary u sv. Hippolyta na Moravě, v Mostě, Chebě, Chlumu, v Lokti, ve Varech, Kynšperce, Tachově, Sedlci s Rolí a ještě některé nemnohé jmenují se na Moravě.“¹⁰⁾ A Tomek nazna-

⁶⁾ D. c., 695.

⁷⁾ D. c., IX., 147.

⁸⁾ D. c., 695.

⁹⁾ D. c., XI., 145.

¹⁰⁾ D. c., 695.

čuje ztráty křižovníků pražských prostě vypočítáním těch, kdož r. 1460 na shromáždění pražském zastupovali celý řád, řka: „Vedle nejvyššího mistra Jana Hulce přítomni byli probošt hory sv. Hipolytu na Moravě, komendatoři z Chebu a Mostu a 9 farářů téhož řádu, sedlecký, loketský, kynšperský, chlumský a rolský z Čech, tvrdkovský, hode-
nický, mašovický a popovický z Moravy. R. 1500 v podob-
ném shromáždění uvádí se také farář karlovarský.“¹¹⁾

„Křižovníci Božího hrobu po vojně vrátili se, pokud známo, do Mostu a do Prahy na Zderaz. Novoměstští jim přáli tak, že se z velikého úpadku přec poněkud vyzdvihli. Panny strážkyně Božího hrobu vrátily se do Světce, ale za všecken čas panny bály se do kláštera toho vstupovati, poněvadž byl v „poli“ tedy bezbranný“, dí znovu Winter.¹²⁾ A Tomek uvádí: „Křižovníci Božího hrobu vrátili se záhy ku klášteru na Zderaze, který byl vypálen a opravovali dle možnosti příbytky své, ač u veliké nouzi...“¹³⁾

„Fratres de poenitentia martyrum“ vyskytují se r. 1443 v Solnici na nedlouho“, konečně hlásá Winter.¹⁴⁾ A Tomek připojuje: „O klášteře někdejších bratří kajících při kostele sv. Kříže většího na Starém městě nemáme žádné zmínky až teprve pozdější vypravování Hájkovo, že by jim král Jiří roku 1470 byl pobral jejich poklady peněžité, oni pak následkem toho že se podtají vystěhovali do Polska; což však zdá se býti smýšlenkou.“¹⁵⁾ Zmizeli tedy wojnou husitskou cyriaci z Čech nadobro právě tak, jako němečtí rytíři, kdežto ze řádu strážců Božího hrobu, johanitů a křižovníků pražských zůstali tu jen málo kteří.

Při tom, jak dobře uvádí Tomek, hmotná moc duchovenstva řeholného byla téměř z kořene vyvrácena zástavami císaře Zikmunda a zabavením statků zemských na venkově od pánů a rytířů českých obojí strany náboženské, kterým držení statků těchto bylo zabezpečeno zápisy Zikmundovými před jeho přijetím na království i po čas potomního panování jeho. I nejbohatším někdy klášterům zůstala jen skrovná část někdejšího majetku, z jehož důchodů bylo jim jen stěží částečně obnovovati a opravovati stavení

¹¹⁾ D. c., IX., 152.

¹²⁾ D. c., 696.

¹³⁾ D. c., IX., 147.

¹⁴⁾ D. c., 696.

¹⁵⁾ D. c., IX., 157.

kostelů a klášterů vypálených, aneb pobořených.¹⁶⁾ To platí o všech předhusitských řeholích v Čechách vůbec.

Uvážíme-li ještě, že hmotným zničením řeholního duchovenstva, t. j. zabráním jeho statků a vybitím celých klášterů, jevil se ve všech řeholích nedostatek členstva tak, že jednotlivé řády nemohly obsazovati ani far jim příslušejících¹⁷⁾ a katolický lid takto byl vydán, nemaje duchovního správce, i v ohledu duševním na pospas kněžím kališnickým, teprve chápeme jasně, proč po vojně bylo v Čechách tak malé procento lidu katolického. Vždyť nebyla to vlastně touha po husitství, anebo vnitřní náboženská cena tohoto bludu, jež přemnohé zlákaly do řad církve kališné, ale prostě nedostatek katolického kněžstva a nábožensky upevněná duše česká, nežli by byla zůstala bez kněze vůbec, raději přiklonila se ke knězi jakémukoliv, třeba i bludaři... A to vlastně je příčinou, na níž posud nedostatečně bylo v českých dějinách poukázáno, proč husitství získalo tolik českých duší. Slovem násilí a moc, jež v dobách husitského rozmachu vyvraždily a ožebračily řeholní katolické duchovenstvo, přivodily spolu vzrůst církve husitské, ale zároveň vtiskly ji první známky zániku na vzdorovité její čelo.

VI.

O vzniku a působnosti řádů žebrevých.

Po vynikajícím Řehoři VII. následovali na trůně papežském Hadrian IV. (1154—1159), Alexandr III. (1159—81) a všecky své předchůdce předčící Innocenc III. (1198-1216), vládci nejen mysli vznešené, mravů bezúhonných, mohutní vůlí i skutkem, ale i hierarchové ducha apoštolského, jichž jediným cílem bylo povznesení církve a povýšení její do řádu, jenž jí z vůle Syna Božího náležel. Tím přivedli papežové titč římský primát z ustavičného postupu k takové plnosti moci, že jemu bezděky podrobovali se nejen věřící, ale i trůny s jich panovníky na celém světě. Papežství dosáhlo tehdy vrcholu dějinné slávy a nejvyššího dějinného bodu moci své. Ale sotva veliký Innocenc

¹⁶⁾ D. c., IX., 133.

¹⁷⁾ Tím ztratili na př. strážci Božího hrobu podací právo u 5 kostelů pražských a 23 venkovských, cyriaci u 5 kostelů venkovských atd.

III. zamhouřil na věky oči, počaly se záležitosti církve brátí jiným řádem. Na stoličce papežskou totiž dosedali muži již menších schopností, nežli velicí jich předchůdci, ducha spíše prostého a vůle povolnější. A následek toho se záhy dostavil. Církev počínala ztráceti svá svatá práva, jednotlivé svazky v ní se více a více uvolňovaly, až nadešly doby, kdy Řím a papežský trůn staly se hříčkou osobních choutek jednotlivců jak ve sboru kardinálském, tak v řadě evropských panovníků. Slovem po slavných dobách Řehořových a Innocencových nadešla doba úpadku až osudného, kdy důstojnost papežskou mimo řádného nástupce sv. Petra osobovali si muži jiní tak, že svět dočkal se chvíle až „tří papežů“...

Jest pochopitelné a jaksi samozřejmé, že v době nejmohutnějšího a nejvýraznějšího vládce v církvi, papeže Innocence III., i jednotlivá zřízení její nabývala ducha tohoto muže, že tedy vše v té době pospíchalo za cílem tak krásným a vznešeným, za nímž v první řadě se ubíral papež sám čili, jak naznačují sami odpůrci církve, že papež Innocenc III. dovedl časový proud po „apoštolském životě“ podržiti zájmům církve a tím zároveň postaviti hráz vzrůstajícímu se proticírkevnímu smýšlení.¹⁾ Proto nepřekvapí, že právě v tu dobu vznikly žebravé řády, t. j. klášterní společnosti, jež umínily si vše konati jen pro zmohutnění církve a za tou příčinou žíti z almužen.²⁾

Řády žebravé, po latinsky zvané „Ordines medicantium“³⁾, jichž zakladateli byli dva velicí světci, sv. František z Assisi a sv. Dominik, vznikly, jak překrásně píše Fehr, jako mnohé jiné instituce církevní, z časových potřeb a

1) Sr. protestantsko-liberální Brockhausův „Konversations-Lexikon“, 14. vyd., II., 913.

2) Užívám slova „Řeholníci řádu žebravých“, jak činí všechny české spisy dějepisné, ač vyznávám, že slovo to je pouhým překladem latinského „Ordines mendicantium“, že neodpovídá zcela latinskému výrazu a že v češtině bychom měli říkati a psáti spíše „Řádové chudobní“, poněvadž jich členové nezavazovali se dle své ústavy (řehole) k žebrotě, ale k chudobě. Než zvyk nabývá časem práva.

3) Ojedinele místo „Medicantium“ řády tyto slují „Terminantium“ od latinského slova „terminare“, což značí obcházeti, tedy jako bychom řekli řády sběratelské. Za tou příčinou i domy jich slují „Terminationes“, ač „Terminantes“ by vlastně měli slouiti jen ti bratři, kdož almužny sbírali na rozdíl od těch, kdož buď pro churavost, aneb cokoliv jiného, sbírek se neúčastnili.

poměrů. Počátkem totiž třináctého století hrozilo církvi mnoho trpkých ran, a to tím, že při všeobecném zápalu lidstva pro vše apoštolské a asketické někteří sektáři, jako katarové a valdští, přemnohé z věřících svedli na cestu nevěrnosti k nevěstě Kristově. Řád benediktinský ovšem v těch dobách již byl prožil veliké množství vnitřních přeměn, ale proti časovému zlu neměl žádného prostředku, ač hrozící odpad od církve při poměrech takých, jež panovaly u světského duchovenstva, nezbytně vyžadoval zasažení některého řádu v duchovní správu a poučování lidu, a to takového řádu, který by, opíraje se o auktoritu církve, věnoval jí všechny své síly a přísnou mravností, chudobou a odříkáním nad kacíře vynikl, námitky kacířské proti církvi vyvrátil a při plnění duchovních povinností pěstoval přísnou askesi.⁴⁾

Stejným způsobem vykládá vznik mendikantů i český historik L a d i s l a v D v o ř á k řka: „Úpadek kázně kleru vůbec a klášterníků zvláště ve středověku nastalý, když duchovní řády časem ohromných statků nabyly, dal podnět k založení řádů žebravých. Spisovatelé tehdejší stěžují si, že klerus řeholní oddán jest přemnohým neřestem, mezi nimiž první místo zaujímala nezdrželivost duchovenstva, jež coelibátu málo dbalo. Rozumí se, že ihned povstali reformátoři, avšak, ač právem za příčinu znemravnělosti pokládali bohatství, upadli v druhou krajnost, kladouce radu evangelickou o chudobě za nutnou podmínku dojítí věčného spasení. Když pak k tomuto bludu přistoupily bludy čím dál horší, bylo nutno ukázati, že má církev ve svém lůně věřící, kteří dovedou bohatství postrádati, od pravé nauky církevní se neuchylujíce.“⁵⁾

A hle, tyto požadavky v celek spojily žebravé řády. Členové jich alespoň, spoléhajíce ve všem na prozřetelnost Boží, nemínili příliš pečovati o vezdejší potřeby své, ale žíti z almužen. Při tom ovšem nešlo jim snad pouze o uhájení života, ale mnohem více, a na to sluší při mendikantech vždy klásti obzvláštní důraz, o cvičení se v naprosté pokoře, čímž, jak dokládá opětně zmíněný F e h r, rozmanitost mnišství, jež jest právě tak předností, jako ozdobou církve a askese vůbec, dostoupily svého vrcholu.⁶⁾

Proto veliký dějepisec církevní H e r g e n r ö t h e r napsal: „Žebravé řády pěstily všechny stránky církevního života.

⁴⁾ Sr. „Kirchenlexikon“, II., 562.

⁵⁾ „Ottův sl. n.“, VIII., 145.

⁶⁾ D. c., II., 562.

Byly svou ústavou bezpečněji, nežli starší jich soudruhové, chráněny proti vznikajícím zlořádům, do nichž zbožní lidé tak často si stěžovali. Ústavou byly ozbrojeny proti pýše a nádhře, již velmi četní opati benediktinští rádi ukazovali, ježto vynášeli se biskupskými odznaky a různými výsadami, udělenými jim od papežů pro zásluhy jich předchůdců. Byly oddány chudobě; staly se žebráky (mendikanty) a mohly proto snadno čeliti nepřátelství tehdejších sekt, jež nenáviděly zbohatlé církve, a vyhověti lidu, jenž toužil po duchovních vůdcích, podobných apoštolům, t. j. chudých a na sebe přísných. Přišly jako nové pluky do první čáry bitevní vyučující velmi zdatně lid a vedouce jeho duchovní správu. Představovaly ukřižovaného Vykupitele názorně a převyšovaly i kacíře přísností mravů a odříkáním. Neoddělily se od světa jako kartuziáni a nebyly v nelásce jako benediktini. Zasáhly bezprostředně příkladem, slovem a skutkem do veřejného života. Jimi obživil jakýsi nový způsob rytířstva. Spojily velmi šťastně v celek pokoj a boj, život činorodý a rozjímavý, víru a lásku, opatrnou zdrželivost s plápolavým nadšením.“⁷⁾

Těmito vlastnostmi ovšem docela přirozeně mnichové řádů žebravých získali si úctu a lásku nejen lidu, jehož byli duchovními vůdci a rádci, ale i mužů opravdu zbožných ať ze řad laiků, ať duchovních. A tato úcta ještě stoupala s mnohými výsadami, jež jim Apoštolskou stolicí uděleny byly a s duchovními prostředky, jimiž byli obdařeni, protože středověk při své veliké zbožnosti vážil si darů duchovních více, než čehokoliv jiného.

V krátkém čase pak stali se mendikanti i sloupy církve vůbec a Apoštolské stolice zvláště, a to tím, že nejnadanější mužové z jich řad věnovali se velice horlivě vědám a záhy jako profesori na universitách získali si věhlasu a jmen světových. Mimo to vyznamenávaly se řády žebravé horlivou činností misijní. Byl to však již druhý stupeň vývoje těchto řádů, a to právě v době, kdy všeobecné poměry církevní znenáhla svou volností zasahovaly do všech zřízení církevních a zasáhly zcela důsledně i v řády mnichů žebravých tak, že tyto klesly v kázní a začaly býti příčinou zaujatosti proti nim u vyššího duchovenstva a i u lidu obecného.

⁷⁾ „Kirchengeschichte“, 2. vyd., I., 858.

Mnichy řádů žebavých vyrozumívají se obyčejně minoriti a dominikáni. Ale do řad jich sluší počítati i karmelitány, a to dle rozhodnutí Innocence IV. z r. 1245, dále augustiny poustevníky dle rozhodnutí papeže Alexandra IV. z r. 1256, a konečně i servity dle vůle papežů Martina V. a Innocence VIII. Tím vzniká ovšem často i v dílech, jinak vědeckých, zmatek, poněvadž někteří slovem řádů žebavých rozumí všechny řády vyjmenované, jiní toliko dominikány a minority a zase jiní pouze minority. A zmatek tento vzrůstá ještě okolností, že minorité od dob koncilu kostnického rozdělili se v minority čili konventuály a ve františkány čili observanty.

Při žebavých rádech síla katolické církve, jejího božského původu, rozvoje a řízení vystupuje tak mocně a neodolatelně, že nevíme, čemu dříve měli bychom věnovati svůj obdiv, lásku a práci. Postavy velikých a přece prostých světců, bída světa, její stíny tmavé a příšerné, proniknuté září křesťanské myšlenky tak mocné a vše prostupující jako kvas, požívavost lidská, jež nezná mezí a chudoba plná sebezáporu, ustavičného odřikání, touha srdce lidského po věčné spáse a spustlost jeho, klesající v kal, přeplněný odporem atd., zjevují se tu v tak rozmanité směsi a v tolika podobách i zjevech, že unesení tím, ale také roznícení pro dobro a slávu Boží, pro šetření lidských slz a lidské bídy, mimoděk poznáváme velikost římské církve...

Uvedení mendikantů do zemí českých.

Doba dvanáctého a třináctého století v ohledu církevním byla dobou velikých bojů za práva Apoštolské stolice a stavu duchovního ve všech zemích evropských. Papežové předcházeli příkladem a biskupové následovali. Světští vladaři odpovídali a v odporu svém nápodobili císaře římské. Proto, co v říši římské mezi papežem a císařem odehrávalo se ve velkém, krácelo stejnými šlépějemi u všech panovnických dvorů evropských, ale ovšem v měřítku menším. Alespoň Čechy jsou toho nejlepším dokladem a osoby Přemysla Otakara I. a pražského biskupa Ondřeje nejvýmluvnějšími svědky.

Sám P a l a c k ý rýsuje tuto dobu velmi význačně slovy: „Starodávné a po celá století jevíci se snažení biskupův a potom arcibiskupův pražských, za příkladem biskupův německých, vymaniti se z pod světské moci panovníkův českých a nezáviseti nežli na vrchnosti římské bezprostředně, nepoda-

řilo se nikoli: zůstávali povždy poddanými králův českých, jak od počátků“¹⁾ a Z a p dokládá: „Biskup pražský Ondřej, oddán povinností svého povolání a pamětliv jsa naučení, jakého při svém vysvěcení v Římě obdržel, mnoho měl co napravovati, čeho předchůdce jeho Daniel II. obmeškal. Přísně hleděl na kázeň duchovenstva a zachovávání řádů všechněch dle novějších zákonů církevních... Rovněž tak horlivě chtěl napravit křivdy, kteréž dle tehdejšího mínění církev trpěla na světských právech a statech svých a proti tomu všemu králi žaloval.“²⁾ Ale nepořídil ničeho, poněvadž král, ač nebyl proti duchovenstvu, chtěl přece v něm míti oddané sluhy, jako kdys v biskupovi Danielovi.

Proto, jak vyličují dále dějepisci, povstal mezi biskupem a králem spor, který trval několik let. „Nemoha, pokračuje alespoň ve svém líčení Z a p, Ondřej na králi ničeho vymoci, odebral se již v měsíci říjnu 1216 na cestu do Říma a odtamtud s přivolením papeže Honoria III., nástupce znamenitého Innocence III., dne 10. dubna 1217 vydal záповěď na služby Boží čili tak zvaný interdikt na celé Čechy a některé osoby také do klatby dal, jmenovitě úředníky zemské, kteří křivdami církvi činěnými nejvíce vinni byli.“³⁾ Biskup Ondřej však vítězství se nedočkal. Zemřel v Římě roku 1224.

Ale papež Honorius III. poučen případem Ondřejovým byl přesvědčen, že pro Čechy třeba vyhledati biskupa, který by uměl rázně a odhodlaně hájiti a utvrditi práv církve, na králi teprve nyní po mnohém namahání vydobytých. Proto odmítl probošta mělnického Pelhřima a usiloval o zvolení biskupa ducha i smýšlení církevního a ráznosti apoštolské. To zdařilo se pak nástupci Honoriovu, Řehoři IX., v osobě J a n a II., dříve kanovníka pražského, pocházejícího ze znamenitého českého rodu pánů z Dražic.

A právě v době tohoto biskupa byli mendikanti uvedeni do Čech. Nemáme sice bližších zpráv, či zásluhou se to stalo, ale není toho ani nutno, poněvadž časové poměry tehdejší samy svědčí, že bylo toho nejvýše zapotřebí a rozumělo se to jaksí samo sebou. Vždyť tehdy řád mendikantů, a to nejen dominikánů, ale zvláště františkánů, naplňoval svým rozmachem celou Evropu.

¹⁾ „Dějiny národa českého“, II., 456.

²⁾ „Českomoravská kronika“, I., 743.

³⁾ D. c., I., 743.

V Itálii členové těchto řádů byli již všeobecně známí. Papežové jim byli nakloněni a snažili se v nich získati obrod řádů starších, jakož i vydatných svých pomocníků nejen ve správě duchovní, ale i v hájení práv církve. V Německu byly řehole tyto již usídlily na více místech a působily velice blahodárně. Rovněž tak bylo tomu ve Španělsku a Francii. Důsledně tedy otevřelo se jim i království české. Zajisté papežové myšlenku tuto nejen rádi viděli, ale i doporučením u českého biskupa podporovali, tím více, když seznali, že sama dcera královská Anežka naplněna jest duchem zbožnosti a velikou náklonností k řádům těmto.

Proto Z a p krátce dí: „Toho času přišli do Čech noví m n i c h o v é dominikáni, kteří se svým zákonem⁴⁾ ode všech posavadních duchovních řádů lišili, majíce za hlavní povinnost, aby lidu kázali, katolickou církev slovem i příkladem hájili a v duchovní správě světskému kněžstvu vypomáhali. Proto se jmenovali také b r a t ř í k a z a t e l é a jejich řád kazatelský. Kromě toho nesměl žádný bratr vlastního jmění míti, musil v chudobě a přísné kázni žíti. . . Již roku 1226⁵⁾ ukázali se bratři tito u nás a při kostelíčku u sv. Klimenta na Poříčí na podhradí pražském osedli. Jejich hlavním p o d p o r o v a t e l e m byl, jak se zdá, biskup P e l h ř i m, který se roku 1225 biskupství vzdal a s nimi Pánu Bohu sloužil... Dal se také po smrti u sv. Klimenta pochovati. Však nedlouho dominikáni na Poříčí poseděli, neboť když Němci hlavní obec svou přenesli doprostřed podhradí pražského, na nynější Staré město, tu okolo roku 1232 převedeni jsou dominikáni ke kostelu sv. Klimenta blíž mostu pražského, kde sobě nový klášter vystavěli. Již roku 1227⁶⁾ přišli dominikáni také na M o r a v u a osedli napřed u sv. Michala v O l o m o u c i, potom dostali r. 1230⁷⁾ kostel sv. Michala v B r n ě. Vůbec pak se osazovali jak v Čechách tak na Moravě ve městech německým právem vysazených.“⁸⁾

A. M. J a k u b i č k a, jenž dějinami dominikánů v Čechách podrobně se obíral, napsal: „Z Vratislavi šel Česlav do Prahy. Nemaje asi dostatek sil, počet v řeholi již utvrzených

⁴⁾ T. j. řeholí či ústavou. Slovo zákon je překlad latinského výrazu „regula“.

⁵⁾ Dle některých však r. 1224.

⁶⁾ Dle některých však r. 1226.

⁷⁾ Dle některých však r. 1229.

⁸⁾ D. c., I., 757.

bratři se již asi několikerým založením v Polsce vyčerpal, obrátil se o pomoc do Německa, any i kláštery polské patřily k provincii německé sv. Dominikem r. 1221 zřízené, dokud nebyla zřízena samostatná provincie polská, což se r. 1228 stalo. Ti přišli r. 1225. Možno, že přišli spolu s Česlavem a usadili se mezi svými krajany na Poříčí. Možno však též, že postup byl opačný, že totiž r. 1224 přišli bratři kolínští a sami první usídlení provedli, Česlav pak že přišel až později, r. 1225 nebo 1226, ke stěhování do města. To by se dobře hodilo ke zprávě, že Česlav a Jeroným, snad první převor pražský, ujali klášter u sv. Klimenta, t. j. že Česlav byl vlastně vyslán provinciálem Gerardem ujmouti se definitivního klášte-
ra.“⁹⁾

Až do válek husitských, pokud známo, měli pak dominikáni v Čechách kláštery: v Praze na Poříčí od roku 1224, ale od roku 1232 blíže pražského mostu u sv. Klimenta, Plzni z roku 1297, Litoměřicích z roku 1257, Chebu z roku 1294, Turnově z roku 1250, Jablonném z roku 1251, Králové Hradci z roku 1229, Lounech z roku 1253, Ústí nad Labem z roku 1270, Nymburce z roku 1257, Budějovicích z roku 1265, Písku z roku 1258, Stříbře asi z roku 1253, Klatovech z roku 1258, Kolíně z roku 1259, Pardubičkách z roku 1359, Chrudimi z roku 1291, Ústí Sezimově z roku 1262, Jaroměři se Zvolí z roku 1356 a Berouně z roku 1295.¹⁰⁾

Panny téhož řádu měly kláštery: dva v Praze, a to jeden u sv. Anny na Ujezdě z roku 1293 a zase z roku 1330 a druhý u sv. Vavřince, později též nazvaný u sv. Anny na Starém městě pražském z roku 1313 a v Hradci Králové na předměstí u sv. Jiří asi z roku 1300. Dle některých auktorů

⁹⁾ „Příchod a počátky řádu dominikánského v našich vlastech“ ve „Sborníku hist. kr.“ 1916, 215.

¹⁰⁾ Dle Balbína měli tehdy dominikáni kláštery: dva kláštery v Klatovech, Písku, Ústí u Tábora, u sv. Klementa v Praze, na Poříčí u Nového města Pražského, v Kolíně, Chrudimi, Nymburce, Jablonném, Pardubičkách, dva v Hradci Králové, ve Zvoli, Praze u sv. Anny, Turnově, Lounech, Svitavách, „Monasterium Franksteinense“ a „Plavense“ (Sr. „Vita Arnesti“, III., c. 3.). Winter, který tu následuje Balbína, dří: „Dominikáni, jimž náleželo nad dvacet klášterů, byli na několika místech v Praze, v Hradci Králové, Lounech, Chrudimi, Kolíně, Oustí u Tábora i v Labském, Nymburce, Klatovech, Písku, Turnově, Budějovicích, Litoměřicích, Plzni, Pardubičkách a j.“ Sr. „Život církevní“, 690. Místa klášterů dominikánských uvádí též Ekrť: „Posvátná místa města Prahy“, I., 352.; Borový, „Dějiny diocése pražské“, 153. a j.

patřil dominikánkám též klášter v Zalužicích, snad blíže Kadaně, asi z r. 1283.¹¹⁾

* *

*

Prvním, jak právě uvedeno, panenským klášteřem dominikánským v Čechách byl tedy klášter sv. Anny na Újezdě pražském. Tomek o tom vypravuje: „Již roku 1293 připomíná se na Újezdě dvůr náležející klášteru jeptišskému v Chotěšově i s mlýnem hned vedle. Jeptišky chotěšovské prodaly tento mlýn svůj Janovi, proboštu vyšehradskému... Probošt Jan uvedl nejspíš brzy potom jeptišky řádu dominikánského do tohoto dvora, kterýž se odtud nazýval již roku 1298 po smrti probošta Jana klášteřem sv. Anny.“¹²⁾

Roku 1313 však dominikánky na Újezdě koupily od Johanitů dvůr sv. Vavřince na Starém městě a přestěhovaly se tam.¹³⁾ Tento pak nový svůj klášter nazvaly též u sv. Anny. Avšak dům na Újezdě nezůstal dlouho osiřelý. Roku 1330 založila v něm královna Eliška nový klášter panen dominikánek. Beckovský alespoň o tom vypravuje: „Alžběta, královna česká, manželka Jana, krále českého, božským vnuknutím neb zjevením roku 1330, kteréž měla, pod horou petřínskou na Újezdě v Menším městě pražském založila klášter, jej pod jménem sv. Anny (při kostele farním u sv. Vavřince) vystavěla, do něho duchovní panny řádu dominikánského z Holomouce, moravského města, uvedla, je dostatečným vyživením zaopatřila, v něm s nimi velmi často Pánu Bohu vroucně sloužila a také k tomu, sv. Anny klášteru, kostel sv. Michala archanděla pod Vyšehradem s jeho užitky přidala a připojila.“¹⁴⁾ A pak pokračuje: „Při tom sv. Anny klášteru na Újezdě bydlíval s kaplany svými probošt téhož dominikánského řádu a dosazován býval z kláštera sv. Klimenta ze Staré Prahy. Podobně téhož řádu probošt s duchovními svými bratry při kostele sv. Anny, jinak sv. Vavřince, v Staré Praze bydlíval a také z kláštera sv. Klimenta býval dosazován.“¹⁵⁾

Tomek k tomu připojuje: „Královna Eliška obdrževši dům na Újezdě k nábožnému úmyslu svému, uvedla do něho 7. června 1330 šest panen klášterských, přivezených z Olomouce... Asi po třech měsících změnila královna svůj úmysl potud, že uzavřela přenést toto své založení na jiný řád, totiž na jeptišky řádu cistercienského, kteréž měly

¹¹⁾ Existence jeho však není prokázána.

¹²⁾ „Dějiny města Prahy“, I., 255.

¹³⁾ Sr. Tomek, I., 473.

¹⁴⁾ „Poselkyně starých příběhů českých“, I., 204.

¹⁵⁾ D. c., I., 204.

státí v poslušenství mužského kláštera cistercienského na Zbraslavi. Toto proměnění úmyslu stalo se nejspíše již na smrtelné posteli Eliščině,¹⁶⁾ ale jak dodati dlužno, ne bylo provedeno. Dominikánky zůstaly jak u sv. Anny na Starém městě, tak u sv. Anny na Újezdě.

Proč královna Alžběta na Újezd povolala dominikánky z Olomouce či dle některých částečně z Olomouce a částečně z Brna¹⁷⁾ a opomenula panny téhož řádu na Starém městě, není známo, ale pohnutkou mohla býti buď zaujatost její proti pražským dominikánkám, anebo malý počet pražských sester či docela i odmítnutí se strany staroměstské převoršise, jež nechtěla poslati panny tam, odkud před nedávnem dobrovolně vyšly. A to bude asi příčina pravdě nejpodobnější, neboť z ní snadno vysvětlí se i zaujatost královny Alžběty proti pannám řádu toho vůbec, jak plyne ze změny jejího nadání pro Újezd. Ekrť ovšem vysvětluje změnu tuto jinak, a to okolností, že cisterciácký zbraslavský opat Petr byl sám původcem jejím, poněvadž mu patrně šlo o to, aby řeholnice svého řádu do Prahy dostal.¹⁸⁾ I v tom bude mnoho pravdy a dá se srovnati zcela dobře s pohnutkou právě uvedenou.

Na Moravě před bouří husitskou měli dominikáni kláštery: v Olomouci z r. 1226 nebo 1227, Brně z r. 1229, Znojmě z r. 1230, Jihlavě z r. 1229, Šumperku z r. 1295 a Uherském Brodě z r. 1278. Panny téhož řádu měly kláštery: dva v Brně, a to u P. Marie z r. 1239 a u sv. Anny z r. 1312 a Olomouci u sv. Kateřiny z roku 1287.¹⁹⁾

Uvedení pak řádu kazatelského do Moravy stalo se za okolností národu českému valně nepříznivých. Olomouc alespoň roku 1213 přijala tak zvané „magdeburské“, t. j. německé právo a od té doby po celé Moravě, poněvadž město toto již za vlády knížete brněnského Václava

¹⁶⁾ D. c., I., 352.

¹⁷⁾ Sr. „Pamětní spis řádu kazatelského“, 86.

¹⁸⁾ D. c., II., 349.

¹⁹⁾ Sr. Vincenc Brandl: „Posloupnost biskupů na Moravě“, ve „Sborníku svatomethodějském“, 322. Tu klade se založení kláštera v Olomouci okolo r. 1227, Brně okolo r. 1230, dominikánek v Brně r. 1239, Jihlavě okolo r. 1243, dominikánek u sv. Kateřiny v Olomouci okolo r. 1280, Šumberce r. 1290, Uherském Brodě okolo r. 1300 a panenského v Brně na křižácké ulici r. 1317.

bylo považováno za „hlavní“ a za „sídlo apoštolské“, zavládal v městech živel německý. A tyto poměry zasáhly i biskupství a jednotlivá církevní zřízení. Proto v městech zakládaly se celkem kláštery se zevnějším rázem německým, a to buď řádu dominikánského, nebo františkánského odvětví mužského. K nim, alespoň v důležitějších městech, připojovaly se kláštery dominikánek a klárisek, a to již v době s kláštery mužskými současné, nebo o něco málo pozdější. A tak tomu bylo i v Olomouci. Kolem roku 1230 byli tu usedlí dominikáni, františkáni, dominikánky a klárisky. Podporovateli řádu dominikánského byli hlavně pánové ze Žerotína a františkánského hlavně zase pánové ze Šternberka.²⁰⁾ I byl to pravděpodobně Oneš ze Žerotína, v letech 1222—1223 purkrabí olomoucký, který do města tohoto za spolupůsobení blahoslaveného Česlava uvedl dominikány i dominikánky, a to již roku 1226 nebo 1228.

Ve Slezsku měli dominikáni až do bouří husitských kláštery: ve Vratislavi z r. 1223 s Frankensteinem, Opavě z roku 1336, Ratiboři z roku 1258 a Opolí z druhé polovice XIV. století.

Kláštery dominikánské v zemích českých nejprve patřily ku provincii německé a pak ku provincii polské, r. 1228 na generální kapitole v Paříži zřízené. První provinciálové byli buď Poláci nebo Němci, v druhé pak polovici třináctého století někteří z nich i rození Čechové. Roku 1301 byla provincie polská rozdělena v polskou a českou. Obě tyto provincie měly tehdy 58 mužských a 9 panenských klášterů.²¹⁾ Poněvadž provincie polská v polovici XIII. věku byla příliš rozsáhlá a čítala asi ke 40 klášterům, snad zastávali provinciála při visitaci jednotlivých klášterů zvláště v Čechách vikáři. K úřadu provinciála byli voleni většinou mužové učeností vynikající.²²⁾

²⁰⁾ Kláštery mnichů žebavých pravidlem v zemích českých byly založení královského. Ale každý z nich míval patrona a ochránce a tím také dobrodince a podporovatele z některé rodiny šlechtické. Z té příčiny také prameny někdy tyto ochránce a dobrodince nazývaly zakladateli.

²¹⁾ Provincie česká čítala tehdy 22 klášterů mužských a 6 panenských. Na počtu tom pak téměř nezměněně setrvala až do bouří husitských. Ve století XIV. přibyl mužský klášter ve Stříbře, ač neznámo, kterého roku a či štědrostí, a ubyl panenský klášter v Zalužicích. Sr. „Pam. spis“, 60.

²²⁾ Sr. Jakubička, „Pamětní spis“, 32.

O národnosti klášterních bratří nelze si učiniti určitého obrazu, neb jen nepatrná část jmen bratří se dochovala. Nicméně, dokládá Jakubička, již ze jmen zachovaných můžeme určitě říci, že český živel měl u nás v klášteřích dominikánských naprostou převahu i mezi bratry vůbec, i mezi představenými klášterů,²³⁾ ač jiní zase tomu odporují. Ale ať již jest tomu jakkoliv, nesmí přehlíženo býti, že poměry národnostní v tehdejší době neměly nikdy ostří časů nynějších. Nezáleželo tedy na tom, jaké národnosti byli bratři a představení jednotlivých domů, ale na směru, kterým duch řádu byl ovládán a kterým jednotlivé domy se řídily.

Vnitřní pak správa a zřízení jednotlivých klášterů řídily se zcela dle řádových pravidel a nenalézáme před dobou husitskou ani jediného vážnějšího dokladu, že by někde panovaly v tomto ohledu výjimky, nebo docela snad zlořády.

O zakotvení Minoritů, Karmelitánů a Servitů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Menší bratři sv. Františka čili minorité přišli do Čech za kr. Václava I. Tomek vypráví o tom: „Za prvních let panování krále Václava I. stalo se zvláště mnoho nových založení klášterních v Praze; nejvíce pro řády novějšího nedávného původu. Také hned roku 1232 zavedeni jsou do Prahy bratři menší či minorité a obdrželi dům, při němž o něco později vystaven byl kostel sv. Jakuba na Starém městě.“¹⁾

Minorité přišli do Čech pravdě nejpodobněji z Mohuče, poněvadž nasvědčuje tomu nejen oblíbenost krále Václava v kultuře západní, ale i závislost kláštera u sv. Jakuba v ohledu církevním na Německu. Patřilť konvent tento hned od svého založení k provincii saské.

V Německu usídlili se minorité již r. 1221 a prvním jich tu provinciálem byl César Špýrský, jenž po první provinciální kapitule, slavené v Augsburgu, vyslal bratry do Vircburku, Mohuče, Vormsu, Špýru, Salcburku a později i do Kolína. Roku 1223 na kapitule ve Špýru byl zvolen druhým provinciálem německým Albert z Pisy, za něhož německá

²³⁾ D. c., 32.

¹⁾ „Dějiny města Prahy“, I., 166.

provincie byla rozdělena ve čtyři kustodie, a to franckou, saskou, bavorsko-švábskou a elsaskou. Téhož roku byly založeny minoritské domy v Hildesheimu, Brunšviku, Goslaru, Děvině, Halberstatu a o dvě leta později v Erfurtě, Eisenachu, Gotě, Nordhausenu, Mühlhausenu, v Bamberku, Norimberku a jinde. Roku 1227 na generální kapitule byl zvolen třetím provinciálem německým Anglikus Šimon, ale na jeho místo byl subrogován Jan z Planokarpina, jenž v letech 1232—1240 byl sám potom provinciálem. A právě za něho přišli minorité do Moravy, Čech, Uher a Dánska.²⁾

Sotva pak minorité v Čechách se usadili, byl jim v něco málo letech v Praze u sv. Františka založen druhý a kláriskám první klášter tamtéž, přičiněním zbožné sestry krále Václava, Anežky, a jeho matky Konstancie, jež v tomto ohledu u zbožného krále mnoho platily.

Tomek uvádí o tom: „Anežka, nejmladší dcera krále českého Přemysla I., narozená roku 1208, byvši u velmi mladém věku zaslíbena Jindřichovi, prvorozenému synu císaře Fridricha II., když z tohoto sňatku sešlo, uzavřela dle pudu srdce svého, oddatí se životu klášternímu. Zvolila si řád sv. Kláry, kterému byla vzorem řehole sv. Františka. Teprv po smrti otce svého, zemřelého r. 1230, obdržela od nástupce jeho, krále Václava I., bratra svého prostředky potřebné k založení kláštera, do kteréhož mínila vstoupiti, na Starém městě pražském. Prvotní jeho pojmenování bylo klášter sv. Františka.“

„Jak dlouho se o klášteře tom a o kostele při něm, pokračuje Tomek, stavělo, o tom zpráv nemáme. Ale z roku 1234 dne 21. března jest první privilegium krále Václava I., na kterém se udělují svobody klášteru ke cti sv. Františka vystavenému a dne 31. srpna téhož roku papež Řehoř IX. uložil oběma bratřím řádu menších, br. Janovi, ministru provincie saské a br. Tomášovi, kustodovi v Čechách, aby Anežku, sestru krále českého v klášteře tomto dosadili na abatyši.“

„Byl nejspíše hned z počátku, míní zase Tomek, úmysl zakladatelky vedle kláštera panen sv. Kláry založiti také klášter mužský nejblíže příbuzného řádu menších bratří sv. Františka, kteříž by měli na péči služby

²⁾ Sr. „Kirchenlexikon“, IV., 1653.—1654.

Boží a duchovní správu v klášteře panenském. I jest také do-
svědčeno, že klášter takový vyzdvihla. Toliko čas, kdy se
tak stalo, není určitěji znám. Na každý způsob nebylo to
dříve než roku 1251. Tohoto roku Anežka obdržela pro klá-
šter svůj darem od papeže Innocentia IV. vzácné svaté o-
statky, kteréž, jak vypravuje letopisec, menší bratři s sebou
přinesli. Přijaty jsou se slavnou procesí a přineseny do ko-
stela sv. Františka. Možná, že jsou tu míněni první menší
bratři, kteří se do kláštera vstěhovali, vysláni jsouce asi sou-
časně s ostatky papežem darovanými z Říma do Čech,
aby novou řeholi klášterní uvedli. Roku 1280 jest první
listinná zmínka o kvardiánovi menších bra-
tří sv. Františka takového způsobu, že z ní vy-
svítá již delší přebývání jeho v Praze před tím ča-
sem.“

„S názvem kláštera sv. Barbory, dokládá konečně týž
auktor, jímž rozuměl se tehdaž právě mužský klášter sv.
Františka, potkáváme se nejprve roku 1416 a ze všech poz-
dějších častějších zmínek vysvítá, že zvláštní kostel sv.
Barbory, který pojmenování tomu byl základem, právě
zvláště ke klášteru menších bratří náležel, kdežto
kostel sv. Františka, v němž oni všem konali služby Boží,
byl vlastním kostelem klášterním, nad nímž měl moc klášter
jeptišek se svou abatyší. Z této okolnosti následuje, že se
kostelem sv. Barbory rozuměti musí ten, který vedle kostela
sv. Františka na východě stojí. Jakž jest to budova statečná,
nicméně s rozdílem od hlavního kostela nazývána bývala
někdy kaplí.“³⁾

Z tohoto podání, jež ostatně Tomek zastává také v
„Dějepise města Prahy“,⁴⁾ jest tedy průvodno, že v Praze u
sv. Jakuba 1232 byl zřízen klášter pro minority, že bla-
hoslavená Anežka pojala úmysl mimo klášter u sv. Jakuba
pro minority v Praze postavit ještě jeden klášter vedle pa-
nenského kláštera sv. Františka, že panenský klášter sv.
Františka byl zřízen před rokem 1234, tedy dříve, nežli dru-
hý klášter minoritů, a konečně, že u panenského kláštera
byl kostel sv. Františka a u kostela minoritů kaple sv. Bar-
bory. Kdy by byl býval vystavěn klášter minoritův u sv.
Františka, dle téhož autora ovšem, se neví, ale určitě již
stál roku 1251.

³⁾ „Klášter blahoslavené Anežky v Praze“, 3.—5.

⁴⁾ D. c., I., 167.—168.

Palacký mluví o této záležitosti neurčitě. Píše pouze: „O tom aspoň nelze pochybovati, že král Václav již v prvních měsících roku 1237 obrátil se ku papeži Řehořovi, osvědčujíc slovy povšechnými svou ochotnost, posloužiti jemu vší svou mocí. Příležitost dána mu sestrou jeho Anežkou, ježto uvedši od r. 1233 nové řehole minoritů a klárisinek do Prahy, sama také klárisinkou se byla učinila“⁵⁾ a jinde: „Doložíme o řeholích a klášterích za panování Václavova nově založených. Byliť to minorité od roku 1232 nejprvé v Praze, klárisinky od r. 1233,“⁶⁾ ač jest jisto, že mimo klášter u sv. Jakuba⁷⁾ měli minorité také sídlo u sv. Františka, a to hned od založení klárisinek, což ostatně plyne z povahy všech klášterů ženských, poněvadž při těchto vždy vedli duchovní správu řeholníci téhož řádu.⁸⁾

Proto, praví-li jedni, že minorité u sv. Františka čili u sv. Barbory povstali současně s klášterem klárisinek r. 1234 a druzí, že až roku 1251, mají vlastně obojí pravdu, poněvadž se založením kláštera panenského usídlili v něm alespoň dva nebo tři minorité, aby vykonávali tu duchovní správu, ač samostatného jich kláštera ještě nestávalo. K tomu alespoň zdá se poukazovati Z a p slovy: „Královská dcera Anežka již v útlém věku odhodlala se, snad dle příkladu tety své Anežky, abatyše svatojirské, vstoupiti do řádu panenského. Uslyševši od minoritův nedávno do Prahy příšlých, že nábožná panna, jménem Klára, také pro panny řád sv. Františka založila, požádala bratra svého, krále Václava, aby jí daroval místo kdesi na blízku, aby na něm sestry sv. Františka čili, jak se po své zakladatelkyni zvaly, Klárisky osaditi mohla. Král jí daroval nejen místo vedle velké obce pražské blíž pravého břehu Vltavy pro klášter, ale též i statky zemské k nadání nové osady. Začalo se tedy hned r. 1233 na tom místě stavěti. I vystavěn jest dvojí klášter, jeden pro panny přísné řehole klárisek a druhý vedle něho pro bratry Františkány; mezi oběma byl

⁵⁾ D. c., I., 304.

⁶⁾ D. c., I., 331.

⁷⁾ Sr. Václav V. Tomek: „Dějepis města Prahy“, I., 158.; Klemens Minařík: „Vikáři české františkánské provincie od roku 1451 až 1517“ ve „Šbor. hist. kroužku“, XV., 200. nn.; Týž: „Čtrnácte ctihodných mučedníků pražských z řádu sv. Františka“, atd.

⁸⁾ Sr. Ferdinand Lehner: „Klášter blahoslavené Anežky Přemyslovny“, 3 až 5.

postaven společný kostel ke cti sv. Františka Serafinského.“⁹⁾

Mohu tedy shrnouti počátky minoritů v Čechách v tato fakta. Roku 1232 u sv. Jakuba byl z Mohuče osazen první a nejstarší jich klášter v Praze.¹⁰⁾ Roku 1234 byl osazen klášter klárisek u sv. Františka z Itálie. Zároveň tehdy usadili se tu někteří, ač ve velmi malém počtu, minorité, aby vedli u klárisek duchovní správu, přišli rovněž z Itálie. Konečně roku 1251 povstal u sv. Františka samostatný klášter minoritův.

V době předhusitské měli pak Menší bratři v Čechách kláštery: dva v Praze, a to u sv. Jakuba z r. 1232 a z roku 1251 u sv. Františka, ve Stříbře z roku 1253, Novém Bydžově z r. 1270, Čáslavi asi z roku 1310, Chebu z roku 1266, Krumlově z roku 1357, Horažďovicích z roku 1330, Jindřichově Hradci z roku 1293, Pardubicích okolo roku 1330, Litoměřicích z roku 1257, Králové Hradci z roku 1243, Kadani z roku 1240, Mostu krátce po r. 1240, Krupce z roku 1305, Bechyni z roku 1333, Mladé Boleslavi z roku 1334, Benešově z roku 1246, Plzni z roku 1297, Vysokém Mýtě z r. 1264, Žatci z roku 1253 a Plané z roku 1373.

Klárisky měly domy v Praze u sv. Františka z roku 1234, Krumlově z roku 1361, Panenském Týnci z roku 1280, Chebu z roku 1266 a Vysokém Mýtě z roku 1264 či spíše o několik let později.¹¹⁾

Tím ovšem nepravím, že vypočetl jsem všechny minoritské a klárisinské kláštery v době předhusovské v Čechách.

⁹⁾ D. c., I., 778.—779.

¹⁰⁾ Někteří myslí, že minorité tito přišli do Čech z Itálie, ale názor tento není správným, prostě z důvodu, že klášter jich patřil k provincii saské.

¹¹⁾ Domy tyto vypočítávají, ač každý jinak, na př. Palacký, d. c., I., 458.; Ekrt, I., 421.; Borový, d. c., 154.; Kryštůfek, d. c., 284.; Balbín ve „Vita Arnesti“ v kap. 3.; Winter, d. c., 690. atd. Balbín uvádí kláštery minoritův: dva ve Vysokém Mýtě, v Praze u sv. Anežky, Králové Hradci, v Praze u sv. Barbory, v Berouně, Strádoce u Chrudimi, Čáslavi, Mladé Boleslavi, Bydžově, Domažlicích, Stříbře, „Monasterium Plavense“ a „Ad Nives Pragae.“ Winter uvádí jich domy: v Praze, Kadani, na Krumlově, v Litoměřicích, Jílovém, Chrudimi, Mýtě, Stříbře, Benešově, Mostě, obou Hradcích, Plzni a j.

Musím tu jen opakovati, co napsal již Dr. Winter: „Seznam náš není úplný, neboť, jak dokládá Kalousek ve svém „Výkladě k histor. mapě“, žebravých klášterů bylo téměř bez počtu. Ale z kusého tohoto přehledu přece jde, že některé město, Prahu nepočítajíc, chovalo tři i čtyři řehole.“¹²⁾ Ba mohu dodati ještě více. Králové čeští mívali zvyk v městech, jež zakládali, současně se založením jich uvést v život netoliko jeden, ale hned dva, nebo tři kláštery. Proto minorité a dominikáni v době předhusitské žili ve více městech a kláštery jich povstávaly současně, pravidlem u hradeb blíže městských bran na opačných stranách. K nim, ač řídčeji, družily se ještě kláštery klárisek a dominikánek a tyto zase pravidlem v blízkosti klášterů mužských z téhož řádu.

Nejstarší domy františkánské v zemích koruny české zároveň s kláštery polskými patřily k provincii saské (provincia Saxoniae), která vznikla roku 1230 rozdělením původní rozlehlé provincie německé (provincia Alemaniae) na porýnskou a saskou. Roku 1233 nebo nejdéle roku 1239 františkánské kláštery v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Polsku oddělily se od provincie saské a vytvořily provincii česko-polskou. První kapitola této provincie slavila se v Praze u sv. Jakuba r. 1233 a prvním provinciálem byl zvolen P. Jan Lombardský. V době generální řádové kapitoly v Narboně roku 1260 čítala provincie českopolská devět kustodií čili krajů, a to pražský, moravský, litoměřický, krakovský, hnězdenský, královéhradecký, opolský, zlatohorský čili budišínský a vratislavský. Roku 1282 měla provincie tato 31 a r. 1316 v sedmi kustodiích již 40 klášterů.¹³⁾

Kolem roku 1340 rozdělena byla provincie Česko-polská na sedm kustodií a tu k pražské kustodii náležely kláštery: dva v Praze (u sv. Jakuba a u sv. Františka), v Mladé Boleslavi, Jindřichově Hradci, Bechyni a Benešově; ke kustodii moravské: v Olomouci, Brně, Opavě, Znojmě, Jihlavě, Unčově a Krnově; ke kustodii litoměřické: v Litoměřicích, Mostě, Žatci, Stříbře, Plzni, Kadani, Týnici; ke kustodii královéhradecké: v Hradci Králové, Čáslavi,

¹²⁾ „Život církev.“, 690. a pozn. 3.

¹³⁾ Byly to kustodie: 1. pražská, 2. moravská, 3. litoměřická, 4. krakovská, 5. hnězdenská, 6. královéhradecká a 7. opolská.

Kladsku, Vysokém Mýtě, Novém Bydžově; ke kustodii o p o l s k é: v Opolí, Bytomi, Horním Hlohově a Vladislavi.¹⁴⁾

Za císaře Karla IV. r. 1384 měla provincie tato 49, ale za Václava IV. toliko 43 klášterů.

V řádě františkánském ještě za života zakladatele povstaly spory o řeholní chudobu. Jedni usilovali o přísné a původní zachovávání chudoby a řehole vůbec, ale těch bylo poměrně málo. Druzí byli mírnějšího názoru a žili dle upravené ústavy Františkovy. První sluli „Observantes“ čili františkáni, ale zůstávali stále součástí řádu a nikoli samostatnou odbočkou, protože na oddělení od řádu nikdo z nich nepomýšlel. Druzí nazývali se minorité nebo konventuálové a měli původně v řádě většinu. Obojí pak spravovali se společným generálem. Teprve sněm kostnický dne 23. září 1415 dovolil observantům, že jejich kláštery směly si voliti provinciální vikáře, kteří však musili býti potvrzeni od minoritských provinciálů a podléhali jich visitaci, ač ve svém úřadě byli samostatní. Provinční pak vikáři observantů mohli si voliti generálního vikáře, jehož poměr ku generálovi minoritů byl analogický jako poměr observantních vikářů provinčních k provinciálům minoritův.

Dle toho jest patrné, že před sněmem kostnickým nelze nikde, a tedy ani v Čechách, mluvit o minoritech a františkánech,¹⁵⁾ ač v řádu vždy oba směry existovaly, ale pouze o minoritech v původním slova smyslu. I v Čechách před husitskými převraty ovšem oba připomenuté směry byly. Přísnější menší bratři žili v Praze u sv. Františka, v Benešově a Žitavě, která tehdy k Čechám patřila. Ostatní kláštery řídily se praxí mírnější.

Vysvětlení pak zjevu, že v Čechách žili řeholníci, ač stejné řehole, dvojím rozličným způsobem jest velmi snadným, uvážíme-li, že minorité u sv. Jakuba přišli do Čech z Mohuče a minorité u sv. Barbory z Italie, nebo z krajin Itálii velmi blízkých. „Když totiž stavba, tak aspoň vypravuje Rejzek o kláštere pražských klárisek, skoro dovršena byla, poslala sv. Klára pět panen do Prahy, které na den sv. Martina, 11. listopadu 1234, slavně do nového kláštera uvedeny byly. Přibýly sem z jižních Tyrol z města Tridentu, obdařeny jsouce papežskými listy průvod-

¹⁴⁾ Je to Wloclawek.

¹⁵⁾ Sr. Minařík ve „Sbor. hist. kr.“, d. c., 203.

ními, jakož i odporučením od sv. Kláry. Na otázku, zdali s nimi byli rovněž posláni duchovní Otcové přísnějšího směru sv. Františka, aby byli ctihodným pannám sv. Kláry duchovními vůdci, aneb zdali vyvoleni byli někteří z menších bratří od sv. Jakuba před 2 lety do Prahy přišlých, určitě odpověděti nelze. Tolik jest jisto, že někteří k jejich službám byli ustanoveni, a to tím více, poněvadž od almužny živý byly řeholnice tyto, kterou samy sobě po městě hledati nemohly a nesměly.“¹⁶⁾

Uvážíme-li však oproti slovům Rejzkovým, že Tridentisko v době, o níž jednáme, bylo sice samostatným údělem, ale pod vládou biskupskou, že roku 1229 v Tridentu založený klášter klárisek¹⁷⁾ náležel svým duchovním svazkem do Italie a že město toto obydleno bylo Italy, že tedy důsledně první pražské klárisky, alespoň většinou, byly národnosti italské, musíme souditi, že duchovní správa jich i v Praze byla svěřena minoritům Italům, kteří většinou zase sledovali směr přísnější oproti minoritům Němcům, kteří milovali směr mírnější. Tím tedy vysvětleno jest nejen, jak hned při počátcích minoritů v Praze objevily se dva směry, ale i proč se objevily a proč musíme za to míti, že minorité k nám přišli dvojím proudem, a to z Německa a z Italie.

Na Moravě připomínají se minorité nejprve v Brně při kostele sv. Jana Křtitele, a to od r. 1231. Uvedli je sem se svolením krále Václava I. páni z Boskovic. Alespoň Alois Vojtěch Šembera ve svém díle „Páni z Boskovic“ píše: „Lambert z Boskovic, jenž žil v čas vpádu Tatarů do Moravy, proti nimž mu bezpochyby bylo také hradu boskovického brániti, založil dle podobnosti k pravdě minoritský klášter v Brně, ježto dle podání v témž klášteře zachovaného páni z Boskovic toho času, po r. 1230, když se zjevila řehole sv. Františka, tento klášter vystavěli a důchody a jinými potřebami opatřili. Lambert pak z Boskovic právě v tu dobu živ byl, když se minorité ponejprv v Brně v listech připomínají“¹⁸⁾ a klášterní dějiny minoritské v Brně na listě 89 mají zápis: „Za Václava třetího, krále českého čtvrtého, mocný pán Jan Velen z Boskovic, jenž

¹⁶⁾ „Život blahosl. Anežky české“, 152.

¹⁷⁾ Sr. „Kirchenlexikon“, XI., 1762.

¹⁸⁾ D. c., 4.

obzvláště minoritům byl nakloněn, nám zde v Brně vystavěl kostelík sv. Jana Křtitele a konvent proti nynějšímu malý, ale přece takový, že veliký počet bratří pojal, jež sem r. 1232 uvedl a otcovsky živil. Tuto fundaci zmíněný král Václav r. 1232 potvrdil.“ Konečně v listě Přibyslava z Křižanova, kastelána brněnského, dne „III. cal. Jan.“ r. 1239 uvádějí se za svědky Dětrich, opat zábrdovický a pak „frater Hermannus et fratres minores“.¹⁹⁾ Byl tedy bratr Heřman prvním brněnským kvardiánem a, jak dle jména souditi dlužno, rodem Němec. Proto jest historicky jisto, že do Brna dostali se minorité pravdě nejpodobněji z některého kláštera německého, jak ostatně souditi se musí mimo jiné i z toho, že moravské jich kláštery, patřily ku provincii saské.²⁰⁾

Moravské klárisky však vzaly původ z kláštera pražského, přímo od sv. Anežky české a usadily se nejprve v Olomouci. Alespoň bývalý archivář ditrichšteinský na Moravě, František Schwoy, vypravuje, že roku 1242 hned po přemožení Tatarův u Olomouce byly do tohoto města uvedeny panny řádu sv. Františka od urozené paní Kunhuty, rozené Plichtové ze Žerotína, byť „Monasticon Moraviae“ uvádělo za rok založení tohoto kláštera až rok 1248.²¹⁾

Z Olomouce pak přešly klárisky do všech ostatních panenských klášterů po Moravě. Sluší tedy Olomouc vzhledem k Moravě považovati za klášter mateřský.

Před bouřemi husitskými měli pak minorité na Moravě celkem kláštery: v Brně z roku 1231, Jihlavě z roku 1243, Unčově z XIV. stol., t. j. nejspíše z r. 1370, Olomouci z r. 1230 a Znojmě z r. 1250. Klárisky sídlily: v Olomouci od roku 1242 a Znojmě od roku 1287.²²⁾

Na Moravu tedy, jak z výše uvedených údajů jasno, byli minorité uvedeni buď současně, nebo spíše dříve nežli do Čech,²³⁾ a to od pánů rodu jak bohatého, tak znameni-

¹⁹⁾ T. j. „Bratr Heřman a minorité.“ Sr. Boček: „Cod. diplom.“, II., 359.

²⁰⁾ Posud pod brněnským minoritním kostelem je hrobka pánů z Boskovic.

²¹⁾ Sr. Rejzek, d. c., 434.

²²⁾ Brandl, d. c., 322. nn. klade založení kláštera v Brně okolo r. 1239, ve Znojmě r. 1239, klářísek v Olomouci okolo r. 1242, v Jihlavě okolo r. 1243, klářísek ve Znojmě okolo r. 1230, v Unčově okolo r. 1370.

²³⁾ Brandl na př. uvádí, že v Doubravníku okolo r. 1211 byl založen panenský klášter sv. Kláry, který později stal se augusti-

tého, jehož členové u králů českých bývali velice oblíbeni. A snad právě tato okolnost působila nemálo, že král Václav byl vždy řádu tomuto **ve**lice nakloněn. **Ba** domnívám se, že král tento právě na Moravě pojal myšlenku uvést do svého království řád již v počátcích tak utěšeně působící a vzkvétající, neboť v Brně velmi rád prodléval a při svém dvoře vždy pány moravské míval, ač i jeho manželka Kunhuta z Hohenstaufu, paní to tichá, jež sice do záležitostí veřejných se nemíchala, ale za to zbožností vroucně oddána byla, zajisté v tomto směru mnoho na krále působila. Vždyť v minoritech, jež se sem z Německa přisídlili, viděla přece jen své krajany a „záblesk“ své vlasti, byť poměry národnostní tehdy neměly ani stínu dob našich...

Ve Slezsku připomínají se menší bratři sv. Františka nejprve ve Vratislavi, a to již před r. 1240. Kněžna totiž slezská Anna, starší sestra bl. Anežky, byla velkou ctitelkou klárisek. Proto brzo po zalidnění kláštera olomouckého téhož řádu vyprosila si se synem Vladislavem, aby směli založit klášter sv. Kláry ve Vratislavi. Než uskutečnění úmyslu jejich se stalo až r. 1257, poněvadž vratislavští minorité, zde již od dřívějška usazení, se tomu bránili. Utrpěliť r. 1241 za vpádu Tatarův mnohé a veliké pohromy a proto, jak dějepisci připomínají,²⁴⁾ snad obávali se, že by dva kláštery žebravé neměly v městě dostatečných almužen, ač dle mého soudu důvod toho byl zcela jiný, a to ten, že vratislavští minorité odvolávající se na zákaz sv. Františka v jeho třetí ústavě v kap. 11. o naprostém oddálení se pokolení ženského, nechtěli prostě připustiti klášter klárisek ani v blízkosti svého domu. Stával tedy dle toho ve Vratislavi mužský klášter minoritský již před r. 1240 a byl založen nejspíše od Jindřicha II. Pobožného,²⁵⁾ manžela zmíněné kněžny Anny, zcela krátce před vpádem tatarským. Alespoň po vypuzení Tatarů kněžna Anna po vůli svého zemřelého chotě²⁶⁾ vystavěla jim klášter a zničený tehdy chrám sv. Vincence znovu. Do Vratislavi přišli pak pravdě nejpodobněji z Prahy od sv. Františka, jak souditi dlužno z okolnosti, že králové čeští vždy bývali jim zvláště

niánským, ale zpráva již z chronologie není správnou. Sr. D. c., 321. Ostatně klášter doubravnický náležel augustiniánkám.

²⁴⁾ Sr. Ant. Rejzek: „Život blahosl. Anežky české“, 436.

²⁵⁾ Sr. M. Bobrzynski-Bidlo: „Přehled dějin polských“, 67.

²⁶⁾ Padl v boji s Tatary 9. dubna 1241.

naklonění, že Karel IV. r. 1351 vystavěl jim nádherný chrám sv. Doroty, trvající podnes, a že hlásili se k minoritům směru obzvláště přísného.

Ze slezských domů minoritských, a to mužských připomínají se pak v době předhusitské kláštery: ve Vratislavi před r. 1240, Opavě z roku 1282, Krňově z roku 1274, Bytomi z dob Václava II., Kladsku z roku 1253, Opolí z druhé polovice XIV. stol. a Hlohově.

V Horní Lužici patřil minoritům klášter v Žitavě z roku 1255 a j.

Klárisky sídlily: ve Vratislavi od roku 1257 a Opavě od r. 1307.

* *

*

Karmelitány uvedl do Prahy císař Karel IV. Hned totiž na zítří, po své korunovaci dne 2. září roku 1347, tedy dne 3. září, položil tento panovník u přítomnosti všechných korunovačních hostů základ ku klášteru jich před bránou svatohavelskou. Dřevo z královské budovy, ve které byla hostina, jak dodává Tomek, sloužila příchozím řeholníkům za stavivo ku prozatímním dřevěným příbytkům až do vystavění kláštera.¹⁾

Zap vypravuje o tom: „Dne 3. září 1347 odebral se král Karel s královnou, se všemi svými hostmi a zemskými pány z hradu pražského do Starého města a za svatohavelskou bránou, nynějším Můstkem, před městem na tak zvaném Písku položil slavným obřadem první kámen k nynějšímu chrámu Panny Marie Sněžné a vedle něho k novému klášteru, do něhož uvedl karmelitány. Zakládací list vydal o půl třetího měsíce později, dne 19. listopadu 1347 v Norimberce a daroval jim celé to místo na Písku od hradeb staroměstských u svatohavelské brány až k židovské zahradě.“²⁾ Do válek husitských získali pak karmeliti ještě klášter v Tachově, a to r. 1351.³⁾

Také servité přišli do Čech až za Karla IV. Panovník tento založil jim alespoň dne 24. března 1360 klá-

¹⁾ D. c., I., 586.

²⁾ D. c., II., 236.

³⁾ Sr. Beckovský, I., 107.—109.

šter při kapli Panny Marie na Trávníčku blíž potoka Botiče v údolí mezi Karlovem a Vyšehradem.⁴⁾

O duchovní činnosti Mendikantů v zemích českých před bouří husitskou.

O působnosti a výsledcích duchovní činnosti mnichů žebravých v Čechách před válkou husitskou, jakož i o celém jich tu životě v dobách tehdejších podati náležitý obraz, znamenalo by do jisté míry psáti kulturní dějiny této země v době XIII. a hlavně XIV. století. Jisto jest nesporně tolik, že příchodem těchto řádů dostalo se naukám u nás nového a vydatného zdroje. Neboť, jako všude jinde, též i v Čechách, na Moravě i ve Slezsku kláštery jejich kromě duchovní správy věnovaly svou péči vychovávání mládeže a za tím účelem zakládaly si školy. Školy tyto ovšem, jak vypravuje B. V. Spiess ve Vlčkově „Osvětě“,¹⁾ měly hlavně a především býti semeništem budoucího kněžstva, ale nevylučovaly mládeže, která se kněžství oddati nechtěla. Mniši učitelé sluli scholastici neb lektoři a mládež učící se žáci nebo školníci (scholares). Kromě bohosloví, toliko budoucím kněžím potřebného, obcovali všichni žáci stejnou měrou ostatním předmětům, jež zahrnuty byly v sedmeru svobodných umění. Předmětům učilo se ve dvou bězích, a to ve triviu a quadriuiu. Žáci, kteří se chtěli oddati kněžství, mimo návštěvu školní účastnili se také přiměřeně při oslavě služeb Božích, jako na př. že přisluhovali kněžím při mši sv., zpívali atd. a za to namnoze mívali výživu v klášteře. Tím nesmírnému počtu chudých, ale nadaných dítek dostalo se vyššího vzdělání. Vychovávaly tedy kláštery inteligenci. Než kromě mládeže dospělé chodily do škol klášterních též dívky menší a učily se tu počátkům literním. Slovem řehole mužské vychovávaly chlapce, ženské dívky z řad nejen šlechty, ale i měšťanstva a lidu.

To byl jeden rys řádů žebravých. Druhý spočíval ve vedení duchovní správy čili v hlásání slova Božího,

⁴⁾ Sr. Tomek, II., 45.; Zap, II., 347.

¹⁾ D. c., 391.

zpovídání a poučování lidu všech vrstev.²⁾ I v tomto směru získali si nejen jednotlivci, ale celé kláštery a řehole z řádů žebravých zásluh nehynoucích. Svobodný pán Helfert alespoň již r. 1857, kdy bádání dějepisné důsledkem nedostatečnosti vydaných pramenů namnoze jen tušilo šlépěje pravdy, o tom napsal: „Nelze neviděti, že vystoupení mnichů žebravých v Čechách mělo dobré stránky, že sobě velikých zásluh dobyli o povznesení mravů a pobožností, ano, že horlivostí svou v kázání a správě duchovní i světské duchovenstvo pobádali k snažnějšímu plnění povinností, že sobě úctu a důvěru nejen obecného lidu, ale i také vyšších stavů zjednati uměli, posléze i že, zvláště dominikáni v prostředku svém měli muže, kteří jako bratr Kolda z Koldic, lektor u sv. Klimenta, theologickým vědomím a vzděláním vynikali“³⁾ A Dr. Borový poznamenává: „Hlásáním slova Božího a pilným udělováním svátostí pokání získaly si řády žebravé obliby mezi lidem českým.“⁴⁾ Konečně Tomek, o kterém nelze tvrditi, že by řádům žebravým zvlášť byl býval nakloněn, přiznává: „Oba dva řádové, dominikánů i menších bratří, majíce hlavní péči o kázání a zpovídání, jmenovitě pak o zastávání pravého učení církve proti bludům kacířským, došli v krátkém čase rozšíření po všech znamenitějších městech v zemi“⁵⁾ a jinde při zmínce o pražské universitě: „Mistři učící čili profesorové drželi čtení svá s počátku ve svých bytech, někteří v kláklášteřích, ku kterým náleželi, zejména dominikáni, augustiniáni, minorité a karmelitáni, kteří vždy měli doktory theologie ze svého prostředku.“⁶⁾

Třetí konečně rys činnosti řádů žebravých v Čechách jevil se upřímnou oddaností k Apoštolské stolici a neúnavností nad katolickou pravověrností veskerého světského duchovenstva i lidu. Nejlepším dokladem obého jest odevzdání úřadu inkvizitora kacířství

²⁾ Z české šlechty mezi ochránci, dobrodinci a příznivci dominikánů byli: pánové z Růže (Sezimové), z Lemberka, Kaplířové ze Sulevic, z Klenového a z Janovic, z Ryzemberka, Švihovští, z Valdštejna a Vartemberka a j.

³⁾ D. c., 36.

⁴⁾ D. c., 153.

⁵⁾ „Děje král. česk.“, 89.

⁶⁾ D. c., 162.

v Čechách právě jednomu z nich, a to dominikánům, s nímž setkáváme se ponejprv, ač přechodně, roku 1315 a po druhé již trvale roku 1341.⁷⁾ Úřad tento však, jak samozřejmě, podnítil na všech stranách mnoho nenávisti a zášti proti jeho nositelům.

U ostatních pak řádů žebravých úlohu nenávisti obstaral moment národnostní, jenž ve čtrnáctém století začal nabývatí přízně a půdy ve všech vrstvách českého lidu, poněvadž byl živen stoupající vzdělaností. Nedá se totiž upříti, že řády žebravé před dobou husitskou celkově podporovaly v Čechách živel národnosti německé. Proto, jakmile u českého lidu nastoupilo uvědomění národní a poznání, že řády žebravé sledují alespoň ve svých představených směr opáčný, nastoupilo napjetí, jež čekalo jen příhodné doby k svému vybití.

Na doklad toho postačí, uvedu-li aspoň názor Tomkův. Tento dějepisec napsal: „K rozmnožení jazyka německého v zemi napomáhalo také nemálo uvedení několika nových řeholí mnišských do země, jejichž členové z počátku veskrz byli cizozemci a namnoze také později... Dominikáni i menší bratři došli v krátkém čase rozšíření po všech znamenitějších městech v zemi a všímali si v nich nejvíce obyvatelstva německého. Nejvyšší představení jejich v Římě měli i v stálém obyčeji, že do klášterů v Čechách posílali cizozemce, rodilé pak Čechy, kteří vstoupili do řádu, rozesílali do cizích zemí.“⁸⁾

A na doklad o oddanosti řádů žebravých k Apoštolské stolici mohu uvést to, co napsal Helfert řka: „Nevítaným podpalem poměrů českých ve věku čtrnáctém byli mniši žebraví... Příčina toho zakládala se v jejich zřízení, kterým úžeji a upřímněji, nežli řádové dle řehole sv. Benedikta, vázání byli ke středku jednoty své, ku generálovi řádu v Římě. Z toho vzcházely všelijaké nesnáze. S jedné strany nemohlo jinak býti, než že mnohá nařízení vydaná se stanoviska vlašského a přiměřená tamnímu stavu věcí vrážela na překážky, nepřízeň, odpor všeho způsobu, jakmile měla býti ve skutek uváděna v podnebí zdejší, mezi náhledy, mravy a poměry společenskými, které tak mnohonásobně rozdílny byly od okolností vlašských... Konečně uváděla

⁷⁾ Sr. Tomek: „Dějepis města Prahy“, I., 531., 579.

⁸⁾ „Děje král. česk.“, 85.—88.

řády ty bezprostřední závislost od Říma v ustá-
vičné rozepře s duchovenstvem domácím a podněty k oba-
polným třenicím vždy znova se naskytovaly. Proto jim
sami biskupové nepřáli, překážky jim kladli, mocí je někdy
stavující u vykonávání příslušících jim prostředkův proti
kacířstvu. Naproti tomu žebraví mniši nezřídka rozkazům
biskupů vzdorovali...“⁹⁾

Byl tedy stav řádů žebravých v Čechách před vystou-
pením Jana Husa dosti vážný. Získaly si řády tyto ovšem
po svém sem příchodu zásluhy veliké v oboru školství, du-
chovní správy, kázání a hájení pravověrnosti, ale právě zá-
sluhy tyto a výsady, Apoštolskou stolicí jim udělené, jichž
bývalo časem zbytečně nadužíváno,¹⁰⁾ roznítily k nim odpor
ve vrstvách duchovenstva, kteroužto úlohu zase v lidu ob-
staral moment národnostní. A těchto poměrů využili nejen
Hus, ale i jeho stoupenci v dobách pozdějších. Roznítili
bouři, jež smetla řády žebravé, poněvadž lid, jenž volá dnes:
„Hosanna“, zítra hlásá: „Ukřižuj!“ aniž by uvažoval o do-
bách dřívějších.

A mám-li se zmíniti ještě přímo o poměru J a n a
H u s a k ř á d ů m ž e b r a v ý m, nutno vyznati, že panovalo
mezi oběma hned po vystoupení Husově nepřátelství
zřejmé a nepokryté, jehož počátky sluší hledati již
v obžalobě benešovského kněze Františka od Matěje, lektora
v klášteře u sv. Jakuba v Praze¹¹⁾ a v kázání Husově r. 1405
na epištolu o páté neděli po Velikonocích, kde staví týž
proti „soukromým řeholím“ jedinou pravou řeholi Kristovu,
jež jest nejkratší, nejlehčí a nejjistější.“¹²⁾ A nepřátelství
toto každým rokem se stupňovalo tím více, čím
Hus cítil bezpečnější půdu a znamenal odklon dvora i lidí od
řeholníkův.

⁹⁾ D. c., 35.—36.

¹⁰⁾ Z toho pak povstaly poměry nemilé a církve nedůstojné.
Tak již r. 1247 na př. biskup olomúcký Bruno zaslal papeži Ře-
hoři X., když měl se konati všeobecný církevní sněm v Lyoně,
několik článků, o nichž si přál, aby o nich Otcové shromáždění
se radili, a z nichž poznáme, že kněží světští a hlavně faráři si
stěžovali do minoritů a dominikánů, že se jim zpovídáním věřících
a kázáním vkládali do duchovní správy. Podobně připomíná se r.
1334 ostudné hašteření zase v Čechách, jež bylo příčinou, že roz-
ličné sektářství z Němec do Čech uváděné počalo bujněji se ují-
mati. Sr. Brandl, d. c., 329.

¹¹⁾ Sr. Tomek: „Dějepis města Prahy“, III., 12.—133.3

¹²⁾ Sr. Dr. Jan Sedlák: „M. Jan Hus“, 100.

O karmelitánech vypravuje alespoň Beckovský, že tehdejšími kacíři horlivě odporovali a dodává: „Protož také Jan Hus pro kacířstvo, které Čechům veřejně rozhlašoval, kázal a jemu je vyučoval, v městě Konstanci potom upálený, obávaje se těch učených mužův, v tom karmelitánském u Matky Boží Sněžné slavném klášteře Pánu Bohu horlivě sloužících, své kacíře napomínával, častěji říkávaje: „Vzdalujte se, jak nejvíce můžete, karmelitánův a žádného rozmlouvání, ani žádné schůzky s nimi nemějte; neboť oni jsou velmi učení muži.“¹³⁾ Proto Dr. Sedlák shrnul poměr Husův k řeholím, jimiž v první řadě ovšem rozuměti se mají řády žebravé, v tato slova: „Řehole jsou stálým předmětem útoků reformních. Hus sám potírá je často po příkladu Viklefově, třebaš ne tak hrubě jako Viklef, a v okolí Husově jest odpor proti řeholníkům tím větší, čím důrazněji tito odporují jejich snahám. Opustili prý pro svůj soukromý zákon zákon Kristův, ruší jednotu náboženství Kristova, jsou služebníci antikristovi. Měli by se všickni vrátiti k řeholi Kristově, jež jest nejpoctačitelnější a nejsnazší.“¹⁴⁾

Nepřekvapí tedy, že řády žebravé v Kostnici vystupovaly proti Husovi a jeho činnosti velice rozhodně, jak svědčí rozmluva jeho s minoritou mistrem Didakem¹⁵⁾ a že po smrti Husově jeho přívrženci v Čechách tak krutě, nelidsky a nekřesťansky ubíjeli všecky mnichy, ale zvláště mnichy ze řádů žebravých a z těch zase nejraději dominikány, jakožto obhájce české pravověrnosti. Hranice na nichž v plamenech dokonávali přemnozí dominikáni, minoriti, karmelitáni, augustiniáni a snad i serviti po vlastech českých a daleko za jich hranicemi, byly zakončením dějů, jichž začátky vyřinuly z kaple betlémské a z tichých cel českých a zejména pražských klášterů. Tak husité odpláceli hranici kostnickou zapomínajíce, že v Kostnici bylo odsouzeno kacířství, kdežto na hranicích českých a v troskách klášterů že umírali kněží pro křesťanskou pravdu...

¹³⁾ D. c., I., 109.

¹⁴⁾ D. c., 293.

¹⁵⁾ Sr. Sedlák, d. c., 319.

Husitské násilnosti v klášterích českých dominikánů.

Sotva zpráva o smrti krále Václava IV., ze dne 16. srpna 1419, se po Čechách byla rozlétla, způsobila všude náramné hnutí myslí. Lid počal se hromadně sbíhati a zástupové všeličím vyzbrojení dávali sobě hesla, kde na který klášter, nebo kněžské sídlo půjdou, aby se pomstili za všecka dosud domněle utrpená příkoří a potupy „antikristům a mahometistům“, jak tehdaž katolíkům přezdívali byl obyčej.¹⁾ Tak tomu bylo nejen v Praze, ale i po všech větších českých městech a místech v Čechách.²⁾

Prahu alespoň, dokládá Zap, následovalo první město Písek. Když se tam dostala zpráva o smrti krále Václava, tu se hned 20. srpna 1419 srotil lid a na tamnější dominikánský klášter udeřil, mnichy zjímá, nebo vyhnal, stavení jejich zapálil a do gruntu pobořil... Tak to brzo potom bylo v Hradci Králové, kdež kněz Ambrož, jeden z nejhorlivějších kněží husitských, měšťanstvo pobouřil tak, že lid dva kláštery minoritský a dominikánský zničil... Povstali zároveň i Čechové plzeňští, poplenivše dva kláštery v městě svém, minoritský a dominikánský. Podobný osud potkal dominikány v Klatovech a v Lounech, minority v Žatci.³⁾

Jako Zap, ač stručněji, vypravují události tyto i Palacký,⁴⁾ Tomek⁵⁾ a jiní.

Obětí důsledků vystoupení a učení Husova bylo tedy v Čechách pálení a ničení klášterů nejen v Praze, ale hlavně zhouba klášterů mnichů žebravých po českém venkově. Minorité a dominikáni bez veškeré příčiny byli ze svých klášterů vyháněni, jímáni, vězněni,

¹⁾ Sr. Palacký, d. c., III., 164.—165.

²⁾ O Praze píše Palacký: „Zástupové rozjitření obořili se nejprve outokem na ty kláštery a kostely, kterýchžto kněží nejvíce byli v nenávist upadli. Vypáčivše dveře jejich násilím, potřískali v nich všecky ke službám Božím určené ozdoby, oltáře, varhany a obrazy svatých, vandalismem do té doby u Pražanův neslýchaným. Farářové i střídníci, prelátové i mniši prchali a schovávali se kam kdo mohl co nejrychleji.“ D. c., III., 165.

³⁾ D. c., II., 753.

⁴⁾ D. c., III., 165.—166.

⁵⁾ D. c., IV., 1.—2.

trýznění, zabíjení. Dav lidu, jenž tak učinil, mnohokrát před tím byl u jich bran nasycen a přioděn. To vše vešlo rázem v zapomenutí. Lid byl rozvášněn a vášně nezná vděku, ani lásky, ani milosrdenství...

*

Přemysl Otakar II. sám se často ve svých listech vyjádřil, že veškerá péče vlády jeho k tomu směřuje, aby se jeho země mnohými lidnatými a hrazenými městy ozdobovala a tak obyvatelstvu bezpečnost poskytovala. Za tou příčinou skoro všechna důležitější místa, kde se obchod a průmysl provozoval, proměnil ve výsadní královská města.⁶⁾

Tak založil mezi jinými kolem r. 1258 i město Písek, kde k radosti nových měšťanů hrad, městský kostel, hradby, brány, most přes Otavu a dominikánský klášter sv. Kříže v jednom čase byly stavěny.⁷⁾

Po r. 1415 však Písečtí přilnuli k učení Husovu a 20. srpna 1419 dominikánský klášter stekli. Mnichové s listovnou a cennými věcmi prý uprchli,⁸⁾ ač Hammer-schmid opak toho vypravuje řka: „V píseckém konventě sv. Kříže, dle Vavřince z Březové r. 1419 všickni mniši od husitů byli povražděni v neděli po Nanebevzetí Panny Marie, protože odepřeli jim mši sv. sloužiti a večer Velebnou svátost podávati. Jediný převor unikl smrti, protože před několika dny za důležitou příčinou odešel do Budějovic. Písecký tento konvent byl vybudován rodinou Údražských z Kestřan.“⁹⁾ Mimo to Vavřinec z Březové uvádí ještě, že 40 měšťanů, kteří dominikánů se ujali a nechtěli při vyvrácení kláštera spolupůsobiti, bylo tehdy z města vyhnáno. Zničení kláštera „až do základů“ účastnili se muži i ženy z nižších vrstev.¹⁰⁾ Nepřítomnost převorovu v Písku a zajmutí mnichů uvádí i Balbín.¹¹⁾

⁶⁾ Sr. Zap, d. c., I., 865.

⁷⁾ Jakubička míní, že klášter tento i s městem vznikl již za Václava I. v letech 1240—1253, ale prameny jiné tomu odporují. D. c., 31.

⁸⁾ Sr. „Ottův sl. n.“, XIX., 780.

⁹⁾ D. c., 77.

¹⁰⁾ D. c., II., 432.

¹¹⁾ „Miscell.“, IV., 121.

Kestřanští, zvaní tak dle manské vesnice Kestřany nedaleko Písku, bývali kláštera píseckého hlavními dobrodinci. Alespoň Albert z Kestřan daroval mu r. 1315 louku Okopanici a jeho synové Michal, Šimon a Bartoloměj r. 1338 darování toto stvrdili. Roku 1354 Beneš z Kestřan, syn Michalův, připomíná se v klášteře jako řeholník.

Pravdou tedy, dějinně ověřenou jest, že dominikánský klášter Písecký byl dne 20. srpna 1419 z kořene vyvrácen. Mniši mimo převora byli jednak schytáni, uvězněni a ztýráni a jednak s maličkým, na rychlo sebraným, zbožím uprchli. Při tom musilo tehdy město opustiti i 40 věrných a klášteru oddaných měšťanů.

V Hradci Králové dominikánský klášter byl založen r. 1229 a minoritský 1243. Mimo to byl tu ze řádů žebravých ještě klášter dominikánek, založený na předměstí u sv. Jiří před rokem 1300.¹²⁾ Rok založení kláštera dominikánského víme z klášterní kroniky téhož řádu v Kolíně nad Rýnem¹³⁾ a rok založení minoritů od Greiderera.¹⁴⁾

V době husitské všechny tyto kláštery zašly. Hamerschmid to dosvědčuje slovy: „V Hradci Králové byly dva kláštery dominikánské na předměstí, jeden mužský a druhý panenský. Mužský u kostela Matky Boží a panenský u sv. Jiří. Oba byly od husitův zničeny a zkaženy,“¹⁵⁾ a Vavřinec z Březové připomíná výslovně, že dne 26. června 1420 při dobytí Hradce knězem Ambrožem a orebity byl zničen klášter minoritův sv. Jana Křtitele.¹⁶⁾

Jest tedy pravdou, že po zprávě o smrti krále Václava IV. již dne 20. srpna r. 1419 přičiněním husitského kněze Ambrože byl v Hradci Králové zničen klášter dominikánský a velmi poškozen klášter minoritský, který pak r. 1420 dne 26. června zašel úplně, zatím co klášter dominikánek byl ušetřen z důvodu, že jednak husité v prvních dobách svého rozmachu klášterů panenských šetřili a jednak, že panny nevystupující veřejně proti učení Husovu, těšily

¹²⁾ Byl zde ovšem také klášter německých rytířů.

¹³⁾ Jakubička, d. c., 28.

¹⁴⁾ „Germania Franciscana“, I., 353.

¹⁵⁾ D. c., 79.

¹⁶⁾ D. c., II., 395.

se přízní nejen husitských paní, ale i husitských předáků, s nimiž některé byly i krevně spřízněny. Co se stalo r. 1419 s dominikány prameny neuvádějí.¹⁷⁾

Plzeň byla založena kolem roku 1290 za krále Václava II. Ještě roku 1298 mluví se o stavění města. A právě v té době, a to hned na počátku, vznikly tu klášter dominikánský a klášter minoritský. Zakladatelem¹⁸⁾ kláštera dominikánského jmenuje se Děpolt Švihovský z Ryžmberka. O něm alespoň vypráví Crugerus,¹⁹⁾ že dal tu vystavěti pro dominikány konvent i kostel z tesaných kamenů, a to velikým nákladem dne 31. srpna r. 1217,²⁰⁾ ba též nazývá Děpolta řeholníků těchto velikým příznivcem a pokrevným přítelem. Jmenoval pak se klášter tento u sv. Ducha, jak patrně z rozličných odpustků, jež mu od papeže uděleny byly, jichž prý originály v archivu plzeňském se uschovávají.²¹⁾ Klášter pak minoritů, jak vypravuje Beckovský,²²⁾ byl v Plzni založen od krále Václava Otakara „Jednookého“ r. 1244 nebo, jak uvádí se ve starých památkách, r. 1246 s kostelem Nanebevzetí P. Marie.²³⁾ Pravdivěji stalo se tak za Václava II. roku 1297.²⁴⁾

Oba tyto kláštery byly přepadeny 20. srpna r. 1419. Tehdy, jak vypravují prameny, plzeňský kněz Václav Koranda, husita, poštvál lid svůj proti nim. Ten klášter dominikánů přepadl, obrazy a sochy v kostele rozmetál a zničil. Klášter minoritů podobného došel osudu. Mniši tehdy byli vyhnáni. Vrátili se ovšem za nedlouho do sídel svých,²⁵⁾ ale kláštery jich osudu svému neušly. Roku 1420 totiž dobyl Žižka Plzeň, všechny kláštery města tohoto o zlato a stříbro obral a do kostela františkánského, jak uvádí Beckovský, své koně postavití dal.²⁶⁾ Čas, kdy se tak stalo, udává Ham-

¹⁷⁾ Dr. Borový praví sice, že byli pobiti, ale zdá se, že není to správně. (D. c., 230.) Spíše uprchli.

¹⁸⁾ T. j. vlastně ochráncem.

¹⁹⁾ Ke dni 31. srpna v d. c., „Pulveres sacri“.

²⁰⁾ Datum toto je ovšem chybné a spíše by mělo býti 1297. Rok 1217 dal by se snad vysvětliti chybou opisovače nebo tiskaře

²¹⁾ Hammerschmid, 78.

²²⁾ D. c., 1. díl, fol. 401., II., 130.

²³⁾ Hammerschmid, 315.

²⁴⁾ „Drahé kameny“, II., 299.

²⁵⁾ Sr. „Chron. univ. Prag.“, V., 37.; „Chron. Trebon.“, II., 50.; Vavřinec z Březové, II., 359.; Eneáš Sylvius, v kap. 38.; Greiderer, I., 627.

²⁶⁾ D. c., 315.

merschmid „circa bacchanalia“, tedy o masopustě.²⁷⁾ Tím kláštery tyto byly téměř zničeny a z rány jim zasazené dlouho se vzpamatovati nemohly. Jich utrpení pak v budoucích časech vzrůstalo den ze dne, když Plzeň stala se „nejvěrnější hajitelkou katolické strany a zjedнала si brzo jméno přední bašty katolické“, poněvadž sem utíkalo se katolické duchovenstvo z celého širého okolí. Mimo to čtyři pokusy husitské, a to z roku 1421, 1427, 1431 a 1433 o dobytí Plzně přinesly útrap nesčetných všemu obyvatelstvu a tedy i mnichům...

V Klatovech založil klášter dominikánský nejspíše za Přemysla II. kolem roku 1258 někdo z příbuzenstva Soběhrda²⁸⁾ z Klatov,²⁹⁾ aniž bychom o tom více pověděti dovedli.³⁰⁾ Byl pak klášter tento husity vyvrácen asi 20. srpna roku 1419, jak svědčí Zap,³¹⁾ Hammerschmid, Palacký³²⁾ a jiní. Hammerschmid alespoň dí: „V Klatovech měli dominikáni konvent sv. Vavřince. Ten byl nejprve určen pro benediktiny, ale později dán jest dominikánům. Roku 1419 byli mniši jeho ze záští náboženského od husitů pobiti a konvent s kostelem zapálen. Co pak nestrávily plameny, rozmetali lidé.“³³⁾ S tím souhlasí: „Chron. univ. Prag.“, II., 37 a „Chron. Trebon.“, II., 50 s dodatkem, že mniši z města byli vyhnáni.

Po takovéto zhoubě ovšem klášter dominikánský v Klatovech se už nevzpamatoval. Klatovští stali se husity tělem, duší a ani by byli nestrpěli obnovení jeho. Rozprchlí bratři našli snad útulek v Budějovicích, anebo zašli až do Bavor. Všecku jich práci pohltily plameny. Majetek prisvojili si husitští měšťané.

V Lounech byl založen klášter dominikánský zároveň s městem za krále Přemysla II. u pražské brány kolem r. 1253. Při konventě byl kostel Panny Marie. Klášter tento byl husity „spálen a zničen“ 20. srpna 1419 zároveň s blízkým panenským klášteřem Magdalenitek. Alespoň pra-

²⁷⁾ D. c., II., 130.

²⁸⁾ Příbuznými Soběhrda byli Drslavci.

²⁹⁾ Soběhrd držel Klatovy v letech 1235—1257. Roku 1240 psal se ještě ze Slovic, ale r. 1253 již jen z Klatov.

³⁰⁾ Dobrodinci jeho byli páni z Klenového a z Janovic.

³¹⁾ D. c., II., 753.

³²⁾ D. c., III., 168.

³³⁾ D. c., 315.

meny vesměs společně tak uvádějí připomínajíce, že tehdy v Lounech byly zkaženy dva kláštery z řádu mnichů žebra- vých.³⁴⁾ Tomu ovšem rozuměti jest tak, že mimo klášter dominikánský byl tehdy zničen i panenský klášter Magdale- nitek, poněvadž tyto se řídily řeholí sv. Augustina a tím čítaly se také mezi řády mendikantův.

Lounští pak zbořili oba kláštery hlavně proto, a by se mohli zmocniti jich statků. Alespoň tito horlivci pro „zákon Boží“ během válek husitských zabrali všechny statky nejen blízkého kláštera postoloprtského, ale i všechny statky jiných duchovních řádů v celém dalekém okolí. Ro- zuměli tedy lounští měšťané učení Husovu ve svůj prospěch velmi dobře. Prostě, přijavše je obohatili se a bohatství své- ho nemínili se více vzdáti. Proto v letech pozdějších marně s nimi, i po přijetí svém za českého krále, o podobných záležitostech vyjednával sám Zikmund.

V Žatci počátek kláštera mendikantů byl tentýž jako města vůbec. Byl založen nejspíše v době krále Václava I. nebo Přemysla II. Tehdy totiž, jak vykládají dějepisci, sta- vělo se horlivě na nových městech ve všech končinách české a moravské země, zvláště však tam, kde stávaly krá- lovské hrady. Vyměřovaly se pozemky městům postoupené, ulice a náměstí, stavěly se velké městské chrámy ve způsobě gotickém, hradby a věže a obyčejně také některý klášter blíž hradeb městských, napřed buď dominikánský, buď mi- noritský, později augustiniánský neb karmelitánský. Kla- dou-li tedy některé prameny vznik kláštera dominikánského v Žatci do r. 1253, není žádného důvodu, proč bychom toho přijmouti nemohli.

V srpnu r. 1419³⁵⁾ byl již však tento klášter husity zničen. Alespoň spisek: „Politický okres žatecký“ vypráví: „Prvním hrdinským činem žateckých husitů bylo roz- vaření zdejšího kláštera dominikánského zároveň s kostelem; pravděpodobně hned po velkých vraždách v Praze dne 19. srpna 1419. A nemůže býti pochybnosti, že téhož dne, kdy byl spálen a zničen kostel dominikánů, padlo i pro- boštství benediktinské a že mimo mnichy obou klášterů, i mnoho vynikajících zdějších Němců kleslo pod ra-

³⁴⁾ Sr. „Chron. univ. Prag.“, II., 37.; Vavřinec z Březové, II., 395.; „Archiv český“, VI., 67.

³⁵⁾ Stalo se tak pravdě nejpodobněji hned 20. srpna. Sr. Pa- lacký, d. c., III., 166.

nami husitských palcátů a mečů“³⁶⁾ a spisovatel Schlessinger k tomu dodává: „Se dvou stran zachovaly se zprávy, že roku 1419 byl v Žatci spálen starobylý klášter dominikánův a týž zároveň s kostelem úplně zničen.“³⁷⁾

S tím dále souhlasí: „Chron. univ. Prag.“³⁸⁾ a Vavřinec z Brezové³⁹⁾ podotýkajíce, že r. 1419 byly v Žatci vyvráceny dva kláštery řádu mnichů žebravých, a to dominikánský a minoritský.

A sotva se tak stalo, byli žatečtí z prvních měst, která přihlásila se za vyznavače a obránce kalicha. Tím naděje na znovuzřízení tamějších klášterů mendikantů byla ztracena zcela. Mniši jich, kdož pozůstali, buď že včas z města uprchli anebo že u známých katolických rodin se byli ukryli, neosmělili se více navrátiti se tam, kde tolik zhouby a nástrah bylo jim připraveno.

* *

Po těchto počátcích, jež přihodily se vesměs 20. srpna 1419, tedy v jednom dni na různých stranách Čech, litice husitská v letech následujících neušetrila již nižádného kláštera i v nejodlehlejších místech zemí českých. Vzpoura pražská všude vrhla své temné stíny a mniši, svijející se v bolestech na zapálených hranicích a umírající jedině proto, že byli kněžími, věrnými svému povolání a své víře, nebyli tehdy zjevem řídkým a neobyčejným. Husitské zástupy viděly v tom z počátku snad dle jich domnění zasloužilý trest, ale později již jen rozkoš...

U sv. Klimenta⁴⁰⁾ na Starém městě pražském zůstali bratři ze řádu kazatelského do 8. srpna 1420. Počátkem toho měsíce totiž táboři počali prakticky provozovati svou nauku pálením kostelů a klášterů ve velkém. Nejprve dne 15. srpna vypálili kostel na Zderaze a dne 8. srpna vyhlídli si klášter dominikánův. Zkazili tu všechna stavení

³⁶⁾ „Der polit. Bezirk Saaz.“ Eine Heimatskunde, V., 31., nn.

³⁷⁾ „Saaz in der Husitenzeit bis zum Tode Žižkas“ v „Mittheil des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen“, 27. Jahrg., 107., nn.

³⁸⁾ D. c., II., 37.

³⁹⁾ D. c., II., 395.

⁴⁰⁾ Dobrodinci tohoto kláštera byli nejen měšťané pražští, ale i mnoho pánů z české šlechty.

i s kostelem. Tolíko zůstala věž při klášteře stojící a kamenickou prací v gotickém slohu mistrně vyzdobená. Ale konečně i ta pobořením okolních klášterních stavení r. 1466 spadla.⁴¹⁾

Toměk vypravuje o tom suše: „Počalo se v Praze opět boření, kažení a tupení zasvěcených předmětů a vzácných pomníků křesťanského umění... Dne 5. srpna dali se táboři na Novém městě v boření slavného kláštera křižovníků zderazských a o tři dni později pobořili také na Starém městě klášter dominikánů u sv. Klimenta blíž mostu 8. srpna, jsouce beze vší pochybnosti podporováni chátrou pražskou, která se ráda k nim připojila.“⁴²⁾

S ním souhlasí: Palacký,⁴³⁾ Vavřinec z Brezové⁴⁴⁾ a jiní.⁴⁵⁾ Ekrt pak dokládá: „Při tom kostelní zeď na půlnoci se sřítila a 26 pacholků (Hammerschmid⁴⁶⁾ má: husitů) zabila. Rovněž (tehdy husité) zahubili inkvisitorský dům u sv. Jana. Při tom byli v obou domech řeholníci, kteří se tu opozdili, ukrutně povražděni.“⁴⁷⁾

Kolik tehdy dominikánův u sv. Klimenta vůbec bylo zabito, povražděno, ztrýzněno, anebo zmučeno, nedá se pro zamlklost pramenů určití⁴⁸⁾, tím více, poněvadž musíme předpokládati, že někteří z nich v rozbouřených těch dobách snad již z Prahy ušli, anebo že záhy našli útočiště v soukromých domech u lidí sobě nakloněných.

V Litoměřicích připomíná se klášter dominikánský od r. 1257 a byl založen a nadán od Kaplířů ze Suvic, kteří prvotně Kappler sluli a v Litoměřicích sídlili.⁴⁹⁾ Byl při něm kostel sv. Michala.

Po smrti krále Václava přidrželi se litoměřičtí věrně bratra jeho Zikmunda, jenž několikráte i město jich navštívil.

⁴¹⁾ Sr. Zap, II., 841.; Hammerschmid, 85.

⁴²⁾ D. c., IV., 94.—95.

⁴³⁾ D. c., II., 221.

⁴⁴⁾ D. c., II., 396.

⁴⁵⁾ Na př. „Chron. anonymi“, II., 529. a nekrologium minoritů v Krumlově ke dni V. Id. Maii, atd.

⁴⁶⁾ D. c., 85.

⁴⁷⁾ D. c., I., 352.

⁴⁸⁾ Dr. Borový píše sice, že u sv. Klementa bývalo prý 150 bratří a ti, kdož útekem se záhy nezachránili, že na místě byli usmrceni, ale počet ten zdá se býti velikým. (D. c., 230.)

⁴⁹⁾ Pověst uvádí, že jeho zakladatelem byl biskup Bernard Kaplíř.

Proto Žižka z jara roku 1421 Litoměřice oblehl. Měšťané hrozíce se táborův udatně se bránili, avšak nemajíce naději na vítězství, raději pražanům nežli táborům poddati se chtěli. Vyslali tedy posly do Prahy k vyjednání míru s pražany a dne 29. května 1421 přistoupili ke čtyřem článkům pražským. Odtud nastal v Litoměřicích úplný převrat v poměrech náboženských i národnostních. Kněží a mnichové strany pod jednou a starousedlí měšťané němečtí musili opustiti dříve nebo později město. Opuštěné jich statky zabavila obec. Totéž stalo se i s majetkem kostelů a klášterů.⁵⁰⁾

Dominikáni opustili tedy r. 1421 Litoměřice a odebrali se pravděpodobně do nejbližších klášterů svého řádu v Německu. Tu čekali na vhodnou dobu, aby mohli se do města vrátiti, ale naděje jejich nedošla hned tak splnění.

Město Turnov bylo založeno okolo r. 1250 od Havla z Lemberka a Jaroslava z Valdšteina. S městem založen byl i dominikánský klášter nejspíše Havlem z Lemberka, z větve Markvarticů. Klášter tento zhubil Žižka roku 1424. Tehdy totiž, jak píší dějepisci, nastal „krvavý Žižkův rok“ na Hradecku a Boleslavsku. V Hradecku bojoval alespoň Žižka u Skalice nad Úpou, a to hned 6. ledna, odkudž táhl k Hostinnému, Mlázovicím, Smidarům a k Turnovu, „kteréžto město útokem vzal a tamější znamenitý klášter dominikánský i s mnichy spálil. Klášterní kostel pozůstal.“⁵¹⁾ Stalo se tak dne 12. dubna 1424.

Tehdy, jak uvádějí prameny dále, někteří obyvatelé uzavřeli se v kostelní věži a odtud proti vojskům Žižkovým se bránili. Mezi nimi byli i dominikáni a několik světských kněží. Byli však přemoženi, spoutáni, do uzavřené místnosti odvedeni a upáleni.⁵²⁾ Hammerschmid alespoň dí výslovně: „Roku 1424 v Turnově Žižka celý konvent dominikánů zničil a táboři řeholníky, jež přeukrutně pro obranu katolické víry nenáviděli, zajavše a davše jim na vybranou, jak činívali, chtějí-li k nim přistoupiti čili nic, když je k tomu přiměti nemohli, všecky na připravené hranice da-

⁵⁰⁾ Sr. Hammerschmid, 77.; „Ottův sl. n.“, XIII., 967. a XVI., 169.; „Urkundl. Beiträge“, I., 98., 101., 106. a 122.

⁵¹⁾ Zap, II., 1001.

⁵²⁾ Sr. Vavřinec z Březové, II., „Chron. Trebon“, 54.; Greiderer, I., 687.

li a upálili“,⁵³⁾ ač Tomek jenom suše napsal: „Také město Turnov jest od Žižky dobyto a v klášteře tamějším spáleni mniši“⁵⁴⁾ a Palacký „prý“ oznámil: „Dále o Žižkovi vypravují staří letopiscové, že toho leta mnoho městeček a vsí v Čechách vypálil, v Turnovském pak klášteře že spálil mnichy: také že táhl s lidem svým k Hostinné a „šturmem dobýval města; a tu jsou jich mnoho pobili a ranili, a potom odtrhl odtud“. Také prý potom dobyl Černína na Mlázovicích, jehožto zaabivše, táhli prý „k Smidarům a dobyvše jich spálili“,⁵⁵⁾ byť sám dodával, že vypravují tak „staří letopiscové“, jimž za jiných okolností všecka víra se přikládá.

V Jablonném r. 1270, již dříve, a to snad r. 1251 založený⁵⁶⁾ klášter dominikánský s kostelem sv. Vavřince, nadali Jan Berka z Dubé se svou manželkou. Klášter tento pravděpodobně vypálil Žižka r. 1424. Alespoň Tomek vypravuje: „Z Turnova asi přišel Žižka někdy v měsíci březnu přes hory za Jablonným a navštívil krajinu Žitavskou“⁵⁷⁾ a Palacký udává, že se tak stalo 21. května.⁵⁸⁾ Hammer Schmid neumí o tom ničeho povědět a proto vykládá pouze o zakladatelce jablonského kláštera, že jí byla blahoslavená Zdislava Berkovna, jež klášter tento původně pro panny postavila, kamení k jeho stavbě sama donášela, anebo přivalovala, po smrti manželově do panenského zřízení sv. Dominika vstoupila,⁵⁹⁾ po své smrti v jablonském kostele pohřbítí se dala a mnohými zázraky se proslavila.⁶⁰⁾ Kdy se však tak stalo, bližších dat neuvádí.

V Nymburce usadili se dominikáni od dob povýšení tohoto místa na královské město. Měli tam asi od r. 1257 konvent a kostel u sv. Jana Křtitele. Obě tato stavení lehla popelem dne 22. dubna 1421, kdy husité nabyli vládu v městě. Zap alespoň o tom vypravuje: „Příkladu Kolína,

⁵³⁾ D. c., 79.

⁵⁴⁾ D. c., IV., 295.

⁵⁵⁾ D. c., III., 337.

⁵⁶⁾ Jakubička uvádí za jeho zakladatele Havla z Lemberka a jeho manželku blah. Zdislavu. Sr. „Pam. spis“, 32.

⁵⁷⁾ D. c., IV., 296.

⁵⁸⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 101.

⁵⁹⁾ Praví doslova: „Ordinem praedicatorum s. Dominici instituto viventium virginum est ingressa.“ (D. c., 77.)

⁶⁰⁾ D. c., 77.

který se pražanům vzdal, následovala téhož dne 22. dubna královská města Nymburk a Čáslav, vyslavše k pražskému vojsku posly své, nabízejíce své poddání se Pražanům a slibující přistoupiti ke čtyřem článkům pražským. V obou městech zajisté měšťané čeští (husitští), svrhše vládu několika zámožných německých rodin, bezděčně ku kalichu přilnuli a ještě téhož dne Pražanům brány své otevřeli. Pražské vojsko obsadilo je pokojně, však neodpustivši mnichům v Nymburce dominikánům, v Čáslavi minoritům, jichžto kláštery ohněm vzplanuly.⁶¹⁾ A děj tento potvrzují: „Urkundl Beiträge“,⁶²⁾ Vavřinec z Březové⁶³⁾ Tomek,⁶⁴⁾ Palacký⁶⁵⁾ a jiní, ač zejména Tomek a Palacký ničeho nevědí o zničení připomenutých klášterů.

Kam odebrali se mnichové vypálených klášterů v Nymburce a v Čáslavi, anebo co se stalo s nimi, zprávy nedodávají. Ale v oněch městech stěží zůstali. A zůstali-li, pak najisto čekal je r. 1425 osud kněze Jiřího Rohovlada. Ten byl přívržencem učení pražského, tedy husita, a přece od táborů byl upálen. Přišli totiž do Nymburka táboři pod vůdcem Bzdinkou a opanovavše město do kostela vešli, kdež Rohovlad kázal a schvaloval lidu svátost posledního pomazání jakožto věc podle učení sv. Jakuba ku spasení potřebnou. Táboři učení toto zavrhovali. I povstalo mezi nimi reptání a Hvězda z Vícemilic přetrhl kazatele slovy: „Mlč, kněže, a nekaž nám mnoho o oleji.“ Rohovlad však, nedávaje se mýlit, v řeči pokračoval. Tím tábory popudil. I vzali jej i s jeho kaplanem, knězem Klimentem, posadili jej na káru a městem za pražskou bránu vezli křičíce: „Vezeme olej.“ Před bránou blíž labského mostu dali každého do vysmoleného sudu a na hranici je upálili. Nymburk, dokládá pak Zap,⁶⁶⁾ byl od toho času městem tábořským. Tím ovšem byl zpečetěn i osud nymburských dominikánů a jich kláštera. Nebylo žádné naděje, že za takové vlády mohlo by tu znovu povstati sídlo synů sv. Dominika.

⁶¹⁾ D. c., II., 893.

⁶²⁾ D. c., I., 86., 98.

⁶³⁾ D. c., II., 395.

⁶⁴⁾ D. c., IV., 145.

⁶⁵⁾ D. c., III., 272.

⁶⁶⁾ Zap, II., 1029.

Když král Přemysl Otakar II., hlavně k upevnění moci své proti šlechtě, jal se prováděti plány kolonisační, započal si od jakéhosi Čče statek budějovický dav mu v náhradu zboží velešinské a na získaném takto místě kázal vystavěti město Budějovice. Potom hned za vedení purkrabí zvíkovského Hrza zbudován byl v novém městě tomto r. 1265 klášter dominikánský s kostelem Panny Marie.

Za bouří husitských zůstaly Budějovice vždy věrný víře katolické a králi Zikmundovi. Na ně ani Žižka s vítězným vojskem svým se neodvážil. Tehdy také více než 600 kněží a mnichů nalezlo útočiště v jejich hradbách. Mnozí z nich bydlili v klášteře dominikánském. Klášter budějovický byl tedy jediný z českých domů sv. Dominika, jenž bez pohromy přetrval husitský rozmach.

V Kolíně připomíná se klášter dominikánský roku 1295, aniž bychom podrobněji znali okolnosti jeho založení. Hammerschmid píše o něm, že za starodávna byl „proslavený a díla vznešeného“.⁶⁷⁾ Za bouří husitských byl pak vyvrácen 22. dubna 1421, kdy kolínští vzdali se pražanům. Tehdy, jak připomíná Vavřinec z Brezové, husité upálili v Kolíně šest kněží s tamějším farářem.⁶⁸⁾ Stejně píše také Zapřka: „Husité nicméně, ač Kolín byl od Pražanů pokojně osazen, tamější dominikánský klášter vypálili a šest mnichů do ohně vmetali“.⁶⁹⁾ Podobně dí Hammerschmid,⁷⁰⁾ Tomek,⁷¹⁾ Palacký,⁷²⁾ „Urkundl. Beiträge“,⁷³⁾ J. Vávra⁷⁴⁾ a jiní. Pouze v tom rozchází se dějepisci, že jedni udávají, že husité upálili v Kolíně „šest kněží s farářem“,⁷⁵⁾ kdežto druzí domnívají se, že tehdy bylo tam upáleno šest mnichů, t. j. dominikánů.⁷⁶⁾

V Jaroměři vystavěl nejspíše roku 1356 dominikánům klášter císař Karel IV. Dobrodincem jeho byl arcib-

⁶⁷⁾ D. c., 77.

⁶⁸⁾ D. c., II., 395., 456.

⁶⁹⁾ D. c., II., 892.

⁷⁰⁾ D. c., 77.

⁷¹⁾ D. c., IV., 145.

⁷²⁾ D. c., III., 272.

⁷³⁾ D. c., I., 86., 90.

⁷⁴⁾ „Ottův sl. n.“, XIV., 555.

⁷⁵⁾ Aschbach, d. c., III., 105.

⁷⁶⁾ Dle zprávy z r. 1382 bylo v klášteře mimo převora a podpřevora osm kněží a několik bratrů laiků. Sr. Josef Vávra: „Dějiny král. města Kolína nad Labem“, 52.—54.

biskup pražský Arnošt z Pardubic. Daroval mu kostel sv. Mikuláše i s podacím. Klášter tento stával původně na Kamenici a r. 1404 přenesen byl ke kostelu sv. Mikuláše. Ve Zvoli patřival mu poplužní dvůr. Tu dlívalo 3—5 bratří, jež hospodářství vedli. Z té příčiny v některých pramenech klášter jaroměřský bývá uváděn pode jménem kláštera zvolského. Alespoň Hammerschmid píše: „Ve Zvoli, osadě to půl míle od Jaroměře vzdálené, měli dominikáni klášter či spíše toliko jakýsi dům. Bývalo jich tu pět a nic více. Z těch čtyř roku 1421 byli chyceni a od táborů do Labehození, jak vyprávěl bratr laik Jan z téhož řádu, jenž ve tmě husitům unikl“.⁷⁷⁾ A s tím dobře se dá srovnati, co o jaroměřských dle Knappových „Pamětí král. věn. města Jaroměře“ vypravuje se v „Ottově sl. n.“, XIII. 89 a i v jiných pramenech,⁷⁸⁾ že totiž jaroměřští, když uzavřeli s obléhajícími je husity smlouvu, aby jim po odevzdání města bylo dovoleno odstěhovati se s holým životem, dne 15. května 1421 vytáhli z města, ale přes uzavřenou smlouvu byli schytáni, do košile svléknuti, jednak v Labi utopeni a jednak upáleni.

V Pardubičkách u kostela sv. Jiljí býval menší konvent dominikánů, založený asi r. 1359 nejspíše arcibiskupem pražským Arnoštem, jenž s bratry svými Bohušem a Smilem zbožím pardubickým, k němuž Pardubičky náležely, vládl. Zničen pak byl tento klášter od husitů roku 1421, a to dne 29. dubna, když pražané krutě řádili na Chrudimsku. Alespoň Zap výslovně dí: „Po opanování Chrudimě 28. dubna 1421 spálen a zkažen byl klášter dominikánův v Pardubičkách.“⁷⁹⁾ Totéž uvádějí Tomek,⁸⁰⁾ Palacký,⁸¹⁾ Vavřinec z Březové⁸²⁾ a j. Tomek však mylně přičítá klášter tento „menším bratřím“.

O mniších, kam by se byli utekli, nemáme zpráv. Ale z počínání si husitů v jiných městech za této doby musíme souditi, že byli upáleni.

⁷⁷⁾ D. c., 79.

⁷⁸⁾ Sr. „Chron. vet. colleg. Prag.“, II., 84.; Vavřinec z Březové, II., 458.; „Continuatores Pulkavae“, „Urkundl. Beiträge“, I., 87., 465.; „Serr. rer. Sil.“, VI., 2., atd.

⁷⁹⁾ D. c., II., 893.

⁸⁰⁾ D. c., IV., 149.

⁸¹⁾ D. c., III., 274.

⁸²⁾ D. c., II., 457.

V Chrudimi povstal klášter dominikánský v tutéž dobu, kdy za Přemysla II. r. 1260 stalo se město toto svobodným a bylo nadáno mnohými přednostmi a výsadami. Konvent stával u kláštera sv. Kříže na předměstí a byl založen r. 1291. Alespoň na arše kostela svatokřížského, chované nyní v museu chrudimském, jest nápis: „Tento chrám Boží jest stavěn v letu 1291.“⁸³⁾ A uvážíme-li všecky okolnosti, není vážnější příčiny, proč bychom o pravdě toho pochybovali.

Chrudimský klášter dominikánů byl husity vyvrácen dne 28. dubna r. 1421. Roku toho totiž pražané a táboři společně Chrudim oblehli. Vůdcem posádky královské byl tehdy v městě Jan Městecký z Opočna. Učinili tedy husité přípravy k útoku. Městecký prosil za milost a odpuštění, přijal čtyři pražské články a slíbil státi při jich straně. Tím odvrátil záhubu od Chrudimě, ale „toliko klášter dominikánův za své vzal“ a mnichové na náměstí byli upáleni.“⁸⁴⁾

Hammerschmid pak na doklad toho vypráví: „Konvent v Chrudimi roku 1421 byl od vlastních měšťanů chrudimských rozchvácen a spálen. Několik z nich přivleklo řeholníky na náměstí, zatím co jiní připravili hranici, jiní ji zapálili a zase jiní mnichy spoutali. Posléze po tisícerych nadávkách, potupách a výčitkách byl veškeren konvent Otců i bratrů na náměstí upálen.“⁸⁵⁾ Podobně píše Tomek,⁸⁶⁾ Palacký,⁸⁷⁾ Vavřinec z Březové⁸⁸⁾ a jiní, ač Palacký a Tomek po svém způsobu vyhnuli se poukázati k upálení mnichů a zmiňují se toliko o vydání se Jana Městeckého, jež zase Zap při té příležitosti jmenuje člověkem úskočným, jenž vlezl jako vlk do beránčí kůže“.⁸⁹⁾

V Ústí Sezimově založili klášter dominikánský r. 1262 páni z Růže či Vítkovci. V bouřích husitských však někteří členové této rodiny přiznali se k učení kališnickému. Byli to zejména Jan z Ústí a jeho manželka, od r. 1414 již

⁸³⁾ „Politický okres chrudimský“ v „Soupise památek historických“, 97.

⁸⁴⁾ Sr. Zap, II., 899.

⁸⁵⁾ D. c., 79.

⁸⁶⁾ D. c., IV., 148.

⁸⁷⁾ D. c., III., 274.

⁸⁸⁾ D. c., II., 296.

⁸⁹⁾ D. c., II., 899.

vdova, a až do roku 1417 paní na Ústí, Anna z Mochova. Tehdy v Ústí nalezlo útočiště mnoho husitských kněží tak, že téměř celé město bylo husitské. Roku 1420 stal se však pánem jeho Oldřich z Ústí, rozhodný katolík. Za takovýchto poměrů ovšem měli dominikáni ústečtí, jak vyznává Zap, „velmi krušné postavení, ač se jich pan Oldřich příčinlivě ujímal.“⁹⁰⁾ I umínil si tedy Oldřich Ústí od husitů osvoboditi. Proto své protivníky z města vypovídal. Ale Prokop, jeho synovec a horlivý husita, a kněží podobojí Vaňček, Petr Hromada, Jan z Bydína a Jan Smolín, sebravše husity přepadli před úsvitem z 20. na 21. února r. 1420 město, když obyvatelstvo po úterku masopustním a po kvásích bylo upadlo ve tvrdý spánek. Tím „husité všecky katolíky a mnichy v klášteře přepadli a koho mohli, zjímali“.⁹¹⁾ Potom husité chtěli z Ústí vytvořiti pevnost strany kališnické, ale záhy seznali nevhodnost místa a upustili od svého úmyslu. Z té příčiny opanovali blízkou horu Hradiště a Ústí dne 16. března 1421 bylo opuštěno a vypáleno „tak kvapně“, jak dokládá Sedláček,⁹²⁾ „že ani chleba nedopečeno“. S městem shořel tedy i klášter dominikánský, jež mniši již po 21. únoru byli opustili.

S tím souhlasí Vavřinec z Březové,⁹³⁾ „Chron. vet. coll. Prag.“,⁹⁴⁾ a Hammerschmid, ač tento s nesprávným dodatkem, že celý konvent zároveň s měšťany (katolíky) krutě byl povražděn“.⁹⁵⁾ Že ovšem při té příležitosti někteří bratři, z nichž alespoň dva nebo tři až do poslední chvíle v klášteře zůstali, o život přijíti mohli, jest pravděpodobno, ale historicky neprokázáno.

Ve Stříbře brzy po založení města,⁹⁶⁾ a to dle některých již r. 1253 byl vyzdvižen klášter dominikánský pro usedlé tu horníky na stříbrnou rudu.⁹⁷⁾ Zašel pak dům tento v bouřích husitských zároveň s klášteřem minoritů dne 28. září 1426. Mniši byli nejspíše pobiti.

⁹⁰⁾ D. c., II., 781.

⁹¹⁾ Zap, II., 782.

⁹²⁾ „Ottův sl. n.“, XXVI., 247.

⁹³⁾ D. c., II., 395.

⁹⁴⁾ D. c., II., 79.

⁹⁵⁾ D. c., 79.

⁹⁶⁾ Město bylo založeno před r. 1252.

⁹⁷⁾ „Pam. spis“ klade jeho počátek do XIV., stol. (D. c., 59.)

V Berouně stával klášter dominikánů s kostelem Panny Marie u dolejší brány při jihovýchodním rohu města. Byl založen roku 1295 za Václava II., který v letech 1295 až 1302 provedl vysazení Berouna lidem českým a německým.⁹⁸⁾

Když vypukla válka husitská, berounští se přidrželi krále Zikmunda, kterýž na podzim r. 1420 u nich zůstával. Po sv. Havlu však odešel a zůstavil toliko v Berouně posádku pod vedením Rudolfa Bece, rodem vlacha, a některých zemanů. Dne 26. března 1421 ve středu po velikonoci vypravil se Žižka s pražany k dobytí tohoto města. Ležela pak před městem vojska husitská několik dní, až dne 1. dubna se ho útokem zmocnila. I počalo krveprolití veliké. Rytíře Jana Koblihu a některé spolubojovníky jeho husité s věže shodili a cepníci je dole dobili. Velitel posádky, rytíř Heřman z Bubna⁹⁹⁾ a Bohuslav Doupovec, tři mistři a profesori koleje Karlovy, totiž Vavřinec z Nymburka, Brikcí ze Žatce a Šimon z Tišnova, nad to pak místní duchovenstvo, mnichové dominikánští a měšťané pražští, kteří nechtíce ku kalichu přistoupiti a nemohše v Praze obstáti sem se byli utekli, byli k rozkazu Žižkovu upáleni.¹⁰⁰⁾ Posádka královská byla buď pobita, buď s hejtmany svými, městskými konšely a některými měšťany ve stodole na předměstí upálena. Místní farář dominikán¹⁰¹⁾ a kněží odjinud do Berouna uprchlí, celkem 37 osob,¹⁰²⁾ byli spáleni v obecní lázni za dolejší bránou. Potom klášter dominikánův i s kostelem byl úplně zničen.¹⁰³⁾

⁹⁸⁾ Sr. J. Vávra v „Ottově sl. n.“, III., 864.

⁹⁹⁾ Jan Kobliha, výše jmenovaný, dle Aschbacha, d. c., III., 104.⁸ byl otcem Heřmana z Bubna.

¹⁰⁰⁾ Sr. Zap, II., 888.

¹⁰¹⁾ Některé prameny nesprávně udávají, že to byl minorita.

¹⁰²⁾ Dle jiných pramenů bylo kněží 53 a mezi nimi udává se i farář z Jaroslavě.

¹⁰³⁾ Faktum toto potvrzují následující prameny: „Chron. univ. Prag.“, II., 37.; „Chron. Trebon.“, II., 82.; „Chron. vett. coll. Prag.“, II., 83.; Vavřinec z Březové, II., 454.; Windeck, „Chron. K. Sigmunds“, v kap. 84.; Greiderer, I., 718.; Palacký: „Úrkundl. Beiträge“, I., 87.; Aeneas Sylvius v kap. 44. atd. Dr. Josef Aschbach píše doslova: „Beroun dne 1. dubna 1421 byl dobyt a krev tekla proudy. Obyvatelstvo bylo pověšeno, pobito a spáleno. Tricetsedm katolických kněží, mezi nimiž tři uteklí pražští profesori, byli upáleni.“ D. c., III., 104. a pozn. 8.

V říjnu roku 1291 po smrti krále Rudolfa I. ujal se panství nad Chebem, městem sobě zastaveným, Václav II. a v té době r. 1294 byl tu založen klášter dominikánský, jenž přetrval sice bouře husitské, ale jinak mnoho škod vytrpěl na majetku při častých vpádech vojsk nepřátelských do okolí města.

V Ústí nad Labem vznikl klášter dominikánů za krále Přemysla II., jenž město toto na podhradí založil a r. 1278 hradbami opatřil. Tehdy, asi roku 1270, vystavěna byla tu fara u kostela sv. Vojtěcha a svěřena mnichům z řádu kazatelského. V bouřích husitských Zikmund r. 1423 zastavil Ústí, jež mu věrným zůstalo, Bedřichovi, knížeti saskému, právě v době, kdy bylo toto již podruhé husity ohrožováno. Také v letech 1424 a 1425 husité městu hrozili. Konečně roku 1426 na sklonku měsíce května přiblížili se husité k Ústí opět a město oblehli. Dne 16. června pak Ústí dobyli, je vyplnili a vypálili tak, že leželo pusto tři léta. Tehdy zašel i klášter dominikánský. Mniši byli zabiti. Feyfar alespoň píše: „Dne 16. června dobyli husité města a pobili všecko obyvatelstvo bez rozdílu pohlaví a stáří. Město bylo pak vyplněno, zapáleno a zůstalo po tři léta v ssutinách a liduprázdné.“¹⁰⁴⁾ S tím souhlasí: Zap,¹⁰⁵⁾ Tomek,¹⁰⁶⁾ Palacký,¹⁰⁷⁾ Sedláček,¹⁰⁸⁾ Hammerschmid¹⁰⁹⁾ a jiní.

* *

*

Pražský klášter dominikánek na Újezdě zanikl dne 14. června r. 1420. Tomek o tom vypravuje: „Dne 14. června, hned při rozeznívání zanechali husité svého ležení před hradem a Hradčany a odebrali se na Staré a na Nové město, zapálivše napřed... na předměstí malostranském klášter sv. Anny s domy a mlýny okolními.“¹¹⁰⁾ Zahradu klášterní zabrali pražané a kostel zašel požárem. Panny dle některých pramenů zachránily se útekem

¹⁰⁴⁾ „Die Geschichte der Stadt Doxan“, 44.

¹⁰⁵⁾ D. c., II., 1050.

¹⁰⁶⁾ D. c., IV., 354.

¹⁰⁷⁾ D. c., III., 370.

¹⁰⁸⁾ „Ottův sl. n.“, XXVI., 246.

¹⁰⁹⁾ D. c., 79.

¹¹⁰⁾ D. c., IV., 66.

k dominikánkám na Staré město,¹¹¹⁾ ač vtírá se tu domněnka, že stalo se tak, až na několik málo řeholnic, již dříve, a to počátkem května téhož roku, kdy husité na Malé Straně loučili a pálili kostely napořád ze zlosti, že nepodařilo se jim dobytí hradu královského, před nímž po několik dní nadarmo leželi.¹¹²⁾

Kláster dominikánek na Starém městě pražském zůstal v bouřích husitských celkem bez pohromy, ač velice byl tehdy ochuzen, poněvadž statky jeho byly jednak popleněny a jednak rozchváčeny. Husité, alespoň jak uvádí Ekrt¹¹³⁾ dle souhlasů dějepisců, vykazali tu pannám též ostatních klášterů pražských, větším dílem již zbořených, nebo vytloučených, společné obydlí. Panny musely se podvoliti přijímání podobojí. Kdyby tak neučinily, bylo jim vyhrožováno, že klášter se zboří. Naplnil se tedy klášter staroměstský záhy velikým počtem řeholnic ze všech řádů, které trpěly mnoho nejen úzkostí a nepohodlím, ale i krutou bídou. Proto mnohé z nich unikly tajně do klášterů venkovských a pouze dvě na husitský nátlak vdaly se za muže, pohrdnuvše sliby řeholními. V té době zemřela v klášteře staropražském v pověsti světice Anežka, jinak Kateřina nazvaná,¹¹⁴⁾ a byla pochována v ambitu jeho.

V Hradci Králové zanikl klášter panen dominikánských ke konci července roku 1423. Tehdy totiž zmocnil se města Žižka proti táborům a lid jeho, jak praví dějepisci, „obořil se zuřivě na hrad královský, vybral, vytloukl a zkažil jej“.¹¹⁵⁾ Při tom bylo zuřeno i v městě. Domy byly páleny a obyvatelstvo vražděno.¹¹⁶⁾ Proto, pravdou-li, co se uvádí, že totiž roku 1421 hradecké dominikánky poskytly útulku sezemickým cisterciáčkám,¹¹⁷⁾ pak zpráva tato potvrzuje, že klášter hradeckých dominikánek nebyl vyvrácen dříve, jak někteří dějepisci myslí, ale až roku 1423.

Co se tehdy stalo s klášterními pannami nevíme, ale souditi můžeme dle případů v dějinách tehdej-

¹¹¹⁾ Sr. Ekrt, II., 350.; „Pamětní spis“, 87.

¹¹²⁾ Sr. Zap, II., 801.

¹¹³⁾ D. c., II.; „Pamětní spis“, 89.

¹¹⁴⁾ Byla nejspíše ze řádu klárisek.

¹¹⁵⁾ Sr. Zap, II., 991.

¹¹⁶⁾ Solař připomíná výslovně, že tehdy Žižka všecky zbývající kláštery v Hradci vydrancoval. Sr. „Dějiny Králové Hradce“, 35.

¹¹⁷⁾ Sr. „Pamětní spis“, 88.

ších obvyklých, že ty, jež se nespasily útekem, byly pobity.

Dle „Pamětního spisu“ řádu kazatelského měly dominikánské panny míti též klášter v Zalužicích. „Klášter v Zalužicích, praví se tam alespoň doslovně, snad blízko Kadaně, trval jen krátkou dobu. Není nám známo nic o jeho počátku, jen ze seznamu všech klášterů dominikánských, roku 1303 sepsaného, zvidáme o jeho existenci. Zanikl dle jistých známek asi v letech 30. XIV. stol., když občanské války ve vlasti naší pustošily západní Čechy,¹¹⁸⁾ ale domnívám se, že nebylo tomu tak. Zalužice zaměněny tu byly pravděpodobně za Zahražany (Saras) u Mostu,¹¹⁹⁾ kde od krále Václava II. r. 1283 založen byl klášter s kostelem pro Magdalenky,¹²⁰⁾ jež, poněvadž řídily se řeholí sv. Augustina, čítaly se k řádům žebravým. A tím klášter tento v seznamu z r. 1303 uvádí se, ovšem mylně, jako dominikánský.

Husitská zvůle v dominikánských klášteřích na Moravě a ve Slezsku.

Na Moravě byl pro dominikány za krále Václava I. založen a nadán r. 1226 nebo 1227 klášter s kostelem sv. Michala nejprve v Olomouci na tom místě, kde již od r. 1136 stávala kaple téhož světce. Alespoň papež tehdy zaslal biskupu olomúckému zvláštní list, jímž doporučil řád sv. Dominika jeho přízni. Roku 1230 připomíná se v klášteře tomto první převor br. Dětrich a s ním br. Zbramír, z jehož českého jména, jak dí Jakubička, můžeme právem souditi, že řád záhy získal členy i z národa českého.¹²¹⁾ Klášter sám byl zprvu velmi skrovný, neb ještě po třiceti letech přidává mu král Přemysl cestu hned za dormitářem. Roku 1380 Václav z Doloplatz dal při něm v křížové chodbě vystavěti kapli sv. Alexia.

¹¹⁸⁾ D. c., 94.

¹¹⁹⁾ Zalužice (nyní Salusnitz, lat. Salas) je vesnička u Zátce a Zahražany (Saras, lat. rovněž Saras) je vesnička u Mostu. Záměna tedy při slovech „Salas“ a „Saras“ jest více než pravděpodobná.

¹²⁰⁾ Sr. „Drahé kameny z koruny svatováclavské“, d. c. II, 298.

¹²¹⁾ D. c., 28.

V bouřích husitských byl klášter olomoucký celkem zachován. Trpěl však pochody husitských zástupů na svých venkovských statcích a také tím, že někteří dominikáni z východních Čech buď se sem přímo utekli před blížícími se husity, anebo od představených sem byli posláni, aby tu vyčkali až do příznivějších dob.

Nedlouho po Olomouci povstal dominikánům klášter s kostelem sv. Michala v Brně. Stalo se tak pravdě nejspodobněji r. 1229, kdy Brno a podhradí stalo se městem. První zmínka však o tomto klášteře děje se teprve r. 1239,¹²²⁾ kdy se uvádí jeho převor Mikuláš jako svědek.¹²³⁾ V bouřích husitských byl klášter brněnský uchován, ale trpěl právě jako olomoucký jednak přeplněním členů a jednak poškozením statků. To byla všeobecná svízeť klášterů moravských v husitské revoluci. A tato svízeť se stupňovala okolností, že i královské vojsko Zikmundovo bez ohledu na postavení své vyžadovalo od klášterů vesměs, kde se co dalo.

Ve Znojmě založen byl dominikánům kostel a klášter asi r. 1230.¹²⁴⁾ Roku 1243 uvádí se alespoň první jeho převor bratr Zachariáš.¹²⁵⁾ V bouřích husitských klášter tento ušel všeobecné zkáze, poněvadž Znojmo platilo tehdy za město věrně katolické a učení Husovo přes mnohé pokusy nemohlo zde zapustiti hlubších kořínků. Nemalelou zásluhu o to získali si mimo měšťanstvo hlavně páni Meziříčtí z Lomnice, kteří drželi Znojmo právem zápisným a jichž rod¹²⁶⁾ při založení kláštera ve městě tomto podporoval řád vlivem svým a i penězi.

V Jihlavě vznikl klášter dominikánský s kostelem sv. Kříže r. 1229 vlivem a přičiněním majitelů Rokštýna. Určité toto datum uvádí se alespoň v kronice dominikánského kláštera v Kolíně nad Rýnem.¹²⁷⁾ Ve válkách husitských byl klášter tento zhoubou uchráněn, poněvadž

¹²²⁾ Sr. Jakubička, 29.

¹²³⁾ Zpráva „Ottova sl. n.“, IV., 725., že klášter tento pochází z r. 1280 je tedy chybnou.

¹²⁴⁾ Jeho dobrodinci byli také páni z Valdštejna a Vartemberka.

¹²⁵⁾ Sr. Jakubička, 29.; „Ottův sl. n.“, XXVII., 658.

¹²⁶⁾ Byl to hlavně Bohuš, jenž v letech 1227—1234 byl znojemským purkrabím.

¹²⁷⁾ Sr. Jakubička, 28.

jihlavští věrně stáli při králi Zikmundovi a vojska husitská, jež města zmocniti se chtěla, zvláště roku 1423 byla krvavě odražena tak, že v budoucích letech neměla příliš odvahy na jihlavské pevné a na ten čas skoro nedobytné hradby.

Ku konci XIII. století asi r. 1295 pánové ze Žerotína¹²⁸⁾ uvedli dominikány též do Šumperku.¹²⁹⁾ První totiž zmínka o klášteře tamějším jest z roku 1297. Bouře husitské kláštera tohoto, který měl mocnou oporu nejen v katolickém obyvatelstvu, ale i v majitelích tamějšího zboží ušetřily. Tehdy také někteří dominikáni čeští našli v něm přístřeší a pohostinství.

V Uherském Brodu založeny byly pro dominikány kostel a klášter za Přemysla Otakara II., asi r. 1278, kdy městu propůjčeno bylo právo hlubšické. První zmínka však o klášteře tomto je až z roku 1303.¹³⁰⁾ V době husitské byl r. 1428 popleněn a spálen. Tehdy totiž husité všech tří stran, jak dokládá Zap, svornější nežli kněží a mistři, když se o to jednalo, aby společnými vpády do sousedních katolických zemí vynutili sobě uznání víry své,¹³¹⁾ nedlouho po dobytí Kolína, a to táboři pod Prokopem Velikým, sirotci pod Prokúpkem a pražané pod Janem Tovačovským vytáhli v samé zimě do pole, obrátivše se napřed na Moravu. Majíce pak s Moravany příměří toliko k Uherskému Brodu přilehli, kterýžto brzy úmluvou se jim vzdal. Ale dominikánům odpuštěno nebylo. Klášter jich byl spálen a mniši vyhnáni nebo zabiti. Stalo se tak počátkem ledna.

Herburský klášter dominikánek v Brně nebyl sice ve válkách husitských vyvrácen, ale jeho hmotný i duševní blahobyt byl podkopán.¹³²⁾ Klášter tento zvaný u Panny Marie, nejstarší z panenských klášterů dominikánských na Moravě, byl založen zámožným měšťanem brněnským Oldřichem Schwarzem roku 1239. Spoluzakladatelem jeho byla zbožná paní Herburga, která mu věnovala veškeré své jmění a sama vstoupivší mezi jeho druž zvolena byla za

¹²⁸⁾ Sr. Jakubička, 30.

¹²⁹⁾ Byl to asi Oneš, syn Onešův, jenž v letech 1275—1295 byl kanovníkem práva olomouckého.

¹³⁰⁾ Sr. Jakubička, 30.

¹³¹⁾ D. c., II., 1075

¹³²⁾ Sr. „Pamětní spis“, 85.

první jeho prevořiši. Odtud tento klášter byl často nazýván i herburským.¹³³⁾

Druhý brněnský klášter dominikánek u sv. Anny byl založen r. 1312. Zakladatelem jeho byl Jan Lucemburský, který tím splnil vůli zemřelého krále Václava II. a své choti Alžběty Přemyslovny. Jako klášter herburský tak i tento, nově založený, měl za spoluzakladatelku zbožnou paní Kateřinu, vdovu po pánu Tasovi z Lomnice. Jan Lucemburský vykázal pak ku stavbě jeho kromě královské zahrady na Starém Brně ještě jeden dvůr a jinou rozsáhlou zahradu. Odtud také nazýván byl „Královskou zahradou“. Byl dostavěn r. 1318 a zasvěcen sv. Anně.¹³⁴⁾ V bouřích husitských byl uchován, ale pozbyl mnoho ze svého jmění.

V Olomouci u sv. Kateřiny měly dominikánky klášter z konce XIII. století. První zmínka děje se o něm roku 1287¹³⁵⁾ a z roku 1291 dochovala se listina papeže Mikuláše IV., kterou se klášter tento potvrzuje a statky jeho berou pod ochranu Apoštolské stolice. V bouřích husitských byl uchován, ale utrpěl citelných ztrát na majetku tak, že roku 1513 sám král Vladislav nazývá jej „klášterem chudým“.

* *

*

Ve Slezsku usadili se dominikáni již roku 1223, a to nejprve ve Vratislavi. Blahoslavený Česlav totiž vyslán byv od sv. Hyacintha odebral se r. 1223 z Krakova na západ a přišel do Vratislavi, kde jej biskup Vavřinec přijal a u kostela sv. Martina blízko katedrály malý klášterík mu založení dovolil. Odtud pak r. 1226 přešli dominikáni k sv. Vojtěchu.¹³⁶⁾ Klášter vratislavský přetrval bouři husitskou, ale utrpěl citelné ztráty na svém majetku.¹³⁷⁾

¹³³⁾ Sr. „Pamětní spis“, 84.

¹³⁴⁾ Sr. „Pamětní spis“, 94.—95.

¹³⁵⁾ Sr. „Pam. spis“, 30 a 95.

¹³⁶⁾ Sr. Jakubička: „Příchod a počátky řádu dominikánského v našich vlastech ve „Sb. hist. kr.“, XVII., 215. Týž „Pam. sp.“, 26.

¹³⁷⁾ Klášteru tomuto patřilo mimo konvent ve Vratislavi ještě menší sídlo ve Frankenšteině. Tu sídlíval podpřevor. Pravděpodobně za tím účelem, aby spravoval klášterské zboží, tu se nalézající. V bouřích husitských byl Frankenštein vyloupen a mniši ubiti.

V Opavě připomíná se klášter dominikánský r. 1336. Byl tehdy založen kolem let dvacátých XIV. století. V bouřích husitských utrpěl pouze na statcích. Jinak přečkal dobu tuto dosti šťastně.

V Opolí připomíná se kostel sv. Vojtěcha s klášte-rem a farou dominikánů v druhé polovici XIV. století. Byl tedy založen v dobách „otce vlasti“ Karla IV. V bouřích husitských musili dominikáni na čas klášter tento, když opolské kníže Boček IV. k husitům přešel, opustiti.

V Ratiboři r. 1258 založili dominikánům konvent a kostel sv. Jakuba Vladislav, vévoda opolský s matkou svou Violou.¹³⁸⁾ Klášter tento přečkal bouři husitskou dosti šťastně. Utrpěl jen na statcích ovšem škodu nemalou.

* *

*

Ku konci těchto zpráv o bouřích husitských v klášteřích dominikánských vzpomínám ještě slov Hammer-schmidových: „Husité zapálili v Čechách přes dvacet dominikánských klášterů a je se zemí srovnali. Přes 200 bratří povraždili. Měšťané husitští ve svých rodných městech přemnohé konventy jich přepadli, všechno v nich vykradli, střechy zapálili, zdi rozvalili a bratří ztrýznili. Svaté ostatky nohama pošlapali, knihovny zničili a archivy spálili. Toliko dva kláštery, a to budějovický mnichův a panenský u sv. Anny v Praze či u sv. Vavřince byly zachovány.“¹³⁹⁾

Husitské spousty v klášteřích českých minoritů.

Ve všeobecné zhoubě kostelů a klášterů pražských chtěli tábořit, jak vypravuje Zap¹⁾ a s ním jiní dějepisci, počátkem srpna r. 1420 udeřiti i na minoritský klášter sv. Jakuba na Starém městě. Staroměstští řezníci však se sekerami v rukou postavili se na obranu jeho a tím ho od záhuby zachránili. Než konšelé staroměstští uchwátili později přece klášter tento; z kostela učinili skladiště a zbrojnicí a v kláštere razili z pobraných kalichů a monstrancí peníze k vyplácení žoldnéřů. Mniši musili tedy

¹³⁸⁾ Crugerus, d. c., měsíc duben 82.

¹³⁹⁾ D. c., 80.

¹⁾ D. c., II., 842.

jej opustiti, ač určitě nedá se říci, kdy, anebo kam se odebrali.²⁾

Stejného osudu dočkali se i pražští minorité u sv. Františka. Tomek o tom vypravuje: „Vypuknutí bouří husitských přivedlo těžké rány osudu na oba dva kláštery sv. Anežky. Když roku 1420 brzy po bitvě na Žižkově, tedy po 14. červenci, táboři, kteří byli do Prahy přitáhli, a s nimi nižší třídy lidu nastoupily na boření klášterů, byl klášter sv. Františka toho uchráněn... Bratři mužského kláštera byli nejspíše již dříve ze strachu opustili město.³⁾

Činy tyto důsledně vyplynuly z nauky, jež tehdy u husitů se rozmáhala. Na počátku roku 1420 počalo se totiž některými husity hlásati, že člověk ku posvěcení svému kostelů nepotřebuje, ježto jeden každý nositi má živý zákon Boží v prsou svých. Proto všechna stavení a náradí bohoslužebná stala se prý zbytečnými a neplatnými. Byli-li však přece kde chrám, neb oltář ke cti a na jméno některého světce postaven, to jest modloslužba ohavná. Toto domnění pak přivedlo výstřední husity k boření kostelů a klášterů a k ubíjení kněží.

Ve Stříbře před rokem 1247 založili klášter minoritský pánové ze Švamberka.⁴⁾ V bouřích husitských z počátku Stříbro zůstalo věrno víře i králi. Proto teprve dne 28. září 1426⁵⁾ na úsvitě Přibík z Klenového slezl zdi jeho, a to tak nenadále a rychle, že se město beze ztráty jediného muže octlo v moci husitské.⁶⁾ Tehdy, jak uvádí Palacký, město bylo zapáleno a ohněm byl stráven i klášter minoritův.⁷⁾ O osudu bratří však ničeho bližšího se nedovídáme. Nejspíše v klášteře svém zahynuli. Alespoň, pokud z dějin jisto, po roce 1420 táboři neušetřili ani jediného mnicha, jenž jim do rukou padl.

V Novém Bydžově uvádí se klášter minoritův u kostela Nejsvětější Trojice koncem XIII. století, ale byl

²⁾ Sr. Ekrt, I., 426.

³⁾ „Klášter blahosl. Anežky v Praze“, 5.—6.

⁴⁾ Udává se obyčejně rok 1243.

⁵⁾ Někteří uvádějí datum 4. března. Sr. „Ot. sl. n.“, XXIV.245.

⁶⁾ Zap, II., 1053.

⁷⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 473. a 542.

vystavěn pravdě nejpodobněji zároveň se založením města od Václava II., t. j. v letech 1270—1305.⁸⁾ Zanikl v bouřích husitských roku 1421 a kamení jeho bylo upotřebeno na vystavění hradebních zdí městských. Zánik nastal při tažení Žižkově od Jaroměře z Hradecka k Litoměřicům přes Boleslav, tedy někdy v polovici května 1421. O osudu bratří nedovídáme se ze zachovalých památek ničeho bližšího. Dá se však předpokládati, že většinou zahynuli. Žižka mnichův nešetřil.

V Čáslavi byl klášter minoritů založen za vlády krále Jana⁹⁾ a r. 1388 hojně byl obdarován od Procka z Jedlčan. Husité rozmetali jej na vítězném svém postupu roku 1421 dne 22. dubna. Alespoň spálení kláštera čáslavského stvrzují: Palacký,¹⁰⁾ Greiderer,¹¹⁾ Zap,¹²⁾ Tomek¹³⁾ a jiní. Mniši nejspíše zahynuli.

V Krumlově založili pro minority klášter synové Petra I. z Rožmberka, a to Petr, Jodok, Jan a Oldřich r. 1357 u gotického kostela Božího Těla a Zvěstování Panny Marie. V bouřích husitských býval Krumlov, zvláště za Oldřicha, mocnou oporou katolíkům i králi. Duchovenstvo světské i řeholní nalezlo tu ochrany. Husité se ani neodvážili pevného tohoto sídla dobýti. Byl tedy zdejší klášter minoritský uchráněn zkázy, ač statky jeho byly popleněny nejen od zástupců husitských, ale i od vlastních poddaných smýšlení táborského.

V Horažďovicích u kostela sv. Michala archanděla r. 1330 založil klášter minoritský měšťan tamnější Děpolt Mečír. Bouře husitské jej smetly. Alespoň domazličtí záhy přešli k husitům a budovy i statků kláštera svého se zmocnili předstírajíce, že povstal-li klášter z vůle a nadání měšťanstva, zase z vůle jich může zajíti. Kam minorité odešli, není známo.

V Jindřichově Hradci u kostela sv. Jana Křtitele býval klášter minoritů již ve XIII. století. Byl založen od některého pána z Hradce asi v roce 1293 nebo 1294, kdy místo toto stalo se městem. Klášter tento v bouřích

⁸⁾ Uvádí se pravidlem rok 1270.

⁹⁾ Prameny uvádívají rok 1310.

¹⁰⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 98.

¹¹⁾ D. c., I., 718.

¹²⁾ D. c., II., 893.

¹³⁾ D. c., IV., 147.

husitských byl mocnými ochránci svými ubráněn. Roku 1433 však byl velice poškozen při vypálení Jindřichova Hradce od táborův. Ale nezašel, poněvadž nadvládě husitskému záhy byl učiněn konec. Rozprchlí řeholníci se vrátili a zase ujali se duchovních prací svých.

V Pardubicích u kostela Panny Marie zřízen byl klášter minoritský okolo r. 1330 od Arnošta z Hostyně, který tehdy z tvrze pardubické utvořil město s mnoha výsadami. Husité vyvrátili klášter tento roku 1421 dne 29. dubna zároveň s klášterem dominikánským v Pardubičkách. Alespoň Vavřinec z Březové¹⁴⁾ uvádí výslovně, že z jara r. 1421 Žižka v Pardubicích spálil klášter minoritů. Mniši byli nejspíše ubiti.

V Litoměřicích r. 1257 byl současně s kostelem a klášterem dominikánů zřízen také klášter minoritův u sv. Jakuba a sdílel tím i osudy kláštera dominikánského.

V Kadani připomíná se kostel a klášter minoritů již za krále Přemysla, kdy tento panovník učinil z místa tohoto město hrázené. Stalo se tak najisto před r. 1277.¹⁵⁾ V městě tomto totiž u kostela sv. Kříže vedli duchovní správu johanité a při hradbách byla tato svěřena minoritům. Ve válkách husitských roku 1421 dne 16. března zmocnili se husité Chomutova a odtud táhli ku Kadani. Té se rychle zmocnili a při tom klášter minoritů byl spálen. Alespoň tak sděluje: Palacký v „Urkundl. Beiträge“,¹⁶⁾ Vavřinec z Březové,¹⁷⁾ Stocklöw,¹⁸⁾ a jiní. Kam minorité kadanští odešli, nepraví se nikde zřejmě. Byli alespoň z části zajisté pobiti.

Krátce po roce 1240 usadili se minorité v Mostě, když král Václav I. pod hradem vybudoval město a hojně výsadami jej obdařil. Ve válkách husitských obsadili roku 1420 město toto Míšňané, kteří následujícího roku 1421 husitům obléhajícím je způsobili porážku takovou, že tito od dalšího obléhání upustili. Znovu obléhali husité Most roku 1426, ale zase dne 5. srpna s nepořízenou odtáhli.

¹⁴⁾ D. c., II., 457.

¹⁵⁾ Někteří uvádějí rok 1240.

¹⁶⁾ D. c., I., 67., 152.

¹⁷⁾ D. c., II., 508.

¹⁸⁾ „Der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit“, 9.

Tím byly město i s klášteřem před zkázou uchráněny.¹⁹⁾

Při obléhání Mostu roku 1421, dle starších dějepisců vypravuje Zap²⁰⁾ některé zvláštnosti, jež naznačují ducha, u vojsk husitských vládnoucího. Píše: „Vojsko husitské v bezuzdnosti a zbuynělosti své již ani kázně všímati si nechtělo a všeliké ukrutnosti páchalo. Jednoho chyceného Němce přivázali k tarasu chtěje s ním v předu šiku svého na hrad se obořiti, od čehož je však druzí odvedli. Jiného zajatého Němce, kterýž je na kolenou prosil, aby mu život darovali, všechno, což by chtěli, učiniti slibuje, sedmkrát do ohně hodili a když pokaždé z něho se vydobyl, cepy ho dobili.“ K takovému jednání povzbuzoval pak husity jich kněz Jan, řka: „Co by nám to pomohlo, abychom lidi zde propustili a jich potom na jiném hradě opět dobývatí musili, ano, zjevno jest, že Bůh je dává do rukou našich.“²¹⁾

V Krupce založen byl r. 1305 klášter a kostel pro minority od Zvěsta z Trmic, jemuž přiznáno bylo právo k místu tomuto. Husité však r. 1426 za Prokopa Holého Krapky dobyli a tamnější klášter minoritský vyvrátili. Mniši byli částečně pobiti a částečně uprchli.

V Bechyni byl založen klášter minoritský s kostelem Nanebevzetí Panny Marie ku přání měšťanstva r. 1333 za krále Jana,²²⁾ když Oldřich Pluh, královský úředník na předhradí hradu bechyňského, vyměřil a založil město.²³⁾ Náklad na budovu klášterní s kostelem vedla komora královská a měšťané.²⁴⁾ Ve válkách husitských byl hejtmanem na Bechyni Hynce, syn Jindřicha Lefla z Lažan, katolík. Proto táborita Hvězda z Vícemilic přepadl r. 1422 město, Bechyně dobyl a částečně ji spálil. Hrad se však ubránil. Tehdy byl vypálen i klášter tamnějších minoritů,²⁵⁾ kteří, jak dí Beckovský, z něho „hanebně“ byli vyhnáni a někteří

¹⁹⁾ Sr. Schlesinger: „Stadt und Urkundenbuch von Brück“ na různých místech.

²⁰⁾ Na př. Vavřince z Brezové, citovaného u Höflera, II., 491.

²¹⁾ D. c., II., 925.

²²⁾ Sr. „Ottův sl. n.“, III., 625. Některé prameny mají rok 1281.

²³⁾ Beckovský uvádí za rok založení tohoto kláštera rok 1284. Dí: „Staré památky vysvědčují, že v tom bechyňském klášteře

„St. Hammerichm. 311.“

²⁵⁾ Greiderer, I., 630.

menší bratři Františkáni léta 1284 již bydleli.“ (D. c., II., 393.)

také usmrcení.²⁶⁾ Roku 1428 zmocnili se táboři i hradu, který po hrdinné obraně, trvající přes čtvrt leta, okolo sv. Havla se jim vzdal.²⁷⁾ Kam po vypálení kláštera bechynští minorité se utekli, neudávají prameny. Rovněž nevíme, podařilo-li se všem před husity utéci čili jen několika z nich.

V Mladé Boleslavi povstal klášter minoritský r. 1334, kdy Ješek z Michalovic přenesl právo trhové z městce Boleslavě²⁸⁾ na novou osadu, kterou založil na Hrobech a vysadil jako město s právem nymburským.²⁹⁾ Domy okolo kláštera stály se jádrem nového města. Byl pak klášter tento vypálen v dobách husitských r. 1421 po dobytí Jaroměře čili hned na počátku druhé polovice května. Mniši více než pravdě podobně všichni skončili v plamelech.

Hrad Benešov založil okolo r. 1048 Beneš či Beneda, vážený český vladyka. Roku 1311 podhradí jeho bylo porýšeno na město. A tu r. 1246 Tobiáš z Benešova, probošt s'aroboleslavský, založil na místě rodinného hradu klášter pro minority nanebevzetí Panny Marie, podobný kostelu minoritskému v Praze. Sám též jako bratr do kláštera tohoto vstoupil. V husitských válkách vládli Benešovem páni ze Šternberka. Tehdy v květnu r. 1420 dostali táboři, jež dleli v jihozápadních Čechách, vyzvání od pražanů, aby na rychlo ku Praze přitáhli. I vydalo se tedy asi 9000 nejlepšího lidu jejich na cestu. Měl však o tom zprávu král Zikmund, dlící právě v Kutné Hoře. Umínil si proto táborům cestu založiti. I vypravil na rychlo asi 10.000 jezdců, z nichž 400 pod správou Hanuše z Polenska pospíšilo předem do Benešova, aby táborů do něho nepustili a tamnější minoritský klášter obhájili. Žižka však se přece dne 10. května města zmocnil a jeho voje město zapálily. „Oheň pak se rychle, jak píše Zap, zmohl, zasáhl brzo i farní chrám s farou na výšině stojící tak, že ku klášteru ani přístupu nebylo. Nicméně ohněm tím i klášter tento slavný za své vzal, neboť celý vyhořev i s nákladným chrámem v

²⁶⁾ D. c., II., 120., 126.

²⁷⁾ Sr. Zap, II., 1080.; „Archiv český“, III., 284.; „Urkundliche Beiträge“, I., 648.

²⁸⁾ Původně tu stával hrad, založený od Boleslava III. Po založení Bezděze hrad tento byl opuštěn a zůstalo jen podhradí jako trhová ves či spíše městec.

²⁹⁾ Někteří uvádějí za rok založení tohoto kláštera rok 1295.

pusté spáleniště se proměnil.“³⁰⁾ Mniši se ovšem tehdy zachránili, ale již v dubnu r. 1421 musela se majitelka Benešova Berková z Dubé husitům zavázati, že je z města vypudí. To se též stalo. Kam minorité benešovští odešli, nedovíáme se z pramenů. Ale, byl-li osud jejich po vypálení kláštera krutým, byl zajisté nyní dvojnásobně takovým.³¹⁾

Ve Vysokém Mýtu vznikl klášter minoritův u kostela sv. Petra a Pavla na severozápadní straně města³²⁾ zároveň s povýšením místa tohoto od Přemysla Otakara II. na město r. 1264.³³⁾ Dobrodinci jeho byli hlavně místní měšťané.

Klášter tento v bouři husitské zanikl 29. dubna r. 1421. Tehdy totiž po opanování Chrudimě, 28. dubna, veliké zástupy pražanů hnuly se k Vysokému Mýtu, kde zkažily nejen klášter minoritský, ale i klášter klárisek³⁴⁾ a pobily mnoho lidí. Alespoň Dr. Karel Křemen praví: „Vysoké Mýto r. 1421 dostalo se v ruce pražanův a všecken lid přidal se k podobojím. Bohužel, neobešla se změna tato pro město bez pohromy. Mnoho lidu bylo pobito a vedle četných domů soukromých vypáleny a pobořeny též oba kláštery.“³⁵⁾ Zprávu tuto potvrzují všickni dějepisci, jednající o době husitské, a zejména Greiderer s poukazem, že tehdy bratři i sestry řeholní zároveň s mnoha občany byli od rozvášněných vojsk husitských pobiti a tím dosáhli koruny mučednické pro své náboženské přesvědčení.³⁶⁾

V Plané povstal klášter minoritů za Dobrohostů z Plané, a to Oldřicha a Zdeňka, nejspíše r. 1373, kdy tito nadali své město týmiž svobodami, kterým Plzeň se těšila. Zničen pak byl klášter tento za válek husitských dne 16. července 1429, kdy táboři zle řádili v těchto končinách

³⁰⁾ D. c., II., 806.—809.

³¹⁾ Sr. „Chron. Univ. Prag.“, II., 40.; Vavřinec z Březové, II., 363.; „Chron. coll. Prag.“, II., 80.; „Urkundl. Beiträge“, I., 77.; „Archiv český“, I., 149.; Greiderer, I., 688.

³²⁾ Sr. Politický okres vysokomýtský v „Soupise památek hist.“, 101.

³³⁾ Jiní uvádějí až rok 1290.

³⁴⁾ Sr. Zap, II., 899.

³⁵⁾ „Ottův sl. n.“, XVII., 950.

³⁶⁾ D. c., I., 690.

Čech.³⁷⁾ Mniši byli částečně pobiti a částečně uprchli do Bavor.

V Chebu založen byl klášter minoritů kol roku 1266. Alespoň již roku 1270 připomíná se o něm, že tehdy shořel při povstalém v městě požáru i s kostelem. Povstal znovu a přetrvál bouři husitskou za mnohých svízeľů a škod hmotných.

Jak z uvedených dokladů patrně, zanikla tedy v Čechách, abych několika slovy podal celistvý obraz, v době husitské celá řada klášterů minoritských za okolností téměř všude stejných. Husité přepadli města, dobyli je, vydrancovali a zapálili. Při tom nikdy neušetřili klášterů, kostelů a mnichů.

Řada tato ovšem není úplná. Vždyť mimo uvedené kláštery někteří spisovatelé domnívají se, že domy minoritův před vojnou husitskou byli ještě: v Domažlicích z r. 1300, Jílovém, Riesenburce, Strádově, Berouně atd. Než v Domažlicích stával klášter augustinských poustevníků, založený r. 1287 králem Václavem, o klášteře v Jílovém není dokladů, rovněž tak o Riesenburce a Strádově a v Berouně býval klášter dominikánů. Poněvadž pak augustiňští poustevníci a dominikáni patří k řádům žebravým, jež mnozí, ovšem neprávem, i minority nazývají, dá se snadno uvedený omyl vysvětliti. Konečně ve Strádově blíže Chrudimě měli chrudimští dominikáni majetek nemovitý. To snad zavadlo příčinu, že někteří dějepisci považují místo toto za klášter minoritský.

O husitských vpádech do klášterů českých klárisek.

Panenský klášter sv. Františka v Praze, t. j. klášter klárisek zůstal v bouřích husitských celkem ušetřen, ačkoli panny byly přinuceny jej opustiti a vystěhovati se s pannami jiných řádů, v Praze usedlých, do kláštera u sv. Anny na Starém městě. Důchody jeho byly měšťany zabaveny.³⁸⁾ Stalo se to dne 1. září 1419, kdy, jak vypravuje Tomek, obořil se času ranního některý zástup obecného na kláštery panenské u sv. Františka a u sv. Du-

³⁷⁾ Sr. Tomek, IV., 432.

³⁸⁾ Sr. Tomek, „Klášter blahosl. Anežky“, 6.

cha na Starém městě a vypudil z nich jeptišky. Purkmistr Jan Bradatý však uvedl je zase ještě téhož dne odpoledne zpět aspoň do kláštera sv. Františka, a nedal jim více ublížití.³⁹⁾

Za to v pondělí po nejsvětější Trojici roku 1420 vrazili husité znovu do téhož kláštera sv. Františka, vyhnali z něho panny, pohubili oltáře i hrobky a pobrali, kde co našli. Hammerschmid o tom píše: „Roku 1420 v pondělí po svátku svaté Trojice husité klášter klárisek zároveň s kláštelem a kostelem minoritů sv. Barbory, na blízku stojícími, obrali, barbarsky zničili a jeptišky se smíchem a potupami vyhnali. Řeholnice jeho uvečeny byly do kláštera sv. Anny, kamž mírnější husité i z ostatních pražských klášterů řeholní panny sehnali, počtem více než 350. Tu pak všechny klášternice v prostorách velmi těsných Bohu sloužily...“⁴⁰⁾ Později však při dané příležitosti některé klárisky buď se svolením konšelů, buď proti vůli jejich, zejména, když všechny panny, bydlící v klášteře svatoannenském byly přinuceny přijímati pod obojí způsobou, a tím dosvědčovali svou příslušnost k učení Husovu, ušly k pannám svého řádu do Týnce lounského a tu pohostinsky, přátelsky a sestersky byly přijaty.⁴¹⁾

Kol roku 1280 Habart ze znamenitého rodu pánů z Žirotna založil pro klárisky klášter a kostel v Týnci v okrese lounském, od kteréžto doby Týnec tento byl nazýván „Jeptiščím“ anebo „Žirotským“ či „Panenským“. Pan Habart r. 1293 daroval pannám týneckým alespoň hojně statků, jež rozmnoženy byly ještě novým darováním synů jeho Plichty a Jaroslava či Jarky z Žirotna r. 1321. Pan Plichta totiž právě jmenovaného roku 1321 zpečetil nadání klášterní svého otce a stavbu kláštera dokončil. Znovu obdarovali klášter týnecký také Habart starší roku 1359 a roku 1385 Plichta Černý, Habeš a Habart mladší. Roku 1382 zmíněný klášter vyhořel, a jeptišky, zatím co nová budova se zřizovala, dlely v Praze u sv. Františka. Po návratu jich do Týnce i několik šlechticů z Žirotnů obléklo tu roucho sv. Františka. Klášterní správu vedli páni z Žerotína, kteří v době Husově byli přísnými katolíky. Proto husité

³⁹⁾ Tomek, „Dějepis města Prahy“, d. c., IV., 10.

⁴⁰⁾ D. c., 210.

⁴¹⁾ Sr. Rejzek, d. c., 430.

klášter tento roku 1420 vyvrátili. Byli to měšťané lounští, kteří v té době zabírali násilím všechny duchovní statky v okolí. Klášter spálili, statky jeho pobrali a panny vyhnali. Že by bývaly tehdy panny pobity, jak na př. uvádí se v „Ottově sl. n.“,⁴²⁾ nedá se prokázati. Za to však jest dosvědčeno upálení zpovědníka tohoto kláštera, Petra, dne 9. července 1429 na Moravě u Kralic.⁴³⁾ Kam se uchýlili týnecké klášterní panny i s kláriskami pražskými, jež sem utekly, po svém vypuzení ze zdi klášterních, nemáme zpráv, ale snad není pravdě nepodobno, že část jich uchýlila se do Chebu a druhá část buď do Krumlova nebo do některého kláštera zahraničního.

Do Krumlova byly uvedeny klárisky r. 1361. Klášter jejich spojený s kostelem minoritů založila Anna, dcera Petra I. Rožmberka, provdaná za Jindřicha z Lipé, s Anežkou, chotí pana Jodoka z Rožmberka. Klášter tento přetrval bouři husitskou, ale statky jeho utrpěly velikých škod jednak nevěrností vlastních husitských poddaných a jednak pochody husitských zástupů. Tehdy také více cizích řeholnic, jež musily své klášter opustiti, nalezlo zde druhý domov.

V Chebu založen byl klášter klárisek asi současně s klášterem minoritů kol roku 1266,⁴⁴⁾ kdy král Přemysl Otakar II. se města zmocnil a potvrdil všechna práva, jež mu císařové a králové římské udělili. Alespoň roku 1270, kdy skoro celý Cheb lehl popelem, připomíná se, že tehdy vzaly za své i farní kostel a klášter minoritův a v „Regestách“ k roku 1287 jest apoštolský list, v němž se řeholníkům sv. Františka, od krále Přemysla Otakara r. 1273 do Chebu znovu uvedeným, dává pravomoc, aby panny žijící dle řehole sv. Kláry, avšak do řádu klárisek posud nepřivtělené, panenskému tomu řádu přivtělili. Žily tedy panny klášterní po požáru města a jejich kláštera r. 1270 po domech chebských a po znovuzbudování svého kláštera měly zase ve zdi jeho býti uvedeny.

Ve válkách husitských utrpělo město Cheb, přidržující se věrně Zikmunda a jsouc shromáždštěm křižáckých

⁴²⁾ D. c., XXV., 972.

⁴³⁾ Sr. Greiderer, I., 312. a Erben: „Nekrolog kláštera krumlovského“, 227. Se zpovědníkem Petrem byli ještě upálení minorité: Petr, lektor z Benešova a Jeklín z Krumlova.

⁴⁴⁾ Některé zprávy mají rok 1287.

vojsk proti husitům; velikých ztrát na lidech i majetku. Roku 1428 vpadli alespoň husité do Chebska a poplenili je, nepokusivše se o dobytí města. V červnu a říjnu r. 1429 opakovaly se sem nové husitské nájezdy. Rovněž v únoru 1430. Alespoň Gradl v kronikách chebských⁴⁵⁾ vypráví, že husité dne 22. června 1429 zavítavše do Chebska řádili tu krutě po tři dny, spálili město Loket,⁴⁶⁾ zničili kostely ve Frauenreutě, v Mlýncích a v Chlumě, vzali monstrance, roztrhali ornáty, polámali kalichy a zničili sochy svatých. Stejně počínali si kolem 14. února roku 1430, kdy vypálili na 40 vesnic a kostelů. Koncem února téhož roku konečně, poněvadž chebští nepřistoupili ku smlouvě, jež některá německá města s husity dne 5. února byla učinila, jedno vojsko husitské počalo v Chebsku opětně páliť a plenit. V Chebu tehdy vypálilo předměstí.⁴⁷⁾ To přimělo měšťany, že zaplatili husitům 1700 zl. a ti odtáhli domů.⁴⁸⁾ Tím byl také klášter zdejších klárisek od hrozící mu jisté zkázy uchráněn. Utrpěl však na svých statcích škod nesmírných, poněvadž časté a ničivé prodlévání husitů v okolí města hojilo se v první řadě na statcích klášterních.

Ve Vysokém Mýtě klášter klárisek s kostelíkem sv. Ludvíka založen byl od Plichty z Žirotína⁴⁹⁾ ve XIII. století, tedy nejspíše r. 1264 anebo o něco dříve, zároveň s klášterem minoritův u hradeb v severní části města, kde podnes „Na klášteře“ se říká.⁵⁰⁾ Poprvé ovšem klášter tento v zachovalých listinách se připomíná r. 1347. Zanikl, byv od husitů spálen a zničen dne 29. dubna roku 1421. Proto roku 1464 mluví se již jen o troskách kaple, jež na sbořeništi zůstaly. Tehdy na čas byla zřízena tu zvonařská dílna. Kam vysokomýtské klárisky po vypálení svého kláštera se uchýlily, nedovedeme pověditi. Některé zajisté od

⁴⁵⁾ „Chroniken der Stadt Egger“, 25., n.

⁴⁶⁾ Schlesinger: „Chron. der Stadt Elbogen“, 28.

⁴⁷⁾ „Urkundl. Beiträge“, II., 39., 61., 67.

⁴⁸⁾ Zap, II., 1098.

⁴⁹⁾ Alespoň Georgius Crugerius píše: „Ejus Plichtae Zierotinaei hoc loco ponenda fuit omnino memoria, quia Altomeitensis monasterii, s. Ludovico, sacri ordinis fratrum Minorum s. Francisci, vel etiam parthenonis (nam documenta sunt pro utroque apud historicos) creditur fundator extitisse vel minimum inchoator.“ Sr. „Sacri pulveres“, I., 82.

⁵⁰⁾ Sr. Hammerchmid, 208.; dále: „Pol. okres vysokomýtský“ v „Soupise památek“, 146.—147.; Ant. Rejzek, 439.

husitských vojsk a táborů a žižkovců byly ubíty a spáleny a jiné v útěku našly uchování života.

Rejzek, jenž ve svém spise: „Život blahoslavené Anežky české“ ve hlavě třicáté osmé pojednává o osudech klárisek v zemích koruny svatováclavské a nazývá pražský klášter blahoslavené Anežky s jakousi zálibou české Assissi zajisté z důvodu, že odtud, tak jako z Assissi vznikly kláštery klárisek italských, vznikaly kláštery klárisek českých, dobu předhusovskou končí těmito slovy: „Bohumile vzkvétaly rodiny tyto, až se přivalily bouře husitské, které ani těchto tichých stánkův, ani jejich obyvatelů neušetřily,“⁵¹⁾ k čemuž může se dle dějin připojit: tím, že připravily jim jednak zkázu příbytků a chrámů a jednak že honíce je z místa na místo a částečně i vraždíce rozrušily veškeren jejich život, jehož cílem byla služba Boží v ustavičném sebemrtvení...

O husitské zhoubě v klášteřích minoritů na Moravě a ve Slezsku.

Moravské Brno zůstalo i v bouřích husitských věrně náboženství katolickému. Husitů bylo zde velmi málo. Proto vojska husitská marně, zejména roku 1430, se o dobytí jeho pokoušela. Vypravují alespoň dějepisci, že tohoto roku zástupy tábořské, čítající do 10.000 pěších a asi 1000 jízdních pod samým Prokopem Velikým vtrhly na Moravu proti Brnu, ale nezmocnily se tohoto města. Pouze učinily brňanům velikých škod v okolí. Že škody tyto týkaly se i minoritského tamnějšího kláštera, nemusím zajisté ani zvláště podotýkat.

V Jihlavě byl založen kostel Nanebevzetí Panny Marie konventem minoritů r. 1243 za krále Václava I., jenž sem byl povolal německé kovkopy a město hojně výsadami a svobodami obdařil. Za válek husitských bývala Jihlava vždy pevnou a důležitou oporou katolictví. Tak zejména roku 1423 odrazila útoky husitů a ve svých hradbách ochránila přemnoho kněží od smrti upálením, kteří se sem z pustošených Čech utekli. Z ap o tom vypráví: „Bratr Žižka nezdržev se dlouho v Čáslavi, kamž v srpnu 1423 se

⁵¹⁾ D. c., 439.

byl uchýlil, odtud na Moravu táhnouti si umínal, aby moci krále Zikmunda a jeho zete Albrechta rakouského na Moravě konec učinil. Když přitáhl k Jihlavě, tu Němci tamější proti němu z města vypadli. Žižka kázal na ně udeřiti a oni brzy nazpět k městu se obrátili, načež je bratři táborští tepali až do příkopův města.“⁵²⁾ Ale k dobývání a k obléhání Jihlavy asi tehdy nedošlo. Přetrval tedy jihlavský klášter minoritů bouře husitské dosti šťastně.

V Olomouci minoritský klášter vzal počátek zároveň s klášterem dominikánským tamtéž roku 1230 za Václava I., který oba vystavěl a nadáním opatřil. Velikým dobrodincem olomouckých minoritů byl Jaroslav ze Šternberka.⁵³⁾ Roku 1380 byla Olomouc postižena ohněm. Klášter minoritů tehdy mnoho utrpěl. V bouřích husitských za biskupa Jana Železného trvala Olomouc rozhodně na straně katolíků. Proto již 1415 byli zde upáleni dva pražští studenti, kteří husitství sem zanést se snažili. Klášter minoritský v dobách těch, tedy v dobách pro katolíky nejhorších, byl útočištěm mnoha kněží od husitů vyhnaných, zejména z východních Čech.

V Unčově vystavěl pro minority klášter s kostelem v XIII. století některý český panovník, nejspíše Otakar II., a obdařil jej vším potřebným. Ve válkách husitských trpěl klášter tento velmi mnoho jako město samo, ač vyvrácen nebyl, zejména v dubnu roku 1422, kdy kníže Korybut Unčov dobyl útokem a vydal na pospas svému vojsku.

Ve Znojmě vznikl klášter minoritský jen o něco málo později nežli klášter dominikánský, pravděpodobně kolem roku 1250, a sdílel osudy svého města. Bouře husitské tedy, vyjme-li škody na majetku, nepoškodily ho valně. Za to vojsko královské nešetřilo jeho majetku právě tak, jako jeho odpůrci. Bralo, kde se co dalo, a Zikmund, nemoha si pomoci, dával k tomu své svolení.

Klárisky olomoucké mívaly zejména ve XIV. století mimo rodiny královské hojně podpory od pánů ze Šternberka. Tak k r. 1298 lze se dočísti, že Václav II. daroval jim před Olomoucem ostrov „Lásku“ a roku následujícího vzal je i s jejich poddanými do své bezprostřední ochrany. V letech pozdějších vstupovaly k nim dcery z u-

⁵²⁾ D. c., II., 992.

⁵³⁾ Sr. Rejzek, d. c., 484.

rozených rodin moravských a tím přibývalo jim dobrodinců, jak historicky známé odkazy o tom svědčí. Ani za dob husitských neutrply tolik jako jich spoluřeholnice v Čechách.⁵⁴⁾

Ve Znojmě vystavěli klášter pro klárisky pánové z Lomnice roku 1287. Alespoň „Regesta Bohemiae et Moraviae“ vypravují, že téhož roku arcibiskup mohučský vyprosil všem, stavbu kláštera kláriského podporujícím, odpustky. Ale počátky kláštera toho byly dosti povážlivé. K r. 1295 totiž vyznává a dosvědčuje Beneš z Vartemberka, že pro velikou chudobu na den sv. Anežky římské prodala abatyše jeho Benigna ve srozumění s konventem manželce Benešově Alžbětě ve vsi Černíně klášterní dědinu.⁵⁵⁾ Později poměry tyto se ovšem napravily, zvláště štědrostí připomenutých dobrodinců pánů lomnických. V dobách kališnických se učení Husovo sice ve Znojmě neujalo, ale klárisky přece utrpěly škody na svých statcích, zejména v prosinci r. 1432, kdy husité po vánocích tamější krajinou táhli z Rakous.⁵⁶⁾

* *

*

Klášter minoritský ve Vratislavi ve Slezsku přežil bouři husitskou, ač s citelnými ztrátami, ale toliko na statcích, zejména když 1. května roku 1428 husité přiblížili se k samé Vratislavi a spálili její předměstí. Tehdy uteklo se do města tohoto na stotísíce lidí z okolí a město i všickni jeho příslušníci trpěli mnohými svízelemi.⁵⁷⁾

V Opavě založen byl klášter i kostel minoritů roku 1282⁵⁸⁾ či spíše o něco dříve a v bouřích husitských obstál dosti šťastně, ač utrpěl ztráty na statcích, zejména r. 1431, kdy sirotci pod hejtmany Čapkem ze San a Otíkem z Lozy pokoušeli se na své cestě do Uher o dobytí města a v okolí natropili mnoho škod.⁵⁹⁾

⁵⁴⁾ Rejzek, d. c., 434.

⁵⁵⁾ Rejzek, d. c., 435.

⁵⁶⁾ Sr. Zap, II., 1147.

⁵⁷⁾ Sr. Zap, II., 1077.

⁵⁸⁾ Z roku tohoto jsou již zachovány doklady písemné, v nichž o minoritech v Opavě zmínka se děje.

⁵⁹⁾ Sr. Zap, II., 1132.

V **Krňově** byl klášter minoritův, v němž bývala i sněmovní zasedání, s krásným kostelem Narození Panny Marie založen r. 1274 a přetrval bouři husitskou, poněvadž krňovská kněžna Helena, vdova po knížeti Hanušovi II., jež jménem synů svých Mikuláše V. a Václava vládla, stála ke straně katolické přes vpády husitské r. 1428, 1430 a 1433 zcela věrně. Utrpěl toliko ztráty na majetku.

V **Bytomi** vznikl klášter minoritů v době Václava II. a od spálení v době husitské vysvobodily jej obětavé tamnější měšťanky. Když totiž z jara před velkonocí r. 1430 vypravili se husité do **Slezska**, přilehli záhy k **Bytomi** a ji dne 13. dubna útokem dobyli. Město mělo býti spáleno, avšak měšťanky snesly, kde co měly, a tak záhubu od města odvrátily.⁶⁰⁾ Tím zachráněn byl i starobylý klášter minoritův od zkázy již již mu hrozící. Byli-li také mniši tehdy uchováni či nebylo-li jim odpuštěno, jak husité při takovýchto příležitostech rádi činívali, neumíme pověděti.

V **Kladsku** na předměstí zřízen byl minoritům kol r. 1253 klášter od Přemysla Otakara II., který město a celou skoro župu kladskou zalidnil Němci. V dobách husitských bylo Kladsko několikrát, jako na př. r. 1421 těžce postiženo. Nejvíce však utrpělo koncem prosince 1428 vpádem sirotků, kteří celou zemi poplenili. Tehdy zašel i klášter minoritský, aniž bychom věděli bližších o tom zpráv.⁶¹⁾

V **Opolí** byl klášter minoritů z druhé polovice XIV. stol. Řeholníci musili jej za Bolka IV. na čas opustiti. Totéž platí i o jejich klášteře ve **Velkém Hlohově**.⁶²⁾

Ze **slezských** klášterů sv. Kláry nejstarší a nejdůležitější, a to ve **Vratislavi**, založený roku 1257, přečkal bouře husitské dosti obstojně. Pouze hmotné škody na statcích jeho v roce 1428 byly jediným důsledkem vpádů husitských. Vypravují alespoň prameny, že dne 1. května r. 1428 husité přitáhli k **Vratislavi**, spálili kolem do kola mno-

⁶⁰⁾ Sr. Zap, II., 1099.

⁶¹⁾ Palacký pouze připomíná, že klášter tento byl r. 1428 zničen od měšťanstva, aby husitům neskytal opory válečné, že mniši uchýlili se do města a že tehdy v městě musilo 40 zrádců býti zajato, poněvadž chtěli husity do města vpustiti. „Urk. Beitr.“, I., 652. nn.

⁶²⁾ Alespoň Scultetus: „Annales Gorlic“, II., 82. b a „Urkundl. Beiträge“, I., 605., 609., 611. a 617. připomínají, že dne 12. března 1428 byl **Hlohov** od husitův zpustošen a vydrancován.

ho vesnic a kostelů a vydrancovali na předměstí kostel sv. Mikuláše, faru tamnější a kostel, v němž potřískali obrazy a sochy.⁶³⁾

V Opavě byl kláriskám založen klášter koncem XIII. století. Alespoň r. 1307, jak vypravují „Regesta Bohemiae et Moraviae“, zemský kníže Mikuláš potvrdil nadace, které Václav III. klášteru tomuto byl před rokem učinil.⁶⁴⁾ Klášter tento v bouřích husitských utrpěl jenom na svém majetku.

O husitském přepadnutí klášterů karmelitánů a servitů a o klášteře minoritů v Lužici.

Karmelitáni pražští od svého kostela i kláštera u Panny Marie Sněžné na Novém městě byli vypuzeni již v roce 1419. Dne 25. února roku toho totiž dovolil Václav IV., aby husité ve dvou kostelích klášterních na Novém městě, a to u Matky Boží Sněžné a u sv. Ambrože, jakož i ve farním kostele u sv. Benedikta na Starém Městě, mohli konati služby Boží podoboží, tedy aby husí šti kněží mohli tam kázati a Velebnou svátost pod obojí způsobou vedle kněží katolických podávati. Když však opatření toto se neosvědčilo, rozkázal král, aby kostel sv. Benedikta katolickému faráři, jenž zatím husity byl vypuzen, byl vrácen a husité, aby se spokojili pouze dvěma kostely klášterními, u Matky Boží Sněžné a u sv. Ambrože. Od této doby stal se tedy chrám Matky Boží Sněžné hlavním středem nejvýstřednějších přívrženců kalicha.

Tu již ovšem, jak dobře připomíná Ekrť,¹⁾ nemohli karmelitáni ve svém klášteře pokojně trvati, neboť jak dokládá Hammerschmid, husité „svaté ostatky vyházeli, nohama pošlapali a řeholníky uvěznili“²⁾ a Cochlaeus vypravuje,³⁾ že tehdy karmelitán P. Mikuláš byl chycen, husity sužován a do řeky vhozen. Byli tedy tehdy, jak uvádí Dr.

⁶³⁾ Sr. „Sriptores rerum sil.“, VI., 160.; Scultetus: „Annales Gorl.“, II., 826., atd.

⁶⁴⁾ Sr. Rejzek, d. c., 438.; Prasek, „Klášter sv. Kláry v Opavě“, v Programu opavského gymnasia.

¹⁾ D. c., II., 50.

²⁾ D. c., 303.

³⁾ D. c., 136.

Borový, někteří karmelitáni od husitů usmrceni a klášter jich z části zbořen a chrám husitům odevzdán.⁴⁾ Kdy se tak stalo, nedá se pro zamlklost pramenů určit, ale nejspíše dne 30. července 1419 za oné krvavé neděle, kdy přívrženci Jana Želivského rozvášněně zmocnili se novoměstské radnice a konšely z oken radního domu shodili a ubíjeli... Praví sice Beckovský, že karmelitáni ve svém klášteře „pokojně bydleli až do roku 1420, kteréhožto léta klášterové v Praze boření byli,“⁵⁾ ale udání toto je příliš neurčité a může znamenati „terminus ad quem“, t. j. pouze označiti do kterého roku karmelitáni při svém chrámu setrvali. Pozůstalí bratři uprchli asi do Vídně.

V Tachově na místě, kde jest nyní lékárna, založil pro karmelitány klášter s kostelem roku 1351 Karel IV. a nadal jej potřebnými statky. Husité spálili tento klášter dne 11. srpna roku 1427.⁶⁾ Tehdy totiž, a to 4. srpna, dobyli znamenitého vítězství nad křižáky právě u Tachova a hned, jak píše Zap, „obehnali také město a ležice před ním, z děl do něho stříleli, zdi prolomili a oheň na ně metali tak, že je sedmého dne, 11. srpna, útokem vzali. Při tom pobili veliký počet lidí, šetříce toliko žen a dětí, a spálili klášter karmelitánský.“⁷⁾ Zprávu tuto potvrzují: Palacký,⁸⁾ „Urkundl. Beiträge“,⁹⁾ „Andreas Ratisbonensis“,¹⁰⁾ a jiní. Že karmelitáni byli povražděni, plyne nejen ze slov Zapových, že husité ušetřili jenom žen a dětí, ale i z ne-smírné rozvášněnosti, jež vojska husitská v této době již napořád ovládala.

Pražský klášter servitů „na Trávníčku“ zašel roku 1420 dne 13. dubna. Tehdy totiž, dne 8. dubna, v pondělí velikonoční, počali pražané proti Vyšehradu od

⁴⁾ D. c., 233.

⁵⁾ D. c., I., 110.

⁶⁾ Tachovští stáli věrně, zajisté i přičiněním karmelitů, v době bouří kališnických při církvi a králi. Alespoň, když r. 1426 oba tamnější faráři začali šířiti husitství a jeden z nich, Václav, příjímím Guldra (má snad býti cultra, t. j. asi Kudla), zamítal svaté svátosti a nechtěl mazati nemocných sv. olejem, obrátili se dopisem na Zelený čtvrtek k biskupovi řezenskému a prosili jej, aby je opatřil věrným katolickým knězem. Sr. Andreas Ratisb., II., 454.

⁷⁾ D. c., II., 1070.

⁸⁾ D. c., III., 385

⁹⁾ D. c., I., 58., 532., 534., 536. a 538.

¹⁰⁾ „Fontes rer. Huss.“, II., 454.

Nového města dělali veliký příkop, na němž kněží, žáci, panny i židé pět dní pracovali. Potom byl obsazen klášter slovanský, Větrov u sv. Apolináře a servitský klášter u Panny Marie na Botiči velkým počtem bojovníků.¹¹⁾ Klášterníci byli vypuzeni. Klášterní budova a kostel byly spáleny.¹²⁾

V Žitavě v Horní Lužici, jež před válkou husitskou k Čechám patřila, zřídil r. 1255 pro minority kostel sv. Petra a Pavla s klášterem a hojnou fundací Přemysl II. V bouřích kališnických zůstala Žitava věrna králi a katolické církvi. Sama pražská metropolitní kapitula po útěku z Prahy drahý čas tu sídlila a odtud církev katolickou v Čechách řídila. Bylať Žitava, jak vyjadřuje se „Ottův slovník naučný“¹³⁾ „útulkem největších nepřátel husitů“.¹⁴⁾ Byl tedy její klášter minoritský uchován, neboť města, ač toto utrpělo mnoho zrušení okolím, nezdařilo se přece husitům nikdy dobýti.

* * *

Podrobného líčení ukrutností husitských při plenění jednotlivých klášterů mnichů žebravých jsem se zdržel, a to jednak z důvodu, že ukrutnost tyto jistou pravidelností se opakovaly, dále, že stačí konstatovati prostě zhoubu samu, aby se seznaly výsledky působení Husova a jednak, že při většině klášterů podrobnosti známy nejsou. Ostatně i tam, kde známy jsou, není právě příjemno je opakovati, poněvadž naplňují duši i srdce bolem a lítostí, že česká krev dovedla působiti tolik a tolik zlého... Na důkaz pak toho uvedu alespoň něco, a to vyličení zhouby v domě dominikánů frankenšteinských.

„Roku 1428, píše alespoň Crugerus, v sobotu před nedělí smrtelnou husité postupující od Nisy k Čechám, když krutě v dřívějších dnech řádili ohněm i mečem dle svého zvyku v Otmachově, Pačkově a v klášteře kameneckém, konečně počali běsniti i ve Frankenšteině. Měšťané neměli ani sil, jimiž by se opřít mohli tak mocným zástupům a ani vůdce, jenž by dle nutnosti obranu města řídil. Proto pouze

¹¹⁾ Zap, II., 793.

¹²⁾ Sr. Ekrt, II., 225.

¹³⁾ D. c., XXVII., 847.

¹⁴⁾ Tak píše se v tomto díle o katolících častěji!

hodinu, nebo dvě na hradbách ozbrojeně trvalí. Potom pomalu místa svá opouštěli, dávali se na útěk, aby se zachránili a tak táborům dobytí města usnadnili. Tito dorazili, a to nejprve nejzuřivější z nich, k hradbám, brány výpáčili a celým vojskem v město vešli. Tehdy měšťané frankenšteinstí, kteří neuprchli, anebo kteří nezahodivše zbraň, tu a tam dopadeni byli, klekající, sepjatýma rukama husity prosili, aby jim jen život darovali, že vše ostatní vydají jim jako válečnou kořist. Ale husité, ti, kdož u Nisy byli odrazeni, odpovídali jim útrapami, a nejen proti bezbranným, ale proti lidem všem bez rozdílu věku, pohlaví a postavení, mimo veškeren řád přirozený a zvyk národů, zuřili. Trvalo pak vraždění toto po celou noc a celý následující den. Proč tedy uprchli měšťané z hradeb? Kde zůstalo, kde, právo asylné? V domích, ve sklepích a ve skrýších marně se ozývaly prosby, neboť i tu vraždění byli katolíci, anebo když podpáleno bylo celé město, spálení či alespoň udušení. Koho pak z úkrytů a sklepů husité vytáhli, toho všemožnou ukrutností ztýrali až k smrti. V počtu ubitých bylo velmi mnoho osob duchovních a řeholníků. O dominikánech až podnes o tom svědčí v kostele se nalézající stará latinská tabulka. Tu vypráví se, že u vchodu hřbitovního táboři před kostelem dominikánským, se všech stran snesše svaté obrazy a sochy, vyrovnali hranici a na ní podpřevora konventu tamnějšího, Mikuláše, muže života svatého, upálili, téže neděle smrtelné, že Jana Boudu,¹⁵⁾ kazatele z téhož řádu na kusy rozsekali a že bratra Ondřeje, kantora, jenž byl pouze jáhnem, přivázavše jej mimo město na veřejné brány vratislavské jako svatého Sebestiana umučili. Šípy ho totiž husité, jichž velice často užívali, tak zasypali, že z mrtvoly jeho tyto trčely jako dříví v lese. A co bylo příčinou tak hrozného záští? Jedině to, že Otcové otevřeně kázali proti Husovi. Proto tolik vytrpěti musili Otcové i bratři mimo ty, jež v klášteře byli ubiti.“¹⁶⁾

A líčení toto není snad historickou básní, ale faktem, jež potvrzují ještě „Scriptores rerum Sil.“¹⁷⁾ a Palacký¹⁸⁾ s dodatkem, že stalo se tak dne

¹⁵⁾ Čecha Boudu? V latinském textu je „Joannem Budam.“

¹⁶⁾ D. c., 506.—507.

¹⁷⁾ D. c., VI., 174., n.

¹⁸⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 597., 609., 617 atd.

16. března r. 1428¹⁹⁾ a že upálený podpřevor slul Mikuláš Carpentarii, t. j. jako bychom řekli Vozka čili Kočí a že tedy byl pravděpodobně Čechem.

Statistika poškozených a zničených klášterů mnichů žebравých v zemích českých.

Všecky prameny, jichž jsem při této práci použiti mohl, mluví o zkáze a poškození klášterů a kostelů mnichů žebравých v zemích českých povšechně slovy neurčitými a namnoze i nejasnými. A dá se to vysvětliti mnohými okolnostmi. Počet těchto klášterů v zemích českých byl před revolucí husitskou značný a posud nemáme díla, jež by je všechny zaznamenalo, dějiny jich probralo, počet členů vyšetřilo a stanovilo zhoubu husity způsobenou, podaří-li se vůbec kdy něco podobného pro nedostatek, skromnost a kusosť zpráv o dobách husitských vydati. Husité sami pálením písemných památek starali se velmi bedlivě; byť zajisté větším dílem nechtíce, o zahlázení všeho, čím by dílo toto uskutečniti se dalo. Proto nutno spokojiti se jen zbylými **drobty** zpráv a z nich utvořiti si alespoň přibližný obraz zhouby těch dob.

A v době bouří husitských z klášterů dominikánských byly zničeny, zpusťšeny, spáleny, rozbity, anebo oloupeny o statek movitý i nemovitý následující domy řeholníků: Dne 20. srpna 1419, když mniši uprchli, nebo byli vyhnáni, v Plzni¹⁾; dne 20. srpna 1419, zatím co mniši uprchli, nebo byli zajati, v Písku²⁾; dne 20. srpna 1419, ač o mniších není zpráv, v Hradci Králové; dne 20. srpna 1419, když mniši byli vyhnáni, v Klatovech; dne 20. srpna 1419 po zahnání mnichů v Lounech; dne 8. srpna 1420 po zavraždění mnichů v Praze u sv. Klimenta; roku 1421, když mniši odešli, v Litoměřicích; dne 28. září 1426, nejspíše po ubití řeholníků, ve

¹⁹⁾ Datum toto není správné, poněvadž dne 18. března byla bitva u Nisy a dobytí Frankenšteina teprve následovalo. Tedy bylo to asi 20. března 1428.

¹⁾ Po druhé byl tento klášter zloupen v masopustě r. 1420.

²⁾ Převor nebyl přítomen. Zároveň z města bylo vyhnáno 40 katolicky smýšlejících měšťanů.

Stříbro; dne 12. dubna 1424 po upálení mnichů, v Turnově; dne 21. května 1424, ač o mniších není zpráv, v Jablonném³⁾; dne 22. dubna 1421, byť o mniších nebylo zpráv, v Nymburce; dne 22. dubna 1421 po upálení šesti mnichů v Kolíně; dne 15. května 1421 po utopení a upálení mnichů v Jaroměři⁴⁾; dne 29. dubna 1421 po spálení mnichů v Pardubičkách; dne 28. dubna 1421, když celý konvent mnichů byl upálen, v Chrudimi; dne 16. března 1420 po odchodu mnichů v Ústí Sezimově; dne 1. dubna 1421 po úplném potření mnichů v Berouně⁵⁾; dne 16. června 1426 po úplném pobití mnichů v Ústí nad Lab.⁶⁾; v březnu roku 1428 po ubití mnichů ve Frankenštině ve Slezsku; počátkem roku 1428 po rozeznání mnichů v Uherském Brodě na Moravě.

Ostatní mužské kláštery dominikánské, a to: v Budějovicích, Chebu, Olomouci, Brně, Znojmě, Jihlavi, Šumperku, Vratislavi, Opavě, Ratiboři a Opolí utrpěly pouze mnoho škod na statcích. Jinak byly uchovány před úplnou zkázou.

Z panenských klášterů dominikánských zašly v bouřích husitských domy: dne 14. června 1420 po útěku panen v Praze na Újezdě a ku konci července 1423 po útěku panen v Hradci Králové.⁷⁾ Panenské kláštery: V Praze u sv. Anny, oba v Brně a Olomouci, až na značné škody majetkové, přečkaly doby bouří husitských dosti šťastně.

Bylo tedy v bouřích husitských v zemích českých, pokud ovšem stopovati se dá, celkem 22 dominikánských klášterů buď zcela a nadobro, anebo alespoň z částky vyvráceno, spáleno, rozbořeno a silně poškozeno. Mimo to 15 domů klášterních téhož řádu bylo

³⁾ Mniši byli asi upáleni. Žižka, který tehdy Jablonné přepadl, nešetřil nikdy mnichův, a zvláště krutým byl na ně v posledním roce svého života.

⁴⁾ Tehdy bylo utopeno, anebo upáleno i veliké množství jaroměřského obyvatelstva, mužů, starců, žen i dětí. Ve Zvoli byli utopeni čtyři dominikáni.

⁵⁾ Krev tekla proudy. Celkem bylo upáleno 37, nebo dle jiných 53 kněží světských i řeholních.

⁶⁾ Tu husité způsobili až neuvěřitelnou řež všeho obyvatelstva.

⁷⁾ Některé klášterní panny byly pobity.

z n e p o k o j e n o a č á s t e č n ě o m a j e t e k p ř i p r a v e n o. Při tom bylo též mnoho mnichův upáleno, utopeno, ztrýzněno a pronásledováno. Ani klášterních panen nebylo vždy šetřeno. Kolik ovšem všech dominikánských osob řeholních v zemích českých zahynulo, nedá se bezpečně určit. Avšak, počítáme-li, že tehdy žilo v menších domech okolo 10, ve větších okolo 15 a v největších okolo 20 i více členů buď kněží, klášterních panen, nebo konvršů, musíme při výpočtu co nejmírnějším⁸⁾ za to mít, že počet utracených dominikánských řeholníků a klášterních panen byl alespoň kolem 200—250⁹⁾ Číslo toto ovšem na první pohled, zejména srovnáme-li je s oběťmi jiných řádů v téže době, není velikým, ale přes to přece velmi význačným. Vždyť k němu třeba připojiti ještě n e s k o n č e n é ú t r a p y všech těch osob duchovních, jimž podařilo se sice prchnouti před rozvášněnými zástupy husitskými, ale jimž bylo přece o bídě, hladu, žízni, v slzách a nesnázích všeho druhu prožiti mnoho dní, ba i týdnů, nežli se jim zdařilo dosíci buď hranic zemských, anebo klášterů dosud ušetřených.

* *

*

Z klášterů minoritských v bouřích husitských trpěly, neb zašly domy řeholníků: Dne 26. června 1420, ač o mniších není zpráv, v Hradci Králové;¹⁰⁾ dne 20. srpna 1419, když mniši byli vyhnáni, v Plzni;¹¹⁾ dne 20. srpna 1419, když většina mnichů byla pobita, v Žatci;¹²⁾

⁸⁾ Jakubička píše: „Odhadovati počet obyvatelů klášterních (v době předhusovské) vymyká se pro naprostý v tom směru nedostatek zpráv našemu soudu. Snad ve vynikajících klášterích bývalo i přes 30 bratří, v klášterích menších ke 12. I v ostatních provinciích byly kláštery průměrně o 12—20, větší o 30 členech pravidlem, kláštery o 50—100 bratřích jen výjimkou.“ Sr. „Pamětní spis“, d. c., 34.

⁹⁾ Jakubička o tom napsal: „Za pohromy husitské ztratil řád dominikánský najednou náhlým násilím v Čechách všechny kláštery až na budějovický a ochabl pak počtem členů i významem tak, že byl v XVI. věku již na vymření.“ Sr. „Příchod a počátky řádu dominikánského v našich vlastech“ ve „Sbor. hist. kr.“, 1916, 211.

¹⁰⁾ Již dne 20. srpna 1419 byl klášter tento husity silně poškozen.

¹¹⁾ Po druhé byl husity zloupen v masopustě r. 1420.

¹²⁾ Tehdy bylo pobito i mnoho katolíků.

nejspíše v srpnu 1420 po vypuzení mnichů u sv. Jakuba v Praze; v druhé polovici července 1420 po upchnutí mnichů u sv. Františka v Praze; dne 28. září 1426 po zahynutí řeholníků ve Stříbře;¹³⁾ v polovici května 1421 po ubití téměř všech mnichů v Novém Bydžově; dne 22. dubna 1421 po upálení bratří¹⁴⁾ v Čáslavi; v bouřích husitských, ač nevíme vlastně kdy, když mniši byli vyhnáni, v Horažďovicích; roku 1434 po útěku mnichů v Jindřichově Hradci; dne 29. dubna 1421 po ubití bratří v Pardubicích; roku 1421, když mniši odešli, v Litoměřicích; po 16. březnu 1421 po částečném spálení bratří v Kadani; roku 1426 po upálení některých mnichů v Krupce; roku 1422 po vyhnání řeholníků v Bechyni; v druhé polovici května 1421 po spálení bratří v Mladé Boleslavi; dne 10. května 1420 po útěku řeholníků v Benešově; dne 29. dubna 1421 po upálení mnichů ve Vysokém Mýtě; dne 16. července 1429 po částečném ubití bratří v Plané; od 22. června 1429 do konce února 1430 v Chebu; roku 1430 v Brně; v dubnu 1422 v Unčově; dne 1. května 1428 ve Vratislavi; koncem prosince 1428 po útěku mnichů v Kladsku; roku 1431 v Opavě a dne 13. dubna 1430 v Bytomi.

Z panenských domů řádu sv. Františka v téže době trpěly, nebo zašly konventy: V pondělí o svaté Trojici 1420, když panny musely odejít, v Praze u sv. Františka; roku 1420 po vyhnání panen¹⁵⁾ v Týnci Pannenském; od 22. června 1429 do konce února 1430 v Chebu; dne 29. dubna 1421 po vypuzení a částečném spálení panen ve Vysokém Mýtě a 1. května 1428 ve Vratislavi.

Ostatní kláštery řádu sv. Františka, a to mužské: v Krumlově, Mostě, Jihlavi, Olomouci, Znojmě, Žitavě, Opolí, Velkém Hlohově a Krnově a panenské: v Krumlově, Olomouci, Znojmě a Opavě byly od zkázy uchovány, ač statky jich utrpěly zhoubu válečných dob tehdejších.

¹³⁾ Alespoň některých.

¹⁴⁾ Téměř všech.

¹⁵⁾ Jich z povědník, minorita Petr a dva jeho spolu-bratři byli upálení 9. července 1429 u Kralic na Moravě.

Bylo tedy za bouří husitských, sotva v deseti letech, v zemích českých ze řádu sv. Františka vybito, spáleno, rozbořeno, vydrancováno a zničeno buď úplně, nebo částečně celkem 26 klášterů mužských a 5 klášterů panenských. Mimo to 9 domů minoritů a 4 domy klářísek byly znepokojeny a částečně na statcích poškozeny. Mnichů pak a klášterních panen zahynulo celkem 230—280, břešme-li za základ obydlí jednotlivých klášterů jako u dominikánů, ježto domy dominikánské a minoritské v době předhusitské celkem se sobě rovnaly i majetkem i počtem členů.

Se řeholníky však a panna mi klášterními hynuli tehdy, a na to sluší vždy klásti důraz, i jejich příznivci. Tím zhouba husitská stává se ještě hrůznější, poněvadž nezastavila se pouze u těch, kdož dle nesprávných domněnek zástupů kališnických zpronevěřili se zákonu Božímu, ale sáhla i na ty, kdož přece v dobré víře stali se příznivci jednotlivých klášterních domů. Mimo to povražděním přátel řeholníkův a klášterních panen zanikla i možnost znovuzřízení rozvalených klášterů. Proto, píše-li na př. Hammerschmied o husitech jako o stoupencích Žižkova tyranství, kteří více tisíc řeholníků v království českém povraždili a téměř všechny nejslavnější kláštery a nejkrásnější kostely vyvrátili¹⁶⁾ čili jinak řečeno, označuje-li husity jakožto příčinu bezpočetných vražd a nespočetné zhouby, nechtí slova jeho sice mnohým, ale, že by v nich pravdy nebylo, říci se nedá.

Zničením celé řady klášterů a ubitím velikého počtu řeholníků husité ovšem velmi málo pomohli české vlasti. Vždyť, alespoň moudřejší z nich mohli, a vlastně měli, ježto vzali na sebe zodpovědnost za činy svých vojsk, uvážit, že řemeslu válečnému musí nastati jedenkrát konec a že národ jako celek, má-li dosáhnouti cíle určeného, musí se věnovati práci klidné, pokojné a účinné. Zažehnutí klášterů a ubití nevinných, alespoň většinou, obětí však nebylo cestou, po níž kráčívá se k cílům vyšším. Proto důsledky toho musily padnouti na své původce. A to se i stalo dne 30. května r. 1434 po bitvě lipanské.

¹⁶⁾ D. c., 317.

Aeneáš Sylvius o tom napsal: „Protože po skončení bitvy bylo mnoho tisíc zajatých, rozhodl se Menhart, svolav shromáždění šlechty, zničití nejhorší ten lid, jenž odkojen mezi zbraněmi, trávil celý život v táboře, o němž se věřilo, že pod zákony žítí nebude, uvyklý loupežení, vraždění a cizoložství. Pokud ten tu jest, nemůže býti království v pokoji. Avšak obávaje se, aby s nimi nezahubil zároveň nevinné, kteří byvše přinuceni přišli k bitvě z venkova, dal hlasatelem rozhlásiti, že válka ještě není skončena, že prchl Čapek, že nutno dobýti Kolína a přemoci zbraní sousední národy, které pustoší království. K tomu prý jest třeba mužů statečných a zkušených války, kteří bojovali pod Prokopem; těm bude ustanoven žold ze zemské pokladny, dokud nebude království upokojeno. Pročež všichni, kdo chtějí sloužiti za žold, aby se odebrali do blízkých stodol a dali pozor, aby mezi sebe nepustili lidi války neznalé a nezkušené, ti že se mohou odebrati na své statky a do svých obydlí. Vešlo do stodol, jichž dřevěných a krytých došky jest v českých vesnicích hojnost, mnoho tisíc táboritů a sirotků, lidé to černí... Ihned byla vrata zavřena a stodoly zapáleny, kterýmžto ohněm vyvrhel a zběr lidská a hanebné stádo bylo upáleno po mnohých zločinech, jež spáchali; tehdy vytrpěli trest za potupené náboženství.“¹⁷⁾

Dějepisci, a to vším právem, toto jednání Menhartovo odsoudili.¹⁸⁾ Nebyl zaisté skutek jeho důstojný ani vítěze, ani katolíka, ale při vypravování mimoděk mysl připomene si postup dějů husitských, a to Husovu vzpouru, jeho smrt, upalování mnichů, kněží a naposled husitů...

Karmelitáni, kteří teprve krátce před bouří husitskou v Čechách usazovali se počínali, ztratili dne 30. července roku 1419 klášter u Panny Marie Sněžné v Praze a dne 11. srpna roku 1427 klášter v Tachově, tedy celkem dva domy. Bratři tachovští byli povražděni úplně a pražští částečně. Zhynulo jich tedy dohromady asi ke 20 osobám, poněvadž musíme předpokládati, že zejména v Tachově byly domy slabě obsazeny. O pražském klášteře praví sice Beckovský: „Že ten karmelitánský

¹⁷⁾ „Historie česká“, vydání Vičařovo, 137.—138.

¹⁸⁾ Sr. na př. Zap, d. c., II., 1207.

klášter při kostele Matky Boží Sněžné prostranný a obšírný byl, může se to také i z toho poznati, poněvadž přes 60 Písma sv. učitelův a přes 200 ostatních duchovních bratří karmelitánů v něm se časův tehdejších nacházelo,¹⁹⁾ ale nezdá se, že by vskutku tomu tak bývalo. Servité, ztrativše klášter, zachránili se útekem.

* * *

Z pohromy husitské řády žebravé se těžko zotavovaly. Alespoň o dominikánech čteme: „Rána, jež tehdá řád stihla, byla strašlivá. Již v prvním týdnu po smrti krále Václava, kdy propukl hněv lidu místy v bouře a vyhánění mnichův a duchovních, ztratil řád 6 klášterů a v letech dalších zničeny mužské kláštery české všechny mimo jediný budějovický. Ze tří českých domů panenských zachoval se jen klášter sv. Anny na Starém městě, ale musily panny přistoupiti ku kalichu. Na některých místech ztratili přemnozí z bratří i život **smrtí mučednickou**, jinde podařilo se jim včas se zachrániti, klášter pak jejich byl zničen požárem. Bylo štěstí, že pohroma ta omezila se jen na Čechy. Kláštery moravské, mimo Uherský Brod, se zachovaly bez úhony a mohly tudíž skýtati útulek spolubratřím z Čech. Zdá se, že těžiště řádu se přeneslo na čas na Moravu a že i provinciál tam po jistý čas sídlil. I studium nacházíme v Olomouci. Provincie seslábla tak, že bylo nutno pomáhati jí ze sousedství. Již v polovici XV. věku byli v českých klášterích bratří z Polska a Německa. Celé pak XV. století jest řadou pokusů a snah povznésti ssutiny, v něž provincií surová ruka nepřátel uvrhla. Nedivno tedy, že bylo v Čechách řeholního dorostu pomalu. Nebylo leckde ani důchodů k výživě bratří. I zříme tedy, jak ne již násilím náhlým, ale vinou poměrů hyne to, co dosud ještě se zachovalo.“²⁰⁾

A tento obraz v hlavních rysech platí nejen o dominikánech, ale i o minoritech, karmelitánech a servitech, či o všech žebravých řádech vůbec. Bouře husitské zasadily jim rány smrtelné, z nichž léčily se velmi pozvolna. V tom souhlasí všickni dějepisci, a souhlas

¹⁹⁾ Beckovský, d. c., I., 109.

²⁰⁾ „Pamětní spis“, d. c., 60.—72.

ten je hroznou obžalobou, mnohdykrátě ovšem proti vůli původců, po celé řady desetiletí, jež nazýváme v českých dějinách věkem husitským.

Dr. Winter na př. píše: „Z řádů žebravých dominikáni po vojně vrátili se a nepatrným počtem udrželi se potom v Litoměřicích, v Budějovicích, v Plzni a v Jablonné. Také připomínají se převor a bratři v Ústí nad Lužnicí roku 1434, ale nevíme, pevně-li a dlouho-li tu pobýli. Z Nymburka, z Loun a odjinud z rázných měst husitských zmizeli nadobro. Zdali vrátili se k sv. Klimentu do Prahy, nelze s jistotou říci. Převor dominikánský u sv. Klimenta připomíná se teprv r. 1476.“

„Jeptiškám toho řádu poměrně dobře vedlo se v klášteře sv. Anny v Praze, jednak zachováno pannám zboží klášterské s částí znamenitou a kromě toho vždy těšily se novým dobrodincům.“

„Menší bratři sv. Františka (minorité) řehole mírnější (konventuálé) vrátili se do Stříbra a ke kostelu sv. Jakuba v Praze, jenž jim byl spolu s klášteřem od rezníků uhájen. Se šli však bratři počtem velmi.“

„Vrátili se k sv. Františku také menší bratři přísnější řehole, bosáci (discalceati, observantes), ale klášter jejich byl na takové míře zlé, že r. 1455 po zemi chodili i naň žebrat.“

„Obojí bratři sv. Františka mírnějšího řádu, též tak i bosáci v některých městech, jako v Hradci Jindřichově, v Plzni a na Krumlově, v Bechyni, v Chebu, přetrvali vojnu; do Kadaně se vrátili hned po ní, ale nevydrželi; koncem století obnovují tu minorité klášter zas; v Benešově zůstala po nich do té chvíle jen zřícenina chrámová.“

„Panny řádu sv. Františka pod řeholí sv. Kláry udržely se u sv. Anežky v Praze, v Týnici, na Krumlově, v Chebě.“

„Karmelitáni vrátili se z Vídně po vojně ku klášteru svému k Panně Marii Sněžné; Pražané vrátili jim leccos toho, co jim v nejbližším okolí klášterním byli pobrali.“

„Ostatní řády, které se sem nebo tam po vojně vrátily, neudržely se dlouho. Z nich jsou servité, kteří několik desítek let smutně žili v klášteře svém v Praze nad Botičem ve Slupi.“²¹⁾

²¹⁾ D. c., 696.

Zejména pak o klášteřích pražských a jejich stavu po skončení bouří husitských uvádějí některé zajímavosti a podrobnosti Tomek, Hammerschmid a Ekrt. Tak u Tomka čtu o servitech: „Po přijetí Zikmunda za krále navrátili se servité k svému klášteru Panny Marie nad Botičem. Byli prý to zejména dva profesori bohosloví z řádu toho, bratr Dětmar z Meklenburka a bratr Ewald z Halberstatu. Roku 1439 připomíná se převor jménem Linhart a později r. 1479 převor Benedikt v čele konventu jistě velmi skrovného počtem... Stav kláštera byl nuzný.“²²⁾

U téhož auktora dovidáme se o minoritech: „Po příjezdu císaře Zikmunda do Prahy byl kostel minoritský z prvních znovu vysvěcen biskupem Filibertem roku 1437... Řeholníci již tehdy se do svého kláštera u sv. Jakuba navrátili... Byli od obyvatelstva strany podobojí nenáviděni a obrátila se proti nim zloba lidu, zvláště při velkém vzbouření roku 1483 tak, že musili Prahu opustiti, ale potom se zase vrátili.“²³⁾

O dominikánech vypravuje Tomek: „Podobné jako minoritů bylo působení mnichů řádu kazatelského u sv. Klimenta na Starém městě. Mělo se jim od strany pod obojí zvláště za zlé, když se roku 1502 jednomu z nich podařilo jednoho z předních českých pánů, nejvyššího purkrabí pražského, Jana Jence z Janovic, odvrátiti od kalicha, kterýž také následkem toho pochován u nich v klášteře.“²⁴⁾

A o karmelitánech dodává týž spisovatel: „Již roku 1435 jmenoval nejvyšší mistr toho řádu, tehdáž v Basileji meškající, novým převorem kláštera bratra Václava Velikého z Prahy (2. srpna) a nařídil mu, aby svolal druhé bratry roztroušené do Vídně, kdež byly uschovány jejich věci, aby prozatím měli opatření v tamějším klášteře svého řádu, až by se do Prahy mohli vrátiti. Navrátili se pak do Prahy za císaře Zikmunda... Mezi jinými pak úřady v klášteře připomínají se kazatelé, kterými bezpochyby klášter působil mnoho k získání stoupenců straně pod jednou... Karmelitáni byli proto roku 1483 z Pra-

²²⁾ „Dějepis města Prahy“, IX., 154.

²³⁾ D. c., IX., 155.

²⁴⁾ D. c., IX., 155.

hy vypuzeni a teprv roku 1496 zase jim dopuštěno navracení.“²⁵⁾

* * *

Shrnu-li tedy obraz o pohromách husit. v českých klášterích ze řádů mnichů žebravých v celek, obdržíme, že v době od smrti krále Václava až do bitvy lipanské, tedy za dobu 12 let bylo zničeno, aneb alespoň na statcích poškozeno, 37 klášterů dominikánských, 44 klášterů minoritských, 2 kláštery karmelitánské a jeden klášter servitů, t. j. dohromady 84 duchovních domů. Při tom bylo pobito asi 450—550 řeholních osob. Zuřivost husitská neušetřila ani řeholních panen. Tehdy také zahynulo mnoho přátel, příznivců a dobrodinců řeholí ze řad měšťanstva. Mnohé kláštery ze ssutin již nepovstaly. Jiné byly opraveny a upraveny, ale své bývalé slávy a svého lesku již nenabýly ani v době celého následujícího století, aniž bych slovem se zmiňoval o zániku nesčetných památek vzácných, jako byly kalichy, mešní roucha, pacifikály, monstrance atd., klášterní knihovny, umělecká díla v kostelích a p. Husitská zhouba byla tedy úplná, a jak přidati dlužno, nejen člověka, ale zvláště českého člověka nedůstojná....

Proto Helfert osmělil se napsati: „Následkem světla Janem Husem rozžatého počaly děje české ubírat se během nezvyklým. Země česká podlehnouti měla opět a opět moci válečné, až by konečně vysílena a zbrocena vlastní krví sklesla... O zmaření blahobytu domácího mlčím. Po tom zajisté veta bývá při domácích bouřích jako při válkách mezinárodních.“²⁶⁾ C

Tuto pravdu vystihl také známý dějepisec francouzský František Guizot a vyjádřil slovy: „Církev ve čtrnáctém věku požadovala opravu zákonnou, neb jen tato mohla zastaviti hrozící revoluci. Téměř v té chvíli, když sbor pisánský se pokusil o ukončení velikého schismatu západního a sbor kostnický o opravu církve, zjevily se v Čechách první náruživé pokusy o opravu náboženskou z národa samého. Kázání i pokroky Jana Husa počínají od roku 1402, doby té, kdy počal učit

²⁵⁾ D. c., IX., 156.—157.

²⁶⁾ D. c., 274.—275.

v Praze. Vizte tu dvě oprav vedle sebe postupujících. Jedna rodí se v samém lůně církve, počatá samou církevní aristokracií, vážná, nesmělá, bojácná. Druhá však krom církve a proti ní; oprava násilná, náruživá. Boj povstal mezi oběma těmito mocnostmi a úmysly. Koncilium předvolalo Jana Husa i Jeronyma do Kostnice a prohlásilo je za kacíře a revolucionáře. Události tyto jsou nám dnes zcela srozumitelné. Pochopujeme velmi dobře tuto současnost oprav rozdílných, počatých jedné od vlády, druhé od národa, řevnivých na sebe a přece vyšlých z téže příčiny, směřujících k témuž účelu a konečně, ač mezi sebou bojujících, vedoucích přece k témuž výsledku. Oprava národní Jana Husa byla na čas potlačena. Válka husitská počala o několik let později po smrti mistra jejich, trvala dlouho, byla krutá a minula se konečně s výsledkem žádaným.“²⁷⁾

Že válka husitská byla opravdu dlouhá a neměla výsledků žádaných, svědčí dějepisci všech odstínů²⁸⁾ a že byla krutá potvrzují jednak zprávy o vypálených, rozbořených a zničených klášterích v té době a jednak hranice, na nichž nevinní řeholníci v bolestech, ale s myslí hrdinnou, jakožto mučedníci za své náboženské přesvědčení a za pravdu Boží, umírali.

Tím revoluce Husova i husitská obdržely ráz revolucí vůbec, totiž ráz zhouby a neštěstí...

VII.

O počátcích augustiniánů.

Při duchovních rádech církevních rozeznávají se řehole či řádová pravidla vůbec čtverého druhu,¹⁾ a to řehole

²⁷⁾ „Dějiny vzdělanosti v Evropě“, 169.—170.

²⁸⁾ Šr. na př. Zap, d. c., II., 1278—1280; kněz-odpadlík, pak volnomyšlenkář a posléze agrárník Dr. Loskot: „Čechové a církev katolická“, 47.—50. a j.

¹⁾ Použil jsem k tomuto oddílu následujících článků: „Augustiner“ v „Kirchenlexikonu“, I., 1655. nn.; „Augustiniáni“ v „Česk. sl. boh.“, I., 780., nn.; „Augustiner Mönche“ v „Realencyklopädie für protest. Theologie und Kirche“, II., 254., nn.; „Augustiner“ v Brockhausově „Konversations-Lexikon“, II., 129., a jiné.

sv. Basilia, sv. Benedikta, sv. Augustina a sv. Františka. Za zakladatele řehole augustinské považuje se sv. Augustin, ne ovšem v tom smyslu, že by byl sám řeholi založil, ale pouze tak, že základy řehole této z jeho života a hlavně z jeho spisů počátek vzaly, jak již krásně naznačil probošt Václav Štulc řka: „Pravidla řeholní, vyznačovaná jmenem sv. Augustina, nebyla sepsána dotčeným sv. otcem, ale zakládají se na řečech jeho „De moribus clericorum“²⁾ či jinak řečeno, sv. Augustin pouze svou myšlenkou jest zakladatelem řádu po něm nazvaného.“³⁾

Záhady vzniku augustinského řádu stručně sice, ale jasně vysvětlil Dr. Ferdinand Černovský slovy: „Když Augustin nastoupil život pokání a připravoval se k přijetí křtu sv., složil učitelský úřad v Miláně; použiv pak přátelského vyzvání Verecundova, odebral se s matkou, se synem Adeodatem a kroužkem mladých přátel na venkovský stateček Cassiacum, nedaleko Milána, kde všichni v ústraní vedli život asketický a klidné práce. Takovému životu zůstal věren i po svém návratu do vlasti a v rodném městě Tagaste žil s několika, stejně smýšlejícími přáteli, kteří jmění své rozdali chudým a pouze ze skrovného společného majetku hradili své životní potřeby... Když pak se stal Augustin knězem v městě Hippo a později biskupem tamtéž, zavedl ve svém domě způsob života klášterního, jak jasně svědčí jeho spisy... Způsob takového pospolitého života přešel z města Hippo i do jiných měst Afriky, ano nezůstal neznám i v zemích západních. Přes to nelze ve spisech sv. Augustina nalézt dokladů, že by se jeho klerikové zavazovali ke společnému životu nějakými sliby, tím méně tedy sliby řeholními. Sám sv. Augustin činí rozdíl mezi kleriky a mnichy. Sotva tedy napsal pro svoje duchovní nějaké regule ve vlastním smyslu slova.“⁴⁾

Než přece, životní způsob sv. Augustina byl realizován ve zvláštní řeholi působením mnoha časových okolností. Již od nejstarších dob bylo vroucím přáním římských papežů, aby duchovenstvo v ži-

2) T. j. „O mravích u duchovenstva“.

3) Riegrův „Slovník naučný“, I., 397.

3) „Český slovník bohovědný“, I., 780.

votě svém řídilo se vzory svatých apoštolů a žilo tedy životem apoštolským či bez osobního majetku. Ale myšlenka tato nedala se provésti najednou a rázně. Ve IV. století sice bývalo zvykem, že duchovenstvo, jmenovitě to, jež připsáno bylo k určitému chrámu, vedlo život společný, přebývajíce v jednom domě a žijíce u téhož stolu, hlavně proto, aby dobrým příkladem vzájemně k životu apoštolskému se povzbuzovalo, ale každý klerik měl přece právo nabývati osobního majetku. Teprve století XI. vystoupilo tu rozhodněji a určitěji. Alespoň lateránská synoda z r. 1059 naléhala u duchovních velice vážně o způsob života apoštolského. To mělo důsledkem, že přemnoží se rozpomenu li na život biskupa hipponského s jeho kleriky a studovali horlivě jeho spisy, v nichž jednáno bylo o životě a mravech duchovenstva. Z těchto spisů pak upravena byla „Regula sancti Augustini“ čili základní myšlenka řehole augustinské.

A sotva že se tak stalo, přemnoží kněží a klerici vůbec, hlavně za XII. století, zvláště při kostelích katedrálních, tuto řeholi přijali a prohlásili ji za normu či zákon společného svého života. Poněvadž pak zmíněná řehole klade důraz na poslušnost duchovního představeného, čistotu a zřeknutí se osobního majetku ve prospěch duchovní rodiny, aby vše toto tím spíše zachovávatí mohli, ba aby jaksi s vyššího hlediska k zachovávání toho byli nutkáni ti, kdož vyvolili si způsob života sv. Augustina, zavázali se k němu třemi sliby a tak stali se členy duchovenstva řeholního. Takový byl počátek řeholních kanovníků sv. Augustina.

Došla jiný však byl počátek augustinských poustevníků čili řádu poustevníků sv. Augustina. V různých krajinách Evropy totiž, jako v Itálii, Francii, Španělsku ano i v Čechách žily duchovní rodiny, jež řídily se buď řeholí sv. Augustina, nebo řeholí sv. Benedikta, anebo měly svoje vlastní statuty buď přísnější, buď méně přísné, jež zase za podklad měly jednu nebo druhou řeholi, právě uvedenou. Tyto duchovní společnosti zvolily si pravidelně sídla na místech odlehlých a bývaly od lidí pokládány za společnost poustevníků. „Nelze však zamlčeti, jak dobře podotýká Černovský, že život společností tak hojných a malých velmi snadno se vymykal náležitému církevnímu dohledu, ano často i vůbec všeliké

kázni. Proto hrozilo církvi z této roztríštěnosti značné nebezpečství.“⁵⁾

Než mimo uvedené nebezpečství velikou roli při jednotném zřízení poustevníků dle řehole sv. Augustina sehrál také centralismus církve. Bylo zajisté zcela přirozeno, že ve století XII. a XIII., kdy moc papežská došla svého vrcholu i v ohledu politickém a kdy papež vsutku, jak tomu dle božského a apoštolského zřízení církve býti má po všechny věky, byl prvním držitelem a představitelem veškeré autority na světě, Apoštolská stolice snažila se všechny složky duchovního života koncentrovati ve svých rukách a řídit je dle svých zásad. Proto není divu, že záhy jednotliví papežové obrátili zřetel svůj ku rozličným náboženským společnostem, jež žili vlastně zcela životem svým a podléhaly pouze bezprostřednímu svému klášternímu představenému a že mnozí papežové usilovali o to, aby všechny drobné kongregace přijaly jednu reguli a měly jednoho společného vrchního představeného, jenž by zase byl podroben Apoštolské stolici.

Z těchto důvodů papežové Innocenc IV. a Alexandr IV. odvolávající se na 13. kánon IV. sněmu lateránského spojili různé kongregace poustevníků, jako Vilémítů, Janbonitů, Brittinů a Toskanů v jediný řád, jemu tehdy oblíbenou řeholi sv. Augustina předepsali, je úředně „Ordo eremitarum sancti Augustini“ pojmenovali a posléze bullou „Licet ecclesiae catholicae“ ze dne 13. dubna 1256 potvrdili.

V Čechách měli řeholní kanovníci sv. Augustina klášter na Karlově v Praze. Budova tato byla původně na způsob tvrze ohražená zdí. Řeholníci její užívali společného příbytku a teprve r. 1379 bylo jim dovoleno, aby každý měl svou vlastní jizbu.⁶⁾

Ku zboží kláštera Karlovského náležely v různých dobách rozličné statky, pozemky, domy a platy. Koncem

⁵⁾ „Český slovník bohovědný“, d. c., I., 781.

⁶⁾ Chrám byl zasvěcen Panně Marii a sv. Karlu Velikému. Jakub Malý o něm napsal: „Jest to slavná umělecká stavba slohu gotického, jedna z předních památek po Karlu IV....“ Sr. „Vlast. sl. hist.“, 328.

XIV. věku činily příjmy a požitky kláštera tohoto asi 90 hřiven stříbra. Původně bylo v něm 30 kanovníků. Roku 1400 bylo tu 10 kněží a 3 jáhnové mimo bratry laiky tak, že pravděpodobně možno před bouří husitskou stanovit počet jeho členů kolem 20 osob. Roku 1416 byl na Karlově takový nedostatek řeholníků, že se kanonie dobrovolně zřekla podacího svého práva a zboží na Prosíku a ve Vysočanech.

Karel IV. vymohl opatům Karlovským právo pontifikálií a roku 1356 učinil je stálými almužníky král. dvora českého.⁷⁾ Poněvadž opatové tito bývali visitátory probošství v Dolním Ingelheimě, zřízeného původně pro 4 řeholníky národnosti české z Karlova, užívali titulu archimandritů či arciopatů. Kromě nich byli v klášteře ještě převor, sakristán a kantor. Řeholníci Karlovští vykonávali duchovní správu nejen na Karlově, ale i v Podbezdězí u sv. Jiljí, Lysé, na Prosíku a v Bělé u Bezděže.

Při založení řádu poustevníků sv. Augustina byli toliko čtyři provincie, a to italská, francouzská, německá a španělská. Provincii německé věnoval zvláštní pozornost již papež Innocenc IV. Týž také potvrdil nejen její statky, ale i všechny výsady. Když pak roku 1256 došlo k úplnému spojení všech augustiniánů poustevníků, papež Alexandr IV. doporučil ji za provinciála Guidona Salana, kněze velmi horlivého, který nemálo o rozšíření svých bratří po celé střední Evropě se přičinil. Vždyť za IV. provinciála v Německu, Jindřicha z Vrimarie, čítalo se již více než 40 konventů v této provincii. Proto nezbývalo nic jiného, než provincie německé rozmnožit. A tu r. 1299 byly utvořeny z jedné 4 provincie, a to rýnsko-švábská, kolínská, bavorsko-česká a saská.⁸⁾ K provincii bavorsko-české byly připojeny domy nejen v Bavořích a Čechách, ale i v Polsku, Rakousích, Štýrsku a Chorvatsku. Provinciál bavorsko-český sídlil v konventě u sv. Tomáše v Praze. Proto prameny nazývají provincii bavorsko-českou raději česko-bavorskou. V ní byl hojně zastoupen živel český a slovanský vůbec. A poměr tento setrval nezměněně až do bouří husitských.

* * *

⁷⁾ Arciopat měl titul J. M. krále českého ustavičný almužník.“

⁸⁾ Německé prameny uvádějí tyto provincie též následovně: rýnsko-švábská, bavorská, durinsko-saská a kolínsko-flanderská. (Sr. Zöckler, d. c., II., 256.) Česká jim tehdy zmizela. Ale prameny řádové poctivě vždy mluví o provincii česko-bavorské.

Augustiniáni kanovníci a poustevníci vyznačovali se vždy vzornou pravověrností a neobyčejnou poslušností a oddaností k Apoštolské stoli. Toho nemohou upřít ani nepřátelé jejich. Protestant Zöckler proto napsal: „Dějiny o učencích řádových až po Staupitze a Luthera vykazují téměř bez výjimky přísně pravověrné a Apoštolské stoli naprosto oddané členy tohoto řádu. Výjimku činí pouze dordrechtý Bartoloměj okolo roku 1380, jež Gerhard Groot svedl ku bludům pantheisticko-svobodomyšlným. Z poslušnosti a pravověrnosti však vyplynuly pro řád mnohé nepřijemnosti a časem i citelná pronásledování. Tím také dá se vysvětliti, že v Čechách byli augustiniáni poustevníci mezi hlavními a prvními odpůrci mistra Jana Husa.“⁹⁾

Působení augustiniánův obého odvětví v duchovní správě bývalo velmi pronikavé a mnohými výsledky korunované a obdařené. Tak tomu bylo obzvláště v Čechách. Lid rád podřizoval se jich duchovnímu vedení, naplňoval jich chrámy, byl jim oddán nejen v životě, ale i při smrti. To vzbuzovalo mnohdy neoprávněnou závist a vedlo k nemístným sporům.

O větších mravních proviněních řádu tohoto, zejména v dobách předhusitských, nelze vůbec mluvit. Pravda sice, že ani tu, jak krásně dokládá Helfert, jenž má na mysli hlavně kláštery české, nebylo všecko tak,¹⁰⁾ jak by býti mělo, ale jisto jest, že nebylo tak zle, jak mnohdy se píše i řeční. Proto, vyličoval-li Hus posluchačům svým mnichy ve světle co nejčernějším, bylo počínání jeho „bezduvodné větším dílem mluvení, prázdné řečnování.“¹¹⁾

Máme-li tedy na mysli celý rozvoj řádu kanovníků i poustevníků sv. Augustina od jeho vzniku až do vystoupení Husova, musíme, nechceme-li ublížit pravdě, pronést o nich úsudek celkem příznivý.

O Magdalenkách ze řádu sv. Augustina.

Ze ženských řeholí sv. Augustina v dobách předhusitských pro Čechy byla nejdůležitější řehole Magdalenek,

⁹⁾ „Realencyklopädie“, II., 255.

¹⁰⁾ „Mistr Jan Hus“, 96.

¹¹⁾ Helfert, d. c., 96.

jichž jednotný a společný původ nedá se kokázati. Do Čech dostal se tento řád pravděpodobně ze Řezna, neboť již roku 1259 připomíná se jeho konvent v Dobřanech u Plzně,¹²⁾ který však, neznámo z jakých příčin, neměl dlouhého trvání. Alespoň po roce 1272 již nečiní se o něm zmínky. Snad řeholnice vrátily se odtud zpět do svého mateřského kláštera, anebo spíše uvedeny byly do Prahy k sv. Havlu.

Představenou Magdaalenek bývala převorka a visitaci kláštera konával převor provinciální či zemský, časem i sám generál řádový.

Působení řádu Magdaalenek spadá do doby, kdy, jak dějepisci líčí, žili vedle sebe svatí a ďáblové, totiž v poslední století středověká, kdy buď lidé všemožně usilovali o spásu své duše a podrobovali se všemu, co za dobré k získání blaženosti věčné pokládali, anebo vrhli se v nauky kacířské, jichž názory byly tak bizarní, že snad větších zvláštností ani vymysleti nelze. Byl tedy zcela na místě řád, jenž pokleslé a padlé usiloval uvést zase na pravou cestu, vedoucí k nebesům.

Plnily-li Magdalenky tento úkol svůj správně čili nic, nelze dnes s naprostou pravdou již rozhodnouti, poněvadž o výsledku jich činnosti nemáme bližších záznamů. Tolik však jisto jest, jak souditi se musí z jich hojného rozšíření, že práce jejich byla požehnána, byť ne ve všech časích, tedy na rozhraní třináctého a čtrnáctého věku. Alespoň, zajisté ne bez příčiny, jak důkaz toho máme právě v Čechách, zřízení jich bylo napodobováno od těch, kdož koncem XIV. století usilovali o mravní nápravu lidstva, což by se bylo nedělo, kdyby snahy Magdaalenek byly nepřinášely užitku.

Jan Milič totiž zbudoval r. 1372 v Praze veliký dům pro kající hříšnice, kdež v kapli sv. Maří Magdaleny konávala se denně pro ně kázání, jichž cílem bylo obrácení se k Bohu. Založení toto na „Benátkách“, zvané „Jerusalémem“, sluší však přísně rozlišovati od církevního duchovního řádu. V Praze alespoň na Starém městě bylo původně několik domků, kdež se zdržovaly hříšné ženy. Karel

¹²⁾ Zpráva tato však neodporuje tvrzení, že první dům Magdaalenek mimo Německo byl založen r. 1272 v Marseilli. Sr. „Kirchenlexikon“, VIII., 449.

IV. domky ty skoupil, dal je rozbořiti a místo to daroval Miličovi. Milič s pomocí několika zbožných měšťanů pražských vystavěl tu r. 1372 dům pro kající ženy.

Tomek o tom sděluje: „Vzbudiv pobožné dobrodinice, sehnal potřebné prostředky peněžité a vystavil zvláštní dům pro kající ženštiny a při něm kapli sv. Maří Magdaleny, sv. Afry a Marie Egyptské, k níž položil základní kámen v neděli dne 19. září roku 1372. Maje na zřeteli slova Zjevení sv. Jana, že jest „padl Babylon“ a „uzřel jsem město svaté. Jerusálém“, nazval místo tím způsobem přetvořené Jerusálémem. Zde byla nyní pilná a vroucí, pobožnost takoruka ve dne v noci. Každý den byly konány dvě mše zpívané, jedna o Panně Marii a jedna, jak na den připadala, čtených pak mší obyčejně šest, někdy osm až i šestnáct; kázání skoro každý den, v zasvěcené pak dni víckrát, až i pětkrát. Tři kněží slyšeli zpověď každodenně a mohli sotva postačiti; rovněž časté bylo přijímání Velebné svátosti, ku kterému Milič zvlášť horlivě pobádal své svěřence; vedle toho pak konání kajících skutků v soukromnosti dle uložení od zpovědníků, nebo z vlastní pilnosti jedné každé z obrátcených“...¹³⁾ Proto pravdu má Helfert, že „kde prvé sídlo své mívala prodajná necudnost hříšné Magdaleny, tam povstal dům zbožných kajenic s kaplí svaté Magdaleny“.¹⁴⁾

Ale zřízení Miličovo čili pražský dům Magdalenek neměl rázu klášterního a nebyl ve spojení s řádem téhož jména, jak jasno z toho, že brzy po smrti svého zakladatele r. 1374 zanikl. Nicméně je důležitým, poněvadž nám ukazuje způsob, kterak řád Magdalenek při své činnosti si počínal. Milič zajisté jen tu napodobil, co v klášteřích řádu sv. Magdaleny shledal... Konečně uvážíme-li, že v ústavě Miličově našlo 200—300 osob svého opatření tělesného i duchovního,¹⁵⁾ přesvědčujeme se nepřímou, jakých zásluh musily si řádové Magdalenky získati za dobu svého trvání nejen u nás, ale i v zemích ostatních...

¹³⁾ D. c., III., 304.

¹⁴⁾ D. c., 41.

¹⁵⁾ Borový, d. c., 227.

Úvedení augustiniánů do zemí českých.

Zápas mezi mocí světskou a církevní, jenž v Čechách na počátku třináctého století propukl, kdy dosedl na pražský biskupský stolec zbožný, horlivý a neústupný zastance práv církevních biskup Ondřej,¹⁾ skončil vítězstvím církve. Ale, ač církev zvítězila, přece bylo jisto, že moc světská co nejdříve učiní pokus o návrat záležitostí církevních k dobám dřívějším. Proto nejen Ondřej, ale i jeho nástupcové v úřadě biskupském snažili se v zemi moc církevní upevniti tak, aby jakýkoliv pokus o převraty, učiněný mocí světskou, stroskotal. K tomu účeli ovšem nejlépe hodilo se rozšiřování duchovních řádů, církvi upřímně oddaných a vždy věrných, jakými byly mimo cisterciáky a premonstráty i augustiniáné. A netrvalo dlouho a vhodná příležitost se k tomu naskytla.

Pan Oldřich starší z Valdeka, purkrabí na Loktě, jako král Přemysl, alespoň tak se vypravuje, učinil slib, zachová-li ho Bůh v bitvě u Kressenbrunnu při zdraví, že na svých statcích postaví klášter. Bůh jeho přání splnil. Proto pan Oldřich roku 1262²⁾ přikročil k provedení svého zámyslu. Vyhlédl si za tou příčinou místo půl míle od svého hradu Valdeka, v starodávné vsi Kváně ležící, jež potok a rybník dokola obtéká a z něho ostrov činí. Na tom pak místě založil klášter „na Ostrově“, později u sv. Dobrotivé³⁾ zvaný, a povolal do něho na popud biskupa Jana III. z Dražic dosud v Čechách neznámou řeholí, tak zvaných Bratří poustevníků, řídících

¹⁾ Sr. „Gemma Moraviae, Thaumaturga Brunensis, pennicello divi Lucae evangelistae delineata, Brunae Moravorum ad s. Thomam Ap. a saeculis recondita...“ z roku 1735, kdež zvláště třetí část jedná o uvedení augustiniánův eremitů do Moravy a částečně i do Čech a Slezska, od str. 225.—340.; František Ekrt, „Posvátná místa král. hl. města Prahy“, I., 213., nn., II., 152., nn.; Dr. Borový: „Dějiny diecése Pražské“, 224., nn.; K. V. Zap: „Kronika českomoravská“, I., 889., nn.; „Český sl. boh.“, II., 780. nn. a j.

²⁾ Datum 25. nebo 26. března, jež někteří uvádějí, jest sice pravděpodobné, ač neprokázané.

³⁾ Chrám původně byl zasvěcen Zvěstování Panny Marie. Od 23. května 1327 byl nazýván u Svaté Dobrotivé, protože kanovník u sv. Víta v Praze, Oldřich Hazemburg z Valdeka, daroval mu tělo svaté panny a mučedlnice Dobrotivé (Benigny), jež byl z Říma přivezl.

se řeholí sv. Augustina.⁴⁾ Nový klášter tento byl dostavěn roku 1263 a dne 13. května u přítomnosti mnoha hostů a lidu slavně posvěcen.

Augustiniáni poustevníci dostali pak ještě před válkami husitskými v Čechách mnoho jiných klášterů. Byly to: klášter v Pivoňce z r. 1266; na Šopce u Mělníka z r. 1268; v Praze u sv. Tomáše z r. 1285; Domažlicích z r. 1287; Bělé z roku 1340; Úterém z roku 1342; Sušici z r. 1345; Litomyšli z roku 1356 a Ročově z r. 1373.⁵⁾

Jako biskup Jan III. z Dražic dal podnět k uvedení do Čech augustiniánů poustevníků, tak zase jeho příbuzný, biskup Jan IV. z Dražic, a později císař Karel IV. uvedli sem řeholní kanovníky sv. Augustina. Tito pak až do válek husitských měli tu kláštery: v Roudnici z r. 1333; Kladsku z r. 1349; na Karlově v Praze z r. 1350; v Jaroměři z r. 1356; Rokycanech z r. 1362; Sadské rovněž z r. 1362; Třeboni z r. 1366; Landškrouně z r. 1371 a Kostomlatech z roku 1400.⁶⁾ z r. 1366; Landškrouně z r. 1371 a Kostomlatech z roku 1400.⁶⁾

Na Moravě patřily augustiniánům kanovníkům kláštery ve Fulneku z r. 1387; Prostějově z r. 1391; Šternberku z r. 1371 a v Olomouci.

⁴⁾ Sr. K. V. Zap, „Kronika česko-moravská“, I., 889., n.

⁵⁾ Balbín uvádí kláštery: v Bělé, Pivoňce, na Ostrově či u sv. Dobrotivé, u sv. Tomáše v Praze, u sv. Kateřiny na Novém městě pražském, v Sušici a Ročově. (Sr. „Vita Arnesti“, III., v kapitole třetí.) Po něm opakuje je Winter, „Život církv.“, 690. a Borový v „Dějínách diecése Pražské“, 155. a 225.

⁶⁾ Balbín uvádí kláštery: na Karlově, pod hradem Bézdězem, v Landškrouně, Roudnici, Rokycanech, Sadské, Jaroměři, Lysé, Prosíku a „coenobium Aroagiense in monte Zotenberg.“ Winter dle Balbína všeobecně jich připomíná dest, ale jmenuje pouze kláštery na Karlově, v Roudnici, Jaroměři, Rokycanech a Třeboni. (D. c., 689.) Borový udává jich devět. (D. c., 125. a 225.) Balbínův Zotenberg je Sobotka, osamělý to vrch v Pruském Slezsku východně od Svidnice. „Aroagium“ jsou močidla (t. j. místo, kde se bílávalo plátno) a přeneseně také barva bílá vůbec. Slova tedy „Coenobium Aroagiense in monte Zotenberg“ značila by klášter bílých Otců v Sobotce. Ale v Sobotce v pruském Slezsku připomíná se pouze hrad, pobořený roku 1471. Proto „coenobium Aroagiense“ nedá se blíže určit.

Augustiniáni eremité měli na Moravě⁷⁾ kláštery: v Brně z r. 1353; Jevíčku z r. 1372; Koruně z r. 1267; Krumlově z r. 1355; menší proboštství v Olomouci asi z r. 1225 a sv. Klimenta u Osvětiman.

Ve Slezsku patřily řádu sv. Augustina nejméně dva kláštery, a to ve Vratislavi z r. 1351 a Reichenbachu. „Gemma“ uvádí pak ještě kláštery v Břehu, Grotkově a Zahani, ale existence těchto dle dosud známých pramenů dokázati se nedá.⁸⁾

Augustinky eremitky měly v Čechách klášter u sv. Kateřiny na Novém městě pražském z roku 1355.

Magdalenitky usídily tu v Dobřanech u Plzně roku 1259; v Praze blíž kostela sv. Havla r. 1282 a též na Újezdě r. 1329; v Zahražanech u Mostu r. 1283; Želině u Kadaně r. 1283 a Lounech r. 1331.

Na Moravě byly eremitské ženské kláštery v Olomouci z r. 1223; Brně z r. 1245 a Doubravníku z roku 1208.

Ve Slezsku byl ženský klášter ve Vratislavi.

* * *

Toměk zmiňuje se o uvedení řehole sv. Augustina do Čech dosti skrovně. Píše toliko: „Klášter pražský sv. Tomáše byl sídlem provinciálů, pod nimiž stálo již za první polovice XIV. století několik jiných klášterů téhož řádu v Čechách, jakož klášter Ostrovský čili sv. Dobrotivé (s. Benignae) blíž hradu Waldeka za Hořovicí v nynějším Berounsku, založený roku 1263 od Oldřicha Zajíce z Waldeka, klášter Domažlický, založený r. 1288, Mělnický, jenž se zmiňuje r. 1328 a Pivoňský v Klatovsku, založený okolo r. 1342 od pana Bohuslava ze Švamberka. Roku 1331 dovolil král Jan dle žádosti manželky své

⁷⁾ Morava tvořila pro sebe zvláštní vikariát řádový. Vikář býval v Brně.

⁸⁾ „Gemma“ dle doslova: „Za převora Jana z Koruny; jenž v Brně byl představeným od r. 1408—14223, na Moravě patřilo augustiniánům eremitům šest klášterů: v Brně, Jevíčku, Krumlově, Olomouci, Koruně a při kapli sv. Klimenta. Ve Slezsku náleželo jim rovněž šest klášterů: ve Vratislavi, jeden mnišský a druhý panenský, v Reichenbachu a, jak z oprávněné domněnky uzavíráme, Břehu, Grotkově a Zahani.“ (D. c., 268.)

Ělišky, pronešené brzy před její smrtí, aby směli augustiniáni z kláštera sv. Tomáše založit také nový klášter v Sušici; kteréžto povolení však vzal nazpět ještě téhož roku pro námitky kapituly Vyšehradské, již nastávala z toho škoda pro farní kostel tamnější, jí náležející. Po osmi letech roku 1339 obdržel konvent Svatotomský povolení ono znovu, i vystavil v Sušici již jakousi modlitebnu,⁹⁾ která však po nové rozepři o to vzniklé opět z rozkazu krále roku 1345 jest zrušena, při čemž pobráno řeholníkům mnoho kostelního nářadí, knih a jiných věcí, ano přišlo i k násilnostem, při kterých jeden z bratrů řádu poustevnického zraněn smrtelně“. ¹⁰⁾

Palacký má o tomto předmětu ovšem ještě méně,¹¹⁾ ale za to o činnosti řádu a jeho působení v době přímo před vystoupením Husovým podává slova plná uznání. Píše: „Brzy po příjezdu markrabiny Blanky, t. j. asi v polovici měsíce června 1334, vypukl v Praze rozbroj mezi veškerým duchovenstvem světským a řeholním. Některé z nověji založených řehol, jako dominikáni, minorité a augustiniáni, té doby vyznamenávali se nad jiné jak učeností svou theologickou, tak i horlením pro nábožné lidu vzdělání... Mnichové oni přičinlivostí svou, co učitelé nábožní a zpovědníci, získali sobě u českého lidu hojnou lásku a srdečnou oddanost; nejen navštěvována pilně kázání jejich, ale i svátosti z rukou jejich přijímané zdály se lidem pobožným býti spasitelnější a pohřby u nich dávaly jim více útěchy pro život budoucí. Z toho však udál se přirozeně blahodárný ten následek, že konečně i světské kněžstvo počalo horlivěji konati povinnosti úřadu svého a zvláště faráři hledali tím více zase získati sobě náklonnosti farních dítek svých...“ ¹²⁾ —

Ve stejném, velmi pochvalném smyslu mluví o augustiniánech také Josef Alex. Helfert,¹³⁾ K. V. Zap¹⁴⁾ a jiní tak, že můžeme dle pravdy vyznati, že usazení se řehole sv. Augustina v zemích českých bylo k veli-

⁹⁾ T. j. menší klášter s kostelíkem. Slovo „modlitebna“, jehož Tomek užil, nezdá se vhodným.

¹⁰⁾ D. c., I., 446.—447.

¹¹⁾ Sr. II., 457. a 458.

¹²⁾ D. c., II., 259.—260.

¹³⁾ „Mistr Jan Hus“, 38., nn.

¹⁴⁾ Sr. d. c., II., 155.

kému duchovnímu prospěch celého národa. A připojímeli k tomu, že o mravních poklescích její členů v době předhusitské nenalézáme vážnějšího dokladu, zůstává záhadou, proč zástupy husitské vybíjely poměrně dosti chudé kláštery a časy této řehole... Alespoň kláštery augustinské v Čechách větším jméním nevládly. Nejbohatším, protože od krále obdarovaným, byl zajisté klášter u sv. Tomáše v Praze a přece o jeho jmění píše sám Tomek: „Prvotně záleželo jen z kostela sv. Tomáše s místem k němu připadajícím. Mimo Prahu dostal klášter roku 1328 od Hynka Berky z Dubé, biskupa olomouckého, jistého platu v penězích a obilí ve vsi Střemu blíž u Mělníka společně s klášteřem pod Mělníkem, pak roku 1338 od Štěpána z Tetína, písaře desk zemských, ves Březovou čili Lhotku u Loděnic blíž Berouna.“¹⁵⁾ Že pak klášterové venkovští ještě menším jméním vládli, netřeba ani dokládati.

Ovšem při zásluhách Augustiniánův o Čechy nelze nedodati, že i mezi nimi, jako mezi žebravými řeholemi vůbec, byli i někteří členové méně dokonalí. To jasno z celého jich sporu s faráři pražskými roku 1334¹⁶⁾ a také z jiných dokladů, uvedených na několika místech u Helferta.¹⁷⁾ Ale pravdou zůstanou přece vždy slova umírněného dějepisce Dr. Borového: „Nedá se upříti, že mezi mnohými sty, ano tisíci mnichův nebyli vseckni stejně dokonalí. Nejvíce se ukazoval úpadek kázně tam, kde některý klášter příliš rychle bohatnul. Mnozí věnovali štědré odkazy ku klášteru, vymínivše sobě, aby tamtéž byli pochováni. Jiní opět v stáří svém uchýlili se mezi řeholníky, aby poslední dny své na službách Božích strávit mohli a odkázali klášteru veškeré své jmění. Poznenáhlu uhostila se v klášteře takto zbohatnuvším jakási rozpoutanost a rozmařilost... Začasté chybovali rodiče tím, že dítky své v kolébce spočívající, neb 3—4 leta staré, některému klášteru zasílili čili obětovali (odtud nazváni jsou řeholníci ti oběto-

¹⁵⁾ D. c., I., 447.

¹⁶⁾ Obširně tento spor líčí Zap, d. c., 155.—157.

¹⁷⁾ Na př. v d. c., str. 45. a jinde, kde dovolává se dokladů Štítného. Štítný ovšem v šesterých knížkách o obecných věcech křesťanských, ve vydání Erbenově, věnuje zákoníkům (mnichům) na str. 129.—140. mnohá důtklivá slova, ale myslím, že přece jenom upřílišuje a generalisuje.

vaní, latinsky oblatí). Syn povyroslý, aby naplnil vůli rodičů, stal se řeholníkem, ale neměl chuti ku přísnému sebezapření, jež se na něm vyžadovalo, byl nespokojeným a nesloužil řeholi k žádnému požehnání. Leč pro některé tyto nedostatky nemizí veliké zásluhy, jež sobě řehole o člověčenstvo získaly. I v Čechách rostl mezi pšenicí koukol na duchovní roli Hospodářem nebeským osévané.“¹⁸⁾

Proto však přece nebylo hlavní příčinou pronásledování řeholí u nás v dobách husitských pokleslost duchovního života a znemravnělost klášterů, ale zcela něco jiného, jak krásně ukázal již probošt Dr. Ant. Lenz při posuzování nauky Viklefovy slovy: „O zakladatelích řeholí píše Viklif velmi do přísná. Tak na příklad praví o nich, že hřešili zakládající řehole a že jsou zavrženi, jestliže z toho hříchu pokání nečinili a podle toho jistí, že sv. Benedikt, sv. Dominik, sv. František, aneb kdokoliv jiný nějakou řeholi (sektu jak dí) novou založil, nemohou býti v tom chváleni; avšak jinde vyslovuje strašnou kletbu na všechny, kdož si je za patrony zvolili... Jsou prý tedy všichni mniši, kdož přijali za hlavní patrony sv. Augustina, Benedikta, Františka anebo Dominika modláři a rozkolníci a proto prý se jich mají všichni věrní křesťané straniti...“¹⁹⁾ Ale nauku Viklifovu v Čechách v lidu šířil, ji utvrdil, zdůraznil a rozvětvil Mistr Jan Hus. On tedy a jeho slova i činnost kazatelská a spisovatelská byly hlavní příčinou toho, co později přišlo...

Že pravdivým jest názor tento, vysvitne jasně, uvědomíme-li si alespoň něco z dějin kláštera augustiniánského u sv. Tomáše v Praze. V klášteře tomto mezi učenými mnichy stkvěli se zvláště Mikuláš z Loun, jenž již r. 1334 bohoslovce domácí vyučoval a Mikuláš Cassianus, který později se stal kardinálem. Roku 1355 vyučoval v klášteře tomto slavný Jakub z Bělé. Okolo roku 1391 žil tu starší lektor Mikuláš, jenž sepsal inventář klášterní či seznam privilegií a listin i věcí kostelních. Inventář ten vedli dále pokračovatelé až do XVI. století a posud chová se v klášteře pode jménem „Codex Thomaeus“ jako velmi důležité dílo o starších dějinách pražských a i českých. Augustiniáné

¹⁸⁾ „Dějiny diecése Pražské“, 159.—160.

¹⁹⁾ „Apologie sněmu kostnického“, 44.

od sv. Tomáše přednášeli jako lektorové na universitě pražské od Karla IV. založené. Ba Mikuláš z Loun přednášel tu již roku 1347, ač universita posud potvrzení nedošla. Roku 1413 byl mistrem na bohoslovecké fakultě bratr Heřman, který v přednáškách pokračoval, ač Němec, i po odchodu Němců z Prahy. V klášteře tom bývali dva kazatelé, český a německý. Z českých uvádí se na př. v letech 1391—1392 P. Václav, jehož kázání vzbuzovala po celé Praze značný rozruch“ atd.²⁰⁾ Hle, co dobrého pro prostý lid i pro vědu učinil jenom klášter jeden! A je! zajisté, pokud možno bylo, následovaly kláštery ostatní.

O českých klášteřích Magdalenek před bouří husitskou.

Při kostele sv. Kateřiny v Praze zamýšlel císař Karel IV., který od bitvy u San Felice nedaleko italského města Modeny byl vroucím ctitelem této světičky, zřídit již dávno klášter panen řádu poustevnického sv. Augustina, ale nenaskytl se mu k tomu vhodná příležitost. Konečně přece vyzval arcibiskupa Arnošta z Pardubic, aby pro zamýšlený klášter vydal stvrzovací dekret. Arcibiskup tedy dne 10. března 1354 doručil převorovi kláštera u sv. Tomáše na Malé Straně list, jímž stvrzuje založení Karlovo s podmínkou, svolí-li k němu papež a bude-li o panny dostatečně postaráno. Papež Innocenc VI. bullou, danou v Avignoně, vyhověl přání císařovu a generál řádu poustevnického svěřil uvedení řeholnic do nového konventu provinciálovi P. Oldřichovi. Ten poslal do Prahy za první převorku šlechtičnu bavorskou Kateřinu z Hocholingu s několika jinými řeholnicemi rozličných klášterů řádu poustevnického v Bavořích. Karel pak posléze vydal r. 1355 v Trevíru listinu, kterou klášteru sv. Kateřiny, „nedávno založenému“, udělil dostatečné důchody a některá privilegia, jako na př. osvobození od daní a p. Tím tedy byly do Čech uvedeny řeholnice sv. Augustina.

Kostel sv. Kateřiny zároveň s klášteřem byl u přítomnosti Karla IV. slavně posvěcen od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi dne 28. listopadu 1367. Duchovní správu v něm, jakož i v klášteře, konal probošt a čtyři jiní kněží

²⁰⁾ Sr. Ekrt, I., 217.

ze řádu sv. Augustina. Klášter měl důchodů celkem 213 kop 14 grošů ročně.²¹⁾

Pražské panny augustiniánky hned od svého založení věnovaly se výchově dívčí mládeže zvláště z rodin šlechtických a pracím kostelním. V zátíší klášterním hotovily nádherná roucha bohoslužebná a uváděly mladé dětské duše v poznání pravd věčných za pěstování vnitřní zbožnosti a ducha kajenosti až doba husitská vyrušila je z této práce a příbytek jich rozmetala...

U kostela sv. Havla na Starém městě pražském stával ve XIII. století klášter magdalenitek, o němž zachovala se jediná nahodilá zmínka v listině z roku 1282, kde mluví se o převorce a konventu těchto řeholnic. Kdo a kdy je sem uvedl, jest neznámo. Jenom tolik dovidáme se z minulosti, že biskupovi Janovi IV. z Dražic při roce 1315 vytýkali minorité, že na blízku jich kláštera dopustil ubytování se jeptišek, jimž magdalenitky říkají a jichž pobyt v Praze posud ani stvrzen nebyl od Apoštolské stolice.

V Praze nabyly Magdalenky roku 1329 druhého kláštera, a to na Újezdě u sv. Maří Magdaleny.²²⁾ Tu roku 1415 byla převorkou Dorota. S ní zůstávalo více sester, jež pokud ze jmen jich souditi se dá, byly větším dílem městské dcery z Prahy. Klášter újezdský měl dvůr v Chýnici u Tachlovic a v Praze u kostela zahradu. Byly tedy hmotné poměry jeho dosti skrovné, což ostatně souditi se dá i z toho, že Jan XXIII. sprostil jeptišky nákladné visitace od generála řádu a podrobil je dozoru arcibiskupa pražského a visitátorů od něho ustanovených.

Probošty kláštera újezského byli: Ondřej, Dětrich, Řehoř, Petr, Jan, Žibrid a Jan (1377—1380). Proti tomuto poslednímu bylo svědčeno, že vede život nepřikladný. Počal tedy klášterní mravní život magdalenek v této době již klesati.

²¹⁾ Sr. Ekrt, II., 171., nn.

²²⁾ Pravím druhého, ač jisto není, že klášter u kostela sv. Havla trval. Alespoň někteří dějepisci, jako Tomek, Ekrt, atd. domnívají se, že r. 1329 jeptišky řádu sv. Augustina od sv. Havla byly pouze převedeny do Újezda a klášter staroměstský pro odpor minoritů zrušen. Ale ať již jest tomu jakkoliv, byl zajisté klášter na Újezdě v pořadí časovém druhým kláštelem pražským pro magdalenky.

A tu, pokud se týče mravního života řeholnic v Čechách před dobou husitskou vůbec a tedy i řeholnic dle řehole sv. Augustina zvláště, sluší stále na paměti mítí při názorech sobě odporujících, t. j. těch, kde jedny tvrdí znemravnělost jich a druhé zase opak toho, co napsal zasloužilý Helfert: „Nic nám nedává právo přijímati za jistě, že by stav věcí církevních,²³⁾ ač nezůstal netknut vadami svého věku, jimi v takové rozsáhlosti a tak pohoršivou měrou byl trpěl, jakož ze žalob horlitelů a synod vlastních, francouzských, ano i německých za pravé přijímati nuceni jsme. Co na př. se týče klášterů panenských, nikde se nenalézá stopy, že by v nich neřesti hrubého rázu byly nalezly místo.“²⁴⁾ Vždyť, uvážíme-li, že v době přímo předhusitské paní pražské odkládaly drahé závoje, bohatě vyšíváná roucha, šperky od zlata a perlí a počaly žítí životem kajícím, že přemnohé ženy pražské a v Čechách vůbec zanechávaly pohoršujícího života a oddávaly se tuhým rozjímáním, dále, že od dob arcibiskupa Arnošta bylo zřízeno zvláštní „officium correctionis cleri“,²⁵⁾ do jehož kompetence spadal nejen život kněží světských, ale i řeholních a také klášterních panen a konečně, že důsledkem toho konaly se časté a důkladné visitace všech klášterů, spojované pravidlem s duchovním cvičením, kázáním atd., ba že v přemnohých klášterích denně bylo do duše ke všem jeho členům promlouváno o životě vyšším, duchovním, řečníky a kněžími vzornými, není možno, aby život klášterní tak poklesl, jak se z ojedinelých případů na celek soudí. Slovem život klášterní nebyl takovým, jak nám ho jednotlivé případy podávají. Byl mnohem lepší...

Husitské násilnosti v domech poustevníků sv. Augustina.

Kněz dle učení táborů neměl mítí žádného světského zboží. Proto, má-li co, tak bylo hlášáno od těchto stoupenců Husových, nechť se mu poběře. Z „farhofů“, t. j. far, které jsou od lidu obecného kněžím toliko půjčeny, nechť jsou kněží vyhnáni a domy kněžské buďtež spáleny. Vždyť apoštolové vlastních domů neměli, ani nadání kostelův, ani ofěr nebrali, ale po světě chodíce na

²³⁾ Totiž v Čechách.

²⁴⁾ „Mistr Jan Hus“, d. c., 39.

²⁵⁾ T. j. „Úřad kárající hříchy u duchovenstva.“

almužně dosti měli a slovo Boží srdečně kázali. Neměli mítí světského zboží kněz, tím méně měli je mítí mniši či dle táborů „kuklíci“. Kristus prý neřekl kněžím, aby se zavírali v kláštery, ale aby chodili po všem světě. Proto táboři klášterům neodpouštěli; bořili je a mnichy vesměs zabíjeli.¹⁾ Tomuto osudu nemohli ujítí tedy ani augustiniáni.

Klášter jejich na Ostrově či „U sv. Dobrotivé“ přetrval sice bouře husitské, ač v době té byl vícekrát přepaden, vyplněn a vypálen,²⁾ ale zdrávo mu nebylo, jak nejlépe jasno z toho, že roku 1493 úplně zanikl. Alespoň Jan Beckovský vypravuje: „Pravda jest, že předešlých časův, hned jak tělo svaté Dobrotivé do toho kostela přivezeno bylo, veliký počet horlivých křesťanův k tomuto svatému tělu každoročně putoval až do časův tyranství žižkovského, v kterýchžto časích — byl on založen pod jmenem Zvěstování Panny Marie, dne 26. března 1261, jiní píší 1262 — s jinými kláštery a kostely v Čechách i v okolních zemích od té tyranské žižkovské rotý³⁾ častěji byl slezen, obloupěn, také i spálen a také, ačkoliv z něho tehdejší duchovní řádu sv. Augustina poustevníci častěji před tou bezbožnou rotou odstraniti museli, vždycky ale zase do něho se navrátili — ještě léta 1469 byl v tom klášteře kněz Mauricius převorem — a v něm až do r. 1493 trvali.⁴⁾

Hammerschmied za čas zpustošení sv. Dobrotivé udává rok 1421 slovy: „Roku 1421 husité spálili tento klášter.“⁵⁾ I myslím, že nebudu dalek pravdy, řeknu-li, že stalo se tak na cestě Žižkově do Plzeňska, tedy nejspíše v prvních dnech lednových, ač písemných dokladů o tom nemáme.

Klášter v Pivoňce byl založen v první polovici XI. století, nejspíše mezi lety 1040—1047 od Břetislava I., jak

1) Zikmund Winter: „Život církevní v Čechách“, 13.

2) Hammerschmid, 466.

3) Beckovský po způsobu své doby užívá rád o odpůrcích katolické církve poněkud hrubých a nemístných výrazů, s nimiž ovšem v naší době nelze se stotožňovati.

4) „Poselkyně starých příběhů českých“, II.², 376.

5) D. c., 466.

svědčí Beckovský,⁶⁾ Hammerschmied⁷⁾ a jiní,⁸⁾ a to na památku slavného vítězství tohoto českého knížete nad německým císařem Jindřichem roku 1040. Z počátku byli do něho uvedeni řeholníci sv. Viléma či Vilemité. Když pak tito r. 1256 sloučili se s řádem augustiniánským, odevzdali mu po deseti letech veškeré své jmění i s klášteřem.

V dobách husitských augustiniáni pivoňští, ač mnoho vytrpěli jako řeholníci čeští v té době vůbec, byli asi ušetřeni. Praví sice Hammerschmied: „V dobách žižkovských byla stavení kláštera pivoňkovského strašným požárem zničena“ a o něco dále: „Okolo roku 1603 byly zdi rozbořeného kláštera z větší části od převora Kašpara opraveny“,⁹⁾ ale poněvadž v jiných pramenech o tom zmínky není, sluší tuto zprávu brát pouze o všeobecné sešlosti kláštera v rozbořených těch dobách, aniž by mysliti se musilo na vyvrácení jeho od husitů.

Roku 1264 na předměstí mělnickém u řeky Šopky či Pšovky založili klášter pro augustiniány eremity dva bratři rytíři, a to Smil z Cetova a Pavel z Luštěnic. Nově založenému mnišskému sídlu tomuto věnovali zakladatelé kostel sv. Vavřince, již tehdy tu stávající, a přidali k němu mnoho sousedních polí, pastvin, rybolov v blízkém Labi a rybníky se vším příslušenstvím. Toto založení bylo stvrzeno dne 20. července 1268 od krále Přemysla Otakara II.

V bouřích husitských nebyl sice klášter šopský zničen, ale utrpěl hned při jich počátku škod nenahraditelných. Alespoň když Mělník v dubnu roku 1421 poddal se pražanům a měšťané jeho slíbili hájiti a brániti čtyř článků pražských, nepřijímati Zikmunda za českého krále a nepouštěti královny Žofie do města, ač Mělník byl jejím věnným městem, bez souhlasu pražanův, a pražané potom na Mělník dosadili za svého hejtmána rytíře Jana Smiřického ze Smiřic,¹⁰⁾ musili augustiniáni šopečtí zásobovati posádku pana Smiřického vším potřebným. Hammerschmied po-

⁶⁾ D. c., II.³, 505.

⁷⁾ D. c., 465.

⁸⁾ Na př. „Český sl. boh.“, I., 781.; Novotný, „České dějiny“, I.², 57., atd.

⁹⁾ D. c., 466.

¹⁰⁾ Sr. Zap, II., 888.

ukazuje k tomu slovy: „Tento klášter, ačkoliv v rozličných bouřích, jež řádily v Čechách hrozně utrpěl, jako jiné všechny kláštery, ač byl pobořen, vypálen a vydrancován a ač někteří jeho klášterníci byli pobiti, vytrval přece až do našich časův.“¹¹⁾

V třináctém století měl benediktinský klášter v Břevnově pod hradem pražským při samé zdi městské pozemek, na němž byl kostel sv. Tomáše, založený asi od opatů břevnovských. K tomuto kostelu král Václav II. r. 1285 uvedl se svolením pražského biskupa Tobiáše a břevnovského opata Křišťana poustevníky sv. Augustina. Nově založený klášter přízní dobrodinců se záhy rozmáhal a nabyl přiměřeného majetku. Jeho členové učivali i na pražské universitě.

Při počátku bouří husitských r. 1419 obsadil Čeněk z Vartemberka klášter tento žoldnéři německými. Ti však již 4. listopadu 1419, když Mikuláš z Husi vtrhl na Malou stranu, utekli se na hrad pražský. Dne 9. května 1420 zapálili klášter svatotomášský vojenští hejtmané pražští, ale shořela z něho jen nepatrná část, ježto oheň byl záhy uhašen. Za to dne 14. června roku 1420 zničili jej husité úplně. Alespoň, jinak husitům příznivý Tomek, vypravuje o tom: „Dne 12. června 1420 předsevzal král Zikmund z ležení svého u Zbraslavě mocnou výpravu ku pomoci obležené posádce hradu pražského... Táboři a pražané i zatečtí a lounští postavili se hned v šiky opatřené vozy válečnými, a vytáhli jemu vstříc, hotovi jsouce k svedení bitvy. Ale zatím byl král Zikmund jinou stranou, kdež to nemohlo býti pozorováno, ... vypravil četné vozy s nákladem chleba a jiných potrav i potřeb, zvláště také prachu střelného, kteréž za zády vojska tábořského a pražského... cestu sobě našly do hradu... Poněvadž byla posádka královská opatřena nyní dostatečnými zásobami, uznávali pražané a táboři nemožnost dobytí hradu... Již pozejtří, dne 14. června, hned při rozednívání zanechali svého ležení před hradem a Hradčany a odebrali se na Staré a na Nové město, však zapálivše napřed klášter sv. Tomáše...“¹²⁾ Podobně píše:

¹¹⁾ D. c., 467.

¹²⁾ D. c., IV., 65.—66.

Palacký,¹³⁾ Zap,¹⁴⁾ Hammerschmied,¹⁵⁾ Ert¹⁶⁾ a jiní.

Mnichové od sv. Tomáše uprchli ještě v čas z Prahy na venek. Kdož však se opozdili, byli od husitů povražděni.

V Domažlicích za souhlasu pražského biskupa Tobiaše založil s kostelem Nanebevzetí Panny Marie klášter augustiniánský s manželkou svou Jitkou (Juditou) král Václav II. dne 12. června roku 1287 skoro současně s kláštelem u sv. Tomáše v Praze, ale mnichům se tu valně nedařilo. Alespoň roku 1353 žilo tu pouze šest bratří. Proto někteří dějepisci domnívají se, že klášter tento byl pouze residencí, náležející blízkému klášteru v Pivoňce.¹⁷⁾

Domažličtí, sotva bouře husitské vypukly, přidali se rychle k bratrstvu táborskému, zmocnili se veškeré vlády v okolí, augustiniány vyhnali a klášter jich vyloupili a spálili, jak uvádí Hammerschmied¹⁸⁾ a jiní.¹⁹⁾

Roku 1337 Hynek Berka z Dubé uvedl do Bělé u Bezděze augustiniány a vystavěl jim tam klášter s kostelem sv. Václava. Poněvadž však již r. 1384 tento zbožný pán zemřel, založení klášterní dokončil Dětrich z Hazmberka.

Klášter tento byl úplně zničen a mniši jeho pobiti roku 1426. Alespoň, jak vypravuje Zap, již v měsíci dubnu roku 1426 stála všecka vojska táborův a siroteků v Čechách půlnočních na rozličných místech, dobývajíce měst a hradův, náležejících pánům strany krále Zikmunda. Roháč z Dubé, jeden z hejtmanův táborských, vzal tehdy útokem město pánův z Michalovic, Bělou, a dal větší díl obyvatelstva pobíti.²⁰⁾ I augustiniáni propadli tomuto osudu a klášter jich byl spálen, jak svědčí Hammerschmied slovy: „Klášter s kostelem byly od husitův spáleny a zničeny. Řeholníci byli povražděni.“²¹⁾

¹³⁾ D. c., III., 195. a 197.

¹⁴⁾ D. c., II., 765. a 801.

¹⁵⁾ D. c., 463.

¹⁶⁾ D. c., I., 217.—218.

¹⁷⁾ Sr. Hammerschmid, 467.

¹⁸⁾ D. c., 467.

¹⁹⁾ Na př. „Drahé kameny z koruny svatováclavské“, II., 299.

²⁰⁾ D. c., II., 1043.

²¹⁾ D. c., 468.

V Sušici byl v život uveden klášter augustiniánský nedlouho po roce 1345, a to od augustiniánů svatotomášských v Praze s přivolením krále Jana, neboť král nemohl delší dobu odpírati svolení svého, když v městě augustiniáné již před tím vystavěli si kostel a upravili příbytek pro své členy.

Ale klášter tento neměl dlouhého trvání. Alespoň sušičtí dosti záhy připojili se ku straně táborův a důsledně kláštera ve svém ohrazeném městě nestrpěli, ale pro sebe jej zabrali. Kdy však se to stalo, s určitostí stanovit se nedá, poněvadž nemáme žádných bližších zpráv ani v dějinách místních, ani v dějinách povšechných.

Augustiánský klášter v Litomyšli byl založen roku 1356 od tamnějšího biskupa Jana ze Středy. Náklad na stavbu měl vésti Karel IV., ale biskup Jan pomáhal velice i po odchodu svém z Litomyšle do Olomouce. Roku 1357²²⁾ byli uvedeni do nového tohoto sídla řeholníci z kláštera sv. Tomáše v Brně. Statky klášterní byli většinou roztroušeny po Moravě.²³⁾

Klášter litomyšlský byl vyvrácen husity dne 2. května roku 1421. Mniši, alespoň někteří, se uchránili. František Jelínek o tom vypravuje: „Šimon, poslední převor tohoto kláštera, který byl zpraven o tažení Jana Žižky, an s Pražany roku 1421 k Litomyšli dne 29. měsíce dubna táhl, sebrav movitého majetku a zboží svého kláštera, Litomyšl opustil a s bratřími svými řeholními do kláštera té samé řehole u sv. Tomáše v Brně se odebral s tou nadějí, že se, až by ona bouře husitská v Čechách přestala, opět do Litomyšle do kláštera svého navrátí.“²⁴⁾

Někteří dějepisci ovšem kladou v Litomyšli vyvrácení kláštera augustiniánského až do roku 1425. Avšak nebylo tomu tak. Litomyšl byla vojsky husitskými přepadena dvakráte, a to roku 1421 a 1425. Při prvním dobytí byl vyvrácen klášter augustiniánský a při druhém klášter premonstrátský „na hradě“. Augustiniáné alespoň měli klášter svůj před hradem v městských hradbách. Proto, když Žižka s pražany Litomyšle roku 1421 se zmocnili, kláštera

²²⁾ Sr. „Gemma“ d. c., 327.—330.

²³⁾ Sr. Dr. Zd. Nejedlý, „Dějiny města Litomyšle a okolí“, I., 130., 158.

²⁴⁾ „Historie města Litomyšle“, I., 139.—140.

neušetřili, jak patrně z toho, že při témže tažení zkazili také klášter augustiniánských kanovníků v Lanškrouně. Z a p to naznačuje slovy: „Měšťané tohoto biskupského města²⁵⁾ nebránili se, nýbrž slibivše přijmouti čtyry články Pražské, 2. května 1421 spojenému vojsku své brány otevřeli. Biskup Aleš dosud pokojně na svém hradě litomyšlském seděv, byl se sice útekem odstranil, avšak Pražané jeho hradu nedobývali... Pražané opanovali potom Landskron, z k a z i v š e tam klášter lateránských Augustiniánův“...²⁶⁾

Tomuto názoru přisvědčují i spisovatelé „Politického okresu litomyšlského“, řkouce: „Klášter augustiniánů byl do konce XIV. stol. hojně nadán statky a že byl zabrán v městské hradby, i u lidu oblíben... Toto bohatství přešlo po vzdání se Žižkovi r. 1421 do rukou správce Diviše Bořka z Miletínka.“²⁷⁾

Zakladatelem kláštera v Ročově, nazvaného „Vallis sanctae Mariae“ či „Údolí Panny Marie“ blíže Loun, byl Albrecht, dle jiných Vojtěch starší z Kolovrat kol roku 1372. Alespoň císař Karel IV. r. 1373 založení toto schválil a syn jeho Václav dne 23. dubna 1374 znovu je potvrdil. Po vystavění kostela Panny Marie a větší části kláštera, Albrecht vydal zakládací listinu dne 5. srpna roku 1380. Klášter původně byl založen pro 13 bratří, z nichž mělo býti 9 kněží a 4 laikové. Nadání jeho záleželo z 30 kop ročního platu, který odváděli poddaní Albrechtovi v Žehrovicích, Líšťanech, Zbrašíně, Břemkově a Vlčím. Ze dvora v Toužetíně bylo vykázáno 100 mír ječmene, z dvora Kornhauzského, zvaného Ohrobec, 100 mír žita a z dvou vinic u Ročova a Kornhauzu celý desátek. Nadání toto bylo rozmnoženo před válkou husitskou ještě synem zakladatelovým Albrechtem a Alšem, synem Purkartovým. Prvním převorem byl Ubald Binold.

V dobách husitských klášter ročovský sice vyvrácen nebyl, ale trpěl mnoho na svých statcích, poněvadž lounští byli horlivými stoupenci táborů.²⁸⁾

²⁵⁾ T. j. z Litomyšle.

²⁶⁾ D. c., II., 900.

²⁷⁾ D. c., 46., ve sbírce: „Soupis památek hist. a uměl. v král. českém.“

²⁸⁾ Sr. B o r o v ý, d. c., 255. a jiní.

V Úterém (Neumarkt) u Bezdrůžic založen byl r. 1342 konvent pro řeholní poustevníky sv. Augustina nejspíše od Buška z Bezdrůžic, ale založení toto nemělo pevného základu, neboť o dalších osudech jeho nevíme ničeho. Zůstávali snad tu jen převor s dvěma nebo 3 bratry, kteří vedli duchovní správu v místě. Rovněž není známo, kdy a jak konvent tento zanikl.

Činnost augustiniánův eremitů právě tak, jako řeholních kanovníků téhož řádu, zabývala se na všech místech, kde jich kláštery stávaly, v první řadě duchovní správou. Doklad toho máme o klášteře litomyšlském, kde se zřejmě uvádí, že mniši zavedli při svém kostele poutě,²⁹⁾ ku kterým scházeli se lidé z celého širého okolí, ano až z Moravy. Byl tedy klášter tento velice oblíben, jak ostatně se všeobecně přiznává. V druhé řadě na více místech zabývali se augustiniáni vyučováním školní mládeže a připravováním této pro vyšší studia. Byly tedy kláštery jejich jaksi středními školami, ovšem v našem slova smyslu. Doklad toho máme při klášteře v Třeboni. Tu byli řeholní kanovníci sv. Augustina. Ti byli povinni vydržovati farskou školu městskou, jak uvádí dr. Winter.³⁰⁾ Proto, honosilo-li se království České v dobách předhusitských svou vzdělaností a osvětou, nemalý podíl na obou měl řád sv. Augustina. A je to zvláštní, nemůžeme říci osud, ale příhoda právě v dějinách českých, že ti, kdož od tichých řeholníků čerpali první poznatky vědy, později slovem svým rozněcovali zástupy, jež vraždili — řeholníky...

Husitské násilnosti v klášteřích řeholních kanovníků

sv. Augustina.

V polovici XIV. století řeholní kanovníci sv. Augustina požívali po celém křesťanském světě pro svůj bezúhonný, čistý a horlivý život všeobecné vážnosti. Zejména ve Francii mnoho chvály bylo o nich slýchati. Lid v zástupech naplňoval jejich chrámy, rád svěřoval duši svou jich duchovnímu vůdcovství a snažil se tak docílit toho, čím tehdejší doba se

²⁹⁾ Sr. „Pol. okr. lit.“, d .c., 46.

³⁰⁾ „Život a učení na partik. školách v Čechách“, 48.

vyznačovala, totiž zabezpečiti si věčnou spásu. A to bylo také hlavní příčinou, proč řeholníci tito uvedeni byli i do Čech a proč tu ještě před bouří husitskou se rozšířili.

Biskup pražský Jan IV. z Dražic byl horlivým nástupcem sv. Vojtěcha, ale i velikým milovníkem umění. Proto, jakmile se z Avignonu, kamž od papežské stolice povolán byl, aby se očistil z nařknutí, že ve své diecési kacíře přechovává, do své vlasti navrátil, počal stavěti roku 1333 v Roudnici chrám a klášter Panny Marie, a to pro řeholní kanovníky sv. Augustina, jichž záslužnou činnost ve Francii byl poznal. K tomu cíli povolal z Francie znamenitého mistra, kamenníka Viléma, a uložil mu, aby stavby tyto co nejdůkladněji provedl. Po sedmi letech, totiž r. 1340, bylo vše dokončeno a posvěceno.¹⁾ Původní řeholníci byli rodem Francouzi.

Biskup Jan, poněvadž byl milovníkem vlasti a národa českého, těžce to nesl, že uvedením Němců do Čech mír a jednota v zemi hynou a zvláště jako biskupa nemálo jej hnětlo, že v českých klášteřích mnoho německých mnichů přebývá. Proto, zakládaje klášter roudnický, výslovně v zakládací listině uvedl: „Nepřipouštíme, aby někdo do řečeného kláštera přijat byl,²⁾ který by jak se strany otcovy, tak i se strany matčiny nebyl Čech a českým jazykem nemluvil, neboť veliké zkušenosti poučují nás, že cizí národové českému lidu nepřejí a jako dvě protivy v jedné věci zároveň býti nemohou, tak i dva proti sobě stojící národové v jednom klášteře pohromadě žití si strpčují.“³⁾

Klášter roudnický byl husity zničen dne 30. května 1421. Tehdy bylo v něm 30 kanovníků s proboštem. Dne 24. dubna totiž téhož roku arcibiskup pražský Konrád přešel k husitům, přijal kalich a tím vydal své město v moc táborův. A vskutku po sv. Duchu r. 1421 přitáhl Žižka před Roudnici a vzkázal do města, jak vypravuje Zap,⁴⁾ aby ho přes most pustili, že pokojně dále potáhne na sněm čáslavský. Roudničtí neroz-

¹⁾ „Bohová sl. český“, II., 780. omylem za rok založení tohoto kláštera uvádí rok 1362.

²⁾ Ustanovení toto tedy netýkalo se prvních obyvatel kláštera, ale toliko těch, kteří po osazení kláštera, do něho vstoupiti chtěli.

³⁾ Zap, d. c., II., 152. a 157.

⁴⁾ D. c., II., 907.

pakovali se a pustili ho myslíce, že má málo lidí, kterým by si troufali, kdyby bylo třeba, se ubrániti. Avšak táboři jakmile byli v městě, neodpustili klášteru augustinianů, zkazivše část jeho, dům proboštův⁵⁾ spálili, obrazy bořili, kalichy a kněžské ornáty odnesli a mnichy buď pobili, buď z města vyhnali.

Zprávu tuto potvrzují: „Chron. vet. coll. Prag,“⁶⁾ Vavřinec z Březové,⁷⁾ Palacký,⁸⁾ Tomek⁹⁾ a jiní.¹⁰⁾

Zakladatelem kláštera augustinianského v Kladsku byl první arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic. Otec jeho býval tam královským purkrabím a Arnošt jako pachole navštěvoval tam farní školu u Panny Marie. Proto z vděčnosti založil při tomto kostele znamenitý klášter řehole sv. Augustina roku 1349.

Klášter kladský však dlouho nepotrval. Již v prosinci roku 1428 vypravili se husité do Kladska a Slezska a koncem téhož roku 1428 objevili se před městem Kladskem, jehož se zmocnili. Při té příležitosti rozbořili dům augustinianův a mnichy, kdož se nezachránili útekem, pobili.¹¹⁾

Dvě léta po založení Nového města pražského přikročil král Karel IV. k novému, nad jiné znamenitému dílu, jímž město to velice zvelebno býti mělo. Roku totiž 1350, když slaveno bylo milostivé léto, založil tu kostel a klášter kanovníků řádu sv. Augustina ku cti sv. Karla Velikého na Karlově. Slavnost posvěcení dala se však po dokončení stavby teprve r. 1377 u přítomnosti Karla IV., syna jeho Václava a mnohých velmožů. Vykonal ji arcibiskup pražský Jan Očko s několika jinými biskupy.

V bouřích husitských dne 3. června, v pondělí po nejsv. Trojici, roku 1420 obořili se husité na klášter tento, vypudili odtud řeholníky a poplenili a zapálili jej. Z vypuzených mnichů octli se dva roku 1421 na Ojvině u Žitavy.¹²⁾

⁵⁾ Probošt tento slul Jan.

⁶⁾ D. c., II., 84.

⁷⁾ D. c., II., 455.

⁸⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 127., II., 495.

⁹⁾ D. c., IV., 160.

¹⁰⁾ Na př. „Ottův sl. n.“. XI., 1023.

¹¹⁾ Sr. Zap, d. c., II., 1082. Též Palacký: „Urk. Beitr.“, I., 562., nn.

¹²⁾ Ekrt, II., 152., nn.

Arcibiskup Arnošt z Pardubic mimo do Kladska uvedl reholi sv. Augustina též již roku 1356 do Jaroměře, potom roku 1362 do svého arcibiskupského města Rokycan, kdež podobně jako v Jaroměři klášter jim vystavěl, a posléze, když císař Karel starou kollegiátní kapitolu r. 1362 ze Sadské do Prahy k sv. Apolináři přenesl, do Sadské.

Klášter jaroměřský byl husity rozmetán roku 1421. Zapotom vypravuje: „Vojska pražanů a táborův od hranic moravských přes Hradec přímo k Jaroměři táhla a obelhala toto město dne 13. května 1421 se všech stran... Potom hnala se vojska útokem na Jaroměř, město silnou posádkou udatně hájené, a zmocnila se příkopův až po zdi, avšak se znamenitou škodou na lidech. Jaroměřští však znamenajíce, že jim nebude lze ubrániti se, počali prositi, aby jim aspoň dovoleno bylo vystěhovati se z města s holým životem. Když k tomu od hejtmanův pražských svoleno jest, ve čtvrtek dne 15. května vytáhli všickni měšťané s ženami a dětmi z bran městských, a to v lehkých šatech a bez velikého majetku, jakž jim to od pražanů přikázáno bylo. Nicméně bojovníci vojska pražského a zvláště táboři jsouce proti jaroměřským na nejvýš rozjitřeni, nedali se smlouvou držeti a schytavše je, do košíl je svlékli, jedněch v Labi utopili, druhých na polích upálili... Osmnácte kněží a mnichův,¹³⁾ kteří ke čtyřem článkům pražským přistoupeni nechtěli, skončilo na zítří v plamenech a jen tři mnichové přijavše kaich zachovali se.“¹⁴⁾ Klášter augustiniánský byl rozbořen a probošt jeho Štěpán se 7 nebo 8 bratřími upálen.

Ve stejném smyslu jako Zap vypravují o dobytí Jaroměře též „Chron. vet. coll. Prag.“,¹⁵⁾ Vavřinec z Březové,¹⁶⁾ „Continuatores Pulkavae“,¹⁷⁾ „Scriptores rer. Sil.“,¹⁸⁾ Palacký,¹⁹⁾ Tomek²⁰⁾ a jiní.

¹³⁾ Jiné prameny uvádějí 21 nebo 22 kněží a mnichův. Světských kněží bylo 14 a mnichův 7 nebo 8.

¹⁴⁾ D. c., II., 903.—904.

¹⁵⁾ D. c., II., 84.

¹⁶⁾ D. c., II., 458.

¹⁷⁾ D. c., 129.

¹⁸⁾ D. c., VI., 2.

¹⁹⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 87., 465.

²⁰⁾ D. c., IV., 150. Práví doslova: „Kněží a mniši, kterých bylo 24 postiženo, jsou zjímání a druhého dne, 16. května, 21 bylo jich upáleno.“

Rokycanský klášter augustiniánů podlehl zkáze husitské v polovici února roku 1421. Když totiž pražané se Žižkou se spojili, již dne 6. února 1421 asi 7000 jízdných a pěších vojska svého s 320 válečnými vozy mu ku pomoci poslali. Toto vojsko přirazilo v Dobříši k vojsku Žižkovu. Odtud spojená vojska odebrala se přes Hořovice a Žebrák na Rokycany, jichž se bez odporu zmocnila. „V tomto pak městě, jak vypravuje Zap, dosud arcibiskupském, spálili a zkazili táboři klášter řeholních kanovníků sv. Augustina,²¹⁾ upálivše při tom jednoho kněze, kterého do své moci dostali, a na obyvatelích velikých škod se dopustili.“²²⁾

Stejně se Zapem o drancování Rokycan píše Palacký,²³⁾ Tomek²⁴⁾ a Vavřinec z Březové, který dokládá, že zničení kláštera a vykradení od rokycanských stalo se před 14. únorem roku 1421.²⁵⁾

I v Sadské zanikl augustiniánský klášter v bouřích husitských, a to nejspíše z jara roku 1421, ač nedá se blíže určit, kdy a za jakých okolností se tak stalo. Zboží jeho připojeno bylo k panství poděbradskému.

V Třeboni při farním chrámě založili s povolením císaře Karla IV. a arcibiskupa pražského Jana Očka klášter augustiniánský r. 1366 synové Petra z Rožmberka, pánové Petr, Jošt, Oldřich a Jan. Při té příležitosti dali mnichům několik dvorů, jako: Nový Dvůr, Dvorce, Vranín a Oboru a vystavěli gotický kostel sv. Jiljí s krásnou křížovou chodbou.

Husité sice pokoušeli se dvakráte, a to 15. dubna 1423 a 21. května 1425 o dobytí Třeboně, ale marně. Tím klášter tento byl uchován, ač za obléhání města roku 1423 utrpěl dosti citelných škod.

Zakladatelem kláštera řeholníků sv. Augustina v Lanškrouně byl r. 1371 tamnější rodák, biskup litomyšlský Petr Jelito. Husité však zničili jej již roku 1421, kdy v květnu zmocnili se města a mnoho obyvatel, více kněží a mnichův pobili.²⁶⁾

²¹⁾ Tehdy sídlil tu probošt a 6 kanovníků.

²²⁾ D. c., II., 885.

²³⁾ D. c., III., 269.

²⁴⁾ D. c., IV., 132.

²⁵⁾ D. c., II., 450.

²⁶⁾ Sr. Zap, II., 900.

V K o s t o m l a t e c h vznikl menší klášter augustiniánův okolo roku 1400 a zničen byl nejspíše v dubnu r. 1421 na cestě husitského vojska do východních Čech. Tehdy ale spoň husité nešetřili ani jediného kněze, jehož dopadli, jak dosvědčují historikové jednosvorně.²⁷⁾

Činnost menších, venkovských klášterů řádu kanovníků sv. Augustina dá se nejlépe stopovati při klášteře lanškrounském, poněvadž o něm máme určitějších zpráv. Biskup litomyšlský Petr Jelito, když sepisuje zakládací jeho listinu, dne 8. srpna 1371, za důvod své nadace udává prospěch obyvatel celé své litomyšlské diecése. Ustanovuje, aby v klášteře žilo 12 bratří nebo více mnichů podle toho, jak by stačily důchody a aby v čele jich stál převor. Mimo to klášter má za povinnost přijmouti šest chudých nemocných, živiti je a šatiti až do smrti, načež vždy jiného na místě zemřelého přijmouti.²⁸⁾ Konečně svěruje se řeholníkům duchovní správa v jich kostele na předměstí, založeném ke cti sv. Mikuláše biskupa a svaté Kateřiny a hned potom dne 1. září 1377 také celá duchovní správa v městě Lanškrouně při farním kostele.²⁹⁾

„Že však, dodává Beckovský, to klášterské předměstské místo velmi vlhké a nezdravé bylo, také ten klášter i kostel blízko zdí městských stál, Jan, toho jména IV., litomyšlský biskup, v tom městě Lanškrouně při farním kostele, pod jménem Panny Marie založeným, nový klášter pro ty řeholní kanovníky na svůj náklad vystavěti dal. Ten nový klášter pro ty řeholní kanovníky a pro jich lidi velmi těsný byl. Ti kanovníci, když do nového kláštera z předměstí uvedeni byli, svůj předešlý předměstský klášter rozbořiti dali, tak mnoho v celosti zanechajíce, jak mnoho pro jeden špitál potřeba ukazovala a ten špitál oni sami jak v duchovních, tak také ve světských věcech vždycky bez nejmenší překážky řídili a ve svém opatrování měli...³⁰⁾

²⁷⁾ Sr. Zap, II., 892.

²⁸⁾ Sr. Zd. Nejedlý, d. c., I., 154.

²⁹⁾ Sr. Beckovský, d. c., III., 523.

³⁰⁾ D. c., III., 524.—525.

³¹⁾ Uvádí je dr. Nejedlý, d. c., I., 154. Dne 23. června 1371 dostali 6 kop gr. pražských ze Strážce, pak dvůr Kronfeld u Lanškrouna a ves Krofentul, konečně mlýn o dvou složeních u Albrechtic.

Hle, klášter lanškrounský stále zápasil s chudobou! Příjmy jeho byly velmi nepatrné³¹⁾ a při tom vyživuje šest chudých nemocných, staví špitál, nový klášter, ale pro chudobu dosti těsný, poněvadž starý je vlhký a nezdravý. Při tom obstarává dva kostely a vykonává všechny povinnosti farní v městě Lanškrouně. A přece sotva husité zmocnili se města, neváhala jich vojska a zničila nejen klášter, ale i jeho statky a pobila nebo na útěk obrátila mnichy, jak krásně líčí „Poselkyně starých příběhů českých“, řkouc: „Když v Čechách kacířstvo rozmáhati se počalo a katolíky, zvláště duchovní osoby, velice sužovalo, také to neštěstí na lanškrounské kanovníky tehdáž houfně se valilo, neboť oni nejenom vyhnáni byli, ale také jich všechny v Čechách ležící statky svatokrádežně jim pobrány byly.“³²⁾ A jako v Lanškrouně, zajisté bylo tomu tak i jinde, téměř všude...

Důvod pak, ovšem mezi mnoha jinými, proč husité pronásledovali všechny řeholníky vůbec a augustiniány zvlášť, nalézáme při klášteře rokycanském. Bratři jeho byli Češi a stáli na vyšším stupni mravním i kulturním. Věnovali se mnoho studiím. Sám Konrád Waldhauser pocházel z nich. Proto hned z počátku postavili se ostře proti Husovi a jeho snahám. Ještě energičtější stala se jejich činnost roku 1412, když Hus počal horliti proti odpustkům. Augustiniáni rokycanští vydali na obranu jich zvláštní spis. Ten se ovšem nezachoval, ale zachovala se odpověď Husova na něj. Mniši vybrali z učení Husova 16 článků, které odsoudili a seznam jejich jako oběžník posílali po farách. Hus počal se brániti, ale spisu svého nedokončil. Mimo to působením augustiniánů rokycanští ještě r. 1419 znali se věrně ku katol. církvi a když husita Koranda stanul před městem, nechtěli ho vpustiti. Toho obojího nemohli husité řeholníkům zapomenouti. Proto při nejbližší příležitosti alespoň klášter jejich vypálili...

Husitské násilnosti v ženských klášteřích sv. Augustina.

„Nedlouho trval,“ tak vyličuje zkázu kláštera sv. Kateřiny v Praze František Ekrt, „zbožný ústav a pomník úcty Karla IV. ku sv. Kateřině. Přikvačily děsné války

³²⁾ D. c., III, 525.

husitské, které nešetřily ani nejctíhodnějších ústavů náboženských a vlasteneckých a v nichž rozpoutány jsou surové vášně až k šílenosti. Do Prahy přihnul se divocí táboři, kterým všechny chrámy Páně a kláštery založené od zbožných předků s takou láskou a obětavostí, byly pohoršením. Ženy jejich, které přišly s nimi, rovnaly se jim v divokosti. Kopaly hluboký příkop od kláštera Slovanského až ku kostelů sv. Kateřiny na obranu Prahy proti vojsku královskému a dne 25. května 1420, v svatvečer Božího hodu Svatodušního, přihnaly se jako litice ku klášteru sv. Kateřiny, vyhnaly odtud jeptišky a daly se do boření kláštera a kostela. Rozbíjely tu oltáře a obrazy, potom shazovaly krov s kostela a kláštera a chtěly pobořiti i vysokou kostelní věž, tu však jich bylo 27 zasuto a zabito štítem kostela, jenž na ně spadl, načež ostatní v boření ustaly. Nazítří přišli táboři a chtěli zasypaných těl svých žen dobývati, avšak obávajíce se, že by ostatek štítu kostelního na ně spadnouti mohl, zanechali toho. Statky klášterní jsou rozsápány, klášter zahynul.“¹⁾

Podobně jako Ekrt dokládají zkázu kláštera tohoto i Hammerschmied,²⁾ Vavřinec z Březové,³⁾ „Chron. un. Prag.“⁴⁾ a jiní. Za to Palacký, Zap a zvláště Tomek snaží se zuřivost husitskou co nejvíce zastříti. Tak Palacký praví prostě: „Dne 25. máje ženy táborské obořily se na klášter sv. Kateřiny na Novém městě pražském, jež i pak sbořily dokonce, jeptišky odtud vyplašivše.“⁵⁾ Zap dí: „Dne 25. května, v sobotu před hodem Svatodušním, sebravše se ženy táborské, obořily se na panenský klášter u sv. Kateřiny. Zaplašivše jeptišky odtud, jaly se bořiti stavení, památku to císaře Karla, počínajíce bouráním střech. Praví se, že prý při té práci jeden vysoký zděný štít na ně padl a 27 žen zabil.“⁶⁾ A Tomek neumí více pověděti, než: „Ženy táborské daly se 25. května v boření panenského kláštera sv. Kateřiny, počavše sházením krovu s něho a tlučením obrazů. Jeptišky musily téhož dne stavení opustiti.“⁷⁾

1) D. c., II., 172.—173.

2) D. c., 326., nn.

3) D. c., II., 365.

4) D. c., II., 44.

5) D. c., III., 204.

6) D. c., II., 812.

7) D. c., IV., 61.

Že při zuřivosti tábořských žen nemůže se mluvit o pouhém zaplacení jeptišek anebo o opuštění stavení, nepotřebuje zajisté ani důkazů. Tu platí významné slovo: „Jak neskonale hluboko klesly ty divoké ženy tábořské, které zapřevše krev svou a povrhše starou vírou, jako šelmy vrhly se na dům Boží, a tichý útulek nábožných panen, chtěje takto vyrovnati se surovým svým mužům!“⁸⁾

Po eremitkách navštívila litice husitská i kláštery magdalensk. Alespoň jich klášter v Praze na Újezdě byl vypálen 22. června 1420. Ekrt o tom píše: „Dne 22. června 1420 zapálili pražané a táboři klášter (sv. Máří Magdaleny na Újezdě) se všemi domy v Nebovidech a okolí. Jeptišky prchly bezpochyby ještě v čas a nevrátily se více. Klášter zanikl navždy a pražané uchwátily jeho zahradu i dvůr ležící v Chýnici.“⁹⁾

Tuto zprávu potvrzují Vavřinec z Březové,¹⁰⁾ „Chron. un. Prag.“,¹¹⁾ Hammerschmied,¹²⁾ Frind,¹³⁾ Tomek¹⁴⁾ atd.

V Zahražanech (Saras) u Mostu založil magdalenskám klášter bl. Panny Marie roku 1283 král Václav II. Nadací listinou, vydanou téhož roku, obětoval mu několik vesnic, něco polností, vinic a úroků.

Roku 1421 byl klášter tento od husitů spálen. „Léta 1421, píše nejmenovaný auktor,¹⁵⁾ husitští pražané královský hrad Most obléhajíce, vrazili do zahražanského kostela a vyloupili jej. V chrámě sedm jeptišek před oltářem Panny Marie na modlitbách klečících uzřevše, jedném srdce probodli, ostatním hlavu sřali, po čemž vybraný chrám a klášter zapálili.“¹⁶⁾ Podobně se vyjadřuje Frind¹⁷⁾ a jiní.

Nejobširněji vypravují však tuto událost „Dějiny královského města Mostu až do roku 1788.“ Tu čteme: „Magdaleny měly klášter v Zahražanech. Při vstupu nepřitele do této krajiny ze strachu opustily své sídlo a utekly do lesů. Hlad však nutkal je, aby jinde se usídlily. Většina jich odešla

⁸⁾ Ekrt, d. c., II., 173.

⁹⁾ D. c., II., 347.

¹⁰⁾ D. c., II., 371.

¹¹⁾ D. c., II., 46.

¹²⁾ D. c., 409.

¹³⁾ „Kirchengeschichte“, III., 303.

¹⁴⁾ D. c., IV., 67.

¹⁵⁾ Viktor Jos. Bezděka. Sr. „Česk. sl. boh.“, II., 194.

¹⁶⁾ „Drahé kameny z koruny svatováclavské“, II., 298.

¹⁷⁾ D. c., III., 304.

pravděpodobně do Freibergu v Sasku. Sedm panen však, jež vzplanuly touhou po mučednictví, vrátilo se do kláštera. Uchýlily se do kostela a tu poklekly před oltářem, na němž byla socha Rodičky Boží s Děťátkem na klíně a modlily se. Když husité se o tom dověděli, vzplanul jich fanatismus neobvyčejně. Pospíšili do kostela, vyhodili některé panny do výše a nabodávali je na kopí, jiné, jež klečely, sfali. Tak vypravuje pražský domský probošt Berthold z Breitenbergu, rodák mostecký, ve své latinské básni „Bruxia“. Ba připojuje, že nad touto krutostí žasla země a, že Rodička Boží obrátila svou tvář, aby toho neviděla, že Ježíšek po způsobu užaslých dítek dal prstíček do úst. Dějepisec Balbín vypráví, že takto vytvořenou sochu sám spatřil. Husité potom klášter zapálili.“¹⁸⁾

Po válkách klášter zahražanský poněkud se vzkřísil.¹⁹⁾

V Želině (Seelau) v samé blízkosti Kadaně čili ve Strídce založen byl, ač neznámo kým, klášter magdalenek roku 1283. Týž zanikl ve válkách husitských roku 1421. Alespoň Stocklów ve svém spise „Der Bezirk Kaaden in seiner Gegenwart und Vergangenheit“²⁰⁾ z roku 1890 píše: „Na květnou neděli roku 1421, kdy v Chomutově od zástupů husitských byla jeho obyvatelům připravena strašná krvavá lázeň, přitrhl jeden zástup do Kadaně, kde loupil a zabíjel. Klášter minoritův a panenský klášter v Želině padl za oběť zuřivosti táborské. Při tom byl zabit každý, kdo byl do paden. Naposledy bylo město zapáleno.“²¹⁾ Byly tedy panny tohoto domu, alespoň některé, pobity a příbytek jejich navždy rozvalen a zničen.

V L o u n e c h založen byl panenský klášter sv. Anny pro magdalenky r. 1331. Louny byly městem královským. Král Jan roku 1321 prodal tu královskou rychtu měšťanu Berovi, jenž vynikaje bohatstvím a zbožností, založil zmíněný klášter, nadav jej statky Dobroměřicemi, Ranou, Ne-

¹⁸⁾ Cori: „Geschichte der königl. Stadt Brück bis zum Jahre 1788“, v Mostě 1889, 89.

¹⁹⁾ „V klidnější době, vypravuje Bezděka, vrátilo se několik útekem zachráněných panen zahražanských do Mostu. Tam založily si menší klášterík s kostelem Rodičky Boží. Sr. „Drahé kameny“, d. c., II., 298.

²⁰⁾ T. j. „Okres kadaňský v přítomnosti i v dobách minulých.“

²¹⁾ D. c., str. 9.

čichy a Trhlavou. Ale klášter sám neměl dlouhého trvání. Lounští stali se záhy husity a již roku 1418 jej zbořili, panny vyhnali a statky jejich si присvojili.

Zprávu tuto potvrzují: Vavřinec z Březové,²²⁾ „Chron. un. Prag.“²³⁾ a „Archiv český“,²⁴⁾ jež však zboření kláštera kladou až do r. 1419 a jmenují jej klášterem řádu žebravého, poněvadž řehole augustiniánská čítala se mezi řády žebravé. Borový docela udává za rok zboření kláštera lounského rok 1420.²⁵⁾

Jaký byl další život klášterních panen lounských, anebo kam se uchýlily po roce 1418, není známo.

Činnost klášterních panen vůbec a magdalenek českých zvláště byla zajisté velmi plodná a jak národu, tak i církvi spásná. Vždyť v tichosti klášterní, v ústraní od šumu a hluku světa posvěcovaly duše své, posvěcovaly a na cestu dobra vedly jiné. Docela opakem byla činnost žen husitských. Stačí tu uvést jen něco málo. Helfert²⁶⁾ píše: „Ženské z lidu (husitky) křičely a povykovaly v zástupích do far se dobývajících, podněcovaly těch, co hnaly útokem, házely kamením po oněch, co z far prchali, zuřily v nitru bohatých domů a kostelů. I v mnohém jiném ohledu vyznačovaly se. Již před zahynutím Husa obíhala po Praze obšírná obrana učení jeho českým jazykem od jedné ženy sepsaná. Mezi výtržnostmi, o kterých biskup litomyšlský sboru kostnickému zprávu podal, vypravováno též o fanatické ženě, která vešlijaké neplechy u věcech církevních tropila a náboženské bludy zastávala. Ano, rok 1416 spatřil ženu s kazatelnou kázající. Rovněž vyznačilo se několik vznešených paní horlivostí svou o věc husitskou a nesjednotily-li se v určitý spolek, nevypracovaly-li příписy ke sboru a ku králi Zikmundovi, zdá se, že nejedním jiným způsobem sotva méně činnými byly než manželové jejich, kdyžť jmenovitě u krále Václava z nepatrného vlivu se těšily. „Namque bonum propositum tuum,“ takž praví se v současné písni, „rex serenissime, mulieres saepissime vertunt in oppositum.“²⁷⁾

²²⁾ D. c., II., 395.

²³⁾ D. c., II., 37.

²⁴⁾ D. c., I., 67.

²⁵⁾ D. c., 233.

²⁶⁾ D. c., 245.

²⁷⁾ T. j. „Neboť dobrý názor Tvůj, nejjasnější králi, převelice často ženy mění v opak.“

A jiný znatel doby té Friedrich von Bezold dodává: „Zbožné ženy v Praze (husitky), které se klonily k táborům, nespokojovaly se tím, aby často, ba i dvakrát denně přijímaly a v Písmu samostatně bádaly, nýbrž hrály důležitou roli i při službách Božích, pěly českou mši s kněžími a bouřily se proti knězi, který sloužil v ornátě. Přihodilo se, že i ženy na kazatelnu vystoupily; ba slyšíme o husitce, jež bojovala za věc zákona Božího v pojednání theologickém a náhledy své citáty z církevních Otců odůvodňovala. Jiné ženy neostýchaly se i samy světiti.“²⁸⁾

Palacký docela uvádí případ, kterak roku 1421 ženy kališnické naléhaly na konšely v záležitosti obsazování pražských far kněžími smýšlení spíše táborům náchylného a pak dodává: „Konšelé podivivše se nemálo této smělosti žen své, ja i se podrobovati ji zkouškám dalším; ohlásili supplikantkám, že jsou na radnici staveny, i chtěli oddělit panny od vdaných a vdov; ale ony srdnatě postavily se k odporu, nedajíc se nijakž od sebe loučiti...“²⁹⁾

Mimo surovost, osvědčenou při boření klášterův a kostelův a mimo krutost, s níž účastnily se ženy husitské a zejména tábořské všech polních tažení, bojů a útoků společně se svými muži, vyznačovala se tedy žena „kališnická“ vším tím, co při pokolení ženském se nám tak nelíbívá, jako je sesurování, pletichářství všeho druhu, vměšování se do záležitostí politických, církevních, městských atd. atd. Proto, měl-li bych přirovnati ženu husitskou ku klášterním pannám církve katolické a k jich činnosti, směřující jen za dobrem, snad nejlépe bych to učinil obrazem skromné fialky a vše sžíhající a pálicí kopřivy...

Výmluvný doklad toho máme u Janssena. Dle něho z rozkazu Božího, na nějž se stále husité odvolávali, byly od houfů jich vydrancovány a zničeny nesčetné kláštery, bibliotéky, archivy, díla umělecká všeho druhu a kněží i mniši zabíjeni. Sigmund Meisterlin ve své kronice praví, že Čechy měly tehdy kostely a kláštery, pnící k nebesům velmi překrásně a až neuvěřitelně obohacené zlatem, stříbrem, mnohým vyšíváním, perlami a drahými kameny... Stříbro však a zlato a všecka ta nádhera vábila přemnohé. Proto znamenité a mocné kláštery musily klesnouti, chrámy v ssutiny

²⁸⁾ D. c., 42.

²⁹⁾ D. c., III., 282.—283.

se proměnit, a ti, kdož opatrovali toto bohatství pro Boha, vykříváči smrti mučednickou, aby obohatili se, kdož bojovali pro „zákon Boží“. Čechy tehdy byly skropeny krví mučedníků, kteří pro víru Kristovu životy položili za hrozných muk a trápení. „A ženy“, dle též doslova, „vynikaly krutostí a touhou po bohatství více, nežli muži.“³⁰⁾ Jak hrozné to svědectví a jak odporný obrázek...!

Husitské násilnosti v klášteřích augustinlanských na Moravě a ve Slezsku.

Roku 1355 otec vlasti, Karel IV., po svém návratu z Vlach jako korunovaný císař římský za nejpřednější svou povinnost považoval vyložiti určitý vztah markrabství moravského a vévodství slezského, se všemi v něm obsaženými lenními knížaty a městy, ku koruně české. Země tyto měly dle rozhodnutí jeho na věčné časy zůstávati nerozlučitelným dílem království sv. Václava a s ním snášeti vše dobře i zlé. A tak se vskutku také stalo, zejména ve zlém, neboť co duše velikého císaře tušila, splnilo se záhy po jeho smrti. Husitské násilnosti alespoň nejen zpusťovaly Čechy a jich starobylé a slavné kláštery, ale i z kořen téměř vyvrátily všechny kláštery moravské a slezské. Že toto platí také o klášteřích sv. Augustina, myslím, že netřeba ani zvláště připomínati.

Zakladatelem kláštera augustinánů - eremitů v Brně¹⁾ dle souhlasných zpráv rukopisných²⁾ byl markrabě Jan Jindřich, jehož vláda od r. 1349 do r. 1375 nazývá se vším právem zlatým věkem Moravy. Týž r. 1353, nebo dle jiných pramenů již roku 1350 založil „klášter sv. Tomáše v Brně na předměstí mimo městské hradby“ a daroval mu tolik statků, že jej učinil nejbohatším sídlem augustinlanským po celé střední Evropě. Klášter tento byl zasvěcen i s kostelem sv. Tomáši, apoštolu, dle chrámu sv. Tomáše v Praze, kam markrabě Jan za svého pobytu v hlavním městě Čech velmi rád chodíval. Prvním převorem stal

³⁰⁾ „Geschichte des deutschen Volkes“, II., 404.

¹⁾ Morava mívala své vlastní řádové vikáře. Bývali jimi převorové brněnští. Roku 1382 byl jím P. Augustin atd.

²⁾ Sr. „Gemma“, d. c., 255. a 267.

se P. Petr,³⁾ jenž spravoval klášter tento až do roku 1370. Jan Očko z Vlašimi, tehdaž ještě biskup olomoucký, posvětil chrám i klášter o první neděli postní roku 1356 u přítomnosti zakladatelově a jeho bratra, císaře Karla, kterýž kostelu daroval milostný obraz Panny Marie byzantským uměním skvostně malovaný. Pro tento obraz dal markrabě Jan Jindřich přistavěti ke kostelu zvláštní kapli,⁴⁾ a že pak po čase barva v tvářích Bohorodičky a Ježíška zčernala, říká podnes lid tomuto obrazu „Černá Panna Maria Brněnská“ a s velikou pobožností k němu lne.

Poněvadž husité roku 1428 marně o dobytí Brna se pokoušeli a obyvatelstvo městské stálo vždy věrně při náboženství katolickém, neutrpěl tu klášter augustiniánský v bouřích století patnáctého značnějších škod, ač byl na venkovských statcích ochuzen, ba i spustošen, ježto hlavní bitka právě u něho („Veselské brány“) byla svedena.

Roku 1355 byl pro augustiniány-eremity založen též v Moravském Krumlově od Čeňka z Lipé klášter s kostelem sv. Bartoloměje.⁵⁾ Roku 1423 dostal se Krumlov v moc husitů, kteří vložili do něho svou posádku. Při této příležitosti byli augustiniáni rozehnáni a klášter jich úplně zpustošen.

V Jevíčku klášter augustiniánů-eremitů založen byl prý roku 1172 od biskupa poznaňského Felixe či Filipa.⁶⁾ Alespoň v rukopise pernstejnském, jehož dovolává se „Gemma Moraviae“⁷⁾ na fol. 217. je následující český zápis: „K tomuto kostelu blahoslavené Panny Marie, Felix, biskup poznaňský, pán pobožný a milosrdný, rodu pánů z Pernštejna, aneb jak se za starodávna jmenovali z Perštána, léta

³⁾ S ním bylo do kláštera uvedeno ještě 11 členů. Později bývalo tu až k 50 řeholníkům. Alespoň dne 1. ledna r. 1358 vydal řádový vikář nařízení, že počet zdejších mnichů nesmí se ztenčiti pod 42 členů. Sr. Dr. Nejedlý, d. c., I., 130.

⁴⁾ Obšírněji o tom jedná spis: „Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rak. Slezsku“ od Karla Eichlera, I., 233. nn.

⁵⁾ Některé prameny uvádějí rok 1349. Sr. „Ottův sl. n.“. XV., 282. Většina jich souhlasí s „Gemmou“, jež uvádí rok 1355. (D. c., 330.)

⁶⁾ „Gemma“ píše jednou Filip a podruhé Felix. Sr. d. c., 322. Rovněž tak „Ottův sl. n.“, XIII., 305.

⁷⁾ D. c., 322.

Páně 1172⁸⁾ v městě Jevíčku na Moravě klášter vystavěl, dostatečné nadání učinil a do něho mnichy řádu svatého Augustina poustevnického uvedl.“ To však jest nesprávně. Klášter byl založen teprve roku 1372.⁹⁾

Ale netrval dlouho. Roku 1423 a podruhé roku 1431 alespoň pod vedením Prokopovým vojsko husitské Jevíčka se zmocnilo a z něho pevný tábor husitství učinilo. Klášter augustiniánský byl již při prvním vpádu přepaden, zpustošen a mniši jeho vyhnáni anebo pobiti.¹⁰⁾ Sama „Gemma“ to dosvědčuje slovy: „Klášter tento hojně obdarovaný pozemky i od španělů, jak ve starých záznamech se uvádí, trval až do bouří husitských. Konečně r. 1423 byl úplně zpustošen a spálen.“¹¹⁾

V Koruně u Moravské Třebové klášter pro augustiniány-eremity založili roku 1267 Boreš z Ryzmburka a Bědřich ze Schönberka. Karel IV. stvrdil založení toto roku 1362.¹²⁾

V bouřích husitských byl klášter tento r. 1421 vojsky husitskými, spěchajícími od Lanškrouna, přepaden, vydrancován a zapálen. Mniši většinou uprchli do Jevíčka. Ti však, co se opozdili, byli hrozně zmučeni a pobiti.¹³⁾ Statky klášterní staly se kořistí kde koho.¹⁴⁾

U Osvětiman při kapli sv. Klimenta,¹⁵⁾ pocházející z prvních dob křesťanských, náleželo augustiniánům-eremitům z Brna proboštství či tak zvaná *grangia*,¹⁶⁾ již dne

⁸⁾ Tentýž rok, jako rok založení kláštera uvádí, ovšem nesprávně, i „Ottův sl. n.“, XIII., 305. Za to správný rok uvádí „Česk. sl. boh.“, d. c., II., 781.

⁹⁾ Že rok 1172, jakožto rok založení kláštera v Jevíčku jest nesprávným, jest samozřejmě již z toho, že řád poustevníků sv. Augustina datuje se od r. 1256. Založení jeho stalo se roku 1372 od biskupa olomúckého Jana ze Středy.

¹⁰⁾ „Notizenblatt der hist. stat. Sektion der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft“, 1888.

¹¹⁾ D. c., 322.

¹²⁾ „Gemma“, 331., nn.

¹³⁾ „Jahrbuch von Trübau“ v „Notizenblatt der hist. stat. Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft“, 1888.

¹⁴⁾ Sr. „Gemma“, 331.—334, kdež uvádí se i celá zakládací listina.

¹⁵⁾ Sr. „Gemma“, d. c., 335.

¹⁶⁾ *Grangia* značí vlastně dvůr. Proto myslím, že u Osvětiman nebylo celého kláštera, ale pouze dvůr, patřící klá-

18. dubna roku 1358 založil markrabí Jan. V bouřích husitských však proboštství toto zašlo, a to nejspíše roku 1421, kdy jeho budova zároveň s kostely v Polešovicích a Boršicích docela byla zpustošená od táborů, kteří tehdy loupíce pod velením Bedřicha ze Strážnice, táhli proti velehradskému klášteru. Tehdejší probošt Jiří uprchl, ale o ostatních členech se nedočítáme podobné zprávy. Zahynuli tedy nejspíše v rukou tábořských.

U kostela sv. Jakuba v Olomouci, ač neznámo od kterého roku, nalézalo se proboštství eremitů-augustiniánů, jehož členové vedli duchovní správu u pannen téhož řádu, zde usedlých. Bouře husitské klášter tento na statcích venkovských velmi poškodily.

Působení mnichův eremitů sv. Augustina před válkami husitskými na Moravě bylo velmi blahodárné. Alespoň o brněnských členech píše Eichler: „Brněnští augustiniáni svou učeností a zručností v různých odvětvích umění, na př. ve stavitelství, varhanářství, jakož i vzornou kázní a přísným životem získali si veliké vážnosti a mnohých příznivců a tím i značného bohatství. Také biskupové lásku svou jim osvědčovali uštědřením odpustků neplnomocných jak pro kostel, tak pro kapli P. Marie“¹⁷⁾ a přece neušli pronásledování a mnozí z nich i smrti. Husité prostě je vraždili, kdekoliv jim tito padli do rukou, a to pouze z důvodu, že byli kněžími...

* * *

Augustiniáni kanovníci měli na Moravě před válkami husitskými celkem čtyři klášterní domy a z nich neušel škodám nebo valnému zpustošení ani jediný. Zběsilost ničila, co desítky postavila a budovala s mnohou starostí, velikým nákladem a neobyčejnou pílí. A tak za několik hodin tam, kde dříve sloužilo se Bohu a dobru, umění a vědám, vládly hrůza a běs. To platí nejen o Čechách, ale i o

šteru brněnském, jehož správu vedl kněz, zvaný probošt, jemuž zase k ruce byli dáni 2—3 kněží řádoví pro duchovní správu poddaného lidu. Tento názor můj potvrzuje i Eichler slovy: „Z listiny z roku 1358 dovídáme se, že stála tehdy (kaple sv. Klimenta) v lesní samotě nedaleko hradu nového Cimburku.“ (D. c., 225., pozn.)

¹⁷⁾ D. c., I., 225.

Moravě. Bylať sice Morava z větší části ochráněna toho nejhöršího, jak přiznává Zap,¹⁸⁾ a to zásluhou biskupa olomouckého Jana Železného, ale husitská litice válečná i tu působila zhoubou a zkázou.

Mezi nejpřednější příznivce augustiniánů na Moravě patřil starobylý a slavný rod pánů z Kravař. Alespoň město jich Fulnek v kraji novojičínském již roku 1389 bylo obdareno od Beneše z Kravař klášterem téhož řádu, který pro město toto a celé jeho okolí stal se nejdůležitějším činitelem kulturním. Mniši tamnější alespoň dali základ k zemědělskému blahobytu celé širé krajiny a hleděli povznést lid nejen nábožensky, ale i hospodářsky. Pánové z Kravař, kteří tehdy na svém hradě tu bydlili, byli sice mocnými jich ochránci, ale bouře husitské přece ochromily jich činnost v míře nemalé a pustošily jejich statky.

Zakladatelem kláštera prostějovského byl roku 1391 Petr z Kravař. Tento pán, řídě se tradicemi zbožných předků, umínil si po vzoru kláštera roudnického v Čechách založiti řeholní dům pro „přesné“ Čechy. Z té příčiny zmíněného roku učinil nadání při kostele Navštívení Panny Marie pro 12 řeholníků a probošta ze řádu sv. Augustina.

Klášter tento zanikl v dobách husitských. Prostějovští přijali učení husitské hned po jeho vzplanutí a pánové z Kravař, Václav a Jiří, zapomenuvše starých katolických předků svého rodu, stali se horlivými ochránci jeho. Že za takovýchto poměrů nebylo možno horlivému řádu zůstatí v městě, jest samozřejmo. Ba zdá se, že nehodní vnuci svého velikého a zbožného děda¹⁹⁾ sami nemálo se přičinili o vypuzení prostějovských augustinů.

Klášter augustiniánský ve Šternberce vzal počátek od biskupa litomyšlského Alberta ze Šternberka, který již 4. března roku 1371 tu, jakožto ve středu svého dědičného panství, umínil si zanechatí památku sebe důstojnou.²⁰⁾

Klášter šternberský, ač nebyl rozvalen, utrpěl mnoho od husitů roku 1430. Tehdy totiž táboři v počtu do 10.000 pěších a asi 1000 jízdných pod Prokopem Velikým vy-

¹⁸⁾ D. c., II., 1279.

¹⁹⁾ Václav a Jiří z Kravař byli syny Jindřicha, který pocházel od Petra z Kravař, zakladatele kláštera.

²⁰⁾ Sr. Nejedly, d. c., I., 154.

táhli proti Brnu a když v okolí města tohoto mnoho škod učinili, táhli proti městu a hradu Šternberku, jež osm týdnů obléhali. Paní tohoto města a hradu, Perchta z Kravař, vdova po Petrovi Konopištském ze Šternberka, vzdala se úmluvou. Táboři tedy zmocnivše se takto města, dvě léta tu vládli a klášteru mnoho příkoří učinili.

Řeholní kanovníci sv. Augustina měli konečně na Moravě také klášter v Olomouci, o jehož založení nemáme bližších povědomostí. Konvent tento v dobách husitských zajisté měl stejný osud jako jiné kláštery v témže místě. Utrpěl jednak mnoho na venkovských svých statcích a jednak tím, že členové téhož řádu z vypálených českých klášterů sem se utíkali a u svých řádových spolubratří přístřeší a pohostinství hledali. Alespoň Beckovský²¹⁾ o tom podává dosti obšírnou zprávu a výslovně uvádí, že do Olomouce uchýlili se nejen členové kanonie lanškrounské, ale také kanonie prostějovské.

Starobylé řádové památky augustiniánské připomínají na Moravě také ženské kláštery, a to v Olomouci, Brně a Doubravníku.

Olomoucký klášter byl založen roku 1223 od markraběte Ladislava u kostela sv. Jakuba. Král Přemysl toto založení potvrdil roku 1225. Dobrodincem kláštera, darováním vesnice Moskovic, stal se i syn zakladatelův Ladislav. Tento panenský klášter přetrval bouře husitské, ale roku 1567 z vůle Viléma z Víčkova, biskupa olomúckého, byl předán františkánům.²²⁾

V Doubravníku založil pro augustiniánky roku 1208 klášter Štěpán z Medlova či z Pernšteina. Konvent tento roku 1423 od husitů byl spálen.²³⁾

²¹⁾ D. c., II., 3., 525.

²²⁾ Sr. „Gemma“, d. c., 325., nn.

²³⁾ Sr. „Gemma“, d. c., 327., kdež docela se uvádí, že tu byly kláštery dva, a to mnišský a panenský. Tvrzení toto však jest mylné a má za podklad fakt, že v panenských klášterích zůstával vždy probošt a ještě 2 kněží téhož řádu se 2 nebo 3 bratřími, kteří vedli u panen duchovní správu. Pravidlem zůstával probošt a mužští členové řádu mimo panenský klášter, a to v samostatné budově.

Konečně augustiniánky měly v Brně klášter zvaný „Cella Mariae virginis“, t. j. „Klášter Panny Marie“, založený od Václava II. „dle zbožného přání slavné matky naší Kunhuty, české královny“, jak dí stvrzovací listina, vystavená roku 1245 od krále Otakara. Také tento klášter přestál bouře husitské až do roku 1578, kdy několik jeho panen bylo odesláno do Pustoměře.²⁴⁾

Všechny moravské ženské kláštery sv. Augustina náležely odvětví kanonie a duchovní správu při nich obstarávali řeholníci téhož řádu, v jejich čele byl probošt, který také měl dohled na klášterní panny. Záležitosti klášterní však vedla převorka.

* * *

Ze slezských klášterů augustiniánských nejdůležitější místo zaujímal klášter vratislavský, založený uprostřed měsíce října roku 1351 od Karla IV. pro eremity zároveň s kostelem ke cti sv. Václava a sv. Doroty. Zašel v bouřích husitských nejspíše roku 1428. Týž vedl duchovní správu při panenském klášteře téhož řádu rovněž ve Vratislavi se nalézajícího. Byly tedy v městě tomto augustiniánské kláštery dva, a to mužský a panenský.

V Reichenbachu v pruském Slezsku stával klášter augustiniánů, nejspíše eremitův, neznámého původu, který, jak sděluje Palacký,²⁵⁾ byl husity zpusťoven roku 1428 a obyvatelé jeho zahubeni. Tehdy totiž všechna vojska husitská, a to táboři pod Prokopem Velikým, sirotci pod Prokypkem a pražané s Janem Tovačovským vytáhli hned po novém roce do pole a minuvše Moravu, vpadli do Uher a pak do Slezska, kde, jak dodává Zap,²⁶⁾ „nebořice měst a hradův, neplenili a nehubili, leda kostely, fary, panské dvory a krčmy, zvláště pak kláštery, kterým vůbec nikdy neodpouštěli.“²⁷⁾

²⁴⁾ Sr. „Gemma“, d. c., 326., n.

²⁵⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 609., II., 617., nn.

²⁶⁾ D. c., II., 1077.

²⁷⁾ „Gemma“ na str. 268. uvádí, že ve Slezsku měli augustiniánské kláštery ve Vratislavi dva (mužský a panenský), Reichenbachu a „jak se domníváme dle vážné konjektury“ Brehu, Grotkově a Zahani. Ale poslední tři kláštery jsou v skutku jen konjekturou, jež nemá historického podkladu.

Statistika husity vydrancovaných a zničených augustiniánských klášterů.

Rád augustiniánský právě tak jako ostatní duchovní řády vůbec musil době husitské přinésti velmi těžké oběti. Alespoň v Čechách:

r. 1421 asi v prvních dnech lednových byl vyplněn a spálen klášter jich	v Ostrově; ¹⁾
v těchže asi dobách utrpěl mnoho klášter jich	v Pivoňce; v Šopce; ²⁾
r. 1421 v dubnu byl vyplněn klášter	
r. 1420 dne 14. června byl úplně zničen klášter sv. Tomáše	v Praze; ³⁾
hned na počátku bouří husitských byl vyloupen a spálen klášter	v Domažlicích; ⁴⁾
r. 1426 v dubnu byli mniši pobiti a úplně zničen klášter jich	v Bělé u Bezděze;
v bouři husitské, ač neznámo kdy, zašel klášter	v Sušici; ⁵⁾
2. května 1425 byl vyvrácen, ač někteří mniši se zachránili, klášter	v Litomyšli;
v převratu husitském mnoho utrpěl klášter jich	v Ročově;
v bouřích husitských, ač o mniších nečiní se zmínky, zašel klášter jich	v Úterém;
po sv. Duchu, dne 30. května 1421, byl zničen, vyplněn a spálen klášter	v Roudnici; ⁶⁾
koncem roku 1428 byli většinou řeholníci pobiti a zničen klášter jich	v Kladsku;
r. 1420 dne 3. června byli skoro všichni řeholníci pobiti a zničen klášter	na Karlově; ⁷⁾

1) O pobití mnichů tamnějších nemáme zpráv; musíme tedy předpokládati, že se zachránili, byť ne snad všichni.

2) Někteří klášterníci byli pobiti.

3) Mniši včas uprchli. Jenom ti, co byli dopadeni, jsou zavražděni.

4) O pobití mnichů není zpráv. Tedy se zachránili.

5) O mniších nečiní se zmínky. Snad se tedy zachránili.

6) O mniších nečiní se zmínka, ale asi málo se jich zachránilo.

7) O dvou mniších se dovídáme, že zachránili se útekem do Ojvína u Žitavy.

r. 1421 dne 16. května byli mniši upáleni a dne 15. května zničen klášter	v Jaroměři; ⁸⁾
r. 1421 v první polovici února byl jeden mnich upálen a zničen klášter	v Rokycanech;
v husitských dobách, asi z jara 1421, ač o mniších není zmínky, zašel jich klášter	v Sadské;
r. 1423 dne 15. dubna a r. 1425 dne 21. května mnoho utrpěl klášter	v Třeboni;
r. 1421 v květnu byli někteří mniši pobiti a zničen jich klášter	v Lanškrouně;
r. 1421, nejspíše 21. dubna, byli mniši pobiti a zničen klášter jich	v Kostomlatech;
r. 1420 dne 25. května panny byly vyhnány a téměř zničen jich klášter	sv. Kateřiny v Praze;
r. 1420 dne 22. června jsou panny vyhnány a vypálen jich klášter	na Újezdě v Praze;
r. 1421 byl vyplněn a spálen klášter panenský	v Zahražanech; ⁹⁾
r. 1420 na Květnou neděli jsou pobity panny a spálen jich klášter	v Želině
a r. 1418 byly panny vyhnány a sbořen jich klášter	v Lounech.
Na Moravě: r. 1428 velmi utrpěl při dobývání města klášter	sv. Tomáše v Brně;
r. 1423 byli mniši rozehnáni a jich klášter zpustošen	v Morav. Krumlově;
r. 1423 byli řeholníci většinou pobiti a spálen klášter	v Jevíčku;
r. 1421 byli řeholníci většinou pobiti a spálen jich klášter	v Koruně (u Mor. Třebové);
r. 1421 nejspíše byli pobiti řeholníci a spálena grangia	u Osvětiman;
v bouři husitské mnoho trpěly dva mužské kláštery i panenský klášter	v Olomouci;
v bouři husitské mnoho škod zkusil klášter	ve Fulneku;
v bouři husitské zanikl klášter	v Prostějově;

⁸⁾ Upálen byl probošt a asi 7—8 bratří.

⁹⁾ Bylo ubito 7 pannen.

r. 1430 velmi mnoho trpěl od husitů klášter

ve Šternberce;

r. 1423 byly panny vyhnány a spaleny klášter

v Doubravniku;

v bouři husitské byly mnoho sužovány panny kláštera

v Brně.

Ve Slezsku: r. 1428 zašel mužský a panenský klášter, ač o členech ničeho není známo,

ve Vratislavi;

v téže době byli mniši pobiti a zničen klášter

v Reichenbachu.

Bylo tedy celkem v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od husitů nejméně 40 klášterních augustiniánských sídel čili konventů buď úplně zničeno, spaleno a rozbořeno, nebo alespoň silně poškozeno a znepokojeno. Při tom bylo zabito, upáleno a přerůzným způsobem se světa sprovazeno mnoho řeholníků, bratří laiků i řeholních pannen tak, že můžeme téměř s bezpečností jich počet při nejmenším stanovití okrouhle na 420—450 osob.¹⁰⁾ Hle, jak husitské zástupy uměly vládnouti mečem!

Následky takovýchto činů byly přesmutné. Země se ochuzovala a když bouře se vybourila a vášeň vybila, zavládly prázdnota a chudoba. „Řád kanovníků sv. Augustina, píše alespoň speciálně o předmětu našem dr. Winter, po svém návratu s bēdou udržel se na Karlově v Praze, v Rokycanech, Třeboni. Zboží klášterského drželi kanovníci řeholní jen skrovné zbytky; v Praze několik vinic u Botiče. Poustevnický řád sv. Augustina vrátil se k sv. Tomáši na Malou Stranu hned po vojně roku 1436; též do Domažlic, do

¹⁰⁾ Pravím při nejmenším, poněvadž není bezpečných zpráv ani o počtu řeholníků v jednotlivých klášteřích, ani o počtu zabitých. Alespoň ne o všech klášteřích. Ale z toho, co víme, počet tento zajisté je nejmenší. Tak v Brně u sv. Tomáše mělo vždy býti nejméně 42 řeholníků (Sr. Zd. Nejedlý, d. c., I., 130.), v Praze na Karlově nejméně 30 kanovníků mimo laiky klášterní (konvrše), v Jaroměři 8—10, v Lanškrouně rovněž tolik atd. Kláštery panenské byly četněji obydleny. Počítáme-li tedy průměrně na 1 klášter 15 řeholníků (kněží i laiků klášterních) a usuzujeme-li dle záznamu o zahynutí počtu členů u jiných řeholí, že stěží třetina všech jich se zachránila, je počet zabitých 420—450 u řádu augustiniánského dosti malý. Ve skutečnosti však počet členů v jednotlivých klášteřích byl mnohem větší. Počet 15 členů (řeholníků i konvršů) byl v těch nejmenších venkovských klášteřích.

Pivoňky; teprv po mnohých letech obsadili zase Šopku, Ročov a po stu letech teprv Bělou. Nejlépe se jim vedlo na Malé Straně, kdež těšili se vždy nemalé přízni katolického obyvatelstva. Ženské té řehole vrátily se brzy po vojně ke sv. Kateřině do Prahy.¹¹⁾

A zatím co navrátilivší se členové zápasili se všemi nedostatky a obtížemi doma, ti, kdož zůstali v cizině, trpěli ještě více. „Z kláštera Karlovského, dodává o tom Tomek, na Novém Městě, připomíná se jeden z řeholníků, jménem Jan Láska (Caritas), který roku 1422 v Olomouci od kanovníka tamnějšího, doktora Záviše ze Zap, co plnomocníka legáta papežského Ferdinanda, sobě vyžádal rozhrěšení z viny kacířství, že se byl přidal k straně podobojí, jak se vymlouval,¹²⁾ ze strachu. Opat tehdejší Matěj zemřel v cizině, nepraví se ve kterém místě, roku 1434. Osm řeholníků ve jménu celého konventu, mezi nimi Jan z Rokycan, převor, shromáždilo se rovněž v místě nám neznámém a zvolilo nového opata Martina z Bořislavě, kterýž stvrzen od administratorů arcibiskupství v Žitavě dne 2. listopadu 1434.“¹³⁾ Hle, jak smutno a úzko bylo v klášteřích a jak jednotlivci trpěli!

Tu platí velmi ostré, ale přece pravdivé slovo dra Jiřího Juritsche, jenž píše: „Taboritische Dorfgemeinden waren mit unglaublicher Schnelligkeit zur Beschäftigung eigentlicher Räuberbanden gelangt,¹⁴⁾ t. j. „Táborské obce s neuvěřitelnou rychlostí staly se vlastně lupičskými tlupami“, anebo Friedricha von Bezold, jenž dokládá: „Žižka sám neznal pražádných ohledů a lidskosti, měl-li před sebou „nevěřící“ dle svého smyslu. Za jeho vedení přihodily se také nešerednější výbuchy ukrutenství; nešťastníky, kteří do jeho rukou padli a kteří pro Boha prosili, že chtějí přestoupiti

¹¹⁾ „Život církevní“, 694.

¹²⁾ Tomek slovy: „Jak se vymlouval“ nepřímě chce říci, že důvod jeho nebyl pravdivým. Ale křivdí mu. Nebylo zajisté divu, že v proudech krve, jimiž husité řeholníky zatopovali, mnohý ze strachu, aby zachránil život, který přece z pozemského dobra je největším, byl ochoten ke všemu. Tu není dobře podezřívati, ale raději litovati!

¹³⁾ D. c., IX., 130.

¹⁴⁾ „Der dritte Kreuzzug gegen die Husiten“, 2.

k víře tábořské, nechával zmírati bez milosrdenství v plamenech.“¹⁵⁾

Husité tedy v pravém slova smyslu zuřili násilím a bez milosrdenství ubíjeli každého, kdo nevstoupil v jejich řady. Kněží a řeholníci zakusili toho měrou vrchovatou. Proto pravdu má Helfert, když líčí dobu „největší české slávy“ takto: „Jak velice změnila se země česká a národ český! Žádná sice doba středního věku nebyla bez násilných skutků rozmanitého způsobu, bez sporů rodinných ve městě, bez záští rytířských po kraji. To, co tehdejšímu světu v porovnání s válkou slulo mír, vždy bylo dosti pestré a divé. Zcela jinak bylo ale nyní. Nedáloť se násilnické kousky po různu, nesvářily se jednotlivé rodiny měšťanské, neodpovídali sobě jednotliví pánové z hradů svých, nikoliv, celou zemí lomcovaly nemír a spor, všecky vrstvy lidu dělilo stráníctví a úkaz nejšmutnější, vyskytující se vždy v dobách různých náboženských a občanských, až příliš záhy se objevil. Města i dědiny jsou příbytkem nesvárů; život rodinný rozvrácen hlubokou roztržkou, syn stál proti otci, bratr proti bratru v odcizení sotva tajemném, a nedím ve veřejném odporu; svazkové dlouholetého přátelství rozvázání jsou, trpěká nastoupila nepřítel,“¹⁶⁾ která, jak dodati můžeme, prolila mnoho krve českých synů v české vlasti, která nevinnou krví kněží a řeholníků potřísnila pražské kostely a míst Bohu posvěcených...

VIII.

O pobytu v zemích českých mnichů ze řádu kartuziánského a celestinského.

Rozvoj řeholního života v katolické církvi na Západě byl po všecky věky co nejúžeji spojen s kulturou vůbec. Proto již o prvních řeholnících se dovídáme, že mýtili lesy, proměňovali pustiny v úrodná pole a že jako misionáři roznesli křesťanství do všech, zejména severních, končin evropských. Alespoň kláštery, v krajinách těch zakládány, staly se středem nejen náboženských, ale i kulturních snah. Vždyť v nich všude byly zřizovány i školy. Než, protože přízní

¹⁵⁾ D. c., 22.

¹⁶⁾ D. c., 244.

vládců bohatství jednotlivých opatství úžasně rostlo a umožňovalo ve všech zemích jak zřizování ústavů dobročinných, tak i všeobecně kulturních, docházeli všude řeholní bratři veliké vážnosti. Ale s vážností záhy dostavila se i pýcha a s bohatstvím pokleslost mravů.

Tím mnohé kláštery koncem devátého století ocitly se ve stavu politování hodném. Světská knížata totiž anebo diecesní biskupové hleděli se jich zmocniti jak v ohledu hmotném, tak duchovním. Proto prozíravější řeholníci nahlíželi, že potřebí jest v první řadě znovu upevniti klášterní kázeň, z níž by pak samo sebou také vyrostlo i duchovní a politické sebevědomí. Odtud z konce devátého věku datují se časté pokusy o reformu života řeholního, jako na př. byly pokusy Benedikta Anianského za krále Ludvíka, opata Dunstana z Glastonbury v Anglii, opata Viléma z Volpiana ve Francii a v Horní Italii, Ulfieria v Dolní Italii, opata Gerharda z Brogne ve Francii, Jana z Görze v Lotrinsku a konečně i mnichů z kláštera v Clugny, jež, protože byly podniknuty za spolupůsobení knížat světských a moci papežské, dodělaly se universálního účinku po celé církvi, a to v tom smyslu, že jimi byla provedena nejen oprava života řeholního, ale církve vůbec a že jimi vznikla první užší koncentrace všech benediktinských klášterů, z níž pak později byl dán podnět, a to dle zásady, že každá síla centrifugální ve svém největším napjetí musí povolití a vésti důsledně k opaku, k zakládání nových a nových řádů...

Proto v jedenáctém století, jakož i ve věku ještě následujícím, setkáváme se s celou řadou nově vzniklých klášterů a řeholí ve všech zemích. Tak mimo řeholníky kluniacké vznikají mniši kamaldulští, kongregace eremitů z Fonte Avelana a Vallombrosy, ve XII. století cisterciáci, premonstráti, kartuziáni, jichž zakladat. stal se sv. Bruno, celestini, ještě později mniši z Fontévrault, gilbertini odvětví mužského i panského, mocné i statečné řády rytířské atd., až na čtvrtém všeobecném sněmu lateránském roku 1215 musilo býti vydáno nařízení, že zakládání nových řádů nemůže bez výslovného svolení papežského dále pokračovati.

* *

*

Mnichům ze řádu kartuziánského a celestinského otevřely se země české až v době jich plného rozkvětu, totiž v polovině XIV. věku.

Podnětů k uvedení kartuziánů do Čech za krále Jana Lucemburského roku 1341 bylo více, ale hlavními byly dva, a to obliba tohoto řádu v rodině králově působením arcibiskupa trevírského Balduina, Janova to strýce, a úmrtí královny dcery Markéty dne 10. července roku 1341, ač první kartuzie jich v Čechách, kartuzie pražská, zvaná „Zahrada sv. Máří“ na Újezdě, může se považovati vlastně za dílo Karla IV.

Karel totiž ještě za života Jana Lucemburského poznal kartuziány ve Francii a v Itálii a oblíbil si je, záhy zanášel se myšlenkou doplniti z duchovního života národů západních to, co Čechům a hlavně Praze dosud chybělo. Mimo to, jak uvádí Beneš Krabice z Veitmile, „také král Jan pocítil lítost nad hříchy svými a založil klášter kartúský“, kterýžto pocit vykládá Palacký za důsledek úplného oslepnutí Janova. Konečně Tomek poukazuje významně, že dne 10. července roku 1341 zemřela králi dcera Markéta, kterou Jan velmi miloval a jež byla k lidu velmi laskavou a milostivou. Měl tudíž Karel osudem upravenou cestu pohnouti otce k založení kláštera pro řád, jež přísná kázeň a výborný duch řeholní vyznamenávaly. A úmrtí Markétino vše urychlilo. Proto Karel v zakládací listině krále Jana k novému tomuto klášteru v Praze připojuje významný dodatek, že klášter je „štípením, jež i za dílo své, jak tomu v skutku jest, považujeme.“¹⁾

Můžeme tedy zásluhu o uvedení kartuziánů do zemí českých připočísti nejen kraleviči Karlovi a králi Janu Lucemburskému, ale i arcibiskupovi trevírskému a náhodné a nečekané smrti královské dcery Markéty. Z té příčiny dí krátce Hammerschmid: „Roku 1341 český král Jan vybudoval kartuziánům klášter, nazvaný Zahradou sv. Máří mezi Újezdem a Smíchovem, nedaleko farního tehdy kostela sv. apoštolů Filipa a Jakuba, bohatě jej obdařil a znamenitě založil.“²⁾

Z pražského kartuziánského kláštera povstaly pak ještě do válek husitských v Čechách: klášter v Tržku u Lito-

¹⁾ Sr. Mil. Jakubička, „Zahrada sv. Máří řádu kartuziánského na Újezdě v Praze“, v „CCM.“ z roku 1911, 317., n.

²⁾ „Prodromus“, d. c., 452.

myšle roku 1378, jenž později byl přeložen do Dolan u Olomouce a ještě později do samé Olomouce a na Moravě klášter v Králové Poli u Brna roku 1375.³⁾

Odkud první mniši do Prahy přišli, nedá se na určito stanovit. Dříve všeobecně mělo se za to, že přišli přímo z Francie, ale v nejnovější době jest domněnka, a asi správnější, že přišli z Maurbachu v Dolních Rakousích,⁴⁾ poněvadž i první převor kláštera sv. Máří, Ctibor, byl do Prahy z Maurbachu povolán.⁵⁾ Mnoho však kartuziáné v Čechách si nepobyli. Ve vojně husitské byly totiž jich kláštery záhy zničeny.

O pražském domě jich, zv. „Hortus Mariae“, vypráví alespoň Hammerschmid: „Z rána v den svatých Abdona a Sennena roku 1419 vzbouřenci Nového města pražského opět sešli se před radnicí. Potom přepadli klášter na Zderaze, který vyloupili a zapálili. V tu dobu náhodou k peřejím a k jezům vltavským před mlýny připlulo více dřevěných plavidel, čímž bylo možno bezpečně se dostat na druhý říční břeh. Tedy zuřivý zástup lidí přeplavil se a vtrhl do kláštera blahoslavené Panny Marie na Újezdě, který vykradli a potom podloživše oheň, zapálili. Mnichy, ctihodné to starce, svázali a odvedli na Staré město, položivše na hlavy jich trnové koruny a posmívajíce se jim. Když přišli k prostřednímu mostu, někteří volali, aby je shodili do vody a utopili, ale jiní tomu odporovali. Z toho vznikla mezi kacíři bitka tak, že více lidí bylo raněno a dva docela mrtví. Ze zločinu proti kartuziánům a ze svatokrádeže klášterní byl obviňován konšel Starého města Jan Bradatý. Jakýs Mařík z Nového města, koželuh, obléknuv se v roucha kněžská, drže kalich v rukou, poskakuje a všelijak se tváře, kráčel před řeholníky, jichž posléze do vězení staroměstského v radnici celkem jedenáct uvrhli a dvěře pevně z venčí zata-rasili. Radě staroměstské tento shluk se mnoho nezamlou-val. Proto konšelé povolavše si svatokrádežného Maříka,

³⁾ Vincenc Brandl alespoň ve „Sborníku svatomethodějském“ píše: „Roku 1375 byl založen klášter kartuziánů v Králové Poli u Brna a r. 1378 v Litomyšli, odkudž se mniši r. 1388 do Dolan a odsud do Olomouce přesídlili.“ (D. c., 339.)

⁴⁾ Dle Borového bylo na Smíchově 34 a v Tržku 20 bratří. (D. c., 226.)

⁵⁾ Balbín uvádí jich sídla: v Praze na Oujezdě, Poděbradech a Litomyšli. Sr. „Vita Arnesti“, d. c., kap. 3.

дали jej vsaditi do vězení a v pozdní chvíli téhož dne, ač konšel Bradatý tomu odporoval, jakožto původce všeho shluku v klidném dříve městě, dali stíti. Druhého dne městská rada navštívila kartuziány ve vězení. Ale místo jedenácti, kteří minulého dne sem byli uvrženi, bylo jich toliko deset. Proto bylo rozkázáno, aby závory a podpory ve vězení byly zdvojnásobeny a přísněji bylo hlídáno. Třetího dne však bylo nalezeno kartuziánů pouze devět. Proto konšelé se tázali, kam se dva bratři byli poděli. Kartuziáni odpověděli: „Protože všickni padli jsme na tváře, abychom k Bohu za sebe i své nepřátele se pomodlili, nevíme, kam se ztratili.“ Po této odpovědi byli tedy kartuziáné odvedeni zpět do žaláře. Zanedlouho potom přišli zase radové i s konšelem Bradatým do vězení. Rozmlouvali se všemi řeholníky zvláště, a ačkoliv velmi bedlivě častěji všechny počítali, vždy jich napočítali devět. Proto odešli, ale rozkázali ještě za své přítomnosti bedlivěji vše uzavřít. Též, aby měli naprostou jistotu, dvěře ještě svými prsteny zapečetili, a to u všech vchodů bez rozdílu. Ráno však navrátivše se shledali, že opětně jeden z řeholníků schází, takže jich toliko osm zůstalo. Ohromeni tímto zjevem, dotazovali se, kde by byl devátý, ježž ještě včera viděli, anebo kam odešel. Kartuziáni řekli: „Vzácní pánové, jak jsme již řekli, modlili jsme se a nevíme, kam kdo z nás odešel“. Rada městská tedy touto zvláštní příhodou zlomena, rozkázala všechny řeholníky pustiti na svobodu a otevřít jim žalář. Mimo to dala kartuziánům ještě průvod jezdecký, jenž by je doprovodil do Moravy a o jejich bezpečnost na cestě se staral. Tolik napsali Hájek a Berthold Pontanus, probošt metropolitního kostela, v díle: „Bohemia pia“. Některé rukopisy ještě dodávají, že kartuziáni byli nejprve v klášteře svém sbiti a klacky ztýráni a potom za průvodu černými žilami mrskáni, blátem a krví poházeni tak, že bylo až úzko na ně pohleděti. Mimo to Pavel Žídek, jenž v dobách pohusitských žil, a Bílejovský připomínají, že kartuziáné po vypovězení svém z Prahy poslavše průvod jezdecký zpět, uchýlili se do kláštera cisterciáků v Sedlci a tu u svých přátel a duchovních spolubratřích se ubytovali. Zanedlouho však kacíři, zvaní později bratřimi v poli pracujícími,⁶⁾ vnikli i do kláštera sedleckého, klášter tento vykradli a řeholníky jednak ubili a jednak tak krutě s nimi nakládali, že mnišskou

⁶⁾ T. j. husité.

krví potřísnili všechny místnosti a kostely a oltáře zahrnuli svatokrádežemi. Tu také kartuziáni zároveň s cisterciáky byli dopadeni a ze záští náboženského utracení...“⁷⁾

Zap má o vyvrácení „Zahrady sv. Máří“ zase následující zprávu: „K večeru dne 17. srpna 1419 valili se houfové rozsápané lůzy pražské na Smíchov proti mnichům kartouzským, jimž tam král Jan r. 1341 rozlehlý klášter založil. Každý tento mnich kartuzián měl svou celu a zahrádku, v níž po den pracoval, nesměje kromě v dni zvláště památné ani se svými klášterními bratřími mluvit. Byli však větším dílem Němci, majíce mezi sebou několik bratrů velmi učených, kteří již r. 1414 svým přísným horlením proti mistru Husovi a jeho přátelům v obzvláštní nenávist u českého lidu upadli. Houfové vedravše se tudíž do kláštera, všechny kartuziány zjímali a provazy svázali, pak do kostela a do klášterních cel vrazili, kde co bylo zloupili a co ve spižírně a ve sklepích našli, vyprázdnili. Jsouce s tou prací hotovi a větším dílem požitým nápojem zpiti, potom s velikým rykem a hřmotem zajaté mnichy do města vedli, všelijak se jim rouhajíce a mimo jiné pravíce: Hle, již jsme té moci a tak veliké divy ukazujeme, že jsme němé naučili mluvit. Zavedše je pak přes most do staroměstské radnice, tam je do žaláře zavřeli, kdež na smrt ustrašení alespoň bezpečí svých hrdel našli. Padouch jeden oblékna se v mešní roucho a kejky v něm prováděje po Praze chodil, což mnohé obyvatele také se strany husitské takovou ošklivostí naplnilo, že jej konšelé pro takové rouhání zatkli a potom stíti dali. Pražané si tentokráte ještě mysli: „Dobře se mu stalo“. Druhého dne, 18. srpna, krásné a nákladné stavby toho kartusianského kláštera kladeným ohněm vzplanuly a až na holé zdi docela vyhořely.“⁸⁾

S vypravováním tímto souhlasí také: Palacký, Tomek, Ekrt, Borový,⁹⁾ Höfler,¹⁰⁾ Vavřinec z Březové,¹¹⁾ „Urkundl. Beiträge,“¹²⁾ „Chron. Univ. Pragensis“,¹³⁾ Eneáš Sylvius,¹⁴⁾

⁷⁾ D. c., 452.—453.

⁸⁾ „Českomor. kronika“, d. c., II., 750.—753.

⁹⁾ D. c., 233., kdež čteme: „Kartusiáni pražští záhy opírali se ve svých kázáních bludům husitským a tudíž ovšem nenávist vrstevníků Husových na sebe uvalili...“

¹⁰⁾ „Script. rer. hus.“, II., 36.

¹¹⁾ D. c., II., 342.

¹²⁾ D. c., I., 3.—11.

¹³⁾ D. c., 81.

¹⁴⁾ D. c., kap. 38.

„Chron. vet. coll. Pragensis“,¹⁵⁾ ba i bádání nejnovější, jež doličuje záhubu „Zahrady Panny Marie“ s přibarvením silně básnickým takto: „Bylo k páté hodině odpolední. Mniši shromáždili se v kostele a pěli žalmy. Jako vichřice zlá přihnala se z Prahy chátka a vyvrátila klášterní vrata. Lid vrazil do kostela. V kostele hra varhan, zpěv, svíce rozsvíceny, mniši stojí ve svých stallech. Nadávali jim a vyhrožovali, ale vztáhnouti na ně ruce nikdo si netroufal. Zástupy jaly se zatím vybíjeti cely, hospodářská stavení a sklepy. „Vino je tady!“ zvolal kdosi. A lidé začali se opíjeti vínem, které ze sudů vypouštěli na zem. A teď furie husitská ukázala, co dovede. Varhany bolestně zalkaly, byly rozbity. Pod ranami seker padaly skvostně řezané oltáře, umělé svícny, pulpity, lavice, šílenství bořící a ničící zachvátilo opilý lid. Někteří jali se třískati a vyvracet mramorové náhrobky a vytahovali mrtvá těla z hrobu. Mnichové s hrůzou ve svých lavicích pozorovali spuštění. Mužští proklínajíce, strojili se do posvátných rouch a oblékali na se mnišské habity, pošklebující se. Naposledy však vrhli se i na svatostánek a zneuctili ciboř. Mnichové padli na kolena a zaúpěli. To byla jejich největší bolest. A ani necítili ostré zářezy provazů, nedbali ran a posměchu, když spoutané je vedli na Malou stranu, když už je chtěli svrci s mostu do vody, když dovedli je do radnice, kde zůstali přes noc. Konšelé se mnichů ujali, pražští měšťané kárali chátka. Kartuziáni druhého dne pěšky odebrali se Horskou branou do Tismic a odtud do Kolína a do Sedlce, kde cisterciáci přijali je s otevřenou náručí. Dne 18. srpna založený veliký oheň vypálil a zničil nadobro celý klášter. Co v klášteře zbylo, lidé si vzali. Sotva tři kodexy ze slavné doby se zachovaly.“¹⁶⁾

Zakladatelem kláštera v Tržku byl biskup litomyšlský Albert ze Šternberka, dědic panství šternberského na Moravě. Církevní tento hodnostář, muž velice vzdělaný a zbožný a důvěrný rádce Karla IV., biskupoval v Litomyšli dvakráte. Jsa podruhé v Litomyšli stále churavěl a oddával se tu životu kajícimu. Z této příčiny pojal roku 1375 úmysl založiti na blízké své tvrzi v Tržku klášter kartuziánský, což také r. 1378 provedl, ač dokončení svého díla se nedo-

¹⁵⁾ D. c., II., 79.

¹⁶⁾ Sr. přednášku Miloslava Jakubičky, archiváře na Vorlíce konanou v Praze v březnu r. 1911 a zprávu o ní v „Čechu“ ze dne 7. III. 1911.

čkal. To bylo zůstaveno jeho nástupci, Janu VII. Soběslávovi, který přislíbil, že posud nedostatečná nadání klášterní rozmnoží. Když však biskup slibu pro nepředvídané příčiny splniti nemohl, někteří mniši z Tržku r. 1388, a to z rozkazu svých představených, odešli a usídlili se v Dolanech u Olomouce, kdež zřídili si klášter, nazvaný „Údolí Josafatské“, jiní však nicméně i po odchodu bratří do Dolan v Tržku zůstali, konali tu v klášterní kapli služby Boží a spravovali nemovitý majetek, jenž kartuziánům v Čechách náležel.¹⁷⁾

Tak tomu bylo až do roku 1421. Toho roku totiž husité dne 28. dubna zmocnili se Chrudimě a táhli k Vysokému Mýtu a pak k Litomyšli. Proto tržeckí kartuziáni dne 29. dubna majetek svůj movitý, pokud mohli na rychlo uschovali a většinou utekli, nejspíše ke svým bratrům nejprve do Brna a pak do Dolan. V několika málo hodinách potom husité klášter jich přepadli, vydrancovali, zbylé řeholníky pobili a kostel i s celami mnišskými spálili. Zprávy o tomto činu obsahují se u Crugeria, Palackého, Tomka, Zapa, Jelínka a j.

Crugerus píše: „Roku 1421 pražští husité spojivše se se Žižkou a jeho tábory, Chrudim, hlavní město téhož kraje a královské věnné město, tak mocně oblehli, že hned prvního dne toto se svým obhájcem a náčelníkem Janem Městecským jim se poddalo. A opravdu hrozila městu strašná záhuba, protože pražané za podněcování a pobádání Žižkova... téhož dne, kdy k městu přirazili, ihned jali se je dobývat... Potom od Chrudimě po strašných vraždách, dne 29. dubna, hnuli se pálicí husité ku předu¹⁸⁾ a v následujících dnech kolem do kola, dříve nežli Litomyšl oblehli, proslavili se novými a novými požáry tím, že vyvrátili a spálili více kostelů a menších klášterů, při čemž mnohé řeholníky pobili, jak výslovně uvedeno o Tržku na jiném místě“,¹⁹⁾ a Jelínek dodává: „Husité opustivše Chrudim k Litomyšli táhli a na cestě klášter kartuziánský, as hodinu od města Litomyšle při zámku Tržku stojící, vyloupili a zapálili...“ když před tím uvedl, že mniši, uslyševše o pobití dominikánů v Chrudimi, „sebrali své nábytky a pryč se vystěhovali,“²⁰⁾ a to, jak odjinud ví-

¹⁷⁾ Sr. „O kartouzi Tržecké a růžovém paloučku u Morašic na Litomyšlsku“, 4.

¹⁸⁾ „Sacri pulveres“, měsíc duben, 170.

¹⁹⁾ Sr. měsíc říjen, 27.

²⁰⁾ „Historie města Litomyšle“, I., 282. a 283.

me, k svým spolubratrům do Brna a do Dolan, odkudž zase po dobytí a vypálení tohoto kláštera husity r. 1425, do Olomouce se uchýlili.

Dolany totiž, jak sděluje Palacký,²¹⁾ aniž bychom znali bližších okolností, „byly dne 5. února 1425 v noci náhle od husitů přepadeny, při čemž klášter kartuziánský byl lstí jat, vydrancován a vypálen. Řeholníci před tím utekli do Olomouce s převorem v čele a tam po celou válku bídne živořili.“²²⁾

V Králově Poli či Nové Vsi u Brna založil kartuziánům roku 1375 klášter markrabí Jan a nadal jej dosti četnými statky. Řeholníci jeho v dobách husitských zachránili se v Brně. Aspoň u Crugeria čtu: „Řeholníci dolanští, když uslyšeli, že husité se blíží a miní na kartuziánech jakožto svých protivníků vzíti pomstu, utekli a odebrali se do Olomouce. Totéž učinili i kartuziáné v Králově Poli u Brna...“²³⁾

Přehlédneme-li tedy celkově spoustu husitskou v klášterích sv. Brunona v zemích českých, shledáme, že dne 18. srpna 1419 husité pobořili kartuziánský klášter na Újezdě u Prahy a mnichy jeho asi pobili dne 25. dubna v Sedlci u Kutné Hory,²⁴⁾ že zničili dále kláštery v Tržku dne 29. dubna 1421 a dne 5. února 1425 v Dolanech u Olomouce a řeholníky jich částečně pobili a konečně že velice poškodili na majetku klášter v Králově Poli. Tím zahynulo tehdy přes 50 kartuziánů a řádu jich byla zasazena v zemích československých tak prudká rána, že se z ní více nevzpamatoval, neboť do Prahy se vůbec nenavrátil²⁵⁾ a do Čech přišel teprve v době katolické reformace,²⁶⁾ ježto sice mnozí vážní mužové pražský klášter znovu zříditi třikráte se pokusili, jako Ladislav Pohrobek, kališník Jiří z Poděbrad a Albrecht z Valdštýna, ale vždy marně. Proto, praví-li kronika Bartošova: „Téhož dne, 18. srpna roku 1419 byl žižkovými stoupenci vyvrácen klášter kartuziánský a nazítří spálen,“²⁷⁾ dá se totéž říci o díle sv. Brunona v Čechách vůbec...

* * *

²¹⁾ „Dějiny...“, d. c., III., 84.

²²⁾ „Urkundl. Beiträge“, I., 372., n., 377.

²³⁾ D. c., říjen, 28.

²⁴⁾ V této době žilo v klášteře pražském do 40 osob. Sr. Jakubička, d. c., ze dne 7. III., 1911.

²⁵⁾ Sr. Winter, d. c., 692.

²⁶⁾ Stalo se tak ve Valdicích dne 8. prosince 1627.

²⁷⁾ Dobner, „Monumenta historica Bohemiae“, I., 144.

Myšlenka křesťanských poustevníků o úplném odloučení se od všeho světského a vrcholící v útěku ze světa do ústraní hor a nedostupných míst vzbudila od svého vzniku až do dob středověkých celou řadu náboženských sdružení, jichž duchovní život byl na mnoha místech i obrozením křesťanství vůbec, jako na příklad možno pozorovati při celestínech, jichž zakladatelem sluší považovati Petra z Murro-ne,²⁸⁾ zemřelého roku 1296.

Do Čech uvedl celestíny Karel IV. r. 1366. Panovník tento poznal jich řád v Avignoně, když tam návštěvou u papeže Urbana V. dlel a v touze, aby jeho krásná vlast měla vše, čím katolický tehdejší svět vynikal, přivedl dva z nich s sebou do Prahy, aby si tu vyvolili místo k založení kláštera. Protože však hlučné sídelní císařské město nezdálo se těmto příhodným místem pro jich klášter, vykázal jim Karel IV. vrch Ojvín uprostřed hlubokých lesů u Žitavy a vystavěl i nadal jim tam rozsáhlý klášter a nádherný chrám.²⁹⁾ Ale celestíni přišli později do Prahy přece, a to ke kapli sv. Michala pod Vyšehradem, již jim r. 1387 věnoval pan Konrád Krajíř z Krajku, ač nadání toto bylo dosti skromné. Z převorů u sv. Michala známi jsou pouze Mikuláš z Vartemberka v roce 1402 a Oldřich z let 1407 a 1408.³⁰⁾

V Ojvíně vytrvali celestíni po celou bouři husitskou. Za to v Praze byl jich klášter již dne 3. srpna 1420 nadobro zničen,³¹⁾ takže nezbylo ani po něm, ani po kapli sv. Michala nižádné památky, ač bližších zpráv o tom nemáme. Řeholníci tedy se asi zachránili útekem do Ojvína,³²⁾ ač Theobald připomíná, že když počátkem srpna byla králi Zikmundovi do Litoměřic podána zpráva, že husité dne 3. srpna 1420 v Praze více mnichů, kteří nechtěli své víře se zpronevěriti, upálili, tato zpráva tak krále rozhněvala, že dal 24 husitů v Labi utopiti.³³⁾ I vidí v tom někteří dějepisci nepřímou zmínku o upálení alespoň některých celestínů, jichž klášter den před tím byl vydrancován a zničen. Proto Tomek píše: „O kostele coelestínů neděje se žádná zmínka při záhubných událostech r. 1420, ale nicméně jisté jest,

²⁸⁾ Sr. „Realencyklopaedie...“, d. c., IV., 204.

²⁹⁾ Sr. Borový, d. c., 226.

³⁰⁾ Balbín uvádí jich sídlo na Zlíchově pod Vyšehradem.

³¹⁾ Sr. Borový, d. c., 234.

³²⁾ Sr. Beckovský, „Poselkyně“, II., 3., 390.

³³⁾ Sr. „Husitenkrieg“, 215.

že byl tehdáž rozbořen, nejspíš od Táboritů. Později připomínají se jen zdi někdejšího kláštera.“³⁴⁾ Podobně vyjadřují se i jiní, jako na př.: Ekrt, Žák, Palacký, Zap atd.

Tím celestíni opustili země české na vždy. Připomínají sice Palacký³⁵⁾ a Winter,³⁶⁾ že po vojně husitské tito řeholníci vrátili se do svého kláštera v Praze, ač jen na krátko, poněvadž nemohli býti ani skrovní jejich členové z důchodů klášterních nikterak živi, ale zpráva tato neodpovídá zcela pravdě, neboť ostatní historické prameny o něčem podobném nevědí, vyjmeme-li zprávu Eneáše Silvia, jež však docela dobře se dá chápati v tom smyslu, že celestíni pouze učinili pokus, bylo-li by možno bývalý klášter jich alespoň částečně obnoviti.³⁷⁾ Tomu nasvědčují zajisté slova Tomkova: „O celestínech jest zpráva Eneáše Sylvia v jeho dějepise českém, že se za císaře Zikmunda do Prahy vrátili; ale musili brzy zase odtud zmizeti; není později žádné jiné zmínky o nich, než jen o zdech někdejšího jejich kláštera z r. 1466“.³⁸⁾

Proto, praví-li na př. Jakub Malý, že upálení Husovo způsobilo veliké rozjitření v Čechách, které obrátilo se hned v násilí proti kněžím strany jemu protivné, že skoro všichni faráři pražští byli od rozbouřeného lidu vyhnáni z far a dosazení v ně kněží strany Husovy a že při tom staly se místy také hrubší výtržnosti,³⁹⁾ což jest celkem přesvědčením všech liberálních dějepisců českých, nesrovnávají se slova tato s plnou pravdou. Vždyť husité přímo zuřili proti všem katolickým kněžím a zejména proti řeholníkům a dopouštěli se na nich takových násilností a bezpráví, krádeží a loupeží po celou dobu „rozmachu“ husitského, že něco podobného marně bychom hledali v dějinách kteréhokoliv jiného kacírstva. Jisto alespoň jest, že husité ani jediné řehole neušetřili ani ve své, ani v cizí vlasti. Jich nenávist protiklášterní zabočila až tam, že vraždila na potkání řeholníky úplně neznámé, že zapalovala budovy nejnádhernější a ničila památky nejskvělejší, aby se v pravdě ukázalo, že nenávist náboženská je ze všech nejhorší...

³⁴⁾ „Dějepis m. Prahy“, VIII., 168.

³⁵⁾ „Dějiny národa českého“, III., 578.

³⁶⁾ „Život církevní“, 696.

³⁷⁾ Praví alespoň doslova: „Redierunt et alii monachi, ut coelestini“, t. j. „Vrátili se i jiní mniši, jako celestíni...“ (Sr. Vičar, d. c., 142.)

³⁸⁾ D. c., IX., 154.

³⁹⁾ „Vlastenecký slovník historický“, 214.

I tedy neušetřili husité ani celestínův, řehole to, jež vlastně, pokud známosti dějepisné sahají, ani v nejmenším nezasáhla rušivě proti Husovi a jeho stoupencům. Prostě byli to mniši, a tu dle husitské zásady: „V sak, mniše, v sak!“⁴⁰⁾ t. j. „Patří je utopit“ s chutí, husitům vlastní, byli i celestíni mučení, upalováni a jinak vražděni za „nelidské surovosti“.⁴¹⁾

A důsledek všeho tohoto husitského bouření byl, jak dobře poznamenal již Palacký, ač protestant a první průkopník vynášení husitství,⁴²⁾ úplné zničení staré autority jak v ohledu státním, tak církevním, jež přineslo s sebou též zničení národní jednoty a svornosti, t. j. jasněji řečeno, národní politické samostatnosti...

Důsledek tento byl tím žalostnější, čím slavnější mu doba předcházela a tím žalostnější, čím vina původců byla větší, ježto pocházela od vlastních synů vlasti, jak již dobře naznačil von Bezold slovy: „Český stát pnul se (za Karla IV.) ve XIV. století jako mohutná, pevná stavba... Praha byla na nejlepší cestě, aby se stala duševním i politickým střediskem nejen Čech, nýbrž i celé říše (římské). A lid český slyнул horlivou zbožností a dobrou pravověrností; nádherná výzdoba chrámů, četný a statky bohatý klerus representovaly vynikajícím způsobem církev... Česká národnost byla v období mohutného rozmachu... A tyto poměry, tak utěšené, vidíme už půl století po skonu Karla IV. v plném rozkladu, na prahu strašného rozvratu, který nádheře chrámové dává hynouti v moři požárů, který zpřetrhává spojení s universální církví... Jméno Čecha vyslovují ostatní národové s ošklivostí, ač i s obdivem, v němž chvěje se hrůza...“⁴³⁾

Zakončení.

Účinky husitství a jeho vliv nejen v zemi vlastní, t. j. v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale i v končinách sousedních přímo lapidárními rysy vystihl Jan Janssen. Proto při závěrce tohoto spisku neváhám k vyličení spoust,

⁴⁰⁾ Sr. Winter, d. c., 691.

⁴¹⁾ Winter, d. c., 961.

⁴²⁾ Sr. „Stimmen der Zeit“, září 1917, 715., n.

⁴³⁾ D. c., 1.—2.

jež husitské cepy a husitské zástupy českým duchovním řádům způsobily, p o u k á z a t i na jeho slova.

„Až k Janu Husovi a jeho stoupencům, píše alespoň tento zasloužilý dějepisec o revoluci v šestnáctém věku, t. j. o revoluci Lutherově, dají se stopovati téměř všechny ony nesprávné zásady o moci jak duchovní, tak světské vrchnosti a o majetku pozemských statků a práv, jež jako dříve v Čechách, tak nyní (t. j. za Luthra) při vypuknutí vzpoury přivodily loupeže, plameny a vraždy a způsobily nejhlubší otřes všeho společenského života. Jed těchto nesprávných zásad přetékal již od delších časů z Čech do Německa a vyvolal všude, kam pronikl, stejně ničivé účinky jako v Čechách.“

„J a n H u s zásadou, že každý, kdo se dopustil těžkého hříchu, ať je to biskup, prelát, nebo světský vladař, přestává býti biskupem atd., protože jeho světská nebo duchovní vláda, úřad a důstojnost v tomto případě již nejsou od Boha, uvedl v pochybnost každou duchovní a státní moc vůbec. Vždyť rozhodovati o tom, kdo se dopustil hříchu čili nic, bylo zůstaveno věřícímu lidu. Hus dále zásadou, že všickni ti, kdož spravují a užívají majetek proti příkázání Božímu, nemají vlastně práva k tomuto majetku, ježto držba majetku u člověka nespravedlivého a bezbožného je vlastně krádeží a loupeží, vypověděl boj celému společenskému řádu.“

„Hus obracel ovšem tyto zásady v první řadě proti velikému majetku duchovenstva, jenž, protože ho bylo špatně užíváno, měl přejíti do rukou světských, ale protože, jak pravil, majetek duchovenstva zavinil po výtce porobu stavu sedlského a ochuzení šlechty, jež pak důsledkem toho byla nucena krásti, loupiti a utiskovati poddané, dále, protože církevní statky, i ty, jež byly církvi darovány, musí dostati se těm, jež jich dříve užívali, a konečně, protože správně náleží statky oněm vládcům, jichž předkové z nepředložené štědrosti a ku zkáze duší proti všem příkazům Písma sv. duchovenstvo jimi obdařili, získal si tím Hus větší část šlechty. Než Hus získal si i lidi a to naukou, že statky církevní jsou statky chudých, z nichž tito mají se živiti a chudoba vůbec, že jest pouze od Boha trpěné zlo, jež zavinili bohatí. Pouze „věřící“ mají prý právo k majetku“.

„K jakým důsledkům pochybené tyto zásady o poměrech právních a majetkových, zásady, jež dráždily nejnížší

vášně chudých zástupů, vedly, ukázalo se hrozným způsobem ve válkách husitských. Celé Čechy v těchto revolučních a válečných letech byly ovládány ohněm a mečem. Ze řemeslníků a sedláků, z městského a venkovského proletariátu vytvořila se přeletná vojska za radostného nadšení, že konečně den pomsty, Bohem seslaný, nadešel a že boj lidu, Bohem vyvoleného, proti filištýnským bude obnoven. Proto hlásali táboři, že zatracen bude každý věřící, kdo nechopí se krvavého meče proti nepřátelům Kristovým, ježto každý má ruce své obmýti a posvětití jich krví.“

„Proto z vůle Boží, k níž se svaté zástupy husitů odvolávaly, byly nesčetné kláštery vydrancovány a zničeny, knihovny, archivy a umělecká díla všeho druhu spálena, mniši a kněží pobiti.“

„Země i její obyvatelé za dlouhých a krutých válek byli v Čechách nadobro zničeni. Tato, tak utěšeně dříve kvetoucí říše, stala se obludou zpustošení. Měšťané zchudli. Hrozný proletariát vyrostl. Stav selský upadl v tísnivou porobu. Husité, aby sedláky do zbraní přilákali, slibovali jim nejkrásnější časy. Zrušení všech dávek duchovním i světským vrchnostem, úplně rovné právo k lesům, řekám, k loukám, ba i rozdělení majetku kněžského, královského a panského bylo jim přislíbeno. Pošetilí a oklamání sedláci stali se takto nejodvážlivějšími „božími bojovníky“ mezi tábory. Ale jejich zdánliví osvoboditelé ukázali se záhy jich potlačovateli a tyrany a nakládali s nimi jako s bezecnými otroky.“

„Dříve tak proslavené České království, napsal při pohledu na nesčetné bídy a bědy lidu v Čechách po válkách husitských utrakvista mistr Vavřinec z Březové, stalo se u všech národů odstrašujícím divadlem a věčnou příhanou. Celý svět, jak zase naříká si kterýsi český katolík, se Čechům směje.“

„Když již bylo pozdě, nahlédli mnozí Čechové, že správně posoudila učení Husovo pařížská universita, když řekla, že je to pohoršení vzbuzující a zkázonosný blud, jenž přivodí neposlušnost, vzpouru a kvašení a konečně kletbu Chámovu. Podobně pln starostí již roku 1424 vyslovil se o husitství kardinál legát Branda, řka, že v boji proti husitům nejedná se již pouze o prospěch a blaho víry a církve, ale o zachování lidské společnosti. Většina kacířů, tak ale-

špoň tento kardinál legát píše, domnívá se, že vše musí být společným a že vrchnostem nemají se odváděti daně, různé dávky a poslušnosti. Těmito zásadami lidská kultura bude zničena a veškerý umělecký a uvědomělý duch potlačen. Husité snaží se omeziti veškerá božská i lidská práva hrubým násilím a dojde to až tak daleko, že ani králové a knížata na svých statcích a zámcích a ani měšťané v městech, ba ani nikdo ve svém domě nebudou bezpečni. Toto odporné kacířství nepronásleduje jenom víru anebo církev, ale vede válku z podnětu ďáblova proti celému lidstvu,, jehož práva trhá a ničí.“

„Z bojů husitských v ohledu náboženském vyšla tyranská a ubohá utrakvistická státní církev a v sociálním a politickém ohledu objevilo se zničení blahobytu a ujařmení lidu od přepjatých oligarchů..“¹⁾

Tak končilo „dílo“ Husovo a „zazářila sláva“ Žižkova.²⁾

¹⁾ „Geschichte des deutschen Volkes“, 15. opravené vydání, II., 401. až 406.

²⁾ V době předhusitské, a to od r. 1230, žili v zemích českých z řádů duchovních také Templáři. Poněvadž však tento rytířský řád byl již r. 1312 zrušen, nepřišli s ním husité vůbec do styků. Z té příčiny nezmiňuji se o něm podrobněji.

NOVINKA!

ČASOVÉ — ČTĚTE!

NOVINKA!

Stručné dějiny katol. reformace v zemích českoslov.

Napsal V. Oliva. I.—II. díl. Cena Kč 8.—.

Administrace Družstva Vlast v Praze II., Žitná ul. 26 nov.

»Novohusité o době husitské«.

Napsal Jiří Sahula. — **„Jací byli Husité“**. Napsal Augustin Neumann O. S. B. Cena 3 K 60 h. Nákladem Tiskové Ligy v Praze-II., Žitná ul. č. 26 n.

Sborník historického kroužku družstva Vlast.

Sešit: I. za 3 K 20 hal.; II. jest rozebrán; III. za 2 K 80 hal.; IV. za 4 K; V. za 4 K 80 hal.; VI. za 3 K 60 hal.; VII. za 4 K 80 hal.; VIIa a VIIb po 3 K 20 hal.

Administrace družstva Vlast v Praze-II.

Zásluhy

českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech. Sestavil Tomáš Škrdle. Díl I.—II. Kč 3·20.

Administrace Družstva Vlast, Praha-II., Žitná ul. č. 570.

Časové novinky:

Snahy sv. Otce Benedikta XV. o mír.

Napsal A. S. Pošumavský.

Spis obsahuje všechna prohlášení apoštolské stolice, během let 1915—17 o míru vydaná a jiná prohlášení stran a vynikajících katol. korporací.

Cena 2 K 70 h.

Z jubilejního roku Husova.

Napsal Ant. Pouška.

Cena 1 K 20 h.

Spisy lze dostati v nakladatelství Tiskové Ligy v Praze-II., Žitná ul. č. 26 n.

Nákladem družstva Vlast vyšly:

Vzpoua protestantských stavů českých a Bílá Hora. Dle historie napsal Tomáš Jos. Jiroušek. Stran 32.
Cena 40 hal.

Jan A. Komenský, poslední „biskup“ Českých bratrů. Napsal Dr. K. L. Řehák. Stran 100. Cena 1 K 20 hal.

Jiří z Poděbrad, český král-kališník. Vypravuje Dr. Karel L. Řehák.
Str. 80. Cena 80 hal.

Mistr Jan Hus. Lidová přednáška. Napsal Dr. Frant. Klobouk.
Stran 34. Cena 56 hal.

Vzájemný poměr učení Petra Chelčického star. Jednoty českých bratrů a Táborů.
K nauce Valdenských, Jana Husi a Jana Viklifa.
Napsal probošt Dr. Ant. Lenz.
Stran vel. osm. 173 stran. Cena 6 K 40 hal.

Objednávky přijímá a jen za hotové vyřizuje
administrace družstva Vlast v Praze, Žitná ulice čp. 570-II.

≡ O beatifikaci a kanonisaci vůbec. ≡

Před beatifikací sv. Jana Nepomuckého.

Ukázka ze spisku: „Kanonisační proces sv. Jana Nepomuckého.

Napsal Václav Oliva.

Cena 1 K 20 hal.

Cena 1 K 20 hal.

Nákladem Tisk. Ligy v Praze-II. Žitná ul. č. 26 n.

Methodisté.

Dějepisně náboženská stať o jich vzniku, dějinách, učení a snahách.

Napsal V. Oliva. Cena Kč 6.—.

O kanonizaci blahoslaveného Jana Nepomuckého.

Napsal Václav Oliva.

Cena Kč. 5.—.

Administrace družstva Vlast v Praze-II., Žitná ul. č. 26